

FUNDACIÓ NOGUERA

Estudis

ALBERT ESTRADA-RIUS

LA CASA DE LA MONEDA DE BARCELONA

**LES SEQUES REIALS I ELS COL·LEGIS
D'OBRERS I DE MONEDERS
A LA CORONA D'ARAGÓ
(1208-1714)**

BARCELONA, 2015

LA CASA DE LA MONEDA DE BARCELONA

FUNDACIÓ NOGUERA

www.fundacionoguera.com

Col·lecció ESTUDIS

Director tècnic: Josep Maria SANS I TRAVÉ

FUNDACIÓ NOGUERA

ESTUDIS, 72

LA CASA DE LA MONEDA
DE BARCELONA
LES SEQUES REIALS I ELS COL·LEGIS
D'OBRERS I DE MONEDERS
A LA CORONA D'ARAGÓ
(1208-1714)

ALBERT ESTRADA-RIUS

BARCELONA, 2015

www.fmcat.net

© Albert Estrada-Rius, 2015

Edita: Pagès Editors, SL

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

editorial@pageseditors.cat

www.pageseditors.cat

Primera edició: desembre de 2015

ISBN: 978-84-9975-685-1

DL L 1.497-2015

Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, SL

ÍNDIX

TAULES DE SIGLES, ABREVIATURES I EQUIVALÈNCIES....	11
1. INTRODUCCIÓ	17
2. LA DOCTRINA SOBRE LA FABRICACIÓ DE MONEDA A LA CORONA D'ARAGÓ	25
2.1. La regalia monetària	25
2.2. La limitació de la regalia monetària	37
2.3. La funció de la seca i dels seus oficials.....	45
2.4. L'estatut privilegiat del personal de la seca. La seva justificació	48
3. EL COL·LEGI D'OBRERS I DE MONEDERS I L'ORGANITZACIÓ CORPORATIVA DEL PERSONAL DE LA SECA	53
3.1. Els fonaments de la pràctica corporativa	53
3.2. La difusió del sistema corporatiu a les seques europees	56
3.3. La recepció del sistema corporatiu a la Corona d'Aragó: l'establiment del Col·legi d'Obrers i de Moneders de la Seca Reial de Barcelona	60
3.4. La difusió d'un model comú de regiment de les seques reials de la Corona d'Aragó	69
3.4.1. La Seca Reial d'Alacant.....	70
3.4.2. La Seca Reial de Mallorca	72
3.4.3. La Seca Reial d'Esglésies	75
3.4.4. La Seca Reial de Perpinyà	77
3.4.5. La Seca Reial de Càller	82
3.4.6. La Seca Reial de València	83
3.4.7. La Seca Reial de Saragossa.....	85
3.4.8. Les seques d'excepció	85
3.4.9. Els tallers monetaris reials clandestins.....	87
3.4.10. Els tallers de falsaris i la fabricació de moneda falsa	90

3.4.11. Els tallers locals	95
3.4.12. Els tallers comtals i senyorials	104
3.5. El caràcter regional de les corporacions europees i el supòsit de Barcelona	104
3.5.1. La configuració d'un <i>serment</i> de la Corona d'Aragó?	104
3.5.2. La relació de les seques reials <i>versus</i> les seques locals	109
3.6. La naturalesa jurídica de la corporació d'obriers i de moneders	110
3.7. L'ingrés al col·legi	113
3.7.1. Requisits d'ingrés.....	113
3.7.1.1. Requisits generals	113
3.7.1.1.1. Físics.....	113
3.7.1.1.2. Morals.....	114
3.7.1.1.3. Econòmics i socials.....	115
3.7.1.1.4. Tècnics.....	116
3.7.1.2. Requisits especials	117
3.7.1.2.1. Naturalesa o nació	117
3.7.1.2.2. Reserva de llinatge	119
3.7.1.2.2.1. El dret de sang..	120
3.7.1.2.2.2. La gràcia reial ...	125
3.7.1.3. L'examen d'ingrés.....	129
3.7.1.4. Les formalitats d'ingrés.....	130
3.7.1.4.1. El jurament i l'homenatge, la fiança i la investidura	130
3.7.1.4.2. El convit.....	131
3.7.2. El règim jurídic dels col·legiats	132
3.7.3. La normativa.....	133
3.7.3.1. El caràcter d'ordenament jurídic especial	133
3.7.3.2. Els drets i els privilegis.....	136
3.7.3.3. L'extensió del gaudi dels privilegis.....	148
3.7.3.4. L'abús dels privilegis i les mesures correctores: prohibicions i limitacions d'accés	150
3.7.4. Les obligacions del col·legiat.....	154

3.7.4.1. Residència.....	154
3.7.4.2. Disponibilitat de servei.....	155
3.7.4.3. Lleialtat i obediència.....	155
3.7.4.4. Submissió al capítol i a la cort dels alcaldes.....	156
3.7.5. L'extinció de la col·legiació.....	156
3.7.5.1. Renúncia	156
3.7.5.2. Expulsió	157
3.7.5.3. Defunció	158
3.7.6. El personal de la seca, el nombre de col·legiats i els salaris.....	158
3.7.7. La denominació de l'organisme	165
3.7.8. La seu de la institució	168
4. LA PREPARACIÓ DE LES EMISSIONS MONETÀRIES: ÒRGANS I PROCEDIMENT.....	171
4.1. La <i>iurisdictio</i> com a categoria pròpia de l'exercici del poder a l'Antic Règim	171
4.2. La intervenció del tresorer general.....	179
4.3. La intervenció auditora del mestre racional.....	182
4.4. La intervenció del municipi de Barcelona.....	186
4.5. Competències municipals en l'ordre públic metrològic	188
4.5.1. Afinador de pesos i mesures	191
4.5.2. Afinador de pesals i balances monetàries	193
4.5.3. Pesador i verificador públic de monedes i de la Taula del pes dels florins.....	196
4.6. El règim econòmic de la Seca Reial de Barcelona.....	200
4.7. L'evolució del règim jurídic de les encunyacions a la Seca Reial de Barcelona	205
4.7.1. Dels precedents a la inalterabilitat de la moneda	205
4.7.2. La introducció de les emissions d'or	211
4.7.3. La municipalització de la Seca Reial de Bar- celona a partir de Martí I l'Humà i les refor- mes alfonsines.....	213
4.7.4. Dels Àustries a la Nova Planta	216
5. EL TALLER MONETARI I LA FABRICACIÓ DE LA MO- NEDA	223
5.1. El desenvolupament tecnològic i la manufactura mo- netària.....	223

5.1.1.	La fabricació de moneda a martell.....	228
5.1.2.	La fabricació de moneda a molinet.....	228
5.1.3.	La fabricació de moneda amb premsa de volant	237
5.2.	El taller monetari	246
5.2.1.	La planta orgànica i el personal vinculat al taller	246
5.2.1.1.	Mestre de la seca	253
5.2.1.2.	Guardes de la moneda.....	258
5.2.1.3.	Escrivà de la seca	272
5.2.1.4.	Mestre de la balança.....	274
5.2.1.5.	Fonedor	276
5.2.1.6.	Carboner	278
5.2.1.7.	Gravador	279
5.2.1.8.	Emblanquinador.....	283
5.2.1.9.	Colorador	284
5.2.1.10.	Assajador	286
5.2.1.11.	Obrers	288
5.2.1.12.	Moneders	290
5.2.1.13.	Jove del taulell.....	291
5.2.1.14.	Conservador	292
5.2.1.15.	Corredor de l'or i l'argent	293
5.2.1.16.	Mestre rieller	294
5.2.1.17.	Afinador	294
5.2.1.18.	Trencador dels riells d'or i d'argent.....	295
5.2.1.19.	Aplegador de les restes d'or i d'argent	295
5.2.1.20.	Reescalfador de la moneda d'or i d'argent	297
5.2.1.21.	Fabricant de les cassoles per cimentar l'or.....	298
5.3.	L'organització del procés de fabricació de la moneda	301
5.3.1.	Convocatòria del personal de la seca i aprovisionament de metall.....	302
5.3.2.	Fosa i preparació del metall per amonedar.....	334
5.3.3.	Preparació dels cospells.....	337
5.3.4.	Preparació dels encunyys	344
5.3.5.	Procediments de neteja successiva del metall: emblanquiment i coloració	355

5.3.6. Encunyació de la moneda	358
5.3.7. «Encerrament» i deslliurança de la moneda.....	359
5.4. Les altres tasques de la seca: fabricació de pesals i contramarca de moneda	362
5.5. La seu del taller.....	365
6. EL CAPÍTULO D'OBRERS I DE MONEDERS I L'EXERCICI DE LES VIES DE GOVERN I DE GRÀCIA.....	375
6.1. El sinodalisme com a manifestació d'una societat corporativa	375
6.2. El capítol o consell plenari de la corporació.....	376
6.3. L'òrgan executiu del capítol: els alcaldes i la «sisena».	382
6.4. Els oficis vinculats al capítol.....	385
6.4.1. <i>Bustier</i>	385
6.4.2. Clavari	386
6.4.3. Oïdor de comptes.....	387
6.4.4. Escrivà.....	388
6.5. Les atribucions i les competències del capítol.....	389
6.6. La seu del capítol.....	391
7. LA CORT DELS ALCALDES DE LA SECA I L'EXERCICI DE LA VIA DE JUSTÍCIA	393
7.1. La immunitat jurisdiccional i el fur propi dels col·le- giats.....	393
7.2. La cort dels alcaldes	398
7.2.1. La planta orgànica i el personal assignat al tri- bunal	398
7.2.1.1. Alcaldes	400
7.2.1.2. Procurador fiscal.....	406
7.2.1.3. Advocats fiscals	407
7.2.1.4. Assessors	408
7.2.1.5. Escrivà.....	412
7.2.1.6. Conservador	413
7.2.1.7. Andador.....	414
7.2.1.8. Verguers o porters.....	416
7.2.2. La seu del tribunal: escrivania, arxiu i presons	419
7.2.2.1. Les dependències del tribunal, l'escri- vania i l'arxiu	419

7.2.2.2. La presó dels alcaldes.....	422
7.2.3. El dret aplicable: el procés, les instàncies i els recursos	425
7.2.4. La jurisdicció dels alcaldes: contingut, evolució i límits.....	430
7.2.5. Els conflictes jurisdiccionals i la resolució de les contencions.....	439
7.2.5.1. Les col·lisions amb el mostassaf.....	440
7.2.5.2. Les col·lisions amb els cònsols de mar	446
7.2.5.3. Altres col·lisions amb diferents titulars jurisdiccionals municipals i reials.....	451
7.2.6. La Reial Audiència i la Cort dels alcaldes.....	453
7.2.6.1. Les causes reservades a la Reial Audiència	454
7.2.6.2. La Reial Audiència i la resolució dels conflictes de contenció.....	455
7.2.6.3. La Reial Audiència i la tutela dels presos	457
8. CONCLUSIONS.....	459
9. FONTS I BIBLIOGRAFIA	467
9.1. Fonts primàries manuscrites	467
9.2. Fonts primàries impreses i bibliografia.....	470
10. APÈNDIX DOCUMENTAL.....	503
10.1. Regestos.....	503
10.2. Documents	508
11. APÈNDIX NUMISMÀTIC.....	577
11.1. Catàleg	579
11.2. Làmina.....	581
ÍNDEX DE TAULES.....	583
ÍNDEX ONOMÀSTIC.....	585
ÍNDEX TOPONOMÀSTIC	595
APÈNDIX ICONOGRÀFIC	613

TAULES DE SIGLES, ABREVIATURES I EQUIVALÈNCIES

Sigles

AA	Arxiu de l'Audiència (Palma de Mallorca)
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona)
ADPO	Archives Départementales des Pyrénées-Orientales (Perpinyà)
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
AJ	Al·legacions Jurídiques
ANE	Asociación Numismática Española
ARM	Arxiu Reial de Mallorca (Palma de Mallorca)
ASC	Archivio di Stato di Cagliari
AVP	Archives de la Ville de Perpignan
BC	Biblioteca de Catalunya (Barcelona)
BICAB	Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona
BNE	Biblioteca Nacional de España (Madrid)
BnF	Bibliothèque nationale de France (París)
BUB/FR	Biblioteca de la Universitat de Barcelona / Fons de Reserva
BS	Bayerische Staatsbibliothek (Munic)
CODOIN	Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón
CYADC	Constitucions i altres drets de Catalunya
CC	Consell de Cent
IEC	Institut d'Estudis Catalans
JC	Junta de Comerç

LCC	Llibre de conclusions civils
LRO	Lletres Reials Originals
MNAC/GNC	Museu Nacional d'Art de Catalunya / Gabinet Numismàtic de Catalunya (Barcelona)
MR	Mestre Racional
RA	Reial Audiència
RBE	Real Biblioteca del Monasterio de San Lorenzo del Escorial
RP	Reial Patrimoni
SIAEN	Sociedad Iberoamericana de Estudios Numismáticos

Abreviatures

art.	Article/s
c.	Consellers
canc.	Cancelleria
cat.	Catàleg/s
cap.	Capítol/s
cl.	Clàusula/es
col.	Col·lecció
com.	Comissari/s
d.	diner/s
dir.	Director/s
doc.	Document/s
ed.	editor/s
F. Bon.	Fulletts Bonsoms
f.	foli/s
gl.	Glossa/es
l.	lleï
ll.	lliura/es
llib.	llibre
Mt.	Mateu
ms.	Manuscrit
núm.	número/s
p.	pàgina/es
par.	Paràgraf/s

r.	recto
reg.	Registre
s.	sou/s
s. d.	sense datar
seg.	següents
s. n.	sense numerar
tít.	Títol/s
v.	verso
vol.	volum/s

Equivalències¹

VALOR DE LES MONEDES

- 1 lliura = 20 sous
- 1 sou = 12 diners
- 1 diner = 2 òbols o malles
- 1 òbol o malla = 2 pugeses
- 1 pugesa = $\frac{1}{4}$ de diner

PES DEL METALL PRECIÓS

Marc d'or, dit de Perpinyà²

- 1 marc = 8 unces
- 1 unça = 24 diners
- 1 diner = 24 grans
- 1 gra = 4 quarts

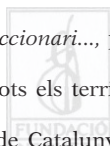
Marc d'argent, dit de Barcelona³

- 1 marc = 8 unces
- 1 unça = 4 quarts

1. ALSINA; FELIU & MARQUET. *Diccionari...*, p. 84; GUAL. *El primer manual...*, p. 150; ROCA. *Arismetica*, p. 204.

2. És a dir, el patró comú a tots els territoris de la Corona d'Aragó que pesava 240 g.

3. És a dir, el patró privatiu de Catalunya i de Sardenya, atès que també existien el marc d'argent d'Aragó i el de València amb pesos diferents. El marc d'argent de Barcelona pesava 234 g.

1 quart = 4 argenços

1 argenç = 9 quirats

1 quirat = 4 grans

Finesa o llei de l'or⁴

24 quirats⁵ = 96 grans

1 quirat = 4 grans

Finesa o llei de la plata⁶

12 diners⁷ = 288 grans

1 diner = 24 grans

Pes del coure i el ferro⁸

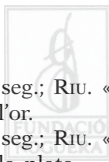
1 quintar = 4 roves

1 quintar = 104 lliures

41,600 kg = 104 lliures

41,600 kg = 1 quintar

10,400 kg = 26 lliures

4. PLANA. «La llei...», p. 371 i seg.; RIU. «Pesos, mides...», p. 832.

5. Grau màxim de puresa de l'or.

6. PLANA. «La llei...», p. 371 i seg.; RIU. «Pesos, mides...», p. 832.

7. Grau màxim de puresa de la plata.

8. ALSINA; FELIU & MARQUET. *Diccionari...*, p. 223.

«Cui incumbit facere nummisma

Adhuc autem fuit antiquitus rationabiliter ordinatum et propter deceptionem cavendam, quod non cuilibet licet facere monetam, aut huiusmodi figuram vel ymaginem imprimere in suo proprio argento vel auro, sed quod moneta et characteris impressio fieret per unam personam publicam [...]. Et quoniam princeps est persona magis publica et maioris auctoritatis, conveniens est quod ipse pro communitate faciat fabricare monetam et eam congrua impressione signare.»

Nicole ORESME (c. 1320-1382). *Tractatus de origine, natura, iure et mutationibus monetarum*. Cap. V.

«A qui incumbeix encunyar moneda

A més, des de l'antiguitat va ser raonablement ordenat, per tal de preveure l'engany, que no és lícit a qualsevol encunyar moneda o imprimir una figura o imatge en la seva pròpia plata o or, sinó que la moneda i la impressió de la seva figura es faci per una persona pública [...]. I, atès que el príncep és la persona més pública i de major autoritat, convé que ell mateix en pro de la comunitat faci encunyar moneda i la faci marcar amb la imatge adequada.»¹

Nicole ORESME (c. 1320-1382). *Tractatus de origine, natura, iure et mutationibus monetarum*. Cap. V.

1. A partir de la traducció castellana de Josep Hernando, «Tractatus de origine...», p. 19.

1. INTRODUCCIÓ

La fabricació de moneda a la ciutat de Barcelona va ser una activitat continuada, per bé que amb marcades interrupcions, des de temps altmedievals fins a la segona meitat del segle XIX.¹ La ciutat comtal té el privilegi de conservar, per bé que molt alterat per successives transformacions, l'edifici d'orígens medievals anomenat *la Seca* en el qual es va portar a terme aquesta tasca durant molts d'aquests segles. Es tracta d'una construcció, aixecada en ple barri de la Ribera,² que, fins a la seva recent restauració parcial,³ ha passat, normalment, desapercibuda en els itineraris per la Barcelona monumental.

L'edifici de l'antiga casa de la moneda (fig. 1 i 2) s'ubica a l'illa de cases delimitada pels carrers de Flassaders, de la Seca, de la Círrera i de les Mosques. El mateix fet que un dels carrers esmentats ostenti, des de molt antic, el nom de la Seca ja és un testimoni prou eloqüent de l'arrelament de l'activitat al lloc i de la seva petjada en el teixit urbanístic i social de la ciutat. En aquesta ubicació concreta es documenta l'activitat de fabricació de moneda des d'almenys el 1373 fins —per bé que amb llargues interrupcions— a l'any 1881. Va ser aleshores que, en compliment d'un Reial Decret del 24 de maig del mateix any, es va tancar de manera definitiva la Casa de la Moneda de Barcelona. La ciutat, a més, encara té un altre carrer específicament dedicat als «moneders» en el districte de Pedralbes.

1. No tenim en compte l'emissió puntual de moneda romana per part de l'usurpador Màxim Tirà a Barcelona ni les emissions sota autoritat dels reis visigots.

2. *Catálogo del patrimonio arquitectónico histórico-artístico...*

3. La part de l'edifici corresponent al carrer de Flassaders es va restaurar el 2011 i una part corresponent al carrer de la Seca ho ha estat a finals de 2014 i principis de 2015.

L'edifici de la Seca i, sobretot, les monedes encunyades en aquella seu i avui conservades en col·leccions públiques com les del Gabinet Numismàtic de Catalunya del Museu Nacional d'Art de Catalunya, o bé en altres de particulars, són els testimonis més evidents i rellevants d'una activitat que no només era de capital importància per a la ciutat sinó per a tot el Principat. No en va, l'encunyació de moneda ha estat, al llarg de la història, una de les regalies més pregones i apreciades de qualsevol poder polític.

Darrere dels testimonis de l'edifici i de la producció monetària que en sortia va existir, però, tota una complexa organització institucional —amb una dimensió corporativa i una altra de protoindustrial— encarnada en un contingent humà que, regit per una reglamentació normativa, aplicava uns procediments tècnics amb la finalitat d'obtenir una producció que era encarregada i dirigida per les autoritats públiques titulars del dret de batre moneda. Aquests vessants social, institucional i tecnològic perduts i oblidats amb l'extinció de l'organisme, avui només es poden reviscolar a través de les fonts documentals conservades en els rics arxius catalans una vegada desaparegut l'arxiu particular de la seca barcelonina i dispersats o destruïts els seus fons documentals. És precisament a aquest àmbit, pràcticament inèdit pel que fa a Barcelona, que està dirigida, de manera prioritària, la investigació que recull aquesta tesi doctoral ara publicada.

El treball va ser presentat el dia 26 d'octubre de 2012 al Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona per obtenir el grau de doctor en Història i té com objectiu principal oferir una aproximació integral a la Seca Reial de Barcelona en la seva dimensió institucional com a organisme encarregat de fabricar la moneda de curs legal general al principat de Catalunya durant el període que podríem qualificar de «foral» o de vigència de la Corona d'Aragó i, en particular, durant els segles baixmedievals (1208-1714). Pel fet de tractar-se d'un estudi emmarcable, de bell antuvi, dins de la història de les institucions ens fixarem amb una atenció especial en l'entramat orgànic que es va bastir al voltant de l'activitat d'encunyar moneda, ja que aquest és l'aspecte més descuidat per la historiografia. És amb aquest objectiu que oferim un assaig sistematitzador de l'estructura i dels òrgans integrats en un organisme que, de manera simplificadora, anomenem la Seca Reial de Barcelona tant a nivell intern —organització interna— com a nivell de les relacions externes amb altres organismes dels quals depenia o amb els quals es relacionava.

Per reeixir en aquest objectiu assenyalat, ens atenim al caràcter d'institució regida pel dret. A través d'aquest, es va configurar orgà-

nicament l'entramat que constituïa la seca regulant la seva activitat peculiar, així com el personal que hi era adscrit, d'acord amb un règim jurídic particular. Òbviament, som conscients que aquest treball només es tracta d'un primer pas en el coneixement d'una institució, amb moltes facetes de coneixement pendents d'aprofundir, i que caldrà que en segueixin, en la mesura del possible, altres de complementaris amb treballs d'índole social, prosopogràfica i econòmica a l'entorn de l'organisme i que depassen els objectius i les possibilitats fixades en aquest estudi.

El treball s'encapçala amb un primer capítol dedicat a una aproximació al pensament sobre la fabricació de moneda en els orígens del període que considerem. Això implica avaluar l'abast del concepte de regalia de la moneda vinculada a la Corona, les seves limitacions a Catalunya i, finalment, la justificació de l'estatut privilegiat del personal actiu a l'entorn de la Seca. Per tant, no ens aproximarem a d'altres camps d'especulació sobre la moneda.

En el segon capítol ens centrarem en el col·legi com a forma organitzativa adoptada pels professionals de la fabricació de moneda a la Corona d'Aragó a l'entorn de les diverses seques que van estar actives. Aquí s'enquadra l'estudi de la Seca Reial de Barcelona en el context de la resta de seques reials i de les vinculacions existents entre elles. Cal tenir en compte, a més, que a través de l'estudi d'un exemple puntual assolirem, voluntàriament, bastir un arquetip. L'establiment d'aquest és un dels objectius buscats amb aquest treball. Sobretot, pel caràcter receptiu de Barcelona respecte dels models comuns a la resta d'Europa i, a la vegada, difusor d'aquests a la resta de seques reials dels territoris cismarítics de la Corona d'Aragó. En aquest sentit, es fa referència, encara que només sigui tangencialment, als models coetanis peninsulars i, molt especialment, de la resta de la Corona d'Aragó: València, Perpinyà, Esglésies, Càller i Mallorca. Respecte a aquests darrers regnes, l'experiència de la Casa de la Moneda de Barcelona ofereix un marc institucional en el qual emmirallar-se, tant a través de la normativa general i comuna com per la recepció dels privilegis originaris de la seca barcelonina. A vegades, documents d'aquestes seques ens hauran d'ajudar a completar punts foscos de la mateixa Casa de la Moneda barcelonina. Tampoc no podrem oblidar, com a contrapunt, el cas de les seques municipals productores de l'anomenada moneda local.⁴

El caràcter difusor de Barcelona va anar precedit també d'un fenomen invers previ, el de focus receptor. Així, és molt probable que

4. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* Vegeu l'epígraf 3.4.11.

la Seca Reial de Barcelona adoptés, almenys parcialment, aspectes o trets institucionals que eren forans com ara el mateix nom de «seca» o el dels magistrats anomenats alcaldes, a més de les característiques corporatives pròpies de l'organisme arreu d'Europa. Aquests aspectes d'influència en la configuració que ara anticipem ens mostren una constant en aquest fenomen: el caràcter general de l'encunyació de la moneda i la seva organització d'acord amb un patró fins a un cert punt comú arreu.

En el mateix capítol s'inserirà la tasca de la Casa de la Moneda en les relacions que es van teixir entre la Corona, d'una banda, que ostentava la regalia monetària, i el municipi barceloní, d'una altra, en adquirir aquest darrer una preponderància cada vegada major en el procés emissor. Aquesta sembla la característica més singular de la Casa de la Moneda de Barcelona respecte a les altres seques reials. És justament en aquest apartat que s'ha de plantejar una visió sintètica de la perspectiva diacrònica o evolutiva de les emissions barcelonines.

Interessa, abans que res, singularitzar i comprendre un model orgànic específic en un context determinat. Amb aquesta finalitat ens hem fixat com a referència un arc cronològic que abasta a grans trets el que podríem anomenar baixa edat mitjana i edat moderna en sentit ampli (1208-1714). Respecte a aquesta cronologia, cal precisar que, a efectes de la història de les institucions europees, la divisió entre baixa edat mitjana i edat moderna és difusa, tènue i, sovint, fictícia. Ans el contrari, en la majoria dels casos, entre l'una i l'altra destaca una evolució natural sota el signe de la continuïtat i el desenvolupament. Es tracta, en tot cas, d'una evolució que es fonamenta en la difusió i la progressiva acceptació d'un dret comú o *iura communia* pouat en els drets romà justinianeus, canònic i feudal llombard i en la seva superposició harmònica amb els *iura propria* o drets particulars de la terra.⁵

El veritable trencament i, per tant, l'acotament d'aquesta etapa és marcat, d'una banda, pel trànsit de l'alta a la baixa edat mitjana i, de l'altra, per la instauració dels principis de la Revolució Francesa i la implantació de l'Estat liberal. El primer trànsit és fixat pel fenomen de la recepció del dret comú romà justinianeus, canònic i feudal llombard ja esmentats a partir del segle XII. El segon trànsit és assenyalat per la codificació, el constitucionalisme i els principis de la Declaració dels Drets de l'home i del ciutadà (1789) que hi apareixen subjacents.⁶ En

5. Vegeu sobre el tema, en general, CALASSO. *Introduzione al diritto...*, i BELLOMO. *La Europa del derecho...*

6. Aquest és el cas que es dona clarament a França.

el nostre cas, però, el trencament final apareix amb anterioritat arran de la promulgació del Decret de Nova Planta (1716) i amb ell l'abrogació, per dret de conquesta, del peculiar sistema polític del Principat, en general, i de la moneda pròpia, en particular, en benefici de les institucions polítiques i jurídiques de matriu castellana.

Els següents capítols persegueixen comprendre la Seca Reial de Barcelona des de dins distingint, en primer lloc, la seva funció de taller monetari en el qual es portava a terme la fabricació de moneda. En segon lloc, l'anomenat capítol com a òrgan en què s'estructurava la vida social i professional corporativa. Finalment, la cort dels alcaldes com a tribunal en què es ventilaven els conflictes interns, però també els externs, com a resultat del fur propi de què gaudien els obrers i els moneders. Els conflictes amb altres autoritats jurisdiccionals són objecte d'anàlisis detallades i ens permetran conèixer millor l'encaix de l'organisme i del seu personal en el seu entorn social i institucional.

No obstant tot el que s'ha exposat a nivell orgànic, sí que hi ha una evolució —de caire tècnic o tecnològic— manifestada en aquest període amb canvis notables. Així, per exemple, l'adaptació de l'encunyació mecanitzada amb molinet a Barcelona, a principi del segle XVII, en substitució de la fabricació manual ens marca el temps dels canvis tècnics⁷ de la mateixa manera que la introducció de la insaculació, o elecció a sorts, en els mecanismes d'elecció dels oficis, ens els marca, per exemple, en el camp del govern institucional. En aquest sentit, també cal assenyalar que resseguir la història de la fabricació de la moneda també és submergir-se en la història del desenvolupament tecnològic.

Considerem que, d'acord amb els objectius fixats, el període triat és coherent per explicar l'arrencada i el desenvolupament ple d'una construcció institucional sustentada en el dret que recull uns models generals de l'Europa de la baixa edat mitjana i que al seu torn, com ja hem assenyalat, els difon a nivell regional. És en aquest context que cal parlar de la recepció i difusió de models institucionals vinculada amb la més coneguda i estudiada difusió del dret comú.

La necessitat d'un marc de discussió comparatiu del fenomen institucional ja es va posar de manifest en el *Symposium on coinage and monetary history* celebrat a Oxford l'any 1988 sobre el tema de l'organització dels tallers monetaris, que no va ocupar-se, malauradament, de la problemàtica dels regnes hispànics.⁸ Aquests sí que van ser

7. Vegeu, com exemple, el cas segovià a: MURRAY, IZAGA & SOLER. *El Real Ingenio...*

8. MAYHEW; SPUFFORD. *Later Medieval Mints...*

objecte d'estudi en el congrés que va succeir el d'Oxford, celebrat en aquesta ocasió a Milà l'any 1999, encara que centrat monogràficament en els edificis de la seca.⁹

Ara bé, aquesta visió organicista no ens ha de fer caure en un mer estudi abstracte i immobiliista. Hem de considerar que les institucions també evolucionen i la seca no va ser en aquest aspecte diferent. Els canvis en l'estructura corporativa interna es van produir, especialment, en relació amb la dependència de les decisions emissores. Sobretot, a mesura que el municipi de Barcelona prenia més responsabilitat en detriment de la Corona en el control de les emissions d'argent i de billó.

En definitiva, en aquest treball anirem delimitant i individualitzant una sèrie d'àmbits que, des d'una perspectiva jurídica, institucional i tecnològica, ens han d'aportar una major comprensió de la seca en les seves diverses dimensions institucionals. Aquests aspectes són en primer lloc una reflexió, no tant sobre el paper assignat a la moneda, sinó a la seva encunyació en el pensament i la doctrina política i jurídica. Això, per tal d'entendre els fonaments de desenvolupament de la seca com a organisme encarregat amb caràcter monopolístic d'aquesta tasca.

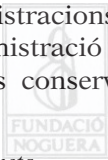
Per a la redacció d'aquest treball s'han utilitzat i contrastat tant documents originals de creació com d'aplicació del dret sempre que ha estat possible. No sembla que s'hagi conservat, totalment o parcialment, l'arxiu que la seca barcelonina devia forçosament formar al llarg dels seus anys d'activitat. D'aquest naufragi documental, segurament immediat a l'extinció del col·legi arran de la Nova Planta, només ens n'han arribat alguns pocs manuscrits compiladors dels privilegis de la seca per a ús dels seus alcaldes i col·legiats o un recull de les actes internes.¹⁰

L'única documentació pròpiament interna de la seca, a part d'aquests manuscrits, són els llibres de comptes de cada emissió. Aquests registres, en ser lliurats al mestre racional per a la seva subjecció al procediment d'audició de comptes, no eren tornats a la seca després de la seva verificació, sinó que eren dipositats a l'Arxiu Reial i, d'aquesta manera, avui estan conservats entre els fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

La resta de notícies documentals fora d'aquestes fonts concretes s'han cercat en les dues administracions implicades, en grau divers, en el regiment de la seca: l'administració reial i la municipal. Disperses en els seus respectius fons es conserven documents i mencions de

9. TRAVAINI. *I luoghi della moneta...*

10. Vegeu l'epígraf 7.2.2.

diversa naturalesa i entitat, algunes publicades i d'altres inèdites. Entre aquestes fonts destaquen els registres de cancelleria per a l'administració reial i el Llibre del Consell, per a l'administració municipal.

Tampoc no podem obviar la doctrina jurídica general del dret català elaborada als segles XVI i XVII que no oblida en les seves obres la referència a alguns aspectes de la seca o a l'encunyació de moneda a Barcelona, especialment pel que fa a qüestions jurisdiccionals, més invariables que no pas, per exemple, les qüestions tècniques. Destaquem dins de l'àmbit jurídic la tradició de la corporació d'utilitzar els serveis de juristes i de la impremta en la defensa del seu fur privilegiat. Es tracta d'una tradició gens estranya a l'època que ens permet pouar un material malauradament oblidat pels historiadors de la moneda.

Per a dur a terme aquesta complexa tasca comptem, en primer lloc, amb la historiografia sobre el tema. La utilitzarem tant per la recerca aportada en forma de documents publicats en els apèndixs documentals com per les interpretacions i les aportacions presentades.

La Seca Reial de Barcelona només compta amb una monografia recent,¹¹ centrada, però, en l'estudi de l'edifici de la seca des dels seus orígens fins al seu tancament al segle XIX. La manca d'una bibliografia específica recent útil sobre el tema d'estudi ens porta a basar-nos en la també escassa bibliografia clàssica¹² i a suplir-la, en part, pels diferents estudis, per exemple, de Mateu Llopis sobre la Seca Reial de València¹³ i, sobretot, pels documents i les recerques tangencials o fragmentàries sobre la institució barcelonina que apareixen en els treballs més amplis i clàssics de la numismàtica catalana.¹⁴ Especialment útils han estat els estudis més recents sobre els processos de fabricació monetària que, algunes vegades, utilitzen fonts directament relacionades amb la nostra seca o amb d'altres de properes.¹⁵ Pel que fa a les seves emissions, la publicació general més recent es deu a Miquel Crusafont.¹⁶

Ens donarem per satisfets si aconseguim donar una visió integral més harmònica, encara que, potser, més genèrica —traient del primer pla que sol ocupar, bé que justificadament, el taller monetari en els

11. RIPOLL. *La Seca...*

12. ELIAS DE MOLINS. «Numismática...»; PARADALTAS. *Memoria acerca de la antigüedad...*; UDINA. «La ceca...», i MATEU. «Una versión romance...» i, més recentment, TRÉTON. *El llibre de les monedes...*

13. Vegeu, especialment, MATEU. *La ceca de Valencia...*; *IDEM*. *Libre dels privilegis...*

14. Especialment, les obres de SALAT. *Tratado...*; BOTET. *Les monedes catalanes...*

15. Cal destacar TORRES. *Ordenanzas...*; *IDEM*. «Evolución histórica...»; MURRAY, IZAGA & SOLER. *El Real Ingenio...*; CÓRDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...*

16. CRUSAFONT. *Catàleg general...*

treballs dedicats a les seques i reivindicant la resta d'òrgans: capítol i cort dels alcaldes— de la realitat del que implicava a nivell institucional i humà l'existència d'una seca real a la baixa edat mitjana i els primers segles de la modernitat.

Agraeixo vivament als professors Antoni Riera, Juan Carrasco i Joan J. Busqueta, membres del tribunal que va jutjar la tesi i la va valorar; les seves observacions, que he procurat incorporar en la revisió del treball. La revisió ha permès una ampliació del treball amb algunes aportacions significatives, com el procés d'adopció de la premsa de volant durant la Guerra de Successió, que ajuden a entendre d'una manera global el que va ser la seca durant els seus segles d'existència. També vull regradir l'Institut d'Estudis Catalans i el jurat la concessió del premi Pròsper de Bofarull. Finalment, aquest agraïment s'ha de fer extensiu a la Fundació Noguera, que va atorgar a la tesi la beca d'història medieval corresponent a la convocatòria 2013 per facilitar la seva revisió i publicació. No podem donar per acabada aquesta introducció sense agrair i reconèixer de tot cor la inestimable confiança i ajuda del professor Salvador Claramunt, catedràtic d'Història Medieval a la Universitat de Barcelona i director d'aquesta tesi doctoral. Sense la seva confiança i el seu suport incondicional en tot moment aquest treball no hauria arribat mai a bon port.

També vull agrair la paciència i la col·laboració del personal tècnic de les diverses institucions a les quals he hagut de recórrer en aquests anys de recerca i que faig extensiu als meus col·legues de la Universitat i del Museu, així com a l'amiga Maria Toldrà la revisió de l'apèndix documental. També, evidentment, a la meua família. Especialment al meu pare, que amb el seu entusiasme, ben conegut de tothom, per tot allò que impliqui donar suport a la recerca em va animar a emprendre per segona vegada el sempre costerut camí de redacció d'una tesi doctoral. A ell li dedico aquest treball.

2. LA DOCTRINA SOBRE LA FABRICACIÓ DE MONEDA A LA CORONA D'ARAGÓ

2.1. La regalia monetària

El pensament de la baixa edat mitjana i de l'alta edat moderna sobre la moneda en sentit estricte aporta poca llum directa sobre l'estatut de les seques i dels seus operaris.¹ Cal dir que la Casa de la Moneda, en tant en quan institució o organisme reial, no va ser objecte, fins on abasta el nostre coneixement, de grans discussions teòriques particulars. La seca era, alhora, la seu física i el conjunt de l'organització necessaris per a fer efectiva la fabricació de la moneda. La Casa de la Moneda era, en definitiva, el bressol de la moneda legítima. La seva missió era purament instrumental. Per tant, en principi, la seva anàlisi tècnica no era una matèria en excés conflictiva excepte pel que fa a la discussió del règim jurídic del personal que tenia adscrit i dels seus privilegis.² El nivell de discussió i teorització radicava, en canvi, en l'articulació i l'exercici del *ius cudendi moneta*, dret de batre moneda o regalia de la moneda, i la seva gestió i gaudi per part de l'autoritat pública.³ Respecte a aquest darrer aspecte a la Corona d'Aragó, i sempre en relació amb la Casa de la Moneda, ens aturarem en el seu estudi.

Tradicionalment, l'encunyació de la moneda constituïa un dret particularíssim retengut en mans de l'autoritat pública. La moneda era, en definitiva, un signe de potestat o de regalia. És a dir, un atribut i una emanació del mateix poder reial. En aquest sentit, en l'ordenança dels primers croats de Barcelona,⁴ per exemple, es menciona expressa-

1. Vegeu, en general, BARBIERI. «Le dottrine monetarie...». També SPUFFORD. «Monetary practice and monetary theory...».

2. Vegeu l'epígraf 2.4.

3. RIBALTA. *Ius cudendi...*

4. Vegeu la moneda núm. 11.2.3 de l'apèndix numismàtic.

ment el «poder de fer moneda».⁵ En el cas de la moneda barcelonesa, la regalia en favor del príncep era contemplada, entre d'altres drets, en el text dels *Usatges de Barcelona*. És a dir: «La moneda tan d'aur com d'argent axí diligentment sia gardada que en nula guisa no cresca en aram ni sia minvada en aur ni en argent ni de pes».⁶ Els *Usatges* van ser el nucli jurídic de l'ordenament jurídic català durant segles. La garantia de la moneda hi era contemplada, justament, immediatament després de la pau i treva, com si fos entesa com una continuïtat d'aquesta, «qui, però, una d'aquestes ho aquesta, ço és, pau, treva, emparament, *ho moneda*, frenyerà ho corromprà, ho falsarà, car aytal mal és a aytal desonor que nul hom refer ni emanar no la pot al príncep, aquestes coses establim, manam que les persones d'aquels, ab tota llur honor e ab lur aver, vingen en la man del princep a fer sa voluntat segons conseyl e laor d'aquela cort».

El doctor Andreu Bosch definia en el seu *Sumari* (1628), ja en època moderna, que «lo poder de fer batre moneda de or, argent, y qualsevol altres metalls, y matèries en estos comtats són regalies del Rey, que ningú sinó ell te poder de trencar, fer, corrompe, ni falsar, y qui contrari fa encara sia prelat, duch, marquès, comta, ciutat, vila, noble, baró, ecclesiàstich, o secular, o qualsevol altre, pot ésser punit ab gravíssimes poenes tant segons nostres lleys, com del dret comú, segons les quals aquest poder te origen ja del temps dels comtes particulars com del de Barcelona, lo *Usatge Moneda*».⁷ També quedava clara aquesta exclusivitat o monopoli en una resolució del 1654 del Consell de Cent de Barcelona, que disposava que «en la seca real és en esta ciutat ninguna persona pot fer fabricar alguna spècia de moneda si no és lo rey, nostre senyor, y la present ciutat respectivament, o qui té permís y llicència de la mateixa ciutat».⁸

Els juristes, en dividir les regalies en majors i menors, van inserir la monetària dins de les majors. A més —ja en època moderna, però dins de la mateixa cultura del dret comú—, es va definir la regalia major de la moneda com de les «ossibus affixa». És a dir, d'aquelles regalies més estretament lligades a l'exercici del poder reial que, en principi, no podien ser alienades, encara que sí delegades. Bosch també escrivia que «aquesta regalia de batre moneda és de les que's poden comunicar als inferiors com dalt està provat, y de aquí los Reys, senyors nostres en differentes temps han concedit molt privilegis,

5. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

6. *Usatge Moneta autem*. Vegeu BASTARDAS. *Usatges...*, us. 62 (us. 66, 2).

7. BOSCH. *Summari...*, p. 489.

8. SANAHUJA. «Els escuts d'or...», doc. núm. 1, p. 36.

y gràcies particulars a les ciutats, viles, y lochs dels comtats a unes perpètuës, ha altres temporals».⁹

La definició clàssica de moneda precisament incideix en considerar-la com una peça de metall, estandarditzada en els seus elements, emesa i garantida pel poder públic. Així ho podem llegir en les descripcions que en fa sant Isidor de Sevilla (c. 556-636) dient que en la moneda hi ha tres elements imprescindibles que són metall, pes i estampa.¹⁰ Només hi havia moneda amb el suport d'un poder públic constituït que legítimament —no ho seria, encara que es fes, batre moneda d'una altra autoritat emissora—¹¹ segellés amb un signe propi un tros de metall amb unes característiques de pes i de llei determinades. L'estampa o tipus monetari, a més, era un espai utilitzat per a projectar la imatge —directa a través del seu retrat o indirecta a través del seu escut, emblema o símbols— i el títol o títols de govern del rei que tenia la regalia.¹² Així havia estat des de l'antiguitat grecoromana. Aristòtil (384-322 aC) era, en aquest sentit, la font clàssica principal i més reconeguda com a autoritat en la matèria pels autors de la baixa edat mitjana d'aquest punt en les seves obres *Política* i *Ètica a Nicòmac*. Aristòtil hi presentava la moneda com a solució a la necessitat d'un patró o «mesura que ho commesura tot»¹³ i com una convenció, atès que «no ho és per naturalesa, sinó per llei humana», destinada a facilitar el canvi sorgida de l'acord de prendre els metalls acordant la mesura i el pes i, al final, una impressió a marcar ideada per evitar mesurar-la atès que la marca havia de ser posada com a segell del seu valor.¹⁴

Aquesta també va ser la tradició recollida en la pràctica islàmica,¹⁵ que havien adoptat en establir el seu sistema monetari les cultures monetàries veïnes bizantina i persa,¹⁶ tal com es pot constatar en el tractat *Muqaddimah* (1374-1382) escrit per Ibn Khaldun (1332-1406). L'autor va escriure amb tot detall sobre les emissions monetàries islàmiques

9. BOSCH. *Summari...*, p. 489. D'aquesta manera s'expliquen les emissions de moneda local. Vegeu, en aquest respecte, l'epígraf 3.4.11. També el protagonisme de Barcelona en les emissions de moneda reial de curs general.

10. ISIDOR DE SEVILLA. *Etimologías*, XVI.18.12.

11. Vegeu al respecte les advertències pontifícies en contra d'aquesta pràctica a: BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XI.

12. ESTRADA-RIUS. *La representació...*, p. 88.

13. ARISTÒTIL. *Ètica...*, 1133a-1133b.

14. ARISTÒTIL. *Política*, 1257a.

15. EHRENKREUTZ. *Contributions to the knowledge...*

16. Ambdues, per cert, partien d'un remot substracte comú hel·lènic atesa la invenció de la moneda a les terres gregues d'Àsia Menor.

i sobre la seca des dels seus orígens¹⁷ i va ubicar aquesta matèria, simptomàticament, en el llibre III dedicat a la monarquia com a forma d'exercici del poder i en el capítol XXXVI centrat en els emblemes de la reialesa i en els signes distintius de la sobirania.¹⁸

La pràctica feudal europea inicial va implicar, en consonància amb la seva constitució poliàrquica fragmentadora de l'anterior poder públic unitari que imperava, la progressiva desvirtuació de la centralització del dret d'encunyació de moneda arreu d'Europa. En conseqüència, el seu ús lliure per part del titular que el cedia, totalment o parcialment, a altres persones i que, en el pitjor dels casos, permetia l'alteració de la moneda quasi bé lliurement amb la finalitat d'obtenir un major benefici fiscal.¹⁹ De fet, aquest procés ja havia començat arreu sota el domini dels darrers monarques carolingis que van anar cedint drets sobre la moneda o sobre el seu lucre, entre d'altres, a algunes catedrals i abadies. És a dir, sobre els beneficis que el titular obtenia de la fabricació i que carregava als usuaris de la moneda.²⁰ A més, a part de les cessions sotmeses a dret, cal considerar els supòsits de mera usurpació del dret d'encunyació. El reforçament polític de les monarquies baixmedievales i modernes es va manifestar, entre altres indicadors, en la recuperació de la centralització de les emissions i l'afirmació del concepte més ortodox de regalia. Els monarques catalans van fer ús reiterat de les delegacions d'emissions des de finals del segle XIII fins a l'època moderna pel que fa a l'anomenada moneda local.²¹ En aquestes es fan indicacions molt precises sobre l'abast de l'emissió amb referències a la quantitat i altres.²² En tot cas, la via de gràcia era el camí escollit per formalitzar aquestes autoritzacions que prenen la forma jurídica de privilegis.

L'afermament de la regalia es va evidenciar a Catalunya amb l'extensió de la moneda barcelonesa a mesura que l'autoritat dels comtes de Barcelona s'estenia arreu del Principat i amb l'absorció dels antics drets d'encunyació comtals i episcopals que progressivament eren amor-

17. CANTO. «Ibn Jaldún...», p. 234-239.

18. IBN KHALDUN. *Introducción a la historia...*, p. 479-483.

19. Sobre els beneficis econòmics de la seca, vegeu l'epígraf 4.6.

20. Vegeu l'epígraf 4.6.b).

21. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* Així, per exemple, a Sant Feliu de Guíxols, una llicència per fabricar menuts fins a 100 ll. concedida per l'infant Enric, lloctinent de Ferran II el Catòlic —*ibidem*, doc. núm. 1 (p. 274)— o a Vic una altra llicència concedida per Felip III el 1611 per batre menuts fins a 3.000 ducats —*ibidem*, doc. núm. XII (p. 328).

22. També: SANAHUJA. *Fabricació i circulació de moneda local a la Catalunya dels segles XIII-XVI*. Tesi doctoral inèdita llegida a la Universitat de Lleida el 2013.

titzats.²³ Aquestes darreres emissions, algunes de les quals arrencaven de les concessions carolíngies, no van desaparèixer completament,²⁴ però sí que es van veure reduïdes a una posició secundària i residual coexistent, en tot cas, amb la moneda barcelonina auspiciada per uns comtes de Barcelona que havien assolit el plus simbòlic que implicava cenyir la corona reial d'Aragó a partir d'Alfons I el Cast (1154-1196). En aquest darrer sentit, dins de Catalunya, el comte de Barcelona sempre va rebre el tractament reial tant pel que fa a les inscripcions monetals catalanes com a la imatge coronada que el representava.

La regalia es basava en una postura legitimada, a més, sobre una interpretació literal i rigorista del passatge evangèlic de Mateu que reportava la famosa contestació de Crist a la presentació d'un denari: «Doneu al Cèsar el que és del Cèsar i a Déu el que és de Déu».²⁵ Aquest principi és, precisament, el que es recull en els mencionats *Usatges de Barcelona* en establir la regalia de la moneda a favor del príncep.²⁶ En aquest sentit, el prestigiós jurista Jaume Callís (c. 1370-1434) escrivia en la seva obra *Extragravatorium curiarum* que «ad solum principis hodie pertinet in Catalonia cuditis monetae aeris, argenti et auri ut in usatico Barcino. Simili modo».²⁷ Aquesta norma respectava la dispersió patrimonial del primer feudalisme, però establí el principi fonamental de la regalia en mans del príncep. Per això, Ferran II el Catòlic (1479-1516) podia afirmar en l'encapçalament d'una llicència limitada de batiment de moneda en favor de la vila de Puigcerdà el 1514 que «jatsia les fabricacions de la moneda sia nostra suprema regalia, y aquella nos puga fabricar sino per nos en les seques de nostre regne per evitar a tota falsitat que toca a precipua honra real, y dita moneda haie esser fabricada a cert pes y ley, y los contrafactors encorreguen en pena de mort».²⁸

Ara bé, a Catalunya aquesta regalia es va veure progressivament limitada, com veurem en l'epígraf següent,²⁹ per la pervivència de les emissions feudals, però, sobretot, per la concessió pactada per Jaume I el Conqueridor (1216-1276) de la immutabilitat i de la perpetuïtat de la moneda de tern. Aquesta darrera implicava una veritable limitació

23. Entre els titulars d'aquest dret cal destacar els comtes d'Urgell, d'Empúries i de Besalú i els bisbes de Girona i de Vic. Vegeu l'epígraf 3.4.12. Sobre aquestes emissions, vegeu, especialment, BALAGUER. *Història de la moneda...*

24. Vegeu l'epígraf 3.4.12.

25. Mt. 22,15-22.

26. Usatge *Moneta autem*. Vegeu BASTARDAS. *Usatges...*, us. 62 (us. 66, 2).

27. CALLÍS. «*Extragravatorium...*», par. LXXXII (p. 42).

28. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XCIII, p. 491.

29. Vegeu l'epígraf 2.2.

del dret d'encunyació de la moneda de billó a la qual seguirien —en els regnats posteriors— compromisos similars sobre la moneda d'argent i d'or. De fet, la regalia de la moneda a Catalunya estava limitada i subjecta a uns pactes entre el rei i la comunitat política. D'aquesta manera, la regalia monetària entrava de ple en la matèria objecte del pactisme jurídic i al iuscentrisme polític vigents a tota la Corona d'Aragó, establint-se així el que podem qualificar de «pactisme monetari».

El fet que a Catalunya el príncep —és a dir, el comte de Barcelona— no fos a la pràctica l'única autoritat jurisdiccional que encunyava moneda³⁰ va ser una constant que es va mantenir amb un caràcter progressivament residual, però que va haver de ser justificat per juristes com el mateix Jaume Callís en el seu *Margaritae Fisci*.³¹

L'establiment de la regalia de la moneda com a reserva en mans del monarca del dret de fabricar moneda va provocar la definició doctrinal d'aquesta exclusivitat així com també la seva defensa per tots els mitjans. La vulneració de la regalia de la moneda per part del rei Jaume III de Mallorca (1324-1349), cunyat de Pere III el Cerimoniós (1336-1387), en batre moneda a Perpinyà en contra dels pactes que imposaven la circulació de la moneda de Barcelona als comtats de Rosselló i de Cerdanya, per exemple, va ser un argument decisiu per legitimar jurídicament Pere III el Cerimoniós a l'hora de processar-lo i desposseir-lo dels seus reialmes. Així ho justificava en la seva *Crònica*: «dins lo Principat de Catalunya, feia fondre les monedes e fer altres monedes e fer-hi córrer diverses monedes de la terra francesa. La qual cosa lo dit rei fer no devia, ans era contra nostres regalies, com no sia llegut a algú sinó a nós solament batre moneda en Catalunya, e que sia moneda barcelonesa, e que es bata dins la ciutat de Barcelona, la qual moneda és apel·lada de tern,³² e és perpetual per concessió e privilegis dels reis passats, e encara nós aquella fer batre no podem sens consentiment e voler de la dita ciutat, a la qual és comanat per tot lo Principat de Catalunya e per avinences antigues».³³ També es constata en la lectura dels documents recollits en el procés incoat contra el dissortat sobirà mallorquí.³⁴

Al costat del dret i del pensament jurídic cal situar el pensament moral i doctrinal generat a l'entorn de l'Església catòlica, molt

30. Sobre les emissions comtals i episcopals catalanes, en general, vegeu: BALAGUER. *Història de la moneda...*

31. CALLÍS. «Margarita...», p. 119.

32. Vegeu la moneda núm. 11.2.2 de l'apèndix numismàtic.

33. PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica...*, cap. 3, par. 14.

34. BOFARULL. *Proceso contra el rey...*, vol. 29-31.

actiu, també, en matèria monetària.³⁵ Aquesta darrera va tenir molta influència en la conformació del dret fins al punt que va ser freqüent que els monarques, al costat de juristes, s'assessoressin amb teòlegs i canonistes per prendre decisions econòmiques.

El teòleg i metge Arnau de Vilanova (1238/1240-1311), vinculat a monarques i papes, va escriure en la seva *Allocutio christini de hiis quae conveniunt homini secundum propriam dignitatem creaturae rationalis* algunes mencions sobre l'exercici de la regalia monetària per part del monarca. L'autor va completar el tractat a finals de 1304 o principi de 1305 i el va dedicar al rei Frederic III de Sicília, germà de Jaume II el Just d'Aragó, a qui va lliurar.³⁶ En aquest tractat insta, seguint el pla de Déu, la persona pública a practicar la justícia sobre els súbdits tot evitant injustícies, torts i enganys. El príncep, per tant, ha d'evitar fer injúries a ningú. Així, en general, qualsevol forma d'engany i, en particular, el que implica disfressar de bé públic allò que només és bé privat fruit de l'egoisme. La contraposició dels comportaments esmentats en la persona pública marcaven la distància que es fixava entre el príncep just i el tirà. El primer disposava de la protecció de Déu i l'amor dels súbdits, mentre que el segon tenia la reprovació de Déu i la malvolença del poble i, com a darrera conseqüència, la previsible pèrdua de la senyoria. És en aquest context que l'autor desenvolupa la doctrina sobre l'exercici de la regalia de la moneda en mans del príncep. En concret, escrivia que el príncep que adulterava la moneda i l'encunyava amb engany per augmentar el propi patrimoni cometia furt per tal com empobria el seu poble. Resumia que adulterant la moneda mai no es promovia la utilitat pública, ni tan sols temporalment, ni ningú en podia treure lucre sinó només els moneders i el príncep. Aquest darrer amb aquest engany perdia el nom i la raó de ser veritable príncep perquè practicava l'obra del tirà.³⁷ La menció a l'adulteració de moneda també apareixia tangencialment a l'*Ars catholicae philosophiae* de Vilanova mateix en el context de l'eradicació de la «pestilència» com una extorsió manifesta.³⁸

El franciscà Francesc Eiximenis (c. 1340-1409), també ben relacionat successivament amb la cort reial de Barcelona, la pontifícia d'Avinyó i el consell municipal de València, escriu en el seu *Dotzè* sobre la rela-

35. Vegeu, en general, el riquíssim feix doctrinal d'idees i autors que es repassa per als segles XIII i XIV en el treball de LANGHOLM. *Economics in the Medieval Schools...*

36. Vegeu l'edició completa del tractat publicada a: PERARNAU. «*L'Allocutio...*» Sobre la datació, vegeu *IDEM*. p. 32 i 36.

37. PERARNAU. «*L'Allocutio...*», par. 425-440 (p. 111-112).

38. PERARNAU. *L'ars catholica...*, par. 520-521 (p. 92).

ció política entre el monarca i el poble que regeix, seguint la tradició d'Arnau de Vilanova i d'altres autors que conformaven una doctrina de moderació en l'exercici de les potestats públiques, en general, i de la regalia monetària, en particular. Insisteix en reiterades ocasions en les obligacions mútues i en la importància del recte exercici del ministeri o ofici reial d'acord amb les categories polítiques i morals ja esmentades. Aquest recte ús de les regalies comportava una certa reglamentació de l'ofici públic de qui n'és titular. En aquest sentit, els diversos abusos que, per desviació del recte exercici del poder, provocaven els prínceps en matèria de mutacions monetàries són obertament denunciats i els seus responsables acusats de cometre en perjudici de la comunitat robatori³⁹ i falsedat.⁴⁰ Finalment, el monarca que queia en la falsedat era reu, segons el mateix autor, de deposició per haver esdevingut tirà del seu poble.⁴¹ En aquest darrer cas, a més, per mitjà dels seus exemples es justificava la pràctica del tiranicidi com a remei, tal com es veu en la frase «ensenyaren los grans philosophs que los tirans deuen ésser perseguits fins a la mort, car totstamps afflaquexen e empobreixen la cosa pública, e aytant com poden enriquexen si mateys».⁴² Justament aquesta darrera justificació és recollida també pel gran jurista italià Bartolo de Sassoferrato (1314-1357) en el seu tractat sobre la tirania.⁴³

Eiximenis, en particular, es deté en els perjudicis que causen les alteracions monetàries i les equipara amb la falsificació de la moneda. Això ho fa, com és habitual en la seva literatura, a través del gènere dels exemples. En aquest sentit explica el cas de Teosor, rei d'Aràbia, que havia mudat el valor del besant⁴⁴ de 10 a 11 sous. Doncs bé, en morir, els seus successors el van repudiar del llinatge reial i no van permetre que fos sepultat en el panteó reial ni que el seu nom es recordés en les cròniques o memorials del reialme, puix que «havia fet obra no de rey, mas de falsari trencador de justa ley en quant havia per avarícia dada al besant major valor que la ley ne lo pes no li dava, e per açò havia lunyats de la terra e embaratats entre ssi los mercaders».⁴⁵ En el mateix capítol recull el testimoni d'una sibil·la que pretesament hauria

39. EIXIMENIS. *Dotzè...*, vol. I, 1, cap. 58.

40. *Ibidem...*, vol. I, 1, cap. 140.

41. *Ibidem...*, vol. II, 1, cap. 504.

42. *Ibidem...*, vol. I, 1, cap. 58.

43. Vegeu-ne l'edició a: QUAGLIONI. *Política e diritto...*

44. El besant era el nom que les fonts cristianes medievals donaven a la moneda d'or bizantina i, en general, a l'oriental. A la Corona d'Aragó, però, se sol referir a la moneda de plata islàmica o dirham. Vegeu MATEU. *Glosario...*, p. 17-18. En aquest cas, però, vist el valor que se li dona, és segur que es refereix a les peces d'or.

45. EIXIMENIS. *Dotzè...*, vol. I, 1, cap. 140.

predit la grandesa de la casa de França i la seva decadència motivada per l'abús de les alteracions monetàries,⁴⁶ «car mudarà les monedes no guardant llur ley ne valor; mas attenent a son bé propi. Quant haurà a reebre diners abaxarlos ha, e quant haurà a pagar muntar-los ha axí com se volrà». De fet, el mateix Dant (1265-1321) a la *Divina Comèdia* també equiparava les alteracions monetàries amb la falsificació de moneda i, en conseqüència, qualificava el rei Felip IV de França (1285-1314) de falsari.⁴⁷

La mutació monetària,⁴⁸ segons Eiximenis, només era permesa si era justificable per una causa o raó de necessitat que s'equipararia, segons el mètode causal aristotèlic, amb una justa causa.⁴⁹ En aquest respecte, el framenor il·lustrava aquest darrer supòsit amb el comportament d'un príncep armeni que, en el curs d'una guerra i amb el consell dels seus vassalls, va substituir la moneda metàl·lica per una moneda fiduciària feta amb trossos de pell de moltó⁵⁰ als quals va donar el valor de la moneda tradicional. Aquesta mesura va ser transitòria com correspon en la teoria aristotèlica de la qual s'extreia el principi vigent arreu de *cessante causa cessant effectus*.⁵¹ Així, una vegada es va restaurar la pau també es va restablir la moneda i es va bescanviar a tothom aquella moneda d'emergència per peces metàl·liques. És a dir, un cop acabada la causa excepcional de necessitat que havia provocat la introducció d'unes mesures extraordinàries, aquestes darreres havien de ser aixecades.

El testimoni més clar de la nova concepció en la matèria i, segurament, font d'inspiració d'Eiximenis, ens l'aporta el francès Nicole Oresme⁵² (c.1320-1387), bisbe de Lisieux i conseller reial de Carles V de França (1364-1380). Oresme, que va escriure un cèlebre tractat dedicat a atacar les alteracions que els prínceps feien de la moneda per obtenir-ne avantatges econòmics, considera que, atès que la moneda s'estableix en benefici de la comunitat, la seva encunyació hauria de recaure per delegació de la comunitat en una persona pública. Com que el monarca és la persona més pública i de major autoritat, en ell recauria la responsabilitat de fer fabricar la moneda per a ús de la

46. Sobre aquestes alteracions a França, en aquest mateix capítol es mencionerà la doctrina de Nicole Oresme en aquest respecte.

47. DANT. *La Divina...*, cant XIX, 118-120.

48. Aquesta seria una de les manifestacions o dels atributs de l'exercici de la regalia per part del seu titular:

49. Vegeu, sobre el tema, CALASSO. «*Causa legis...*» i POMINI. *La «causa impositionis»...*

50. Segurament es refereix a pergamí.

51. BROWN. «*Cessante causa...*».

52. ORESME. *Tractatus...*, cap. v, p. 9 i seg.

comunitat amb la garantia del seu segell.⁵³ Oresme, per tant, no sols no qüestiona la regalia de la moneda, sinó que la legitima. Ara bé, el que ataca és l'abús de la regalia a causa de la desviació política i econòmica de la seva recta finalitat: el bé comú. El fet que Oresme parli de delegació i que la finalitat de la moneda fos orientada vers el benefici de la comunitat ja implica uns límits d'ordre moral en l'exercici de la regalia, ideològicament lluny del dret subjectiu altmedieval. Tot plegat apareix en el moment en què la formació de les monarquies baixmedievales comportava la recerca per part d'aquestes no només de l'enfortiment del seu poder en tots els àmbits sinó, especialment, de la construcció d'un sistema fiscal que pogués sostenir-les i assajant amb la moneda una font de finançament.⁵⁴

S'ha de pensar que la moneda, com els pesos i altres elements vinculats a la metrologia, consistia en uns patrons.⁵⁵ L'autoritat pública, com a garant de la convivència i custòdia dels interessos generals, era la que estava qualificada per imposar aquests patrons de manera obligatòria i uniforme sobre el territori de la seva jurisdicció. En definitiva, la fixació de les mesures o patrons era un atribut del poder en totes les societats d'organització desenvolupada.⁵⁶ Així s'explicava en el que avui podem qualificar d'exposició de motius d'un privilegi reial atorgat al Col·legi d'Obrers i de Moneders de Barcelona el 1339. Un fragment d'aquest document explica com «solicitement considerant que per a suplir la falta corporal on se vulla a la qual per comutacions de les coses altres coses naturals antigament los homens se provehien en aliments es estat necessari trobar monederia y diverses maneres de monedes ab les quals se lleve la pesadumbre de les comutacions y perillosos comodis y la gent se puga mes comodament y facilment ahon se vulla subvenirse al profit de sa vida per lo qual los reys y princeps de la terra tenint respecte a la utilitat publica y be comu an volgut decorar de moltes libertats privilegis e immunitats specials a tots los encunyadors y obrers de moneda».⁵⁷ La moneda servia i es justificava, segons aquesta explicació, per a facilitar els intercanvis econòmics i superar l'estadi del troc i no com un instrument fiscal. Tot això, d'acord amb el que ja hem exposat en relació amb el pensament d'Aristòtil sobre

53. Vegeu la citació amb la qual s'encapçala aquest estudi.

54. Vegeu, entre la nombrosa bibliografia sobre la construcció fiscal de les monarquies corporatives o estamentals baixmedievales, les obres següents: BONNEY. *The Rise...*; FAVIER. *Finance et fiscalité...*; LADERO. *Fiscalidad y poder real...* i SÁNCHEZ. *El naixement de la fiscalitat...*

55. WOOD. *El pensamiento...*, p. 83 i seg.

56. KULA. *Las medidas...*, p. 22.

57. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5.

la matèria que inspira i serveix de base a aquests autors medievals. A canvi de mantenir l'ordre públic metrològic, que atorgava seguretat jurídica i econòmica en els intercanvis i negocis alhora que facilitava la pau social, el poder públic estava legitimat per obtenir un benefici econòmic recaptat a través de figures de naturalesa fiscal.

Ens ho remarca clarament Oresme en el capítol sisè del seu tractat ja esmentat en preguntar-se, retòricament, a qui pertanyia la moneda. Una qüestió a la qual responia determinant que el príncep, tot i posar el seu segell a la moneda, no n'era propietari, sinó un mer garant, atès que la moneda, al contrari, pertanyia a la comunitat. Pel que fa a la vella legitimació basada en el passatge evangèlic de sant Mateu ja esmentat, era reinterpretat en un sentit no literal. D'aquesta manera, el que pertanyeria al príncep seria el tribut i no la moneda en si. Oresme va propugnar aquesta interpretació que venia a establir que, en virtut de l'ordre imposat per mitjà dels patrons, es percebia un dret. Ara bé, ell defensava que el patró en si mateix era propietat del poble i no del sobirà, que en seria un mer administrador. Per això, com es veurà més endavant, l'autoritat emissora sí que veia reconegut el dret legítim a percebre determinats drets per finançar els costos de manteniment i protecció del patró.

Eiximenis, al seu torn, explica en el tractat *Doctrina Compendiosa* que quatre coses clamen al cel i a venjança divina. Una d'aquestes és, precisament, «lo mal o el dan que hom fa a la cosa pública».⁵⁸ No oblidem que en la nova concepció basada en l'aristotelisme que hem vist propugnada en la teoria per Oresme, la moneda pertany a la comunitat i està en l'àmbit de la cosa pública. Una de les maneres de perjudicar la comunitat seria, d'acord amb el framenor, «fer o consentir o dar lloc que novell o no acostumat victigal⁵⁹ o càrrec, gran ne poc, sia possat a la gent en profit de la senyoria».⁶⁰ Justament, la moneda era un instrument amb repercussions fiscals o parafiscals que podia reportar beneficis a la senyoria de diverses maneres, algunes consentides i d'altres abusives.

Aquesta teoria revisionista no implicava la desaparició total de la tradició que la moneda pertanyia, en el seu origen, al príncep. Un testimoni de la convivència és el mateix prefaci d'Oresme, en el qual exposa precisament com algunes persones creien que els reis i els prínceps, per pròpia autoritat, podien lliurement alterar la moneda corrent

58. EIXIMENIS. *Doctrina...*, p. 122, par. 29-30.

59. És a dir, un tribut.

60. EIXIMENIS. *Doctrina...*, p. 123, par. 18-21.

en els seus regnes.⁶¹ El dret comú també implicava una lectura que tendia a reforçar l'autoritat del príncep i, en aquest respecte, només caldria fer referència a les màximes que afirmaven que el que plau al rei té vigor de llei. Més enllà de la doctrina, la pràctica a la Corona d'Aragó, en general, i a Catalunya, en particular, ens mostra un reconeixement de fet d'aquests postulats regalistes que es van regulant i supeditant a la llei a través de pactes, compromisos i renúncies reials. Tot plegat, a través del fenomen del iuscentrisme polític o imperi de la llei i del pactisme jurídic o judicialització de la vida pública a través de l'assumpció d'una mena de contractualisme polític.

Aquests plantejaments troben una continuïtat de pensament uns segles després en l'obra *De moneta mutatione* publicada pel jesuïta castellà Juan de Mariana (1536-1623) l'any 1609 a Colònia i que el mateix autor va traduir al castellà amb el títol *Tratado y discurso sobre la moneda de vellón que al presente se labra en Castilla y de algunos desórdenes y abusos*,⁶² que va circular en forma manuscrita de manera clandestina. L'obra desenvolupava algunes de les idees plantejades prèviament en el tractat *De rege et regis institutione*, publicat el 1598 per primer cop i, de nou, el 1605 a Magúncia amb un capítol nou —el VII— centrat en la moneda. El primer tractat va ser perseguit amb una eficàcia especial pels agents del duc de Lerma, *valido* de Felip III de Castella i II d'Aragó, mentre que el segon va ser cremat públicament pel botxí a París. La Inquisició també va empresonar-lo durant un any, encara que, finalment, Mariana va ser alliberat, per raons d'edat, sense haver de retractar-se. Per tot plegat, es tracta d'una obra poc coneguda i menys llegida, però que ens interessa com a testimoni del manteniment d'un sòlid corrent de pensament europeu limitador de la monarquia com a institució, de les seves regalies, en general, i de la de moneda, en particular.

Tots aquests trets històrics de presentació indiquen clarament que el pensament de l'obra —amb arrels medievals— era oposat a les doctrines decisionistes que serviren de fonament a l'absolutisme. Efectivament, Mariana reviscola la divisió entre el monarca i el tirà caracteritzant aquest darrer com «el que todo lo atropella y todo lo tiene por suyo».⁶³ Precisament el respecte a la propietat privada és un dels fonaments de la vida comunitària que obliguen el monarca a respectar-la. D'aquest respecte a la propietat dels súbdits en deriva la

61. ORESME. *Tractatus...*, p. 1.

62. MARIANA. *Tratado y discurso...*

63. *Ibidem...*, p. 33.

limitació, sota certes circumstàncies i condicions, de la imposició de tributs que, en darrer extrem, impliquen l'apropiació per part del rei de renda originària dels súbdits.

La moneda és caracteritzada, amb molta agudeses, com un poderós agent parafiscal a través de la política monetària fins al punt de desnaturalitzar el sentit de mitjà que facilita l'intercanvi econòmic. Aquí estaria una diferència entre el decisionisme regi castellà que permetia, no sense resistència, aquestes manipulacions enfront del pactisme de la Corona d'Aragó que obstaculitzava, per mitja de restriccions i obligacions contractuals legals, aquestes pràctiques. Per a fer-ho legítimament, el sobirà necessita el consentiment del poble. Això no obstant, l'autor aporta la seva experiència d'historiador per posar en evidència que aquestes mutacions fetes amb finalitat recaptatòria s'havien repetit al llarg del temps en moltes ocasions. En aquest punt reconeix l'arrelat caràcter de regalia de la moneda, «que si esto no se hace en las demás marcadurías y se ejecuta en la moneda, es porque el rey no es tan dueño de ellas como de la moneda, por ser suyas las casas donde se labra y ser suyos todos los oficiales de ellas y ser sus criados y tener en su poder los cuños con que quita una moneda y pone otra en su lugar, o mas subida o mas baja».⁶⁴

L'autor català modern més important en aquesta matèria en època moderna és Acaci de Ripoll (c. 1575-c. 1655), que el 1644 va publicar el seu tractat sobre les regalies.⁶⁵ Explica com, en la seva època, les regalies són exercides pels lloctinents com *alter ego* del rei al Principat i en l'enumeració detallada de les anomenades regalies majors esmenta expressament «alia dandi licentiam cundendi monetam auream, argenteam, siue aeneam»⁶⁶ i dedica un capítol a «de regalia fabricandi monetam».⁶⁷

2.2. La limitació de la regalia monetària

La difusió del dret comú —romà justinianeu, canònic i feudal—, del pensament aristotèlic, i l'assumpció correlativa de les categories annexes de cosa pública o *res publica*, bé comú, necessitat i utilitat pública,⁶⁸ així com la redefinició d'un espai públic, van afectar l'exer-

64. *Ibidem...*, p. 68.

65. RIPOLL. *Regaliarum...*

66. *Ibidem...*, p. 5, par. 20.

67. *Ibidem...*, cap. 15, p. 91 i seg.

68. En el llenguatge del dret administratiu actual es parlaria d'interès públic o d'interès general.

cici del poder públic reglant-lo i subjectant-lo al dret i a la moral. La coincidència d'aquests dos darrers grans principis en les categories esmentades a l'inici ens és exposada amb la usual claredat de Francesc Eiximenis en el fragment que reproduïm: «sant Agostí, sant Gregori e altres sants doctors han dit: *bonum commune*, *bonum divinum*. Vol dir: lo bé comú bé és divinal. Encara devets saber que tots los antics filòsofs e los drets canònics e civils, e los sants doctors teòlocs concordantment dixeran e escriviren que la utilitat pública e de la comunitat deu ésser preferida, ço és, mesa primera o denant la utilitat privada».⁶⁹

En definitiva, l'exercici del poder públic, per ser legítim, s'havia d'orientar a la utilitat pública i el bé comú de la *res publica*, sempre d'acord amb els principis cristians imperants.⁷⁰ És a dir, que l'interès general i públic havia de primar sobre l'interès particular i privat del governant. La *res publica*, identificada progressivament amb la «comunitat o cosa pública»⁷¹ en detriment del monarca, s'edificà sobre les categories públiques d'arrels romanes i implicà el reconeixement d'un espai polític públic propi de l'interès comunitari. Aquesta comunitat es va reconèixer a partir del segle XIII a Catalunya amb els termes d'*universitas* i *generalitas*, en llatí, o d'*universitat* i *general*, en català.⁷² Es tractava d'una corporació que, a nivell superior, aplegava tots els catalans, però que en successives escales comprenia corporacions o universitats de diferent abast territorial o professional i que aniria vinculat al reconeixement de la personalitat jurídica, moral o *ficta* per alguna d'aquestes entitats.

Les corporacions van anar veient reconeguda una personalitat jurídica que els permetia ser titulars de drets i d'obligacions. Es tractava d'un reconeixement que va anar lligat a l'establiment d'uns procediments reglats pel dret per a la formació de la voluntat de les corporacions i la seva representació en l'exercici de les tasques ordinàries de govern i el seu funcionament. Aviat, s'establí un diàleg de naturalesa política entre el rei i aquestes universitats de dret públic tant a nivell general dins el marc de parlaments i corts generals com a nivell singular entre universitats municipals i el rei. En el rerefons més profund d'aquesta concepció, entenem que hi residia la reivindicació de la *Lex Regia* recollida en els textos del *Corpus Iuris Civilis* com a contracte que substanciava la cessió de la titularitat de la potestat pública del poble

69. EIXIMENIS. *Doctrina...*, p. 112, par. 1-10.

70. EVANGELISTI. «La moneta: istituzione della *res publica*...».

71. Vegeu l'equiparació a EIXIMENIS. *Doctrina...*, p. 111, par. 30-31.

72. TORRE. «*Orígenes...*», p. 22 i 23.

al monarca.⁷³ Evidentment, amb la condició d'obrar, no de manera arbitrària, o com a tirà, sinó orientat vers el bé comú en qualitat d'administrador de la comunitat. En aquest respecte, cal recordar la cèlebre màxima de sant Isidor de Sevilla en la qual afirmava: «Rex eris si recte facies, si non facies non eris» i que, per tant, condicionava el manteniment del ministeri reial al seu recte exercici.⁷⁴

Un testimoni eloqüent de tot plegat és l'ordre donada per Pere III el Cerimoniós al seu mestre de la seca el 1345.⁷⁵ En aquest document el rei utilitza expressions com ara «ad supplicacionem generalis Cathalonie» i «compoto quod inter nos et generale Cathalonie super monete est» que mostren amb claredat el diàleg, de naturalesa política i plas-mació jurídica, que existia entre el monarca i la comunitat general de Catalunya constituïda des de la darrerïa del segle XIII en la Universitat o General de Catalunya.⁷⁶

Tot aquest procés polític va condicionar l'encunyació de la moneda i la seva concepció, essent com era aquesta una regalia que afectava directament la comunitat i la seva economia tant en el camp fiscal com en el comercial. La moneda va deixar de ser considerada un bé merament patrimonial fiscal, com ho havia estat al llarg de l'alta edat mitjana, per orientar-se envers la utilitat pública. D'aquesta manera es van superar les renovacions periòdiques de moneda amb finalitats fiscals o *renovatio monetæ* usuals arreu de l'Europa occidental des del període carolingi,⁷⁷ primer amb juraments dels sobirans i contrapartides puntuals o periòdiques i, finalment, de manera permanent.

Sovint, aquesta nova orientació es va assegurar al llarg del segle XIII prenent forma jurídica de privilegis, concessions o lleis paccionades. El cas català és ben conegut a través dels successius compromisos reials de mantenir inalterada la moneda durant un regnat i, correlati-vament, no exigir-ne cap tribut o monedatge a satisfer periòdicament per aquest concepte com era usual en regnes com Castella (moneda *forera*),⁷⁸ Navarra (*monedaje*)⁷⁹ o a Aragó (monedatge). A Catalunya, el bovatge satisfet a l'inici de cada regnat sembla associat, entre d'altres, a aquesta estabilitat monetària i a la pau que aporta una moneda segura. La redempció del bovatge va comportar la inexistència en mans

73. D. I.4.1.1.

74. ISIDOR DE SEVILLA. *Etimologías*, IX.3.4.

75. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. 26, p. 315-316.

76. TORRE. «*Órigenes...*», p. 22 i 23.

77. BISSON. *Conservation...*, p. 74 i seg.; CONTAMINE. *La economía...*, p. 188-192.

78. LADERO. *Fiscalidad y poder real...*, p. 267-340.

79. MUGUETA. «*Política monetaria...*», p. 78 i seg.

de la monarquia d'un instrument fiscal sobre la moneda.⁸⁰ Es tractava d'uns compromisos reials que eren solemnement renovats en el jurament d'accés al tron.⁸¹

Fins i tot en els formulismes dels preàmbuls de les disposicions en matèria monetària es fa present la preocupació per legitimar el contingut. Així, per exemple, una disposició relativa al personal de la seca de Barcelona de 1357 s'encapçala amb la fórmula «circa bonum ... interesse».⁸² A partir de finals del dos-cents quedava clar que la utilització fiscal de la moneda a través de les seves renovacions periòdiques amb finalitats recaptatòries era obertament criticada arreu des d'una òptica moral i política. No cal dir que passava el mateix amb les alteracions monetàries amb finalitats anàlogues.

En aquest sentit, són clars els exemples que Bernat Desclot (†1288) esmenta en la seva *Crònica* o *Llibre del rei en Pere*, en descriure els destins de dos monarques —els coetanis Alfons X de Castella i Carles d'Anjou, rei de Nàpols i de Sicília— que caracteritza com a tirans per les seves accions de govern en contra del bé comú i que ho van pagar amb la revolta dels seus vassalls i la deposició del tron. No deixa de ser significatiu respecte a un monarca com Pere II el Gran que va pactar la immutabilitat de la nova moneda de plata, el 1285, en clara continuïtat de la política monetària pactada i establerta amb la moneda de tern instaurada a perpetuïtat pel seu pare Jaume I el Conqueridor.

El tenor concret del relat sobre Alfons és que «les gents no podien sofrir los greuges ne els dans que ell llur faïa, de molts mals furs que metia en la terra, així com de monedes sovent a canviar e a fer, e que els prenia ço que havien forçadament sens raó. Per què los barons de Castella e de Lleó e de tota l'altra terra, lo deposaren de la senyoria, que no li romàs res sino Sibília, e llevaren son fill En Sanxo rei e senyor, e dixeren-li que, si ell no ho volia prendre, ells lliurarien lo regne a altre. E, sobre açò, ell pres lo regisme, per ço cor son pare, lo rei N'Anfós, era desmemoriat e volia destruir la terra».⁸³ Efectivament, una de les raons que van justificar la rebel·lió van ser les diverses alteracions monetàries.⁸⁴

80. SOLDEVILA. «A propòsit del servei...»; BISSON. *Conservation...*; IDEM. «Els orígens de l'impost...»; BALAGUER. «Sobre els orígens de l'impost...».

81. FERRO. *El dret públic...*, p. 32.

82. Vegeu el doc. núm. 5 de l'apèndix documental.

83. DESCLOT. *Llibre del rei...*, cap. v, par. 200-208.

84. CANTO i RODRÍGUEZ. *La moneda...*, p. 81 (gràfic amb les encunyacions del rei); CASTÁN. *Política económica y poder político...*

En la mateixa línia s'atribueix a un altre rei denotat pel cronista com és Carles d'Anjou, rei de Nàpols, en un autèntic memorial de greuges «que faia moneda nova dues vegades l'any, e prenien d'aquella moneda e donaven-la per albergs, segons que l'alberg era ric o pobre: a tal alberg hi havia dues unces, e a tal tres, o a tal mitja o segons que era, e donaven-llur cinquanta sous d'aquella moneda nova, en què no havia sinó aram, per una unça dor. E, quan venia a quatre o a cinc jorns, anaven cinc sous a tarí, e a deu o a dotze jorns, deu sous a tarí, e així destruïa la gent e llur tolia tot quant havien».⁸⁵ Aquest text s'hauria de posar en relació quant a la seva matèria amb el fragment ja esmentat d'Arnau de Vilanova que, segons el seu editor Perarnau, amb qui estem d'acord, «podria ser una justificació de la política de la casa de Barcelona a l'illa de Sicília després de les vespres sicilianes»;⁸⁶ i, en particular, cal destacar l'èmfasi que es fa en la manipulació monetària com una manifestació tirànica que justifica la rebel·lió dels súbdits.

L'emissió de numerari de billó, d'argent fi i, finalment, d'or va ser, en general, progressiva i esglaonada en el temps al llarg de la baixa edat mitjana i correlativa amb el creixement econòmic. Tal com veurem, a Catalunya primer es va assolir l'estabilitat de la moneda de billó en forma de diners de tern⁸⁷ i, en un moment posterior, es van iniciar les encunyacions d'argent en forma de croats⁸⁸ i d'or en forma de florins.⁸⁹ Aquesta seqüencialitat va permetre al monarca diferenciar les emissions i salvar, inicialment, l'encunyació de l'or dels pactes limitadors als quals s'havia sotmès la fabricació de les espècies en billó i en argent.

La limitació de la regalia quant a l'emissió de la moneda de billó,⁹⁰ primer, i d'argent,⁹¹ després, a Catalunya es va assolir en el segle XIII dins del corrent general de voluntat de limitar i controlar les potestats de la Corona o, millor dit, reglar-les per sostreure-les a l'arbitrarietat. Això, després de la inestabilitat monetària de Pere I el Catòlic. Es va tractar d'una ofensiva del municipi barceloní dins del corrent que, jurídicament i políticament, es va manifestar com a iuscentrisme polític

85. DESCLOT. *Llibre del rei...*, cap. LXXXVIII, par. 52-58.

86. VILANOVA. «*L'Allocutio...*», p. 73.

87. Cal destacar com un episodi finalment estroncat l'emissió dels mancuses d'or. Vegeu, en aquest respecte, BALAGUER. *Història de la moneda...*, p. 53-55; *IDEM*. *Del mancús...*, p. 23-29

88. Vegeu la moneda núm. 11.2.3 de l'apèndix numismàtic.

89. Vegeu la moneda núm. 11.2.4 de l'apèndix numismàtic.

90. Es tracta del diner de tern de Barcelona començat a encunyar en temps de Jaume I el Conqueridor.

91. Es tracta del croat de Barcelona començat a encunyar en temps de Pere II el Gran.

i pactisme jurídic. En el cas concret de la moneda barcelonesa, es va limitar l'encunyació de la moneda de billó en circulació i la de plata, quan aquesta darrera va aparèixer el 1285.⁹² Va ser l'òrgan municipal l'encarregat de pactar la limitació, finalment, de la regalia monetària per privilegis de 1253 i de 1258.⁹³ La moneda d'or, introduïda a la Corona d'Aragó ja en el segle XIV amb l'encunyació dels florins d'Aragó,⁹⁴ va ser limitada en les Corts de 1365 amb un compromís amb la comunitat general de Catalunya representada pels tres braços de la Cort.⁹⁵ Aquest compromís es recull en els anomenats capítols de la seca de Perpinyà.⁹⁶

L'encunyació de moneda, normalment, no era una tasca contínua en el temps, sinó que només s'encunyava quan es necessitava o en funció d'alguna raó especial. Per això, la seca no estava activa de manera permanent. Més encara, l'emissió ininterrompuda de moneda era percebuda clarament de forma negativa i es procurava restringir, molt probablement per evitar moviments inflacionaris a causa d'una excessiva massa monetària. També, pel caràcter parafiscal que tenia la moneda en implicar una font de guanys per a l'emissor. En aquest sentit, en privilegis i en els decrets d'emissió, el rei es comprometia a batre moneda de forma moderada i limitada. Així, per exemple, en una lletra dels consellers de Barcelona al rei Jaume II el Just (1267-1327), datada el 1311, es demana l'emissió de moneda argüint la falta d'existències però imposant, immediatament, la condició que es fes «quantitate temperata secundum quam necessitas requisierit in eadem cum lege, pondere et signo».⁹⁷ La fórmula no era nova, sinó que la trobem en diplomes anteriors com, per exemple, el d'establiment per part de Jaume I el Conqueridor de la moneda de tern el 1258.⁹⁸ Així doncs, veiem introduïda en forma jurídica una de les clàusules de moral política utilitzades per a reglar l'emissió monetària: la causa ja esmentada de la *necessitas publica* o *utilitas publica*. Aquestes darreres van ser una de les justes causes que permetia avalar o denegar, després d'una avaluació teòrica, la justícia d'una emissió monetària. Aquesta va ser una clàusula de contingut moral i polític amb plasmació jurídica que legitimava i avalava qualsevol acció política que es volgués reputar justa i legítima.

92. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XII, p. 267-269.

93. Vegeu: SALAT. *Tratado...*, doc. núm. IV i VII.

94. Vegeu la moneda núm. 11.2.4 de l'apèndix numismàtic.

95. CALLÍS. «Margarita...», p. 119.

96. ACA. Canc. Reg. 1506, f. 74r-76r.

97. AHCB. 1B.I, Llibre del Consell, 2, f. 14v.

98. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. IV, p. 245.

A nivell polític d'exercici de la regalia, es podien prendre moltes decisions. És molt eloqüent el contingut de l'assessorament que el florentí Paolo Girardi va donar als reis de Navarra, especialment en matèria monetària.⁹⁹ En particular va aconsellar que abans d'emprendre una emissió tingués clar l'objectiu de l'emissió. A continuació establí tres categories d'objectius i proposava, correlativament, l'espècie monetària que podia anar-hi millor. En aquest sentit, 1) la cerca de prestigi, 2) la satisfacció de les necessitats del poble, i 3) l'obtenció d'un rendiment econòmic. El fet que d'una manera oberta mencionés totes aquestes possibilitats de la moneda només s'explica pel caràcter confidencial de l'assessorament i contrasta clarament amb els escrits filosòfics i morals en els quals alguns d'aquests supòsits són qualificats directament de tirànics.

La moneda podria ser legítima sempre que acomplís de forma satisfactòria una anàlisi concausal d'origen aristotèlic, és a dir, de les causes eficient, final, material i formal.¹⁰⁰ Quan fallava alguna de les causes, la moneda podria ser refusada com a fraudulenta o falsa. Per aquesta raó, es podia donar la paradoxa que una seca reial produís moneda fraudulenta¹⁰¹ o falsa.¹⁰² Per exemple, en produir moneda pròpia d'un altre regne, com va fer Pere III el Cerimoniós,¹⁰³ i d'altres monarques coetanis, com Jaume III de Mallorca.¹⁰⁴ En aquest cas ens trobaríem amb una clara instrumentalització alhora política, estratègica i econòmica de la seca i de la moneda justificada amb el perjudici de l'altre regne i el benefici econòmic propi. Oresme menciona aquesta pràctica i considera que és justa causa per declarar la guerra.¹⁰⁵

La Casa de la Moneda era la seu natural i ordinària per dur a terme i sota control les emissions monetàries i, per això, també gaudia d'un estatut d'immunitat. Com a regalia reial, encara que orientada al bé públic i comú, es reconeixia la capacitat de la seca de generar un benefici o dret d'encunyació que moralment havia de cobrir les des-

99. Vegeu-ne el text i el comentari a: MUGUETA. «Política monetaria...», p. 92 i doc. 1.

100. Sobre l'aplicació d'aquest raonament d'arrels aristotèliques en matèria impositiva, vegeu POMINI. *La «causa impositionis»...*

101. Es podria assajar una definició que diria que la moneda fraudulenta seria aquella de curs legal que dins de la seca, amb coneixement o no de l'autoritat emissora, presenta característiques que no s'ajusten a les prescrites en el decret d'emissió.

102. En correlació, era també es podria dir que la moneda falsa, en aquest cas, seria la que no era de curs legal —en ser estrangera— i que il·legítimament es feia a la seca amb coneixement de l'autoritat emissora.

103. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III doc. núm. xxxvi, p. 345-348.

104. PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica*, cap. 3, par. 14.

105. ORESME. *Tractatus...*, cap. v.

peses de l'emissió. Vinculat a aquest dret anomenat de «braçatge» o d'«obratge»,¹⁰⁶ hi hauria un suplement que també s'obtindria a costa del valor material de la moneda amb la finalitat expressa de generar un benefici per al seu titular. El mateix Oresme reconeixia la legitimitat d'aquest altre dret, qualificat de «senyoratge», sempre que no fos desmesurat.¹⁰⁷ L'organització fins a aquest punt respondria al model de la resta de monopolis feudals orientats a satisfer les necessitats de la comunitat com ara l'explotació dels molins o de forns públics, o de destret, per exemple.

Les possibilitats de manipulació de la moneda per obtenir un major benefici o lucre, per damunt del braçatge i del senyoratge moderats, van portar a un abús que va tenir una incidència en el mercat en devaluar-se intrínsecament el valor de la moneda en una espiral de successives reencunyacions, cada vegada més defectuoses, a fi de procurar mantenir uns ingressos parafiscals. La comunitat va respondre a això en forma de protesta, com féu Oresme davant de les abusives manipulacions que els reis de França feien al segle XIV,¹⁰⁸ però, més efectivament, en forma de pacte de no alteració de la moneda. El sistema polític pactista va garantir una estabilitat monetària a base d'establir una regulació pràcticament immutable de les espècies monetàries. Ara bé, a la llarga, aquesta inflexibilitat va acabar per ser considerada perjudicial, especialment davant conjuntures econòmiques que exigien una política monetària flexible.

Aquest procés de limitació de la regalia implicava la restricció del dret reial, però, també, la regulació d'un instrument de política econòmica de primer ordre i la disminució de les possibilitats de la moneda per reduir-la a una finalitat concreta, que era l'estimada més justa. D'aquesta manera, a Catalunya, es tancava pràcticament el camí de l'ús de la moneda com a eina fiscal.

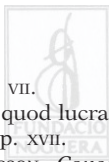
La prestació del bovatge i del monedatge a la Corona d'Aragó, com hem vist,¹⁰⁹ són testimonis del cost d'obtenció del compromís de no modificar la moneda barcelonesa. Responen a la compra de l'estabilitat de la moneda o al fet d'evitar el caràcter parafiscal de la moneda compensant el titular amb un altre dret.

106. Vegeu l'epígraf 4.6.

107. ORESME. *Tractatus...*, cap. VII.

108. Diu, en aquest respecte, «quod lucrari in mutacione monete peius est quam usura». Vegeu ORESME. *Tractatus...*, cap. XVII.

109. Vegeu els treballs de BISSON. *Conservation...* i SOLDEVILA. «A propòsit del servei...».

També la introducció d'oficials especials o guardes de la moneda o de la seca,¹¹⁰ com es veurà més endavant, va ser el resultat d'introduir un control extern de naturalesa municipal amb la comesa de donar fe del compliment del precepte d'inalteració del numerari. Tot plegat va fer que a Catalunya la moneda estigués, pràcticament, al marge de les iniciatives d'utilitzar-la com a instrument per incrementar la pressió fiscal.

2.3. La funció de la seca i dels seus oficials

Una seca, com ja s'ha assenyalat, implicava tant l'espai com l'organització burocràtica i laboral d'encunyació de la moneda. El dret d'encunyar numerari pertanyia al príncep i, com a tal, aquest en regulava el funcionament de la mateixa manera que ho feia amb la moneda. Una casa de moneda implicava un personal qualificat en un art manual o mecànic —el de la monederia— vinculat a la metal·lúrgia i a l'argenteria. En definitiva, un art del metall subjecte a un estricte monopoli polític.

Es tractava d'un personal que duia a terme un treball assimilable, a primer cop d'ull, al de qualsevol membre de gremi o art mecànic coetani: argenters, velluters, paraires, entre molts d'altres existents a Barcelona.¹¹¹ L'organització gremial corporativa responia, en aquest sentit, a aquest model. Ara bé, pel fet de preparar el numerari i les especials característiques de la moneda vinculades al seu ús públic, es tractava d'una corporació que es va revestir d'un caràcter molt peculiar, principalment perquè la seva funció va adquirir un caràcter públic que els va dotar d'un estatut particular amb caràcter protector que analitzarem més endavant. D'entrada, cal remarcar l'estricta tutela que el poder públic titular de la regalia de la moneda va imposar sobre el règim intern del taller monetari a la Corona d'Aragó atesa la seva consideració de productor d'un bé destinat a la utilitat pública i el bé comú.

El testimoni més clar d'aquesta tutela són les diverses ordinacions que, des del segle XIII, pretenien organitzar amb gran detall el treball en el si de les seques reials.¹¹² Es tractava de normes vinculants imposades pel rei amb la finalitat de regir el funcionament de les seques com a monopoli reial i evitar l'autoregulació del personal de la seca.

110. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

111. TINTÓ. *Els gremis...*

112. Una enumeració d'algunes de les principals ordinacions es presenten més endavant en l'apartat dedicat a l'organització del taller monetari.

Evidentment, la justificació d'aquest intervencionisme tan directe, amb la introducció de diversos controls interns i externs, es devia al caràcter excepcional del producte que es fabricava. Això és, unes monedes enteses com a patrons que tenien un pes, una llei i un tipus fixats per norma, del compliment de la qual depenien molts aspectes mercantils, fiscals i econòmics.

Un exemple d'aquest sistema i del que implicava, l'aporten les ordinacions que Jaume II el Just va dictar l'any 1308 per a la seca que va establir a Sariñena per encunyar moneda jaquesa en circulació a Aragó i a la regió de Lleida.¹¹³ El rei es dirigeix en aquest document al personal tècnic i supervisor implicat en la preparació de l'emissió i els ordena que segueixin les normes que els adjunta i que explica en l'exposició de motius de la norma: «oblatam fuisse nobis, per aliquos nostrum servicium appetentes». D'aquest tenor cal entendre que la normativa es va fixar en l'entorn immediat del rei sense la intervenció dels implicats en l'encunyació i que, molt probablement, els juristes o escriptors redactors van utilitzar de model, més o menys lliurement, alguna normativa preexistent i que ja regia en altres seques com la de Barcelona per a l'emissió dels croats i que ells devien simplificar i agafar en els aspectes tècnics.¹¹⁴

El caràcter manual o mecànic de la tasca, no obstant aquesta qualificació específica, implicava una concepció vil de la feina que semblava incapacitar-los per a la comprensió intel·lectual i per poder actuar en qualitat de consellers o assessors. En aquest sentit s'expressa Arnau de Capdevila (?-1437) en el seu conegut tractat o compendi sobre les monedes.¹¹⁵ En el títol del capítol II s'enuncia: «Com negun fabricant de les Seques no deuen entrevenir en alguna ordinació o moderació de les monedes». El títol és prou explícit del pensament de l'autor sobre el personal de les seques. No tan sols és interessant perquè expressa aquesta opinió, sinó perquè deixa traslluir, precisament, la pretensió oposada dels col·legiats de les cases de moneda. Així, en classificar les quatre actituds davant el fenomen atribueix a aquells la dels «qui ho cuyden entendre, e volen dar entenent que ells ho entenen, empero non donen al Mon, sino que fan lley de llur cuydar».

L'exponent d'aquesta actitud, segons Capdevila, eren «los fabricadors de seques volent dar entenent que la sciencia e arteria del dit billoner se deu llexar entre de ells e no a ningun altre condició

113. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 283-285.

114. *Ibidem...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 270-275.

115. SALAT. *Tratado...*, tom. II, doc. núm. 56, p. 60 i seg.

de Persones, e asso per tant com ells son fabricadors de seques, e que ells saben fer e fabricar les dites monedes, per la qual raho ells volen donar entendre, que la sciencia e arteria de dit billoner a ells se pertany entendre e no a altres». La pretensió que sembla traspuar en aquest escrit i contra la qual s'alça vigorosament Capdevila lliga bé amb la mentalitat corporativa i monopolística dels col·legis de les seques que anirem traçant més endavant, i alhora denota el caràcter d'art mecànica de l'ofici.

Aquesta darrera concepció és clara rere l'analogia plantejada per Capdevila en el mateix capítol. Argumentava que no per saber fer tinta se sap escriure ni per ser ferrer i saber fer eines se sap, necessàriament, utilitzar-les com a fuster i que, per consegüent, «del ofici dels dits moneders dega sortir tal materia e scientia, sino tant solament fabricar la dita moneda segons per llurs superiors los es manat, com ells no sien sino com a venturers». Per tant, els moneders havien de ser tècnics en els processos mecànics de fabricació de la moneda, però no podien intervenir en la presa de decisions en matèria de política monetària.

Darrere tota l'argumentació no es dissimula una clara animadversió contra un col·lectiu tècnic que pretenia tenir, a judici de l'autor esmentat, la petulància d'arrogar-se el coneixement exclusiu sobre la matèria monetària. De totes maneres, que els moneders expressessin la seva opinió sobre una matèria en l'elaboració de la qual intervenien directament sembla inevitable atesos els seus coneixements pràctics. Així, per exemple, un personatge ponderat en els seus judicis i que sempre presumia de cercar opinions fonamentades com fou Francesc Eiximenis va recollir l'opinió dels moneders respecte al valor de la moneda de plata de València i de la de Barcelona. Ambdues monedes, en principi, no tenien altra diferència que l'estampa, el nom i la seca de fabricació; però segons el testimoni recollit pel framenor, «dien los moneders que lo real¹¹⁶ ha qualque avantatge a la barcelonesa».¹¹⁷

Si es torna al text de Capdevila, es constata que l'autor defensava que «en ninguna ordinacio, mutacio, o amoderació ques fassa de les dites monedas, noy deuen esser demanats alguns de les dites seques ni moneders alguns» ni «llur consell no deu esser admes ni escoltat com sie greument perillos al Públich». En el fons, Capdevila reaccionava virulentament a iniciatives com les que dugué a terme, vers 1420, el mestre de la seca de València, F. Ferrer. Aquest darrer va redactar un informe, que no seria tingut en compte, en el qual proposava una

116. És a dir, els rals valencians.

117. EIXIMENIS. *Regiment...*, p. 36.

sèrie de mesures per tal d'augmentar la moneda circulant al regne i evitar-ne la sortida.¹¹⁸ No era el primer informe que tenia com a objectiu aconsellar el príncep en matèria de política monetària. Abans de Ferrer, només per esmentar un exemple conegut, el mestre de la seca de Barcelona, Bernat de Sarrià, proposà al rei Jaume II el Just que per pagar els seus deutes encunyés moneda francesa de l'anomenada negra a fi de tenir guanys i oferint-se per solventar tots els deutes.¹¹⁹

Aquesta pràctica es documenta fins al final del període que estudiem. En aquest sentit, tenim com a exemple els informes del mestre de la seca i dels alcaldes de la Seca Reial de València sobre diverses disposicions en política monetària. En un dels documents es mostra l'estima per aquestes opinions i consell d'un «alcayde de esta casa de la moneda, cavallero de gran inteligencia, en ella, experiencia y acreditado zelo en el Real servicio». També que «me ha entregado Bartolomé Beltran ... ensayador de esta casa de la moneda, inteligente, acreditado en su oficio y buen cristiano un papel brebe firmado».¹²⁰ Finalment, ja en època moderna, constatem la importància que es donava al parer dels mestres de la seca de Barcelona en el si de l'òrgan municipal de govern en relació amb els canvis tecnològics dins de la Casa de la Moneda i en la preparació de les emissions.¹²¹

2.4. L'estatut privilegiat del personal de la seca. La seva justificació

El rei, d'acord amb el contingut pactat de la nova concepció de la regalia limitada de la moneda a Catalunya,¹²² era un administrador qualificat de la potestat monetària en benefici de tota la comunitat i, com a custodi dels patrons, hi estampava el seu signe o segell reial en testimoni de garantia.¹²³ En aquesta tasca s'auxiliava dels moneders. No en va, el personal de la seca depenia, en definitiva, del rei. Com a tal, i en relació amb la seva tasca, aquest col·lectiu va rebre o va veure reconegut un seguit de privilegis corporatius.

Aquests privilegis eren establerts pel monarca tenint com a precedent i pretext un costum comú a l'Europa occidental, en la qual es

118. RIPOLLÈS; LLORENS *et alii*. *Els diners...*, p. 127.

119. BOTET. *Les monedes catalanes*, vol. II, p. 93. Aquesta seria una tasca de falsificació anàloga a les exposades a l'epígraf 3.4.9.

120. MATEU. *Aportación...*, doc. núm. XLVIII.

121. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, cap. 7.1.

122. Vegeu l'epígraf 2.2.

123. És a dir, el tipus monetari.

reconeixia als moneders un feix d'immunitats, privilegis i beneficis en compensació del servei que prestaven.

L'actuació dels moneders, a més de facilitar un benefici al rei, també havia d'estar reglada d'acord amb els principis tan cars al dret comú com els de la *publica utilitas* i el *bonum commune*. Aquest sentit és el que també els monarques argumenten, amb diverses fórmules, en el que podríem anomenar exposicions de motius manifestades en atorgar o confirmar privilegis a les corporacions de moneders i obrers.¹²⁴ En una societat iuscèntrica com la catalana no ha d'estranyar que els privilegis atorgats pel monarca de manera discrecional, però no arbitrària, incloguessin una justificació raonada. Entre aquestes justificacions, que analitzarem a continuació, podem avançar com a fonamentals la compensació al personal pels sacrificis o limitacions soferts, la protecció per tal de garantir un servei que es feia en benefici de la societat i, finalment, el premi o recompensa pels serveis prestats.

Els monarques es refereixen als principis jurídics esmentats per justificar la desigualtat i el règim privilegiat atorgat als moneders. Ara bé, que hi hagués desigualtat no implicava arbitrarietat i així ho volien posar de manifest. No es podia tractar tothom per igual, sinó segons amb la missió o funció assignada, d'acord amb el pensament corporatiu. D'aquesta manera, els privilegis es presenten com una compensació als moneders i com un mitjà per facilitar el desenvolupament d'una funció que era primordial per al rei i per a tota la comunitat. Precisament un dels trets més destacats del personal de la seca era un ampli gaudi de privilegis de tota mena. El caràcter compensatori és descrit, en paraules de Pere III el Cerimoniós, en l'atorgament de salvaguarda a la corporació de la Seca Reial de Mallorca, com a justícia material per tal que «molt fort desigants que aquells qui per la cosa publica liberalment treballan gracias e favors sien perseguits».¹²⁵ Pel que fa a facilitar la seva tasca, en el document es deia que «per tal con se cove aytals obres e monaders de les monedes alegrar dels privilegis, libertats e immunitats specials per la faeltat e prerogativa del officii lur».¹²⁶ En el mateix sentit, es justificava, també en un privilegi reial de 1339, la voluntat del rei de «decorar de moltes libertats, privilegis e immunitats specials a tots los encunyadors y hobrers de moneda» basant-se, justament, en el «profit de sa vida»¹²⁷ per lo qual los reys y

124. Vegeu l'epígraf 3.7.3.2.

125. ARM. LR 16, f. 14r.

126. ARM. LR 16, f. 8r.

127. Es refereix al profit o benefici que la producció de moneda reportava a tota la societat.

princeps de la terra tenint respecte a la utilitat publica y bé comú». ¹²⁸ També el 1371 el rei posava de manifest, en relació amb la necessitat de respectar els privilegis dels moneders barcelonins traslladats a València, «la utilitat evident que ns ve a nosaltres y nostra república de la obra de la dita cequa». ¹²⁹

Una clau sobre aquest aspecte també ens l'ofereix el contingut d'una de les justificacions que donen els mateixos moneders en una súplica elevada al rei en ocasió d'un conflicte amb el municipi de Barcelona per raons tributàries. Aquells reclamaven la vigència dels seus privilegis atès que es tractava d'un treball temporal i amb plena disponibilitat al llarg de l'any ¹³⁰ i que, per tant, calia donar una compensació econòmica que, en aquest cas, vindria a través del gaudi de privilegis i immunitats d'índole o contingut tributaris i, per tant, econòmics. ¹³¹

A més de compensar-los pels esforços i protegir-los amb la justificació dels beneficis de l'activitat, també hi havia una darrera causa que s'endevina en la protecció reial i que no era altra que la recompensa o premi a aquells que havien servit bé la Corona. El sobirà com a «fons honorum» i dispensador de gràcies ¹³² podia concedir beneficis i aquesta fórmula apareix en l'argumentació dels privilegis dels moneders. Així, en una ordre del monarca al mostassaf, dictada el 1372, s'afirmava expressament que «per respecte de molts servicis a nosaltres fets per los dits moneders y per los molts profits que a nostres antipassats y a nos y a la republica nostra nos son venguts per la hobra de la dita moneda la qual se faça no sols en Barcelona mas encara en la Ciutat de Çaragoça y Valencia y Mallorca y en lo regne de Cerdunya y en atres llochs de nostra jurisdicció han concedit nostres antipassats y nos havem donat als obrers y moneders de dita moneda y a la familia de aquells molts y diversos privilegis». ¹³³ Igualment, en la confirmació dels privilegis de la Seca Reial de València per Felip III de Castella el 1604 es justificava la gràcia en atenció a «los servicis per los collegials de dita casa de la seca a vosaltres fets y que de huy avant rebrem». ¹³⁴ No es tractava d'una clàusula cancelleresca, sinó d'una manera d'entendre l'exercici del poder públic segons la qual la fidelitat es compensava o

128. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5.

129. *Ibidem*, doc. núm. 7.

130. No oblidem el caràcter episòdic del treball a la seca en ocasió de les emissions puntuals.

131. AHCB. *Llibre Verd*, f. 284v.

132. ESTRADA-RIUS. «Jaume Callís...», p. 247.

133. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 8.

134. *Ibidem*, doc. núm. 37.

es garantia amb un exercici de dons,¹³⁵ del qual el millor exponent és la cèlebre divisa «*dar es señoría y recibir servidumbre*».¹³⁶

En la Castella d'Enric IV (1444-1474) es justificaven els privilegis amb els quals també eren agraciats els moneders pel fet que la Corona estimava que «los offiçiales de los thesoreros, monederos e obreros, e otros offiçiales qualesquier, de las casas de moneda de nuestros regnos e sennorios, son offiçiales muy necesarios, e de grandes trabaxos, e de gran fieldad, e de poco provecho, e dellos se siguen perdimiento de las haziendas de los tales offiçiales por las no poder administrar e grandes dolencias, e enfermedades, que por causa de los dichos offiços se les siguen. Por ende es nuestra merced, y mandamos, que sean guardados los privilegios que por los reyes nuestros progenitores les fueron dados, y otorgados».¹³⁷

Ja amb anterioritat, a Castella mateix, el rei Ferran IV (1295-1312) feia concessió, el 15 de setembre de 1310, de nombrosos privilegis als moneders de Sevilla amb la justificació que «los reyes non podrien mantener los regnos a menos de aquella obra que ellos fazen. Otrossy los pueblos non podrian conplir las cosas que ovyessen menester ny se podrien mantener a menos de moneda. Et por el grant trabaio e por le muy grande afan que toman en labrarla e por el grande peligro a que se paran. Et por la muy grande lealtad e fieldat que en el su oficio han de fazer a los reyes e a los pueblos. Por esto tovyeron por bien per guisados deles fazer todas estas franquezas e mercedes e libertades».¹³⁸ En definitiva, es plantejava el principi de protecció de la utilitat o benefici públic personalitzat en les persones dels moneders.

Era per exercir amb condicions òptimes aquesta funció monetària que serien dotats dels privilegis i, per això, en les clàusules d'aquests se solia especificar que n'eren beneficiaris mentre treballessin a la seca, és a dir, que ho eren en funció de l'ofici. Aquesta justificació, que és l'arrel de l'edifici privilegiat que es va bastir a l'entorn dels col·legiats a la seca, marca també el límit del gaudi dels privilegis. L'extensió dels privilegis de manera vitalícia com a premi es reconeix expressament en una matrícula del personal de la Seca Reial de Perpinyà de 1424 en relació amb el personal jubilat. Així, s'enumera el personal i s'hi afegeixen tres membres sobre els quals s'aclareix: «obrers de la secha los quals no són vuy per obrar com sien vells mas han bé obrat e

135. Sobre *l'economia* «de la gràcia», vegeu, per a l'època moderna, els plantejaments de Manuel Hespanha a *IDEM. La gracia del derecho...*

136. Es tracta de la divisa dels Mendoza, ducs d'El Infantado.

137. *Nueva recopilación de las leyes del Reino*, llib. v, tít. xx, l. 1.

138. PERES. *História dos moedeiros...*, tom 1, doc. núm. 6 (p. 109).

per lur belesa no duen perdre lur beniffet». ¹³⁹ La justificació, però, és eloqüent en un moment històric particular en el qual la intervenció de la Corona havia incidit en la necessitat de la relació directa entre treball efectiu a la Casa de la Moneda i benefici dels privilegis corporatius per evitar abusos. ¹⁴⁰ En aquest sentit, en l'esmentada nòmina el reconeixement dels privilegis als tres obrers cobra el sentit de premi o de recompensa, encara que també podria ser interpretat en el sentit que els privilegis estaven per damunt de la situació de treball efectiu o no a la seca.

Efectivament, durant segles els obrers i els moneders van invertir esforços i diners per defensar l'extensió dels seus privilegis no tan sols mentre treballaven a la seca, sinó de manera continuada en el temps i en qualsevol matèria en funció de la seva disponibilitat a deixar-ho tot per anar a la Casa de la Moneda cada vegada que se'ls cridés. És per això que a la seca portuguesa de Lisboa s'establia que el seu personal no podia viure més enllà d'una determinada distància de la Casa de la Moneda. ¹⁴¹ La defensa d'aquests extrems els van portar a impulsar una literatura jurídica basada en les alegacions jurídiques en defensa dels seus interessos i enfront de l'opinió dels juristes i de les institucions contràries a l'extensió del fur dels moneders. ¹⁴² D'alguna manera, es tractava d'una derivació de la lògica aristotèlica explicitada en la fórmula amb molt èxit entre els juristes medievals que deia que *cessante causa cessat effectus*. ¹⁴³ D'acord amb aquest raonament, una vegada extingida la causa que motivava el privilegi aquest havia de cessar.

139. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 177).

140. Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

141. PERES. *História dos moedeiros...*, tom 2, p. 15.

142. Vegeu, per exemple, el doc. núm. 28 de l'apèndix documental.

143. Vegeu una aplicació d'aquesta clàusula en matèria impositiva a: BROWN. «Cessante causa...».

3. EL COL·LEGI D'OBRERS I DE MONEDERS I L'ORGANITZACIÓ CORPORATIVA DEL PERSONAL DE LA SECA

3.1. Els fonaments de la pràctica corporativa

La concepció social, política i jurídica de l'època baixmedieval es fonamentava en bona mesura, tal com ha ressenyat Paolo Grossi, en la irrellevància i la imperfecció de l'individu enfront de la perfecció de la comunitat.¹ És eloqüent, en aquest sentit, la citació de sant Tomàs d'Aquino (1224-1274) que recull aquell historiador i que ve a dir que no pot existir el bé propi sense el bé comú, o de la família, o de la ciutat, o del regne.² En definitiva, d'acord amb el pensament cristià imperant a l'Antic Règim, el bé propi ha d'estar supeditat i orientat a l'assoliment del bé comú que s'entén com a superior.³

En el si d'aquest univers cultural, no és que no es valorés l'individu en si, sinó que no es comprenia la seva existència si no era considerat en tots els àmbits de la seva activitat en col·lectivitat. En definitiva, es valorava l'individu i se l'entenia en funció i en la mesura que era membre d'una col·lectivitat d'ordre superior a la singularitat: la família, el llinatge, la senyoria, el gremi, la confraria, l'estament, la dignitat, la congregació, el braç, la ciutadania, la nació,⁴ només per citar alguns exemples. Aquesta concepció peculiar provocava uns efectes concrets que trobaven el seu ressò en construccions i estructures jurídiques específiques de naturalesa col·lectiva.⁵ La teoria d'aquestes globalitats

1. GROSSI. *El orden jurídico...*, p. 92 i seg.

2. AQUINO. *Suma...*, *Secundae secundae*, q. 47, art. 10.

3. Ja hem vist l'aplicació d'aquests principis en la concepció de la moneda en el capítol anterior.

4. S'utilitza el terme, òbviament, en el sentit medieval de comunitat general d'origen o naixement.

5. CANNING. «The corporation in the political...».

qualla en la creació de la *universitas*. És a dir, un col·lectiu humà amb uns interessos en comú que rep un reconeixement de l'autoritat pública pel fet de ser subjecte de rebre drets i complir obligacions i, en aquest sentit, cobra una personalitat jurídica.⁶

Als nostres efectes implica que cada individu era tractat per l'ordenament jurídic de manera diferent segons el seu estatut jurídic. No hi havia una igualtat, almenys formal, davant la llei. El franciscà Francesc Eiximenis justificava aquesta desigualtat recurrent a la pròpia naturalesa humana: «les partides del cors de l'hom no han paritat: la mà no val tant com lo cap, ne la melsa tant com lo cor, los dits de les mans no són eguals: un és papa i altres són cardenals [...] un és emperador [...] altres cavallers, altres ciutadans, altres menestrals, altres pageses, cascú en son grau de valor».⁷

Tampoc no hi havia una primacia d'un dret general. Aquest darrer tenia un caràcter residual i subsidiari. La norma particular, en aquesta lògica, derogava la general i el dret comú completava o integrava el particular. Aquest darrer sempre tenia un caràcter preferent. Cadascú tenia un estatut diferent que depenia de la seva condició —noble, eclesiàstic, camperol o burgès— que l'inseria dins d'una col·lectivitat i que el dotava d'un estatut jurídic peculiar. Més encara, tractar amb igualtat formal i material les diferents parts del cos social privilegiat hauria estat, d'acord amb aquesta mentalitat, quelcom greument injust. L'únic que igualava a tots era la mort i l'espera del judici universal. D'aquí, la tradició popular tardomedieval en les arts, en la literatura i en la dramaturgia d'exaltació de les representacions de la dansa de la mort arreu de l'Europa baixmedieval flagel·lada per la pesta negra,⁸ així com el gust per la representació plàstica de l'infern amb membres de tots els estaments de la societat.⁹ La justícia divina, que havia de servir de mirall a la terrena, havia de reparar, en tot cas, les limitacions de la segona.

La projecció jurídica i institucionalitzadora d'aquest fenomen col·lectiu, la trobem descrita amb diversos termes erudits i deutors del dret comú com són els d'*universitas*, *corpus*, *societas*, *collegium* o *capitulum*,

6. Vegeu l'epígraf 3.6 i, en general, l'obra clàssica de MICHAUD-QUANTIN. *Universitas...*

7. EIXIMENIS. *Doctrina...*, p. 94-95.

8. Vegeu, per exemple, la dansa de la mort traduïda del francès per Pere Miquel Carbonell, arxiver de Ferran II el Catòlic, o la publicada a partir d'un manuscrit català anònim. Vegeu, respectivament, CLIMACHUS. *Dansa...*; BULBENA. *La dansa...*

9. Vegeu, per exemple, la referència a les imatges de l'infern amb la representació dels diversos estrats socials a: MANOTE, PADRÓS & RUIZ. *Guia visual...*, p. 95-96.

entre d'altres manifestacions jurídiques de naturalesa corporativa.¹⁰ Els termes privatis que solen aparèixer en els documents per qualificar la naturalesa jurídica de l'associació dels moneders són *consorcium*¹¹ i *collegium*.¹² Aquest darrer concepte¹³ apareix en la documentació relativa a la corporació i etimològicament remarca el caràcter comunitari i cooperatiu del «consorci» o col·legi dels moneders.¹⁴ Com a derivació d'això, els oficials, obrers i moneders de les seques eren consorts i col·legues a germanats en l'empresa de batre moneda.

Aquesta concepció jurídica i social també va abastar l'àmbit professional. Una d'aquestes manifestacions seria la relativa a l'ordinació de «les arts». Utilitzem aquest terme en l'accepció medieval d'artesans o d'artífexs. En el nostre cas, la base social és el personal vinculat a la seca. Així, es parlarà sovint d'experts en «l'art de la monederia». Tot plegat va quallar en la concepció corporativa social i professional baixmedieval: els famosos col·legis i confraries professionals i religiosos.

El reconeixement corporatiu de la seca implicava que aquesta, o millor dit els oficials que hi treballaven, tenien reconegut un estatut particular de caràcter col·lectiu.¹⁵ Aquest estatut permetia als membres reconeguts de la corporació gaudir de la normativa que, com a tal, li atribuïen els titulars de la potestat pública, tal com anirem detallant més endavant.

La formació d'una comunitat laboral regida per una regulació estatutària permetia una millor gestió professional d'interessos i necessitats. Constituir un «consortium» o «collegium» professional era la millor manera de fer front a situacions en les quals la unió feia la força i responia a una pràctica típicament medieval pròpia de la majoria de les institucions de base corporativa. En aquest cas, a més, l'empresa comuna es veia revestida d'un plus de responsabilitat pel fet d'assortir la societat d'un producte fet, sota règim de monopoli, per encàrrec i sota l'empara directa de l'autoritat pública.¹⁶

Els moneders van adoptar la fórmula del *col·legi*¹⁷ amb el seu nom específic, particular i quasi exclusiu de *capítol*.¹⁸ Es tracta d'uns termes

10. MICHAUD-QUANTIN. *Universitas*...

11. Vegeu, per exemple, ACA. Canc. Reg. 2221, f. 27r.

12. ESTRADA-RIUS. *Els col·legis d'obers i de moneders*...

13. Vegeu, sobre el terme, BRETONE. «*Consortium*...».

14. COROMINES. *Diccionari*...

15. Vegeu l'epígraf 2.4.

16. Vegeu l'epígraf 2.1.

17. El terme *col·legi* tenia un prestigi especial.

18. En principi, a la Corona d'Aragó, només coneixem aquest terme aplicat a les comunitats de preveres al servei de les seus episcopals o catedrals amb el sentit de capítol de canonges.

que aportaven rellevància social i política a la corporació i la situaven a un nivell superior al de les confraries de menestrals. Un testimoni que ens il·lumina per comparació sobre la importància d'aquesta qualificació és que el gremi d'argentera va lluitar durant moltes dècades per erigir-se en col·legi sol·licitant aquesta gràcia del rei. No cal que recordem l'estreta relació dels argentera amb la seca per la vinculació de molts d'ells amb oficis de la Casa de la Moneda, com, per exemple, els assajadors. Aquest objectiu, amb l'oposició de la ciutat, va començar a la darrereria del segle XVI i, finalment, va ser assolit, ja en ple segle XVIII, per concessió borbònica.¹⁹ En un dels plecs d'al·legacions d'oposició a la pretensió dels argentera presentada al rei per la ciutat de Barcelona, datat a 2 de gener de 1706, es pot llegir amb claredat alguns dels avantatges que implicava el pas de confraria a col·legi. En aquest sentit, s'argumentava que implicava passar de les bosses de menestrals a la dels artistes en el règim estamental del govern de la ciutat.²⁰ En aquest sentit, només cal recordar que els notaris —artistes— tenien dos col·legis a Barcelona.²¹ En l'esmentada al·legació s'exposava que en el govern de la ciutat hi havia quatre estaments, a saber: a) ciutadans, militars i nobles; b) mercaders; c) artistes, i d) menestrals, que a Barcelona hi havia sis col·legis²² i que «són los col·legis de superior gerarquia que no la confraria de menestrals, haguda concideració a la excel·lència de las arts liberals».²³

3.2. La difusió del sistema corporatiu a les seques europees

El sistema corporatiu que hem exposat a l'epígraf anterior i l'estatut que implicava eren comuns a la majoria de les activitats artesanals i reprenien, en certa mesura i amb totes les reserves, la concepció organitzativa romana. Consta, en aquest sentit, que el conjunt de persones que treballava a la seca imperial de Roma era conegut a les fonts amb el terme eloqüent «familia monetalis».²⁴ Aquesta incloïa el

19. Així es reconeix per Reial Cèdula del 17 de juliol de 1733 per la qual s'aprovaven les ordinacions dels argentera de Catalunya i es recordava la concessió feta el 8 d'agost de 1732 en la qual el monarca «vino en conceder a los dichos gremio, común, y confraría de plateros, la facultad de que en adelante, para siempre jamás, se titulen, y nombren Congregación, Colegio, y Arte de plateros de la ciudad de Barcelona». Vegeu BICAB. RC1-11. 547-4.

20. *Manual de novells ardots...*, vol. 26, doc. núm. 4 (apèndix v), p. 185-191.

21. GÜNZBERG. *Los notarios y su organización...*

22. Això és, notaris públics de Barcelona, notaris públics reials col·legiats, apotecaris, cirurgians, adroguers i candelers de cera.

23. Per contraposició, per tant, amb les arts mecàniques exercides pels menestrals.

24. BERNAREGGI. «Familia monetalis...».

grup de persones assignades al treball de la seca —bàsicament esclaus i lliberts—, i si bé tenia alguns elements —com ara la vinculació familiar a l'ofici— que recorden l'organització medieval, hem de defugir el que considerem quimeres continuïstes.²⁵ Un aspecte, en canvi, que cal tenir molt present és el paper que la recepció del dret comú va tenir en el reviscolament de velles estructures romanes o, més aviat, en el seu reaprofitament per a bastir-ne de noves.

El fet és que, almenys des dels segles XII-XIII, la pràctica corporativa va ser rebuda a l'Europa occidental per la col·lectivitat del personal implicat en la fabricació de la moneda. El fenomen va ser comú a Castella, Portugal, Itàlia, França i en els territoris del Sacre Imperi Romanogermànic i va coincidir amb la difusió d'un model anàleg d'organització del treball i de sistematització orgànica de la seca i del seu personal. El nom que van rebre aquestes corporacions va ser el de *serment*. Es tracta d'un terme derivat del *sacramentum*²⁶ llatí que es deu referir, en aquest cas concret, al jurament de fidelitat pronunciat en ser rebut en el si de la corporació o consorci de moneders i que els vinculava a una mateixa sort o destí lligada a una forta responsabilitat de servei. D'alguna manera, també es podria traduir, de manera lliure, amb el nom d'*obediències*.

Es constata l'existència de diversos *serments*, en principi, independents. Els dos *serments* més importants que es documenten en els segles XIII-XIV van ser el de França i el de l'Imperi. Es tractava d'una mena de federació del personal de les diverses seques que agermanava els moneders i els permetia una certa itinerància. Aquesta darrera característica era pròpia dels moneders i derivava de la intrínseca irregularitat de les emissions.

El *serment* de França sembla haver-se establert en temps de Felip II de França (1180-1223); en concret, abans de la conquesta pel rei dels feus dels Plantagenets a l'oest de França l'any 1204.²⁷ En particular, aquest monarca va confirmar l'any 1211 els privilegis fonamentals dels moneders.²⁸ Estaven incardinats dins d'aquesta corporació els obrers i els moneders de les seques del rei de França.²⁹ També es va estendre, amb el terme *serments*, a les seques de les diverses senyories del ter-

25. Un exemple d'aquesta visió de pretesa continuïtat, en general, ens l'ofereix: BARTHÉLEMY. *Lettres...*, vol. 12, p. 351. També l'assumeix LÓPEZ. *Continuità...*

26. TOUATI. *Vocabulaire historique...*

27. DUPLESSY. «Les monnaies...», p. 128 i seg.

28. BARTHÉLEMY. «Lettres...», vol. 15, p. 121, nota. 1.

29. CARTIER. «Règlement...», PÉTIGNY, J. de. «Privileges...» i BARTHÉLEMY. «Lettres...», vol. 12, 13, 15 i 17.

ritori de l'actual Bèlgica —Flandes,³⁰ Brabant, Namur i Hainaut, entre d'altres— des de la darrera dècada del segle XIII.³¹ En els privilegis que se'ls donaven es recollien tots els que els reconeixia el rei de França.³² És ben coneguda la recepció de la teoria política que defensava, enfront de les pretensions universals de l'Imperi, que el rei que no reconeixia cap superior en els aspectes temporals era com l'emperador en el seu regne.

El *serment* de l'Imperi³³ agrupava les seques situades a la riba esquerra de Roine i, per tant, ubicades, de manera efectiva o nominal, en terres de l'Imperi.³⁴ A partir de l'heràldica continguda en un dels grans segells trescentistes d'aquesta corporació es poden enumerar les unitats que l'integraven.³⁵ En aquest sentit, n'eren membres el personal de les seques pontificies,³⁶ dels comtes de Provença,³⁷ dels comtes de Savoia,³⁸ dels comtes del Valentinès, dels prínceps d'Orange, dels del-fins de Viena del Delfinat,³⁹ dels arquebisbes de Lió, dels arquebisbes d'Arle,⁴⁰ dels arquebisbes de Viena i dels bisbes de Valença. De totes maneres, els membres d'aquesta corporació també van treballar en algunes seques del rei de França, com les de Beaucaire, Montpeller, Villeneuve-lès-Avignon, Mâcon, Vannes, Nantes, Bourges, Saint-Lô, Rouen i París. Els privilegis del *serment* de l'Imperi van ser reconeguts i confirmats, per exemple, per l'emperador Maximilià (1493-1519).⁴¹

La coexistència de membres de les dues grans corporacions en seques del rei de França va provocar que aquest darrer, el 1343, reconegués la seva personalitat i garantís els seus drets i privilegis equiparant-los als que tenien els membres del *serment* de França.⁴² En aquest sentit, cal tenir present que es tractava d'un dret personal que acompanyava l'obrer o moneder allà on treballés, ja fos en terres del rei de França o

30. MEYER. «Une charte de 1502...».

31. PIOT. «Ancienne administration...», p. 26 i seg. Recentment, en fan una valoració genèrica: BOMPAIRE; DUMAS. *Numismatique...*, p. 506-508.

32. PIOT. «Ancienne administration...», doc. núm. 3.

33. Sobre aquesta institució en relació, sobretot, amb el reialme de França, vegeu la tesi de LE GENTILHOMME. «L'institution...».

34. La denominació, òbviament, es refereix al Sacre Imperi Romanogermànic.

35. ROLLAND. *Les Corporations...*, p. 4-5.

36. Seques d'Avinyó i de Pònt de Sòrga.

37. Seques de Tarascó, Sant Romieg, Ais i Marsella.

38. Seques de Chambéry, Nyon, Pont-d'Ain, Lausana, Aix, Bourg, Avigliano, Torí, Cornavin i Annecy.

39. Seques de Romans, Miribel, Crémieu i Montelaimar.

40. Seques d'Arle, Montdragon i Mornats.

41. BUDELIUS. *De monetis...*, p. 118-124.

42. BARTHÉLEMY. «Lettres...», vol. 15, p. 121.

en les de l'Imperi. Atesa la major importància i extensió dels dominis francesos, molts membres de la corporació imperial es van traslladar —primer de manera temporal i després definitiva— a les seques reials franceses. La necessitat dels monarques i les reivindicacions dels moneders del *serment* de l'Imperi van permetre la convivència durant segles. De fet, la duplicitat de *serments* als dominis dels monarques francesos va durar fins al regnat de Francesc I (1515-1547). Aquest sobirà, que precisament havia defensat la seva candidatura a la dignitat imperial tot i que la va perdre en benefici de Carles V (1519-1556), va establir la fusió formal de les dues corporacions existents en el seu regne l'any 1541.⁴³ Aquesta decisió va implicar, en definitiva, la supressió del dret personal en benefici del dret territorial.

Cada *serment* integrava diverses cases de moneda, de manera que els moneders de cada seca se sentien integrats dins d'una corporació major. Així, per exemple, en la llegenda inscrita en el segell dels moneders de la Casa de la Moneda de Vierzon es mencionava, en primer lloc, els companys del *serment* de França i, després, els de la seca de Vierzon.⁴⁴ Les seques i les corporacions d'obriers i de moneders depenien del rei. Aquest darrer s'auxiliava d'un *général-maître des monnaies* vinculat a la *cour des comptes* i, a partir de 1348, de la *Chambre des Monnaies* autònoma que el 1552, es va erigir en *cour et jurisdiction souveraine et supérieure*.⁴⁵

En tot cas, el *serment* de l'Imperi tenia filials franceses especialment en els territoris sota domini dels anglesos al llarg de la Guerra dels Cent Anys. També, d'acord amb les recerques de Duplessy,⁴⁶ les filials franceses es feien representar en els «parlements généraux du serment» o assemblea general dels membres de la corporació.⁴⁷ Tot plegat implicava una forta organització i l'existència d'un sentiment de pertinença a escala territorial que va tenir una llarga projecció arreu d'Europa.

Itàlia⁴⁸ i les seves seques van tenir un paper important en la gènesi i l'expansió d'aquest model d'organització i de treball que, en bona mesura, encara està per precisar. Bona part de les seques italianes tenien vinculacions amb l'Imperi i, en aquest sentit, se suposa que

43. ROLLAND. *Les Corporations...*, p. 6.

44. ARCO. *Collection...*, vol. 2, p. 402, segell núm. 5910.

45. LOT & FAWTIER. *Histoire...*, vol. 2, p. 250-252.

46. DUPLESSY. «Les monnaies...», p. 128 i seg.

47. Vegeu un exemple d'aquestes assemblees en la diposada el 1489 a Avinyó. Vegeu RAIMBAULT. «La chartre du parlement...». Vegeu, també, CHAPONNIÈRE. «De l'institution...».

48. TRAVAINI. *Monete e storia...*; IDEM. «Mint Organization...».

fou l'emperador Frederic Barba-roja (1122-1190) qui va concedir els privilegis a Nosedà el 1162. Així, l'organització corporativa la trobem, per exemple, a Venècia⁴⁹ però també a Florència⁵⁰ o a Pisa,⁵¹ amb una rellevància especial pel que fa a Sicília i la seva seca de Palerm.⁵² Aquesta darrera tenia orígens islàmics, però va continuar activa després de la conquesta normanda (1071) i va rebre els privilegis de la seca imperial de Pavia i de Milà per part de Frederic II Hohenstaufen (1194-1250).⁵³

3.3. La recepció del sistema corporatiu a la Corona d'Aragó: l'establiment del Col·legi d'Obrers i de Moneders de la Seca Reial de Barcelona

Després de repassar la teoria, cal veure la pràctica aplicada pel que fa a la formació i reconeixement d'una corporació i d'un dret particular relatiu a la Seca Reial de Barcelona i als seus oficials. Cal dir, d'entrada, que no posseïm, ni ens consta que existís, un document exprés de fundació del Col·legi d'Obrers i de Moneders de Barcelona. Si hagués existit, encapçalaria, sens dubte, el llibre de privilegis de la Seca Reial de Barcelona. Recordem que aquest darrer va ser compilat al segle XIV⁵⁴ i progressivament ampliat (fig. 5) fins al segle XVI. A més, hauria estat recollit en les altres compilacions de privilegis, extret directament dels arxius de la mateixa seca en el segle XVI⁵⁵ o en el llibre de privilegis o *Baldufari*⁵⁶ de la Seca Reial de València, una vegada aquesta darrera casa de moneda va rebre el règim barceloní ja en el segle XIV. Tampoc el recull Jeroni Pujades, historiador coetani de l'existència de la seca, en l'aplec de privilegis que va fer del Col·legi d'Obrers i de Moneders.⁵⁷ Mai, en definitiva, ni directament ni indirectament, s'esmenta l'existència d'un document d'aquesta naturalesa i, per això, presumim, amb tota la certesa, que no va existir.

Aquesta manca de document fundacional no és gens estranya i ens remet directament al costum com a base jurídica institucionalitzadora.

49. Vegeu, per exemple, STAHL. «The Mint of Venice...»; IDEM. *The Mint of Venice in the Middle...*

50. GINORI CONTI. *Constitutum...*

51. VIOLANTE. «Per la storia economica...».

52. TRAVAINI. *La moneta in Italia meridionale...*

53. TRAVAINI. *Le zecche italiane...*, vol. 1, p. 67-68 i 967-971.

54. BC. Ms. 1710.

55. BS. Cod. Hisp. 128. Sobre aquest manuscrit, vegeu PERARNAU. «Una còpia del llibre de privilegis...», p. 334-338.

56. Vegeu l'edició a MATEU. *Libre dels privilegis...*

57. BnF. Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, núm. XVI (238), p. 155r.

També cal tenir en compte que aquesta manca d'institucionalització solemne devia molt a la discontinuïtat en el treball d'encunyació i, correlativament, al reconeixement de l'estatut privilegiat únicament en relació amb els moments d'activitat a la seca.⁵⁸ Ens trobem, en definitiva, davant d'un més dels freqüents processos institucionalitzadors baixmedievals. En conseqüència, el seguiment del desenvolupament dels precedents del col·legi ha d'anar vinculat a la interpretació dels privilegis i al descobriment en aquests del reconeixement de la col·lectivitat i de l'atribució de potestats a la corporació.

El rei Pere I el Catòlic (1196-1213), per privilegi del 28 de gener de 1208, prengué sota la seva protecció i salvaguarda els obrers i els moneders que havien d'intervenir en l'emissió de la moneda barcelonesa.⁵⁹ Els atorgà col·lectivament, però amb eficàcia individual, protecció i privilegis de naturalesa personal i real. Aquesta dispensa pressuposava i reconeixia, de fet, una col·lectivitat professional i la reforçava o establia jurídicament, encara que de forma indirecta, en atorgar-li un conjunt de privilegis. Ara bé, es tractava d'una universitat temporal pel fet que estava lligada a la temporalitat de l'encunyació. Aquesta és la primera referència a la naturalesa corporativa de la seca barcelonina i els seus oficials que coneixem. El col·legi es bastirà, posteriorment, sobre la base d'aquest document que es recollirà gelosament en els cartularis propis. Des d'una perspectiva comparativa, hem de reconèixer la coincidència de dates, amb un cert retard per part de Catalunya, pel que fa a la formació dels *serments* de França que Duplessy atribueix, com ja s'ha vist, als primers anys del regnat de Felip II de França (1180-1223) i, en tot cas, amb anterioritat a l'any 1204.⁶⁰ És per això que l'estudi que proposem de la Seca Reial de Barcelona comença el 1208.

Jaume I el Conqueridor (1213-1276), successor de Pere I el Catòlic, també concedí l'any 1259 un privilegi a la col·lectivitat de moneders i obrers dels seus territoris, tot i que pel seu tenor pensava en les emissions de Barcelona que empenia en aquells moments.⁶¹ Atès que era freqüent l'arribada d'operaris d'altres llocs, el rei va prohibir que aquella situació continués. Els beneficiats, sembla, òbviament, que havien de ser els membres del col·lectiu preexistent o «universis operariis, et mo-

58. Aquest punt serà, com anirem veient més endavant, un motiu de discussió al llarg de tota la història de la seca en pretendre els membre dels col·legis que els privilegis abastessin tant el treball a la seca com fora, tant en temes vinculats a la seca com en d'altres. Vegeu, en aquest respecte, el ja exposat a l'epígraf 2.4.

59. SALAT. *Tratado...*; MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. i.

60. DUPLESSY. «Les monnaies...», p. 128.

61. SALAT. *Tratado...*, doc. núm. x.

netariis, habitantibus in terra nostra» —bàsicament, els que intervenien a la seca de Barcelona— enfront de possibles competidors estrangers i, en concret, gascons. En particular, s'atorgava a la corporació la potestat d'admetre o no aquests moneders forans. Per tant, en aquest document es privilegiava un col·lectiu que, implícitament, es reconeixia com a preexistent, però que, a la pràctica, es devia constituir aleshores. Pel seu tenor proteccionista sembla ser obra de la insistència del consorci per tal de protegir-se i tancar-se enfront de la possible competència de moneders estrangers. D'alguna manera, s'intentava acabar amb l'etapa dels moneders itinerants altmedievals.⁶² És per això que calia donar privilegis que perseguïen oferir estímuls de permanència a un nucli de treballadors especialitzats en la matèria en el moment en què el rei els necessitava. Durant el segle XIII hem de vincular aquestes concessions el començament immediat de les emissions monetàries a Barcelona.

El mateix Jaume I el Conqueridor, en un nou privilegi concedit el 1270⁶³ a tots els moneders i obrers reials i vinculat a l'emissió de la moneda de tern, els garantia la protecció i el respecte dels antics privilegis i els atorgava la capacitat d'elegir alcaldes. Aquest moment és el que es pot considerar veritablement com el de la fundació del col·legi o consorci. Es tractava, en definitiva, de la culminació del procés de reconeixement del col·legi. En aquest privilegi es tornava a ordenar que els mestres de la seca només poguessin triar personal per a la Casa de la Moneda entre habitants de les terres del rei.

Alfons II el Franc (1285-1291) confirmà el 1286 els principals privilegis.⁶⁴ Un any abans, pensem que no casualment, el rei havia concedit el privilegi de la immutabilitat de la moneda barcelonesa de plata instaurada pel seu pare (1285). A les acaballes del segle, uns moneders es queixaven d'haver estat exclosos precisament «de eorum capitulo et societate»⁶⁵ i el rei intervenia davant el mestre de la seca en el seu favor. Tot plegat posa de manifest el funcionament quotidià de la corporació més enllà de l'objectiva i freda normativa reial. Efectivament, el conjunt de moneders formaven consorci perquè estaven units en la «sort» o «destí» en una societat o empresa en la qual eren socis arran de la relació laboral per compte del monarca. Així, per exemple, en el procés que recull l'enfrontament entre el personal de

62. TORRES. «Acuñaación de moneda...». Vegeu, en especial, ROMA. «Monederos lombardos...».

63. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 2.

64. *Ibidem...*, doc. núm. 3; MATEU, «Los privilegios de los monederos...», p. 17, nota 16.

65. ACA. Canc. Reg. 70, f. 74r.

la seca i el síndic de Barcelona el 1433.⁶⁶ Cal tenir present, també, la relació prèvia de concessió o confirmació d'aquests privilegis abans de començar una emissió monetària.

Tot i aquestes previsions, va ser el mateix rei qui va autoritzar a Pere Andreu i al seu fill, argenters de Pamplona, a batre unitats i múltiples de masmudines d'or durant dotze anys —a partir de 1272— dins la ciutat de Barcelona.⁶⁷ Aquestes peces no eren les pròpies del sistema monetari formal del país i, per tant, la seva emissió era discutible. El rei es reservava un lucre taxat d'aquesta emissió àuria que autoritzava. En tot cas, en el document complementari dirigit als oficials reials posava sota la seva protecció aquells qui havien de venir a Barcelona a procedir a l'encunyació. També Jaume II el Just (1291-1327) en un privilegi de 1325 va concretar en detall alguns aspectes judicials instaurats d'ençà del 1270.⁶⁸

El jurista Jaume Callís (c. 1364-1434), en el seu *Tractatus de moneta* —acabat d'escriure el maig de 1421 per a ús dels magistrats de la Seca Reial de Barcelona—, es preguntava si els moneders formaven un cos i un col·legi.⁶⁹ Qüestió a la qual responia afirmativament tot afegint que el cos i col·legi que formaven els moneders rebia la denominació de «capítol». Aquest darrer és el terme que, efectivament, es documenta amb reiteració en la legislació sobre la seca, i el que equival al nom «cabildo» que utilitzaven les corporacions de moneders castellanes. Tot i això, preferim utilitzar el de «col·legi», que també s'utilitzava en menor mesura com a sinònim.⁷⁰ Això, per tal d'evitar confusions terminològiques amb l'òrgan específic de la corporació de nom idèntic.⁷¹ De totes maneres, aquests termes impliquen una voluntat singularitzadora que cal destacar.

Jaume Callís prosseguia la seva anàlisi sobre el capítol o col·legi afegint que aquest estava configurat jurídicament com una entitat reconeguda tant pel dret comú⁷² com pel dret propi. Aquest darrer extrem estaria confirmat en el reconeixement implícit present en els privilegis reials d'una realitat social i jurídica, com ja s'ha assenyalat,

66. AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n).

67. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. x, p. 265.

68. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 4.

69. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, cap. 1.

70. Vegeu, per exemple, l'expressió referida a la corporació de Mallorca com a «collegio monetariorum» en una lletra reial datada l'any 1417. Vegeu ARM. LR 16, f. 24r.

71. Vegeu el capítol 6 i, en especial, l'epígraf 6.2.

72. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, cap. 3.

reconeguda arreu de l'Occident d'Europa.⁷³ El col·legi estava integrat, segons Callís, per les categories següents: un mestre de la seca, dos alcaldes i diversos moneders i obrers.

Efectivament, els obrers i els moneders van acabar per constituir una corporació que va adoptar la forma jurídica de col·legi. Es tractava d'una forma que revelava un prestigi especial enfront d'altres formes corporatives. Els monarques van acceptar *de facto* aquesta consideració en els seus actes de govern. Així, per exemple, el rei ordenava, respecte els moneders d'Esglésies el 1419, «que sien collegi».⁷⁴ A més, no solament la van admetre pel que feia a Barcelona, sinó a la resta de corporacions vinculades a les altres seques reials de la monarquia, tal com es veurà més endavant.⁷⁵ En aquest cas ens trobem davant de l'acte constitutiu d'un col·legi que es basteix —o es restaura, segons com es miri—⁷⁶ sobre el precedent i el substrat dels usos, pràctiques i costums comuns als «collegis de les altres seques qui per lo dit senyor se tenen en Perpenyà, Barchinona, València e en Mallorques».⁷⁷ En aquest supòsit de nova fundació, el monarca establia la matrícula del personal de la seca i del col·legi amb el mestre, dos guardes, un assajador, un escrivà reial, un mestre de la balança i un entallador. També un grup d'obers i de moneders. Finalment, per exercir la jurisdicció en nom del rei sobre els col·legiats «és necessari collocar e acollir en la dita metrícola alguns bons homens, ultra los dessusdits, qui sien aptes e bons per a ésser elets per a regir lo dit ofici de alcaldes». El nombre dels candidats estava condicionat pel fet que cada any els alcaldes⁷⁸ havien de canviar i s'establia la condició que no podien tornar a ocupar l'ofici durant dos anys i, per això, se'n fixava el nombre en vuit, als quals calia sumar els set oficials i el nombre indeterminat d'obers i de moneders.

Un exemple paradigmàtic de constitució d'una corporació per concessió reial, el tenim en el privilegi de creació del braç reial de cavallers, generosos i homes de paratge del Principat de Catalunya per concessió de Joan I el Caçador d'1 de novembre de 1389. El portem a col·lació pel valor casuístic que té sobre la configuració d'una corporació

73. Vegeu l'epígraf 3.2.

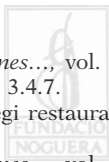
74. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432.

75. Vegeu els epígrafs 3.4.1. a 3.4.7.

76. Cal recordar que el privilegi restaura la Seca Reial d'Esglésies després d'un període de tancament.

77. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432-433.

78. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

i per tal d'extreure'n, posteriorment, ensenyaments a través de l'ús de l'analogia. Reproduïm el tenor central del document:

Ipsumque brachium, corpus et collegium approbamus et legitimamus et approbatum, legitima, licitum et honestum semper esse decernimus et volumus, illudque nostris autoritate assensu et decreto regalibus premunimus deliberare eciam et consulte, concedente sibi expresse quod, quociens voluerint, valeant se pro suis tractandis negociis congregare, statuta et ordinationes inter se facere ad eorum commudum jurisque sui conservacionem regaliorumstrarum augmentum, pariter et honorem sigillum et archam habere comunem.⁷⁹

El jurista Joan Pau Xammar, que va viure al segle XVII, en fer una disquisició sobre la facultat d'establir col·legis i confraries d'arts i oficis⁸⁰ deia que, encara que pel dret civil⁸¹ tots els col·legis eren permesos, n'hi havia d'il·lícits. Per això, a Barcelona no hi havia col·legis ni confraries que no fossin erigits pel rei o pel Consell de la Ciutat. Xammar recollia, per refermar la seva argumentació, l'opinió del jurista Jaume Marquilles (1368-1451) reflectida en els seus comentaris als *Usatges de Barcelona*.⁸² Les universitats a Catalunya, segons aquest darrer, no es podien congregar, ni tenir una arca comuna,⁸³ ni crear síndics ni cònsols, sense facultat del seu superior, és a dir, el rei o el baró corresponent.⁸⁴ De tot plegat es dedueix que, d'una manera o d'una altra, calia una autorització tàcita o expressa de l'autoritat jurisdiccional.⁸⁵

Podem fer una abstracció del contingut de la concessió d'un règim corporatiu a partir del tenor del document transcrit tenint en compte tant les atribucions de la seca com l'opinió de Xammar. D'aquesta manera, podem establir un catàleg amb alguna de les potestats inherents al règim corporatiu extretes de la casuística recollida. Entre els trets a destacar assenyalam: 1) el dret a congregar-se o reunir-se en comú; 2) l'exercici de la potestat normativa exercida en forma d'estatuts, crides i ordinations; 3) la disposició d'un segell propi amb el qual validar els actes jurídics propis; 4) l'administració d'una arca⁸⁶ pròpia en comú o,

79. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón...*, vol. 11, p. 79.

80. XAMMAR. *Civilis doctrina...*, cap. XIII.

81. És a dir, pel dret romà.

82. MARQUILLES. *Comentaria super usaticis...*

83. És a dir, poder disposar d'una autonomia de recursos econòmics.

84. Sobre la configuració del municipi, vegeu: FONT RIUS. «La administració financiera...» i TURULL. *La configuració jurídica...*

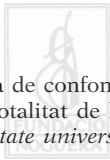
85. ULLMANN. «The medieval theory...».

86. En el sentit de caixa on guardar els recursos pecuniaris.

el que és el mateix, tenir reconeguda una capacitat impositiva i administrativa dels recursos pecuniaris particulars, i 5) el dret a nomenar cònsols per al regiment comú i síndics per a representar la corporació.

Si recapitem i cerquem de resseguir aquests trets o potestats teòriques en la pràctica de la Seca Reial de Barcelona, podrem constatar l'aplicació precisa del model:

1. Pel que fa al dret a congregar-se o reunir-se en comú, cal dir que aquesta pràctica sinodal és la que es durà a terme en el si d'un òrgan deliberant especial: el capítol.⁸⁷ La reunió d'una assemblea plenària era una pràctica fonamental en la vida corporativa ben documentada, per exemple, en la constitució dels municipis per prendre i legitimar la presa de decisions.⁸⁸
2. L'exercici de la potestat normativa formalitzada en la redacció d'estatuts i ordinacions és més difícil de resseguir, encara que no dubtem que sempre desenvolupada dins un rang normatiu edictal, de caràcter intern i amb força vinculant per als membres del col·legi. Creiem que l'ús del *ius edicendi* s'hauria de considerar, d'alguna manera, vinculat al capítol com a òrgan plenari deliberant. Dins del llibre de privilegis de la Seca Reial de Barcelona⁸⁹ trobem compilades algunes disposicions que creiem poder atribuir a aquesta manifestació de potestat. Això, per raó de la matèria puntual regulada i per la manca de validació diplomàtica contextualitzadora. Aquest seria el cas, per exemple, del jurament que s'havia de fer en ingressar al col·legi, que sembla redactat pel mateix òrgan. De totes maneres, el cas més clar el trobem en la normativa que regula el dinar que hauria de preparar el nou membre per als seus companys. L'encapçalament així ho manifesta: «En nom de Déu, aquest és lo *ordonament* que an fet los moneders e ls obres de Barcelona del fet del menjar de moneder novell o d'obrer». D'altra banda, també tenen aquest caràcter les ordinacions que va aprovar el rei Sanç de Mallorca (1311-1324) i que, pel tenor del document, semblen prèviament redactades pels mateixos moneders i, finalment, rebudes amb posterioritat per la resta de seques de la Corona.⁹⁰

87. Vegeu el capítol 6. No s'ha de confondre aquest òrgan amb el mateix terme utilitzat per denominar el Col·legi o totalitat de la corporació.

88. TURULL; RIBALTA. «*De voluntate universitatis...*».

89. BC. Ms. 1710.

90. Vegeu més endavant la referència i el contingut d'aquestes ordinacions.

3. Pel que fa a l'autorització de disposar d'un segell comú amb el qual validar els actes jurídics propis, cal dir que es documenta l'ús d'un segell privatiu almenys entre els anys 1428 i 1588 (fig. 4).⁹¹ El segell mostra una creu patada amb un escut amb els pals reials a cada quarter.⁹² La creu talla amb els braços la llegenda: «SEGELL: DELS: HOBRES: E MONEDES: D BARCELONA».⁹³ Els pals reials al·ludeixen al caràcter d'organisme reial que tenia la seca, mentre que la creu és un emblema vinculat tradicionalment a Barcelona, l'origen del qual sembla radicar en la dedicació a la Santa Creu de la seva catedral i que també troba un reflex en el tipus de la moneda barcelonesa.⁹⁴ En tot cas, cal destacar que es tracta d'un tipus o imatge que copia, sens dubte, el segell conegut més antic del Consell de Barcelona, que data de l'any 1289 i del qual només canvia la llegenda.⁹⁵ Aquest arcaisme potser és un testimoni indirecte de l'antiguitat del seu ús i disseny, tot i que l'empremta que es conserva sigui de factura gòtica posterior. Cal assenyalar, d'una banda, que l'ús de segells privatis era usual, fins i tot, entre persones particulars i que la seva acceptació implica el reconeixement de la personalitat jurídica a la corporació amb el rang d'institució. Es conserven alguns documents solemnes en pergamí expedits pels alcaldes de la seca, que havien de dur penjat aquest segell que devia ser el documentat anteriorment.⁹⁶ En les fórmules o estils dels documents citats, que permeten veure el treball de l'escribania dels alcaldes, es menciona expressament la fórmula «sigillum nostri officio». No es coneixen testimonis sigil·logràfics de la resta de seques reials de la Corona d'Aragó.

91. Ferran de Sagarra menciona tres segells pendents de documents datats, respectivament, els anys 1428, 1580 i 1588. Per això, les dates no impliquen que el segell no s'utilitzés amb anterioritat i amb posterioritat als anys extrems. La col·lecció Sagarra de sigil·lografia va ser lliurada a l'Ajuntament de Barcelona via la Junta de Museus per donació del 12 de maig de 1917. Vegeu BORONAT. *La política...*, p. 901. Malauradament, no ha estat possible localitzar aquest fons a l'Arxiu Històric de la Ciutat.

92. Pel que fa a l'adopció del senyal reial, cal remarcar que es tracta d'una vinculació constant al llarg del temps i que documentem en altres elements com l'escut reial coronat que apareix representat a la portada del llibre d'actes de la seca de Barcelona —però també en els llibres de la seca de Mallorca— o en la portada d'una al·legació jurídica (vegeu il·lustracions adjuntes).

93. SAGARRA. *Sigil·lografia...*, vol. II, cat. núm. 1768, i vol. II (làmines), làmina núm. 179. Fotografia cat. núm. 1768 per a la catalogació i la il·lustració, respectivament.

94. UDINA. *L'escut de la ciutat...*, p. 85-86.

95. SAGARRA. *Sigil·lografia...*, vol. II, cat. núm. 916, i vol. II (làmines), cat. núm. 916.

96. Així, per exemple, dos provisions de nomenament d'oficis de la seca. Vegeu ACA. Diversos, Monistrol, perg. núm. 1098 i 1954.

Això no obstant, és segur que cada seca reial disposava del seu segell privatiu amb el qual els alcaldes validaven els seus actes jurídics documentats. Indirectament, per exemple, consta que la Seca Reial de Càller tenia un segell propi el 1484. Ho sabem per la còpia d'una provisió dels seus alcaldes en l'escatocol de la qual es llegeix: «e sagellat del sagell de la dita sequa».⁹⁷ De la mateixa manera documentem l'existència del segell de la Seca Reial de Mallorca el 1653 en mans de l'escrivà del col·legi.⁹⁸ D'altra banda, es constata la mateixa pràctica per part d'altres corporacions d'obriers i moneders i, en concret, documentem, almenys, l'ús d'un segell per part dels col·legis existents a la ciutat italiana d'Orvieto⁹⁹ i a la francesa de Vierzon.¹⁰⁰

4. La disposició d'una arca pròpia en comú o, el que és el mateix, tenir capacitat impositiva i administrativa dels recursos monetaris propis. El Col·legi disposarà efectivament d'aquesta potestat que és qualificada, amb reiteració, de «bursia», bossa o caixa, a càrrec del *bustier*.¹⁰¹
5. El nomenament de cònsols per al regiment comú i síndics¹⁰² com a delegats implicava el nomenament dels alcaldes de la seca com a representants genuïns dels interessos dels col·legiats que actuaven en qualitat d'apoderats.¹⁰³

La conclusió d'aquest raonament analògic d'un patró corporatiu ens mostra el personal de les seques reials organitzat com una corporació professional reconeguda expressament pel monarca i que, com a tal, era beneficiària d'una normativa específica.¹⁰⁴ Aquesta afectava tots els seus membres i configurava un règim jurídic particular. Es tractava d'una corporació que tenia uns col·lectius personals clarament definits: oficials, obrers i moneders, tots ells diferenciats en funció de la seva tasca tècnica específica. Encara que no es mencioni, hem de pensar també en les respectives famílies —en sentit ampli, amb els servents—, que es veien subjectes a la *bis atractiva* d'aquest fur privilegiat.¹⁰⁵

97. ASC. E 1bis/11, f. 100r.

98. BC. Ms. 336, f. 72r.

99. BLANCHET. «Sceaux...» i PANVINI ROSATI. «La tecnica...», p. 724-725.

100. ARCO. *Collection...*, vol. 2, p. 402, segell núm. 5910.

101. Vegeu l'epígraf 6.4.1. i 6.5.iv.

102. La figura del síndic es documenta, per exemple, a la Seca Reial de València com un oficial més de la casa. Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 20.

103. Vegeu els epígrafs 6.3. i 7.2.1.1.

104. Vegeu l'epígraf 2.4.

105. Vegeu, en aquest respecte, el capítol 7.

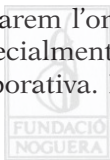
3.4. La difusió d'un model comú de regiment de les seques reials de la Corona d'Aragó

L'estructura de la Seca Reial de Barcelona obliga a plantejar-se, necessàriament, la pregunta sobre les seves relacions amb la resta de seques reials de la Corona d'Aragó, especialment, pel que fa a les similituds notables que s'hi constaten. Aquestes semblances s'observen, també, en relació amb les altres seques europees i obliguen a fer una reflexió. En gran mesura les similituds són lògiques atès que les tasques que s'hi feien eren idèntiques i que, a més, estaven sota l'administració d'un mateix monarca. Els aspectes de regiment que cal tenir en compte són, bàsicament, dos: en primer lloc, el que és el règim organitzatiu de la seca, i en segon lloc, l'estatut corporatiu dels seus oficials.

En ambdós aspectes complementaris cal pensar, en un primer moment, com a punt de partida en la investigació del paper difusor que tingué la Seca Reial de Barcelona. Aquesta era la casa de moneda principal de Catalunya i la de major pes, per les seves emissions, a la Corona d'Aragó. Ara bé, a la pràctica podem assegurar que es tracta d'un estatut jurídic fixat per escrit a Mallorca, però que devia recollir bona part del feix de tradicions i privilegis reconeguts als moneders i que va ser rebut a Barcelona, tal com s'explicarà més endavant.¹⁰⁶ Així, també haurem de constatar com el seu estatut va ser atorgat successivament a les altres seques reials de la Corona d'Aragó.

A la introducció esmentàvem el caràcter d'arquetip que assolí la Seca Reial de Barcelona. Efectivament, la seca barcelonina va tenir un doble paper. En una primera etapa, com a centre receptor d'uns models europeus, en general, i de Mallorca, en particular, que va filtrar i adaptar per esdevenir, en una segona fase, centre difusor d'aquests models ja conformats. En bona mesura podem parlar d'una veritable recepció d'un model orgànic i, especialment, d'un règim jurídic singular difós des de Barcelona a la resta de seques de la Corona d'Aragó gràcies tant a la iniciativa reial com a la voluntat dels moneders.

És innegable que les seques reials de la Corona d'Aragó es basaven en un patró comú que es va anar estenent a mesura que els monarques establien noves cases de moneda i dotaven amb privilegis els col·legiats. La prova més fefaent del patró comú és la norma que, amb caràcter general, anomenarem l'ordinació de la seca. Per aquesta raó caldrà anar resseguint, especialment, la difusió d'aquesta normativa que havia de regir la vida corporativa. La uniformitat del regiment de

106. ESTRADA-RIUS. «La recepción...».

les seques reials es denota clarament, per exemple, en el document d'Alfons IV el Magnànim pel qual restaurava la seca sarda d'Esglésies, en el qual ordenava, com s'ha vist a l'epígraf anterior, que el personal de la Casa de la Moneda «sien col·legi aprobat per a la dita rahó, e haïen tots aquells privilegis e libertats que per lo dit senyor rey e per los senyors reys passats són stats en temps passat, o per lo dit senyor o per sos successors reys seran d'aquí avant, atorgats als col·legis de les altres seques qui per lo dit senyor se tenen en Perpenyà, Barchinona, València e en Mallorques».¹⁰⁷ Hem de pensar que les seques eren uns organismes reials que depenien d'aquesta administració i, per tant, pel seu caràcter jugaven un paper centrípet dins de la configuració de la Corona d'Aragó tant per interès del rei, que preferia la uniformitat, com dels moneders. Aquest caràcter es mostra al llarg dels segles tot i les peculiaritats o pactes locals com el que afectava la Seca Reial de Barcelona respecte al municipi barceloní.

En els epígrafs que segueixen ens fixarem, especialment en les principals seques reials de la Corona d'Aragó per veure, no la història detallada de cadascuna —que no és l'objecte d'aquest treball— sinó l'establiment de la recepció del model institucional i del feix de privilegis corporatius que les va vincular a totes. També analitzarem altres tipus de tallers monetaris del mateix espai, dels quals haurem d'establir les diferències juridicoinstitucionals.

3.4.1. LA SECA REIAL D'ALACANT

Jaume II el Just (1291-1327) va intervenir entre 1295 i 1296 en els afers interns de Castella aprofitant l'enfrontament dels dos pretendents al tron castellà, l'infant Alfonso de la Cerda i el rei efectiu Ferran IV. En particular, va veure recompensat el seu suport al pretendent Alfonso de la Cerda amb la confirmació de la donació del regne de Múrcia que el mateix pretendent ja havia fet a Alfons II el Franc (1285-1291) l'any 1285. Ara, la novetat més destacada va ser que el rei va conquerir el regne de Múrcia. El 2 d'agost de 1296, en concret, s'apoderava de la capital del reialme. El 10 de novembre de 1296, a més, va disposar com a acte de sobirania que s'encunyés moneda pròpia al regne conquerit. El document té un to monitori i anava dirigit, textualment, a «lo Maestre e les guardes el assajador e nostre scriva e al capitol dels obrers e dels moneders e a totz los altres oficials de la moneda

107. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432-433.

del regne de Múrcia, la qual volem que sia en Alacant»¹⁰⁸ i conclou amb un reconeixement i unes garanties als privilegis i franqueses dels membres de la corporació.

Poca cosa més sabem de l'efímera Seca Reial d'Alacant, a més de constatar les seves emissions.¹⁰⁹ Ens consta que la instauració a Alacant era nova, atès que el mateix rei ho reconeixia al final del fragment més amunt citat i també per la menció a una problemàtica derivada de l'establiment del personal a la ciutat com era l'abús en els preus de lloguer de les cases que aquells necessitaven.¹¹⁰ En tot cas, cal situar aquest fet en el difícil context de consolidació del regne de Múrcia que, finalment, va concloure amb la divisió entre catalans i castellans d'acord amb el contingut de la sentència arbitral de Torrelles i la integració de la part dels reis d'Aragó al regne de València i això l'acceptació de la moneda valenciana.¹¹¹

En aquest context de conflicte amb Castella pel predomini del regne no és estrany que l'origen personal i organitzatiu de la seca tingués uns orígens preexistents castellans. Així, el 27 de febrer de 1300, el monarca confirmava els privilegis atorgats pels reis castellans als moneders de la ciutat i regne de Múrcia.¹¹² No tenim prou informació sobre el contingut material de l'estatut jurídic i organitzatiu del capítol ni sobre el paper de la influència castellana, que sembla important si tenim en compte la confirmació mencionada. En tot cas, el caràcter efímer de la seca va restar confirmat per tal com l'any 1301 el Consell de Múrcia demanava al rei el curs exclusiu de la moneda valenciana pels danys que ocasionava la circulació de la castellana, cosa que semblava comportar la fi definitiva de les emissions privatives.¹¹³ En tot cas, consta en una carta dirigida el 1370 pel rei de Castella al capítol de la Seca Reial de Múrcia la menció al «cabildo e alcalles e guardas e ofiçiales de la casa de la moneda de Murcia»,¹¹⁴ cosa que mostra l'existència d'un model organitzatiu idèntic a l'aragonès.

En tot cas, en el context d'aquestes lluites també Ferran IV de Castella (1295-1312) va ordenar l'encunyació de moneda a la població de Llorca el 4 d'octubre de 1297.¹¹⁵ Aquest document està emparentat

108. *Ibidem...*, vol. III, doc. núm. XVI, p. 280 i seg.

109. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2168.

110. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 81.

111. BERMÚDEZ. «Torrellas 1304...», p. 1987-2031.

112. ACA. Canc. Reg. 198, f. 243r i v.

113. ACA, Cartes reials de Jaume II, núm. 804.

114. PASCUAL. *Documentos...*, doc. núm. XXXIX, p. 61.

115. TORRES. *Ordenanzas...*, tom 2, p. 41; CÓRDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...*, doc. núm. 2.

directament amb el de Jaume II el Just, dins el que podem explicar com una «guerra monetària». El 1334, Alfons XI de Castella, finalment, va donar unes ordinacions per a l'encunyació de *cornados* a Múrcia.¹¹⁶

3.4.2. LA SECA REIAL DE MALLORCA

La conquesta de Mallorca als musulmans per Jaume I el Conqueridor i l'establiment d'un regne de nova fundació va comportar la introducció de la moneda catalana i, aviat, l'encunyació, junt amb el també recentment conquerit regne de València, d'una moneda nova, privativa i comuna per a ambdós regnes. El monarca ho ordenava així en un privilegi de 1247.¹¹⁷

De totes maneres, abans d'aquestes decisions reials consta l'encunyació breu d'una moneda pionera. Aquesta emissió per una peça única publicada per Crusafont¹¹⁸ i per un parell de contractes —un, datat el 1233, i l'altre sense data, més antic que l'anterior— relacionats amb la seva encunyació.¹¹⁹ De tot plegat es dedueix que la primera emissió cristiana a Mallorca, després de la conquesta de Jaume I el Conqueridor, es va dur a terme entre 1231 i el 1233 en el moment en què temporalment l'infant Pere de Portugal va ser senyor de l'illa per pacte amb el monarca. En els dos documents esmentats l'infant negociava els termes de l'encunyació amb mestres de seca forans inclòs un moneder de la Seca Reial de Jaca. Aquesta emissió pionera era pròpiament feudal i no moneda reial.

El pas transcendental en la història d'aquest regne va venir assenyalat per l'acompliment de la disposició testamentària de Jaume I el Conqueridor d'establir un regne privatiu, segregat de la resta de la Corona d'Aragó, com a heretatge per al seu fill menor. El nou regne estava integrat com a territoris principals per Mallorca, els comtats de Rosselló i Cerdanya i la senyoria de Montpeller. La supervivència del regne de Mallorca al costat de la Corona d'Aragó no va ser mai fàcil i, entre les mesures impulsades per donar-li consistència, cal esmentar la creació d'un sistema monetari propi, d'inspiració francesa, per part dels

116. CORDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...*, doc. núm. 9

117. CAMPANER. *Numismática...*, doc. núm. 3, p. 260-262: «Statuimus itaque per nos et nostros quod in tota vita nostra, et post, per decem annos continuos et completos predicta moneta realium Valentie sit sub eisdem lege, scilicet, pondere, figura, nomine, litteratura, valore, signo et magnitudine, et currat, duret, et ejus usus sit singularis et publicus in civitate et regno Valentie, et in civitate et regno Majoricarum, et in insulis Minorice et Eviçe, et in aliis circum adjacentibus eidem regno subditis.»

118. CRUSAFONT; TRILLA. *Emissió inèdita...*, p. 65.

119. CAMPANER. *Numismática...*, doc. núm. 4 i 5, p. 262-264.

seus sobirans. En aquest sentit, cal recordar que els reis mallorquins tenien i van mantenir el dret d'encunyar moneda a Mallorca, mentre que ho tenien prohibit als seus territoris continentals del Rosselló i la Cerdanya.¹²⁰ Cal emmarcar aquest pas dins de tota una política de prestigi perseguida pels monarques mallorquins per assenyalar la seva plena autonomia.

Efectivament, el primer dels monarques privatius mallorquins, Jaume II de Mallorca (1276-1311), va disposar en dos privilegis atorgats successivament el 1300 i el 1310 la progressiva implantació d'un sistema monetari que s'havia d'establir a Mallorca de bell nou. Així, el 1300 va crear la moneda d'argent i de billó¹²¹ i el 1310 la moneda d'or.¹²² Aquestes decisions comportaven, com és natural, l'organització d'una seca reial pròpia. En tot cas, en els privilegis fundacionals de les espècies monetàries no es va entrar a regular el funcionament de l'establiment emissor. L'únic aspecte que es va recollir tenia caràcter polític i es referia a la creació de dos delegats dels jurats mallorquins a la Seca Reial amb la missió prioritària de supervisar que la fabricació de la moneda es fes d'acord amb les clàusules contingudes en el privilegi. Es tractava d'una garantia que era usual a la resta de la Corona d'Aragó i que implicava la incorporació d'un control extern vinculat a la comunitat que havia d'operar amb el numerari i que donava seguretat jurídica i fe pública.¹²³ Els primers treballs emissors es van dur a terme, segons la documentació, a càrrec d'Obert Mustiola,¹²⁴ sense que es coneguïn, de moment, més detalls de l'organització dels treballs ni sobre l'origen dels moneders. No podem oblidar que els reis de Mallorca eren senyors de Montpeller i que aquesta senyoria tenia una llarga tradició emissora amb tallers propis de moneda melgoresa als quals van poder recórrer.

Sigui com sigui, va ser Sanç de Mallorca (1311-1324), el segon dels reis mallorquins privatius, el monarca que va dotar la casa de moneda mallorquina, ubicada a la capital insular del reialme, d'un estatut particular.¹²⁵ Cal remarcar la rellevància d'aquest text normatiu pel fet que el seu impacte no es va limitar a regir la vida de la Casa de la Moneda de Mallorca, sinó que aviat es va projectar, via recepció auspiciada per la monarquia aragonesa, a les seques de la Corona

120. Vegeu l'epígraf 3.4.4.

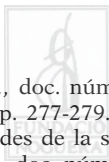
121. CAMPANER. *Numismática...*, doc. núm. 6, p. 264-269.

122. *Ibidem...*, doc. núm. 15, p. 277-279.

123. Vegeu la figura dels guardes de la seca a Barcelona a l'epígraf 5.2.1.2.

124. CAMPANER. *Numismática...*, doc. núm. 11, p. 273, i doc. núm. 13, p. 275-276.

125. PONS. «Constitucions e ordinacions...», p. 13-17.

d'Aragó.¹²⁶ Per això, cal que hi parem una atenció especial. Es tracta d'un document que coneixem, indirectament, a través d'una còpia de confirmació i ampliació concedida per Pere el Cerimoniós el 1343¹²⁷ i redactat en llatí i, a més, per una traducció del seu tenor en català.¹²⁸

L'anàlisi formal del document atorgat el 1315 permet distingir dues parts clarament diferenciades per l'autor de la redacció. En la primera, el monarca concedeix com a privilegis materials al personal de la seca diverses franquícies i immunitats. En la segona, el sobirà reconeix i dóna el *vigor iuris* necessari a unes ordinacions que, tal i com es dedueix del seu tenor, van ser redactades o inspirades pels mateixos interessats i després presentades al rei per a la seva aprovació. De les dues parts, la segona mereix per a la present investigació una atenció especial.

Es tracta d'un capítulat extens en el qual es regula, de manera detallada, l'organització del treball i l'estatut jurídic dels moneders. La seva vigència a Mallorca es demostra pel fet que, després de la conquesta del regne per part de Pere III el Cerimoniós i la seva posterior unió a la Corona d'Aragó, els moneders de la Seca Reial de Mallorca van cercar una confirmació dels seus privilegis del nou monarca. En la *Crònica* del Cerimoniós es narra com, després de la conquesta, el rei va rebre el sagrament i homenatge dels representants de la ciutat i del regne el dia 31 de maig de 1343. Aleshores, el sobirà va procedir a «confirmam-los llurs privilegis e llibertats antigues e els n'atorgam de novells ab sagrament».¹²⁹

Efectivament, entre els diversos homenatges que el rei va rebre en les jornades següents, destaca el del ple de la corporació d'obriers i moneders mallorquins efectuat el 15 de juny i del qual es va aixecar acta minuciosa.¹³⁰ Va ser en aquest context propici que els moneders van obtenir, el 21 de juny, la confirmació i ampliació del privilegi de 1315 gràcies al qual aquest darrer s'ha conservat.¹³¹ Pere III el Cerimoniós, per la seva part, no va tardar a reactivar els treballs de la seca insular atès que, a la darrereria del mateix any 1343, va disposar l'encunyació de nous divisors de la unitat mallorquina del ral d'or en forma de mig ral i quart de ral.¹³² La Seca Reial va tenir, a més, una llarga trajectòria

126. ESTRADA-RIUS. «La recepción...».

127. ACA. Canc. Reg. 1409, f. 59v i següents.

128. ARM. LR. 16, f. 8r-14r.

129. PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica*, cap. 3.36.

130. BOFARULL. *Proceso contra el rey...*, vol. 2, p. 64-65.

131. ARM. LR 16, f. 8r-14r.

132. CAMPANER. *Numismática...*, doc. núm. 17, p. 281-283.

en les èpoques medieval i moderna fins a deixar d'encunyar el 1740 i ser definitivament abolida el 1787.¹³³

És possible que durant el regnat de Sanç s'establís un altre document, aquest de naturalesa tècnica, sobre l'ordre en la fabricació de la moneda. En aquest sentit, recentment, el filòleg i numismàtic Julio Torres ha apuntat que l'origen de la part descriptiva de la fabricació de la moneda que conté el conegut ms. 46 de la Col·legiata de San Isidoro de Lleó¹³⁴ podria ser una traducció d'un original mallorquí.¹³⁵

3.4.3. LA SECA REIAL D'ESGLÉSIES

El papa Bonifaci VIII (1235-1303) va compensar el rei Jaume II el Just (1291-1327) per la seva renúncia a la corona de Sicília amb la infeudació dels reialmes de Còrsega i Sardenya l'any 1297. Vint-i-cinc anys després de rebre'n la investidura, el monarca va enviar una expedició, capitanejada pel seu fill l'infant Alfons, amb la finalitat de fer efectiu el seu domini sobre Sardenya.

La conquesta es va allargar un any (1323-1324) i va tenir un dels moments culminants en el setge i captura de la població d'Esglésies, famosa per les seves riques mines d'argent. L'infant Alfons, en el decurs del setge, va manifestar la seva voluntat d'encunyar moneda, possiblement per a fer front a les despeses de la campanya. Per això, va ordenar al seu capità Guerau de Rocabertí, en data 9 de desembre de 1323, que li enviés els obrers i els moneders que hi haguessin a la seva host i tots els objectes necessaris per a la fabricació de moneda.¹³⁶ De fet, el contingut de la carta i el fet que el control de les mines fos un dels al·licients de la conquesta¹³⁷ fan plantejar la possibilitat que el monarca, en previsió, hagués embarcat part del personal de la Seca Reial de Barcelona equipat amb les seves eines de treball. Això, però, no és res més que una hipòtesi. D'altra banda, cal recordar les exempcions militars que tenien els moneders. En tot cas, la producció de les mines d'argent va començar a decaure a la dècada del 1330 i estaven esgotades a partir del 1365.

El 12 de febrer de 1324, cinc dies després de la presa de la ciutat, l'infant va concedir el privilegi de creació de les noves monedes

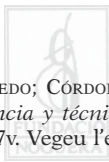
133. *Ibidem*, p. 225.

134. Vegeu-ne l'edició a: CAUNEDO; CORDOBA DE LA LLAVE. *El arte del algarismo...*

135. CORDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...*, p. 12.

136. ACA. Canc. Reg. 396, f. 57v. Vegeu l'edició a BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 86-87.

137. DAY. «Catalan Minting policy...».

d'argent i de billó que haurien d'encunyar-se i circular per l'illa amb el nom d'alfonsins.¹³⁸ Les noves espècies monetàries eren una còpia fidel de la moneda barcelonina, excepció feta dels seus tipus. Per fer efectiva la disposició va caldre establir una seca de nova planta.¹³⁹ Tal com han assenyalat Birocchi¹⁴⁰ i Tangheroni,¹⁴¹ no hi havia hagut fins a aquell moment una seca sarda pròpiament dita, atès que les emissions monetàries de l'illa havien estat episòdiques. D'alguna manera, l'infant estava establint un sistema d'explotació de la riquesa argentífera de l'illa d'acord amb els estàndards metrològics de la metròpolis.

Bona part del personal de la nova seca tenia, com era d'esperar, un origen català. En aquest sentit, està documentada l'arribada d'un mestre de seca anomenat Nicolau Ros acompanyat de moneders i obrers. La seva procedència barcelonina ens és testimoniada per un document presentat al mestre racional de la cort del rei pels hereus del difunt Nicolau Ros en el qual es manifestava que el 1324 van arribar sota la direcció de Ros alguns «moneders e obrers de Barchinona en Serdenya».¹⁴²

Una lletra de l'infant al capità d'Esglésies, datada l'any següent, informava a aquest darrer d'aquest fet i de la necessitat de respectar els privilegis especialíssims dels nouvinguts.¹⁴³ Fos com fos, és obvi que el personal establert havia de voler confirmar els seus privilegis originaris en el seu nou destí sard i en una casa de moneda de nova planta. El corollari del procés va ser la concessió d'uns privilegis que, com ja va assenyalar Botet i Sisó, eren «calcades en les qu'estaven en vigor en la seca de Barcelona».¹⁴⁴ El procés de recepció va implicar l'adopció de l'estatut organitzatiu i de la concessió dels alcaldes en dos privilegis separats atorgats l'1 de juliol de 1331.¹⁴⁵

El privilegi relatiu a l'estatut dels obrers i els moneders concedit per Alfons III el Benigne va ser confirmat l'any 1339 per Pere III el Cerimoniós i renovat pel mateix monarca després de l'assalt de la ciutat i de la destrucció i robatori de la Seca Reial¹⁴⁶ i del seu arxiu l'any

138. ACA. Canc. Reg. 390, f. 142r. Vegeu-ne l'edició parcial a BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 87.

139. TRAVAINI. *Le zecche italiane...*, vol. 1, p. 755-764.

140. BIROCCHI. *Zecche e monete...*, p. 9.

141. TANGHERONI. *La città dell'argento...*, p. 420.

142. ACA. RP. MR, vol. 2059, f. 42v-47r. Citat per CASTELLACCIO. *Aspetti di storia...*, p. 22, nota 26.

143. ACA. Canc. Reg. 390, f. 144v. Citat per BIROCCHI. *Zecche e monete...*, p. 48.

144. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 103.

145. ESTRADA-RIUS. «La recepció...».

146. GIORGIONI MERCURIALI. «La riorganizzazione...».

1355 a mans dels rebels sards.¹⁴⁷ El contingut del mencionat privilegi reproduceix textualment, com podem esperar de les especials circumstàncies ja explicades, les ordinacions de la seca de Barcelona. Ens trobem, en definitiva, en un clar exemple de la recepció d'un estatut jurídic especial, o millor dit, en la difusió d'aquest estatut per dispersió o trasllat de part del personal.

La Seca Reial va ser restaurada en temps d'Alfons IV el Magnànim (1416-1458) per privilegi de 1419.¹⁴⁸ Cal tenir present que les noves concessions que les seques peninsulars van anar adquirint al llarg del temps també van acabar essent rebudes per les seques insulars. Així, les seques de Sardenya van rebre privilegis de recepció de privilegis el 8 d'octubre¹⁴⁹ i el 30 de novembre de 1428.¹⁵⁰ Aquest procés d'actualització era usual i també està documentat, en sentit idèntic, a la Casa de la Moneda de València.¹⁵¹

3.4.4. LA SECA REIAL DE PERPINYÀ

L'establiment d'una casa de moneda a Perpinyà va ser una obra espúria de Jaume III de Mallorca (1324-1349), titular dels comtats de Rosselló i de Cerdanya, de la senyoria de Montpeller i del reialme de Mallorca. D'acord amb el tractat de Perpinyà de 1279, establert entre Pere el Gran d'Aragó (1276-1285) i Jaume II de Mallorca (1276-1313), els monarques mallorquins no podien batre moneda en els seus comtats continentals de Rosselló i Cerdanya en els quals estaven obligats a fer circular, a més, exclusivament la moneda barcelonina. Així, quedava reflectit que «in predictis terris Rossilionis, Ceritanie, Confluentis, Vallespirii et de Cauquolibero curret moneta Barchinona et non alia. Retinemus tamen nobis et successoribus nostris quod possumus cundere vel cudi facere absque contradiccione et impedimento vestro et vestrorum in regno Majorice et insuli eisdem adjacentibus monetam et monetas de novo».¹⁵²

La veritat és que Jaume III va contravenir obertament les esmen-tades prohibicions i va permetre la circulació de monedes estrangeres a les seves terres de frontera. A més, va establir successius tallers

147. CRUSAFONT. «Sardenya: varietat inèdita...». També, en general, TRAVAINI. *Le zecche italiane...*, vol. 1, p. 755-764.

148. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. LVIII, p. 425.

149. ACA. Canc. Reg. 2.628, f. 49r. El document està transcrit a LLUÍS I NAVAS. *La ordenación de la amonedación...*, doc. núm. 5, p. 140.

150. BIROCCHI. *Zecche e monete...*, doc. núm. VII, p. 231-236.

151. Vegeu l'epígraf 3.4.6.

152. BOFARULL. *Proceso contra el rey...*, vol. 1, p. 130.

monetaris a Perpinyà¹⁵³ en els quals va ordenar fabricar tant moneda falsa d'altres monarques —sobretot francesos— com imitacions de peces foranes amb el seu propi nom. Entre aquestes darreres peces destaquen, per exemple, els florins de Mallorca¹⁵⁴ i els grossos tornesos de Mallorca¹⁵⁵ que imitaven, respectivament, els florins de Florència i els grossos tornesos francesos.

En el procés incoat per Pere III el Cerimoniós contra el seu cunyat i darrer monarca privatiu Jaume III de Mallorca hi havia explícita l'acusació, gravíssima, de fabricar moneda a Perpinyà contravenint els pactes esmentats. Així es recollia entre les diverses acusacions: «et quod est gravius, tolerandum cudit seu cudi fecit et facit publice monetam in villa Perpiniani in dicto comitatu Rossilionis».¹⁵⁶ En la crònica del seu regnat, el Cerimoniós va voler deixar molt clars els motius que van justificar, en acabar el procés, l'execució dels territoris de l'infortunat Jaume: «dins los comtats de Rosselló e de Cerdanya, qui són dins lo Principat de Catalunya, feia fondre les monedes e fer altres monedes e fer-hi córrer diverses monedes de la terra francesa. La qual cosa lo dit rei fer no devia, ans era contra nostres regalies, com no sia llegut a algú sinó a nós solament batre moneda en Catalunya, e que sia moneda barcelonesa, e que es bata dins la ciutat de Barcelona, a la qual és comanat».¹⁵⁷

En definitiva, els orígens espuris i fraudulents de la seca establerta pel rei Jaume III de Mallorca justifiquen, molt probablement, que no es coneguïn més detalls jurídics sobre la seva actuació. En canvi, les diligències judicials, són extraordinàriament enriquidores.¹⁵⁸ El personal amb el qual s'haurien posat en marxa aquests tallers monetaris hauria vingut de les seques de Mallorca i de Montpeller a més d'altres llocs de França, tal com es dedueix de les deposicions d'alguns testimonis del procés.¹⁵⁹ Aquest fet és important per tal com els moneders, com ja sabem, arrossegaven amb ells els privilegis originaris.

L'execució dels comtats el juliol de 1344, com a conseqüència de la sentència fallada en contra del rei mallorquí, va permetre a Pere III

153. Així, s'esmenten diversos domicilis particulars i, a més, una torre del castell reial de la població, actualment conegut amb la denominació de Palau dels Reis de Mallorca. Vegeu TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, p. 22.

154. CRUSAFONT. «Jaume III...», p. 207.

155. SAVÈS & VILLARONGA. «Gros tournois inédit...», p. 34-37.

156. BOFARULL. *Proceso contra el rey...*, vol. 1, p. 141-142.

157. PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica*, cap. 3, par. 14.

158. LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques*, p. 80-108 i, especialment, doc. núm. LXXII.

159. *Ibidem*, p. 87.

el Cerimoniós i als seus successors d'investigar els fets a bastament amb la recuperació del contingut dels tallers. Tot plegat va fer obrir els ulls al nou sobirà l'oportunitat que se li presentava de disposar d'un nou taller que, a partir de 1346, convenientment legitimat ja podem anomenar amb el nom de Seca Reial de Perpinyà.¹⁶⁰ Pel que sembla, Pere III el Cerimoniós va aprofitar la infraestructura i el personal especialitzat dels reis de Mallorca per emprendre l'emissió d'una espècie nova, el florí d'or d'Aragó¹⁶¹ a semblança del florí de Florència.¹⁶² Igualment, el 1349 va disposar que, a més de florins, també s'hi fabriquessin escuts d'or a semblança dels francesos.¹⁶³ De fet, el rei —fent gala del seu proverbial cinisme— seguia les mateixes passes del desposseït Jaume III de Mallorca.

El 23 de novembre de 1346 el monarca va nomenar dos mestres de seca i dos «superstantes sive veedos»¹⁶⁴ de la moneda.¹⁶⁵ Els dos darrers oficials esmentats venien a assumir les funcions que, en altres seques de la Corona, exercien els guardes de la moneda.¹⁶⁶ En tot cas, pels privilegis i immunitats que se'ls atorgaven com a moneders es pot detectar com a substrat el bagatge i la tradició de la seca barcelonina i, possiblement, de la mallorquina pel que fa a la part dispositiva del monarca concedint diverses gràcies. En canvi, per la part estrictament organitzativa i col·legial no ens consta la concessió tot i que, molt probablement, es va fer a la llum de l'estatut de la Seca Reial de Mallorca de 1315, rebut posteriorment a la Seca Reial de Barcelona tal com ja s'ha exposat.¹⁶⁷ És il·lustratiu, en aquest sentit, que el Cerimoniós concedís, el 9 d'abril de 1371, una carta de confirmació al col·legi dels privilegis, franqueses i llibertats concedits pel rei Sanç de Mallorca el 1315 als seus moneders¹⁶⁸ quan, en data de 1349, ja havia fet una equiparació de privilegis amb els vigents a la resta de la Corona d'Aragó.¹⁶⁹ Els privilegis també van ser confirmats per Joan el Caçador el 10 d'abril de 1396.¹⁷⁰

160. SALAT. *Tratado...*, tom. II, doc. núm. XXIX.

161. Vegeu la moneda núm. 11.2.4 de l'apèndix numismàtic.

162. CRUSAFONT. «Jaume III...», p. 217.

163. COLSON. *Recherches...*, p. 91. Vegeu el document a: SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XXIX.

164. Entenem el mot com a «veedors».

165. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXX, p. 322-323.

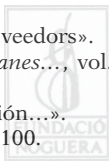
166. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

167. ESTRADA-RIUS. «La recepción...».

168. COLSON. *Recherches...*, p. 100.

169. *Ibidem*, p. 91.

170. *Ibidem*, p. 104.

La Seca Reial de Perpinyà va continuar activa des d'aleshores fins a l'època moderna. És de creure que, encara que no es coneixen amb precisió els privilegis dels seus obrers i moneders fossin similars als de Barcelona i altres seques coetànies fruit del procés, ja assenyalat, d'extensió de privilegis i de política uniformitzadora de la monarquia. En aquest sentit, el 1346 són enumerats en el privilegi atorgat pel rei a Ramon Ermengau i a Ramon Noguer com a guardes de la seca rossellonesa.¹⁷¹ També, com ja hem vist, el 9 d'abril de 1371 el rei va confirmar als col·legiats els privilegis que el rei Sanç de Mallorca havia atorgat el 1315 a la Seca de Mallorca i els concedits al mateix taller per Pere el Cerimoniós el 1343.¹⁷² Finalment, el 1419 en la concessió de privilegis al Col·legi d'Obrers i de Moneders d'Esglésies, els atorga els mateixos privilegis de què ja gaudien altres seques reials que enumera. Entre aquestes darreres apareix, precisament, la de Perpinyà.¹⁷³ Així, a principi del segle xv la uniformització jurídica era un fet. No coneixem cap compilació dels seus privilegis, tot i que és ben segur que van existir, a semblança dels de la resta de seques. Si més no, tenim la constància de mencions indirectes que al·ludeixen al col·legi, als alcaldes i als privilegis de la Seca Reial de Perpinyà. Una de les peculiaritats d'aquesta seca va ser la relació amb la Diputació del General de Catalunya que es va iniciar amb el control de les emissions dels florins d'or al segle xiv.

A la centúria següent, el 24 d'abril de 1448 els diputats del General enviaren una carta al governador de Rosselló i Cerdanya.¹⁷⁴ En aquesta lletra li notificaven la recepció d'una suplicació per part del Col·legi de la Seca Reial de Perpinyà en la qual es deia que en la festa de Pasqua de Resurrecció el col·legi, d'acord amb el seu privilegi, va elegir alcaldes. El governador no havia rebut el seu jurament per prohibició del diputat local del General¹⁷⁵ que argumentava que la persona elegida com a alcalde havia estat cònsol a la vila i no havia purgat la taula¹⁷⁶ com era obligatori d'acord amb el que s'establia a les constitucions de

171. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. I (p. 172).

172. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 134.

173. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 433-434.

174. ACA. Generalitat, N-657, f. 56v.

175. Es tracta d'un exemple de l'exercici de la responsabilitat de vetllar pel respecte de la legalitat, adquirida per la Diputació del General a la Cort General de Barcelona de 1413.

176. Efectivament, mentre l'oficial no hagués retut comptes en el procediment de la purga de taula no podia assumir noves responsabilitats públiques. Sobre el procediment, vegeu LALINDE. «La purga de taula...».

Catalunya. Els diputats van decidir autoritzar-ne el nomenament i així ho comunicaven al governador i amb lletra especial al diputat local.¹⁷⁷

Fruit dels interessos dels síndics de Perpinyà en els aspectes monetaris i, en particular, de la relació que els consellers de Barcelona tenien en el regiment de la moneda reial i de la seca, a mitjan segle xv van obtenir de Jaume Garcia, de l'Arxiu Reial de Barcelona, un recull de normativa reial relativa a la moneda dipositada en aquell arxiu. El recull porta el títol original *Libre de constitutions, capítols de Cort, privilegis, concessions, provisions e letres reials faents en e sobre la moneda Barchinonesa axí de diners menuts com de croats, e encara de florins de Aragó*.¹⁷⁸

Un aspecte particular de la Seca Reial de Perpinyà és que, fruit dels pactes de les Corts Generals celebrades a Tortosa el 1364, la Casa de la Moneda va passar temporalment a ser controlada pels diputats del General de Catalunya.¹⁷⁹ Els diputats arrendaren finalment la seca, amb el consentiment del rei, als canvistes barcelonins Gualbes i Dusai. Pere III va fer nombrosos moviments per recuperar-la, venent fins i tot censals morts i violaris amb la finalitat d'obtenir diners el 1369.¹⁸⁰

Finalment, cal tenir present que la Seca Reial de Perpinyà va passar a domini dels reis de França en una primera etapa que s'estengué entre els anys 1462 i 1493. En aquest període es van confirmar els privilegis de la seca i dels seus empleats per part de Lluís XI de França (1461-1483) el 1467 i el 1470.¹⁸¹ Tancat aquest parèntesi, la Seca va tornar, amb el comtat de Rosselló, al domini de Catalunya fins al 1642, en què la seva història es vincula definitivament a la de França. En aquest sentit, només interessa destacar com el 1493 Ferran II el Catòlic (1474-1516) va confirmar els privilegis dels moneders de Perpinyà mantenint-ne en tot moment, la continuïtat.¹⁸²

177. ACA. Generalitat, N-657, f. 56r.

178. AVP. AA.9. *Libre de constitutions...* Vegeu-ne una recent edició a: TRÉTON. *El llibre de les monedes...*

179. Vegeu els capítols del donatiu convinguts el 21 d'abril de 1365 a SÁNCHEZ; ORTÍ. *Corts, parlaments...*, doc. xx (2), p. 300, cap. 8 i 9.

180. ACA. Canc. Reg. 997, f. 157v-158v.

181. COLSON. *Recherches...*, p. 142-143.

182. BALDO. *Aclamacion...*, par. 36 i COLSON. *Recherches...*, p. 151.

3.4.5. LA SECA REIAL DE CÀLLER

La ja esmentada Seca Reial d'Esglésies¹⁸³ no va ser l'única casa de moneda de l'illa de Sardenya.¹⁸⁴ La localitat de Càller també va disposar, per concessió del 25 d'agost de 1327, dels mateixos privilegis atorgats per Pere II el Gran a Barcelona el 1285¹⁸⁵ i, entre aquests, el de batre moneda. Això no obstant, no consta que l'establiment d'una seca quallés enfront de la potencialitat de la d'Esglésies, ubicada, estratègicament, al costat de les mines d'argent. Ara bé, malgrat el fracàs, l'abundant documentació sobre el procés ens permet conèixer molts detalls sobre la posada en funcionament d'un nou establiment monetari.

La localitat va ser escollida per Pere III el Cerimoniós per establir-hi una seca de nova planta que s'havia d'encarregar de la fabricació d'una espècie d'or de nova creació —la primera d'or que empenia el sobirà— amb el nominal d'alfonsins d'or de Sardenya. Es conserva el decret d'emissió de la moneda nova en data 6 de gener de 1339.¹⁸⁶ També consta documentalment que el personal que havia d'emprendre l'encunyació a Sardenya es va reclutar entre els obrers i els moneders de la Casa de la Moneda de Barcelona. En aquest sentit, es cursà una ordre reial als alcaldes barcelonins per tal que elegissin entre els col·legiats el personal necessari.¹⁸⁷ Sabem que, en total, s'embarcaren a Barcelona tretze persones rumb a Càller. El rei, per evitar les normals reticències, els concedí, com de consuetud, el manteniment dels mateixos privilegis de què gaudien a la ciutat comtal.¹⁸⁸ L'emissió va començar, però no va tenir continuïtat tant per les reticències de les autoritats de l'illa¹⁸⁹ com per problemes organitzatius interns.¹⁹⁰ El fet és que no es conserva cap de les peces fabricades. Finalment, el mestre va caure

183. Vegeu l'epígraf 3.4.3.

184. SOLLAI. *Monete...* Vegeu, també, en general, TRAVAINI. *Le zecche italiane...*, vol. 1, p. 553-556.

185. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XVI.

186. ACA. Canc. Reg. 1009, f. 235r-236r. Vegeu sengles edicions del diploma a: BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXIII; BIROCCHI. *Zecche e monete...*, doc. núm. II.

187. ACA. Canc. Reg. 1009, f. 243r.

188. ACA. Canc. Reg. 1009, f. 244r.

189. Consta que el rei va escriure la majoria d'autoritats civils i eclesiàstiques notificant i justificant la nova moneda, però també consten les despeses de contractació d'advocats per part de la seca «a rahonar lo dret del senyor rey». Respectivament, ACA. Canc. Reg. 1009, f. 243v-244r i ACA. RP. MR, vol. 2008/1, f. 4r i 5r.

190. Per mitjà de la documentació tramesa per la seca al mestre racional per ser revisada constatem nombroses irregularitats organitzatives que van ser denunciades per l'esmentat oficial reial. Vegeu ACA. RP. MR, vol. 2008/1.

en desgràcia a causa de les irregularitats en la gestió de la seca i va acabar inhabilitat.¹⁹¹

En la pràctica, la Casa de la Moneda de Càller va funcionar episdòdicament¹⁹² i, només en el segle xv,¹⁹³ amb la decadència de la Casa de la Moneda d'Esglésies, la va substituir. És d'aquest moment que es conserva diversa documentació útil per a conèixer el funcionament de la Casa de la Moneda que demostra, de nou, el seguiment de patrons comuns per part de totes les seques reials.

3.4.6. LA SECA REIAL DE VALÈNCIA

Jaume I el Conqueridor va atorgar l'any 1247 el privilegi de tenir moneda pròpia al nou regne de València conquerit als musulmans el 1238. Durant el seu regnat es van fer dues abundants emissions monetàries de diners de tern de València. En concret, una de primera entre 1247 i 1249 i una de segona el 1271. Després d'aquesta darrera data no consta que hi hagués més activitat amonedadora. Sí que hi ha documentada una emissió de millaresos —és a dir, imitacions de moneda islàmica destinada al comerç— concedida pel rei a un particular el 1263¹⁹⁴ a l'igual de les que el mateix rei va impulsar a Montpeller i a Mallorca.

L'establiment d'una seca amb caràcter permanent, no obstant els precedents esmentats, no apareix a València fins al regnat de Pere III el Cerimoniós. L'any 1369 el monarca va passar d'encunyar els florins d'or d'Aragó exclusivament a la Seca Reial de Perpinyà a utilitzar diversos tallers. Entre els nous tallers establerts destaca el de València juntament amb el de Saragossa. En els regnats següents les emissions d'or es van enriquir amb la incorporació del ral de plata. La fabricació d'aquesta nova espècie va continuar, sense grans sobresalts, fins al Decret de la Nova Planta de València.¹⁹⁵

191. Vegeu les mencions posteriors al mestre a ACA. Canc. Reg. 1011, f. 38r i 47v i ACA. Canc. Reg. 1012, f. 15r.

192. Per exemple, s'hi van dur a terme els treballs d'encunyació dels alfonsins d'or en temps de Pere el Cerimoniós. Vegeu: UDINA. «Los alfonsinos...»; ESTRADA-RIUS. «Un exemple d'exercici...»; CASTELLACCIO. *Economia e moneta...*, p. 251 i seg. A més, consta l'ordre de Joan I de batre moneda menuda —alfonsins menuts— a la seca d'aquesta localitat el 1392. Vegeu BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXVIII, p. 350-351. També Martí I l'Humà va encunyar aquestes peces. Vegeu TRAVAINI. *Le zecche italiane...*, vol. 1, p. 553-556.

193. CASTELLACCIO. *Economia e moneta...*, p. 295 i seg.

194. HUICI; CABANES. *Documentos...*, vol. 5, doc. núm. 1333.

195. Vegeu el treball sobre les emissions i la seca de València de MATEU. *La ceca de Valencia...*

El personal de la Casa de la Moneda de València establerta pel Cerimoniós procedia de la Seca Reial de Barcelona.¹⁹⁶ El trasllat va ser justificat, literalment, «perquè en la ciutat de València no-s trobaven persones expertes per a d'aquest ministeri».¹⁹⁷ La instauració del taller nou va ser traumàtica pel conflicte que va provocar entre el seu personal, que des de Barcelona s'havia hagut d'instal·lar a València, i les autoritats valencianes. Els obrers i els moneders, com és natural, volien mantenir el mateix estatut jurídic de què gaudien a Barcelona davant la incomprensió dels oficials valencians que, pel que sembla, no estaven disposats a respectar-lo. No sense protestes, els obrers i els moneders establerts a València van aconseguir mantenir el règim vigent a la Seca Reial de Barcelona gràcies a un privilegi atorgat pel monarca l'11 de setembre de 1371.¹⁹⁸ Aquest privilegi no reconeixia altres drets que els de l'ordinació de la casa de moneda concedida per Pere III el Cerimoniós l'any 1339¹⁹⁹ a la de Barcelona que alhora ho era, com ja s'ha assenyalat, de la Seca Reial de Mallorca el 1315.²⁰⁰ D'aquesta manera, s'incorporava a l'ordenament valencià un trasllat de tots els privilegis barcelonins que es compilarien en un llibre de privilegis propi similar al que ja tenia Barcelona.²⁰¹

Part del personal de la Seca Reial de València va ser cridat a la ciutat de Balaguer pel rei Joan II el Sense Fe el 1462, en el context de la Guerra Civil, amb l'objectiu d'emprendre-hi una emissió de croats de Barcelona, florins d'or d'Aragó i rals de València. El rei havia instal·lat allà en el mateix any el seu quarter general. El monarca va escriure al batlle general de València que ordenés preparar els encunys i l'expedició del personal de la seca a Balaguer.²⁰² El 29 de setembre del mateix any el batlle general retia els comptes davant el Mestre Racional aportant moltes dades sobre la realització de l'expedició integrada, almenys, per tretze oficials de la seca.²⁰³ El més probable és que en acabar les tasques es poguessin reintegrar a la seva destinació d'origen o bé continuessin col·laborant en altres emissions com la de Tortosa.²⁰⁴ El que és clar és que, efectivament, es va dur a terme l'encunyació, atès que es coneixen algunes d'aquestes monedes com, per exemple, el terç

196. MATEU. *La ceca de Valencia...*, p. 37.

197. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 7.

198. *Ibidem*, doc. núm. 7, p. 65-66.

199. SALAT. *Tratado...*, apèndix de documents, doc. núm. iv.

200. ESTRADA-RIUS. «La recepció...».

201. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5, p. 56-62.

202. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 1.

203. *Ibidem*, doc. núm. 2.

204. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2987.

de croat de Balaguer²⁰⁵ o el terç de croat de Lleida.²⁰⁶ Aquestes darres emissions es podrien qualificar de campanyes o d'excepció²⁰⁷ que, necessàriament, eren temporals i extraordinàries i que, en tot cas, ens proven la mobilitat d'obriers i de moneders al servei del rei.

3.4.7. LA SECA REIAL DE SARAGOSSA

No sabem si en engegar l'encunyació de florins d'or d'Aragó a la Seca Reial de Saragossa en el període 1369-1372 es va repetir el cas de València²⁰⁸ i es va traslladar personal de la Seca Reial de Barcelona a la capital d'Aragó. En tot cas, sí que consta que el 1371 es va nomenar com a mestre de l'esmentada Casa de la Moneda Ramon de Màrgens, que era un mestre argenter de Barcelona.²⁰⁹ Tampoc no sabem si aquest mestre tenia cap vinculació amb la Seca Reial de Barcelona, però és un aspecte que no podem deixar de considerar com a hipòtesi. Si fos així, seria lògic pensar que va portar amb ell els privilegis barcelonins. Aquest taller era oficial, públic i notori i, per tant, no tenia relació amb el taller monetari clandestí que el rei Pere III el Cerimoniós havia establert a l'Aljaferia per a dur a terme encunyacions de moneda castellana durant la Guerra de Castella.²¹⁰

En tot cas, les emissions de moneda aragonesa tenien una trajectòria molt anterior que cal situar en època dels comtes i reis d'Aragó. En aquella època, i després de la unió dinàstica amb el casal de Barcelona, les emissions de moneda dita jaquesa —en circulació a Aragó i a la regió de Lleida fins al regnat del Cerimoniós— es van dur a terme en seques comtals i, després, reials ubicades a Jaca i a Sariñena²¹¹ i sobre les quals tenim tan poca documentació que no ens hi aturem tot i que l'activitat dels seus moneders va ser expansiva als territoris veïns.

3.4.8. LES SEQUES D'EXCEPCIÓ

Els monarques també van poder establir, a més de les seques fixes oficials, tallers mòbils de naturalesa militar que tenien la comesa de preparar emissions de moneda amb la finalitat, especialment, de

205. *Ibidem...*, cat. núm. 2985.

206. *Ibidem...*, cat. núm. 2986.

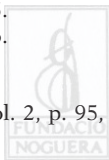
207. Vegeu l'epígraf 3.4.8.

208. Vegeu l'epígraf 3.4.6.

209. DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, p. 95, recollint una notícia de RÀFOLS. *Diccionario...*, vol. 2, p. 103.

210. Vegeu l'epígraf 3.4.9.

211. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 283.

satisfer pagaments de tropes. Mentre que aquest tipus d'emissions són conegudes a l'antiga Roma, no es coneixen tant pel que fa al món medieval i modern. Algunes d'aquestes seques —Balaguer, Tortosa— van funcionar a Catalunya, tal com hem vist amb anterioritat, durant la Guerra Civil organitzades amb personal d'altres seques per Joan II el Sense Fe. També la que va emetre els anomenats menuts rocabertins durant el setge de Girona.²¹² Un altre exemple d'aquest tipus d'infraestructura és la seca general que es va instal·lar, entre altres seus, en una casa gran del carrer Basea de Barcelona l'any 1534.

En aquest taller es va ubicar el material i el personal per dur a terme una emissió monetària destinada a sufragar les despeses de la campanya de Tunis que l'emperador preparava des de Barcelona i que va partir d'aquest port l'any 1535.²¹³ Precisament en la coneguda sèrie de tapissos flamencs fets teixir per l'emperador sobre aquest tema, avui exposats al Palau Reial de Madrid, es veu la figura del comptador de moneda que satisfà les pagues als soldats que es preparen per a passar revista.²¹⁴

No es tractava d'una extensió de la Seca Reial de Barcelona perquè el lloc, el personal, els mitjans, la moneda fabricada²¹⁵ i tota la legislació que l'envoltava no eren les pròpies de la Corona d'Aragó. Al contrari, es tractava d'un taller excepcional que, per raons purament estratègiques, s'havia instal·lat en una casa gran del carrer Basea de Barcelona —i també es va utilitzar la infraestructura de la Seca— però que no tenia res a veure amb les emissions normals de Catalunya. Fins i tot es parlava de moneda «imperial». De fet, es podria parlar d'una seca militar atesa la finalitat a la qual anava lligada l'empresa.

Consta, en aquest sentit, que l'emperador hi va fer congregar personal especialitzat procedent de seques reials tan diverses com les de Pamplona, Segòvia, Burgos, Saragossa, Toledo, Perpinyà, València, Conca i de Barcelona mateix.²¹⁶ En el cas de Perpinyà, consta que no s'hi podia fabricar moneda perquè tot el personal s'havia traslladat a Barcelona. Per una comunicació del virrei consta que a Barcelona hi havia una dotzena d'oficials i quatre moneders i que de Perpinyà n'hi

212. MATEU. «Relaciones...», p. 133 i seg.

213. En general, vegeu MATEU. *Las acuñaciones barcelonesas...*

214. Vegeu el segon tapís de la sèrie amb la revista de les tropes a Barcelona. Vegeu *Catálogo de tapices...*, vol. 1, p. 77.

215. Sobre les peces fabricades, a imitació de la moneda napolitana, vegeu SANA-HUJA. «Ducats i principats...», p. 119-120.

216. SALAT. *Tratado...*, p. 242-243; *ibidem* tom II, doc. núm. CII. Vegeu, també, MATEU. *Las acuñaciones barcelonesas...*, p. 24 i seg.

hauria un nombre similar,²¹⁷ essent el total de treballadors de 120.²¹⁸ Pel que sembla, cada grup treballava separat de la resta. En tot cas, hi va confluïr personal no només de seques de la Corona d'Aragó, sinó dels regnes de Navarra i de la Corona de Castella. El metall utilitzat —or i plata— va ser transportat des de Sevilla en cavalcadures i procedia de les mines del virregnat del Perú. Les monedes d'or i d'argent que s'hi van batre tampoc no responien a una metrologia o a un tipus de la Corona d'Aragó, sinó als models castellans.

3.4.9. ELS TALLERS MONETARIS REIALS CLANDESTINS

Els reis, algunes vegades, també van disposar l'establiment de tallers monetaris que, per una conjunció de raons morals, jurídiques i polítiques, havien de romandre en la més estricta clandestinitat. Es tractava d'instal·lacions al marge de la xarxa oficial de seques reials i dels controls burocràtics ordinaris. Els monarques de la Corona d'Aragó van utilitzar aquesta argúcia —imitant el que feien altres monarques de l'Europa coetània— en algunes ocasions per motius polítics i en d'altres, sobretot, per raons econòmiques.

En aquests tallers els sobirans van emprendre sota especials condicions, bàsicament dos tipus d'encunyacions clarament fraudulentos. A vegades, van preparar-hi la fabricació de moneda estrangera castellana o francesa falsa,²¹⁹ mentre que en d'altres es tractava de dur a terme emissions manipulades —devaluades— de la moneda del propi reialme sense els controls i les garanties ordinàries i en contra de la legalitat establerta.²²⁰ En definitiva, amb aquestes iniciatives alguns monarques —en particular Pere III el Cerimoniós— van esdevenir autèntics falsaris tot i que intentessin justificar-ho.

La Seca Reial de Perpinyà,²²¹ per exemple, va ser en els seus orígens —abans de la integració a la Corona d'Aragó— un taller espuri dels reis de Mallorca que va batre moneda —francesa i privativa dels reis de Mallorca— en contra dels pactes feudals de vassallatge establerts entre els monarques d'Aragó i de Mallorca. La poca cautela en l'activitat del taller va ser la seva perdició, atès que, com ja sabem, Pere III el Cerimoniós va esgrimir la seva existència per processar i executar la sentència que condemnava el rei de Mallorca amb la confiscació del

217. SANAHUJA. *Fabricació i circulació de moneda local...*, vol. 2, doc. 550.

218. SALAT. *Tratado...*, tom. II, doc. núm. CII.

219. Aquí podem parlar clarament de moneda falsa.

220. En aquest cas podem parlar de moneda fraudulenta.

221. Vegeu l'epígraf 3.4.4.

seu regne. En tot cas, una vegada el sobirà va incorporar el regne a la Corona d'Aragó no va clausurar la seca, sinó que la va mantenir i finalment va esdevenir, un taller oficial més, en un exercici més de cinisme polític propi del Cerimoniós.²²² El mateix rei va disposar en diverses ocasions d'aquest tipus de tallers.²²³ En el present treball, que pretén l'estudi de la xarxa de seques reials oficials, ens interessa portar a col·lació la peculiaritat i l'excepcionalitat d'aquestes instal·lacions per tal com permeten observar una estructura diferent de la legal i ordinària i presenten un model sense les garanties usals.

A Perpinyà, per exemple, el mateix sobirà va fer encunyar en secret moneda francesa entre 1352 i 1365.²²⁴ Algunes vegades va fabricar moneda estrangera —especialment castellana— a Morvedre (Sagunt) el 1366 i a Saragossa el 1367.²²⁵ En una altra, florins d'or d'Aragó a Tortosa.²²⁶ En tots els casos, es va triar per dur a terme aquestes activitats il·lícites els recintes de diferents castells reials: respectivament, l'Aljaferia de Saragossa, el castell de Morvedre i la Suda de Tortosa. La raó era, naturalment, mantenir els treballs d'encunyació apartats del brogit urbà i sota la confiada discreció dels recintes reials tancats. Efectivament, el secretisme va ser la pauta constant d'aquesta activitat.

Les cauteles no eren gratuïtes ni fruit de caprici. Les emissions de moneda castellana tenien com a objectiu clar perjudicar l'economia de Castella i, segons la doctrina, eren causa justa de declaració de guerra entre dos monarques. Les emissions de florins eren un cas encara més greu perquè anava en contra de les disposicions de la Cort General de Catalunya. Precisament, en aquest darrer cas el frau va ser descobert quasi immediatament i es va haver d'aturar amb escàndol i amb disculpes del monarca a la Diputació del General de Catalunya, que tenia sota la seva administració la Seca de Perpinyà que, aleshores, era l'única que batia moneda d'or a la Corona d'Aragó.

Els preparatius per a l'encunyació es van dur a terme el març de 1365, però el frau no va tardar gaire a descobrir-se i el juny de 1366 el mateix monarca havia d'excusar el moneder Pere Sala, responsable de la fabricació a Tortosa, dient que havia obrat per compte del rei fent proves.²²⁷ En tot cas, la protesta estamental va aturar qualsevol nou intent reial a Catalunya. Cal tenir present que entre ambdues dates el

222. Vegeu l'epígraf 3.4.4.

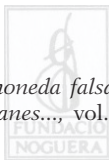
223. ESTRADA-RIUS *et alii*. *La moneda falsa...*, p. 52-55.

224. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 141-142.

225. *Ibidem*, p. 143.

226. *Ibidem*, p. 128-129.

227. *Ibidem*, p. 128 i seg.

monarca donava el seu *placet* als capítols del donatiu de la Cort General de Barcelona de desembre de 1365, en el capítol 15 dels quals es va estipular amb contundència que qualsevol contravenció de la prohibició imposada al rei de batre qualsevol moneda d'or —excepció feta dels rals d'or de Mallorca—, sota condició de qualsevol mena, seria causa d'extinció immediata del donatiu.²²⁸

La confiança del rei en Pere Sala com a encarregat de les emissions no va cessar després de la frustrada emissió de Tortosa. Així, Sala va ser comissionat per dur a terme una emissió al castell de Morvedre (Sagunt) el desembre de 1366 i a l'Alfajeria de Saragossa a partir de l'agost de 1367. El monarca va cercar per a dur a terme l'activitat d'encunyació falsària un professional qualificat, atès que Pere Sala era, no ho podem obviar, un moneder del Col·legi d'Obrers i de Moneders de la Seca Reial de Barcelona.

L'organització interna i tècnica d'aquests tallers havia de ser similar, per tant, a la dels tallers oficials en els aspectes tècnics, si bé al darrere no hi havia cap col·legi oficial atesa la seva clandestinitat. El supòsit més ben conegut és l'emissió de moneda a l'Aljaferia de Saragossa. Pels capítols del contracte pactat entre el rei i Pere Sala, moneder de Barcelona, podem entreveure els aspectes organitzatius.²²⁹ D'entrada, no consta la presència de guardes²³⁰ que constituïen la salvaguarda de l'interès general del reialme en l'emissió. El segon testimoni del caràcter excepcional del taller és que es disposa que es respondrà directament al rei prescindint de l'estructura burocràtica reial i, en particular, del tresorer i del mestre racional. Sostreure el taller del control de guardes de la seca, del tresorer reial i del mestre racional així com la menció obsessiva del secret són les proves més clares de la situació il·legal —fins davant de la seva pròpia administració— de la instal·lació. Tot això, malgrat que la mala consciència del sobirà el dugués a justificar-se en l'encapçalament dels capítols tot dient que «no entenem a ffer tort ne injuria al poble ne als mercaders».²³¹ Fins i tot el propi llenguatge es cuidava de trair-lo i de posar en evidència la veritable naturalesa jurídica il·legal de l'operació. Així, en els capítols esmentats se citava com a objecte del negoci que el moneder «contra-

228. Capítols del donatiu de 1365, cap. núm. 15. Vegeu-ne l'edició a SÁNCHEZ; ORTÍ. *Corts, parlaments...*, p. 357-358.

229. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXVI.

230. Vegeu l'epígraf. 5.2.1.2.

231. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXVI, p. 346.

face moneda castellana d'argent»,²³² un ús de la paraula *contrafacció* que equival, sens dubte, a falsificació.

En el context de la Guerra Civil també sembla que Pere de Portugal va autoritzar als consellers de Berga, el 3 de març de 1466, batres i sisens de Barcelona demanant que ho fessin «lo pus càutament e secreta que-s porà per a evitar alguns inconvenients qui obviar-vos porien».²³³ En aquest cas, el rei autoritzava quelcom que era contra les constitucions i els pactes.

En el mateix context de conflicte civil, Joan II el Sense Fe concordava el 27 de maig de 1466 la fabricació a Tarragona, Montblanc i Lleida o allà on el rei decidís, de moneda castellana —enrics i alfonssins— però també d'altres monedes dels territoris de la Corona d'Aragó com mitjos rals de Barcelona. Òbviament, es tractava d'operacions completament il·legítimes considerant el dret vigent.²³⁴

3.4.10. ELS TALLERS DE FALSARIS I LA FABRICACIÓ DE MONEDA FALSA

Al marge de les emissions monetàries empreses, de manera oficial o clandestina,²³⁵ per part d'algunes autoritats públiques, cal considerar com un fenomen molt més abundant, encara que també més modest, la contrafacció de numerari per part de simples particulars de manera més o menys organitzada fent competència a les seques oficials. La falsificació de moneda, com és ben sabut, és un fenomen tan antic com la pròpia fabricació de moneda. La Corona d'Aragó medieval i moderna no va ser, en aquest aspecte, diferent d'altres territoris en els quals la moneda falsa no va ser estranya en la circulació tot i la seva prohibició i persecució. Efectivament, la documentació escrita i les troballes arqueològiques són testimonis complementaris d'un fenomen que va ser corrent. No és l'objecte d'aquest treball, però sí que paga la pena dedicar-hi un breu espai com a revers de la moneda de les seques reials i de les monedes oficials.²³⁶

Una de les proves més antigues i constants al llarg del temps de la consciència per part de l'autoritat pública d'aquesta pràctica és la constància de la seva prohibició i persecució amb normes penals. Es

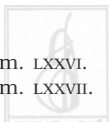
232. *Ibidem*, p. 345.

233. *Ibidem*..., vol. III, doc. núm. LXXVI.

234. *Ibidem*..., vol. III, doc. núm. LXXVII.

235. Vegeu l'epígraf anterior.

236. L'enfocament comparatiu entre seques oficials i tallers de falsaris quant a les tècniques de fabricació és al nucli de la tesi d'Adrien Arles. Vegeu ARLES, *Entre monnayage officiel...*

tractava des d'època romana d'un crim greu que es castigava amb la mort i la confiscació de béns.²³⁷ En la normativa catalana es troba, per exemple, la prohibició en els *Usatges de Barcelona*²³⁸ i en els *Costums de Tortosa*.²³⁹ També quedaven exclosos dels guiatges²⁴⁰ i d'altres fórmules jurídiques que dispensaven protecció als encausats. Aquesta consideració de crim especialment castigat va continuar al llarg del temps²⁴¹ i és la que explica que en la legislació general del Principat s'excloués d'aquest crim la remissió de la pena una vegada finalitzat el procés judicial i dictada sentència ferma. Així, en la Cort General de Barcelona de 1520 es va prohibir la composició del delictes de falsificació de moneda.²⁴²

Una de les fonts documentals més importants per conèixer amb detall l'organització d'aquest tipus d'activitat il·legal són els processos judicials i, quan s'han pogut excavar pels arqueòlegs, els mateixos tallers falsaris. L'extensió del procés escrit a partir del segle XIII permet que es conservin, sencers o en part, alguns processos relatius al crim de la falsificació monetària que, per la seva vinculació a un taller, tenen rellevància en aquest treball. En canvi, altres delictes vinculats a la falsificació com ara l'expendició de les peces falses o afins, de manera general a l'alteració de la circulació monetària, com el seu tràfic —importació o exportació de moneda amb finalitats especulatives— o el seu retall o llimatge, tot i ser molt més freqüents, no són tractats atès el seu caràcter aliè a l'entorn dels tallers monetaris.

Els tallers de falsaris se solien ubicar en llocs isolats com ara coves i castells, o bé en masos al mig del bosc per tal d'evitar les mirades indiscretes de veïns i la persecució de les autoritats. No és d'estranyar que un dels termes més usats per a qualificar aquesta mena de moneda a la Catalunya d'època moderna sigui el de «boscatera», en el sentit de feta al bosc. Els tallers dels falsaris eren molt modestos i moltes vegades aprofitaven els instruments i les tècniques pròpies dels oficis de les arts del foc. Així, ferrers, calderers i argenters solien ser professionals especialment habilitats per a participar en aquesta tasca. Només a efectes evocadors transcriurem la ferramenta de què

237. Vegeu una exposició de conjunt a: ESTRADA-RIUS *et alii*. *La moneda falsa...*

238. BASTARDAS. *Usatges...*, us. 62. *Moneta autem*, p. 98-101.

239. «Qui sens volentat del rey fa nenguna moneda, o la fa fer, o la falsa, deu ésser penjat sens tot remey». Vegeu *Costums de Tortosa*. 9.3.6.

240. FERRO. *El dret públic...*, p. 344-345.

241. En general, vegeu ESTRADA-RIUS *et alii*. *La moneda falsa...*

242. CYADC-1704. 9.6.1.

disposava l'argenter barceloní Pere Estelric en el seu testament de 1465 i en el qual trobem:

Primo, una encluge gran de forjar ab son cep. Item unes manxes grans. Item dos tassos de aplenar e dos axembrots, los millors. Item tres rielleres de buydar argent, les millors. Item unes tanalles de forjar e unes altres tanalles de buydar. Item unes molls. Item unes tanalles de limar e altres de tallar e altres de plagar. Item unes tesores grans e altres petites de arenyar. Item un compàs gran e dos petits. Item dos martells de recalcar e tres de reblar. Item dues fileres. Item una pedra d'oli, la millor. Item un caxó de tres pasteres. Item dos balensons de coure, los millors. Item la pestera de deurar, fornida axí com s'està. Item la pila maior del march cubertat, qui són xvi marchs. Item dues balances, una miganseram altre petita. Item lo balenser de pesar florins, fornit axí com s'està.²⁴³

Una altra llista molt completa de peces —inclosa la ferramenta— pròpies del taller d'un argenter la tenim en l'inventari aixecat el 1548 del taller de Pere Navarro, domiciliat a Vic, que no podem reproduir precisament per la seva extensió.²⁴⁴ Un apartat especialment rellevant és la menció a un «gavadal de daurar», les dotzenes de punxons, el brunyidors i dues «lladiroles» per tenir argent viu. Tot plegat podria ser utilitzat, per exemple, per a sobredaurar monedes i falsificar-les.

En tot cas, els processos d'organització del treball, el personal implicat i els sistemes de fabricació eren variables, però, en qualsevol cas, radicalment diferents dels dels tallers oficials legals i públics o bé il·legals i clandestins.²⁴⁵ Així s'ha pogut constatar amb les restes de quatre d'aquests tallers ubicats en coves de la Catalunya Central²⁴⁶ i del País Valencià.²⁴⁷ Els quatre tallers mencionats són una cova indeterminada ubicada als cingles de Bertí (Vallès Oriental) operativa al primer quart del segle xvii; una balma indeterminada al municipi del Bruc (Anoia) operativa a la primera meitat del segle xviii; la cova de la Sotarranya al terme de Xella (València), activa els primers anys del segle xvii i —malauradament l'únic que ha estat convenientment identificat i excavat— la cova de l'Àliga, al terme de Picassent (València), que va ser utilitzada al primer quart del segle xvii. Aquests quatre jaciments han aportat moneda menuda falsa, cisalla resultant del retall

243. DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, doc. núm. 256, p. 298.

244. MIRAMBELL. «El taller...», doc. núm. 1.

245. Pel que fa a l'època moderna, vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita...*

246. CRUSAFONT. «Trobada dels cingles...»; CRUSAFONT. «Trobada del Bruc...».

247. RIPOLLÈS. «La Cova de l'Àguila...»; MATEU. «Para la historia monetaria...».

de llauna d'aram i els cospells en unes ocasions obtinguts per retall i en d'altres per fusió i repicat. A més, en el taller de Xella es van localitzar unes tisores per a retallar la llauna.²⁴⁸ Es tracta, en tots els casos, de tallers que produïen la moneda pel sistema d'encunyació. Per completar l'utilitatge dels falsaris només caldria afegir-hi, a més del foc, els encunys, un martell o una maça per a repicar els cospells i els encunys, els pilons de fusta per a repicar, un gresol per fondre el metall i els motlles per a fer els cospells.

La utilització de coves, abrics, esplugues i balmes per a fabricar moneda falsa també era coneguda a bastament a l'època i consta documentalment la intervenció de la justícia en aquests llocs. Així, per exemple, en un procés de 1573 es menciona la falsificació de moneda local d'Organyà a la «spluga nomenada del frare y allí trobaren moltes storscadures de diners que allí se eren fets y ab les dites storiscadures y avie dos diners nous y falsos de Organyà».²⁴⁹ Cal tenir en consideració que aquestes pràctiques no eren exclusives de la Corona d'Aragó, sinó que en els reialmes veïns de Castella²⁵⁰ i de França²⁵¹ també estan documentats, com veurem, casos paral·lels més o menys coetanis. Així, es poden citar com a exemples paradigmàtics un taller de moneda falsa ubicat en una cova indeterminada a Despeñaperros (Jaén) actiu a la segona meitat del segle XVII²⁵² i el localitzat a la Dordonya (França).²⁵³

La moneda falsa a l'edat mitjana solia fabricar-se, en general, d'acord amb dos grans sistemes completament diferents que eren l'encunyació i la fosa. Només en els casos més depurats —quan intervenia un gravador— es produïen les peces falses seguint el procediment d'encunyació propi de les seques oficials i que, amb variants, hem trobat als esmentats jaciments.²⁵⁴ En aquests supòsits també cal considerar el robatori d'encunys oficials amb la finalitat de falsificar moneda. Aquest cas, per exemple, es va donar a la Seca Reial d'Esclésies en temps de les revoltes sardes del regnat de Pere III el Cerimoniós.²⁵⁵ Encara cal considerar una darrera modalitat d'encunyació que diferia del procediment utilitzat a les seques oficials. Mentre que en aquestes darreres

248. MATEU. «Para la historia monetaria...», p. 52 i 55.

249. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 222. Vegeu, en origen, CARRERAS CANDI. «Monedes del Urgellet...», p. 67-96.

250. DHÉNIN & NONY. «Un atelier de faux monnayeurs...».

251. DUMAS. «Materiel de faux...», p. 71; ARLES. *Entre monnayage officiel...*

252. DHÉNIN & NONY. «Un atelier de faux monnayeurs...».

253. DUMAS. «Materiel de faux...», p. 71.

254. Vegeu, en general, l'epígraf 5.3.

255. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 112; CRUSAFONT. «Sardenya: varietat inèdita...», p. 21-26.

l'encunyació es duia a terme sobre un cospell de metall massís, en alguns tallers de falsaris es van utilitzar diverses tècniques de folrat amb una làmina de metall noble d'un disc de coure o plom²⁵⁶ o bé d'argentat o daurat del cospell amb el sistema d'amalgama amb mercuri.²⁵⁷

En moltes altres ocasions, les peces falses s'obtenien pel sistema de fosa; és a dir, el metall fos s'abocava dins d'un motlle que tenia la imatge en negatiu de la peça. Algunes vegades es duia a terme per mitjà de motlles bivalves, normalment de pedra, gravats al negatiu. Un exemple d'aquesta tecnologia, el tenim documentat en una troballa feta d'uns motlles a la zona de Salamanca (Castella) destinats a falsificar maravedisos d'Alfons VIII (1158-1214).²⁵⁸ Altres vegades, els motlles eren de terracota i s'obtenien directament per l'emmotllament de peces autèntiques. Aquest sistema és el que queda testimoniats en un procés contra un parell de falsaris de croats de Barcelona que actuaven a Girona el 1314.²⁵⁹ Aquest sistema era preferit pels falsaris pel fet que era tecnològicament més simple que no el gravat d'encunys, tot i que feia que la producció fos limitada. Així, els dos falsaris esmentats sembla que només van produir una dotzena de peces falses que van ser ràpidament detectades en ser posades en circulació a causa del seu aspecte descurat.²⁶⁰ En altres ocasions, la tècnica escollida en fabricar la moneda falsa consistia a folrar amb una làmina d'or una ànima de coure, tal com consta que feien uns falsaris a l'entorn de Tarassona en temps de Jaume I el Conqueridor.²⁶¹ A diferència dels sistemes reglats de les cases de moneda oficials, en les emissions falsàries regia l'arbitrarietat només guiada per buscar el major lucre possible a través d'unes peces que poguessin enganyar els usuaris amb la seva aparença. Les decisions tècniques per assolir-ho depenien només dels mitjans, la perícia i la voluntat del falsari.

Un tercer gran tipus de falsificació va ser introduït a Catalunya en època moderna poc després de l'adopció del molinet a la Seca Reial

256. És paradigmàtica la descripció que es fa d'aquest frau al *Llibre dels feits* de Jaume I el Conqueridor (*IDEM. Llibre dels feits...* par. 470). Vegeu-ne, també, un exemple en un mig florí de Mallorca fals a nom d'Alfons IV el Magnànim (MNAC/GNC 34199) publicat a: ESTRADA-RIUS *et alii*. *La moneda falsa...*, p. 46.

257. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 536-544, i vol. 2, p. 114-128. Vegeu-ne un exemple en ral de València fals a nom d'Alfons IV el Magnànim (MNAC/GNC 32141) publicat a: ESTRADA-RIUS *ET ALII*. *La moneda falsa...*, p. 47.

258. GARCÍA-BELLIDO. «Moldes procedentes...».

259. MANÉ. «Falsificació...», p. 117.

260. La moneda fosa sol presentar una superfície més rugosa que no pas l'encunyada i, a més, el tipus queda menys marcat. A més, cal considerar les diferències de color i pes.

261. CANELLAS. «Fuentes de los Anales...».

de Barcelona el 1610. Es tracta de la construcció de petits laminadors que imitaven el funcionament i perseguien els resultats dels grans molinets oficials. Es conserven algunes referències documentals a la ràpida adopció d'aquestes tècniques per part de falsaris de renom com el donzell Carles d'Alemanya.²⁶² Precisament aquest tipus de falsificació va forçar, de nou, com veurem més endavant, la renovació tecnològica a la Seca de Barcelona amb l'adopció del sistema de fabricació amb premsa de volant el 1707.²⁶³

La falsificació de la moneda, així com el seu retall, van tenir una influència directa sobre la fabricació monetària. Especialment, en època moderna. En aquest sentit, la introducció de l'encunyació mecànica amb molinets o amb premses de volant, que produïen unes peces més perfectes, o l'adopció del cantell ornamentat, estaven orientades respectivament, a dificultar la falsificació i el retall. Ara bé, tot i les reiterades prohibicions i la persecució de la falsificació, aquesta pràctica mai no va ser eradicada.

3.4.11. ELS TALLERS LOCALS

La moneda reial encunyada a les seques del sobirà no era l'única legítima en circulació al Principat. Paral·lelament a la fabricació de la moneda reial a les seques de la Corona es va estendre, a partir sobretot del regnat de Ferran II el Catòlic i fins al segle XVII, l'emissió de monedes locals o municipals en tallers igualment locals. Aquesta moneda, anomenada així per la historiografia pel seu abast de circulació circumscrit, en principi, al voltant de l'àrea d'influència econòmica de la població emissora o perquè era el municipi qui assumia el paper d'autoritat emissora,²⁶⁴ va tenir un desenvolupament molt gran al Principat des de les emissions més antigues i pioneres de pugeses de Lleida ja a partir de finals del segle XIII.²⁶⁵

El fenomen de la moneda local o municipal, estudiat amb profunditat per Crusafont,²⁶⁶ abasta en el seu desenvolupament el període que estudiem (segles XIII-XVIII) i implica, en rigor, dues grans etapes successives. En la primera etapa la moneda local es caracteritzà per

262. Sobre aquest aspecte, vegeu en detall: ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 140 i, especialment, p. 177-179.

263. Vegeu l'epígraf 5.1.3.

264. De fet, tècnicament es tractava d'una delegació reial.

265. Vegeu com a estudi fonamental d'aquestes emissions: CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*

266. *Ibidem*.

les emissions de pugeses²⁶⁷ amb valor d'un quart de diner a l'àrea de Lleida i l'Urgell entre 1290 i 1460. Una segona etapa es caracteritza per l'extensió de les emissions de menuts o senyals amb valor d'un diner per tot Catalunya entre 1460 i 1718. La fabricació de moneda local no va ser marginal, sinó que es va estendre per bona part del Principat, i aquesta és una altra de les seves característiques.

Es tracta d'unes emissions que tenien com a trets distintius principals una circulació força reduïda i un caràcter fiduciari atès que suplia la moneda menuda de poc valor —pugeses, malla o diner— sense tenir, en canvi, poc o cap valor intrínsec, ja que no estava fabricada amb metall preciós sinó amb aram, coure o plom i només algunes vegades amb aliatges d'argent baix. La pràctica manca de valor intrínsec era suplerta per l'obligació de l'autoritat emissora —normalment el municipi— d'avaluar-ne o assegurar-ne la circulació obligant-se a tenir un dipòsit amb una quantitat equivalent de moneda reial de curs general d'or o d'argent alhora que assumia l'obligació del bescanvi de la moneda local per la moneda reial sempre que els usuaris ho demanessin. Aquests punts, però, semblen més aviat teòrics a la llum de la pràctica monetària moderna. En bona part, les emissions locals tenen un abast declaradament parafiscal.

L'àmbit de circulació es limitava obligatòriament, en teoria, al terme municipal o a l'àrea d'influència econòmica local. En època moderna, però, el municipi l'encunyava, en principi, només prèvia concessió reial. El concedent del privilegi d'encunyació renunciava, a més, al gaudi dels drets de senyoratge inherents a l'exercici de la regalia monetària en benefici del municipi. A vegades, en la llicència fins i tot es mencionava amb què pensava gastar el lucre el municipi. Així, en una concessió feta a Lleida el 1599 es deia que els beneficis anirien destinats a la reedificació del pont de la ciutat.²⁶⁸ En principi, res no s'estipulava sobre la seva fabricació, que quasi sempre era molt rudimentària i una qualitat baixa. L'excepció més notable, sens dubte, van ser les emissions de Lleida.

L'existència d'aquesta moneda, basada en la necessitat de numerari de poc valor en les transaccions quotidianes, no interferia en la regalia de la moneda atès que es duia a terme amb llicència reial que era limitada a una quantitat, una temporalitat i una localitat ben especificada. D'aquesta manera, el monarca, que procurava no encunyar la moneda menuda, pel fet que no li era rendible, tenia un camí

267. SANAHUJA. *Fabricació i circulació de moneda local...*

268. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. cv.

alternatiu i excepcional per a satisfer la necessitat real d'aquest tipus de numerari. A més, en ocasions, el sobirà imposava en el tipus de les peces que l'obligatori senyal o nom del lloc convisqués amb el retrat o el nom del rei. D'aquesta manera quedava clara l'autoritat reial. En les localitats en les quals hi havia una seca reial —Barcelona i Perpinyà a Catalunya— i on també es notava la manca de moneda menuda, la solució no va ser concedir moneda local, sinó batre moneda menuda reial a costa de l'erari municipal i no del fisc reial. Aquesta és la solució que prengué, per exemple, Joan II el Sense Fe a Perpinyà el 1474.²⁶⁹ El municipi sovint reconeixia obertament en aquestes emissions que cercava un benefici econòmic derivat d'un ús paraфiscal de la potestat monetària.

Al costat d'aquesta moneda local, cal situar, diferenciant-se conceptualment i jurídicament la seva naturalesa, la concessió més excepcional i circumscrita, generalment, a poblacions en temps de guerra, de moneda menuda i també d'argent. Aquestes emissions cal incloure-les dins de les emissions obsidionals o d'emergència. És el cas de poblacions assetjades o aïllades en temps de guerra o bé per altres motius igualment greus com, per exemple, una epidèmia. Un testimoni d'aquest tipus d'emissió autoritzada pel monarca ateses les circumstàncies excepcionals, el tenim en la llicència atorgada per Joan II el Sense Fe a la vila de Vilafranca de Conflent l'any 1478 de batre moneda d'argent i menuda.²⁷⁰ Un altre exemple seria la concessió del lloctinent del rei Enric IV de Castella a la ciutat de Tortosa el 1463 de batre moneda d'or i d'argent durant la Guerra Civil.²⁷¹

El caràcter supletori d'ambdós subtipus d'emissions —la municipal pràcticament fiduciària i la municipal d'argent o de billó— és un tret fonamental que explica la seva relació inversament proporcional amb les emissions de moneda reial menuda. És a dir, que precisament en els períodes en els quals les seques reials —en particular, la de Barcelona— no acomplien la funció d'aprovisionament oficial de moneda menuda, aleshores començaven amb força les emissions locals.

Evidentment, calia fabricar totes aquestes peces en algun lloc. Una primera possibilitat que s'obria —tant al rei com a la localitat— era que l'emissió es dugués a terme a compte de l'autoritat emissora i no del monarca que feia la concessió en la casa de moneda reial més propera. Aquesta possibilitat oferia més inconvenients que avantatges

269. *Ibidem*, doc. núm. LXV.

270. *Ibidem*, doc. núm. LXIV.

271. *Ibidem*, doc. núm. LXVIII.

per a la localitat que havia sol·licitat la llicència, ja que, si bé es podia negociar la gràcia de no haver de pagar cap dret, calia assumir els costos de fabricació. A més, també s'havien de tenir en compte les despeses i els perills de traslladar l'emissió de la seca a la localitat. El monarca tenia com a principal avantatge la centralització de l'emissió i, sobretot, el control que el numerari fabricat era l'efectivament contingut en la llicència i no una quantitat superior. Aquesta posició va ser molt residual i quasi mai no va ser exigida ni acomplerta. En són excepcions algunes emissions locals de Girona, com les de 1543, 1553, 1565, 1566, 1567 i 1575.²⁷² Finalment, el 1599 la ciutat s'alliberà de batre la moneda menuda a Barcelona.²⁷³

Una segona possibilitat era que en la llicència amb la qual el monarca —o, més sovint en època moderna, el seu lloctinent a Catalunya—²⁷⁴ autoritzava una emissió a una localitat concreta s'incloués la clàusula de fabricar la moneda a la mateixa població. Aquest supòsit és l'usual tal com es pot veure en les concessions atorgades, per exemple, a Sant Celoni el 1481,²⁷⁵ a Palamós el 1483²⁷⁶ o a Vic el 1484.²⁷⁷ En una llicència atorgada en el mateix sentit a Puigcerdà el 1576 s'exposen els motius de l'autorització «por evitar las costas y gastos, peligros y otros inconvenientes que se podrían seguir batiéndose en nuestra ciudad de Barcelona por estar tan lejos de dicha villa de Puigcerdan».²⁷⁸

També, a més, es podia establir que fos el personal especialitzat de les seques reials el que es desplaçés a la localitat per tal de dur a efecte els treballs de fabricació o bé que en la llicència també es concedís que els treballs els duguessin a terme aquelles persones que el municipi considerés més apropiades. Aquest és el cas que devia ser l'usual i que és recollit expressament en la concessió feta per Ferran II el Catòlic d'encunyar menuts o senyals a la vila de Puigcerdà el 1514: «fabricar en la dita vila de Puixcerda, per aquelles persones que volran, dines menuts o senyals».²⁷⁹ En una altra llicència a la mateixa població, de 1576, s'autoritza l'emissió a la localitat «por mano y medio de las personas que querran, [...] y para batir los dichos menudos y sueldos de villo les damos facultad que hagan hazer los moldes que seran

272. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 166.

273. *Ibidem*, p. 167.

274. Sobre el lloctinent o virrei, vegeu LALINDE. *La institución virreinal...*

275. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LCII, p. 490.

276. *Ibidem*, doc. núm. LXXXIX, p. 486.

277. *Ibidem*, doc. núm. LXXXVI, p. 483.

278. *Ibidem*, doc. núm. CI, p. 506.

279. *Ibidem*, doc. núm. LCIII, p. 492.

menester, sin incurrir en pena alguna ni haver de pedir licencia al maestro de la seca de la villa de Perpiñan ni a otro maestro de otra seca».²⁸⁰ Trobem clàusula similar en la llicència concedida a Vic el 1574, en la qual es llegeix que «pugan batre o fer batre en lo lloch a ells ben vist de la dita ciutat».²⁸¹

En resum, l'opció que es va prendre en els casos que estan documentats va ser la segona, és a dir, concedir plena autonomia al municipi en l'organització de l'emissió. Aquesta opció era més barata, però també més perillosa per al poder reial atès que aquest darrer no podia controlar directament la implementació exacta de la seva normativa i havia de confiar en el municipi. Alhora, permetia l'existència de persones que, al marge de les seques reials oficials, sabessin fabricar moneda.²⁸²

També és cert que, atès que el numerari que es fabricava no tenia pràcticament cap valor metàl·lic intrínsec, resultava inútil l'acurat procediment de treball i de supervisió que imperava a les seques reials amb guardes²⁸³ i assajadors²⁸⁴ que verifiquessin la llei de la moneda en qualitat de fedataris públics i de responsables de la seva correcció. Fins i tot en les llicències l'autoritat que feia la concessió sembla resistir-se a considerar-les moneda i, sovint, les contraposa amb la «bona moneda» de les seques reials amb les quals s'obliga a assegurar-les i bescanviar-les.²⁸⁵ Així, el 1482, en una llicència concedida a Talarn s'autoritza a «fer alguns senyals qui servesquen en loch de dines menuts».²⁸⁶ En definitiva, es parla de «senyals» amb un sentit que els apropa a una mena de transsumpte o de símbol substitutiu de la moneda pròpiament dita substituïda, això és, diners, diners menuts, malles o mitjos diners. Aquestes mencions semblen confirmar que no es considerava moneda veritable, sinó un signe que era mer substitutiu temporal. En una llicència concedida a la Vall d'Aran l'any 1525, fins i tot s'escrui, respecte el bescanvi d'unes peces per altres: «los dits senyals o menuts hauran rebuts, de cambiar aquells e donar-los *bona moneda en seca batuda*».²⁸⁷ En definitiva, la moneda local no és percebuda per les autoritats reials com una veritable moneda, sinó més aviat com un signe bescanviable.

280. *Ibidem*, doc. núm. ci, p. 506.

281. *Ibidem*, doc. núm. xcix, p. 503.

282. El perill potencial rau en el fet que aquestes persones, arribat el cas, podien fabricar moneda falsa amb més facilitat.

283. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

284. Vegeu l'epígraf 5.2.1.10.

285. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xciii, p. 492.

286. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. lxxxviii, p. 485.

287. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. xcvi, p. 501.

Arribat aquest punt, cal preguntar-se com es duia a terme l'organització de l'emissió a nivell pràctic tant pel que fa al lloc com al personal i als procediments de treball. Sense ser aquest l'objecte del present treball, que se circumscriu a les seques reials, sí que seria útil contrastar aquests aspectes dels tallers locals amb els de les cases de moneda oficials. La resposta és que en sabem molt poca cosa, ja que aquests aspectes no han despertat l'interès general dels numismàtics i només puntualment algun historiador local hi ha prestat una atenció en mencionar o estudiar alguna d'aquestes emissions.

En general, es tracta d'unes emissions que, atès el seu caràcter puntual, devien estar caracteritzades per una certa improvisació, precarietat i humilitat de recursos. En tot cas, en les llicències de concessió reials no se solia mencionar res en aquest respecte. Això volia dir que es donava plena llibertat al municipi amb independència de les seques oficials. Així s'estableix en una llicència atorgada a Puigcerdà el 1514 i per a la qual se'ls autoritza «fer mollos²⁸⁸ e encluses que volran, sens incorrimet de pena alguna ni demanar licentia al mestre de la seca nostra».²⁸⁹

El volum generalment reduït de les emissions i la voluntat de reduir les despeses al mínim van fer que el personal a intervenir-hi no fos nombrós. En la majoria de llicències no es menciona el personal encarregat de la fabricació. En algun cas, la menció és breu, tal com es pot veure en una concessió feta a Girona el 1535 i en la qual es diu «cudere et cudi facere in dicta civitate Gerunde per personas benevisas» sense precisar més.²⁹⁰ Igualment, el fet ja mencionat de no haver d'aliar metall en molts casos i, per tant, no haver-ne de comprovar la qualitat en el procés va fer que certs oficis, com el de guarda o el d'assajador, fossin sovint innecessaris.

És lògic pensar que ferrers, calderers i, sobretot, argenters locals van tenir-hi un paper primordial. Per a la realització d'aquest procés es devia contractar els serveis de l'argenter —probablement documentats notarialment— i aquest es devia ocupar de la fabricació amb la col·laboració d'algun ajudant o auxiliar. Només en els casos d'emissions amb billó —per tant, quan ja no seria una moneda estrictament local en el sentit més pur del terme— devia caldre la intervenció d'un plus de garanties aportades per la figura dels guardes. Aquest és el supòsit que es documenta a Girona el 1602 en una acta d'assaig de menuts en

288. És a dir, encunys.

289. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xciii, p. 492.

290. *Ibidem*, doc. núm. xcv.

la qual es mencionen guardes, assajador, mestre de la balança i escrivà reial.²⁹¹ En definitiva, una estructura que, excepcionalment, reflecteix l'organització de les seques reials. Ara bé, aquesta excepció s'explica per la incorporació de plata a la moneda, cosa que, com ja hem assenyalat, marca una diferència jurídica clara respecte a la moneda local estrictament considerada. Un altre element que, al nostre entendre, explica aquesta excepcionalitat és que fins al 1599²⁹² Girona no s'alliberà de l'obligació de fabricar la seva moneda menuda a Barcelona. Per tant, és lògic que en les emissions que empenia volgués recrear totes les formalitats de la Seca Reial de Barcelona.

Ara bé, també cal assenyalat que en el mateix període aquesta estructura tan propera a la de la Seca Reial de Barcelona es repetia a la ciutat de Vic.²⁹³ Es tracta d'una organització que deriva del permís de concessió del 5 de juliol de 1611.²⁹⁴ Com en el cas comentat de Girona, trobem un mestre de seca, un notari que actua com a escrivà de la seca, un guarda, un clavari, un assajador, un «vehedor», un mestre de balances i un visador.²⁹⁵ En aquest cas cal assenyalat el moment cronològic de greu crisi de confiança monetària que es vivia al Principat i d'aquí ve, potser, la cura especial en l'encunyació de la moneda enfront de la simplicitat anterior. En tot cas, les mencions documentals indiquen que l'organització —almenys pel que fa al taller de Vic— es va mantenir per a les emissions de plata empreses durant la Guerra dels Segadors amb un guarda per la ciutat i un altre pel rei, un mestre, un mestre de la balança, un notari i un clavari.²⁹⁶

També cal tenir present la pròpia factura de la moneda local, que és molt diversa i que va d'una realització que competeix amb la de la moneda oficial fins a les simples peces incuses sobre llautó. Aquestes darreres peces, una vegada es tenia l'encuny, podien ser fabricades per qualsevol i, així, Sanahuja recull el testimoni de Reus del 1611. En aquesta població s'ocupaven de l'encunyació dos homes de la vila que treballaven a la mateixa casa de la vila, mentre que eren tres jurats i dos consellers de la vila els qui retallaven i arrodonien les peces.²⁹⁷ La matèria primera es presentava en forma de planxa, tal com consta en

291. *Ibidem*, doc. núm. ciii.

292. CRUSAFONT, *La moneda catalana local...*, p. 167.

293. ESTRADA-RIUS, *La lluita...*, p. 139 i seg.

294. GUDIOL, *Les monedes vigatanes...*, p. 21.

295. CRUSAFONT, *La moneda catalana local...*, p. 319 i 328.

296. GUDIOL, *Les monedes vigatanes...*, p. 50-5 i 56-57.

297. SANAHUJA, *La moneda municipal a Reus...*, p. 62.

una anotació reusenca de 1468.²⁹⁸ Les eines eren punxons i encunys com els que consta que estaven guardats en una caixa a la casa del consell de la ciutat de Girona el 1483.²⁹⁹ En el cas de Vic, es conserva fins i tot l'inventari de les eines aixecat el 1643.³⁰⁰

En certes poblacions, alguns calderers,³⁰¹ ferrers, argenteres³⁰² i almenys en un cas un campaner³⁰³ tenien experiència a fabricar un altre tipus de «senyals» per a catedrals, col·legiates i comunitats eclesiàstiques en les quals s'hagués establert el repartiment de «pellofes», «ploms» o «tantos de cor» als eclesiàstics assistents als diversos oficis religiosos.³⁰⁴ Jorba recull alguns testimonis de la fabricació d'aquestes peces en un àmbit completament artesanal i allunyat de les formalitats d'un taller monetari.³⁰⁵ De fet, el llarg ús d'aquest tipus de peces a l'interior de les esglésies catalanes des de l'edat mitjana fins al segle XIX o primeres dècades del XX, l'extensió del seu ús i el tarannà conservador de les esglésies ha fet que es conservin encunys de pellofes dels segles XVII i XIX.³⁰⁶ L'existència d'aquestes peces supleix la pèrdua dels instruments d'encunyació de la moneda local que, com passava amb els relatius a les pellofes, eren conservats en mans del propietari; en aquest cas,

298. *Ibidem*, p. 82, doc. núm. 5.

299. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 175.

300. GUDIOL. *Les monedes vigitanes...*, p. 51-52.

301. És el cas de Tàrraga el 1484, que va encarregar els diners al calderer Jaume Busquets. Vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 299. També és el cas de Vic en la primera emissió del 1511. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 318.

302. Són els oficials que, d'una manera més freqüent, s'ocupen de les encunyacions. És el cas, per exemple, del Consell de Vic, que, en la segona emissió de 1511, paga el salari de l'argenter de Barcelona Francesc Ferran per gravar i trempar tretze encunys, així com per procedir a l'encunyació de la moneda. Vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 318. La mateixa ciutat paga un argenter local de nom Pere, el 1528, per a fer els encunys. *Ibidem*, p. 318.

303. És el cas de Solsona el 1615, que va encarregar els menuts al campaner de Barcelona Felip Volta. Vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 288-289.

304. Sobre aquest tipus de fitxes bescanviables per moneda, vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* i ESTRADA-RIUS (coord.). *Pellofes & ploms...*

305. Així, recull com el 1610 la comunitat de preveres de Prats de Rei satisfà al ferrer Ramon Olivet el preu «del mollo de fer ploms de missa». El 1657, el pagament per la mateixa raó es feia al ferrer Francesc Tauler. Vegeu JORBA. «Els encunys de pellofes...», p. 199-200.

306. En les col·leccions del GNC del MNAC es conserven, per exemple, alguns d'aquests encunys. També es conserva, entre d'altres, una bona col·lecció de tretze encunys al museu parroquial de l'església de Sant Esteve d'Olot que corresponien a la mateixa església. Vegeu JORBA. «Els encunys de pellofes...», p. 201-209. També en el cas de Reus se'n conserven alguns al museu de la localitat. Vegeu-ne les imatges publicades a: VILASECA I VILASECA. «Pellerofes civils...», p. 140. Recentment, Jorba ha preparat un inventari dels encunys per a presentar en la seva contribució al XVIII Curs d'Història Monetària de la Corona d'Aragó organitzat pel GNC amb el tema monogràfic de les pellofes.

el consell municipal. Encara cal considerar el precedent de fabricació d'un altre tipus de fitxa o getó monetiforme. Ens referim als ploms de verema o d'altres tipus, encara poc estudiats, que diversos municipis com Cervera o Tàrraga van fabricar amb una finalitat de control fiscal.

Aquestes peces tan rudimentàries van ser objecte de falsificació reiterada, com mostra la documentació de l'època. Crusafont arriba a escriure, en mencionar aquest fenomen, que «la falsificació és la fidel companya de la moneda local».³⁰⁷ Així, en una ampliació de la facultat que tenia la vila de Granollers d'encunyar diners menuts atorgada el 1599 es recull que «sis trobarà que algú o alguns fessen dita moneda falsa, que no fos feta ab orde dels Consellers de dita Vila, que en dit cars los Consellers puguen fer punir y castigar los qui tal moneda fabricaran».³⁰⁸ El testimoni més clar d'aquesta continuïtat de les falsificacions el tenim en la documentació aportada per Sanahuja al llarg de tot el període d'emissió en aquesta localitat.³⁰⁹

Aquest motiu també va influir en la renovació tecnològica de la fabricació que, d'acord amb el model que a principi del segle XVII empenia la Seca Reial de Barcelona seguint al seu torn les innovacions aplicades al Real Ingenio de Segòvia, van emprendre alguns municipis. En principi, la Seca Reial de Barcelona volia disposar del monopoli de la tecnologia d'encunyació mecànica que representava el molinet.³¹⁰ Només Vic es va avançar i la va incorporar, amb protestes de Barcelona, a les seves necessitats emissores el 1611.³¹¹ En tot cas, l'esclat de la Guerra dels Segadors (1640-1652) va implicar l'extensió de la tecnologia als tallers locals. Així es veu en el contracte fet entre la universitat forana de Terrassa i Josep Borgunyà, que l'havia de construir i posar en marxa l'any 1641.³¹² També el 1645 el Consell de Tarragona acordà fer venir de Lleida un mestre per a fabricar un molinet amb el qual batre moneda.³¹³

En definitiva, tots els elements que tenim a disposició ens remetent a considerar que la moneda local no era batuda en seques pròpiament dites, sinó en petits tallers improvisats o, més aviat, aprofitant infraestructures preexistents. Per tant, la seva diferenciació amb les seques reials és pràcticament total i ens proposa el contrast abismal entre la

307. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 26.

308. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. CVII.

309. SANAHUJA. *La moneda municipal...*, p. 56, 58 i 63.

310. Vegeu l'epígraf 5.1.2. i, especialment, ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 123 i seg.

311. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 134 i seg.

312. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. CXVIII.

313. SANAHUJA. *La moneda municipal...*, p. 194.

fabricació de la moneda en una seca reial o bé en un taller artesanal, tant a nivell del personal al qual no es reconeix cap immunitat expressa, ni d'organització de la planta orgànica ni dels processos de treball.

3.4.12. ELS TALLERS COMTALS I SENYORIALS

Els orígens de la Seca Reial de Barcelona deriven, com ja s'ha assenyalat, de la vella seca comtal instaurada amb les emissions carolíngies.³¹⁴ Al costat d'aquelles emissions, amb una legitimitat i uns orígens idèntics, cal situar altres seques comtals o episcopals dins el territori de Catalunya, com per exemple les seques dels comtes d'Empúries³¹⁵ i d'Urgell³¹⁶ o dels bisbes de Vic.³¹⁷ La puixança dels comtes de Barcelona, la incorporació d'altres comtats sota el seu vassallatge i l'extensió de la moneda barcelonesa van ser factors que van anar distanciant aquesta seca de les altres d'un mateix origen. És significatiu, en aquest sentit, el cas de les emissions dels bisbes de Vic. Aquests, finalment, van vendre i cedir el 1315 al rei la seva jurisdicció sobre la part de la ciutat que els corresponia amb inclusió del dret de batre moneda i, en senyal del traspàs, es van lliurar els aparells d'encunyació.³¹⁸

Ara bé, caldria saber si la recepció de l'organització, dels privilegis del personal i dels processos de treball que al llarg del segle XIII van ser adoptats pels comtes de Barcelona en les emissions de la seva moneda també van córrer el mateix camí a la resta de seques comtals. Fins al moment actual no tenim dades que ens indiquin quin era el model organitzatiu que va ser adoptat a les seques comtals i senyorials.³¹⁹ En els segles XIII-XIV, període que marca l'inici d'aquest estudi, ja estaven pràcticament esgotades. És per això que cal situar-les dins d'un altre model organitzatiu previ pràcticament desconegut.

3.5. El caràcter regional de les corporacions europees i el supòsit de Barcelona

3.5.1. LA CONFIGURACIÓ D'UN SERMENT DE LA CORONA D'ARAGÓ?

L'estudi de les seques i de les corporacions de moneders i d'obriers europees amb una voluntat comparativa mostra, com ja s'ha assenyalat,

314. BALAGUER. *Història de la moneda...*, p. 62 i seg.

315. *Ibidem*, p. 205-225.

316. *Ibidem*, p. 227-228

317. *Ibidem*, p. 113-136.

318. GUDIOL. *Les monedes vigatanes...*, p. 8.

319. BALAGUER. *Història de la moneda...*, p. 79.

l'evidència d'organitzacions de naturalesa mixta regional i personal a Europa. L'exponent d'aquesta pràctica és l'existència de *serments*³²⁰ que agrupaven, per raó personal i territorial, determinats grups de seques i de moneders en una organització superior lligada a l'autoritat imperial o dels reis de França.

Una vegada constatatats els punts en comú en l'organització i en el règim jurídic dels moneders a nivell europeu se'ns planteja la hipòtesi de l'existència, o no, d'una organització similar a nivell hispànic de la Corona d'Aragó. En aquest sentit, cal dir que l'únic testimoni d'una organització superior al capítol de cada seca és una referència documental, avui perduda, que es conservava al monestir de San Claudio de León i en la qual es mencionava l'existència, a principi del segle XIII, de la «cofradía de los Cuatro Reinos: León, Castilla, Aragón y Navarra».³²¹ En aquest context caldria, segurament, entendre Aragó en el sentit ampli de territoris de la Corona d'Aragó o dependents dels reis d'Aragó. El fet de no poder contrastar aquesta informació i la manca d'altres referències que la complementin o la confirmin la fan posar en quarantena en espera de noves aportacions. Es tracta, en tot cas, d'una informació estranya, atès que no trobem relacions estables entre les quatre corones.

Això no obstant, cal assenyalar l'existència d'almenys un document que presenta indicis d'algun tipus de relació supraterritorial que referma la conferència comentada. Es tracta del contracte subscrit entre l'infant Pere de Portugal, senyor de Mallorca, i uns moneders aragonesos l'any 1233 abans d'emprendre una emissió monetària.³²² En el document els moneders es comprometen al compliment de les clàusules estipulades «pro se, et pro monetariis, et operariis de Aragonia, de Navarra, et de Legione».³²³ També consta que el 1272 el rei Jaume I el Conqueridor va contractar amb els argenters pamplonesos Pere Andreu, júnior i sènior, la fabricació de masmudines d'or a Barcelona per un període de dotze anys.³²⁴ La representació dels moneders d'aquests regnes llunyans més enllà de la natural d'Aragó de la qual s'investeixen els contractants i que és explicitada jurídicament en el document fa pensar, efectivament, amb algun tipus de relació o de costum existent entre els professionals dels tres regnes que amb la poca documentació coneguda no podem arribar a determinar.

320. Vegeu l'epígraf 3.2.

321. TORRES. «España. Cecas medievales...», p. 288.

322. Sobre aquest aspecte, vegeu el ja comentat a l'epígraf 3.4.2.

323. CAMPANER. *Numismática...*, doc. núm. 4, p. 262.

324. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. x.

Dins el mateix regnat de Jaume I el Conqueridor, de totes maneres, es posà fi, almenys legalment, als moneders estrangers itinerants en dictar el rei el 1259 una normativa proteccionista dels interessos dels especialistes locals.³²⁵ El mateix fet de la prohibició instaurada per aquest monarca és prova de la itinerància d'aquests professionals i de l'arribada a la Corona d'Aragó de moneders no naturals dels seus regnes i terres. A més, encara tenim el testimoni documental indirecte de la circulació de textos tècnics sobre la fabricació monetària i de la difusió de la terminologia catalana en terres de Castella i Lleó. Així, una part del conegut text contingut en el ms. 46 de la Col·legiata de Lleó, segons el filòleg i numismàtic Julio Torres, seria una traducció d'un text probablement redactat al regne de Mallorca en temps del rei Sanç (1311-1324).³²⁶ Res no es diu del regne de Portugal, fundat el 1139 i reconegut pel papa el 1179. D'aquest, en canvi, sabem que, pel que fa a la seva seca reial, ubicada a la ciutat de Lisboa, tenia molts dels trets de les altres cases de moneda peninsulars. En tot cas, consta que van adoptar —en un exemple clar de recepció del dret— l'ampli privilegi que Ferran IV de Castella (1295-1312) havia concedit als moneders de la Casa de la Moneda de Sevilla el 1310.³²⁷

No consta de manera explícita que existís una corporació general a l'estil dels *serments* del nord dels Pirineus per a les seques de la Corona d'Aragó. Ara bé, com s'ha assenyat, totes les seques reials depenien del monarca i aquest era qui reconeixia i formalitzava l'estatut privilegiat des de l'any 1208. Per això, sí que d'una manera progressiva s'arribà a una uniformització del règim jurídic de les seques de la Corona d'Aragó. Aquí cal distingir de nou la realitat institucional de la Casa de la Moneda de l'organització col·legial. En realitat, la pràctica reiterada de desplaçar moneders per a la fundació de seques noves des de les antigues, que ja s'ha assenyalat,³²⁸ va propiciar un agermanament entre el personal de les seques de la Corona d'Aragó i una correlativa extensió de la normativa a petició dels mateixos interessats.

La pràctica de desplaçar personal d'una seca a una altra també era usual a les seques imperials i franceses. A la Corona d'Aragó es coneix, per exemple, el testimoni ja mencionat de l'ordre de Pere III el Cerimoniós adreçada al capítol i als alcaldes de la seca de Barcelona instant que deixessin marxar uns obrers i uns moneders que s'havien de fer càrrec de les emissions d'alfonsins d'or a la seca que volia obrir a

325. Vegeu l'epígraf 3.3. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. 10.

326. CORDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...*, p. 13.

327. PERES. *História dos moedeiros...*, tom 1, doc. núm. 6.

328. Vegeu l'epígraf 3.4.1.3.4.8.

la localitat sarda de Càller el 1339.³²⁹ Amb anterioritat ja s'havia donat l'arribada de moneders barcelonins a la Seca Reial d'Esglésies (1324).³³⁰ Aquest desplaçament també està documentat, posteriorment, pel que fa a la Seca Reial de València el 1369.³³¹ No podem oblidar, a més, que aquest traspàs de personal també havia tingut lloc a les seques d'Esglésies i de Perpinyà. També tenim el cas dels 13 homes —entre obrers i moneders— desplaçats per Joan II el Sense Fe per establir una seca a Balaguer³³² el 1462, o el dels moneders de Navarra reclamats pel mateix monarca en el convuls context de la Guerra Civil (1462-1472) per treballar a la seca de Tàrraga el 1465.³³³ El context de guerra i la pèrdua de control de la Casa de la Moneda de Barcelona van obligar a fer tots aquests trasllats.

La uniformització dels estatuts jurídics de les seques es va donar per un procés progressiu de recepció de privilegis i va ser producte de la confluència de dues voluntats implicades en el seu funcionament. D'una banda, el rei obtenia un únic règim jurídic aplicable, cosa que simplificava les seves tasques jurisdiccionals. D'altra banda, els mateixos obrers i moneders desplaçats en diverses ocasions d'una seca a una altra, com hem vist, volien mantenir el mateix estatut privilegiat en el nou destí. De totes maneres, la voluntat persistent d'aquests darrers és la que s'ha d'entendre com a més determinant en aquest procés pel fet que sovint van haver de defensar el seu estatut enfront dels atacs de la resta d'organismes en competència. Aquesta posició defensiva els va fer buscar les confirmacions reials dels privilegis que tenien i la seva renovació i actualització periòdica a l'ombra dels assolits per la Seca Reial de Barcelona. La clau per obtenir-ho era la d'argüir que prestaven serveis idèntics a la Corona i a la *res publica*.³³⁴

Els monarques, d'alguna manera, sí que van considerar l'existència d'un col·lectiu que sota la seva protecció constituïen una corporació general i comuna d'obers i moneders al seu servei al marge de la seca concreta en la qual prestessin els seus serveis. En aquesta concepció unitària de la funció dels moneders al servei de la Corona i, per tant, de l'existència d'un cos de moneders, hi ha la gènesi institucionalitzadora de les grans corporacions europees que s'han presentat amb anterioritat. D'indicis d'aquesta concepció, en trobem en els primers privilegis de

329. ACA. Canc. Reg. 1009, f. 243r.

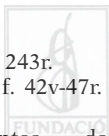
330. ACA. RP. MR, vol. 2059, f. 42v-47r.

331. Vegeu l'epígraf 3.4.6.

332. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. II.

333. MATEU. «Los recursos económicos de Juan II...», doc. núm. 5.

334. Vegeu l'epígraf 2.4.

Pere I el Catòlic i Jaume I el Conqueridor en els quals es refereixen als moneders i els donen salvaguarda³³⁵ o bé esmenten clarament els moneders dels seus dominis i els contraposen als estrangers.³³⁶ Un altre exemple el trobem en els nomenaments o provisions reials de moneders i altres oficials fets per Martí I l'Humà, en els quals es pot apreciar, amb tota claredat, aquesta concepció integradora i generalitzadora. En particular, podem analitzar un nomenament de moneder fet pel sobirà en favor d'un draper de Perpinyà.³³⁷ En el document es diu de manera expressa que l'agraciat esdevé moneder en qualsevol de les seques d'or i argent del seus regnes i terres. També, per donar publicitat al fet, es notifica la recepció en el seu consorci del nou moneder a tots els mestres, alcaldes, obrers i moneders de totes les seques reials. Es tracta d'un document que prova que, des de l'òptica de l'administració reial, tots els moneders dels diferents regnes sota el seu ceptre eren iguals amb independència del col·legi en el qual estiguessin incardinats. En definitiva, que, per sobre de tot, eren obrers i moneders del rei. És per això que tenien permís d'ús de les armes reials tal com es documenta a Barcelona al damunt de la porta de l'edifici (fig. 1), en el segell privatiu³³⁸ i a les cobertes d'alguns documents rellevants com en la del llibre d'actes (fig. 8)³³⁹ o en la d'una al·legació jurídica de 1646³⁴⁰ (fig. 6). En aquest punt era exactament igual que a la resta de seques de la Corona d'Aragó. Així, per exemple, també es documenta la ubicació de l'escut reial coronat pintat a les cobertes de pergami dels llibres de la Seca Reial de Mallorca³⁴¹ a més dels propis edificis.

La gènesi d'una corporació general que hauria d'aplegar tots els obrers i moneders del rei radicava precisament en el plantejament que es trasllueix en el tenor del document i que es repeteix en la resta de nomenaments fets pel mateix monarca. És precisament aquesta concepció unitària i general la que havia estat invocada per Pere III el Cerimoniós en traslladar els moneders, com ja s'ha assenyalat, de la Seca Reial de Barcelona a la recent establerta Seca Reial de València o, anteriorment, en el trasllat de moneders de Barcelona a Esglésies o

335. Vegeu el privilegi de 1208. Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 1.

336. Vegeu el privilegi de 1270. Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 2.

337. Vegeu el doc. núm. 15 de l'apèndix documental.

338. Vegeu l'epígraf 3.3.

339. AHPB. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum et conclusionum...*, 1577-1581.

340. FONTANELLA; LAUGER. *Memorial en favor...* Vegeu-ne un comentari a: ESTRADA-RIUS. «Consideracions iconogràfiques...».

341. Vegeu, per exemple, els exemplars conservats a la BC. En concret, BC. Ms. 3341.

a Càller, també de fundació recent. Es tractava, a més, d'una pràctica comuna en la resta de serveis vinculats a la Corona.³⁴²

Per tant, l'únic, però importantíssim, element que ens falta constatar d'acord amb el model establert en els *serments* europeus és el costum d'aquests de celebrar assemblees periòdiques en les quals els col·legiats de les diferents seques que formaven el *serment* es reunien i concordaven en comú els assumptes d'interès col·lectiu. No consta que això tingués lloc a la Corona d'Aragó, encara que, com ja s'ha assenyalat, és obvi que devia haver-hi una relació entre les diferents seques atès que unes i altres van anar reclamant al rei els privilegis particulars que eren concedits a una determinada casa de moneda.

3.5.2. LA RELACIÓ DE LES SEQUES REIALS *VERSUS* LES SEQUES LOCALS

En l'epígraf anterior hem arribat a la conclusió que no va existir formalment la configuració d'una corporació general d'obriers i moneaders, institucionalitzada com a tal, amb abast a tota la Corona d'Aragó. Tampoc no consta la seva integració dins d'una corporació regional europea major. En aquest moment ens toca preguntar-nos si aquesta corporació va existir, almenys, a nivell restringit del Principat. En aquest sentit, hem d'examinar el fet que a Catalunya va existir almenys una seca reial successora de la dels comtes de Barcelona a la ciutat comtal, així com una segona seca reial a Perpinyà a partir del segle XIV, vinculada en els seus orígens als reis de Mallorca.³⁴³

Les antigues seques comtals i episcopals d'origen carolingi i feudal es van extingir, com ja hem assenyalat, a mesura que els comtes de Barcelona estenien la seva moneda abans de quallar el sistema corporatiu en el segle XIII.³⁴⁴ A aquest fenomen decreixent cal afegir-n'hi un altre d'ascendent, que va ser l'auge de la moneda menuda local,³⁴⁵ usualment sota control municipal, a partir del nucli inicial de Lleida i d'Almenar a la darrera dècada del mateix segle XIII.³⁴⁶

L'exercici de la potestat monetària a escala local, sense més intervenció del rei que el permís inicial, ens permet constatar unes relacions molt variables. Ara bé, totes ens fan renunciar a la idea que l'exercici de l'encunyació de moneda local pogués estar vinculat com a monopoli

342. Vegeu, per exemple, el trasllat de remolars i d'altres professionals de la construcció naval. Vegeu ESTRADA-RIUS, *La Drassana Reial...*, p. 69-70.

343. Vegeu l'epígraf 3.4.4.

344. Vegeu l'epígraf 3.4.12.

345. Vegeu l'epígraf 3.4.11.

346. CRUSAFONT, *La moneda catalana local...*, p. 51-54.

a un grup o corporació privilegiada de membres del Col·legi d'Obrers i de Moneders de Barcelona de la capital estant o bé, en comissió de servei, a les diverses localitats dotades del privilegi d'aquestes encunyacions locals. No disposem de cap testimoni que ens permeti constatar l'existència d'algun tipus d'organització corporativa o de concessió d'un estatut privilegiat. Per tant, cal concloure una diferenciació clara entre les seques de titularitat reial i les de titularitat senyorial, local o municipal. El testimoni més definitiu és constatar que fora de les dues seques reials —Barcelona i Perpinyà—, la resta de tallers no va disposar a nivell jurídic de cap cobertura privilegiada per al personal responsable de la fabricació.

3.6. La naturalesa jurídica de la corporació d'obers i de moneders

Hem inclòs, anteriorment, la referència a la constitució de la corporació del braç dels cavallers intencionadament.³⁴⁷ D'una banda, perquè en recollir un supòsit concret ens apropa al mètode disquisitiu casuístic propi de la pràctica jurídica romanista inserida en el dret comú vigent al llarg de tota l'existència del col·legi. De l'altra, perquè alhora que ens exemplifica la doctrina comuna subjacent en la concepció institucional corporativa de l'època, ens permet defugir l'exemple més tòpic en què hauríem pogut caure: el supòsit gremial. Efectivament, d'entrada, a l'hora de voler comprendre la naturalesa de la seca i de la corporació d'obers i de moneders, la correlació quasi immediata és amb els gremis o confraries i col·legis d'oficis coetanis.³⁴⁸ És cert que els punts en comú entre les corporacions de moneders i els gremis són notables, però en portar a col·lació el reconeixement del braç dels cavallers no hem fet implícitament altra cosa que manifestar el substrat comú i general en el tractament de totes les corporacions institucionalitzades, fossin d'ofici o de qualsevol altra mena o naturalesa.

Cal assumir, d'entrada i amb seguretat plena, que no podem incloure el Col·legi d'Obrers i de Moneders dins de l'àmbit gremial de Barcelona.³⁴⁹ Aquesta afirmació, la fem basant-nos en les evidències

347. Vegeu l'epígraf 3.3.

348. Vegeu, en general, a nivell d'Europa: EPSTEIN. *Wage and Labor Guilds...* Pel que fa a Catalunya vegeu, en relació amb els seus orígens, RIERA. «La aparición de las corporaciones...».

349. De fet, possiblement inconscientment, els estudis sobre gremis ignoren el Col·legi d'Obrers i de Moneders. Així, per exemple, no apareixen en el conegut «arbre d'oficis» realitzat per l'artista d'Ivori (pseudònim artístic de Joan Vila) per a ser exposat a l'Exposició Internacional de 1929 i en l'actualitat conservat al Museu d'Història de la Ciutat. Tampoc es menciona en cap moment aquesta corporació i l'ofici annex en l'estudi específic sobre els gremis barcelonins de Margarida Tintó. Vegeu TINTÓ. *Els gremis...*

coetànies. Efectivament, en cap moment no hem trobat assimilada jurídicament aquesta corporació amb la resta de gremis barcelonins. Sembla definitiu que el col·legi va viure al marge de la vida gremial municipal, tant a nivell polític com de regulació normativa, per la qual cosa arribem a la conclusió que no era considerat a l'època, en absolut, un gremi o confraria, tot i que, a la pràctica, s'encarregava d'una producció mecànica com era la fabricació de moneda.³⁵⁰ En conseqüència, per exemple, constatem que no s'integrà com a tal corporació en el govern urbà dins del repartiment de les representacions de poder polític dins el Consell de Cent o en aspectes puntuals com la participació en la defensa de la ciutat formant part de l'anomenada «Coronela».³⁵¹

El Col·legi o Capítol dels Obrers i Moneders de la Seca Reial de Barcelona i la resta de cases de moneda de la Corona d'Aragó van adoptar la forma col·legial que, com a *Collegia*, era una espècie del gènere *Universitas*. La *universitas* o *universitas personarum*, com ja s'ha assenyalat, era un revestiment jurídic per a la l'organització d'un conjunt de persones amb un patrimoni propi diferent del dels seus membres. Se li reconeix una personalitat jurídica fictícia diferenciada de la dels seus membres i, com a tal, pot dotar-se d'uns òrgans de govern i d'un reglament o estatut que la regeixi i disposar d'uns béns i actuar en el tràfic jurídic per mitjà de representants o procuradors.³⁵² Per establir un col·legi calia, com a mínim, tres membres i rebre un preceptiu permís de l'autoritat pública. Aquesta forma col·legial va ser l'adoptada, entre d'altres associacions, pels gremis artesanals. Ara bé, com ja s'ha assenyalat, cal diferenciar dins d'aquesta forma col·legial els gremis dels col·legis o capítols d'obrers i de moneders.

De fet, hi ha diversos aspectes que ens justifiquen aquesta separació de l'organització gremial i que passem a enumerar tot seguit: 1) caràcter públic i de regalia reial del producte manufacturat a la seca: és a dir, la moneda; 2) gaudi qualificat de protecció reial; 3) fur privilegiat de caràcter exhaustiu; 4) exempcions militars i, almenys inicialment, tributàries; 5) corporació en l'accés a la qual tenia primacia el caràcter hereditari *ex lege* i 6) caràcter temporal de les emissions monetàries, que estaven sotmeses, almenys teòricament, a les necessitats públiques d'abastiment de numerari. El punt més rellevant era que la

350. Sobre l'especial consideració de la moneda, vegeu el capítol 2.

351. Vegeu, per exemple, la seva no-presència en l'organitzada per a la defensa de la ciutat durant la Guerra de Successió espanyola de la qual consta detalladament la composició. No obstant això, sempre es podrien esgrimir els privilegis d'exempció d'obligacions militars.

352. MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...*, p. 196 i seg.

missió o finalitat del col·legi era facilitar la producció de moneda, que era un atribut de la regalia reial.

Les especials característiques del servei a la seca permetien una doble «col·legiació», molt present en la seca amb la intervenció, per exemple, dels argenters, que disposaven d'un poderós gremi a Barcelona.³⁵³ Aquesta pràctica permetia un doble exercici laboral en els períodes en què la seca es tancava o baixava la producció o, simplement, no es requerien els seus serveis. El fet fonamental és que els membres de la seca ja eren presents, moltes vegades, en altres associacions professionals i solien exercir dos oficis per poder sobreviure, atès que les tasques de la seca solien ser temporals. Així, en una resolució reial de 1369 es menciona, per exemple, que la majoria dels moneders eren mercaders, revenedors o taverners i carnisers.³⁵⁴ En una carta del lloctinent del rei de 1469 també quedava plasmada, amb tota claredat, la pluralitat social transversal dels moneders de Barcelona. En la lletra es manifestava que «ans de tots temps los moneders e oficials de la dita seca qui per la major part són dels quatre estaments de la dita ciutat ço és: ciutadans e mercaders honrats, artistes e menestrals».³⁵⁵

Els moneders, a vegades, devien evitar les càrregues del gremi al qual pertanyien d'ordinari tot al·legant la seva condició privilegiada. Això és el que, almenys, es pot deduir de la documentació de Perpinyà. Així, el 25 de gener de 1385 el rei establia que els moneders que exercien un ofici mecànic fossin subjectes a la jurisdicció de la confraria a la qual pertanyien en tot allò que concernís l'art o ofici.³⁵⁶ El dia 28 del mateix mes el monarca ordenava al governador del Rosselló que els fes pagar les càrregues que els pertocaven en els seus gremis no obstant la seva qualitat de moneders.³⁵⁷ Finalment, Martí I l'Humà va instar en data 12 de desembre de 1403 l'execució de l'esmentat edicte de 25 de gener de 1385,³⁵⁸ que vol dir que les raons i les discussions no havien cessat.

353. El gremi dels argenters tenia sant Eloi com a patró, igual que els cuirassers, daguers, ferrers, calderers, ballesters, menescals, mestres d'obra negra i de tall, rellotgers i picadors de llimes, entre d'altres. La capella que centralitzava el culte es trobava a l'església de la Mare de Déu del Carme, encara que la capella gremial de sant Eloi era a l'església de la Mare de Déu de la Mercè. Vegeu TINTÓ, *Els gremis...* De totes maneres, el vas gremial encara es conserva a l'església de la Mare de Déu de la Mercè, tan propera, d'altra banda, al carrer de l'Argenteria.

354. AHCB. *Llibre Verd*, vol. II, f. 296v.

355. AHCB. 1B.IX, Lletres Reials Originals. Sèrie A-1138.

356. COLSON, *Recherches...*, p. 101.

357. *Ibidem*, p. 101.

358. *Ibidem*, p. 107.

Tot plegat són uns trets que individualitzen la corporació i que la van distingir del règim jurídic ordinari de la resta de membres de l'estructura gremial. Això és el que justifica la seva no-participació conjunta en l'activitat de la resta de corporacions professionals.

3.7. L'ingrés al col·legi

L'ingrés a un determinat col·legi implicava, com en totes les corporacions i els oficis públics, l'exigència del compliment d'uns requisits determinats i el seguiment d'un procés previ a l'accés a la corporació com a membre de ple dret. Tot seguit, n'enumerarem alguns tenint present la seva evolució històrica.

3.7.1. REQUISITS D'INGRÉS

3.7.1.1. *Requisits generals*

L'accés a les corporacions i als oficis públics al llarg de l'Antic Règim estava condicionat al compliment d'uns requisits generals. Moltes d'aquestes condicions, pel fet de ser generals, eren sobreenteses i no necessàriament recollides expressament en la normativa escrita. Formaven part, d'aquesta manera, de costums i només quan calia introduir algun matís restrictiu es plasmava per escrit. Aquesta mena de requisits formaven part de la cultura pública de l'Europa del dret comú i, per això, encara que no han estat subjectes a un estudi específic, per al cas català podem extrapolar aquesta experiència d'altres territoris més coneguts.³⁵⁹

3.7.1.1.1. Físics

Els requisits físics vinculats a la integració dins de la corporació d'obriers i de moneders comencen pel gènere. A les seques de la Corona d'Aragó i en els col·legis d'obriers i de moneders, a diferència de les seques franceses, no hi figuren dones. Cosa diferent és que a les dones se'ls reconegués un paper important en la transmissió dels drets col·legials.³⁶⁰ En definitiva, per ingressar al col·legi s'havia de ser home.

359. Sobre aquest tema vegeu, especialment, l'obra de Víctor Ferro. Vegeu FERRO. *El dret públic...*, p. 392-409. Com a estudi de referència teòric i sistemàtic és molt útil el treball de José María García Marín referit a l'ofici públic a Castella. Vegeu GARCÍA MARÍN. *El oficio público...*

360. MATEU. *Libre de privilegis...*, doc. núm. 5, cap. 1.

Un altre aspecte rellevant és el de l'edat. En principi, cal presumir que l'edat d'ingrés estava condicionada per l'assoliment de la majoria d'edat. Ara bé, aquest requisit sempre podia ser dispensat, cosa que, a l'època, no devia ser estranya. En aquests casos, en la documentació es recull amb l'expressió usual «menor de dies». No hi havia, en canvi, una edat límit en l'exercici de l'ofici ni d'integració en la corporació. En aquests darrers casos la salut era l'indicador fonamental. Sí que cal mencionar la solidaritat del col·legi en els casos de membres que haguessin obrat en el seu si i que per salut o edat ja no poguessin continuar.³⁶¹

Cal assumir, per lògica, que aquells homes amb malalties —físiques o mentals— o amb defectes físics —sordesa, ceguesa, mudesa o qualsevol tipus d'invalidesa— estaven incapacitats per a ingressar al col·legi. Un aspecte diferent és que aquestes circumstàncies fossin sobrevingudes i derivades de l'exercici. Pensem, per exemple, en persones que quedessin tolides a causa del que avui qualificaríem d'accidents laborals. En aquests darrers casos, en les ordinacions de la Seca Reial de Barcelona s'establia l'ajuda amb fons corporatius als membres incapacitats per tal d'ajudar-los en la penúria.³⁶²

3.7.1.1.2. Morals

El requisit moral bàsic era, en primer lloc, gaudir de bona fama en el comportament, per la qual cosa una persona infame no podia ingressar-hi. Restava oberta, en darrer extrem, la sortida de l'expulsió de la corporació d'aquells membres que s'haguessin infamat amb un comportament impropï.³⁶³ En aquest sentit, algú que hagués falsificat moneda restava incapacitat per a fabricar-ne d'oficial. Coneixem, com a mínim, el cas concret d'un oficial que va ser acusat d'aquest comportament a Barcelona el 1333 amb la finalitat d'expulsar-lo.³⁶⁴ De manera general és molt clar l'ordre que dona el rei al seu mestre de la seca de Barcelona el maig de 1311 de «non recipiatis aliquod operarium vel monetarium vilis conditionis seu male fame nec aliquos etiam qui de fabricatione vel contrafactione false monete fuerint accusati nec etiam monetarius vel operarios extraneos dum tamen de monetariis vel operariis terre nostre ad opus dicte monete sufficiencia habeatur».³⁶⁵

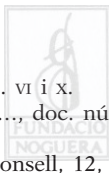
361. *Ibidem*, doc. núm. 5, cap. vi i x.

362. MATEU. *Libre de privilegis...*, doc. núm. 5, cap. vi i x.

363. Vegeu l'epígraf 3.7.5.2.

364. AHCB. 1B.I, Llibre del Consell, 12, f. 72r-72v.

365. ACA. Canc. Reg. 232, f. 125r.

És ben clar que la bona fama específica de la tasca era no haver estat infamat com a falsari que era bàsic que la moneda oficial fabricada a la seca havia de complir els estàndards fixats en el decret d'emissió. L'honestedat i la bona fama eren imprescindibles atesa la naturalesa de la feina encomanada. No podem oblidar que la moneda era un instrument de canvi i una mesura de valor garantida pel mateix monarca. La garantia no havia de presentar cap dubte i, per això, calia evitar qualsevol infracció dels oficials de la moneda relativa a la seva manipulació. En aquest sentit, en alguns dels privilegis jurisdiccionals dels moneders ja vistos, en parlar de la matèria criminal, esmentaven, en primer lloc, els supòsits de falsedat.

També estaven en aquest punt de manca d'idoneïtat tots aquells que no fossin cristians o es desviessin de l'ortodòxia, com era el cas dels heretges, els apòstates o els excomunicats del si de l'Església catòlica romana. Igualment, podem deduir que aquells que havien rebut els ordes menors o majors estaven exclosos del col·legi. La religió va ser element determinant a partir del segle XIII amb la consolidació del col·legi, ja que, amb anterioritat, es documenta el cas de moneders isolats jueus que van batre moneda a Barcelona amb l'autorització comtal. És el cas ben conegut dels jueus Bonhom i Ennees, encarregats de batre els mancúsos d'or de Barcelona, alguns dels quals hi posaven fins i tot el seu nom.³⁶⁶ Aquest procés va anar paral·lel a la marginació progressiva dels jueus dels oficis públics a la baixa edat mitjana, fins al pogrom de 1391 i l'expulsió de 1492.

Aquests requisits d'ordre moral es van anar definint en el cas dels col·legiats amb supòsits especials, com la legitimitat, que veurem més endavant³⁶⁷ i que cal sumar a d'altres requisits jurídics —com ser lliure i no esclau i ser natural de la senyoria del rei i no estranger—³⁶⁸ que es van anar fixant al llarg del segle XIV.

3.7.1.1.3. Econòmics i socials

Els requisits socials, a vegades, també es confonen amb els morals o hi són propers. Entre els requisits d'aquesta mena cal tenir present els de la legitimitat de naixement —d'origen o obtinguda per gràcia del rei— dels candidats a ingressar al capítol.³⁶⁹ D'aquesta manera, des de

366. BALAGUER. *Del mancús...*, p. 25-27.

367. Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

368. Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.1.

369. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5. Vegeu, sobre aquest aspecte, l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

1339, els fills d'obrers i de moneders il·legítims quedaven expressament exclosos. La importància que es donava al tema es fa evident en l'extensa tipologia i terminologia que se cita, per exemple, en el privilegi de Pere III el Cerimoniós de 1339.³⁷⁰

També la pobresa es considerava, en algunes ocasions, quelcom negatiu i infamant, especialment, per a exercir oficis públics. Això, pel fet que es considerava que el pobre podia ser mogut amb més facilitat, per causa de necessitat, a portar a terme actes il·lícits. Igualment, els pobres no podien prestar caucions, seguretats ni avals que cobrissin la seva responsabilitat. La presència al col·legi no sembla vinculada a un grup social concret i, fins i tot, sembla un reducte de confluència d'estaments urbans. El testimoni més clar és la presència, ja vista, de ciutadans d'alta categoria.³⁷¹

3.7.1.1.4. Tècnics

Els requisits tècnics que s'haurien de presumir per poder exercir l'ofici de fabricar moneda no sempre van ser observats. En aquest sentit, el monarca ordenava el maig de 1311 al seu mestre de la seca de Barcelona que el personal escollit tingués «suficiència» per a aquella tasca.³⁷² Anteriorment, ja Jaume I el Conqueridor en el privilegi de l'1 de juny de 1270 exigia que els obrers i moneders fossin «sufficient per al dit offici»³⁷³ i carrega la responsabilitat del compliment del requisit al mestre i als guardes. L'incompliment va ser un perill, especialment, mentre es va veure l'ingrés al col·legi com una via per a gaudir d'uns privilegis de manera abusiva i sense cap interès a treballar a la seca.³⁷⁴ És per això que durant el regnat d'Alfons IV el Magnànim va caldre posar en forma normativa el requisit tècnic per tal d'evitar el frau. El compliment del requisit era la demostració de la perícia amb la realització d'un examen que es va imposar al llarg del segle xv.³⁷⁵

En tot cas, durant el regnat de Ferran II el Catòlic es constata un gran nombre de nomenaments d'oficials de la Seca Reial de Barcelona que es comuniquen, com és usual, amb el mestre i els alcaldes, entre altres oficials barcelonins i catalans, a fi de donar publicitat al nomenament. Aquests darrers nomenaments es fan amb el permís de

370. *Ibidem*.

371. Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

372. ACA. Canc. Reg. 232, f. 125r.

373. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 2.

374. Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

375. Vegeu l'epígraf 3.7.1.3.

nomenar un substitut que exercís l'ofici, cosa que, a la pràctica, traeix la voluntat inicial de reforma.

3.7.1.2. *Requisits especials*

Més enllà dels requisits genèrics, existien els requisits o condicions específics vinculats a les especificitats de la corporació dels obrers i dels moneders i a les tasques de les seques reials. Aquests requisits tenien un caràcter restrictiu en limitar l'accés al col·legi.

3.7.1.2.1. *Naturalesa o nació*

Al llarg de tot l'Antic Règim i fins al Decret de Nova Planta (1716) fou usual la reserva dels oficis públics catalans als naturals del Principat. És a dir, als nascuts a Catalunya i, en tot cas, als naturalitzats catalans i assimilats. El tema tenia la seva rellevància en relació amb l'ofici de moneder, ja que aquest comportava una temporalitat en el seu exercici derivada de les emissions monetàries, que eren puntuals, i dels coneixements tècnics específics. Així, a l'alta edat mitjana era freqüent, com ja hem vist, la figura del moneder itinerant i, a la baixa edat mitjana, el trasllat de moneders d'una seca a una altra cridats per les autoritats emissores.

El cas català és molt significatiu, tal com ja s'ha vist, amb el trasllat de moneders de Barcelona per fundar la seca de València o les d'Esglésies o Càller, per exemple, per fer-se càrrec de les emissions d'aquests regnes. No es tractava d'una situació peculiar, sinó estesa arreu i així, per exemple, consta que Carles II de Navarra (1349-1387) va cridar el 1366 moneders de Morlàs, a França, per encunyar florins.³⁷⁶

Ja hem esmentat el privilegi de Jaume I el Conqueridor de 1259 pel qual quedaven exclosos de l'encunyació de la moneda barcelonesa els moneders o obrers forans, en general, i els gascons, en particular.³⁷⁷ Si es prohibia expressament l'accés a l'ofici a les persones d'aquest origen, vol dir, molt probablement, que l'arribada de moneders estrangers es produïa des de l'altra banda dels Pirineus. Res no es diu, en canvi, dels moneders procedents del territori peninsular.

El mateix monarca atorgava l'any 1270 un nou privilegi més restrictiu pel qual prohibia al mestre de la seca admetre obrers o moneders que no fossin habitants ni veïns dels seus dominis, excepte si,

376. IBÁÑEZ *et alii*. *La moneda...*, p. 141.

377. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. 10.

per necessitats d'emissió, el rei en donava llicència.³⁷⁸ El monarca el promulgava en el moment d'emprendre una nova emissió de moneda de tern. Proveïda la corporació d'aquest privilegi, l'admissió de moneders o d'obriers estrangers deixà de ser una amenaça de competència. El jurista Jaume Callís, per exemple, no presta atenció a aquest fet en el seu estudi sobre la seca ja mencionat.

Establerta la prohibició, però oberta al mateix temps a través de l'autorització reial de l'excepció de la mateixa norma reial, la presència de no catalans no tingué per què ser inusual. El manteniment de l'excepció es documenta en el privilegi de 1325, en el qual es pot llegir que «si algun obrer o moneder *stranger* vindrà entre aquells y serà provat falsari no sia admès en la unitat y companyia de aquells».³⁷⁹ Un altre testimoni, en sentit similar, és la lletra dels consellers de Barcelona al rei, datada l'1 de juliol de 1333, en la qual protestaven de la presència de Joan López, de nació castellana, a la Seca Reial de Barcelona.³⁸⁰ Cal precisar, no obstant, que la queixa no estava fonamentada tant en el fet de ser estranger —i això és rellevant— com per la circumstància de tractar-se d'un individu que havia estat pres a Sardenya i sotmès a turment judicial sota l'acusació gravíssima de falsificació de moneda i, per tant, sospitós de no ser idoni per exercir el compromès ofici d'encarregat dels aliatges de la moneda produïda a la seca. Òbviament, l'aliatge, és a dir, la quantitat de metall que hi havia en una peça, era un aspecte fonamental en un temps en què bona part del valor assignat a la moneda depenia del seu valor intrínsec i de la qualitat del qual responien l'assajador³⁸¹ i els guardes de la moneda.³⁸² Els consellers proposaven com a persona idònia per a aquesta tasca Berenguer Rovira, argenter i ciutadà de Barcelona. El fet que el recusat fos un estranger, mentre que la persona proposada per substituir-lo tenia un origen barceloní fa sospitar una activació dels mecanismes de defensa de les comunitats locals i de les seves xarxes d'interessos.

Un testimoni dispositiu més tardà, que renova la prohibició d'accés als estrangers, el trobem en les corts generals de Montsó de 1547 presidides pel príncep Felip en qualitat de lloctinent de l'emperador i en les quals es donà una constitució al·lusiva al tema.³⁸³ És a dir, que es va regular al més alt rang normatiu com a disposició legislativa

378. *Ibidem...*, tom II, doc. núm. 14.

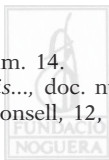
379. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5, cap. núm. VIII.

380. AHCB. 1B.I, Llibre del Consell, 12, f. 72r-72v.

381. Vegeu l'epígraf 5.2.1.10.

382. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

383. CYADC-1704. 1.56.3.

general a tot el Principat. La part dispositiva de la norma establia que «estrangers alguns no sien admesos a officis, ni exercicis alguns de dita seca». A més, es prescrivía la seva expulsió en el termini de tres mesos. La mesura es preveia per a la Seca Reial de Barcelona, però s'estenia també a la de Perpinyà. El fet que es prohibís la presència d'estrangers, tot i els precedents legislatius ja esmentats, així com el termini que es va establir per a fer efectiva l'expulsió, fan pensar en els incompliments que hi havia mitjançant diversos subterfugis o, simplement, per simple inobservança de la normativa.

La mateixa justificació de la normativa es basava en el fet que es constatava la presència a la seca de nombrosos estrangers, sobretot francesos, circumstància que anava contra les previsions generals de les Constitucions de Catalunya. La raó de fons era el temor xenòfob que els estrangers, particularment francesos, coneixent els secrets de la seca —encunys i altres interioritats de la fabricació—, falsifiquessin la moneda a França en detriment del Principat. No oblidem, com a context polític de fons, l'hostilitat oberta entre l'emperador Carles V d'Àustria i el rei Francesc I de França i el fet que, dins l'estratègia bèl·lica, des de temps medievals existia la lluita econòmica expressada amb la falsificació del numerari del regne enemic. Així, per exemple, hi ha reiterats testimonis d'aquest procedir entre els monarques coetanis de Pere III el Cerimoniós i, especialment, pel mateix darrer sobirà, tal com ja s'ha assenyalat.³⁸⁴

Un testimoni de la recepció d'aquesta normativa restrictiva per part de la doctrina dels juristes, ens l'aporta una al·legació jurídica redactada per Jeroni de Ferrer, per encàrrec del Col·legi de Moneders barceloní, amb posterioritat a 1684. En la seva exposició raonada, el jurista recorda com un dels requisits d'accés antics a l'ofici el «no ser francesos».³⁸⁵

3.7.1.2.2. Reserva de llinatge

Els aspirants a ingressar a la corporació, a més del de ser naturals de Catalunya, havien de complir altres requisits en un accés al col·legi que era restringit *ex lege*. Es tractava d'uns requisits estrictes vinculats al seu estatut privilegiat que, com veurem, tenien un caràcter

384. БОТЕТ. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXVI, p. 345-348, i doc. núm. XXXVII, p. 349-350.

385. Vegeu el doc. núm. 28 de l'apèndix documental. Es tracta de: FERRER. *Excellentissim Senyor...*

descaradament endogàmic, usual, d'altra banda, en l'àmbit professional de l'època. La via fonamental i privilegiada d'accés al col·legi, derivada del requisit de ser català, era, en primer lloc, el *ius sanguinis* o dret de sang. Només subsidiàriament es va integrar l'accés per *ius gratia regia* o dispensa reial. A partir del segle xv encara es va incorporar un tercer requisit, que era el coneixement efectiu de la tècnica demostrada per mitjà d'un examen professional.

3.7.1.2.2.1. El dret de sang

Es tractava de l'accés al col·legi per dret de sang, és a dir, de llinatge —com es deia en documents barcelonins— o per via de descendència —segon, un de mallorquí—. ³⁸⁶ Efectivament, la corporació de moneders, després de consolidar l'exclusió de moneders i obrers estrangers ja en el segle XIII, va obtenir a l'ordinació de 1325 que només s'admetessin al col·legi els fills o els néts d'obers o de moneders o els fills de les seves filles. ³⁸⁷ Sabem que en l'emissió de moneda barcelonina de 1311 no s'aplicava aquest criteri amb una base legal, encara que sí possiblement consuetudinària, tot i que hi hagués una preocupació expressa per la bona fama dels moneders. ³⁸⁸ No hi ha dubte que aquesta disposició fou atorgada pel rei a instància del col·legi, atès que així es dedueix del tenor del document. Es tracta d'un privilegi que implicava el reconeixement qualificat del requisit de «llinatge» o dret de sang. De fet, sembla que ja des de temps de l'emperador Justinià (527-565) el treball a la Seca Imperial era hereditari i, per tant, és lògic que, amb la recepció del dret romà, es difonguessin aquestes pràctiques. ³⁸⁹

Aquest caràcter s'oficialitzà ràpidament en els registres interns de la Seca Reial de Barcelona fent constar la filiació. Així, en les nòmines o matrícules corresponents a l'any 1318 i posteriors ³⁹⁰ es documenta reiteradament la pràctica d'identificar els obrers i els moneders amb la filiació corresponent. ³⁹¹ En tot cas, en el llibre de privilegis de la Seca Reial de Barcelona es transcriu una disposició sobre el jurament a prestar pels col·legiats en el moment de l'ingrés que conté una clàu-

386. VEIGU URGELL. «La reforma de la Ceca...», p. 153.

387. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIX, p. 286.

388. Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.2 i el document: ACA. Canc. Reg. 232, f. 125r.

389. ROLLAND. *Les Corporations...*, p. 4.

390. BC. Ms. 1710, f. 16r. i seg.

391. Es menciona el nom, si és fill o, fins i tot, nét d'algun col·legiat i l'ofici que té assignat a la seca.

sula específica per la qual el nou membre es compromet a «no obre ni monet ab nul hom que non sia de linatge de moneda».³⁹²

També en el *serment* dels moneders de França es constata aquesta pràctica, que era coneguda amb l'expressió de «droit ligne de monnoie».³⁹³ Igualment es menciona, precisament per recepció dels costums francesos, al *serment* de Flandes.³⁹⁴ Així es constata, una vegada més, la recepció de la idiosincràsia dels moneders europeus a la Corona d'Aragó. En aquest darrer cas es tractava de la línia directa, de manera que restaven exclosos, fins i tot, el nebots.

En definitiva, el sistema francès operava com una corporació privilegiada que establia un repartiment dels oficis d'acord amb el qual els fills d'un moneder esdevenien moneders, els fills més joves, obrers, i les filles o vídues d'uns i altres optaven a la posició de «taillereses»³⁹⁵ o «talladores» de la moneda.³⁹⁶ Aquest mateix model, amb la participació de les filles dels col·legiats com a «talladores» (fig. 13), es va estendre també a les corporacions de territoris limítrofs amb el regne de França com ara el comtat de Flandes.³⁹⁷

No consta que aquesta organització tan fixa funcionés d'aquesta manera a la Corona d'Aragó. No obstant això, sí que està documentat el cas de Guillemeta, filla del tallador³⁹⁸ difunt Vidal, que havia heretat del seu pare el dret del tall de la moneda de Barcelona. En aquest sentit, quan el monarca designà el 1318 els oficials per emprendre una emissió a Barcelona, nomenà com a talladors els argenters Bernat Castell, júnior i sènior, amb la condició que l'esmentada Guillemeta hi donés el seu consentiment.³⁹⁹ Aquest cas, però, sembla respondre més a una qüestió de dret successori i de percepció de drets econòmics sobre l'ofici que no pas a una peculiaritat de la Seca Reial de Barcelona. Així, quan el 1331 sorgí un conflicte entre ella i el mestre de la seca barcelonina, es va resoldre fixant la quantitat que li corresponia i imposant-li l'obligació de proveir de piles i trossells els moneders de

392. BC. Ms. 1710.

393. DUPLESSY. «Les monnaies...», p. 128.

394. MEYER. «Une charte de 1502...», p. 215.

395. DUMAS. «Materiel de faux...», p. 71.

396. No s'ha de confondre aquest ofici de tallador o talladora de les monedes amb el de tallador de ferros, que equivalia al de gravador dels encunys.

397. MEYER. «Une charte de 1502...», p. 215.

398. Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

399. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 89.

Barcelona.⁴⁰⁰ Aquesta darrera obligació ens mostra que l'ofici de tallador corresponia en aquesta ocasió al de gravador.⁴⁰¹

La comissió de delictes vinculats a la moneda comportava la pèrdua de la possibilitat de transmetre d'aquests drets hereditaris. Això, pel que feia a la successió posterior a la comissió del delicte, mentre que la incapacitat de transmetre els privilegis no afectava els descendents que ja haguessin estat rebuts al *serment*. En definitiva, s'adoptava el principi jurídic que la infàmia no tenia caràcter retroactiu. D'una banda, es tractava d'una manifestació del principi de seguretat jurídica del drets adquirits, mentre que de l'altra, es tractava d'una previsió penal, usual a l'edat mitjana, que contemplava unes penes solidàries i infamants que es transmetien per sang igual que els privilegis, però amb uns efectes oposats.

Si deixem les pràctiques franceses i tornem a la Corona d'Aragó, trobem que en l'ordinació de la seca atorgada per Pere III el Cerimoniós el 1339, que confirmava i ampliava els privilegis de la corporació, s'introdueixen més precisions en aquest aspecte successori.⁴⁰² Així, el rei acceptava l'accés d'acord amb el *ius sanguinis*, però completava el requisit amb el matís afegit de la successió legítima. D'aquesta manera, es prohibia expressament l'accés a l'ofici a la descendència il·legítima fruit d'una variada casuística regulada amb detall, com ara fills d'unions amb captius o captives, monges, dones públiques i, en general, qualsevol relació adúltera. L'accés es limitava als fills matrimonials o als fills de solters legitimats per gràcia reial. L'accés de la resta seria nul·la de ple dret, de manera que la ignorància del fet no sanava el vici d'origen. Respectuós amb el principi de seguretat jurídica, l'edictat reial no tenia efectes retroactius. Amb aquestes concessions, l'ingrés al col·legi ja no era només una qüestió de complir un requisit de naturalesa —en el sentit que avui atorgaríem al mot nacionalitat—, sinó de sang o llinatge legítim. Aquest aspecte era transcendental i mereixé el comentari de la doctrina jurídica posterior.

És possible que aquesta matisació, important pel que fa a l'ordre moral, vingués donada per evitar abusos i una superpoblació del col·legi així com de la recepció interna dels principis del dret canònic que fomentaven i protegien la línia legítima. En tot cas, la marginació dels fills il·legítics va ser general a l'època i va anar lligada als

400. *Ibidem*, vol. II, p. 106.

401. Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

402. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5.

requisits morals⁴⁰³ i socials⁴⁰⁴ exigibles a l'ingrés i, en conseqüència, a la permanència al col·legi.

Ara bé, aquest privilegi restrictiu acabà per ser interpretat —possiblement a la llum del dret romà baiximperial— en un sentit molt més dubtosament positiu. Es tractava de l'adscripció forçosa a l'ofici per *ius sanguinis*. El privilegi d'accés aquí es mudava en obligació o servitud. Aquest aspecte va ser desenvolupat especialment pels juristes que coneixien els precedents romanístics. En aquest sentit, Tomàs Mieres⁴⁰⁵ (1400-1474), tot desenvolupant la doctrina de Jaume Callís, era partidari d'aquesta adscripció a perpetuïtat. Així, entenia que l'accés al capítol imprimia al moneder un caràcter perpetu vist, no com a privilegi, sinó com a càrrega o, precisament perquè era un càrrec compensat amb privilegis.⁴⁰⁶

Mieres, en plantejar-se, per exemple, el supòsit d'un moneder que adquirís posteriorment la dignitat de cavaller, o qualsevol altra, va concloure que l'interessat no perdia la condició de moneder. També afirmava, seguint l'opinió de Callís, que només podria alliberar-se de la condició de moneder per rescripte del príncep i trobant algú idoni que el substituís. En aquest cas de remissió, no s'alliberaria els descendents, sinó que aquests continuarien adscrits a l'ofici. Cal insistir que aquest plantejament de Callís sembla deutor d'alguns principis de la normativa romana baiximperial dels edictes d'adscripció als oficis de l'època, per exemple els coneguts de Dioclecià (284-305). Des de la seva òptica, el privilegi es convertia en càrrega. Una altra possibilitat d'alliberar-se, sempre d'acord amb l'opinió de Mieres, era prendre els ordes sagrats. Pensem, però, que tot plegat respon més a disquisicions teòriques acadèmiques, molt lligades a la formació dels juristes en el dret comú, que no pas a solucions pràctiques. De totes maneres, sí que es documenta un exemple d'aquest darrer supòsit. Es tracta de Miquel Joan Claramunt, assajador de la seca de Barcelona, que va deixar vacant el seu ofici en professar com a mercedari el 1599.⁴⁰⁷

Els privilegis reials ostentats pel personal de la Seca Reial van fer, com veurem més endavant, que la condició de moneder —almenys des de la primeria del segle xv— fos cobejada i aquest fet provocà la restricció de l'accés a la seca només a les persones que fossin hàbils i expertes en l'art d'amonedar i que exercissin efectivament el seu ofici

403. Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.2.

404. Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.3.

405. MIERES. *Apparatus...*, segona part, p. 431-433.

406. Vegeu l'epígraf 2.4.

407. ACA. Canc. Reg. 4866, f. 81v.

a la seca.⁴⁰⁸ En els capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca es manté el principi de sang i s'especifica que del llinatge de moneders en sortiren moneders i del d'obers, obrers.⁴⁰⁹ Per tant, ens trobem que la realitat social desmenteix el caràcter teòric de càrrega que imprimeix la doctrina jurídica amarada de dret romà. Pel que fa a la Seca Reial de Mallorca documentem bé la vigència del privilegi al llarg del segle XVII. L'oficial de la seca que presenta la seva renúncia, la justifica i sol·licita la seva admissió alhora que demana que s'accepti el substitut que presenta. Aquest sol ser fill o nét seu i el capítol sol votar la seva admissió. En defecte de la línia directa amb preferència del mascle sobre la dona, el dret passa al primogènit de la filla d'oficial de la seca. També s'aplica aquest criteri quan, per alguna raó, el fill o el nét no pot ingressar al col·legi.⁴¹⁰

L'estudi de les poques nòmnes o matrícules que es conserven permet constatar la continuïtat d'aquesta situació endogàmica. Així, per exemple, de l'anàlisi de la matrícula de la Casa de la Moneda de Barcelona de 1577 amb un total de 42 persones —21 obrers i 21 moneders— es pot deduir que algunes famílies tenien un membre obrer i un altre moneder, cosa que sembla matisar l'estricta separació inicial d'ambdós grups de vint, probablement a Mallorca però no a Barcelona.⁴¹¹ A més, 22 dels membres comparteixen cognom i això fa presumir —amb els precedents normatius esmentats— el parentiu directe. En alguns casos el parentiu s'indica amb més precisió anotant de qui és fill o germà el personatge. També es constata la vigència del *ius sanguinis* en aquesta època, de manera que quan un membre mor, és usual que es proposi la candidatura d'un fill del difunt per cobrir la vacant.⁴¹²

Un altre element suplementari que es detecta —en aquest cas, indicatiu de la categoria social— és que un total de 24 membres dels 42 de la nòmina reben el tractament de mossèn que, com és sabut, era indicatiu d'algun grau de noblesa. Alguns dels cognoms són prou notoris dels estaments privilegiats barcelonins, com és el cas dels Gualbes, Llull, Aguilar, Desvalls, Fluvià i Corbera. Alguns d'aquests cognoms ja apareixien en les matrícules del segle XIV.⁴¹³ Les proporcions esmentades es mantenen uniformes tant pel que fa als obrers com als moneders,

408. Vegeu la constitució de 1422 sobre el tema. Vegeu SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XLIX, p. 50.

409. ARM. LR 16, f. 35r, cap. núm. 20.

410. Vegeu-ne un exemple a BC. Ms. 336, f. 93v.

411. AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 11v.

412. AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 125r.

413. BC Ms. 1710, f. 6r.

sense que s'apreciïn diferències. En algunes ocasions, a més del tractament, s'escriu darrera del nom el qualificatiu de noble, cavaller o donzell o s'afegeix el tractament també nobiliari, ja en època moderna al Principat, de «don». Així, per exemple, en l'anotació dels traspasos d'alguns membres dels que, a tall d'exemple, citem el del «noble don Juan Terré, hu dels magnífics moneders y la ànima del magnífic mossèn Mollet, cavallers, hu dels magnífics obrers».⁴¹⁴ Per tant, està clar que –almenys, al darrer quart del segle XVI– hi havia una notòria aristocratització del Col·legi. Aquesta presència també es documenta a les seques castellanès.⁴¹⁵

3.7.1.2.2.2. La gràcia reial

Una altra via d'accés al col·legi era la «via de recepció o de privilegi o de provisió reial». Efectivament, segons la doctrina de Jaume Callís, el rei «debet esse liberalis et graciosus».⁴¹⁶ El mateix jurista també va escriure que el cor del monarca estava a les mans de Déu, que, d'acord amb la doctrina cristiana, és el dispensador per excel·lència de tota gràcia.⁴¹⁷ En definitiva, la via de gràcia era una prerrogativa pròpia del monarca. La gràcia esdevenia una continuació de les vies de justícia i de govern amb el valor afegit que es podia manifestar com la potestat de produir excepcions als principis generals a través del favor, la remissió, la condonació, el perdó o el privilegi, en el seu sentit etimològic d'excepció o sostracció al règim comú. No era només una potestat previsible, sinó que s'esperava que el príncep en fes un ús abundant.⁴¹⁸ Vistes així les coses, el monarca es convertia en una font dispensadora de gràcia, sovint, tot sigui dit, previ pagament pecuniari dels drets d'expedició del privilegi corresponent.

Callís mateix va aportar diferents exemples de l'exercici de la gràcia per part del monarca. Així, el rei podia, en exercici d'aquesta via, concedir la vènia d'edat,⁴¹⁹ emancipar fills,⁴²⁰ legitimar fills naturals,

414. AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 133r.

415. Així, per exemple, a Toledo. Vegeu MARTÍN-PEÑATO. *La moneda en Toledo...*, p. 90 i seg.

416. CALLÍS. «Extragravatorium...», p. 59, par. núm. 223.

417. Pel que fa a la caracterització que va fer el jurista Jaume Callís de la via de gràcia exercida pel monarca, vegeu: ESTRADA-RIUS. «Jaume Callís...», p. 247.

418. No oblidem que, per exemple, als sobirans del Regne Unit de la Gran Bretanya i d'Irlanda del Nord, encara avui dia se'ls dona el tractament protocol·lari de «graciosa majestat». Sobre diversos aspectes de la gràcia, vegeu l'obra: HESPANHA. *La gracia del derecho...*

419. CALLÍS. «Extragravatorium...», p. 34, par. núm. 14.

420. *Ibidem*, p. 34, par. núm. 15.

il·legítims i incestuosos,⁴²¹ crear comtes palatins i altres amb potestat civil,⁴²² concedir als deutors dilacions temporals⁴²³ i, entre altres, remetre la infàmia.⁴²⁴ Doncs bé, fruit d'aquest caràcter excepcional, el sobirà també podia dispensar del requisit de dret de llinatge i franquejar l'entrada al Col·legi d'Obrers i de Moneders a persones de la seva confiança.

La vinculació de l'exercici d'una tasca a la seca amb la pertinença a un llinatge no va ser, en absolut, una peculiaritat catalana, ans al contrari, va ser un requisit que mostra els corrents de transmissió arreu d'Europa d'un bagatge jurídic i corporatiu d'entendre la monederia. A Castella, per exemple, consta que en el darrer quart del segle XIII els moneders eren una corporació important en ciutats com Burgos, cap de Castella. En aquesta corporació particular també es documenta la intervenció del rei en el nomenament, per exemple, d'un moneder com a gràcia. En aquest sentit, es diu «por fazer bien e merçed a don Miguel, uecino de y de Burgos, fizle monedero e dil ende mi carta con mio sello colgado en que mandé [*sic*] e que fuese monedero e que ouiese todas las franquezas e todas las libertades que los monederos an».⁴²⁵

L'exercici d'aquest dret de gràcia també està documentat en mans dels reis de França en reiterades ocasions com a creació *par mandement*. L'exercici excepcional d'aquesta potestat a França apareix vinculat, especialment a esdeveniments joiosos com ara una coronació reial o el naixement de l'hereu al tron.⁴²⁶ No oblidem que amb motiu d'aquests fets extraordinaris era costum concedir gràcies especials com, per exemple, l'armament de cavallers.

Pel que fa al *ius gratiae regiae* en mans del rei a Catalunya, la mencionada constitució de 1422 el reconeixia en ocasió de venir-lo a limitar o a reduir. En tot cas, es continuava mantenint, com recollia Jaume Callís en el seu *Tractatus de moneta*, un caràcter prevalent en la recepció dins del capítol o col·legi.⁴²⁷ Més encara, Callís establia que l'acte graciós del rei s'efectués amb posterioritat a la recepció en el si del col·legi. Així, el que feia era venir a reduir l'acte reial a un acte degut o accessori atès que, d'aquesta manera, el rei no tenia autonomia plena ni podia prendre decisions al marge del capítol. En aquest sentit, cal tenir en compte que el *Tractatus* va ser una obra inspirada

421. *Ibidem*, p. 33, par. núm. 1.

422. *Ibidem*, p. 34, par. núm. 12.

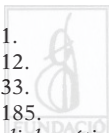
423. *Ibidem*, p. 35, par. núm. 33.

424. *Ibidem*, p. 54, par. núm. 185.

425. GONZÁLEZ DíEZ. *Colección diplomática...*, doc. núm. 114.

426. DUPLESSY. «Les monnaies...», p. 128 i seg.

427. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, cap. 4 i 5.

a l'entorn de la cort de justícia dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona i, per tant, els seus plantejaments són clarament afavoridors dels seus arguments.

El fonament està en què la seca era una institució o òrgan reial inserit dins de la seva administració com un establiment reial. Era com a oficials reials —si bé molt peculiars— el rei tenia la gràcia de nomenar-los, encara que d'acord amb unes especificitats i uns requisits que el mateix rei havia concedit i acceptat i s'havia compromès a respectar.

Un exemple pràctic de la vigència d'aquestes disposicions jurídiques, el tenim en la nòmina o llibre de matrícula barcelonina corresponent a l'any 1322. En la llista s'inscriu Bernat Tomàs, de qui s'anota que era «moneder qui no era de linatge e fo fet companyó per gràcia».⁴²⁸ Igualment, consta que el 1364 va demanar l'admissió al col·legi barceloní l'argenter i gravador de segells Pere Bernés com a obrer o com a moneder.⁴²⁹ Finalment, Ferran I d'Antequera escrivia al capítol i col·legi de la seca de Barcelona per comunicar que atesos els mèrits i els serveis del mercader Romeu de Galliners, l'integrava al col·legi.⁴³⁰

D'altra banda, documentem l'exercici d'aquesta potestat de manera anàloga en territoris veïns de Catalunya dins de la mateixa Corona d'Aragó, com Mallorca. Efectivament, ens consta que el juny de 1391 el rei Joan I el Caçador va nomenar moneder, amb ple gaudi de tots els privilegis i franquícies, el cavaller i jurista mallorquí Arnau Albertí que, amb anterioritat al nomenament, ja era assessor ordinari de la Seca Reial de Mallorca.⁴³¹ També veiem aquesta segona modalitat recollida com a previsió jurídica en un privilegi mallorquí de 1461.⁴³²

De fet, durant el regnat de Martí I l'Humà es constata un seguit de nomenaments reials graciosos vinculats a la Seca Reial de Perpinyà. Així, per exemple, el 1408 el rei nomenava moneder Guillem Camprodon, draper de Perpinyà,⁴³³ i el 1410 l'afortunat era Guillem Serra, paraire de llana, també de Perpinyà.⁴³⁴ La particularitat d'aquests dos nomenaments era que els nous moneders ho eren de totes les seques reials.⁴³⁵ El caràcter últim de potestat o gràcia reial queda clar en la concessió

428. BC. Ms. 1710, f. 17r.

429. ACA. Canc. Reg. 1198, f. 244r. i v.

430. ACA. Canc. Reg. 2396, f. 8v.

431. ACA. Canc. Reg. 1994, f. 159r. El fil de la notícia, l'hem tret de: RIERA. *El cavaller...*, p. 34.

432. Vegeu URGELL. «La reforma de la Ceca...», p. 153.

433. ACA. Canc. Reg. 2221, f. 27r. Vegeu el doc. núm. 15 de l'apèndix documental.

434. ACA. Canc. Reg. 2221, f. 99v-100r.

435. Vegeu el ja comentat a l'epígraf 3.5.1.

que va fer el rei Martí al mestre de la seca de Barcelona Bartomeu Cervera el 1407 de poder «elegir, triar e reebre en obrers e moneders de la dita secha tots aquells que vos coneixerets ésser necessaris, aptes e suficients al batiment dels dits croats». Ara bé, immediatament, el rei afegia, en defensa de la seva última paraula en la constitució, que «los quals emperò no volem que-s puxen alegrar jamay dels privilegis, libertats e immunitats de moneders ne sien reputats per aquells sinó tant solament en l'exercici del dit batiment, tro que-ns haiats significat ab letra vostra los noms d'aquells que haurets elegits e puys que sien per nos confermats en los dits officis a nostre beneplacit o en aquella manera que a nostre celsitut serà ben vist faedor».⁴³⁶ La llicència reial era justificada, en aquest cas, pel fet que el rei havia rebut la notícia, per part dels missatgers de la ciutat de Barcelona a la seva cort, que «per fretura de obrers e moneders no podets portar a deguda conclusió lo batiment de croats que l'altra dia a nostre beneplacit vos donam llicència».⁴³⁷

L'ingrés a una casa de moneda a través del recurs de la via de gràcia també es documenta, finalment, a la Seca Reial de Càller. En aquest cas concret es conserva una acta aixecada a la seca sarda pel seu escrivà l'any 1482 a través de la qual es pot reconstruir el procés de concessió a grans trets.⁴³⁸ En l'acta es recull l'arribada d'una carta reial dirigida al mestre de la seca i com, per absència d'aquell, es va llegir davant de la resta d'oficials de la seca en el que es pot considerar una sessió extraordinària del capítol. La lletra del monarca es va transcriure a l'acta de la sessió i, per això, se sap que el sobirà comunicava al mestre de la Seca Reial de Càller la seva voluntat que el mercader Joan Andreu, resident a la ciutat, ingressés al col·legi.

En els documents disponibles no figura com va assolir el mercader aquella gràcia, però es poden imaginar les seves gestions, directes o per procuradors, a l'entorn de la cort reial. En tot cas, en la carta es manava al mestre de la seca que en el moment en què es produís una vacant en els oficis de la seca es cobrís amb el candidat reial. Això, pel fet que en el col·legi regia el principi de «numerus clausus» des de començament del segle xv.⁴³⁹ L'acta es tanca amb l'explicació que, atès que ja hi havia una vacant, aquesta es cobria amb l'ingrés del mercader al col·legi i el prestament del seu jurament com a moneder. Efectivament, en el següent capítol ordinari de la seca, centrat

436. ACA. Canc. Reg. 2272, f. 44r-44v.

437. ACA. Canc. Reg. 2272, f. 44r.

438. ASC. E 1bis/11, f. 90v.

439. Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

en l'elecció dels alcaldes anuals, apareix Joan Andreu com un oficial més de la corporació.⁴⁴⁰

3.7.1.3. *L'examen d'ingrés*

A partir del segle xv, com veurem més endavant, no n'hi hagué prou amb aquests requisits i calgué sotmetre el postulant a col·legiat a un examen per demostrar la seva perícia i capacitat en l'art de l'encunyació.⁴⁴¹ Aquesta pràctica, d'altra banda, era habitual en els gremis que l'adoptaren a cavall de la darrereria del segle xiv i els primers anys del xv.⁴⁴² En el rerefons hi havia la voluntat de perseguir el frau.⁴⁴³ Aquest examen es va introduir durant el regnat del Magnànim, cosa que coincideix bé amb la cronologia d'extensió d'aquest sistema que a la resta d'Europa ja estava difós en la centúria anterior. Així, en una constitució feta a la Cort General de Barcelona de 1422 —el 22 d'abril— s'establia que en endavant no s'admetés cap moneder sense fer l'examen preceptiu.⁴⁴⁴ Igualment, uns mesos després, la reina Maria ordenava que cap obrer fos admès a la seca si no sabia treballar prou bé.⁴⁴⁵

En tot cas, segons Bonnassie, el primer testimoni d'examen gremial documentat és de 1389.⁴⁴⁶ Aquest testimoni no vol pas dir que no es fessin amb anterioritat. El fet que en el darrer quart del segle xv el jurista Tomàs Mieres esmenti l'examen ens permet constatar l'arrelament de la pràctica.⁴⁴⁷ La introducció d'aquest requisit va tenir a veure, com ja hem avançat, amb la lluita contra els fraus i els abusos en el gaudi dels privilegis derivats de la pertinença al col·legi.⁴⁴⁸ No tenim dades de com es desenvolupava l'examen més enllà del fet que era preceptiva la presència dels mestres de la seca i d'un oficial reial.

440. ASC. E 1bis/11, f. 92r.

441. Per exemple, en el cas de Barcelona tenim els llibres de passanties del gremi d'argenteres. Formen una sèrie de set volums amb les passanties o exàmens fets entre 1500 i 1852. Vegeu TRALLERO. *Breu notícia...*, p. 9-10. Entre totes les passanties destaca la presentada per Francesc Paradaltas pel fet que s'hi mostra una representació ideal del treball a la Seca Reial de Barcelona amb una premsa d'encunyació a primer terme. Vegeu AHCB 2B 41-18, tom. 5, f. 1248 (fig. 17). Vegeu, sobre aquesta passantia, ESTRADA-RIUS. «Entre la realidad...».

442. MOLAS. *Economia...*, p. 12.

443. Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

444. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XLIX i CYADC-1704. 1.56.1.

445. COLSON. *Recherches...*, p. 114.

446. Vegeu la referència de TINTÓ. *Els gremis...*

447. MIERES. *Apparatus...*, 24.

448. Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

A la Seca Reial de Mallorca hi hagué un redreç disposat pel rei Joan —suposem que Joan II el Sense Fe— que adaptava aquests requisits a l'illa. En aquest cas, els col·legiats s'havien d'examinar i ser pèrits en la matèria i, com que havien de treballar amb les mans, es va prohibir l'accés al col·legi als mercaders i a partir d'aquell moment l'ingrés fou reservat als membres de l'estament menestral. D'aquesta manera, el 1657 es constata com a la mort d'un moneder s'impedeix la successió en la persona del seu fill perquè era mercader, però es resol el conflicte passant el dret a un fill de la filla del difunt que sí que era menestral.⁴⁴⁹ Així, salvant les dues condicions, Miquel Mas succeïa el seu avi matern Jaume Mateu Suñer. Aquesta restricció no consta que s'apliqués a la Seca Reial de Barcelona.

3.7.1.4. *Les formalitats d'ingrés*

3.7.1.4.1. El jurament i l'homenatge, la fiança i la investidura

En les ordinacions barcelonines de 1285 s'establia que el jurament d'accés del nou obrer o moneder es prestés agenollat davant del mestre de la seca, dels guardes, de l'escrivà reial i dels alcaldes, sobre els quatre Evangelis.⁴⁵⁰ El jurament, lluny de ser una formalitat expressada de forma genèrica, era extens i detallat i, òbviament, pretenia assegurar la fidelitat del nou col·legiat formulada expressament envers: 1) el rei; 2) «a tot lo poble, axí con a burgesos e ciutadans»; 3) el mestre de la seca; 4) els guardes nomenats per la ciutat; 5) els alcaldes; 6) el Capítol, i 7) els seus propis companys.

El jurament era un acte constitutiu de gran importància que es practicava a totes les seques reials. Ja s'ha assenyalat com a la resta d'Europa les associacions de moneders i, en general, les professionals eren conegudes precisament amb noms derivats d'aquest jurament, tal com *serment* o *guild*. La funció de la seca i dels seus oficials s'ubicava en un ambient conceptual i ideològic feudal i, per això, les formalitats del jurament s'han d'entendre en aquest context.⁴⁵¹

En els capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca també es menciona l'obligació de prestar el sagrament i homenatge en poder del mestre de servir fidelment l'ofici amb l'obligació de persona i béns. En aquesta ocasió, a més, el mestre donava un martell d'amonedar al nou moneder i un d'obrar al nou obrer en un gest ple de significació

449. BC. Ms. 336, f. 93v.

450. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 273-274.

451. En general, vegeu BAJET. *El jurament...*

simbòlica feudal de recepció i investidura en l'ofici.⁴⁵² Aquest ceremonial encara era vigent a mitjan segle XVII a jutjar per les actes notariales de presa de possessió.⁴⁵³ En les seques que el rei arrendava per a la seva explotació calia, a més, que els arrendadors prestessin fiances i garanties suficients.

3.7.1.4.2. El convit

Per celebrar l'ingrés i accentuar el sentit corporatiu es prescrivia la celebració d'un dinar que havia d'oferir el nou membre als seus companys, o bé es repartien uns diners que venien a suplir la celebració del convit. Compartir una taula, els aliments i la companyia era un ritual social que permetia segellar públicament la integració del nou membre en el grup. Aquest aspecte comunitari consta amb detall a les ja mencionades ordinacions de 1285, cosa que ens demostra l'arrelament de la pràctica.⁴⁵⁴ A més, consten com una ordinació especial sobre el tema.

En aquestes ordenances internes s'establia curosament el menú,⁴⁵⁵ el seu finançament a càrrec del nou membre, així com l'obligació d'aquest de fer un discurs que havia de pronunciar personalment o bé, en cas que el nou membre no en sabés prou, a càrrec d'un altre company. Aquest aspecte lúdic i de fraternitat tenia una gran importància social, ja que venia a cloure el ritu de pas que implicava la integració, com un igual més, en la corporació o consorci. En la mateixa ordinació consta el repartiment de diners assignant una determinada quantitat a moneders, obrers, cònjuges o fills mascles.

En l'esmentada ordinació de la Seca Reial de Barcelona de 1325 s'estableix un marc de relacions que il·lustra el caràcter corporatiu o col·legial. S'insisteix, en aquest sentit, que el mateix dia de la recepció del nou membre es fes un convit.⁴⁵⁶ El jurista Jaume Callís⁴⁵⁷ escriu que els nous admesos havien de lliurar 15 ll. bar. als alcaldes i al capítol

452. ARM. LR 16, f. 34v, cap. núm. 18.

453. Així, per exemple, el 1654, el mestre major entrega als nous moneders «un martell en señal de possession y altres seremònias en la forma acostumada». Vegeu BC. Ms. 336, f. 80r.

454. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 274-275. Aquesta pràctica, que devia ser usual arreu, també es documenta, per exemple, en les constitucions de la seca de Florència. Vegeu GINORI CONTI. *Constitutum...*

455. Espatlla de moltó a l'ast, gallina bullida amb salsa i amb sopa, moltó amb cols i amb porc, vaca, pa i vi, a més de neules i pebre i fruita seca o fresca.

456. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5.

457. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, cap. 6.

pel convit o per ingressar-ho a una bossa que entenem que era la de la corporació.⁴⁵⁸ És a dir, en la qual es guardaven els diners del comú de la corporació. Aquesta darrera precisió ens fa aproximar aquest costum a una mena de dret d'entrada. El també jurista Tomàs Mieres, al darrer quart del segle xv encara assenyalava com els qui aprovaven l'examen d'ingrés havien de lliurar 15 ll. bar. per a fer un convit.⁴⁵⁹ Aquestes pràctiques no eren, en absolut, exclusives del nostre col·legi, sinó que eren també usals en el món del col·legis professionals i de les confraries religioses.

3.7.2. EL RÈGIM JURÍDIC DELS COL·LEGIATS

Una de les implicacions de la vigència del sistema corporatiu medieval era el particularisme jurídic. En paraules del professor Iglesias, «durante la Alta Edad Media triunfa el principio de que toda organización humana da lugar a su propio derecho».⁴⁶⁰ El resultat d'aquesta mecànica va ser un dret especial que va donar lloc a un règim jurídic particular i a un veritable ordenament jurídic fragmentari.

Els subjectes beneficiaris n'eren els obrers, els moneders i els ministres de la seca amb les seves famílies, servents i béns. L'objecte de l'exempció del dret ordinari era, en el seu origen, la protecció d'una funció de caràcter públic orientada al bé comú,⁴⁶¹ és a dir, l'encunyació de la moneda de curs legal. Atès que aquesta encunyació, d'acord amb el pensament polític i econòmic medieval, només era puntual ocupava el temps del personal vinculat a la seca únicament de manera parcial i, a més, irregular. Aquesta és la pràctica constatada, almenys, al llarg dels segles XIII i XIV. Progressivament, però, el treball a la seca va guanyar en regularitat en la mesura que les emissions es van fer més freqüents o, fins i tot, continuades.

El poder reial, per compte del qual es feien les encunyacions, podia disposar de diverses solucions per afrontar una emissió: 1) contractar el personal necessari a través del que en terminologia actual en diríem contracte d'obra de durada determinada vinculat a la realització d'una feina concreta; 2) mantenir el personal vinculat en qualitat d'oficials reials i fent-se càrrec, per tant, del seu manteniment fins i tot quan no hi hagués feina, i 3) reconèixer la vinculació d'un personal a les tasques d'encunyació remunerat en relació amb el treball, però a la

458. Vegeu l'epígraf 6.4.1.

459. MIERES. *Apparatus...*, 24.

460. IGLESIA. *La creación del Derecho...*, vol. II, p. 181.

461. Vegeu l'epígraf 2.4.

vegada permetre la lliure actuació mentre no hi hagués en preparació cap emissió.

La solució inicial i més antiga va ser la primera que hem enunciat com a captació puntual d'uns professionals per a la realització d'una emissió. La pràctica d'aquests professionals, més o menys itinerants, cal recordar que abastava moltes de les altres tècniques de l'època que no eren necessàries d'una forma constant: mestres d'obres, pintors i escultors, només per citar alguns exemples ben coneguts. Posteriorment, el progressiu augment de les emissions va forçar a buscar una solució més estable. La vinculació d'aquests professionals en qualitat d'oficials permanents no es va dur a terme en època medieval i respon a criteris contemporanis.

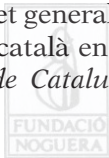
La solució que s'oferi fou de caràcter híbrid i respon al tercer model enunciat. Així es reconeixia i es salvaguardava aquest grup de professionals als quals s'encomanava la fabricació de la moneda. Ara bé, com a individus particulars que eren, podien exercir altres professions. La dualitat d'oficis i la discussió sobre la clàusula de temporalitat o de vinculació de la vigència del fur amb l'exercici a la seca serà motiu de múltiples raons, com veurem tant en parlar de l'abús dels privilegis⁴⁶² com dels conflictes de contenció.⁴⁶³

3.7.3. LA NORMATIVA

3.7.3.1. *El caràcter d'ordenament jurídic especial*

El règim jurídic de la Seca Reial i del seu personal adjacent estava regulat, en primera instància, en un cos normatiu format per acumulació de privilegis atorgats pel monarca en qualitat de *lex privata* o privilegi (fig. 5). En la mesura que aquestes ordinacions sobre el regiment de la seca i els privilegis relatius a la corporació d'obriers i moneders ho van permetre, també va existir un poder edictal en mans del capítol com a òrgan de govern del col·legi en matèria de regulació interna que, malauradament, no coneixem gaire bé.

Es tractava d'un dret especial que configurava un subordenament jurídic que no era ni complet ni exhaustiu. La seva integració jurídica s'acordava a les normes generals del dret general de Catalunya. D'altra banda, la integració dins del dret general encara era més patent arran de la compilació del dret general català en la seva primera edició impresa o *Constitucions i altres drets de Catalunya* de 1495. Efectivament, en

462. Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

463. Vegeu l'epígraf 7.2.5.

aquesta edició s'incloïa, al final del llibre primer, el títol: «de alcaldes e moneders de la seca».⁴⁶⁴ En les dues següents compilacions publicades, aquesta matèria va continuar recollint-se.⁴⁶⁵ Aquest dret general era prioritari atès que tenia rang de constitucions i capítols de cort.

El cos normatiu del col·legi estava desenvolupat per mitjà de privilegis atorgats i successivament confirmats en cada regnat. Es tractava d'una pràctica usual de totes les corporacions que perseguïen, d'aquesta manera, una actualització del seu dret. Així, en un recull de privilegis del segle XVI es mencionen diverses d'aquestes confirmacions reials com ara les de Ferran II el Catòlic el 1508, Carles I de Castella —l'emperador— el 1542 i Felip II de Castella el 1552.⁴⁶⁶ De fet, era usual en cada regnat aconseguir la confirmació preceptiva.

Tota la normativa va ser recollida pels alcaldes de la seca⁴⁶⁷ en un llibre, o compilació, en el qual es recollia el dret particular aplicable als membres de la corporació. En el cas de la Seca Reial de Barcelona es conserva el *Llibre de diferents privilegis, reals, sentències, y provisions reals concedits y fetes a favor dels magnífics alcaldes, y, col·legi de la Real Seca de Barcelona* (fig. 5).⁴⁶⁸ Els alcaldes barcelonins, a més, van disposar d'un segon cartulari copiat entre 1560 i 1564 pels notaris Pere Joan Garau,⁴⁶⁹ Pau Gomà,⁴⁷⁰ Miquel Benet Gilabert⁴⁷¹ i actuant de testimoni el notari públic de Barcelona Jeroni Antic Canyelles.⁴⁷² Aquest diplomatarí conté tant trasllats de documents de l'arxiu dels alcaldes com fragments extrets del llibre de privilegis dels alcaldes ja esmenat.⁴⁷³ Aquest procediment també consta que va ser seguit a les altres seques de la Corona d'Aragó. Així, per exemple, es conserva per a la Seca Reial de València el corresponent *libri alcaaldorum secce*, conegut

464. CYADC-1495. 1. *De alcaldes e moneders de la seca*. f. 69r-v.

465. CYADC-1588-1589. 1.50.1-4, i CYADC-1704. 1.56.1-4.

466. BnF. Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, núm. XVI (238), f. 165r.

467. Vegeu els epígrafs 6.3 i 7.2.1.1.

468. BC. Ms. 1710.

469. Aquest notari està documentat actiu entre 1545 i 1564. Vegeu la seva documentació notarial conservada a CASES. *Inventari...*, vol. 2, p. 193-194.

470. Aquest notari està documentat actiu entre 1550 i 1583. Vegeu la seva documentació notarial conservada a CASES. *Inventari...*, vol. 2, p. 247-254. A l'inventari, se'l cita com a Pau Gomar.

471. Aquest notari està documentat actiu entre 1532 i 1566. Vegeu la seva documentació notarial conservada a CASES. *Inventari...*, vol. 2, p. 134-138.

472. Aquest notari està documentat actiu entre 1560 i 1600. Vegeu la seva documentació notarial conservada a CASES. *Inventari...*, vol. 2, p. 326.

473. BS. Cod. Hisp. 128. Aquest manuscrit consta com a adquirit per la Biblioteca el 1873. Ignorem, però, la procedència del venedor.

amb el nom de *Baldufari*.⁴⁷⁴ Finalment, també coneixem els llibres de privilegis de les seques reials de Mallorca⁴⁷⁵ i de Càller.⁴⁷⁶

L'edició d'aquests cossos normatius particulars era pràctica usual de totes les corporacions com ara els municipis i els gremis. El de la Seca Reial de Barcelona ho va ser en un moment indeterminat del segle XIV i, després, continuat fins al segle XVI. La custòdia material dels privilegis era fonamental. En aquest context s'entén el manament fet l'agost de 1357 per Pere III el Cerimoniós al mestre de la seca i als altres oficials que portessin els seus privilegis al batlle general de Catalunya per tal que aquell en disposés d'una còpia.⁴⁷⁷

L'ús i la consulta per part dels alcaldes d'aquesta compilació privativa devia ser constant. Les anotacions marginals que es veuen en diferents manuscrits en són una prova material. A més, també disposem de testimonis escrits indirectes de la seva utilització al llarg de l'època moderna. Així, per exemple, en una còpia notarial del segle XVI del privilegi fundacional de 1208, l'escrivà anotà que l'extreia d'un «libro privilegiorum curie secce, que pro serenissimo domino rege Aragonum et comite Barcinone cuditur in dicta civitate Barcinone, in pergameneis scripto cum postibus et cum cohopenis coreorum virnilis coloris, et cum quattuor gaffetis sive *gaffets* et in dicta curia sive scribania honorabiles alcaldorum recondito».⁴⁷⁸ Igualment, en una al·legació jurídica del segle XVII es pot llegir: «inspecto libro tabulis et corio cooperto in quo existunt continuata privilegia per serenissimos reges concessa dictae curiae alcaldorum».⁴⁷⁹

En aquestes compilacions especials no solament es recollia el dret positiu emanat del monarca, sinó també tota la varietat de fonts jurídiques que conformaven l'ordenament jurídic coetani. En aquest sentit, destaquen, per la seva rellevància, les sentències i altres declaracions judicials. Tot plegat esdevenia un útil utilatge jurídic susceptible de ser al·legat en potencials conflictes posteriors. De totes maneres, cal assenyalar que es tractava de compilacions descaradament «interessades» en favor de la corporació. Això vol dir que recollien tota mena de documents que afavorissin la posició del col·legi, mentre que ignoraven completament aquelles disposicions que el perjudicaven.⁴⁸⁰

474. MATEU. *Libre dels privilegis*...

475. ARM. LR 16.

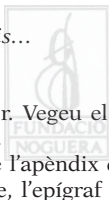
476. ASC. E 1/11.

477. AHC.B. *Llibre Verd*, f. 185r. Vegeu el doc. núm. 4 de l'apèndix documental.

478. BS. Cod. Hisp. 128, f. 1r.

479. Vegeu el doc. núm. 28 de l'apèndix documental. En particular, l'epígraf 25.

480. Vegeu, en aquest respecte, l'epígraf 7.2.5.1.

3.7.3.2. *Els drets i els privilegis*

Un dels aspectes més destacats i controvertits inherents als servidors de la Casa de la Moneda era el gaudi d'un seguit de privilegis. Aquests comencen el 1208 i acaben, de fet, el 1714 i de dret el 1716 amb la promulgació del Decret de Nova Planta i la reserva de la regalia de la moneda en mans del rei. La normativa borbònica acabaria el procés amb una uniformització legislativa que va estar vigent tot el segle XVIII en totes les seques. Els col·legiats van anar obtenint el seu feix de privilegis amb segles d'obtenció de gràcies, de renovacions i, fins i tot, de lluites aferissades per conservar-les. Entre els privilegis materials que, de manera global i general, integraven el dret substantiu dels col·legiats destaquen els següents:

1. La immunitat jurisdiccional i el fur privilegiat estaven garantits per als membres del col·legi, les seves famílies, els seus servidors i els seus béns.⁴⁸¹ Es tractava del privilegi fonamental estès arreu, com, per exemple, entre els moneders portuguesos.⁴⁸²

2. Els membres del col·legi podien anar armats i portar armes, fins i tot, vedades. Aquesta excepció tenia un origen antic i formava part del feix de privilegis immemorials dels moneders arreu. Així, el tenien reconegut els moneders portuguesos.⁴⁸³ També es reconeix en el privilegi —després estès a totes les cases de moneda— de Sanç de Mallorca de 1315 als seus moneders com a «privilegi special». El seu contingut es trasllada a d'altres privilegis reials i el trobem en un document de Pere III el Cerimoniós de creació dels florins de 1346 que ja menciona que el personal de la seca pugui portar armes, tant de dia com de nit, per a la pròpia protecció en els seus desplaçaments a la Casa de la Moneda mentre fabricaven el numerari.⁴⁸⁴ Aquest dret també es reconeix amb els mateixos termes per als arrendadors de la seca en un contracte d'arrendament de la mateixa casa de la moneda conclòs el 1473.⁴⁸⁵

Aquest privilegi no sembla que estigués actiu sempre i va ser especialment conflictiu. En alguna ocasió veiem com estava expressament vedat tot i que la mateixa prohibició mostra que la pràctica, probablement, no es respectava. Així, en una declaració reial de 1369, s'ordena que aquests casos siguin de la jurisdicció dels alcaldes de la

481. Vegeu el capítol 7 i, especialment, els epígrafs 7.1., 7.2.4 i 7.2.5.

482. PERES. *História dos moedeiros...*, tom. 1, p. 28.

483. *Ibidem...*, tom. 1, p. 27.

484. TRÉTON. *El libre de les monedes...*, doc. núm. 1.

485. MATEU. «Los contratos de arriendo...», p. 553.

seca i no d'altres autoritats jurisdiccionals.⁴⁸⁶ A València estan documentades el 1457 i el 1511 disposicions reials relatives a l'oposició a la pràctica de la confiscació d'armes del personal de la seca per part d'oficials d'altres jurisdiccions i l'obligació de lliurar-les als alcaldes.⁴⁸⁷ El respecte a aquesta pràctica i el retorn de les armes als col·legiats o als seus alcaldes es documenten encara més tardanament, com el 1554 o el 1628.⁴⁸⁸

A Mallorca consta un conflicte sobre aquest privilegi atès que a un col·legiat i guarda de la casa se li va confiscar la seva carabina i el van tancar a les presons reials el 1655. Els col·legiats van debatre en comú aquesta captura tenint en compte, en primer lloc, el privilegi de fur de què gaudien i, en segon lloc, el privilegi o llicència «de tenir armas de foch».⁴⁸⁹

Finalment, el 25 de gener de 1707, per exemple, es proclamava a València amb so de trompeta la prohibició de l'ús d'escopetes de forma general i «a totes y qualsevol persones de qualsevol grau i condició que sien, encara que sien exempts y privilegiats, comissaris o qualsevols oficials reals o familiars ... o dels alcayts de la seca o que per altre qualsevol exempció o llicència puixen pretendre dret de portar armes prohibides o reprovades».⁴⁹⁰

3. Estaven exempts d'host, cavalcades i altres càrregues reials, personals i veïnals des del privilegi de Pere I el Catòlic de 1208.⁴⁹¹ Un exemple de la vigència pràctica del privilegi, el trobem el 1380. Aquest any els col·legiats de Barcelona no acudiren a la host convocada per anar contra el castell de Querol. Com a conseqüència foren penyorats i després d'un procés dirigit per l'algutzir reial en el qual aquest mateix juntament amb el tresorer reial i el conegut jurista misser Narcís de Sant Dionís «han vist lo privilegi de les moneders e que és bo e bastant», s'ordenà que se'ls retornessin les penyores. No cal dir que la declaració es guardà gelosament com a precedent en el llibre de privilegis de la Seca de Barcelona.⁴⁹² L'extensió general d'aquest tipus d'exempció era clara i, per exemple, la trobem entre els moneders portuguesos.⁴⁹³

486. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 6.

487. *Ibidem*, doc. núm. 15 i 23.

488. *Ibidem*, doc. núm. 28 i 40.

489. BC. Ms. 336, f. 82v.

490. MATEU. *La ceca de Valencia...*, p. 64 i 65.

491. Així es recorda en un document d'Alfons IV el Magnànim de 1417. Vegeu

MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 14.

492. BC. Ms. 1710, f. 55r-58r.

493. PERES. *História dos moedeiros...*, tom 1, p. 27.

4. Igualment, gaudien d'exempció davant qualsevol convocatòria, servei i càrrega derivada de l'usatge *Princeps Namque*, així com de qualsevol convocatòria, servei i càrrega derivada de qualsevol altre usatge.⁴⁹⁴ Aquesta exempció es reconeixia no tan sols al personal de la seca, sinó també als seus arrendadors.⁴⁹⁵ Pel que fa a aquestes immunitats de naturalesa militar, trobem, clarament, el seu paral·lel en les exempcions militars de les corporacions de moneders a França.⁴⁹⁶

5. Estaven igualment exempts de qualsevol càrrega derivada del procés de sometent i de pau i treva.⁴⁹⁷ En aquest sentit, els col·legiats de la Seca Reial de Mallorca reclamaven el 1673 que ells, les famílies i els servents estaven exempts de les *guardes*.⁴⁹⁸

6. També estaven exempts de fer serveis de guaites i custòdies a les muralles de Barcelona i, en general, de prestar qualsevol càrrega pública o privada a aquelles.⁴⁹⁹

7. D'alguna manera, que no podem arribar a determinar amb la documentació coneguda, també estaven exempts, en principi, en matèria tributària. Aquesta asseveració caldrà limitar-la més endavant, perquè va patir una restricció successiva. Sabem que els moneders d'altres regnes, per exemple de França, gaudien d'una immunitat fiscal amb major o menor amplitud i era lògic, per tant, que els catalans també la pretenguessin.

Sembla clar que l'exempció fiscal era reconeguda, almenys d'entrada, als moneders castellans. Així consta documentalment l'any 1281 en una carta reial de manament al Concejo de Burgos en la qual l'infant Sanç ordenava que restituïssin a un moneder el que l'havien obligat a pagar «contra la libertad que an los monederos»⁵⁰⁰ i ordenava que, d'aleshores endavant, «non consintades a los cogedores de los pechos nin a otros ningunos quel peyndren nil tomen por ningún pecho que y acaezca ninguna cosa más qui a los otros monederos que y son».

També, de manera més explícita i detallada, el privilegi atorgat per Enric II de Castella (1366-1379) el 12 d'abril de 1366. D'acord amb aquest privilegi, els oficials, obrers i moneders de les seques castellanes restaven exempts de satisfer la «moneda forera, i de yantar, i de martinienga, i de servicios, i de pedidos, i de hueste i de fonsadera, i de ir o

494. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

495. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LI, p. 396-397.

496. BARTHÉLEMY. «Léttres...», vol. 17, p. 75 i seg.

497. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

498. BC. Ms. 336, f. 145r.

499. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

500. GONZÁLEZ DIEZ. *Colección diplomática...*, doc. núm. 114, p. 202.

enviar enfonsados, i de emprestitos, i de portazgos, i de diezmos, i de passages, i peage, i recuage, i de roda, i castilleria, i de sueldos, i de toda servidumbre, i de todo premio, i de todo tributo, i de todos los otros pechos i derechos, que los otros uviessen de dar al Rei».⁵⁰¹

A més, també se'ls reconeixia, a continuació, altres aspectes privilegiats com «Otrosí les fueron dados Alcaldes que juzgasen sus pleitos...; Que sus Alcaldes tuviessen prisión apartada...; Que no fuesen presos sus cuerpos por ningunas deudas que deviessen...; Que sus ganados anduviessen salvos i seguros por sus Reinos, i paciessen las yervas sin pena, salvo panes e viñas...; Que fuesen francas sus moradas donde possasen...; I que ninguno uviese Señorío sobre ellos sino el Rei».

La Seca Reial de Sevilla tenia un règim similar, com a mínim, des d'un privilegi reial del 15 de setembre de 1310.⁵⁰² Almenys així ho recull el cronista sevillà Diego Ortiz de Zúñiga, que els qualifica de «los más antiguos privilegios que yo he visto dados a los Oficiales y Monederos de las casas de la Moneda de esta ciudad, de franquezas de pechos y todos Reales servicios, respecto a su importante ocupación».⁵⁰³ En general, es tracta d'uns estatuts que van trobar continuïtat en ser confirmats successivament en temps de Joan II (1406-1454) i d'Enric IV de Castella (1454-1474) i, posteriorment, inclosos dins de la *Nueva recopilación de las leyes del Reino* compilada en temps de Felip II de Castella (1556-1598).⁵⁰⁴ A més, van ser copiats en el *Llibre de privilegis* de la Seca Reial de Lisboa.⁵⁰⁵ La justificació dels privilegis, tal com exposa Pérez Sindreu,⁵⁰⁶ extraient-la de l'exposició de motius de l'esmentada norma, es basava en el seu paper estratègic en l'encunyació de la moneda i en el fet que es tractava d'un treball que no solament no generava beneficis econòmics, sinó que, sovint, comportava dificultats de tot tipus.⁵⁰⁷ Altres seques que ens mostren l'empara d'uns privilegis anàlegs són les de Toledo⁵⁰⁸ o de Conca.⁵⁰⁹

Els col·legiats a la Seca Reial de Mallorca tenien una immunitat tributària molt discutida que arrencava del privilegi ja esmentat de

501. Vegeu-ne l'edició parcial a BARTOLOMÉ & SÁINZ. *La ceca de Burgos...*, p. 20.

502. PERES. *História dos moedeiros...*, tom 1, doc. núm. 6.

503. ORTIZ DE ZÚÑIGA. *Anales eclesiásticos...*, tom II, p. 37-38.

504. *Nueva recopilación de las leyes del Reino*, lib. v, tít. xx, l. 1.

505. PERES. *História dos moedeiros...*, tom 1, doc. núm. 6.

506. PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 102.

507. Vegeu l'epígraf 2.4.

508. GARCÍA LUJÁN. «Privilegios de los monederos...», MARTÍN-PEÑATO. *La casa de la moneda...*; MARTÍN-PEÑATO. *La moneda en Toledo...*, p. 83.

509. CABAÑAS. «Notas sobre los monederos...»; TORRES. «El ordenamiento...», p. 142-143.

Sanç de Mallorca de 1315. Una sentència dictada el 1332 per l'abat d'Arle, jutge comissionat pel rei per resoldre un conflicte sobre les impositcions municipals, es mostrava favorable, precisament, a la immunitat partint d'aquell privilegi.⁵¹⁰ El conflicte, de totes maneres, va anar reapareixent de manera periòdica. Així, es va incoar un procés entre el síndic de la ciutat de Mallorca, d'una part, i els moneders, de l'altra, davant el portantveus del governador de Mallorca a causa de la pretensió del síndic que els membres del capítol participessin en les talles comunals. La sentència, dictada el 15 de febrer de 1370, era favorable a la immunitat dels moneders i el síndic, disconforme, va promoure un recurs d'apel·lació que, finalment, va retirar.⁵¹¹ Totes les dades indiquen que aquest privilegi fiscal era un punt molt controvertit.

Per referències indirectes ens consta la reacció negativa dels seus col·legues dels municipis catalans davant les talles i les impositcions municipals. Així, per exemple, coneixem el tractament fiscal que rebien els membres del capítol de Barcelona.⁵¹² En els còdexs mallorquins de *Rosselló Nou* i *Vell* consta una declaració del 8 d'agost de 1362 en la qual es diu: «quod monetarii Majoricarum contribuant in impositionibus et adjutis, prout monetarii Barchinonae».⁵¹³

En el mateix sentit es pronunciava Pere III el Cerimoniós en una declaració reial del 5 de setembre de 1370 en la qual manifestava que els moneders mallorquins «ex declaratione nostra tenentur contribuere in adjutis impositionibus comunibus civitatis et regni predictorum sicut monetarii Barchinone ad aliud idem sunt astriti».⁵¹⁴ Per tant, indirectament sembla clara quina era la posició tributària dels col·legiats a la Seca Reial de Barcelona. Una altra cosa és que els moneders mallorquins, no conformes amb seguir el camí dels barcelonins, reaccionessin amb promptitud i aconseguissin que el rei derogués aquesta lletra per disposició del 30 de setembre de 1370. Indirectament, també constatem, a través de la justificació reial, el paper de referència que desenvolupava Barcelona quant al regiment de les seques.

Les immunitats fiscals dels col·legiats mallorquins van tendir a limitar-se al llarg del temps a l'ombra de les greus dificultats pressupostàries que va patir el reialme durant un llarg segle xv. Així, el 1420 es va signar una transacció entre la universitat i el col·legi restringint

510. ARM. LR 16, f. 38r i seg.

511. ARM. LR 16, f. 19v i seg.

512. ARM. LR 16, f. 23r i seg.

513. ARM. Codi Rosselló Vell, f. 219r; Codi Rosselló Nou, f. 170v.

514. ARM. LR 16, f. 23r.

el nombre de beneficiats fiscals a només 21.⁵¹⁵ Efectivament, a mitjan segle XVII els col·legiats matriculats continuaven sent un nombre no superior a aquesta xifra.⁵¹⁶ A Barcelona i a Perpinyà també van estar vigents els *numerus clausus* en la matrícula. Encara una reforma de la seca mallorquina de 1461 va restringir el personal i l'extensió de les immunitats fiscals a 15 obrers i moneders que en anys alterns havien de gaudir, dividits en dos grups, dels privilegis fiscals.⁵¹⁷ El 1499, en canvi, es mantenia encara la immunitat per als moneders.⁵¹⁸ Més enllà de les limitacions numèriques, els moneders mallorquins a mitjan segle XVII continuaven defensant la seva immunitat fiscal. Així, en relació amb el fogatge demanat pel rei el 1654, els col·legiats exposaven en el seu capítol que «per quant per los privilegis reals del dit Collegi los collegiats sian franchs y nos sap que se sia pagat may se ha recusat pagar».⁵¹⁹

Els col·legiats de la Seca Reial de València gaudien dels mateixos privilegis que els barcelonins. En el cas dels valencians consta que eren immunes a càrregues fiscals com el «morabati y de altra colecta»⁵²⁰ segons un document de 1452. La vigència d'aquesta immunitat està documentada en els segles següents i, així, el 1544 els col·legiats valencians obtenien una declaració confirmatòria del batlle general.⁵²¹

Pel que fa als col·legiats de Perpinyà, sabem que el monarca va ordenar, en data 20 d'octubre de 1376, que els advocats i els moneders havien de contribuir a les càrregues de la comunitat d'acord amb els béns que posseïen.⁵²² Ara bé, el 1346, el mateix Pere III el Cerimoniós havia reconegut als moneders, entre altres immunitats, la de les «questia et monetagio et prestacione ac servitute ejusdem, et ab omni lezda, pedagio».⁵²³ És a dir, d'un seguit d'imposicions tributàries que afectaven el fisc reial.

En els capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca es reafirma l'exempció dels col·legiats mallorquins alhora que, correlativament, es reconeix una conseqüència negativa que es manifesta en la inhabilitació per a l'exercici de càrrecs públics, «con no sia rahonable cosa que aquells

515. URGELL. «La reforma de la Ceca...», p. 150.

516. Vegeu, per exemple, les actes del Col·legi. BC. Ms. 336 i 334/1.

517. *Ibidem*, p. 153-154.

518. SANTAMARÍA. *Pragmática de Granada...*, p. 42.

519. BC. Ms. 336, f. 78r.

520. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 15.

521. *Ibidem*, doc. núm. 27.

522. COLSON. *Recherches...*, p. 101.

523. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. I (p. 172).

qui no contribuexan en los talls e altrs carrachs de la universitat desus dita capien en alcuna manera en lo consell o regiment de aquella». ⁵²⁴ Això no obstant, es deixava la porta oberta a la participació en la vida política de la universitat prèvia satisfacció de les càrregues tributàries locals. Fos com fos, la immunitat dels col·legiats de Mallorca devia ser envejada pels seus col·legues de Barcelona, menys afortunats en aquest punt. Encara el 1695 el col·legi es reunia per defensar l'exempció d'un membre seu per a qui la vila de Manacor pretenia que contribuís en una talla i en la qual es referien a la mencionada concòrdia que els eximia. ⁵²⁵

Cal pensar que el municipi, a Barcelona i arreu, estava vinculat als veïns —privilegiats o no— amb una immediatesa que en facilitava el control. D'altra banda, les exaccions fiscals municipals estaven basades, en ocasions, en justes causes que beneficiaven tots els veïns i, per tant, era més fàcil denunciar la injustícia d'algunes de les exempcions. Pensem, per exemple, en les talles que havien de pagar els veïns per fer front a les elevades despeses necessàries per a dotar una ciutat de muralles. En aquest supòsit, tant els moneders com altres col·lectius immunes com, per exemple, els eclesiàstics, els jueus i els cavallers vilatans ho tenien realment difícil per sostenir la seva posició de privilegi fiscal. Tot plegat, aquest supòsit i el xoc entre autoritats municipals i col·lectius privilegiats es va donar arreu i no va ser exclusiu del Principat o de Mallorca.

Un testimoni ben documentat de conflictes locals amb rerefons fiscal, el trobem a Castella en el xoc entre les autoritats municipals de Burgos i els moneders, els eclesiàstics i els jueus de la mateixa població. ⁵²⁶ El punt conflictiu radicava, en aquest cas, en la pràctica d'aquells grups privilegiats d'adquirir propietats a *pecheros* i negar-se, després, a contribuir en els tributs municipals que gravaven la finca quan el propietari anterior era *pechero*. En aquest supòsit, el perjudici per les arque municipals era obvi i, per això, es va resoldre que havien de contribuir per aquestes finques adquirides a *pecheros*.

És raonable imaginar, després d'aquesta disquisició sobre un problema de primer ordre en l'agenda política municipal, que el poderós Consell de Cent de Barcelona tenia prou força per evitar que els col·legiats en el capítol de la seca gaudissin d'aquesta exempció gens favorable als interesos comunitaris municipals. Hem de pensar, a més,

524. ARM. LR 16, f. 37r.

525. BC. Ms. 336, f. 230r.

526. GONZÁLEZ DIEZ. *Colección diplomática...*, doc. núm. 38, 84 i 103.

que el sistema tributari preveia el repartiment proporcional de les càrregues entre els veïns contribuents i, per això, convenia incrementar el nombre de veïns atès que com més alt fos el nombre de tributants més repartida estaria la càrrega tributària.

Tenim evidències del conflicte de naturalesa fiscal que enfrontà els moneders i el govern de la ciutat de Barcelona a partir de la segona meitat del segle XIV, just quan la pressió fiscal municipal va incrementar-se a causa de les contínues peticions reials de subsidis extraordinaris amb motiu de la Guerra de Castella, també dita dels Dos Peres.⁵²⁷ Així ho podem constatar en llegir, per exemple, una anotació present en un dels testaments dels consellers barcelonins. Cal saber que els mal anomenats «testaments» eren uns memorials que escrivien els magistrats cessants al final de cada mandat per ajudar en les tasques de govern els seus successors en el càrrec. Aquest conflicte també es trasllueix en la resta de documentació que el mateix Consell de Cent va anotar amb cura en el llibre de privilegis de la ciutat, l'anomenat *Llibre Verd*.

En l'anotació del testament esmentat es podia llegir: «Item, sien membrats los dits consellers esdevenidors que façen metre en lo libre dels privilegis de la ciutat la sentència que la ciutat, en temps passat, ha obtinguda sobre lo fet de la qüestió qui era entre la ciutat, de una part, e los moneders, de la altra, los quals segons tenor de la dita sentència deuen contribuir e pagar en les obres dels murs e en impositions e en totes altres exaccions e coses segons que los altres ciutadans són tenguts pagar».⁵²⁸ Certament, els consellers posteriors van complir la recomanació dels seus predecessors i en el *Llibre Verd* que compilava els privilegis municipals es va copiar la sentència.⁵²⁹

Aquest conflicte de naturalesa fiscal, com ja s'ha assenyalat, no tan sols enfrontava els moneders amb el municipi, sinó que implicava tots els grups privilegiats, bàsicament nobles i eclesiàstics. Aquests darrers també van acabar per haver d'acceptar a Barcelona la seva subjecció fiscal, especialment després d'una sentència reial donada sobre el conflicte.⁵³⁰

En tot cas, és oportú que ens aturem en la sentència emesa per Pere III el Cerimoniós el 13 de desembre de 1359 en el context de la guerra que l'enfrontava amb el rei Pere el Cruel de Castella. No podem oblidar que la vigília de la festa de Pasqua d'aquell mateix any el

527. SÁNCHEZ. *El naixement de la fiscalitat...*, p. 129-134.

528. AHCB. 1C.XVII, Testaments dels consellers (1371-1396), 1, f. 5v-6r.

529. AHCB. *Llibre Verd*, f. 192r-192v.

530. AHCB. 1C.XVII. Testaments dels consellers (1371-1396), 1, f. 7r.

monarca castellà en persona havia amenaçat amb la seva armada la capital del Principat, tal com es recull en la *Crònica* del seu regnat.⁵³¹ Per tant, la defensa de la ciutat amb noves fortificacions exigia un esforç suplementari dels ciutadans que s'afegia al ja de per si carregós donatiu ofert al monarca. És en aquest context que els moneders es negaven a pagar encastellant-se en els seus privilegis fiscals.

La sentència desfavorable a les pretensions dels moneders, com s'estaven donant arreu de la Península, es fonamentava expresament en els principis del dret comú d'acord amb els quals era just que tot-hom contribuís en allò que a tots beneficiava. Es tractava, per tant, d'una sentència fonamentada en una norma o regla d'equitat. En el cas concret dels moneders barcelonins, es va donar en el marc ambiental de la Cort General que se celebrava a Cervera en aquells moments amb la discussió d'un donatiu o proferta universal, quantitativament important, en el qual les desavinences van ser importants no tan sols entre el rei i els braços, sinó entre els diferents braços.⁵³² Els consellers de Barcelona triomfants la van fer copiar, com hem vist, en el *Llibre Verd*, mentre que els moneders no la van fer transcriure en el seu llibre de privilegis atès que els era desfavorable i convenia, com ja hem assenyalat, intentar amagar-la o almenys no donar-li més publicitat de la qual ja li donarien els seus adversaris. Aquest i altres exemples ens permeten constatar el caracter unilateral, interessat i parcial d'aquestes compilacions documentals i la necessitat, precisament, de contrastar-les amb les compilacions d'altres institucions en conflicte.

El fet és que, més enllà dels testimonis normatius al·legats, disposem de proves materials, en forma de documents d'aplicació del dret, que confirmen la subjecció tributària dels moneders de Barcelona després de la sentència. Així, ens consta que els moneders contribuïren a la col·lecta del fogatge decretat a les Corts de Montsó de 1363. En els llibres de focs fets per quaters o barris de la ciutat l'any esmentat —Barcelona a aquests efectes era dividida en quatre quaters: Mar, Framenors, Pi i Sant Pere o de la Salada— es relacionen les persones que hi contribuïren, el seu domicili, l'ofici i la quantitat assignada. Doncs bé, en el quarter de Santa Maria del Mar s'esmenta Francesc

531. PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica*, cap. 6, par. 24, p. 253.

532. De fet, el donatiu seria gestionat de manera independent per dues comissions estamentals gestores bessones però autònomes compostes, respectivament, pel braç reial, l'una, i pels braços militar i eclesiàstic, l'altra. Vegeu els capítols del donatiu tancats el 18 de desembre de 1359 que en regulen les condicions a: SÁNCHEZ; ORTÍ. *Corts, parlaments...*, doc. núm. XVIII (1) i XVIII (2), p. 191-228. Sobre la comissió, vegeu: ESTRADA-RIUS. *La Deputació del General...*, tesi inèdita defensada a la Universitat Pompeu Fabra l'any 2001.

Hostalers, moneder,⁵³³ i en el quarter del Pi se citen expressament com a moneders Francesc Trapat i Bernat de Canalies.⁵³⁴ Tant l'un com l'altre tenen cognoms que apareixen a la matrícula dels col·legiats el 1332, per la qual cosa els presumim descendents o parents.⁵³⁵ Si van ser inscrits al fogatge és ben segur que no eren considerats immunes i que havien de pagar com la resta dels seus veïns. El que sí que cal notar és que la majoria d'obriers i de moneders no hi apareixen.

En les provisions d'oficis expedits pels alcaldes de la seca de Barcelona es designava el beneficiari de l'ofici i se'ls recordava els principals privilegis, gràcies i mercès de què havien de gaudir. Entre aquests, es mencionava el privilegi de Ferran II el Catòlic del 3 de març de 1508 pel qual podien anar per terra i per aigua sense haver de satisfer cap dret de barra, pontatge o barcatge. Aquest privilegi era usual a les seques franceses, que fins i tot fabricaven uns getons en els quals s'ordenava als responsables d'exacció dels esmentats drets de deixar passar els moneders.⁵³⁶

8. Els moneders estaven, des d'un privilegi de 1208,⁵³⁷ sota la seguretat o salvaguarda atorgada pel rei. Aquesta especial protecció la trobem igualment en les corporacions franceses. No en va, els moneders francesos tenien la pretensió de ser considerats *commensaux du roi*, és a dir, membres del cercle d'oficials vinculats a la cort reial.⁵³⁸

9. Tampoc, segons Tomàs Mieres,⁵³⁹ podien ser represaliats ni marcats.⁵⁴⁰ La prohibició de penyorar-los o marcar-los ja estava continguda a l'esmentat privilegi de 1208.

533. AHCB. 1B.XIX Fogatges, 33, f. 36r.

534. AHCB. 1B.XIX Fogatges, 34, f. 7r i 15v, respectivament.

535. BC, Ms, 1710, f. 18r.

536. Una expressió concreta d'aquest privilegi era l'exempció de peatges de què els moneders gaudien en terres de França i Alemanya. Per acreditar la seva condició de moneders i alhora recordar el gaudi del privilegi, diverses corporacions de moneders van emetre al llarg del segle XVI uns senyals o medalles que eren presentats als collidors dels drets de barres, pontatges i altres peatges anàlegs que es cobraven en els camins. En aquestes medalles es llegien variacions de la inscripció imperativa «Péagers, pontonniers, laissez passer les monnoyers». El fonament de privilegi estaria, possiblement com el de la seguretat i guiatge, en els forçosos desplaçaments als quals es trobaven forçats en servir a diverses seques. Vegeu, sobre el tema, MANTELLIER. «Médaille...», p. 59 i seg. i, en general: DUPLESSY. «Les monnaies...», p. 129-130.

537. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 1.

538. BARTHÉLEMY. «Léttres...», vol. 17, p. 74 i seg.

539. MIERES. *Apparatus...*

540. FERRO. *El dret públic...*, p. 180.

10. Tant l'edifici de la seca com les cases particulars dels mone-ders eren, a més, immunes i podien posar-hi el senyal reial⁵⁴¹ com a manifestació pública d'aquest estatut. L'escut implicava un senyal de distinció d'un edifici que, en principi, no tenia res de particular respecte a la resta i era un signe manifest d'estar sota la protecció reial. Així, quan es va instal·lar una seca a la ciutat sarda de Càller el 1338 es va ordenar que es pintés un escut reial damunt la porta.⁵⁴² Igualment, aquest privilegi consta per al cas de la Seca Reial de València en una confirmació dels privilegis i explicació que tinguessin els mateixos que els de Barcelona de 1469 en la qual es manava que, com a símbol de protecció, col·loquessin l'escut reial tant a l'edifici de la seca com a les cases particulars.⁵⁴³ Aquest detall va ser comú a la majoria de seques medievals i modernes d'arreu d'Europa.

En definitiva, dels documents podem extreure que es tractava d'una pràctica usual que, molt possiblement, també es va aplicar a la Seca Reial de Barcelona en època medieval. Hem de pensar que, per exemple, els aloers que en el camp català no depenien de cap senyor jurisdiccional, sinó directament del monarca, també tenien aquest dret.

Pel que fa a la Casa de la Moneda de Barcelona, està documentat aquest interès a l'època moderna. Així, l'1 de febrer de 1708 se sol·licitava de part del rei al Consell de Cent que es traslladés la pedra que tenia esculpides les armes d'Aragó situada sobre el portal de Sant Antoni a la porta de la seca.⁵⁴⁴ El Consell va contestar el mateix dia la sol·licitud de manera positiva sempre que l'escut se situés al carrer de la Seca i no al carrer de Flassaders. En cas de persistir aquesta darrera ubicació, el Consell avançava que portaria l'escut a les seves dependències.⁵⁴⁵ No coneixem les raons de les condicions del Consell ni on va acabar la pedra amb l'escut.

El que és cert, en tot cas, és que el portal de la seca va acabar adornat amb un escut reial, que és el que encara avui podem veure-hi (fig. 1). Aquest escut presenta les armes utilitzades pels primers reis de la casa de Borbó a Espanya abans que Carles III d'Espanya

541. L'associació del senyal reial amb la Seca Reial de Barcelona va ser, tal com ja s'ha comentat en esmentar el segell de la corporació, una constant, tal com demostren el segell, la portada del llibre d'actes de la seca conservat a l'AHPB, corresponent al segle XVI i la portada al·legòrica d'una al·legació jurídica del segle XVII.

542. ACA. RP. MR. Reg. 2008/1, f. 2v.

543. MATEU. «Los privilegios de los monederos...», p. 41-42.

544. AHC.B. 1B.II, Registre de deliberacions, 217, f. 70v.

545. AHC.B. 1B.II, Registre de deliberacions, 217, f. 71r. Vegeu els fragment transcrits a: RIPOLL. *La Seca...*, p. 49-50.

en modifiqués la disposició. En aquest mateix sentit ostenta el Collar de l'Orde del Toisó d'Or —heretada de la Casa de Borgonya a través de la d'Àustria— i la venera de l'Orde de l'Esperit Sant privativa dels monarques de França. La documentació, publicada per Ripoll,⁵⁴⁶ mostra que aquest escut és obra de l'escultor Salvador Aldabó, el qual va rebre 6 doblons l'any 1718 per aquesta feina.⁵⁴⁷ El que és més important, però, és que l'encàrrec de l'escut i la seva col·locació damunt del portal s'insereix en el context de les obres de reforma de l'edifici que es van emprendre després de la Guerra de Successió, quan el 1718 i fins a 1720 es van reprendre temporalment les emissions de moneda aprofitant les instal·lacions preexistents. És molt probable que aquest escut substituís un altre escut anterior amb les armes reials d'Aragó. Ja s'ha comentat el costum del col·legi d'utilitzar les armes reials en altres documents com en les cobertes del llibre d'actes (fig. 8)⁵⁴⁸ o bé en una al·legació de 1646 (fig. 6).⁵⁴⁹

11. Martí I l'Humà també els va concedir una gràcia especialment sorprenent per defensar-se de possibles abusos per part dels diversos oficials reials ordinaris i del mateix monarca. Aquesta consistia a autoritzar-los, en cas que no es respectessin els privilegis per part de les autoritats reials, a aturar la producció de moneda i qualsevol altra activitat a la seca.⁵⁵⁰ És evident que aquesta mesura extrema de pressió havia de forçar la recerca d'una solució a qualsevol problema amb brevetat de temps.

No consta, de totes maneres, l'exercici efectiu reiterat del privilegi, excepció feta del conflicte iniciat el 1433 entre la ciutat i els obrers i moneders i solucionat per sentència de la Reial Audiència.⁵⁵¹ De totes maneres, la simple amenaça d'exercir-lo ja devia de ser prou efectiva. En tot cas, encara el 1558 el Col·legi d'Obrers i de Moneders de València aconseguia de Felip II de Castella i I d'Aragó la renovació d'aquesta gràcia.⁵⁵² Sí que en el procés de la Reial Audiència incoat el 1433 consta que el personal de la seca, veient-se en un moment determinat defraudat en els seus salaris, va deixar de treballar com una

546. RIPOLL. *La Seca...*, p. 65.

547. BC. ARX. 790, f. 11v.

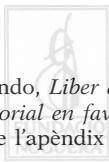
548. AHCP. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum et conclusionum...*

549. FONTANELLA; LAUGER. *Memorial en favor...*

550. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

551. AHCB 1C-XX-1

552. MATEU. *Libre dels privilegis...*, p. 29.

mesura de pressió⁵⁵³ que, pert cert, inicialment va tenir èxit.⁵⁵⁴ És molt possible que aquest cessament es vinculí amb aquest privilegi, tot i que no es digui expressament a causa de la brevetat en l'exposició dels fets.

3.7.3.3. *L'extensió del gaudi dels privilegis*

Una qüestió fonamental que cal determinar amb detall immediatament després d'enumerar i desgranar el contingut material dels privilegis, llibertats i gràcies atribuïts als moneders, és fixar els titulars que tenien reconegut el dret al seu gaudi ple així com l'abast, extensió i límits del mateix gaudi. Aquest punt és important atesa l'hostilitat amb la qual van ser rebuts per l'entorn social i jurisdiccional immediat els col·legiats de la seca, així com la conflictivitat institucional que va generar, sovint, el gaudi del seu estatut privilegiat, especialment, en relació amb la jurisdicció dels alcaldes i amb el fur propi reconegut als col·legiats.⁵⁵⁵ Aquest punt s'ha d'analitzar, en bona mesura, des d'una òptica diacrònica, ja que l'extensió reconeguda dels privilegis —especialment el judicial, però també el fiscal— van estar subjectes a una evolució política que, a grans trets, podem qualificar de progressivament restrictiva en perjudici dels col·legiats.

L'abast personal dels privilegis és la qüestió més clara i indisputable, per tal com la seva extensió va estar establerta en el rang normatiu pels successius privilegis reials i no va ser susceptible de greus discussions. La doctrina, encapçalada per Mieres, entenia que no solament podien gaudir de tots els privilegis els membres del col·legi i les seves famílies, sinó també els seus servents, tant lliures com esclaus.⁵⁵⁶ En aquest darrer àmbit cal afegir que també tots els béns dels col·legiats —immobles, mobles i semovents— estaven emparats per la jurisdicció dels alcaldes. Aquesta doctrina va ser acceptada sense discussions i la seva aplicació es constata tant en la normativa com en la pràctica. L'efectivitat, encara que teòricament s'hauria d'activar d'ofici

553. Es diu que «Item, ponit quod eo tempore quo ipsi operarii, monetarii et alii officiales de argento empto de peccuniis dicte civitate cudebant dictam monetam videtis qualibet ipsi erant defraudati in eorum salariis cessarunt a fabricando dictam monetam dicentes et afirantes quod ex quo ipsi non habebant eorum salaria a modo de dicto argento non fabricarent monetam». Vegeu AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n), f. 14v-15r.

554. En aquest sentit, «rogarunt ipsos ut fabricarent dictam monetam offerentes et promettes illis quod ipsi satisfacerent eis in eorum salariis a primo denario usque ad ultimum». AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n), f. 15r-15v.

555. Vegeu, en general, el capítol 7 i, en especial, els epígrafs 7.2.5.

556. MIERES. *Apparatus*...

i de manera automàtica, estava subjecta a la pràctica a l'acreditació de la pertinença al col·legi a través, per exemple, de la seva matrícula.

L'abast material i temporal del gaudi dels privilegis va ser una qüestió més debatuda i conflictiva. Bona part de la conflictivitat venia de les pròpies particularitats dels moneders; en concret, pel fet objectiu que l'activitat d'encunyació de moneda era puntual i tampoc no abastava, sovint, a tot el col·lectiu. La inquietud i la divergència radicava en el gaudi dels privilegis quan no es treballava per cessament temporal de l'activitat o per no haver estat cridat a la seca.

En principi, el gaudi dels privilegis era total en la fase inicial dels moneders itinerants, encara que l'efecte devia semblar temporal pel fet que acabada l'emissió els moneders desapareixien. El problema devia començar quan els moneders eren persones sedentaritzades que calia protegir en tot moment tant mentre treballaven com quan cessaven la seva activitat.

La transcendència era especialment visible pel que fa a la jurisdicció i al fur propi. El fonament era donar confiança i garantir protecció i independència al col·lectiu. Aquesta era la posició inicial de la monarquia, que trobava el seu reflex en una normativa garantista. En aquest sentit, tenim el privilegi d'Alfons IV el Magnànim de 1445,⁵⁵⁷ en el qual s'ordenava la plenitud de la jurisdicció dels alcaldes i, per tant, la correlativa immunitat respecte a la jurisdicció ordinària tot donant com a justificació que «...batent moneda o no batent o, del tot desistent, com stiguen sempre prests y aparellats per a exercir llur offici, tota hora y quant, sia necessari». Per tant, als ulls de la Corona, la lliure disponibilitat del col·lectiu justificava el gaudi permanent de l'estatut privilegiat. Així, per exemple, la jurisdicció també empararia aquells col·legiats rellevats de les seves tasques per raons d'edat.⁵⁵⁸ Això queda expressament manifestat en una matrícula de la Seca Reial de Perpinyà de 1424 en la qual es recullen els «obriers de la secha los quals no són vuy per obrar com sien vells mas han bé obrat e per lur belesa no deuen perdre lur beniffet».⁵⁵⁹

Altres posicions externes a les seques defensaven que dels privilegis només se'n podria gaudir mentre s'encunyés o es treballés a la seca o en matèries vinculades a l'encunyació. Amb el temps aquesta qüestió derivà en un aspecte conflictiu. Les jurisdiccions ordinàries pretenien que només fossin vigents mentre s'amonedava i en matèries

557. Vegeu-ne l'edició a SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. LIX.

558. És a dir, el que avui diríem per jubilació.

559. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 177).

connexes. Des del col·legi el que es pretenia era una extensió global dels privilegis. Jaume Callís, defensant la posició dels alcaldes, pensava que els privilegis eren vigents tant si encunyaven moneda com si no.⁵⁶⁰

Precisament, d'una data indeterminada posterior a 1684, conservem una al·legació jurídica redactada pel jurista Jeroni de Ferrer i encarregada pel capítol dels moneders, que es pronuncia en la defensa de la posició del col·legi i que es va fer per ser elevada al lloctinent o virrei de Catalunya. En aquest document el jurista defensava amb raonaments que «la jurisdicció en ells —es referia als moneders— sa casa y familias en fets civils, com criminals, tant treballant en la Seca, com no treballant y en totas materias, és dels alcaldes».⁵⁶¹ Aquesta posició garantista àmplia és la que els col·legiats van mantenir en tot moment.

3.7.3.4. *L'abús dels privilegis i les mesures correctores: prohibicions i limitacions d'accés*

Tal com ja hem assenyalat, els privilegis eren comuns a les seques d'arreu de l'Europa occidental i, així, podríem establir comparacions amb l'estatut jurídic atribuït als moneders en regnes veïns com Castella o França.⁵⁶² Si féssim això, veuríem que els moneders catalans no eren dels més privilegiats atès que francesos i castellans, per exemple, estaven exempts fins i tot de pagar, en gran mesura, qualsevol mena de tribut.⁵⁶³

Els diferents privilegis dels moneders van propiciar que, almenys des dels segles xiv i xv, es percebés la condició de col·legiat com a molt beneficiosa. En conseqüència, moltes persones alienes a la vida i a la pràctica de la fabricació monetària van pretendre emparar-se en el fur especial del col·legi i gaudir dels seus beneficis jurídics. Sense tenir constància de les sentències dictades per aquesta cort és difícil pronunciar-se sobre la seva jurisprudència, que tanmateix es devia de percebre com a més lleugera o beneficiosa que no pas l'ordinària reial.

Tot plegat, va portar a situacions abusives provocades per la voluntat de diferents persones de gaudir fraudulentament dels privilegis del col·legi. Els fraus més comuns van consistir en: 1) l'acaparació d'oficis en mans d'una sola persona, i 2) l'ingrés al col·legi de persones

560. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*

561. Vegeu el doc. núm. 87 de l'apèndix documental.

562. Vegeu les referències als privilegis dels moneders francesos i castellans fetes en apartats anteriors.

563. Vegeu l'epígraf 3.7.3.2.7.

sense cap intenció de prestar els seus serveis a la seca, sinó únicament treure profit dels privilegis inherents a la condició de moneder.

1. L'acumulació d'oficis en mans d'una única persona, que podia exercir-los directament o bé subrogar en el seu lloc una altra persona que s'hi avingués previ acord de compensació econòmica, no era una situació estranya, sense tampoc ser corrent. Es tractava de pràctiques que implicaven, almenys des de la nostra òptica, una decadència moral de l'administració reial per tal com venia a ser considerada una mera font de renda.

Aquesta circumstància no es constata en gaires ocasions, encara que disposem d'algun exemple. Així, consta que en l'establiment per part de Pere III el Cerimoniós de la Seca Reial de Càller que havia de batre moneda d'or es va concedir aquesta mena de gràcies a alguns dels protagonistes de la fallida aventura.⁵⁶⁴ També es va disposar aquesta gràcia en el privilegi de reforma de la Seca Reial de Mallorca de 1461. Efectivament, després d'efectuar una reducció del nombre de personal i d'oficis es va preveure que alguns obrers i moneders poguessin —entenem que, a més del propi treball d'obrer o de moneder— «tenir e exercir alsguns dels officis de la dita Secha a aquells compatibles».⁵⁶⁵ Que era més freqüent del que es documenta queda clar perquè el 1357 Pere III el Cerimoniós establia la prohibició general d'ocupar dos oficis a la Seca Reial de Barcelona i mencionava expressament la pràctica de subrogar en el lloc a substituïts.⁵⁶⁶

2. Pel que fa a l'ingrés al col·legi de persones alienes, cal dir que era un fet molt freqüent. El fet és que des de l'administració reial es van detectar aquests fenòmens almenys des dels regnats successius de Pere III el Cerimoniós, Joan I el Caçador i Martí I l'Humà. Així, per exemple, en els capítols de 1394 d'arrendament de moneda d'or es prescrivía expressament que els oficials que servissin en aquella fossin bons i suficients a regir els seus oficis i que «sien tenguts servir aquells personalment e no per substituïts ne en altra manera».⁵⁶⁷

L'acció política més decidida contra la primera pràctica vingué de la mà d'Alfons IV el Magnànim i de la reina consort Maria, lloctinent durant l'absència del seu espòs instal·lat al regne de Nàpols. De totes maneres, ja en el privilegi de Martí I l'Humà, atorgat amb posterioritat a 1401, es confirma el fur privilegiat i es menciona la matrícula com a

564. Vegeu l'epígraf 3.4.5.

565. URGELL. «La reforma de la Ceca...», p. 153.

566. Vegeu el doc. núm. 5 de l'apèndix documental.

567. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XLI, p. 359.

mitjà de comprovació que frueixin dels drets els qui realment treballin a la seca.⁵⁶⁸ Aquesta matrícula quedava configurada com un registre que donava seguretat jurídica i que esdevenia una garantia i un mitjà de prova de l'estatut de col·legiat i del correlatiu gaudi dels privilegis. Era un document que elaborava el mestre de la seca que havia de ser lliurat a les autoritats reials per tal que en tinguessin constància. Així ho manifesta, per exemple, Antoni Llobet, lloctinent i administrador de la Seca Reial de Perpinyà, en la matrícula que va preparar el 1424 i en la qual escriu que «és cosa justa que cascun maestre de secha faça nòmina e metrícula de sos oficials, obrers e moneders [...] e que sia sabut quals són de la dita secha e de la jurisdicció dels dits alcaÿts».⁵⁶⁹

Alfons IV el Magnànim va intervenir en l'àmbit normatiu promulgant una pragmàtica datada el 15 de juliol de 1417. En el text es deia que «molts no pas oficials en les dites seques ans cavallers, juristes, gentils homs, ciutadans e altres usants de diversos officis per importunitat e maneres exquisides hajen impetrat provisions, cartes e rescrits per los quals son haguts per moneders e altres hajen impetrades letres de prechs als capítols o col·legi de les ceques per les quals son estats rebuts en les dites ceques e volen e pretenen alegrarse e usar de les dites prerrogatives e exemptions, privilegis e immunitats favors e gràcies».⁵⁷⁰ El monarca ordenava que només el personal inscrit en la matrícula —limitada a uns *numerus clausus*— pogués gaudir dels privilegis i que per a poder ser-hi inscrit calia estar habilitat per a treballar professionalment a les seques.

Al llarg dels segles xv i xvi es van arbitrar diferents mesures per fer front a aquesta mena de frauds. L'any 1500, per exemple, es va prohibir per pragmàtica reial —derogada per privilegi l'any 1511— que hi hagués més de tres juristes assessors de la Seca Reial de Barcelona amb gaudi del fur privilegiat.⁵⁷¹ En la mateixa normativa també es deia que «los nobles, cavallers, gentils homens, ciutadans ni burgessos no poguéssen ésser oficials de la dita secca ni gosar dels privilegis de aquella».⁵⁷² El poc èxit de la mesura es constata en la derogació de la prohibició i en la presència en el llibre d'actes del capítol de la Seca Reial de Barcelona del segle xvi de diversos cavallers com ara un Corbera, senyor de Llinars del Vallès.⁵⁷³

568. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

569. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. iii.

570. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 14. Vegeu també: TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. ii.

571. Vegeu l'epígraf 7.2.1.4.

572. BnF. Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, núm. xvi (238), p. 164v.

573. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 11v.

Cal dir que el refugi de la noblesa en les corporacions de moneders no era un fenomen exclusiu de Catalunya, sinó que també es constata amb tota claredat, per exemple, a Mallorca. Així, en el privilegi de reforma de la Seca Reial de Mallorca de 1461 es reconeixia expressament que «per tant, com molts dels dits oficis e altres superflus en la dita secha són stats impetrats per persones riques, qui aquells iamés no han servit ni sabrien aquells servir» es prohibia l'accés a la corporació a persones no acostumades a viure del seu treball tal com «cavaller, gelltíhom, ciutadà o mercader» per, a continuació, restringir el gaudi dels privilegis fiscals que eren un dels principals al·licients per entrar al col·legi.⁵⁷⁴

També a la coetània Seca Reial de Burgos,⁵⁷⁵ o a la de Toledo,⁵⁷⁶ com a la resta de cases castellanes, es donava aquesta circumstància. A Castella, com al Principat, des del segle xv estava vedat l'ingrés a les seques de persones d'alt llinatge.⁵⁷⁷ Ara bé, l'anàlisi de la composició de la Seca Reial de Burgos és testimoni de l'alt grau d'incompliment de la normativa vigent i, ultra això, de l'ostentació pública que d'aquests oficis es feia en considerar-los una font de renda i de prestigi. El 1525, per exemple, el Consell Reial de Castella es dirigia a la seca de Toledo per intentar tallar aquests abusos nomenant visitadors de les cases de moneda.⁵⁷⁸

La mesura que es preveia per tallar aquestes pràctiques fraudulentas era bàsicament, com ja hem assenyalat, l'establiment com a sistema de control i verificació d'una matrícula o registre dels col·legiats. Aquesta matrícula ja hem vist que existia d'antic i que era ja mencionada vers el 1401. La decisió no tan sols afectava la pràctica futura, sinó que preveia l'eradicació immediata de les situacions il·legals. Cal precisar que la norma tenia un abast general i comú a totes les seques reials i, per tant, també regia a la de Barcelona.

El control del personal d'acord amb aquesta normativa nova al Principat l'havien de dur a terme el mestre de la seca i el batlle general de Catalunya. En concret, la matrícula estaria en poder d'aquest

574. URGELL. «La reforma de la Ceca...», p. 153-154.

575. Així, alguns dels oficials de la seca es feien representar armats com a cavallers que eren amb els seus escuts gentilicis i amb menció expressa dels seus oficis a la seca en les miniatures del manuscrit de la confraria de Santiago de Burgos. Vegeu BARTOLOMÉ & SÁINZ. *La ceca de Burgos...*, p. 20-21.

576. MARTÍN-PENATO. *Oficiales y ensayadores...*, p. 36 i *IDEM*. *La moneda en Toledo...*, p. 90 i seg.

577. TORRES. «Las casas de moneda...», p. 312-313.

578. MARTÍN-PENATO. *Oficiales y ensayadores...*, p. 36.

darrer. La matrícula, de totes maneres, també devia estar en mans dels alcaldes. A partir d'aleshores —1417—, el gaudi dels privilegis inherents als treballadors de la seca anava lligat a la inscripció prèvia al llibre de matrícula. Ara bé, els esdeveniments posteriors ens demostren la ineficàcia de la mesura. En la Seca Reial de Perpinyà també consta la renovació de la matrícula, que és la primera que es conserva, del 18 d'abril de 1424.⁵⁷⁹ En aquest cas, la llista s'havia de traslladar a la Procuració Reial dels Comtats per tal que els oficials reials tinguessin clar quines persones estaven sota la jurisdicció dels alcaldes.⁵⁸⁰

En la Cort general celebrada per la reina Maria en qualitat de lloctinent d'Alfons IV el Magnànim a la ciutat de Barcelona l'any 1422 sorgí de nou la qüestió.⁵⁸¹ En concret, la reina atorgà una constitució el 22 d'abril de 1422, ja esmentada, per la qual es comprometia a no donar cap provisió afavorint ningú «sino a persones abils y expertes, e que realment e de fet exercesquen la dita art»⁵⁸² i per la qual s'establia que només fossin rebuts a la seca previ examen del mestre de la seca concurrent amb «algun oficial reyal ordinari».⁵⁸³ El 9 de juliol de 1434 els consellers encara escrivien a la reina Maria per tal que limités el nombre de moneders i revoqués els inhàbils.⁵⁸⁴

3.7.4. LES OBLIGACIONS DEL COL·LEGIAT

Els membres del col·legi, treballessin o no a la seca en les tasques de fabricació de moneda, tenien un seguit d'obligacions correlatives als drets i privilegis dels quals gaudien. Entre aquestes obligacions, les principals eren les següents:

3.7.4.1. *Residència*

L'obligació de residència implicava, en bona lògica, tenir el domicili a la ciutat o a la rodalia⁵⁸⁵ del lloc d'establiment de la seca a la qual

579. COLSON. *Recherches...*, p. 115. Vegeu-ne l'edició a: TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 175-178).

580. COLSON. *Recherches...*, p. 115.

581. CYADC-1704. 1. 56. 1. Vegeu també: SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XLIX, p. 50.

582. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XLIX, p. 50.

583. La imprecisió no ens priva de pensar —a tall hipotètic— en el batlle general de Catalunya o en un altre oficial comissionat pel mateix batlle com a superior del mestre de la seca.

584. BRUNIQUER. *Rúbricas...*, vol. 4, cap. 61, p. 131.

585. Sobre la presència de moneders domiciliats a certa distància de la casa de la moneda a la qual estaven incardinats tenim el testimoni dels moneders de la Seca

s'estava lligat. La raó òbvia era poder fer factible l'obligació de servei a què estaven sotmesos. No en tenim constància, però el normal seria que, en cas de desplaçament, ho haguessin de comunicar als alcaldes del col·legi i demanar-ne la pertinent vènia.⁵⁸⁶

3.7.4.2. Disponibilitat de servei

La disponibilitat del servei era bàsica en una activitat sotmesa a una producció flexible. Era facultat dels responsables de la seca cridar uns o altres en funció de les necessitats existents i a partir de la matrícula de col·legiats. No oblidem que, en teoria, els obrers i els moneders havien d'estar sempre disponibles per acudir a les seques, com recollia Alfons IV el Magnànim el 1445.⁵⁸⁷ Aquesta disponibilitat obligava, precisament, al deure de residència.⁵⁸⁸ Els successius trasllats de personal d'una seca a una altra o a un lloc on es volia fundar una seca nova o, simplement, emprendre una emissió d'emergència són exemples suficients del seu compliment efectiu. Entre aquests cal assenyalar la fundació de la Seca Reial de Càller amb personal de Barcelona per part de Pere III el Cerimoniós⁵⁸⁹ o bé l'emissió de moneda a Balaguer amb personal de València per part de Joan II el Sense Fe.⁵⁹⁰

3.7.4.3. Lleialtat i obediència

Els col·legiats havien de mantenir i demostrar lleialtat i obediència al monarca. Aquesta lleialtat era jurada en el sagrament i homenatge d'ingrés al col·legi sobre els Sants Evangelis i, normalment, també en mans de l'autoritat local reial.⁵⁹¹ Aquesta obligació va ser provada, al llarg de la història, en cada una de les guerres civils o enfrontaments entre el rei i les institucions representatives del país. Els moneders, en cada un dels conflictes, havien de prendre partit en batre la moneda en nom d'un o altre sobirà i això els convertia en traïdors per a una de les parts en conflicte. Així va ser durant la guerra civil contra

Reial de Sevilla instal·lats a Sanlúcar la Mayor o en altres viles de la comarca i els de la Seca Reial de Lisboa ubicats a la rodalia de la ciutat. Vegeu, per al primer cas, HERRERA. «Los obreros...», p. 19, i, per al segon, PERES. *História dos moedeiros...*, tom 1, p. 15.

586. Tenim el cas documentat de Francí Tarroja, oficial de la Seca Reial de Barcelona, que exercia d'argenter a Cervera. Vegeu LLOBET, «Francí Tarroja...», p. 353-355.

587. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. LIX.

588. Vegeu l'epígraf 3.7.4.1.

589. ESTRADA-RIUS. «Un exemple d'exercici...».

590. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. I.

591. Vegeu l'epígraf 3.7.1.4.1.

Joan II el Sense Fe, la Guerra dels Segadors i la Guerra de Successió, cosa que motivà represàlies.⁵⁹²

3.7.4.4. *Submissió al capítol i a la cort dels alcaldes*

La supeditació a les decisions dels òrgans capitulars i de la cort dels alcaldes era òbvia i es concretava en el jurament d'ingrés. Aquesta era una obligació, òbviament, correlativa a la lleialtat i obediència absolutes al monarca.

3.7.5. L'EXTINCIÓ DE LA COL·LEGIACIÓ

Com totes les relacions jurídiques que tenien un inici, també calia donar-los un acabament. Aquest darrer havia de preveure les diferents circumstàncies que el podien provocar; les principals de les quals, s'enumeren a continuació.

3.7.5.1. *Renúncia*

La renúncia a l'ofici era, de manera general, un dels supòsits d'extinció de la relació. En el cas dels obrers i els moneders, aquest supòsit, com ja hem vist, va ser discutit per alguns juristes que estimaven que es tractava d'una condició que, adquirida per naixement, no permetia la renúncia.⁵⁹³ Essent uns oficis que requerien uns requisits físics, és lògic que hi hagués uns límits en la malaltia o l'edat.

En tot cas, sí que en el darrer quart del segle *xvi* es documenten accessions i renúncies posteriors a oficis menors. En el cas de la Seca Reial de Mallorca, per exemple, es documenta la presentació de la renúncia del titular de l'ofici i la presentació en el mateix acte de la proposta de substitut formulada per ell mateix segons una consuetud.⁵⁹⁴ Normalment, el substitut que es presenta és un fill. En altres casos es renuncia expressament a aquest dret de presentació i es deixa en mans de la corporació la provisió del substitut.⁵⁹⁵ Aquest procediment també es documenta a la Seca Reial de Barcelona en època moderna.

592. Vegeu l'epígraf 3.7.5.2.

593. Vegeu la doctrina de Jaume Callís i de Tomàs Mieres al respecte de la vinculació personal a l'ofici. Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

594. Així, per exemple: BC. Ms. 336, f. 16r en què es renuncia per raons de vellesa i malaltia.

595. Així, per exemple, Pere Bisquena, forner, obrer batedor de la Seca Reial de Mallorca, presenta la renúncia per malaltia i vellesa i deixa l'ofici «en mà del noble senyor mestre major, alcaldes demás Col·legi». Vegeu BC. Ms. 336, f. 72v.

Així, per exemple, tenim el cas del mestre de la seca, Miquel Maduxer, que el 1589, després de servir a la Casa de la Moneda durant trenta anys, va sol·licitar la renúncia per raons d'edat i va demanar que es fes efectiva en favor del seu fill, Josep Maduxer, que complia tots els requisits per succeir-lo.⁵⁹⁶ En aquest cas es va acceptar, tot i que entremig hi va haver algun problema, atès que abans de fer-se efectiva la successió Miquel Maduxer va morir.⁵⁹⁷

3.7.5.2. *Expulsió*

L'expulsió era la sanció disciplinària més greu que podia patir un col·legiat. No podia ser discrecional ni arbitrària, sinó justificada amb raons objectives. L'expulsió ja estava prevista en les ordinacions de 1325, com veurem tot seguit, amb un doble nivell disciplinari, és a dir, expulsió temporal —o suspensió— i expulsió definitiva. En primera instància es preveia com a mesura correctiva la suspensió temporal. Si el col·legial persistia en la seva conducta oposada a les obligacions corporatives, podia arribar a ser expulsat definitivament.

La normativa medieval era casuística i, per això, es consideren aquestes mesures associades a supòsits concrets. En aquest sentit, la suspensió temporal s'aplicava a aquell membre que cometia adulteri continuat amb la muller d'un altre col·legiat. L'aixecament de la mesura es produïa després de rectificar aquest comportament.⁵⁹⁸ La mesura disciplinària es justificava, probablement, per la deslleialtat que comportava entre col·legiats i per la llavor de conflictivitat que havia d'implicar en una corporació en la que havia de regnar l'harmonia. A part, hem de pensar que la situació s'oposava als requisits morals exigits en l'ingrés.⁵⁹⁹ En els casos més greus s'arribava a l'expulsió definitiva del col·legi, com en el supòsit de robatori dels fons propis o, per exemple, en el de falsificació.⁶⁰⁰

Entre els supòsits d'expulsió hi havia el de traïció al rei, que era especialment perillós i subjectiu per als membres del col·legi enmig de les successives guerres civils i enfrontaments que va viure amb els seus monarques inicials com Joan II el Sense Fe, Felip III d'Aragó i IV de Castella o Felip V. En aquest sentit, consta la confirmació del nomenament d'un emblanquinador de la moneda de plata pel llocti-

596. ACA. Consejo de Aragón, lligall 254, núm. 100.

597. ACA. Consejo de Aragón, lligall 265, núm. 18.

598. MATEU. *Libre de privilegis...*, doc. núm. 5, cap. núm. XII.

599. Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.2.

600. MATEU. *Libre de privilegis...*, doc. núm. 5, cap. v, vi i vii.

nent del rei Enric el 29 d'octubre de 1463 després de la inhabilitació de l'argenter Antoni Bel que regia l'ofici a la seca de Barcelona i que, fidel a Joan II el Sense Fe, va ser inhabilitat i declarat públicament enemic del Principat de Catalunya.⁶⁰¹ Igualment, es documenta el cas d'oficials de la seca que, fugits en esclatar el conflicte de la Guerra dels Segadors, exposen al rei les seves circumstàncies i sol·liciten rescabament per raó dels patiments soferts a causa de la seva fidelitat al rei.⁶⁰² També es fa notar el cas dels oficials nomenats en aquests períodes de conflicte, com és el cas del gravador Ramon Olivet. Aquest va obtenir l'ofici en plena Guerra dels Segadors i el 1654 va haver de veure com diversos competidors elevaven peticions de l'ofici fent valer la seva fidelitat provada a la casa d'Àustria per ocupar el seu càrrec.⁶⁰³

3.7.5.3. Defunció

La mort era una raó natural d'extinció de la col·legiació. De fet, s'entenia que aquesta era la forma més honorable de finalitzar la relació amb el col·legi. Els col·legiats estaven obligats a assistir a les exèquies fúnebres, sota pena de multa, com a mostra de darrer reconeixement corporatiu al company traspassat.⁶⁰⁴

L'edat o altres incapacitats sobrevingudes no sembla que fossin considerades motius d'extinció de la relació. Així, en una matrícula de la Seca Reial de Perpinyà de 1424, es pot llegir els noms d'uns «obriers de la secha los quals no són vuy per obrar com sien vells mas han bé obrat e per lur belesa no deuen perdre lur beniffet».⁶⁰⁵ És a dir, que la condició de col·legiat era, en principi, vitalícia. A més, no podem oblidar la transmissió de la condició d'obrer i de moneder «ius sanguinis»⁶⁰⁶ als descendents del finat.

3.7.6. EL PERSONAL DE LA SECA, EL NOMBRE DE COL·LEGIATS I ELS SALARIS

El nombre precís d'oficials, de moneders i d'obriers implicats en el funcionament d'una seca reial medieval és una dada difícil de precisar amb exactitud. Aquest nombre devia d'estar subjecte a factors

601. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LXIX.

602. BC. Arx. Caixa X, reg. 5588 i 5589.

603. ACA. Consejo de Aragón, lligall 220, núm. 49, i lligall 307, núm. 52.

604. MATEU. *Libre de privilegis...*, doc. núm. 5, cap. XI.

605. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, p. 177.

606. Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

oscil·lants entre els quals destacava, com és obvi, el volum de moneda que es volia emetre i el temps que es volia invertir en la fabricació.

Cal distingir, en tot cas, entre dues dades numèriques o magnituds diferents massa sovint confoses per part de la historiografia sobre el tema. La primera és el nombre general de col·legiats o, el que ve a ser el mateix, d'inscrits a la matrícula del col·legi. La segona és el nombre d'aquests que treballaven efectivament a la seca en un moment determinat. Ambdues dades difícilment van coincidir mai en època baixmedieval, en què l'ingrés al col·legi es va fer extraordinàriament atractiu pels seus privilegis. Per això, a partir de començament del segle xv, va preocupar l'extensió del nombre de privilegiats i la seva separació numèrica respecte als treballadors efectius o, dit d'una altra manera, l'escandalosa desproporció entre els oficials que podien ser necessaris realment i els que en virtut d'aquesta previsió es privilegiaven en un nombre excessiu.

Consta, com ja s'ha vist, l'existència de matrícules en les quals s'inscrivía el nom dels col·legiats. Quan calia emprendre una emissió, es cridava el nombre de matriculats que s'estimava necessaris. Una primera llista d'aquesta mena, relativa a la Casa de la Moneda de Barcelona, la tenim copiada al llibre de privilegis de la seca i datada ja el 1285.⁶⁰⁷ Aquesta matrícula es va anar actualitzant. Posteriorment, en una data indeterminada del primer quart del segle xv,⁶⁰⁸ el nombre d'integrants de la Seca Reial de Barcelona es va establir en un màxim de 50. També consta, per una llista adjunta a la confirmació feta el 1444 del nombre màxim de col·legiats en 50, que la nòmina d'obers i moneders arribava aleshores a 74 membres: 37 obrers i 37 moneders.⁶⁰⁹

Una dada significativa general del nombre de persones implicades en els treballs, ens l'indica la previsió que apareix fixada en els ja mencionats capítols acordats entre Pere III el Cerimoniós i Pere Sala, moneder de Barcelona, per iniciar una emissió de moneda castellana falsa en un taller que s'hauria d'instal·lar al castell de l'Aljaferia de Saragossa el 1367. En els capítols es va establir que Sala podria nomenar per ajudar-lo un nombre màxim de 20 moneders.⁶¹⁰

607. BC. Ms. 1710, f. 2v-6r (segons una numeració que consta escrita, però que no es correspon a l'actual).

608. Es va donar essent regent a la vegueria de Barcelona Bernat Esplugues i batlle reial a la mateixa ciutat Pere Destorrents. Consta que un Bernat d'Esplugues notari i escrivà del consell de la ciutat va morir el 1433.

609. BC. Ms. 1710, f. 79r i seg.

610. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXVI, p. 347.

La primera seca que sabem que va ser sotmesa a una limitació del seu personal va ser la de Perpinyà. Així, el 10 d'abril de 1386, el nombre de moneders que gaudirien dels privilegis quedava fixat en 30.⁶¹¹ Aquest nombre va ser confirmat, per cert, per Joan II el Caçador en data 1 de març de 1394⁶¹² i per Martí I l'Humà el 17 de gener de 1404.⁶¹³ El 1424 s'instava a cobrir les baixes que hi havia en la matrícula.⁶¹⁴ En aquell moment hi constaven el mestre i el seu lloctinent, 10 oficials de l'or, 19 de l'argent, 4 arrendadors de la seca, 29 obrers hàbils —n'hi havia 3 d'invàlids— i 31 moneders.⁶¹⁵ Una altra matrícula data de 1518.⁶¹⁶ En aquesta consta un total de 70 empleats: mestre, ajudant, 22 oficials, 12 obrers examinats, 29 moneders examinats, 3 oficials de la cort, 3 conservadors, un notari, escrivà i moneder. En una altra matrícula de 1532 la nòmina ascendeix a 92 persones: 25 obrers, 38 moneders i 29 oficials.⁶¹⁷ En una altra matrícula, de 1562, la nòmina, sense comptar el mestre de la seca, és de 50 persones repartides entre 17 oficials, 17 obrers i 16 moneders.⁶¹⁸ En canvi, en una matrícula de 1598 el nombre total del personal de la seca es redueix a 24.⁶¹⁹

La Seca Reial de Mallorca tenia 32 obrers i moneders en la confirmació de privilegis atorgada el 1343.⁶²⁰ En un conveni signat el 1420 entre la universitat local i el Col·legi d'Obrers i de Moneders insular el nombre havia baixat a 21 membres amb immunitat fiscal.⁶²¹ El 1461 es va dur a terme una reforma d'aquesta seca, motivada per raons fiscals, que va concloure amb la reducció del personal de la Casa de la Moneda.⁶²² Aquest darrer va passar a estar integrat per 10 obrers i 5 moneders, i els oficials quedaren restringits exclusivament al mestre de la seca, alcaldes, assajador, escrivà, mestre de la balança, fonedor, entallador i 2 guardes. El nombre, per tant, era d'un màxim de 18 entre tots atès que en l'esmentat privilegi de reforma es preveia que els dos alcaldes anuals fossin elegits entre els obrers i els moneders. A més, també s'autoritzava que alguns obrers o moneders exercissin simultàniament altres oficis de la mateixa seca.

611. COLSON. *Recherches...*, p. 102.

612. *Ibidem*, p. 104.

613. *Ibidem*, p. 107.

614. *Ibidem*, p. 115.

615. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 175-178).

616. COLSON. *Recherches...*, p. 163.

617. *Ibidem*, p. 164.

618. *Ibidem*, p. 169.

619. *Ibidem*, p. 173.

620. CATEURA. «La administración de justicia...», p. 1314.

621. URGELL. «La reforma de la Ceca...», p. 150.

622. *Ibidem*, p. 153-154.

La Seca Reial de Càller va tenir fixat des de 1458 el nombre màxim de matriculats al col·legi en 21.⁶²³ En aquest cas particular podem contrastar l'aplicació de la norma jurídica a través dels documents interns de la seca. En particular, constatem que, efectivament, al llarg del segle xv es va complir aquest límit quantitatiu. Així es veu en resseguir les llistes de col·legiats que apareixen en les actes dels capítols ordinaris anuals destinats a l'elecció dels alcaldes de la seca. Per exemple, el 1468 hi havia 21 matriculats,⁶²⁴ el 1474 n'hi havia 20⁶²⁵ i el 1482, 17.⁶²⁶

En la seca improvisada el 1462 a Balaguer pel rei Joan II el Sense Fe amb personal de la casa de moneda de València consta que es van transferir, amb el mestre, fins a 12 homes.⁶²⁷ Entre aquests hi havia l'assajador i l'entallador i la resta eren obrers i moneders. Pel nombre de martells de moneders podem deduir que el nombre màxim d'aquests a la planta del taller era de 8.

En una pragmàtica de 30 de juliol de 1512 dirigida a la Seca Reial de València es recorda l'obligació no complerta, dictada per acte de la darrera Cort General de Montsó, de limitar el nombre de moneders a 50. En la provisió es diu que en aquell moment a València n'hi havia més de 100 i s'al·legava els treballs que s'hi duïen a terme «lo qual es molt maior que no lo de la secca de la nostra ciutat de Barcelona ni de ninguna altra ciutat de nostres regnes: en la qual ciutat de Barcelona be que numero dels col·legiats sia stat reduhit a numero de ·LXXV· personas». En la provisió s'establia, que, derogant part de l'acte de cort en virtut de la reserva del seu beneplàcit sobre el mateix acte, podria haver-hi fins a 75 col·legiats —30 obrers, 30 moneders i 15 oficials— «segons que ab nostra practica sanctio e ordinatio com semblanment es stat ordenat e provehit en la seca de la nostra ciutat de Barcelona».⁶²⁸

Comparativament i a nivell general, en temps d'Enric IV de Castella en aquest reialme hi havia sis seques tradicionals —Burgos, Toledo, Sevilla, Conca, Segovia i la Corunya— amb més de 100 oficials—⁶²⁹ si bé al llarg del regnat es va acabar per donar llicència per a noves cases

623. ASC. E 1/11, f. 24v-25v.

624. ASC. E 1bis/11, f. 10r.

625. ASC. E 1bis/11, f. 48r.

626. ASC. E 1bis/11, f. 92r.

627. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 2.

628. ALANYÀ. *Aureum...* f. 229r i v (p. 517-518 de la numeració de l'edició anastàtica). La norma es va copiar, com no podia ser d'altra manera pel seu tenor afavoridor, en la compilació dels privilegis de la seca valenciana. Vegeu MATEU. «Los privilegios de los monederos...», p. 52. Sobre l'*Aureum opus*, vegeu: MATEU. «El *Aureum opus...*».

629. LLUÍS I NAVAS. «Notas sobre la legislación...», p. 147.

fins a 150.⁶³⁰ També, aleshores, es va limitar per llei el nombre de col·legiats.⁶³¹ En una nòmina de la Seca Reial de Burgos de 1494 consten 13 oficials i 135 obrers i moneders.⁶³² En el decret de nomenament de Juan de Morillo com a tresorer que havia de posar en funcionament la recentment creada seca de Segòvia, atorgat el 1454, el monarca el facultà per nomenar, l'exorbitant nombre, als nostres ulls, de fins a 250 obrers i 100 moneders.⁶³³ La seca de Madrid, fundada en aquest context a imatge de la de Segòvia el 2 de desembre de 1467, tenia les mateixes facultats.⁶³⁴ Evidentment, no en va aquest període ha estat descrit tradicionalment com de desgavell polític a causa de la feblesa de la Corona durant el regnat d'Enric IV de Castella, a la que es va voler posar fre a partir de 1473 limitant les seques a les sis principals ja citades.

La quantitat de treballadors, com remarca Julio Torres,⁶³⁵ variava en funció de la importància de la seca. El nombre usual, en general, podia arribar a oscil·lar de 20 a 200. Es tractava d'un nombre molt elevat en comparació amb altres arts artesanals coetànies, tant pel que fa al nombre de persones com a la concentració del treball en una mateixa tasca. Pràcticament, podríem parlar d'un procés preindustrial. De totes maneres, insistim, almenys pel que fa a les seques de la Corona d'Aragó, que no ens podem deixar enganyar per les xifres i que cal distingir clarament entre el nombre oficial de col·legiats matriculats i el nombre dels que podien arribar a treballar, simultàniament, en un moment determinat a la Casa de la Moneda. Això, que es constata a Catalunya, també és probable que es pugui extrapolar a Castella i a les xifres que hem recollit.

Vinculat al nombre de col·legiats hi havia també el del personal de la seca. A efectes expositius, l'explicació dels diversos oficials s'exposarà en els capítols destinats, respectivament, al taller⁶³⁶ i a la cort de justícia.⁶³⁷ Dit això, sembla adient mostrar de forma diacrònica la continuïtat dels oficials implicats en la fabricació de la moneda d'acord amb les mencions documentals al llarg del període estudiat.⁶³⁸

630. RODRÍGUEZ DE CATALINA. *La antigua...*, p. 27-28.

631. PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 107.

632. BARTOLOME; SÁINZ. *La ceca de Burgos...*, p. 12.

633. RIVERO. *Segovia numismática...*, doc. núm. 1, p. 53.

634. RODRÍGUEZ DE CATALINA. *La antigua...*, doc. núm. 1 i 2.

635. TORRES. «Evolución histórica...», p. 282-283, quadres núm. 1 i 2.

636. Vegeu el capítol 5.

637. Vegeu el capítol 7.

638. Vegeu la taula núm. 1.

Un aspecte fonamental en la relació que implicava el servei a la seca reial era el dret a la percepció d'un salari com a contraprestació. Els diversos oficials de la casa tenien dret a rebre un salari d'acord amb el seu treball a la seca reial.⁶³⁹ Això vol dir que només cobraven aquells obrers i moneders que havien estat convocats a treballar a la seca i no els que tenien la condició de col·legiats però no estaven convocats. Les percepcions taxades van tenir una evolució al llarg del temps, però a partir del segle XIV es van fixar per mitjà de percepcions en funció del metall llaurat a la seca. D'aquesta manera, cada oficial tenia dret a una percepció en moneda proporcional al nombre de marcs de metall encunyats. No s'ha d'oblidar en cap moment que la fabricació de moneda va ser al llarg dels segles subjectes a estudi una activitat irregular i temporal.

Al llarg del temps hi va haver conflictes sobre aquest punt, tal com podem deduir d'un procés de la Reial Audiència incoat el 1433, ja esmentat, en el qual consta que el personal de la seca, veient-se en un moment determinat defraudat en els seus salaris, va deixar de treballar com una mesura de pressió⁶⁴⁰ que, pert cert, inicialment va tenir èxit.⁶⁴¹

Un altre conflicte d'interpretació relatiu als salaris va sorgir quan el 1708 les noves autoritats austriacistes van acordar que la Seca Reial de Barcelona s'ocupés de remarcar els ardots de Felip V. Atès que el procés implicava només una part del personal de l'organisme, va sorgir el conflicte de si havien de percebre els drets salarials tots els oficials de la Casa de la Moneda o només els materialment implicats en el procés concret. Els moneders havien de remarcar la moneda manualment amb martell i, en canvi, la resta d'oficials no hi tenia cap intervenció. A la pràctica tots reclamaven cobrar i així ho manifestaven expressament als consellers, que hi estaven en contra. Així es manifesta a la carta dels consellers adreçada a Carles III d'Àustria.⁶⁴²

L'acord final del procés va concloure ja amb decisió reial que només havien de cobrar els seus drets els oficials que intervinguessin en

639. Vegeu l'evolució i les quanties a la taula núm. 5.

640. Es diu que «Item, ponit quod eo tempore quo ipsi operarii, monetarii et alii officiales de argento empto de peccuniis dicte civitate cudebant dictam monetam videtis qualibet ipsi erant defraudati in eorum salariis cessarunt a fabricando dictam monetam dicentes et afirmantes quod ex quo ipsi non habebant eorum salaria a modo de dicto argento non fabricarent monetam». Vegeu AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n), f. 14v-15r.

641. En aquest sentit, es pot continuar llegint que els consellers de Barcelona «rogarunt ipsos ut fabricarent dictam monetam offerentes et promettes illis quod ipsi satisfacerent eis in eorum salariis a primo denario usque ad ultimum». AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n), f. 15r-15v.

642. *Manual de novells ardots...*, vol. 26, p. 214-215.

el procés de remarcatge i d'acord amb els sous⁶⁴³ fixats en la taxa de salaris aprovada per l'emperador Carles el 2 de gener de 1534. Aquesta taxa va ser aleshores donada amb vista a la fabricació de moneda per a la campanya de Tunis que s'emprenia a Barcelona.⁶⁴⁴ Els salaris els havia d'assumir qui s'encarregués de l'emissió. En particular, quan les emissions eren arrendades en pública subhasta, tal com passava en els darrers anys de funcionament de la Casa de Moneda, ho eren pels arrendataris i així constava en els contractes d'arrendament.

Taula 1

LLISTA AMB LES CORRESPONDÈNCIES D'OFICIALS PRINCIPALS DE LA SECA REIAL
DE BARCELONA AL LLARG DEL PERÍODE ESTUDIAT*

1285 ¹	1349 ²	1422 ³	1473 ⁴	1494 ⁵	1513 ⁶	1566 ⁷
Mestre de la seca		Mestre de la seca	Mestre	Mestre de la seca	Mestre	Mestre
Alcaldes		Alcaldes				
		Procurador fiscal				
		Andador				
Escrivà	Escrivà reial	Escrivà reial			Escrivà reial	
		Conservador de la seca	Conservador			
Guardes		Guardes de l'or	Guardes	Guardes	Guardes de la moneda	Guardes
Assajador	Assajador	Assajadors		Assajador	Assajador	Assajadors
Ferrer				Ferrer	Ferrer	Ferrer
Tallador dels ferros de la moneda		Trossellers				Trosseller
	Entallador	Entallador d'argent	Entallador	Entallador	Entallador	Gravador
		Entallador d'or				

643. Vegeu l'AHCB 1B XIII-78, f. 281v-282r.

644. Sobre l'organització singular d'aquesta emissió amb moneders d'arreu de la península Ibèrica, vegeu l'epígraf 3.4.8.

1285	1349	1422	1473	1494	1513	1566
		Carboner				
	fonedor	Fonedor	Fonedor	Fonedor	Fonedor	Fonedor
	Ajudant de fonedor		Ajudant de fonedor			
Membres de fornals sota la direcció d'un cap		Obrers	Obrers	Obrers	Obrers	Obrers
Moneders		Moneders	Moneders	Moneders	Moneders	Moneders
	Emblanquinador	Emblanquinador d'argent		Emblanquinador	Emblanquinador	Emblanquinador
	Ajudant emblanquinador					
		Colorador de l'or	Colorador			
Mestre de la balança	Mestre de la balança	Mestre de la balança	Mestre de la balança		Mestre de la balança	Mestre de la balança
	Ajudant de la taula de pes d'or i plata		Tauler	Jove del taulell	Jove del taulell	

* La continuïtat dels oficis és un element que cal tenir en compte en l'anàlisi de l'estructura orgànica de la Seca Reial de Barcelona perquè denota molta estabilitat.

1. BC. Ms. 1710, f. s/n.
2. ACA. RP. MR. Reg. 1967. f. 56r i seg.
3. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. 49, p. 50.
4. ACA. RP. MR. Reg. 1993, f. 42r.
5. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. 68, p. 96-97.
6. *Ibidem*, doc. núm. 70, p. 98.
7. AHCB 1C.V-13/5.2, 8.

3.7.7. LA DENOMINACIÓ DE L'ORGANISME

El terme llatí clàssic utilitzat en el món romà per referir-se al lloc i a l'entitat emissora era el d'«officina Monetae» i, per el·lipsi, «moneta».⁶⁴⁵ L'origen etimològic del mot, segons la tradició, està en el fet que el primer taller monetari de Roma es va ubicar en el recinte del temple de Juno Moneta, és a dir, de Juno amb l'advocació de «la qui adverteix».⁶⁴⁶

645. COARELLI. «Moneta. Le officine...», p. 23.

646. TORRES. *Ordenanzas...*, tom I, p. 325-331.

Moneta o *Monetariam* va ser, d'aquesta manera, el terme difós arreu de l'Europa llatina altmedieval i que, a més, es va perpetuar en molts territoris al llarg de la baixa edat mitjana. El terme no solament es va conservar en la llengua llatina, sinó que va passar a les llengües vernacles o a les que van entrar en contacte amb la cultura romana i amb la monetització. En són exemples el terme anglès «Mint» i el francès «Monnaie» o bé l'alemany «Münze».⁶⁴⁷ A aquests s'hi podria afegir el castellà «moneda» i el català «moneda», que avui ha perdut aquesta acepció, però que en els textos medievals tenia justament aquest significat de taller monetari, a més de referir-se específicament a les espècies encunyades. Efectivament, en alguns textos catalans es menciona el terme «monetaria»,⁶⁴⁸ «monedaria de la moneda»⁶⁴⁹ o «domum de la monedaria»⁶⁵⁰ que s'aplica sense canvis en contextos llatins, com el 1346 en un document de Pere III el Cerimoniós,⁶⁵¹ i catalans.

Si bé el nom clàssic i més antic corrent a Europa va ser, com hem avançat, el de «moneda» o «monederia», cal destacar l'aparició d'una segona denominació, ja a la baixa edat mitjana, de gran transcendència. Ens referim al terme «seca», que encara apareix, per exemple, el 1409 en una ordre de Martí I l'Humà.⁶⁵² Efectivament, a Catalunya i els territoris de la Corona d'Aragó a la baixa edat mitjana va aparèixer el terme «seca» per qualificar el que abans es designava amb el mot «moneda». De fet, ambdues paraules van conviure llarg temps,⁶⁵³ tal com es veu en el següent fragment: «monetariam sive seccam nostram civitatis Barchinone»,⁶⁵⁴ tot i que van acabar per esdevenir usuals, finalment, «seca» i «casa de la moneda». En el cas de Barcelona, cal assenyalar que el lloc va consolidar el nom de seca que arriba fins a l'actualitat com un topònim fossilitzat pel que fa a l'edifici de «la Seca» i al carrer adjacent a la seca. Testimoni que el terme llatí «moneta» va tenir una llarga pervivència és que encara al segle xv Jaume Callís encapçalava el seu tractat de la seca, escrit en llatí, amb el títol *Tractatus de moneta*.⁶⁵⁵

647. TORRES. «Las cecas romanas...», p. 132-137.

648. CAMPANER. *Numismática...*, doc. núm. 4, p. 262.

649. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXIV, p. 331.

650. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

651. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xxx, p. 323: «...de propriis domibus vestris et ipsorum ad monetariam quamdiu operabitur et moneta cudetur».

652. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XLIX, p. 389: «...moneders e obrers de la secca o monederia...».

653. Vegeu el doc. núm. 4 de l'apèndix documental.

654. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xxvi, p. 315.

655. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, p. 197.

El terme «seca» era nou i no procedia del llatí ni de les llengües germàniques, sinó que se li atribueix un origen àrab. En aquest cas concret resta clar que el terme seca, com assenyala Coromines, procedeix de l'àrab «sikka».⁶⁵⁶ Sobre l'ús d'aquest terme equivalent a l'encunyació de moneda es pot llegir el comentari que li dedica Ibn Khaldun en la seva obra *Muqaddimah* (1374-1382): «Este vocablo⁶⁵⁷ significa sellar las monedas de oro y de plata que circulan entre el público con un troquel de hierro, en el cual van grabadas al revés figuras o palabras. [...] El término “sikka” servía primeramente para designar al troquel, es decir, la pieza de hierro con la que se acuñan las monedas; en seguida se empleó para indicar la impronta dejada por el troquel, o sea las señales impresas en relieve sobre las monedas de oro o plata. Más tarde se aplicó a la dirección de esa clase de elaboración y la vigilancia que se ejerce sobre la exacta observación de todas las reglas prescritas acerca de esta materia. Eso es el cargo del cual la palabra sikka se ha vuelto como nombre propio en el lenguaje usual de la administración política, cargo de absoluta necesidad para el reino, puesto que mediante sus funciones se distingue, en las transacciones comerciales, la buena divisa de la mala, y se evita todo fraude con la moneda tipo en circulación, garantizada con el sello de la autoridad soberana».⁶⁵⁸ Aquest origen és important pel fet que, entre altres coses, és un indici dels corrents de relació institucionals. Ara bé, al contrari del que podria semblar la lògica inicial, la recepció del terme no es produí directament d'al-Àndalus sinó, probablement, via Sicília.

A Castella sembla clar, tal com ha mostrat Torres,⁶⁵⁹ que aquest segon terme és d'ús escàs i de recepció tardana —via el català—, mentre que va ser usual el de «casa de la moneda». En el cas italià, Travaini⁶⁶⁰ ha assenyalat que el terme té uns orígens sicilians vinculats a la important casa de moneda d'origen islàmic situada a Palerm i que va continuar treballant sense solució de continuïtat sota la dinastia normanda. Va ser en temps de Frederic II de Sicília (1194-1250) que el terme àrab es va llatinitzar amb la forma *sicla*⁶⁶¹ i *sicchia* en el dialecte local.⁶⁶² Segons l'autora esmentada, el terme es va estendre

656. Procediria, segons aquest autor, de l'àrab hispànic *sákka* (abreujament de *dâr as-sákka* 'casa de la moneda'. Vegeu COROMINES. *Diccionari...*, vol. VII, p. 728.

657. Es refereix a «Sikka».

658. IBN KHALDUN. *Introducción a la historia...*, llib. III, p. 479.

659. TORRES. *Ordenanzas...*, tom 1, p. 325.

660. TRAVAINI. *I luoghi della moneta...*, p. 73-74.

661. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIV i XV, p. 276 i 280.

662. TRAVAINI. *Le zecche italiane...*, vol. 1, p. 969.

arreu de la Itàlia peninsular al llarg dels segles XIII-XIV fins a derivar en el terme actual *zecca*.

Conegudes les relacions catalanosicilianes a la segona meitat del segle XIII arran del matrimoni l'any 1262 entre l'infant Pere —el futur Pere II el Gran (1276-1285)— i la princesa hereva Constança de Sicília (1276-1302),⁶⁶³ sense descartar les anteriors vinculacions comercials, la via d'adopció del terme a la Corona d'Aragó sembla ser aquesta. No en seria l'única i només cal remarcar el cas de recepció de nom i de contingut de la institució del Mestre Racional.⁶⁶⁴ No sabem si aquesta influència siciliana tingué un abast més important i, en tot cas, és una via d'investigació que caldrà tenir en compte en el futur.

3.7.8. LA SEU DE LA INSTITUCIÓ

És obvi que totes les activitats derivades de l'existència de la corporació i de l'organisme necessitaven un o uns locals —una seu física— per desenvolupar-les amb eficàcia. La importància de la seu de la seca ha estat constatada amb la celebració l'octubre de 1999 a Milà d'un congrés monogràfic centrat en aquest aspecte.⁶⁶⁵ Pel que fa a la seu de la Seca Reial de Barcelona, tenim el treball, certament molt desigual i poc travat, de Ripoll.⁶⁶⁶ Això, pel fet que, de nou, la historiografia no ha distingit amb la cura necessària la projecció institucional de la seu de la seca en benefici quasi exclusiu del taller.⁶⁶⁷ Efectivament, aquest darrer ocupava un espai físic primordial,⁶⁶⁸ però no es pot oblidar que la seca tenia una projecció corporativa amb uns òrgans de la institució —capítol⁶⁶⁹ i cort dels alcaldes⁶⁷⁰— que necessitaven una seu que podia o no coincidir amb la del taller.⁶⁷¹ En el cas de la Seca Reial de Barcelona, tenim la fortuna de comptar amb una localització històrica que s'ha conservat parcialment encara que no es pugui fer una reconstrucció de la Casa de la Moneda medieval i moderna, en bona part pràcticament perduda (fig. 1 i 2).

663. La conquesta de l'illa va dur-se a terme el 1282.

664. MONTAGUT. *El Mestre Racional...*

665. TRAVAINI. *I luoghi della moneta...*

666. Sobre l'edifici de la seca de Barcelona, vegeu RIPOLL. *La Seca...*

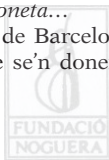
667. Vegeu les referències que se'n donen a: HERNÁNDEZ-CROS. *Catàleg del Patri-moni...*, fitxes núm. 322 i 801.

668. Vegeu l'epígraf 5.4.

669. Vegeu l'epígraf 6.6.

670. Vegeu l'epígraf 7.2.2.

671. Vegeu l'epígraf 5.4.

Cal assenyalar que les seques reials quasi sempre es van ubicar en ciutats importants. Això, tant per raons pràctiques de naturalesa política com per raons simbòliques. Pel que fa al primer aspecte, era més fàcil poder captar tant el metall com el personal i tot allò necessari en el procés de fabricació, així com posar-la en circulació i governar-la ben a prop del poder. Tampoc no podem oblidar que l'espai urbà era el monetitzat per excel·lència. Pel que fa al segon aspecte, cal tenir en compte que el taller monetari era el lloc en el qual es materialitzava una de les regalies més preuades de la Corona. A més, disposar d'una seca era un tret que havia de donar per força rellevància a una ciutat amb pretensions de capitalitat.

No és d'estranyar, vistes les coses així, que en cada regne la seca s'ubiqués a la seva capital. Aquest és, per tant, el cas de Barcelona. Només en cas de ser necessari un segon taller, aquest es va ubicar en altres llocs també destacats com ara la segona ciutat del territori.⁶⁷² Com és natural, sempre hi havia la porta oberta a les anomenades seques d'emergència que s'instal·laven allà on calia per circumstàncies excepcionals normalment associades a la guerra. No es estrany, per tant, que en la concessió monetària que Pere III el Cerimoniós va contractar amb Pere Blau i Joan Pluer de poder batre florins de Perpinyà⁶⁷³ i de «Franria»⁶⁷⁴ en quatre llocs a elecció dels arrendataris es posés com a condició que fossin «en loch notable e de reyalench».⁶⁷⁵

A més, atesa la importància de la tasca que es duia a terme a la seca, calia situar-la en un lloc protegit dins de les muralles de la ciutat i en un espai que permetés garantir les mesures de seguretat. Res d'això es diu formalment en els documents catalans, però la pràctica demostra que se segueix aquesta pràctica basada en el sentit comú. En el cas castellà sí que ens consta la petició expressa en el cas de la fundació de la seca de Madrid que es fes un edifici apropiat dins de les muralles de la vila.⁶⁷⁶

672. En el cas de Catalunya, aquesta segona localitat, amb rang de vila, era Perpinyà.

673. Sobre els florins emesos a la Corona d'Aragó, vegeu, en general, CRUSAFONT & COMAS. *El florí d'or...*

674. Sobre aquesta peça, vegeu BOMPAIRE. «Florin d'or...», p. 20-24 i CRUSAFONT & COMAS. *El florí d'or...*, p. 114.

675. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xxxv, p. 338.

676. RODRÍGUEZ DE CATALINA. *La antigua...*, doc. núm. 1, p. 131.

4. LA PREPARACIÓ DE LES EMISSIONS MONETÀRIES: ÒRGANS I PROCEDIMENT

4.1. La *iurisdictio* com a categoria pròpia de l'exercici del poder a l'Antic Règim

L'exercici del poder, al llarg de l'Antic Règim, passava necessàriament per la noció de «iurisdictio».¹ Es tractava d'un concepte que implicava la potestat pública de dir el dret i establir l'equitat o, el que venia a ser el mateix, l'exercici de les potestats judicial i normativa. Havia estat elaborat a partir de les categories del dret comú i culminat doctrinalment pel jurista italià Bartolo de Sassoferrato (1314-1357). El dret comú o *ius commune*, en el context del qual s'havia forjat el concepte, implicà una eina fonamental en mans de les naixents monarquies per reestructurar el poder públic en benefici propi després de la fragmentació del poder públic per part del feudalisme.

El feudalisme havia implicat la fragmentació del poder públic que, en major o menor mesura, es va repartir en mans dels *titulars* feudals. Des del segle XII, amb la monarquia feudal i la recepció del dret comú, la situació evolucionà a favor del monarca. En particular, a partir del segle XIII, l'ordenament jurídic es va reestructurar en un seguit de nivells, a manera de piràmide normativa, incloent en els seus diversos esglaons el dret general de Catalunya —integrat pels *Usatges de Barcelona* i la normativa derivada de les Corts que s'hi va afegir—, el dret local estatutari, el dret particular basat en privilegis i el dret comú integrat pels drets romà, canònic i feudal que, des de les universitats italianes, es van difondre arreu d'Europa i van ser rebuts a Catalunya com a *iura communia*.²

1. Vegeu COSTA. *Iurisdictio...* També VALLEJO. *Ruda equidad...*

2. Una mostra clara de l'estructuració dels diferents nivells normatius esmentats es troba explicitada, per exemple, en el sistema de fonts subsidiàries ideat com a clàusula

En aquest marc jurídic s'insereix la regalia reial d'encunyació monetària reservada pels *Usatges de Barcelona* al monarca, tot i que, per via de concessions o ratificacions, altres senyors, com alguns bisbes i comtes, en van fer un ús limitat. El rei era el titular de la jurisdicció superior al Principat lligada per alguns compromisos com el privilegi de 1285³ pel qual es comprometia a la immutabilitat de la moneda d'argent barcelonesa i la sotmetia al control del municipi de Barcelona. Es tracta d'un procés que, com és ben conegut, va lligat al desenvolupament del pactisme català d'acord amb el qual el rei, que pel dret comú era titular de la *plena potestas*, venia a subjectar-se al dret i a compartir l'acció del *condere legem* —potestat legislativa—, la colegislació amb els seus súbdits en el context de la Cort General.

La moneda de plata barcelonesa, encunyada en forma de croats,⁴ va ser un exponent d'aquest sistema polític, com anteriorment ho havia estat de l'encunyació dels diners de tern de billó de Jaume I el Conqueridor. La seva immutabilitat, que afectava fins i tot la permanència *ex lege* del seu tipus o estampa, és de fet un monument al pacte del sobirà amb el seu poble representat en la defensa dels seus interessos, d'alguna manera a través del Consell de Barcelona. Posteriorment, la moneda d'or encunyada sota forma de florins d'or d'Aragó també es va veure sotmesa a un pacte similar entre el rei i la Cort General de Catalunya, tal com es comentarà més endavant.

Cal distingir la corporació dels moneders en si i la seva regulació i la moneda encunyada i la seva regulació. Són dos àmbits diferenciables i amb estatuts jurídics autònoms. La relació és la del producte generat i l'empresa generadora del producte. En aquest moment ens centrarem en la corporació i, per tant, cal dir que és el rei qui a través de successius privilegis atribuïa al col·legi de moneders jurisdicció en el vessant judicial. És del rei —en tant que font suprema de jurisdicció— de qui hem d'esperar la concessió de la normativa sobre la seca.

La Seca Reial de Barcelona tenia un règim peculiar que avui qualificaríem com de naturalesa mixta. La funció bàsica encomanada a la seca era de caràcter industrial i consistia a produir moneda. El producte tenia una naturalesa pública orientada al bé comú i a la pública utilitat vinculada al seu curs legal obligatori i havia de complir unes determinades característiques. La Seca, en aquest sentit, actuava

de tancament dels Costums d'Orta (1296). Vegeu SERRANO. *Els Costums...*, cap. núm. LXXXI. Sobre el dret comú, com a fenomen europeu, vegeu, especialment, BELLOMO. *La Europa...*

3. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XVI.

4. En època moderna, aquest nominal era conegut amb la denominació de *ral*.

de fedatària pública en garantir-ne la qualitat de sortida. El compliment d'aquestes dues funcions s'encomanava a una corporació semipública regida pel mestre de la Seca⁵ ajudat per uns oficials adjunts, entre els que destacaven els guardes⁶ i l'escrivà.⁷

L'encunyació de moneda, com s'ha anat repetint en aquestes pàgines, era un dret de regalia.⁸ Això implicava que es tractava d'una prerrogativa reial que depenia, en primera i en darrera instància, del monarca que n'era, en principi, titular exclusiu. Alhora, com a dret patrimonial de la Corona estava administrat d'acord amb un estatut propi. Aquest sistema permetia que el rei es desentengués de la gestió directa bé arrendant-la a canvi d'una quantitat pecuniària pactada o bé d'acord amb sistemes anàlegs que no coneixem bé encara, però que posem en relació amb el caràcter de gestor financer que pren el mestre de la seca. En aquest sentit, ja a la darrereria del segle XIII sembla que mestres de la seca com Berenguer de Finestres estaven interessats financerament en l'explotació de la Casa de la Moneda.⁹ Per la seva integració en el patrimoni reial les seques eren també gestionades com una font d'ingressos econòmics.¹⁰

El rei sempre parlava de «la nostra seca reial de Barcelona». En aquest sentit, l'estatut de dependència era assimilable a, per exemple, la Drassana Reial de Barcelona o d'una altra ciutat. Unes instal·lacions tècniques amb una funció ben determinada i puntual: servir d'arsenal de construcció, reparació i custòdia de les naus que componien l'estol reial que estaven encomanades a un drassaner reial. Això no obstant, del segle XIV endavant el municipi de Barcelona hi tindrà un paper interventor cada vegada més destacat fins a ésser-ne el gestor fonamental en època moderna.¹¹

La fabricació de la moneda interessava al rei per dues raons principals. En primer lloc, per complir amb l'obligació de fornir de numerari el seu reialme. En segon lloc, com a font de renda directa a través de l'explotació de la seca. Pel que fa a aquest segon aspecte, el monarca podia escollir, com ja s'exposarà més endavant, el siste-

5. Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

6. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

7. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

8. Vegeu els epígrafs 2.1 i 2.2.

9. KLUPFEL. «El règim de la Confederació...», p. 113.

10. Respecte al regne de València i a la seca de la ciutat de València a la segona meitat del segle XV, vegeu KÜHLER. *Les finances de la Corona...*, p. 140 i seg.

11. ESTRADA-RIUS. *La Drassana Reial...*

ma que li podia reportar més beneficis.¹² És a dir, podia gestionar-la directament comissionant-la a un oficial reial sota la seva supervisió directa o bé arrendar-la contractualment a tercers. Ambdues vies eren comunes en la col·lecta tributària, almenys, des del segle XIV. En tot cas, la seca implicava un dret que calia gestionar inserit dins de l'administració reial.

Els juristes formats en el dret comú no ens en parlen directament, però, en delimitar els béns de què gaudia el monarca, ens donen un esquema orientatiu. En aquest sentit, disposem, oportunament, de la visió que el 1725 va donar Domènec d'Aguirre, comte del Massot, doctor en dret i austriacista exiliat a la cort de Viena després de la derrota d'aquest bàndol en acabar la Guerra de Successió el 1714.¹³ Per a ell, a la llum del dret comú i amb el coneixement que sobre l'administració pública romana baiximperial li aportava el coneixement del text romà anomenat *Notitia Dignitatum*,¹⁴ així com la catalana, el príncep tenia tres patrimonis que es podien distingir entre:

- a) El patrimoni privat. És a dir, aquell que el príncep tenia com a persona privada o particular amb independència de ser príncep o de no ser-ho. La seva disposició, per tant, era lliure.
- b) El patrimoni del príncep de lliure disposició. És a dir, aquell del qual disposava el príncep com a tal amb la peculiaritat que els ingressos reportats no estaven vinculats a una despesa pública concreta, sinó al seu manteniment general. Aquest tret era important a efectes de la seva despesa. Es tractava d'un patrimoni que el príncep tindria per títol públic i amb un ús privat constituint el fisc i que estaria confiat en mans del dignatari romà conegut, a l'època del dominat, amb el nom de *comes sacrarum largitionum*. D'acord amb el treball d'exegesi i analogia juridicoinstitucional d'Aguirre, es tractava d'un oficial que al Principat de Catalunya era assimilat al batlle general de Catalunya, que tindria al seu càrrec el fisc —o reial patrimoni— nodrit entre altres fonts pels ingressos provinents de les regalies. Aquí s'acabava la dissertació d'Aguirre, que nosaltres podríem continuar afegint que, atès que ja hem vist que jurídicament el dret de batre moneda era una regalia, podem deduir que la seca i els beneficis fiscals que en derivessin recaurien sota

12. Vegeu l'epígraf 4.6.

13. AGUIRRE. *Tratado histórico-legal...*

14. Es tracta d'una valuosa llista d'oficials i altres dignataris romans —d'aquí el nom de la font— que va ser escrita c. 400 dC i que ha arribat a nosaltres a través d'una còpia feta al segle XI i continguda en l'anomenat *Codex Spirensis*.

la jurisdicció d'aquest oficial. Efectivament, també a l'antiga Roma del *comes sacrarum largitionum* depenien els *procuratores monetae* o encarregats de les seques, de la mateixa manera que els mestres de la seca estarien supeditats, com detallarem més endavant, al batlle general de Catalunya.¹⁵

- c) El patrimoni del príncep vinculat. És a dir, aquell del qual disposava el príncep com a tal, però que estava gravat per destinar els seus ingressos a una despesa concreta taxada. L'exemple serien els tributs anomenats *generalitats*,¹⁶ que estarien sotmesos a una despesa reglada i sota l'administració dels *deputats del General de Catalunya*.¹⁷ Tampoc no podem obviar que durant uns anys la Seca Reial de Perpinyà va estar empenyorada en mans de la Diputació del General de Catalunya a partir de 1365.¹⁸

El mestre de la seca, tot i l'ampla autonomia de què disposava com a responsable directe del taller monetari, depenia orgànicament de l'administració reial personificada en el batlle general de Catalunya i, especialment, del tresorer reial.¹⁹ En aquest sentit, l'encunyació de moneda, com ja recollien els *Usatges de Barcelona*,²⁰ era una regalia reial i, com a tal, formava part del patrimoni del rei.²¹

Com a tal patrimoni era administrat, com hem vist en l'esquema doctrinal d'Aguirre, pel batlle general de Catalunya, al Principat, i pels respectius oficials equivalents dels altres reialmes. Aquesta dependència es confirma, per exemple, en el cas de la Seca Reial de València en temps de Martí I l'Humà. En concret, en un document de 27 d'octubre de 1397 pel qual el rei autoritzava el batlle general de València a reduir la plantilla laboral de la casa de la moneda atesa la minva de la producció.²² Aquest alt oficial a València també era el competent, almenys des de 1564, en la resolució dels contenciosos jurisdiccionals en què estigués implicat el col·legi, cosa que és un testimoni de la seva

15. Vegeu l'epígraf 4.2.

16. Bàsicament, el dret d'entrades i eixides que gravava la importació i l'exportació de certs productes, i el dret de la bolla de plom i el segell de cera que d'ençà les Corts Generals de Montsó de 1363 que els van instituir, gravaven, respectivament, la producció de teixits de llana i la seva compravenda.

17. ESTRADA-RIUS. *Una casa per al General...*

18. SANAHUJA. «L'arrendament de les encunyacions...», p. 159.

19. Vegeu l'epígraf 4.2.

20. BASTARDAS. *Usatges...*

21. Vegeu l'epígraf 2.1.

22. Vegeu la transcripció del document a MATEU. «Los privilegios de los monederos...», p. 29, nota 44.

supremacia sobre les seques.²³ Pel que fa a la Seca Reial de Barcelona, aquesta organització sembla ja establerta des d'almenys la darrerïa del segle XIII. En aquest sentit, en temps del rei Alfons IV el Magnànim, el mestre de la seca actuava amb el consell preceptiu del batlle general i de l'escrivà de la seca, sense els quals no empenia res.²⁴

La potestat del rei sobre la regalia de la moneda es materialitzava, a la pràctica, a través de dos nivells diferenciats. El primer nivell implicava un acord bilateral entre el rei i un ens que no depenia pròpiament i totalment de la Corona. Així, l'encunyació de la moneda de billó i de plata a Catalunya va implicar una relació directa amb el municipi i una progressiva cessió de la responsabilitat sobre la moneda de billó i la moneda de plata a aquest organisme. Calia que cada emissió es fes amb l'autorització del rei i amb l'acord de la ciutat. El monarca solia accedir a l'emissió, però quan la demanda era elevada pels consellers de Barcelona i s'entenia que no reportaria guanys d'emissió, es pactava que la fabricació seria a costa de les arque municipals.

La relació amb un òrgan extern també va abastar les emissions d'or després que el monarca es veiés en l'obligació de comprometre's a no alterar aquesta moneda a canvi de rebre l'ajut econòmic voluntari dels seus vassalls durant la Guerra de Castella, també dita dels Dos Peres (1356-1375). Així es va pactar en uns capítols acordats pel rei i els tres estaments del Principat o General de Catalunya²⁵ en la Cort general celebrava a Tortosa el 1365. En ambdós casos hi va haver una clara limitació de la regalia del monarca, que va ser sotmesa a una regulació pactada amb un actor polític extern a la pròpia monarquia i, d'alguna manera, enfrontat dialècticament amb ella. No oblidem que poc després²⁶ Pere III el Cerimoniós va intentar batre furtivament nous florins al castell de Tortosa fins que va ser descobert i obligat a aturar l'emissió contrària als pactes establerts en seu parlamentària.²⁷

En un altre nivell, les decisions del rei respecte a la política monetària, com en d'altres aspectes de govern, gràcia o justícia, el monarca les prenia auxiliat pels seus consellers. En aquest sentit, un òrgan fonamental era el Consell Reial,²⁸ que va ser regulat per Pere III el Cerimoniós en les seves *Ordinacions* (1344). Segons el rei, «lo regi-

23. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 33.

24. KLUPFEL. «El règim de la Confederació...», p. 113 i seg.

25. ESTRADA-RIUS. *Els orígens...*; SÁNCHEZ; ORTÍ. *Corts, parlaments...*, doc. núm. xx (2), cap. 8, p. 300.

26. Vegeu l'epígraf 3.4.10.

27. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 128-129 i, en general, l'epígraf 3.4.9.

28. ABADAL. *Pere el Cerimoniós...*, p. 80 i seg.

ment de nostres sotmeses nos axí havem que aquells no dampnificats servem faent justícia e encara el profit de la cosa pública cobeejants. Emperamor daço engir tant grans coses e aytals deuen suffragis de provisió ajustar que ab conseyll de hom de saviea e de experiencia de coses de proposit feels resplandents esser endreçats nos conve: car aquelles coses qui ab conseyll son fetes fins ben augraven reeben he mereix sotsmeses regir qui neglegex esta a conseyl de savi».²⁹

Es tractava, en definitiva, d'un organisme que depenia directament del sobirà, que l'acompanyava en tot moment i que estava integrat per un seguit de persones de la confiança i de l'entorn del rei: membres destacats de la família reial, grans barons i, sobretot, oficials reials d'alt rang. Entre aquests darrers hi solia haver el tresorer reial, que hem de suposar que en la presa de decisions en matèria monetària devia participar activament.

No es coneix el contingut de les sessions del Consell Reial pel fet que no consta que s'aixequés acta de les seves sessions. Per això, les mencions que tenim són indirectes, en el sentit que coneixem el resultat però no el procés mateix de formació de les polítiques monetàries en el si de la institució ni, per descomptat, els debats interns amb els seus arguments en pro i en contra quan el parer dels consellers no era unànime, cosa freqüent.

En aquest sentit, les fórmules cancelleresques a vegades transmeten l'ambient o insinuen parts del procés de presa de decisions. En una ocasió es mencionava expressament la dificultat de la presa de la decisió: «ab deliberació gran feta en nostre consell, volem e ordonam...»³⁰ que ens assenyala l'òrgan com un ens deliberant en el fons dels assumptes i no només en el debat formal. En altres ocasions, en canvi, les decisions no devien comportar tantes divisions de parer i en el decret resultant només s'indicava el 1465 que «proceint matura deliberació de nostre Sacre Consell haïam proveït e ordonat»³¹ o, encara de manera més simple, «havem en nostre ple e solemne consell acordada e deliberada la provisió o crida següent»,³² tal com es va fer l'ordinació de Martí I l'Humà sobre les característiques dels florins d'or d'Aragó de 1407.

El Consell Reial no actuava només com un òrgan que ajudava el monarca en la seva potestat del *condere legem*, o creació del dret, en els àmbits que avui en diríem reglamentaris i normatius no reservats

29. BOFARULL. *Ordinacions de la casa...*, vol. 5, p. 186-190.

30. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LIX, p. 438.

31. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LXXIV, p. 462.

32. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LIV, p. 419.

a la Cort General de Catalunya, sinó que també auxiliava el monarca en les decisions de gràcia i justícia.³³ Així, en alguna ocasió consta l'acceptació de peticions de gràcia dirigides al sobirà en matèria monetària que, pel que sembla, van ser conegudes en el si del Consell Reial. És testimoni d'aquest procediment la petició de la Seca Reial de Perpinyà formulada l'any 1418 de treure els contrasenys que identificaven les emissions de croats propis per diferenciar-los de les emissions de croats barcelonesos. Al final de la petició l'administració reial afegia «fiat ut suplicatur» i s'anotava que la decisió havia estat presa en el Consell Reial.³⁴ En època moderna aquest paper va continuar en el si del Consell Suprem d'Aragó instal·lat, finalment, a Madrid.³⁵

En el govern quotidià el monarca s'ajudava de la burocràcia de la seva cort. Aquesta estava regulada a la Corona d'Aragó des de la redacció de les *Leges palatinae* mallorquines promulgades per Jaume III de Mallorca el 1337³⁶ prenent com a base els usos barcelonins i les posteriors ordinacions de la casa del rei atorgades per Pere III el Cerimoniós (1344).³⁷ Aquestes darreres assumien íntegrament les anteriors, destinades totes elles a la regulació minuciosa de la cort reial, és a dir, la casa i l'administració palatina.

Aquesta darrera era l'encarregada de desenvolupar i implementar les decisions preses, per exemple, en el Consell Reial. Els diversos oficials, oficines i consells de la monarquia canalitzaven i donaven forma jurídica a la voluntat o a les necessitats de la Corona en matèria monetària. La Cancelleria era, en aquest sentit, l'organisme que tramitava i vehiculava el conjunt d'ordres, disposicions, ordinacions, nomenaments i altres actes documentats del rei en aquesta matèria. És per això que les diverses sèries de registre de la Cancelleria Reial són les que custodien les còpies dels originals expedits per ordre del sobirà. Especialment importants eren els decrets d'emissió. Es tractava de diplomes a través dels quals el sobirà ordenava l'emissió de moneda i en determinava les característiques essencials.³⁸

La Cancelleria Reial també va tenir un paper fonamental com a arxiu reial al qual recórrer en cas de pèrdua de documents o de necessitat d'obtenció de còpies autenticades o de cercar documenta-

33. Sobre la funció de l'organisme en matèria de justícia, vegeu TATJER. «La potestad...»; FERRO. *El dret públic...*

34. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LXII, p. 448.

35. Sobre aquest organisme, en general, vegeu ARRIETA. *El Consejo Supremo...*

36. JAUME III DE MALLORCA. *Leyes palatinas...*

37. BOFARULL. *Ordinacions de la casa...*, vol. 5, p. 7-266.

38. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. L, p. 390.

ció necessària. És molt possible que el col·legi de la Seca Reial de Barcelona o el d'altres localitats hi acudissin en aquesta via, igual que altres persones o institucions. L'exemple més clar de la utilització d'aquesta via és la compilació de documents relatius, prioritàriament, a la moneda barcelonesa que va obtenir de la Cancelleria el municipi de Perpinyà.³⁹ Per agilitar aquesta mena de tràmits els arxivers van elaborar un seguit de memorials que els facilitessin la cerca de la documentació que de manera més recurrent els era sol·licitada. A aquesta finalitat sembla respondre, per exemple, el manuscrit que duu l'encapçalament: «Memoriale privilegiorum et concessionum factarum super moneta et super officio alcaldeorum».⁴⁰ Durant els segles de la modernitat, amb els monarques instal·lats fora del Principat, bona part d'aquestes responsabilitats van recaure en la nova figura del lloctinent o virrei amb seu a Barcelona.⁴¹

En època moderna, ja sota la monarquia universal catòlica dels Àustria, el Consell Reial va ser substituït per l'anomenat Consell d'Aragó, fundat per Ferran II el Catòlic.⁴² En aquest Consell es van despatxar assumptes relatius a la seca i al seu personal fins a la seva dissolució al principi del conflicte.

4.2. La intervenció del tresorer general

El tresorer reial era l'oficial encarregat de centralitzar els ingressos i les despeses de la Corona i actuar, en definitiva, de caixa d'ingressos i de pagaments. En les *Ordinacions de la casa* de Pere III el Cerimoniós el monarca afirmava que calia encomanar el tresor reial «a un feel e industrios hom qui tesaure per la covinencia de la casa sia nomenat lo qual en tal manera en ajustat e en reeben sia diligent que ab massa gran asperitat no exigisca e en conservat e en distribuent los nostres profits no malmeta ne menyscap».⁴³

Eiximenis deia que el tresorer era «lo setèn official principal del rey [...] Aquest ha mester gran lealtat en contractar lo tresor del príncep e gran diligència en levar-li ses rendes e sos emoluments, e en conservar-li lur patrimoni e en satisfer-li a lurs despeses e necessitats».⁴⁴ En

39. AVP. AA.9. *Libre de constitutions...* Vegeu l'edició comentada a: TRÉTON. *El llibre de les monedes...*

40. ACA. Canc. Memorial 35.

41. Vegeu, en general, LALINDE. *La institución virreinal...*

42. Vegeu, en general, ARRIETA. *El Consejo Supremo...*

43. BOFARULL. *Ordinacions de la casa...*, vol. 5, p. 158-161.

44. EIXIMENIS. *Dotzè...*, vol. II, 2, cap. 748, p. 166.

principi, i pel que feia a les seques reials, la tresoreria era l'òrgan que percebia i consignava, d'acord amb les instruccions reials, els beneficis que generava, per exemple, el seu arrendament segons els acords presos i fixats en el contracte.⁴⁵

El tresorer reial era també l'oficial superior encarregat de vetllar contra els delictes de falsificació de moneda. En aquest sentit, en les *Ordinacions de la casa* de Pere III el Cerimoniós es disposava que «a son offici pertanyer que tots los falsaris de las monedes nostres e els delinquents engir ell faça pendre e aquells liura al algotzir e als ordinaris dels delinquents a requisició deu li delinquents sien tenguts de pendre».⁴⁶ A la pràctica aquest coneixement era divers. Així, per exemple, també en coneixia el portantveus del governador general.⁴⁷

La intervenció del tresorer reial es clarifica des de la darrerria del segle XIV. Sembla que aquest oficial va acabar assumint una tasca de control que inicialment corresponia al batlle general de Catalunya i que a València va continuar fent el mateix oficial valencià.⁴⁸ El tresorer general va prendre la direcció de les seques de manera que assumia en la seva persona l'ofici de mestre general de totes les seques reials de la Corona. En aquest sentit, el 18 de setembre de 1398, Martí I l'Humà ordenava a totes les seques reials que, a més de la marca pròpia del mestre de cada seca, s'afegís en les monedes la marca del mestre general de totes les seques que, en aquells moments, no era altre que el tresorer reial Joan Desplà.⁴⁹ Efectivament, tal com a exposen Crusafont i Comas,⁵⁰ entre les marques complementàries que apareixen en els florins d'or d'Aragó dels regnats de Martí I l'Humà i Alfons IV el Magnànim són habituals els senyals heràldics dels tresorers reials coetanis. Els mateixos autors assenyalen, pel que fa als florins encunyats al taller de Barcelona, que la marca del tresorer reial va ser la marca principal en l'etapa del regnat del Magnànim i, probablement, del seu successor Joan II el Sense Fe.⁵¹ Sanahuja recorda, a més, que fins a l'any 1516 les emissions d'or de Barcelona⁵² incorporen l'escut de la

45. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LI, p. 392 i seg.

46. BOFARULL. *Ordinacions de la casa...*, vol. 5, p. 155-156.

47. Vegeu un buidatge d'aquest tipus de delictes de manipulació monetària a: JUNYENT. «Fraus monetaris...», p. 155-166.

48. MATEU. «Los contratos...», p. 552.

49. ACA. Canc. Reg. 2254, f. 106r i v.

50. CRUSAFONT; COMAS. *El florí d'or...*, p. 79-81.

51. *Ibidem*. p. 85.

52. Vegeu la moneda núm. 11.2.6 de l'apèndix numismàtic.

família Sánchez —un lleó rampant— que ocupava precisament l'ofici de la tresoreria general.⁵³

En un principi aquests oficis sembla que eren cumulatiu i ben diferenciats d'acord amb pràctiques usuals a l'època. Així es desprèn d'un document de 1407 atorgat per l'esmentat Joan Desplà intitulat «thesaurarius serenissimi domini regis et magister seccarum argenti et auri tocius sui domini». ⁵⁴ És il·lustratiu d'aquesta estructura que en una disposició reial de Martí I l'Humà datada el 1398 i dirigida al gravador de la seca consti la supervisió documental del tresorer general.⁵⁵

La potestat de la tresoreria reial sobre el govern i l'ordenació de les seques era àmplia. Així, pel que fa a la Seca Reial de Mallorca, tenim uns capítols sobre el seu regiment ordenats l'any 1407 per Romeu Pallerès, que era un oficial assignat a la tresoreria reial que ocupava la lloctinència de Joan Desplà.⁵⁶ Aquests capítols tenien un caràcter particular i en disposar-los s'esmentava la necessitat d'aquests estatuts, ordinacions o capítols.

El tresorer reial també sol aparèixer, encara que no sempre,⁵⁷ al costat del monarca en els contractes d'arrendament de les seques fets per la cort reial.⁵⁸ D'aquesta manera es manifestava clarament el caràcter de supervisor general de les seques que tenia encomanat.

En una declaració reial de Ferran II el Catòlic datada el 25 de novembre de 1494⁵⁹ resta explícita, una altra vegada, aquesta dependència de les seques envers la tresoreria reial. En particular, es delegava al tresorer general l'emissió dient que «ordenam e manam de paraula a nostre thesorier general, fer batre d'aquells [es refereix als menuts] en la nostra seca la suma a ell ben vista a la ley y pes que segon l'orde que lavors de paraula li donam». Igualment, en relació amb el pagament dels salaris i les despeses, es disposava que es lliurés el resultat dels comptes al tresorer reial o al regent del seu ofici a Catalunya.

53. SANAHUJA. «Ducats i principats...», p. 123.

54. ARM. LR 16, f. 29r.

55. ELÍAS DE MOLINS. *Numismática...*, p. 816.

56. ARM. LR 16, f. 29r-37r.

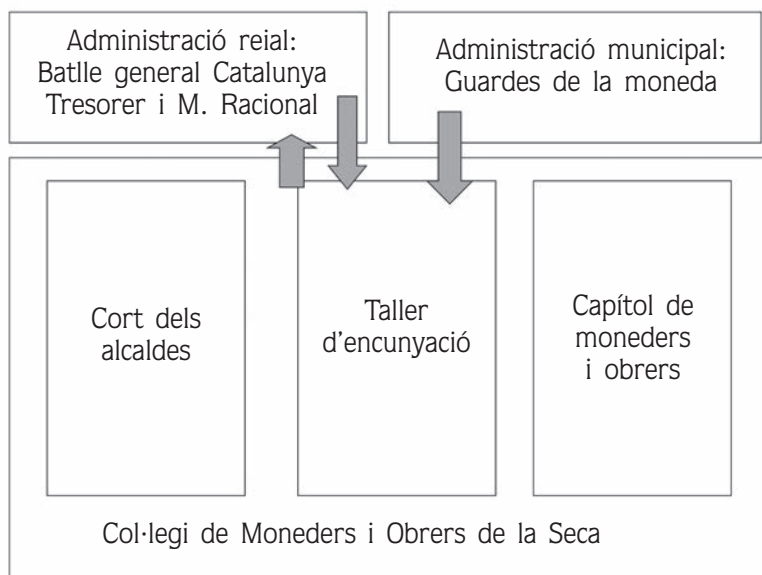
57. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LI, p. 391-402.

58. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XLVII, p. 374.

59. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. LXVIII.

Organigrama 1

ESTRUCTURA ORGÀNICA INTERNA IDEAL DEL COL·LEGI DE MONEDERS I
D'OBRERS DE LA SECA DE BARCELONA I LES SEVES DEPENDÈNCIES
INSTITUCIONALS EXTERNES

4.3. La intervenció auditora del mestre racional

La Corona va disposar, des de 1283, d'una instància administrativa de control comptable dels ingressos i despeses gestionats pels seus oficials. Al capdavant d'aquesta instància interventora, importada de Sicília per Pere II el Gran, es va situar un oficial que responia al nom de mestre racional de la cort del rei.⁶⁰ Aquest va actuar en qualitat de suprem auditor dels comptes de la Corona. Pere III el Cerimoniós va regular aquesta figura en les seves *Ordinacions sobre la casa*.⁶¹ També Eiximenis va escriure sobre ell que era «lo quint official principal del príncep [...] per tal quant no ha a fer sinó hojr lo compte dels altres».⁶² Es tractava inicialment d'una magistratura unitària i comuna a tots

60. MONTAGUT. *El Mestre Racional...*, p. 70 i seg.

61. BOFARULL. *Ordinacions de la casa...*, vol. 5, p. 149-157.

62. EIXIMENIS. *Dotzè...*, vol. II, 2, cap. 747, p. 164.

els regnes i terres del rei fins que, a principi del segle xv, es va dividir l'ofici i es va instaurar un mestre racional privatiu per cada regne.⁶³

L'obligació de retiment de comptes era universal i el mestre de la seca, en qualitat de màxim responsable local d'aquella, era l'oficial que havia de retre els comptes corresponents a la seva gestió davant l'administració reial i, en particular, a la cort del mestre racional. Així es consigna amb tota claredat, per exemple, en un contracte d'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà en el qual expressament s'assenyala com una pràctica general: «e que de tot ço quis fara en la dita secca faça lo dit maestre libres, axi com fan los maestres de les altres seques, los quals libres sien tenguts donar, finit lo temps d'aquest arrendament, al maestre racional de casa del senyor Rey».⁶⁴ En altres documents citatoris es mencionen, de manera genèrica, els comptes del mestratge de la Seca.⁶⁵ A la pràctica, tots els mestres de les seques reials acomplien amb regularitat aquest tràmit.

Així, en una clàusula final d'una ordre reial de 1345, s'ordena igualment al mestre racional que rebi els comptes del mestre de la seca d'acord amb el contingut de la mateixa ordre.⁶⁶ En un altre exemple veiem com Ferran II el Catòlic estableix que els comptes de l'emissió de menuts que s'ordena batre a la Seca Reial de Barcelona, a càrrec del mestre de la seca com a responsable, siguin auditats pel Mestre Racional.⁶⁷

En cas d'incompliment de l'obligació de comparèixer davant la cort del mestre racional, aquest, o els seus subordinats, expedien les pertinents ordres citatòries instant el compteretent a complir amb el seu deure. En aquestes lletres se'l comminava a presentar els comptes sota amenaça d'una pena pecuniària. Això és el que es constata, per exemple, el juny de 1358 quan, des de l'oficina del mestre racional, es requeria Bertran d'Avella, mestre de la Seca Reial de Barcelona, a complir amb l'obligació de presentar els comptes del seu mestratge després d'incomplir reiterades ordres en sentit idèntic.⁶⁸ Un cas especialment significatiu és el del mestre de la seca de Perpinyà Joan Salrà, que, després de ser citat reiteradament per tal que aportés documentació de les encunyacions a l'oficina del mestre racional, va ser multat amb

63. MONTAGUT. *El Mestre Racional...*, p. 196 i seg.

64. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXIII.

65. ACA. RP. MR. Reg. 687, f. 63v.

66. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXVI, p. 315.

67. SALAT. *Tratado...*, tom. II, doc. núm. LXVIII, p. 96.

68. ACA. RP. MR, vol. 687, f. 63v.

100 morabatins d'or, retintut a Barcelona i amenaçat amb una nova multa de 300 morabatins d'or.⁶⁹

La mort del compteretent no extingia l'obligació de retiment, sinó que aquella era assumida com una càrrega més del cabal relict pels hereus del causant. Així, els hereus del difunt Pere Vicens, mestre de la Seca Reial de Barcelona, van ser requerits el febrer de 1355 per tal d'acabar de donar la resta de llibres de comptes que encara mancaven per auditar.⁷⁰

En altres ocasions no era el mestre de la seca la persona cridada a aportar els documents, sinó altres oficials de la seca, com ara els escrivans, els guardes o els assajadors. Un exemple d'aquesta manera de procedir es documenta pel que fa a la Seca Reial de Perpinyà a inicis de la dècada de 1360 i, en particular, se'ls sol·licita informació suplementària.⁷¹ Per aquest darrer fet es pot constatar que, si bé la relació usual era entre l'oficina del mestre racional i el mestre de la seca, quan calia el racional investigava i podia convocar davant la seva cort el personal subaltern del mestre de la seca. No es pot oblidar que es tractava d'un autèntic tribunal competent en matèria comptable.

Testimoni de l'obligació de retre comptes, n'era, també, la conservació a l'arxiu del mestre racional dels llibres de comptes de la seca.⁷² Cal tenir en compte que, igual que passava amb els llibres de comptes d'altres institucions redactats per ser presentats a una instància auditora, com ara els llibres del clavari del Consell de Barcelona presentats a la verificació dels racionals municipals, o els dels diputats del General de Catalunya als oïdors de comptes de la mateixa institució, eren llibres fets expressament que posaven en net i en ordre la comptabilitat original interna, que no conservem. Per tant, ens trobem davant d'una informació comptable elaborada *a posteriori* i expressament destinada a l'administració reial, amb tot el que aquestes premisses poden comportar. No es conserven, en canvi, els comptes originals, guardats a la seca, que permetrien una confrontació i la verificació del tractament final que rebien els comptes originals.

Els llibres als quals es referia la clàusula i que contenien la comptabilitat eren els que s'esmentaran en detallar les tasques de l'escrivà de la seca,⁷³ atès que aquest darrer era l'oficial encarregat de redactar-los.

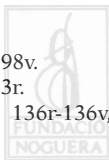
69. ACA. RP. MR, vol. 714, f. 98v.

70. ACA. RP. MR, vol. 687, f. 3r.

71. ACA. RP. MR, vol. 687, f. 136r-136v, 151r i 169r. Vegeu, també, ACA. RP. MR, vol. 688, f. 35r.

72. ACA. RP. MR. Seques.

73. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

Es tractava d'uns llibres de comptabilitat fixats amb tota claredat per la normativa reial, que s'havien de portar a totes les seques de manera uniforme i sistemàtica. La consulta dels llibres de les diferents cases de moneda de la Corona d'Aragó presentats davant l'oficina del mestre racional i guardats en el seu arxiu, tal com ja s'ha dit, així ho testimonia.⁷⁴

El mestre racional també es cuidava de mantenir la disciplina en les formalitats comptables atès que era un oficial dotat de jurisdicció. Hem de pensar que la seva cort tenia jurisdicció per absoldre de responsabilitats comptables tot definint els comptes, demanar aclariments suplementaris exigint l'aportació de documentació que s'estimava necessària, o bé, arribat a l'extrem, aplicar conseqüències jurídiques punitives diverses si s'apreciava alguna negligència o, en els casos greus, dol.

Així es pot constatar en l'observació que a l'oficina del mestre racional s'anotava en els comptes presentats per Arnau Lor, mestre de la Seca Reial de Càller: «E és certa cosa que tot maestro de alguna de monedes dóna en lo retiment de son compte los libres davall scrits sens los quals negun compte de moneda a cautela de la cort no·s pot bé reebre e que sien bé ordenats: primerament lo libre de les compres, ítem lo libre del allejar, ítem lo libre de les fondicions, ítem lo libre dels obrers, ítem lo libre de la emblanquició; ítem lo libre de les monedes, ítem lo libre de les deliurançes, ítem lo libre de les dates e messions e axí són entre tots viii libres».⁷⁵

Els comptes de Lor, segons sembla, no estaven prou clars i l'oficina del mestre racional exigia, per prendre'ls en compte, documentació justificativa suplementaria. «Aquestes són les dates e messions que N-Arnau Lor, maestro qui fo de la moneda dels alfonsins del or metia en data e no li són estades preses en compte per ço com non mostrava manaments del senyor Rey ne altres cauteles ne eren messions necessàries al dit offici».⁷⁶ El mestre racional i els seus oficials analitzaven la documentació aportada i feien les anotacions pertinents relatives a dubtes o incongruències que calia solucionar.

El mestre de la seca també donava indicacions sobre el procediment dins de la seca. Així, el 1534 el mestre racional es dirigia a Pere Cornago, mestre de la seca de Barcelona, per tal que s'abstingués de comprar or sense la intervenció de l'escrivà del taulell de la seca.⁷⁷

74. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

75. ACA. RP. MR, vol. 2008/1, f. 13r.

76. ACA. RP. MR, vol. 2008/1, f. 1r.

77. SANAHUJA. «Ducats i principats...», doc. núm. 10.

També, que els moneders només poguessin rebre l'or de mans dels obrers i que un cop amonedat l'havien de lliurar al mestre de la seca en presència dels guardes de la toca reial d'or.⁷⁸ Els obrers, finalment, havien de rebre l'or directament dels guardes reials i no del mestre de la seca.⁷⁹ Totes aquestes irregularitats que pretenien evitar, les obtenien de l'anàlisi dels llibres i dels interrogatoris que podien emprendre.

En el primer quart del segle *xvi* documentem la presència del lloctinent del mestre racional en els actes formals de deslliurança de la moneda d'or batuda a la Seca Reial de Barcelona.⁸⁰ Hem de pensar, de totes maneres, que la verificació de la comptabilitat de les seques reials era un aspecte al qual es donava molta importància i s'evitava, en general, delegar en lloctinents. Així, per exemple, el rei Joan I el Caçador va establir el 1389 la figura d'un lloctinent de mestre racional a l'illa de Sardenya.⁸¹ Es tractava d'una mesura descentralitzadora que procurava una agilitació dels tràmits administratius i una major comoditat i estalvi de despeses per als comteretents. Doncs bé, el rei, de manera expressa, continuava reservant els comptes de les seques sardes directament a l'audició del mestre racional radicat a Barcelona.

Finalment, encara que no sigui objecte central d'aquest estudi, cal tenir present que també el mestre racional⁸² era una instància auditora en les emissions de moneda local empreses pels tallers locals municipals.⁸³ No en va, també eren emissions autoritzades per la monarquia.

4.4. La intervenció del municipi de Barcelona

El règim municipal barceloní —establert en temps de Jaume I el Conqueridor, consolidat al llarg de la segona meitat del segle *xiii*⁸⁴ i reformat durant el regnat de Ferran II el Catòlic—⁸⁵ va tenir un paper destacat en les emissions de moneda barcelonina, primer, i en el regiment de la pròpia casa de la moneda, després. En aquest sentit, no podem perdre de vista en cap moment la funció emissora de moneda de la seca, i cal assenyalar l'evident i estreta vinculació de les emissions monetàries a la vocació mercantil de la ciutat i a les oligarquies

78. *Ibidem*, doc. núm. 11.

79. Sobre el procediment o circuit de treball, vegeu l'epígraf 5.3.

80. En aquest sentit, vegeu ACA. RP. MR, vol. 2002. f. s. n.

81. ACA. Cartes reials de Joan I, núm. 379 de 1389, maig, 25. Montsó.

82. Vegeu, per exemple, les obligacions imposades a les emissions vigatanes el 1537 o el 1574. Vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 319.

83. Vegeu l'epígraf 3.4.10.

84. FONT RIUS. «Orígenes del régimen...», p. 510.

85. VICENS VIVES. *Ferran II i la ciutat...*

ciutadanes que vivien la moneda com un mitjà de canvi que podia afavorir o perjudicar els seus negocis i que intentaven controlar la vivència que la monarquia tenia de la moneda, bàsicament com a font d'ingressos i instrument fiscal.

En el curs d'un procés que va enfrontar la ciutat i el personal de la seca de Barcelona el 1433, es poden llegir els arguments que donaven els moneders sobre el paper de la ciutat en la moneda.⁸⁶ Així, s'exposava que, en primer lloc, els consellers de Barcelona representaven tota la cosa pública de la ciutat i el seu ofici havia de procurar dedicar-se amb esforç vers la utilitat de tota la cosa pública de la ciutat tant en general com en particular. En segon lloc, s'exposava, «et protestatur de iure ex pro una des maioribus utilitatibus que esse potest in aliqua universitates seu republica est pro ibi sit habundancia et copiositas peccuniarum iuxta illud expedit rei publice habere cives diverses et locupletes». L'argumentació acabava exposant que els consellers de la ciutat, anhelant el bé públic, van deliberar que dels diners municipals fessin comprar plata per fer batre pel mestre de la seca moneda d'argent de manera que tot Barcelona «esset copiosa in peccuniis». No cal dir que en aquesta argumentació la seca era un instrument que podia fer factible el bé comú de la ciutat. Efectivament, a partir del segle XIII els privilegis reials van comprometre la moneda sortida de la Seca Reial de Barcelona a l'organisme municipal. Aquesta vinculació va anar creixent i successivament es va anar ampliant fins a tenir efectes institucionals en el govern de la seca. Aquest procés començà amb el privilegi de Jaume I el Conqueridor atorgat l'any 1258⁸⁷ pel qual el monarca es comprometia a mantenir l'estabilitat de la nova moneda barcelonesa de tern per un període que comprenia tot el seu regnat més deu anys després de la seva mort. Posteriorment, es va ampliar, amb termes anàlegs, amb la instauració el 1285, amb el seu fill i successor, de la moneda grossa de plata, diners grossos o croats de Barcelona.⁸⁸ Aquesta moneda va esdevenir emblemàtica en les emissions de la Seca Reial de Barcelona i va testimoniar la continuïtat del règim constitucional català d'una monarquia limitada.⁸⁹ Es tancava així per part dels monarques la utilització a lliure arbitri de la moneda com un mer instrument fiscal com s'havia fet amb els canvis monetaris anteriors. Aquesta utilització era considerada intolerable i així ho constatem, per exemple, en el *Llibre del rei en Pere* de Bernat Desclot quan, en mencionar a Alfons X

86. AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n), f. 10v i seg.

87. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. VII.

88. Vegeu la moneda núm. 11.2.3 de l'apèndix numismàtic.

89. BADIA. *Catàleg dels croats...*

el Savi de Castella i el seu pretès mal govern es refereix expressament com a fets abusius que justifiquen el seu destronament els successius canvis de moneda a què sotmetia els seus vassalls.⁹⁰

El mateix Jaume I el Conqueridor va permetre al Consell de Cent de supervisar les emissions en poder nomenar els dos guardes de la moneda.⁹¹ La presència de dos representants ciutadans dins de la seca reial amb la missió de fiscalitzar la bondat de la moneda produïda era un privilegi excepcional atès que en d'altres municipis les corresponents ciutats on s'ubicaven les cases de moneda només solien poder nomenar un guarda, mentre que l'altre era de lliure disposició reial. Aquest privilegi va estar en vigor fins a la desaparició de la seca de resultes de la Guerra de Successió.

La puixança econòmica de Barcelona en el si de Catalunya i la seva creixent influència davant la Corona van fer que un dels temes periòdicament presents en l'agenda política de la ciutat en les seves relacions amb la monarquia fos la matèria monetària. El segle xv va marcar, en aquest sentit, la progressiva abdicació de la Corona de moltes de les seves responsabilitats en aquesta matèria en el municipi que es van anar allargant durant els segles següents. Ara bé, la Corona no va renunciar mai a la seva regalia i el context a partir del qual es va anar dibuixant aquest protagonisme creixent no va evitar que qualsevol mutació —pes, llei o tipus monetaris— hagués de ser forçosament pactada i acceptada pel rei, el seu consell o el seu lloctinent. És molt clar tot plegat en el regnat de Felip III de Castella i II d'Aragó amb les mesures negociades pels consellers de la ciutat per fer front als alta-baixos monetaris.⁹² La moneda fabricada per la ciutat era lliurada a la Taula de la Ciutat, fundada el 1401, i així consta el 1433 dins el marc d'un procés a la Reial Audiència en què es demanava una certificació a la Taula per saber la moneda emesa i dipositada allà en el període d'un mestre de la seca, segons els llibres de la institució.⁹³

4.5. Competències municipals en l'ordre públic metrològic

El municipi era l'autoritat competent en el manteniment de l'ordre públic metrològic dins el territori sota la seva jurisdicció. Aquest era el

90. El tenor és «les gents no podien sofrir los greuges ne els dans que ell llur faïa, de molts mals furs que metia en la terra, així com de monedes sovent a canviar e a fer». Vegeu DESCLOT, *Llibre del rei...*, par. 200-202, p. 76. Vegeu una síntesi sobre la pràctica de la «renovatio monetæ» a CONTAMINE, *La economía...*, p. 188.

91. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

92. ESTRADA-RIUS, *La lluita...*, p. 39 i seg.

93. AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n), f. 8r i seg.

cas de la ciutat de Barcelona i, normalment i en diferent mesura, de les ciutats i viles d'arreu de Catalunya. Els pesos i mesures formaven part de la cultura de cada lloc i estaven emparats, normalment, en el seu ordenament local atès que formaven part d'un feix d'elements bàsics de la convivència comunal. En general, cal saber que els patrons dels pesos i de les mesures estaven custodiats arreu en mans de l'organisme municipal i, per a major seguretat, estaven contrastats amb el senyal de la localitat.

Sovint, a més, aquestes mesures o els seus duplicats es posaven a disposició del poble a l'espai públic —el mercat o la mateixa casa de la ciutat— per tal que, a canvi de satisfer una petita quantitat monetària, qualsevol pogués verificar el pes dels diversos productes. Aquesta missió implicava també l'ordenació dels pesos i mesures en mans de particulars així com la verificació que tots els pesos i mesures utilitzats fossin els legítims, amb la finalitat d'evitar frau. El responsable municipal assignat a aquesta tasca a nivell general era, com és ben conegut, el mostassaf.⁹⁴ Es tractava d'un oficial municipal que aplegava a les seves mans les responsabilitats de la policia de mercat, en el sentit més ampli, entre les quals anava inclosa una tasca de control i, si esqueia, de punició de les infraccions.

En aquest treball interessa aquest camp d'estudi exclusivament en relació amb el numerari en circulació. Atès que la moneda era un instrument de canvi emparat pel poder públic, és lògic que aquest s'ocupés de la seva circulació. El problema a grans trets derivava de la falsificació monetària. Aquesta es manifestava, bàsicament, de dues maneres diferents. En primer lloc, mitjançant la moneda falsa pròpiament dita i, en segon lloc, de la moneda autèntica que retallada o llimada i, per tant, mancada de pes esdevenia disminuïda o falsificada en el seu pes legal.⁹⁵

Pel que fa a la moneda falsa, estava disposat que havia de ser treta de circulació i destruïda. Normalment, era tallada i els trossos eren retornats al propietari. El 1282, per exemple, es va establir que els canviadors havien de jurar davant del veguer⁹⁶ que si trobaven moneda falsa en poder d'algú haurien d'investigar-ne la procedència per informar les autoritats i destruir-la.⁹⁷ Es tractava d'una norma que va caure en

94. Sobre aquest oficial a Barcelona, vegeu BAJET. *El mostassaf...* Sobre aquest oficial a d'altres municipis vegeu IDEM. *El mostassaf...*, p. 50-56.

95. S'entenia que es tractava d'una falsificació del pes teòric i original de la moneda.

96. Sobre aquest representant ordinari local del rei, vegeu, en general, LALINDE. *La jurisdicción real inferior...*

97. CYADC-1704. 10.4.5.1.

desús, ja que en el primer quart del segle XVII es tornava a reclamar —recordant l'antiga norma— que els banquers havien de tenir unes tissors als seus establiments per tallar la moneda falsa.⁹⁸ En ocasions, com el desembre de 1493, després de la gran reforma monetària emesa per Ferran II el Catòlic, el rei dictava una pragmàtica en la qual disposava que els mercaders i els canviadors particulars apleguessin la moneda falsa o retallada que tinguessin i la dipositessin a les taules de canvi i els comuns dipòsits de Barcelona i de Perpinyà per ser trencada i desmonetitzada, sota pena de 500 florins.⁹⁹ A Barcelona, per exemple, consten entre les despeses municipals de 1674 «aver fetas asmolar las astisoras per tallar las doblas curtas y apadasadas, tres sous».¹⁰⁰

A vegades, el municipi ordenava o col·laborava en la depuració de la moneda en circulació de manera general.¹⁰¹ Això ho podia fer de maneres diferents. En algunes ocasions, es retiraven les peces falses o retallades i es contramarcaven les bones com a signe de validació en taules obertes amb aquesta missió expressa en curts períodes temporals, tal com es va dur a terme a Catalunya, per exemple, el 1605. En d'altres, les peces dolentes en circulació es bescanviaven per bones acabades d'encunyar. En ambdós casos les peces retirades s'enviaven a la seca per batre més moneda o bé, en ocasions, es destinava el metall a d'altres finalitats. Així, per exemple, es documenta que el govern municipal de Reus va ordenar l'any 1466 fondre la moneda falsa recollida per fer-ne una corona per a una imatge de la Mare de Déu.¹⁰²

Pel que fa a la qüestió de la moneda retallada, s'establien diverses solucions. La que aquí ens interessa destacar és la del pesatge de les peces de metall fi. Efectivament, en algunes ocasions es va determinar, davant l'abundància de numerari retallat en circulació, que la moneda fos pesada per determinar el seu valor. Aquesta mesura implicava reequilibrar el valor nominal amb el valor intrínsec o material de la moneda. Això està documentat a Barcelona en moments determinats al llarg de la seva història. Així, al voltant de 1340,¹⁰³ en la primera dècada del 1400 i també en el primer quart del segle XVII.¹⁰⁴

98. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. LXXVI.

99. *Ibidem...*, tom II, doc. núm. LXVI.

100. AHCB. 1B XII-36, f. s/n.

101. Vegeu l'epígraf 5.4.

102. SANAHUJA. *La moneda municipal a Reus...*, p. 81, doc. núm. 1.

103. El 1345, el rei revocava les disposicions de pesada obligatòria dels croats. Vegeu BOTET. *Les monedes catalanes*, vol. III, doc. núm. XXVII.

104. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 58 i seg.

Per facilitar aquest pesatge es van utilitzar pesos específics.¹⁰⁵ Inicialment, sembla que els pesals eren de fusta, tal com descobrim a través d'una carta dels consellers de Barcelona al batlle de Granollers de 1340 en la qual es queixen dels problemes que havien tingut uns mercaders de Barcelona al mercat de Granollers en pesar «los barcelonesos»¹⁰⁶ que reebien ab un pes de fust ytal com és ordonat en Barcelona». ¹⁰⁷ Els problemes semblen indicar que es tractava d'una novetat poc coneguda i, per això, els consellers afegeixen que «lo pes ordonat sobre los barchinonesos d'argent s'és ordonat e fet per lo senyor rey ab gran acort e encara a raquesta e a suplicació de tota la Cort General». El 1345, si bé ja no era obligatòria la pesada dels croats, el monarca ordenava que a tots els llocs importants del Principat hi hagués pesals monetaris.¹⁰⁸

Consta que, de vegades, les seques eren les encarregades de fer pesals o dinerals per a l'ús públic diferents dels que utilitzaven en el treball intern.¹⁰⁹ Martí I l'Humà, per exemple, en disposar el pesatge dels florins sospitosos de ser curts de pes, ordenava que qui volgués tenir un dels pesals de florins el demanés a un dels mestres de les seques de Catalunya.¹¹⁰ També consta que existien balances especials —anomenades, sovint, trabuquets— per a pesar monedes i que aquestes i els pesos i les minves que les acompanyaven no consta que sempre, com veurem, s'haguessin de fabricar a les seques.¹¹¹ Per tant, és segur que coexistien tot un seguit de pesos i balances no oficials que calia validar. És en aquest punt del procés que intervenien les competències municipals a càrrec de tres oficis públics que documentem, especialment, a Barcelona: 1) afinador de pesos i mesures, 2) afinador de pesals i balances monetàries, i 3) ofici de pesador públic de monedes.

4.5.1. AFINADOR DE PESOS I MESURES

En moltes poblacions catalanes —avui en els seus arxius o museus— es conserven els patrons de mesures oficials marcats amb l'escut de la ciutat o vila. La creació de l'ofici d'afinador era molt antic i en absolut exclusiu de Barcelona. Així, per exemple, en els *Costums de*

105. CRUSAFONT, *Pesals monetaris...*; MATEU, *Catálogo de los ponderales...* En general, vegeu també DIEUDONNÉ, *Manuel des poids...*

106. És a dir, els croats de plata.

107. SANAHUJA, *Fabricació i circulació de moneda local...*, apèndix 4, doc. núm. 18.

108. BOTET, *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXVII.

109. Vegeu l'epígraf 5.3.1.

110. TRÉTON, *El llibre de les monedes...*, doc. 49 (p. 159).

111. Vegeu, sobre aquestes peces i balances, l'epígraf 5.3.1. ii).

Tortosa es troben diverses evidències en aquest respecte, com la que estableix que «les peces, balances e calastons de la ciutat de Tortosa e de son terme, deuen ésser legals e afinats».¹¹² Aquesta darrera obligació comportava necessàriament un responsable oficial encarregat d'executar l'acte d'afinament i de certificar-lo. En tot cas, en els mateixos costums es permetia la lliure fabricació d'aquestes peces.¹¹³

En les ordinacions de pesos i mesures del mostassaf de Barcelona de 1441 ja s'esmenta la figura de l'afinador, ben delimitada i supeditada a la del mostassaf, si bé el seu origen era anterior. En aquest sentit, s'hi pot llegir que «totes mesures haien ésser afinades per lo afinador de la ciutat e senyalades amb lo senyal de la ciutat i del mostassaf».¹¹⁴ Consta que, a Barcelona, l'11 de març de 1454 es revocava de l'ofici d'afinador dels pesos i mesures de la ciutat Berenguer Sabater, que el tenia a beneplàcit, i es proveïa per tres anys en favor de P. Anglès.¹¹⁵ En la reforma municipal de Ferran II el Catòlic que va introduir la insaculació el 1498 es va establir que quan aquest ofici s'hagués de proveir «que sie tret de la bossa dels ferreters, feta per los ferrers qui hauran entrar de consell».¹¹⁶

Bruniquer assenyala en les seves *Rúbriques* que el 5 de juny de 1506, en unes lletres dels consellers de Barcelona dirigides als cònsols de Perpinyà, els primers explicaven que la ciutat tenia un ofici d'afinador de pesos i mesures que havia d'afinar totes les mesures que servien per a comprar i vendre a la localitat d'acord amb els models originals que es guardaven a la casa de la ciutat, posant-hi l'escut de la ciutat i del mostassaf, essent aquest ofici d'afinador, en aquell moment, vitalici.¹¹⁷ L'afinador era un oficial que depenia orgànicament del mostassaf.

Entre la diversitat de mesures que existien per garantir l'ordre públic metrològic cal destacar les relatives als metalls preciosos. Així, el 24 de novembre de 1584 el Consell de Barcelona s'ocupà de les mesures que utilitzaven els argenters i va obligar que tant aquests com tota persona que treballés amb aquest tipus de metalls havien de dur els pesos que utilitzessin a l'oficial que la ciutat designés per tal afinar-los i marcar-los, després de comparar-los amb els patrons originals. També s'establia que els pesos per a pesar or havien de ser

112. *Costums de Tortosa*, 9.15.9.

113. *Ibidem*, 9.15.10.

114. BAJET. *El mostassaf...*, doc. núm. 17a (p. 266).

115. *Manual de novells ardiats...*, 2, p. 180.

116. VICENS VIVES. *Ferran II i la ciutat...*, vol. 3, apèndix, doc. núm. 182 (p. 349), vol. 2, p. 295

117. BRUNIQUEL. *Rúbriques...*, vol. 4, p. 121.

de llautó, i els de pesar plata, d'aquest mateix material o bé de color platejat. La finalitat era facilitar a primer cop d'ull la identificació entre uns i altres ponderals.¹¹⁸

A la resta de municipis catalans també calia, òbviament, garantir la rectitud del pesos i mesures i, per això, si no disposaven expressament d'un afinador permanent en podien buscar un de temporal. Aquest és el sistema que consta que la vila de Sabadell va utilitzar, per acord del seu Consell, el 1595. Es va establir que el procurador reial a la vila pogués fer venir un afinador per afinar tots els pesos i mesures i marcar-los amb el senyal local.¹¹⁹ En canvi, per exemple, en localitats més grans com Cervera¹²⁰ o Lleida aquest ofici era permanent. En aquesta darrera ciutat es conserva l'inventari de l'ofici, que està integrat per un taulell amb la seva tela encerada¹²¹ per disposar-hi al damunt les balances —unes balances grans i unes de petites— a més d'un gran nombre de pesos entre els quals destaquen diversos pesos de ducats i de florins unitaris i múltiples.¹²² Aquestes mesures, a vegades, eren descurades i aleshores calia reviscolar-les en moments de crisi i d'alarma social.¹²³

L'ofici d'afinador va perviure a Barcelona a l'extinció del règim municipal tradicional com a conseqüència de la promulgació del Decret de Nova Planta (1716). Així es contempla expressament en un decret del 5 de setembre de 1718 en què es disposa la subsistència de l'ofici.¹²⁴

4.5.2. AFINADOR DE PESALS I BALANCES MONETÀRIES

Es tracta d'un ofici municipal que va néixer com una especialització de l'afinador general.¹²⁵ En alguns llocs, com a Lleida o a Cervera, va rebre el nom de contrast. El municipi de Barcelona va tenir molta cura en l'ordre dels pesos i les balances monetaris, el bon estat dels quals afectava tothom i, en especial, els nombrosos canviadors de la ciutat. Ja hem assenyalat com a partir de 1340 es documenta la necessitat de pesar la moneda de plata de manera general, i el 1349 el rei ordenava al batlle general de Catalunya i als consellers de Barcelona designar

118. GONZÁLEZ SUGRAÑES. *Contribució a la història...*, p. 209.

119. MATEU VIDAL. *Ordinacions...*, p. 462.

120. LLOBET. «Documents per a la història...» (primera i segona part).

121. En la transcripció es publica «encreada», però creiem que és un error.

122. CRUSAFONT. *Pesals monetaris...*, doc. núm. 91.

123. ESTRADA- RIUS. *La lluita...*, p. 55 i seg.

124. Decret del 5 de setembre de 1718, par. 60. És publicat a: BRUGUERA. *Historia del memorable...*, vol. 2, p. 520. També per CAPMANY. *Memorias históricas...*, doc. núm. CLXXII.

125. Vegeu l'epígraf 4.5.1.

un oficial encarregat de pesar i reconèixer les monedes.¹²⁶ També el 1408 s'establia l'obligació de tenir els pesos marcats per l'afinador local i es perseguia l'ús de pesos falsos. En concret es determinava que l'afinador els havia de validar «ab lo dit senyal de rosa faedor per lo affinador».¹²⁷ Un argenter —en aquest cas, de la rellevància del barceloní Marc Canyes—¹²⁸ era l'encarregat de tenir a punt cada any els pesos i les balances amb els quals es verificava el pes dels florins a la Taula de Canvi de la ciutat a partir de 1420.¹²⁹

Segons Bruniquer, el 28 de febrer de 1469, «perque alguns se atrevían a afinar pesos, e minves de monedes de or»,¹³⁰ els consellers deliberaren nomenar un argenter, de nom Antic Crestià, per ocupar-se d'aquesta tasca. Aquest era un argenter que tenia l'obrador al carrer Ample de Barcelona¹³¹ i tenia al seu càrrec de «affinar, e, marchar los dits pessos e minves sots ban de xxxx sous». El 23 de març de 1479 s'elegia un altre argenter per assumir l'ofici d'afinador de pesos i mesures, per vacant de l'ofici arran de la mort de l'anterior titular, un altre argenter.¹³² No cal dir que sembla que aquest ofici era regit en règim de quasi monopoli per argenters, com a experts naturals que eren en matèria de metalls preciosos.

El mateix 1479 consta que es promulgà un edicte pel qual s'ordenava que, si bé «qualsevol persona pot fabricar pesos, y balanças de monedas, empero que no sen puxe usar sino son afinats per lo Afinador qui serà elegit de dits pesos, y balanças».¹³³

... per los quatre havent-ne poder del Consell de xxxii sobre lo salari e taxació que demanade per en n-Anthoni Cristià, argenter, sobre lo affinar dels pesos de monedes d'or són en la forma següent:

Primo, que és vist a ells dits quatre deu haver lo dit Cristià per centenar de pessos de pesos ço és ducat, aquilotxe, enrich, paciffich, fflorí, mig paciffich e tota altre moneda d'or qui serà de més pes prop de mitg gra ffins a vi gra tres solidos per centenar de pesos.

Item, per centenar de minves qui no seran afinades de mitg gra ffins a vii grans dos solidos.

126. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXIX.

127. BAJET. *El mostassaf...*, doc. 17d (p. 269).

128. DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, p. 45-49.

129. AHCB. 1B.XI Clavaria, 39, f. 110v.

130. BRUNIKER. *Rúbriques...*, vol. 4, p. 134.

131. BAJET. *El mostassaf...*, doc. 17J (p. 272).

132. BRUNIKER. *Rúbriques...*, vol. 4, p. 134.

133. *Ibidem...*, vol. 4, p. 134.

Item, per les pessés de moneda d-or que li portaran ja ffinades sols per metre l-amprempte dos solidos per cent.

Item, de les minves que sian ja ffinades i sou vi per centenar per metre la empremte.

Item, de les pessés grosses de cascun pes que li serà portat per cascun particular haie haver de cascuna pessa que haia finade i diner per pessa e malla per cascuna pessa de minve.

Item, per cascuna dels pessés que seran ffin en pes de deu fflorins o de les altres pessés demunt dites haie haudes diner per pessa e deu en amunt qualsevulla mentre que ffin en ... que de cent en amunt ii diners per pessa.

Ffinalment, és vist a ells, dits quatre, per evitar ffrau que seguir se poria si no y era provehit, que les minves de florí e paciffich sien grogues e de les altres monedes d-or demunt dites sien blanches.

En totes les coses demunt dites és stat present que consentint lo dit Anthoni Crestià que ab voluntat sua és stat apuntat.¹³⁴

La tasca de l'afinador era verificar que els pesos i mesures fossin correctes, de manera que els que trobessin exactes fossin marcats amb l'ajuda d'un punxó o contrast amb els senyals acostumats, que, malauradament, no se solen especificar.

Igualment, el 6 de juliol de 1611 —en un moment de greu trasbals monetari en el qual es decretava el pesatge general del numerari de plata— es feia elecció municipal d'un argenter «per afinar los pesos de las monedas».¹³⁵

La necessitat d'afinar pesos i balances per pesar monedes era general a tots els municipis catalans i l'ofici d'afinador es va estendre arreu. Així, el 16 de gener de 1579 es publicava a Perpinyà una crida ordenant que tots els pesos de les monedes d'or fossin verificats per l'afinador de la vila.¹³⁶ Igualment, el 1612 el mostassaf de Tarragona disposava que qualsevol persona que tingués «balanses y trabuquets y qualsevol manera de balances, les hayen de tenir iguals, que no pese la una més que altra, y los marchs y pesos de pesar moneda hayen de portar afinar a l'afinador».¹³⁷ En moltes disposicions apareix aquest tipus d'obligació i les marques amb les quals els afinadors havien de contrastar la licitud de pesos i balances.

134. AHCB. 1C-IV.2, f. solt s/n.

135. BRUNIQUEL. *Rubriques...*, vol. 4, p. 125.

136. COLSON. *Recherches...*, p. 169.

137. SANAHUJA. *La moneda municipal...*, p. 203, doc. núm. T-20.

A vegades es constatava la manipulació de les mateixes balances. Així, per exemple, el 12 d'abril de 1612 el Consell de Cent va establir el pagament dels serveis d'un oficial del veguer en l'enquesta feta contra l'argenter Pere Pau Vivet, inculpat d'haver fet trabuquets falsos o manipulats.¹³⁸ Un fet que justificava, encara més, la necessitat del control d'aquestes peces que havien de contribuir a mantenir la seguretat i l'ordre públic monetari.

A poc a poc, l'ofici inicial es va consolidar com una prestació imprescindible en la vida del municipi. Tant és així que, com ja s'ha exposat, va sobreviure al Decret de Nova Planta (1716) i a l'extinció del règim municipal català. De fet, la seva presència sota forma de contrast i afinador es va estendre al llarg dels segles XVIII i XIX com una figura imprescindible per a la seguretat del tràfic monetari. En aquest sentit, en les capses de balances i pesals monetaris dels segles XVIII i XIX conservades és habitual trobar-hi una etiqueta amb el nom de l'afinador responsable.

4.5.3. PESADOR I VERIFICADOR PÚBLIC DE MONEDES I DE LA TAULA DEL PES DELS FLORINS

El municipi barceloní, a més de la validació dels pesals i les balances que havien de servir per a pesar el numerari en circulació, també va posar a disposició dels ciutadans un oficial que duia a terme una verificació de les monedes al servei d'aquells qui no tenien balances i pesals propis. Es tractava d'un ofici instituït per Pere III el Cerimoniós el 19 de maig de 1349.¹³⁹ El monarca, com a titular de la regalia de la moneda, concedia al pesador plena autoritat per a verificar la moneda d'or i d'argent en pes, llei i segell i trencar el numerari que no fos correcte i, per tant, fos fals. L'oficial havia de ser elegit de comú acord entre el batlle general de Catalunya i els consellers de Barcelona. En aquest sentit, no podem oblidar que les seques estaven sota l'administració d'aquest oficial reial i del tresorer reial. El pes del municipi en l'elecció degué créixer amb el temps, com en la resta d'aspectes monetaris, com ho demostra la provisió feta pel Consell del Trentenari el 31 de maig de 1486 de l'ofici de qui «ha carrech de les Balanses, e pesos de monedas».¹⁴⁰

El pesador tenia l'encàrrec d'examinar de forma pública el numerari en circulació a petició dels interessats que, en contrapartida, havien

138. Vegeu AHCB 1B II-121, f. 154r-154v.

139. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXIX, p. 321.

140. BRUNIQUER. *Rúbriques...*, vol. 4, p. 158.

de satisfer una petita taxa preestablerta. Es tractava d'una operació que es duia a terme per tal de determinar tant l'autenticitat com la correcció del pes i de la llei de les monedes en utilitat d'aquells que no disposaven de mesures oficials pròpies. També intervenien en cas de dissensions sobre si els pesos eren o no correctes realitzant la prova.¹⁴¹

Si l'ofici d'afinador estava monopolitzat pels argenters, en el cas del de pesador sembla que predominaven, encara que no de manera exclusiva, els mercaders. No oblidem que precisament aquest col·lectiu era, juntament amb els canviadors i per raó de la seva professió abocada al comerç i als diners, la pedrera més segura de la qual extreure el personal necessari per a reconèixer amb exactitud la moneda corrent local i estrangera i les seves peculiaritats. El testimoni més clar d'aquesta idoneïtat potser són els capítols dedicats a les monedes que es troben en els diversos manuals de mercaderia que es conserven i que van ser propis de la cultura dels mercaders i els navegants dels segles XIV i XV.¹⁴² A més, cal recordar els nombrosos quadres de banquers i canvistes del segle XVI i XVII que sempre mostren aquests personatges envoltats de monedes i d'unes balances.¹⁴³ En tot cas, les imatges més properes són les escenes de pesatge de monedes d'or per part de canviadors representades al *Saltiri anglocatalà* de París.¹⁴⁴ Pel que fa a l'època moderna, cal esmentar un exemplar de literatura de canya i cordill imprès el 1611 a Barcelona amb el nom prou eloqüent de *Cobles noves a la rima del trabuquet* il·lustrat a la coberta amb un gravat d'una balança.¹⁴⁵

Els municipis que no tenien aquest ofici en la seva estructura o planta orgànica estable van poder cercar puntualment algun especialista quan era necessari. En algunes ocasions aquest ofici rebia el nom de

141. BAJET. *El mostassaf...*, doc. 17b (p. 267).

142. Vegeu, especialment, el manual editat i estudiat per Miguel Gual. En la seva obra presenta els altres manuals coneguts de l'àmbit de la Corona d'Aragó. Vegeu GUAL. *El primer manual...* Vegeu també, per a l'àmbit italià: TRAVAINI. *Monete, mercanti...* En totes aquestes obres sol aparèixer un apartat dedicat a les característiques de les monedes amb les quals havia de topar el mercader en el seu treball quotidià amb advertiments pràctics.

143. Així, per exemple, les diferents i nombroses versions del quadre *El canvista i la seva muller*, pintats per Marinus van Reymerswaele i conservats a diverses pinacoteques nacionals europees com la de Munic, Nàpols o Madrid. També el retrat d'un banquer de Jan Gossaert, conservat a la National Gallery of Art de Washington o, entre molts d'altres, el retrat d'un banquer atribuït a Dosso Doni i conservat al Szépművészeti Museum de Budapest.

144. BnF. Ms. Lat. 8846, f. 106r i 169r. D'aquesta obra, n'existeix una edició facsímil. Vegeu *Psalterium glosatum...*

145. BC. F. Bon. 10891; ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 198-202.

«contrast» i tenia una missió anàloga al pesador de la moneda encara que el seu nom sembli remetre al de l'afinador. Així consta que a la població de la Selva de Camp el 1525 hi havia un contrast. En un inventari de les eines que va rebre en prendre possessió de l'ofici apareixen mencionades una capsa amb unes balances, una altra capsa amb unes balances més petites, un joc de ponderals de 20, 15, 10, 5, 3, 2, 1 i ½ ducat, 1 de florí i diverses minves.¹⁴⁶ Aquestes balances i mesures eren les que havia d'utilitzar en la seva feina. El municipi en què està més ben documentat l'ofici del contrast és, però, el de Cervera.¹⁴⁷ En aquesta localitat es constata el nomenament d'un argenter amb la tasca de pesar la moneda i el nom de contrast de manera continuada des de 1407 fins a 1716.

La necessitat de verificar, a més, la bondat de la moneda es pot resseguir a vila de Cervera el 1508 quan el Consell de la Vila acordava fer un pagament a l'argenter Blai de Belloch «per los treballs que ha presos en regonexer e triar los diners menuts si eren de sequa o no» o, el que és el mateix destriar els autèntics dels falsos.¹⁴⁸

La necessitat de pesar la moneda també es va fer sentir en diversos municipis el 1611 arran de la greu crisi monetària del període.¹⁴⁹ Aleshores, diverses localitats van haver de cercar ajuda per a pesar i verificar la bondat del numerari en circulació. Així va actuar el de la Selva del Camp. Efectivament, els jurats locals van acordar cercar a Tarragona un argenter amb balances i pesos per a pesar rals, sous i sisens de plata. També van acordar fer comprovar el marc que tenia la vila per veure «si està per a pessar monedas». Finalment, també van decidir comprar unes estenalles per tallar la moneda falsa que no superés la comprovació.¹⁵⁰ En un sentit anàleg, la propera municipalitat d'Alcover va contactar el mateix any amb dos «pesadors i visuradors» de monedes que també tallaven les peces falses.¹⁵¹

Els particulars, abans de l'establiment de l'ofici, o bé havien de tenir pesos i balances propis o bé els havien de manllevar. Aquest és l'estadi que es recull en els *Costums de Tortosa*: «Tot ciutadà o habitador de Tortosa e de son terme pot fer, e fer fer, e tenir en son alberch e defora, totes mesures de vi [...] e liures, marchs, onçes e miges onçes,

146. SANAHUJA. *La moneda municipal...*, p. 177, doc. núm. LS-9.

147. En general, vegeu LLOBET. «Documents per a la història...», primera i segona part.

148. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*, p. 150.

149. En general, vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita...*

150. SANAHUJA. *La moneda municipal...*, p. 104, doc. núm. 58.

151. *Ibidem*, p. 139, doc. núm. AL-3.

e huytans, e quarterons, e argens e quintars, e tots altres pesals, en què hom pusca o deixar re pesar per si metex o per sa pròpia auctoritat. E en aquells, pesar, e mesurar a si e a altre, e axí bé a estranys com a privats, e aqueles peses o mesures logar, o el loguer pendre e aquel fer seu».¹⁵² Els fraus devien ser els que van provocar una intervenció correctora de les autoritats municipals i la introducció de l'obligació d'afinar i contramarcas balances i mesures.

El monarca i la ciutat de Barcelona van continuar intervenint puntualment en aquesta matèria i el testimoni més clar n'és la fundació de la Taula del pes dels florins, creada originàriament pels consellers de Barcelona amb crida del 9 de març de 1401 amb el preceptiu acord reial previ, atès que el seu responsable tenia la jurisdicció en els debats sobre el pes.¹⁵³

La fundació s'ha d'ubicar en el context econòmic i institucional en el qual acabaria per establir-se la coneguda Taula de Canvi de la ciutat el mateix any.¹⁵⁴ En la Taula del pes s'establia que, per pesar florins¹⁵⁵ o mitjos florins, hi haguessin «piles o pesals, justs e mercats, ço és, de la una part, de les armes reials e de l'altra part, de creu, responents al marc de Perpenyà, los quals pesals sien fets per lo mestre de la seca de la dita ciutat o per altra de la dita seca a qui es pertanya, ço és, de c, de c, de xx, de x, de v, de iii, de ii, de i e de mig florins». A la Taula del pes dels florins es pesaven els florins al menut i a l'engròs, i per això tenien tres tipus de balances.

La seva existència va continuar paral·lela a la de la Taula de Canvi. Així, entre els salaris ordinaris satisfets pels consellers el 1420 consta el de Berenguer ça Closa, mercader de Barcelona, «regidor de la taula del pes dels florins quis pesen en la taula del debat dins la Lotge»¹⁵⁶ i el mateix any ja apareixia Bartomeu de Liger, mercader de Barcelona, com a ajudant seu en la Taula del pes dels florins ubicada dins la Llotja de Mar.¹⁵⁷ Els pesos que utilitzava també, òbviament, estaven afinats i precisament el mateix 1420 l'encarregat de fer-ho era l'argenter Marc Canyes.¹⁵⁸ Més endavant, l'11 de juliol de 1447 es nomenava el mercader Salvador Ferran com a ajudant de Bartomeu de Liger. Es deia d'aquest darrer que era el regidor de la Taula del pes dels florins «que

152. *Costums de Tortosa*. 9.15.10.

153. DURAN SANPERE. *Barcelona i la seva història...*, vol. 2, p. 457-458, nota núm. 1.

154. Vegeu, entre altres treballs sobre el tema: ADROER; FELIU. *Història de la Taula...* i PASSOLA. *Els orígens...*

155. Vegeu la moneda núm. 11.2.4 de l'apèndix numismàtic.

156. AHCB. 1B.XI Clavaria, 39, f. 110r.

157. AHCB. 1B.XI Clavaria, 39, f. 127v.

158. DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, p. 45-49.

per especial provisió del senyor Rey es estada ordonada dins la lotge de la mar¹⁵⁹ de la dita ciutat per pesar també en gros com en menut tots florins e migs florins de que sobre aquells sia debat». ¹⁶⁰ Cal dir que a la Taula de Canvi de la ciutat també es pesava la moneda i així hi havia un balancer especialitzat en aquesta feina. ¹⁶¹

4.6. El règim econòmic de la Seca Reial de Barcelona

La Seca Reial de Barcelona —com la resta de cases de moneda— també tenia una dimensió de naturalesa econòmica de primer ordre dins de la hisenda pública que no podem perdre de vista en cap moment. No tant pel que fa a l'anàlisi comptable, que no ens correspon enfocar, sinó respecte al que podríem qualificar de règim jurídic de naturalesa econòmica. Dins d'aquest àmbit econòmic fiscal i hisendístic hem de contemplar diversos aspectes.

En primer lloc, el mateix model d'administració de la seca. Aquesta, igual que altres drets reials, era una font de renda patrimonial que s'afegia a l'administració dels molins reials, dels forns, o, fins i tot, a l'administració de la justícia. Ja hem assenyalat com la seca estava incardinada dins l'àmbit de la Batllia General de Catalunya i, després, de la tresoreria en atenció al seu caràcter de dret patrimonial que produïa un benefici econòmic. Ja s'ha comentat en caracteritzar la moneda com a regalia del monarca el fet que l'encunyació era una font d'ingressos important i una potencial via de punció fiscal. En aquest sentit, el rei o tècnicament la seva reial hisenda, en tant que titular de la regalia de la moneda, rebia els beneficis o senyoratge que aquesta produïa.

Si hem de destacar els models de gestió o d'administració de la seca, aquests podien respondre idealment al model de:

a) Gestió directa a través d'un oficial reial superior que era el mestre de la seca, el qual actuava com un mer oficial reial. Aquesta devia ser, molt probablement, la forma original i més antiga. Això implicava que tots els guanys, però també tots els riscos i despeses, havien de córrer a càrrec de l'autoritat emissora.

b) Arrendament de la seca en mans particulars d'acord amb un contracte establert inicialment pel rei i, posteriorment, per la mateixa ciutat de Barcelona quan va assolir el control de l'establiment. Aquesta

159. Cal saber que els consellers de Barcelona van disposar el 26 de març de 1396 que totes les taules de canvi es traslladessin a la Llotja de Mar. Vegeu DURAN SANPERE, *Barcelona i la seva història...*, vol. 2, p. 455-456.

160. *Manual de novells ardots...*, vol. 2, p. 19.

161. CARRERAS CANDI, *Geografia...*, vol. 3, p. 689.

era la forma més usual d'administració de les seques a la baixa edat mitjana i va ser utilitzada a Barcelona fins al final de l'existència de l'establiment. En aquests casos, segons el tipus d'emissió que s'havia de dur a terme, el rei, com a titular de la regalia, o la ciutat de Barcelona, arrendaven els seus drets.¹⁶² Es conserven diversos contractes d'arrendament en els quals es manifesta la relació entre el rei com a titular de les emissions d'or i un o diversos particulars associats que assumien la tasca efectiva de dur a terme les emissions.¹⁶³ També se'n conserven, evidentment, d'època moderna per a la fabricació de diverses emissions i en què l'arrendador és el municipi.¹⁶⁴

El rei o el municipi, d'aquesta manera, s'asseguraven uns guanys de forma regular i constant que cobraven d'entrada i evitaven els costos i els riscos inherents a tota activitat econòmica i empresarial. El rei, a més, podia introduir algunes clàusules afavoridores, com el fet de reservar-se poder encunyar a la casa de moneda el seu or particular a preu de cost al marge de les condicions generals establertes en el contracte d'arrendament. Això és el que es documenta, per exemple, en l'arrendament per dos anys de la Seca Reial de Perpinyà el 1356.¹⁶⁵ També la ciutat, quan en tenia el control, podia cedir els seus guanys al monarca com a fruit de la negociació política tal com va passar reiteradament durant la Guerra de Successió.¹⁶⁶

L'arrendament era pròpiament de l'emissió d'un o diversos nominal i per dur-la a terme el monarca cedia a l'arrendatari el personal especialitzat, les eines i la mateixa seu. Les condicions de l'arrendament podien variar, així com el càlcul per establir el preu que el monarca havia d'ingressar.¹⁶⁷ El sobirà podia exigir el pagament del lloguer de la casa de moneda a més dels drets pagats, com es constata en l'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà entre 1352 i 1365¹⁶⁸ o en el

162. Així, podem llegir en un contracte d'arrendament de la Seca Reial de València de 1473 que «en nom del senyor Rey arrenda al dit micer Francischo de Molina tot aquells drets, renda e emolument que lo dit senyor Rey ha e es acostumat haver e al dit senyor rey pertany en la dita seca». Vegeu el document a: MATEU. «Los contratos de arriendo...», p. 552.

163. Alguns han estat publicats a: BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XLI, p. 356-368. Vegeu també ARM. AH 834.

164. Així, per exemple, el contracte d'emissió de rals de plata del 30 de maig de 1705. Vegeu AHCB 1B XIII-77, f. 118r-121v.

165. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXIII, p. 328.

166. Així, per exemple, en l'emissió de rals de Barcelona pactada entre el lloc-tinent Velasco i la Ciutat el 1705. Vegeu: *Manual de novells ardots...*, vol. xv, p. 172.

167. Vegeu, per exemple, les modalitats establertes a la Seca Reial de Perpinyà entre 1352 i 1365. SANAHUJA. «L'arrendament de les encunyacions...», p. 154-155.

168. *Ibidem*, p. 153.

de la Seca Reial de València el 1473.¹⁶⁹ Pel que fa al personal, l'única diferència era que el pagament dels salaris anava a càrrec dels arrendataris. Aquests darrers també rebien del rei els instruments de fabricació de la moneda tal com, per exemple, es pot veure en el contracte d'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà el 1394 per a batre timbres d'or d'Aragó que prescriu l'inventari de les peces.¹⁷⁰ El personal de la seca havia de prestar sagrament en poder dels arrendataris d'obrar bé i amb lleialtat.¹⁷¹

En època moderna se seguia el mateix model i era la ciutat de Barcelona la que, en pública subhasta, presentava el que s'anomenaven «tabes» o clàusules concretes i adjudicava l'arrendament al guanyador i se signava el contracte.¹⁷² L'arrendatari havia de presentar també, avaladors. Pel que fa a la seu, se solia lliurar el taller monetari, encara que sovint es deixava una certa llibertat als arrendataris per a ubicar-lo. Així, en el contracte d'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà el 1407 s'establia que «puixen batre en la vila de Perpenyà, en la liça del Castell, o en altres qualsevol lochs insignes reyls dins los Comtats».¹⁷³

c) Cessió condicionada d'uns drets d'emissió a càrrec del municipi. A mesura que els guanys d'encunyació s'anaven reduint i, en conseqüència, no eren rendibles ni interessaven al rei ni a possibles arrendadors, el monarca va anar descarregant aquesta tasca costosa en mans del municipi de Barcelona.¹⁷⁴ Així, la no rendibilitat d'encunyació de la moneda menuda va fer que no se n'encunyés a Catalunya durant llargues dècades del segle XIV, amb la consegüent dificultat per satisfer les petites transaccions quotidianes. El municipi, en tot cas, havia d'organitzar l'emissió i actuava també directament o bé a partir d'arrendament en les emissions en tres metalls en època moderna.

La decisió de triar una de les tres modalitats era lògica atès el compromís, tantes vegades esmentat, d'inalterabilitat de la moneda. En aquest sentit interpreta Crusafont¹⁷⁵ l'ordre donada el 1398 per Martí l'Humà al seu mestre de seca de Barcelona de batre només 100 marcs de plata i que li comunicés els guanys obtinguts. El lucre no degué ser el que es considerava idoni, car quan el rei va decidir emprendre les

169. MATEU. «Los contratos de arriendo...», p. 552.

170. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XLI, p. 360, cap. IX.

171. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LI, p. 399.

172. Vegeu, per exemple, el signat per Benet Verges en l'emissió de rals de Barcelona el 30 de maig de 1705. Vegeu AHCB 1B XIII-77, f. 118r-121v.

173. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XLVII, p. 374.

174. *Ibidem*, vol. II, p. 249.

175. CRUSAFONT. *Numismática de la Corona...*, p. 96.

encunyacions l'any 1407 aquestes es van decretar contenint una clàusula que atribuïa expressament les despeses de l'emissió al municipi.¹⁷⁶

En totes aquestes emissions era present de manera subjacent la por a la inflació, ja que tenien clar que un excés de producció de moneda era perjudicial. Per això sol en aparèixer, com hem anat veient, clàusules que mencionen la *moderació* de l'emissió i, sobretot, la *necessitat* de moneda. Normalment, les emissions estan fixades en una quantitat concreta de marcs d'argent a encunyar. És per tot plegat que el funcionament de la casa de moneda no era continuat, sinó que entrava en funcionament amb successives i puntuals emissions de numerari.

Un altre aspecte important per les seves conseqüències econòmiques era l'accés a la seca per fabricar moneda. És a dir, inicialment la regalia estava exclusivament en mans del monarca, que quan volia ordenava una emissió de moneda i, posteriorment, limitada per pactes amb el municipi de Barcelona, que quan ho considerava oportú iniciava els tràmits d'una nova emissió programada pel rei o pel municipi amb el consentiment del monarca. Quedava oberta, però, una tercera via que era la decisió de permetre als particulars que disposaven d'un romanent important de metall de dur-lo a la seca per convertir-lo en moneda. En aquests casos no es tractava d'un supòsit de venda de metall a la seca quan es volia emprendre una emissió, sinó que la iniciativa emissora era exercida per un particular que, òbviament, havia de pagar els drets corresponents al braçatge i al senyoratge. Aquesta possibilitat, atès el caràcter particularíssim de la moneda, no sempre va ser possible ni autoritzada, ja que calia que l'interessat sol·licités a les autoritats titulars del dret monetari una llicència i pagués els drets i els costos corresponents. En aquest sentit ho defensava el jurista Xammar en recollir en el seu tractat que «Die 12 ianuarii 1577 est conclusio Reg. Aud. quod mandetur Magistro, et officialibus siccae Barcinonae ne fabricent monetam ad instantiam, seu utilitatem particularium, et die 14 eiusdem est mandatum Magistro eisdem Siccae, ne cudant monetam auraem absque licentia Proregis».¹⁷⁷

Un exemple d'aquesta pràctica està documentat en la concessió que el 5 de juny de 1654 van fer els consellers a l'argenter Miquel Riber de poder batre a la Seca Reial de Barcelona 123 marcs i 3 unces d'or que aquell tenia en el seu poder i que acabaren convertits en 4.180 dobles i mitja d'or. Efectivament, els consellers començaven la llicència aclarint que «sabent que en la seca real és en esta ciutat

176. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. I, p. 390.

177. XAMMAR. *Civilis doctrina...*, par. 59.

ninguna persona pot fer fabricar alguna spècia de moneda si no és lo rey, nostre senyor, y la present ciutat respectivament, o qui té permís y llicència de la mateixa ciutat». ¹⁷⁸

El batiment de la moneda comportava, com és evident, unes despeses, que es carregaven sobre la moneda circulant atorgant-li un valor superior a l'intrínsec del metall encunyat. De la diferència sorgia l'obratge o braçatge, és a dir, el dret que percebien els oficials de la seca i el senyoratge, lucre reial o benefici que adquiria el monarca en exercici de l'ús de la regalia. Ara bé, el batiment de la moneda es podia fer a compte del rei, de la ciutat o de particulars.

En tot cas, restava:

- a) L'obratge, en sentit ampli, que abastava els costos de fabricació estrictes de la moneda tant pel que fa a despeses de material —metall, eines, despeses de la seu, etc.— com les obligacions salarials del personal. També es parlava del dret de braçatge com a despeses salarials del personal de la seca. ¹⁷⁹ L'obratge sembla remetre a la tasca dels obrers d'obrar o llavorar els cospells, mentre que el braçatge sembla remetre a la feina dels moneders que encunyaven utilitzant de manera prioritària el braç. Un privilegi de 1325 deixa clara la vinculació de l'obratge als obrers i del braçatge als moneders com a dret o pagament que els corresponia setmanalment a cobrar cada diumenge. ¹⁸⁰ En tot cas, es fa referència a la tasca manual de fabricació. Cal tenir en compte que aquest dret no era particular de les seques de la Corona d'Aragó, sinó que també es documenta a les de Castella. Així, per exemple, apareix en l'*Ordenamiento de Cuenca*. ¹⁸¹ Aquest obratge, calia avaluar-lo i tenir-lo en compte en el moment de fixar el valor de circulació de la moneda atès que el cost de fabricació es repercutia als usuaris de la moneda. La filosofia era que el cost no l'havia d'assumir l'autoritat emissora. En aquest punt no hi havia veus discordants.
- b) El senyoratge, o dret que percebia el titular de la regalia monetària, també era usual a totes les seques. Es tractava, en sentit ampli, d'una quota arbitrària que cobrava l'autoritat emissora com a benefici o lucre per exercir el seu monopoli. En aquest punt residia el marge parafiscal de la fabricació de

178. SANAHUJA. «Els escuts d'or...», doc. núm. 1.

179. Vegeu la Taula núm. 6.

180. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5, cap. núm. VIII.

181. TORRES. «El ordenamiento...», p. 134.

la moneda atès que aquesta quota també es carregava sobre el valor de circulació de la moneda i l'assumien, per tant, els usuaris que rebien, d'aquesta manera, una moneda aforada a un valor nominal o facial que no es corresponia estrictament amb el valor intrínsec de la peça. La diferència entre ambdós valors era precisament el resultat de deduir del valor intrínsec l'obratge¹⁸² i el senyoratge. Aquest dret també era respectat per la doctrina, de manera unànime, sempre que es tractés d'una taxa moderada i no abusiva. El mateix nom de senyoratge ja remet, sense enganys, a la titularitat del senyor o senyoria sobre les emissions de la casa de moneda. Aquesta corresponia, en principi, al rei carolingi i als seus successors en la titularitat del dret. Ara bé, el monarca havia compromès per pactes molt antics el delme dels beneficis de la moneda de Barcelona al bisbe de la ciutat.¹⁸³ El prelat rebia una quantitat de part del rei com a titular del dret i ens consta que aquest pagament encara es feia efectiu a la primera meitat del segle XIV. En aquest sentit, es comptabilitzava entre les despeses generals la dècima o delme que corresponia al bisbe de Barcelona.¹⁸⁴ Aquest dret pot ser definit com de participació en el dret de senyoratge i té antecedents molt antics que es troben ja, per exemple, en les polítiques emissores dels reis carolingis.

4.7. L'evolució del règim jurídic de les encunyacions a la Seca Reial de Barcelona

4.7.1. DELS PRECEDENTS A LA INALTERABILITAT DE LA MONEDA

Els inicis de la cronologia d'aquest treball se situen a principi del segle XIII, en el regnat de Pere I el Catòlic (1196-1213). Va ser aquest monarca el que va concedir el 1208 el que —a partir del regnat del seu fill i successor— seria considerat el privilegi fundacional del Col·legi

182. En el sentit genèric de despeses de fabricació.

183. Així, per exemple, Alfons I va reconèixer al bisbe de la ciutat, en una confirmació d'aquest dret posterior a l'obtenció de la cessió temporal dels seus beneficis monetaris formulada el 1174, que aquells eren «decimam tocius barchinone monete, que est sui juris —es refereix al prelat— et ecclesie Barchinone». Vegeu l'edició del document a: BOTET, *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. I, p. 239. En el mateix diploma de confirmació, el monarca feia néixer el dret episcopal al delme sobre les emissions barcelonines a una cessió a la seu episcopal del seu avi, el comte Ramon Berenguer III de Barcelona.

184. ACA. RP. MR, vol. 1965 i 1967. En aquest darrer registre (f. 55v), el dret que es paga al prelat puja a 8.000 s. barcelonesos.

d'Obrers i de Moneders i al voltant del qual s'aniria bastint un veritable corpus de privilegis que van constituir l'estatut jurídic dels col·legiats.¹⁸⁵ Efectivament, encara en l'etapa dels moneders itinerants,¹⁸⁶ quan un sobirà volia encunyar moneda havia de procurar-se l'arribada d'aquests professionals i per esperonar-los li calia donar-los o garantir-los uns bons privilegis. El monarca, casat amb Maria de Montpeller el 1204, era senyor d'aquesta activa ciutat mercantil amb una bona seca en la qual es batia la coneguda moneda melgoresa, i és probable que a l'hora de fer la concessió s'inspirés en les franquesses que aleshores es reconeixien als moneders arreu de l'Europa occidental i que devien ser conegudes tant a Montpeller com a la Provença, almenys nominalment terra de l'Imperi, on regnaven parents de sang i aliats.

El que sabem és que cal relacionar aquest document crida amb la realització d'una sèrie d'emissions de moneda de billó en un context de crisi i aquestes darreres,¹⁸⁷ com sabem, encara que sovint són doloroses, sempre fomenten la creativitat. És en aquest període en sentit ampli —el llarg regnat de Jaume I el Conqueridor inclòs— que, d'una banda, la moneda reial barcelonesa va anar desplaçant la moneda comtal,¹⁸⁸ que encara es resistirà a desaparèixer i, d'una altra, un mateix patró monetari sota la garantia reial esdevé comú als diversos territoris de la monarquia. Només els tipus i les inscripcions mantenen la individualitat de cada territori. És el període que Miquel Crusafont ha convingut a anomenar «l'etapa del diner de billó».¹⁸⁹

Hem assenyalat amb reiteració, al llarg de les pàgines precedents, el caràcter de dret de regalia¹⁹⁰ de l'encunyació de moneda en mans del príncep o comte de Barcelona. També la dependència de la seca i del seu mestre, com a màxim responsable de la institució, respecte al monarca. Alhora, hem remarcat el caràcter autònom de les emissions monetàries. Aquesta autonomia és una manifestació més de l'extensió del control del poder públic per part de sectors estamentals que té lloc en la monarquia corporativa que s'estructura en el segle XIII. En el segle XVII, el jurista Xammar afirmava que l'encunyació de moneda pertanyia al rei, però que en la Seca Reial de Barcelona, per diversos privilegis reials, s'encunyava amb la intervenció dels cònsols de la ciutat

185. Vegeu l'epígraf 3.7.2.

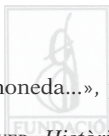
186. TORRES. «Acuñación de moneda...», p. 216.

187. Vegeu la peça 12.2.1.

188. Vegeu, en general, BALAGUER. *Història de la moneda...*

189. CRUSAFONT. *Història de la moneda...*, p. 75.

190. Vegeu els epígrafs 2.1. i 2.2.

i de dos guardes nomenats per la ciutat.¹⁹¹ Aquesta preponderància de Barcelona en les emissions monetàries reials amb projecció a tot el Principat és una de les particularitats, constants del règim econòmic i polític català i de l'especialíssima posició preponderant de la ciutat de Barcelona que conclourà en el mateix segle XIII amb el que podem anomenar «pactisme monetari».

L'origen més remot d'aquesta vinculació interventora dels consellers de la ciutat en les emissions de la Seca Reial de Barcelona cal cercar-lo en temps de Jaume I el Conqueridor. Aquest monarca, juntament amb el seu primogènit l'infant Pere, va atorgar l'any 1253 un privilegi pel qual en primer lloc establia la immutabilitat de la moneda barcelonesa durant un termini de temps que comprenia el seu regnat més deu anys després de la seva mort.¹⁹² En segon lloc, es comprometia per ell i els seus successors a no emetre moneda excepte quan hi hagués necessitat «et tunc si proceret de communi consilio Tarraconensis Archiepiscopi, et Episcopi Barchinonae civitatis, et proborum hominum Barchinonae civitatis». Cal dir que aquesta era una reivindicació usual a l'època. A més, s'obligava que l'emissió monetària que preparés el rei a través de «fideles personas de ipsa monera facere cudi seu operari» fos només fins a la quantitat de marcs d'argent que els consellers consideressin oportuna atenent «necessitate terrae communi». La moneda encunyada garantida era el diner, com a unitat, i l'òbol, com a divisor, de doblenc.¹⁹³

Si tenim en compte que els privilegis fundacionals de l'organisme municipal barceloní dataven de 1249 ens podem adonar de la força i el prestigi que cobrava la institució davant la Corona en matèria de política monetària.¹⁹⁴ La intervenció dels bisbes l'atribuïm a la necessitat de donar validesa moral alhora que tampoc podem oblidar que el bisbe de Barcelona, com ja s'ha assenyalat en parlar del dret de senyoratge, tenia participació en forma de delme en els beneficis de les encunyacions des de temps carolingis.

L'any 1258 el rei establia una nova moneda de tern¹⁹⁵ integrada per diners i òbols.¹⁹⁶ Aquesta moneda,¹⁹⁷ l'havien d'encunyar a Barcelona

191. XAMMAR. *Civilis doctrina...*, cap. x, 55. El tenor literal és: «Barcinonae autem ex diversis regiis privilegiis eisdem civitati concessis moneta in monetali regio vulgo *Seca Real* cuditur cum interventu consulum ipsius civitatis, vel duarum personarum per civitatem pro eis ad hoc electarum in custodes, et non aliter».

192. HEISS. *Descripción general...*, vol. II, doc. núm. IV, p. 432-433.

193. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2136-2139.

194. FONT RIUS. «Orígenes del règimen...», p. 32.

195. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. CCXLIV, p. 244-246.

196. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2120-2121.

197. Vegeu la moneda núm. 11.2.2 de l'apèndix numismàtic.

els fidels que el rei designaria. El rei i l'infant Pere venien a traslladar el privilegi de 1253 a la nova moneda que s'establia perpètua. Amb aquesta finalitat el rei només la faria encunyar en el futur en cas de necessitat i en la quantitat «temperata» i mantindria vigent el consell preceptiu del bisbe i dels prohoms de Barcelona. Es culmina, d'aquesta manera, el procés d'estabilitat monetària pactada.

Els ciutadans veien incrementada la seva influència pel fet que el rei establia que els prohoms de Barcelona elegissin entre ells dues persones per tal d'actuar «in custodiam dicte monete» i «observent operationem predictae monete, et legaliter eam operari et cudi faciant».¹⁹⁸ Amb aquest pas el monarca implicava el Consell de Barcelona en la Seca Reial de Barcelona assignant l'ofici col·legiat dels guardes de la seca a la designació de l'organisme municipal. El rei també prometia no vendre ni l'operació d'encunyar ni el seu lucre ni tampoc exigir el tribut del monedatge com a contrapartida. En tota aquesta etapa del segle XIII el diner de tern seria la peça cabdal del sistema monetari català.

El 1269, després de l'intent de l'infant Pere de l'any anterior d'encunyar a Barcelona moneda grossa d'argent, en consonància amb els moviments europeus, es declarà la nul·litat de la iniciativa. La declaració fou feta per Jaume I el Conqueridor en un consell integrat pel bisbe de Barcelona, els canonges, els consellers i oficials reials de forma sinodal amb la presència de sant Ramon de Penyafort.¹⁹⁹ En aquest consell sembla que la iniciativa la duïen els consellers i el bisbe de Barcelona —no en va, les dues autoritats implicades directament en les emissions monetàries— puix que es diu que Pons d'Alès, portaveu davant el rei, actuava «ad preces et mandatum» d'aquells. Aquest defensà amb eficàcia la perpetuïtat de la moneda de tern recordant que, fins i tot, aquella no s'havia d'encunyar si no era en un supòsit de necessitat de la terra i amb consell i petició dels prohoms de Barcelona. El rei acabà per acceptar els arguments i, d'aquesta manera, va fracassar aquesta primera emissió de moneda de plata que seguia els passos de les emissions monetàries de plata italianes, de la reforma monetària de sant Lluís IX de França i el seu *gros tournois* equivalent al sou de la moneda de compte o 20 diners i del seu propi pirral encunyat a Sicília el 1283. Així com, no ho podem oblidar, el gros de Montpeller encunyat per Jaume I el Conqueridor el 1272.²⁰⁰

198. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

199. HEISS. *Descripción general...*, vol. II, doc. núm. III, p. 433-435.

200. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. IX, p. 264.

El regnat de Pere II el Gran (1276-1285) va implicar novetats importants quant a les emissions monetàries de la Seca Reial de Barcelona. A les acaballes del seu regnat duia a terme l'objectiu acaronat de batre moneda de plata amb l'emissió de diners barcelonesos d'argent.²⁰¹ Començava, en paraules de Crusafont, l'etapa del croat d'argent²⁰² i de la decadència del diner de tern.²⁰³ Efectivament, l'any 1285, pocs mesos abans de morir, el rei decretava l'emissió de moneda de plata a la Seca Reial de Barcelona, amb la qual cosa Barcelona disposava d'una peça equiparable a altres espècies monetàries coetànies.²⁰⁴ El decret d'emissió mostra la concòrdia prèvia entre el monarca i els consellers de la ciutat. La iniciativa era reial i els consellers hi havien donat el seu consentiment. En definitiva, el pactisme monetari es mantenia i s'estenia.

La nova moneda resultant era d'argent i en la seva tipologia copiava el model establert pel diner de tern.²⁰⁵ El nom que restarà serà el de croat, i se n'encunyaren unitats i divisors —mitjos croats—. ²⁰⁶ El monarca es comprometia a fer encunyar la moneda a Barcelona i, per a major garantia del consell, donava continuïtat al caràcter de garants dels consellers continuant la tradició inaugurada pel seu pare que establí que els dos guardes fossin nomenats pel Consell. Així mateix es comprometia a no arrendar l'encunyació ni el lucre resultant i confirmava la moneda de tern. Des d'aleshores, la moneda de tern i la de plata van constituir un feix protegit constitucionalment per uns pactes d'inalterabilitat.

Alfons II el Franc (1285-1291) confirmà el 1286 la moneda de tern i la d'argent als consellers de Barcelona d'acord amb els privilegis dels reis Jaume I el Conqueridor i Pere II el Gran.²⁰⁷ Les seves emissions foren unitats i divisors de croats —mig croat—. ²⁰⁸ També ho féu Jaume II el Just (1291-1327) el 1291 davant la Cort general convocada a Barcelona²⁰⁹ i en un decret de 12 de desembre de 1294.²¹⁰ En aquest darrer document, el rei reconeix com, als seus precés i atesa l'urgent

201. Vegeu la moneda núm. 11.2.3 de l'apèndix numismàtic.

202. Vegeu la moneda núm. 11.2.3 de l'apèndix numismàtic.

203. CRUSAFONT. *Història de la moneda...*, p. 79 i 81.

204. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XII, p. 267-269.

205. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2136.

206. CRUSAFONT. *Història de la moneda...*, p. 79 i seg.

207. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XVII, p. 17-18.

208. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2148-2149.

209. CYADC-1704. 10.2.1.

210. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XX, p. 24-25.

necessitat, els consellers i els prohoms van consentir l'encunyació de croats, i concedeix que els consellers i els prohoms nomenin dos prohoms per a la custòdia de la moneda en qualitat de guardes.²¹¹

Ara bé, la iniciativa d'una emissió no tenia per què recaure exclusivament en el monarca. El municipi feia ús d'un dret de petició o demanda al rei, per exemple, el 1311.²¹² Aquest any els consellers escriuen una lletra al rei demanant-li, en virtut de la clàusula del privilegi que permetia encunyar moneda quan fos necessari, que «plus de ipsam moneta facere operari vel cudi».²¹³ La petició es formulava després d'haver estat discutida i aprovada en el Consell de la ciutat, cosa que ens il·lustra una mica sobre la pràctica real més enllà de les disposicions normatives.

Seguint el procés, sabem que el rei va acollir bé la proposta atès que va emetre un decret d'emissió dirigit al mestre de la seca Pere Escarit en el qual detallava les característiques de l'emissió, nomenava com a «aleador»²¹⁴ Guillem Vicens i, en particular, instava el 15 de maig de 1311 als consellers de Barcelona a nomenar els dos guardes.²¹⁵ Així, va contestar per escrit la petició del Consell trametent una lletra a través de Scarit en la qual «pro augmentanda moneta Barchinone ordinasse quod de ipsa moneta cudatur noviter in dicta civitate Barchinone eiusdem legis, ponderis et impressionis quibus moneta Barchinone iam cussa excitit fabricata».²¹⁶ En la mateixa carta el rei, després d'assenir a la petició, es manava a l'òrgan municipal que elegís dos prohoms «pro custodibus in cudenda moneta». La disposició reial era acomplerta quasi immediatament i s'elegiren com a guardes de la moneda Arnau de Sarrià i Pere de Vilafranca pel temps que els consellers volguessin.²¹⁷ Per acabar de lligar l'emissió, el rei emetia immediatament després un nou decret pel qual autoritzava els obrers i els moneders a nomenar dos jutges amb el nom d'alcaldes²¹⁸ i en definia la jurisdicció.²¹⁹

El mateix rei Jaume II el Just tornava a confirmar la moneda d'argent i de tern l'any 1317.²²⁰ Aquest monarca va tenir unes emissions

211. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

212. Sobre aquesta emissió, vegeu BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 88 i seg.

213. AHCB. 1B.I, Llibre del Consell, 2. f. 14v.

214. És a dir, assajador.

215. ACA. Canc. Reg. 232. f. 124v.

216. AHCB. 1B.I, Llibre del Consell, 2. f. 27r.

217. AHCB. 1B.I, Llibre del Consell, 2. f. 27r.

218. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

219. ACA. Canc. Reg. 232, f. 125r.

220. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XXII, p. 26-27.

més completes que s'insinuen en l'esmentat privilegi de 1295 i queden patents en el de 1317 en utilitzar el terme «urgent necessitat» i concedir el permís d'emissió dels consellers de fins a 6.000 marcs d'argent. Les autoritzacions dels consellers al rei consentint noves emissions degueren ser diverses i així es conserva una menció indirecta d'una que va ser atorgada el mateix 1320 o poc abans.

D'aquesta darrera emissió ens interessa jurídicament el procediment decisorí. El rei tenia dubtes interpretatius sobre la concessió d'encunyació de 100.000 marcs de plata i va elevar consulta als consellers l'any 1320.²²¹ Aquesta consulta ens permet valorar fins a quin punt la potestat política emissora restava absolutament en mans dels consellers mentre que el rei tenia un dret d'iniciativa i la potestat d'execució remarcada en la dependència del mestre de la seca al qual, per cert, el rei en l'esmentada consulta supedita al rescripte aclaridor dels consellers. Les emissions barceloneses d'aquest regnat són àmplies i variades i són integrades per croats, mitjos croats, diners i òbols.²²² En un sentit anàleg tenim les emissions del regnat immediatament posterior d'Alfons III el Benigne (1327-1336), amb unitats de croat, diners i òbols.²²³

4.7.2. LA INTRODUCCIÓ DE LES EMISSIONS D'OR

El rei mantenia la regalia de la moneda i dictava normes destinades a protegir les emissions i, en general, en matèria de política monetària. En aquest sentit, no solament dictava normes sobre el funcionament i la regulació de la seca com féu Jaume II el Just el 1316,²²⁴ sinó també destinades a la protecció de la circulació monetària com les ordinacions de Pere III sobre el curs dels croats i l'obligació o no de pesar-los,²²⁵ o privilegis com l'atorgat per Pere III el 1343 als barcelonesos d'extreure plata amonedada o sense amonedar i pura o barrejada dels dominis del rei,²²⁶ o la prohibició donada el 1353 a comprar o fondre billó sense el permís del mestre de la seca durant l'encunyació de moneda.²²⁷ Les mesures penals també depenien del rei. Aquest dictava normes penals i procurava mecanismes de control.

221. *Ibidem*, doc. núm. XXIII, p. 28.

222. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2150-2167.

223. *Ibidem*, cat. núm. 2184-2186.

224. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIX, p. 285-289.

225. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XXV, p. 314.

226. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XXVIII, p. 32-33.

227. *Ibidem*, doc. núm. XXX, p. 34.

Amb Pere III el Cerimoniós, la Seca Reial de Barcelona continuà amb el règim acostumat les emissions de croats i mitjos croats, diners i òbols.²²⁸ En aquest sentit, el 1362 el monarca demanava, per exemple, autorització per a encunyar 100.000 marcs d'argent en croats.²²⁹

La novetat fou l'emissió de moneda d'or en forma de florins d'or d'Aragó²³⁰ que havia estat precedida del fracàs de fabricació d'una primera espècie d'or —l'alfonsí d'or— a l'expressament fundada Seca Reial de Càller.²³¹ D'aquesta manera, se seguia el corrent europeu que havia introduït com a divises d'or el ducat de Venècia, el genoví de Gènova o el florí de Florència. El nou florí d'or d'Aragó²³² es tractava d'una moneda de curs general per a tots els regnes de la monarquia. Aquesta era la principal novetat, ja que es tractava d'una disposició de política monetària d'abast general i comuna a tots els regnes i territoris de la Corona. D'aquesta nova moneda instituïda el 1346, seguint les emissions prèvies de Jaume III de Mallorca de florins d'or de Mallorca,²³³ se n'encunyaren unitats i divisors —mig florí i quart de florí—. Aquestes emissions àuries restaven plenament sota la direcció reial i no supeditades al consentiment del Consell de la Ciutat com passava en les d'argent o les de billó. Inicialment, la peça es batia a la Seca Reial de Perpinyà²³⁴ per estendre's després a la resta de cases de moneda de la Corona d'Aragó.²³⁵ En aquell mateix any 1346, el rei prenia una altra mesura decisiva en política monetària, com era introduir el curs de la moneda barcelonesa a Lleida amb què es produïa una unificació monetària del territori del Principat.²³⁶

L'estabilitat del florí va perillar dins el marc de les Corts de 1365 i la seva administració va quedar temporalment en mans de la Diputació del General a manera de garantia per fer front a la satisfacció del donatiu o proferta ofert per les Corts al rei.²³⁷ Aleshores, els tres estaments constituïts en General de Catalunya i reunits amb el rei en corts discutiren com a forma de finançament de la guerra que enfrontava el

228. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2220-2243.

229. HEISS. *Descripción general...*, vol. II, doc. núm. IX, p. 437.

230. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2191-2219

231. Vegeu l'epígraf 3.4.5. També: UDINA. «Los alfonsinos...»; ESTRADA-RIUS. *Un exemple d'exercici...*

232. Vegeu la moneda núm. 12.2.4 de l'apèndix numismàtic.

233. CRUSAFONT. «Jaume III...», p. 203.

234. Vegeu l'epígraf 3.4.4.

235. CRUSAFONT & COMAS. *El florí d'or...*

236. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXVIII, p. 317-320.

237. SÁNCHEZ; ORTÍ. *Corts, parlaments...*, doc. núm. XX (2), cap. 8 i 9.

rei de Castella amb Pere III disminuir la llei de la moneda barcelonesa. A aquesta mesura s'hi oposaren amb tota la seva força els síndics de Barcelona, que forçaren una nova confirmació de la immutabilitat de la moneda barcelonesa per part del rei.²³⁸

4.7.3. LA MUNICIPALITZACIÓ DE LA SECA REIAL DE BARCELONA A PARTIR DE MARTÍ I L'HUMÀ I LES REFORMES ALFONSINES

L'encunyació de la moneda d'argent va continuar en els mateixos termes ja vistos i, d'aquesta manera, l'intent de reformar el croat l'any 1400 per part de Martí I l'Humà (1396-1410) va fracassar per l'oposició dels consellers de Barcelona.²³⁹ També van fracassar, per idèntica oposició, els intents d'innovar la moneda de billó amb la introducció de múltiples com ara el coronat i el doble coronat a partir de 1394.²⁴⁰ Les altes taxacions que els consellers van imposar van fer fracassar la circulació d'aquestes peces a curt termini.

Martí I l'Humà el 1407 ordenava al mestre de la Seca Reial de Barcelona encunyar, a càrrec de la ciutat, croats, mitjos croats i quarts de croat.²⁴¹ En aquesta ocasió, en el tenor del decret d'emissió consta que els qui hi estaven interessats eren els consellers de la ciutat, fet que també explicaria que n'assumissin de bon grat els costos materials. Igualment, el fet que el rei mani que es posi el seu nom pot indicar que es tracta de la primera emissió del seu regnat. Les emissions en aquest regnat continuaren amb florins i mitjos florins²⁴² i croats i mitjos croats.²⁴³

Les emissions de Ferran I d'Antequera (1412-1416) a Barcelona foren de florins i mitjos florins²⁴⁴ i croats i mitjos croats²⁴⁵ sense més novetats que el paper creixent de la plata emesa per la seca de Perpinyà. També Alfons IV el Magnànim (1416-1458) va emetre a Barcelona florins i mitjos florins i croats i divisors —mig croat, terç de croat i sisè de croat—. ²⁴⁶ Les dues darreres espècies, per primera vegada, van implicar introduir nous divisors de plata. El 5 de juliol de 1426, el

238. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XXXVI, p. 38.

239. CRUSAFONT. *Barcelona i la moneda...*, p. 147.

240. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 173 i seg.

241. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. I, p. 390.

242. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 2295-2312.

243. *Ibidem*, cat. núm. 2315-2320.

244. *Ibidem*, cat. núm. 2800-2810a.

245. *Ibidem*, cat. núm. 2811-2814b.

246. *Ibidem*, cat. núm. 2825-2876.

mateix monarca ja havia emès una provisió²⁴⁷ dirigida al mestre de la seca per la qual li manava fer una emissió de croats, mitjos croats i quarts de croat incorporant el nom del rei com a autoritat emissora però sufragant les despeses, no el rei, sinó la ciutat.

Durant aquest regnat es produeix l'aprofundiment de la municipalització de la Seca Reial de Barcelona. Efectivament, els consellers van obtenir l'any 1444 pel preu de 10.000 fl. d'or d'Aragó l'anomenat «privilegi dels croats», consistent a poder batre lliurement croats,²⁴⁸ i el 1456 el van completar amb la potestat de poder fer batre divisors de la moneda de plata. És a partir d'aquestes dates, com assenyala Miquel Crusafont,²⁴⁹ que el Consell de Cent comença a prendre decisions més rellevants en matèria monetària i ja no només per a sol·licitar o autoritzar les successives emissions. Entre les noves atribucions hi havia una major intervenció a la seca. En aquesta mateixa època el monarca prenia mesures disciplinàries sobre la nòmina del personal de la seca.²⁵⁰

El 5 de maig de 1444, Alfons IV el Magnànim confirmava en un privilegi atorgat al Consell de Barcelona la moneda barcelonesa d'argent i de tern i delegava la decisió política de les seves emissions monetàries en mans d'aquest òrgan municipal.²⁵¹ El preu d'aquesta transcendental concessió i d'altres sis privilegis fou el lliurament per part de Consell de 10.000 fl. d'or d'Aragó. Complement d'aquest privilegi fou l'atorgat per l'infant Joan, en qualitat de lloctinent, el 16 de novembre de 1454 pel qual autoritzava l'emissió de divisors dels croats —mitjos, terços i sisens— en les mateixes condicions que havien regit l'emissió de les unitats.²⁵² El primer dels privilegis era el desenvolupament final de tota una trajectòria històrica d'implicació del Consell en les emissions de la moneda barcelonesa i com veurem implicava l'accés del Consell de Barcelona en el control de la seca. També el 1457 el mateix monarca va declarar el valor dels croats de Barcelona.²⁵³ Això no obstant, la seca continuava sent de titularitat reial.

En aquest sentit, el monarca concedia als consellers plena potestat per a concretar i decretar l'emissió dels croats. Presa la decisió en el si dels òrgans decisoris del Consell, la voluntat municipal «ad eorum

247. HEISS. *Descripción general...*, vol. II, doc. núm. XI, p. 438.

248. UDINA. *Privilegios...*, doc. núm. 398.

249. CRUSAFONT. *Barcelona i la moneda...*, p. 147.

250. UDINA. *Privilegios...*, doc. núm. 393 i 399.

251. HEISS. *Descripción general...*, vol. II, doc. núm. XIII, p. 439-442.

252. HEISS. *Descripción general...*, vol. II, doc. núm. XII, p. 438-439.

253. UDINA. *Privilegios...*, doc. núm. 407.

solam et simplicem requisitionem» s'havia de notificar al mestre de la seca reial, al seu regent o al seu lloctinent. Els oficials, els moneders i els obrers de la seca, emparats per privilegis reials, estaven obligats a procedir a l'emissió decretada pel Consell en els termes ordenats i no en d'altres assumint els costos materials i els salaris. Els salaris eren satisfets pel mestre de la seca tal com consta en un procés incoat el 1433 en el qual els jutges demanen al mestre una certificació dels salaris que paga al personal.²⁵⁴ Quan l'emissió era assumida per un empresari arrendador dels drets, era aquest el qui s'obligava a pagar els salaris del mestre, oficials, obrers i moneders de la Seca Reial de Barcelona. Aquesta és la pràctica que es documenta fins a finals del funcionament de la seca en el primer quart del segle XVIII.²⁵⁵

Ens consta, almenys en una ocasió, la desobediència d'aquesta prescripció. L'any 1454, els oficials de la seca es negaren a prestar el jurament exigint en el privilegi de 1444 i a obrar els croats que demanaven els consellers. Aquests darrers, el 15 de gener van crear nous moneders més dòcils.²⁵⁶

El rei disposava el sagrament i homenatge dels membres de la seca abans d'accedir a l'ofici de complir allò disposat en el privilegi en poder dels oficials que el Consell acordés. En aquest sentit, és il·lustratiu pel que fa al compliment d'aquestes formalitats el que recull Bruniquer en data 15 de gener de 1454: «lo jurament que presta lo Mestre de la Seca per observança del Privilegi dels Croats».²⁵⁷ La ciutat defensà fins i tot davant el rei el seu dret d'iniciativa i control en l'encunyació monetària. Així, l'11 d'agost de 1513 sabem també per Bruniquer que els consellers escrivien al rei «queixantse que ab privilegi real nengu pot fer batre moneda sino la ciutat».²⁵⁸

A més, el rei disposava que el Consell, en casos excepcionals, pogués nomenar el mestre o mestres, oficials o ministres, obrers i moneders de la seca. Tenim documentat l'exercici d'aquesta facultat per part del Consell de la ciutat el 5 de maig de 1444, quan, segons Bruniquer, «crearen mestre de la Seca, per que no-s trobava lo mestre».²⁵⁹ D'acord

254. AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n), f. 80r.

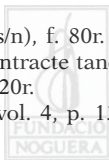
255. Vegeu, per exemple, el contracte tancat el 1705 entre la ciutat de Barcelona i l'arrendador: AHCB. 1B XIII-77, f. 120r.

256. BRUNIKER. *Rúbriques...*, vol. 4, p. 133.

257. *Ibidem*, vol. 4, p. 133.

258. *Ibidem*, vol. 4, p. 136.

259. *Ibidem*, vol. 4, p. 132.

amb la mateixa font sabem que el 12 d'agost de 1446 la situació es va repetir en circumstàncies idèntiques.²⁶⁰

La segona meitat del segle xv va ser una etapa d'inestabilitat presidida per la Guerra Civil (1462-1472) i per una greu crisi monetària.²⁶¹ En aquest període es van introduir unes peces d'or d'alta llei amb la denominació de pacífics d'or²⁶² que acabarien donant pas a la fabricació de ducats —a imitació dels ducats venecians— i amb el nom de principats, ja en temps de Ferran II el Catòlic.²⁶³ Aquest monarca va nomenar molts oficials de la Casa de la Moneda permetent-ne una inflació i tolerant expressament el seu exercici per substituïts. Tot plegat fa la impressió d'exercici d'un domini directe de la Seca Reial de Barcelona i la voluntat d'usar els seus oficis com a premi a fidels. És en aquest context que es documenta el nomenament per part del rei de molts oficials i, entre aquests, l'advocat fiscal i fins i tot un guarda que hem de pensar que només devia ser per a la moneda d'or atès que la resta era competència cedida al municipi.

4.7.4. DELS ÀUSTRIES A LA NOVA PLANTA

La implicació dels consellers de Barcelona en el govern de la Seca Reial de la ciutat esdevingué més gran a mesura que la cort reial s'allunyava geogràficament amb l'entronització de la casa d'Àustria. En tot cas, cal no perdre de vista que la seca va continuar sent un espai de titularitat reial, si bé la gestió estava en mans del municipi de Barcelona alhora que perdurava l'existència plenament autònoma del col·legi o capítol d'obrers i de moneders al qual calia remetre's quan calia posar en marxa una emissió. Per tant, podríem dir que en l'àmbit organitzatiu conflueixen a la seca tres actors principals: el rei i els consellers a nivell polític i els col·legials del capítol a nivell instrumental. Durant aquests segles xvi-xvii el representant del rei i actor directe en aquestes matèries era el lloctinent o virrei,²⁶⁴ encara que no es pot oblidar el paper del Consell Suprem d'Aragó.²⁶⁵

El jurista Acaci de Ripoll (c. 1475-post 1555) recull com en aquest període era el conseller quart l'encarregat de vigilar que es complissin

260. *Ibidem*, vol. 4, p. 132.

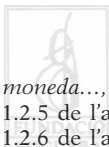
261. CRUSAFONT. *Història de la moneda...*, p. 94-98.

262. Vegeu la moneda núm. 11.2.5 de l'apèndix numismàtic.

263. Vegeu la moneda núm. 11.2.6 de l'apèndix numismàtic.

264. Vegeu, en general, LALINDE. *La institución virreinal...*

265. Vegeu, en general, ARRIETA. *El Consejo Supremo...*

les deliberacions del Consell de Cent a la Seca. Era ell qui, precisament, tenia jurisdicció sobre el mestre de la seca.²⁶⁶ De totes maneres, en els documents de gestió municipals relacionats amb la seca del darrer quart del segle XVII el qui apareix com a supervisor del mestre de la seca també és el conseller segon, per exemple en rebre plata de la Taula de la Ciutat per a fabricar moneda.²⁶⁷

Els consellers eren els garants de la moneda barcelonina de curs legal a tot el Principat i, per això, en la seu plenària del Consell de Cent o bé en les seues reduïdes de les diverses comissions de govern van ser freqüents les discussions sobre el govern de la moneda. Així era quan calia emprendre una emissió, o bé quan s'havien de dictar mesures contra la circulació de peces foranes o contra la falsificació i el retall del numerari barceloní.²⁶⁸ El rei i el lloctinent van continuar tenint un paper fonamental davant de qualsevol modificació o canvi en la moneda al llarg de tota l'edat moderna i així es veuen les successives concessions.²⁶⁹

En tot cas, un testimoni d'aquest interès per la Seca Reial de Barcelona és que l'1 de juny de 1610 el Consell de Cent va discutir les despeses que comportaria enviar el mestre de la seca a Castella «per fer venir un home per fer moneda ab molinet».²⁷⁰ L'afegitó de Bruniquer «com se feu» ens mostra el paper actiu jugat pel municipi en la innovació tècnica dels sistemes d'encunyació de moneda. Efectivament, la mecanització de la Seca Reial de Barcelona va ser una decisió estrictament municipal i el seu finançament també va ser exclusivament local tot i que el lloctinent se li demanava l'exclusivitat en l'ús del nou enginy. El 1611 sortien dels dos molins de la seca les primeres peces encunyades en sèrie de manera mecànica.²⁷¹

La moneda va patir, com en tots els contextos bèl·lics, un daltabaix al llarg de l'anomenada Guerra dels Segadors (1640-1652).²⁷² En particular, amb l'obertura d'un gran nombre de tallers locals d'emergència i amb l'emissió de valors nous a la Seca Reial de Barcelona en un context de trasbals monetari. Pel que fa a l'argent, es van abandonar

266. RIPOLL. *Regaliarum...*, p. 47.

267. AHCB. 1B. XIII-66, f. s/n. [10 d'octubre de 1682].

268. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 39 i seg.

269. UDINA. *Privilegios...*, doc. núm. 471, 474, 480, 481 i 483.

270. BRUNIKER. *Rúbricas...*, vol. 4, p. 138.

271. Vegeu l'epígraf 5.1.2 i, sobre els detalls, vegeu: ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 123-133.

272. CRUSAFONT. *Història de la moneda...*, p. 30 i seg.

els valors més petits i van començar a fabricar-se múltiples com els 5 rals²⁷³ i els 5 sous, això és, 2,5 rals. Cal vincular aquest fet a l'arribada de les peces de plata castellana o americana que estaven molt presents en el circulat català. També les peces de 6 diners o sisens encapçalant la moneda menuda i amb diners i ardots com a peces menudes batudes exclusivament de coure. Igualment es va batre or, de manera molt minoritària, en forma de trentins²⁷⁴ i de lluisos francesos.²⁷⁵ Les emissions grosses de plata²⁷⁶ s'han plantejat com a substitutes de la plata amonedada castellana, que ja no arribava al Principat.

El mateix sistema va perdurar fins al final de la Guerra de Successió. Així es pot resseguir en les actuacions monetàries tant en temps de l'arxiduc Carles com en el del Consell de Cent de la Ciutat. També en la renovació tecnològica que va comportar l'adopció de les premses de volant i de les màquines d'acordonar en les emissions de peces de 2 rals a partir de 1707,²⁷⁷ inicialment impulsades per l'arxiduc per lluitar contra el retall de moneda, que va ser finançada i duta a bon port pels consellers de la ciutat.²⁷⁸

En tot cas, la pèrdua de la Guerra de Successió i la caiguda de Barcelona l'onze de setembre de 1714 comportà, com és ben conegut, la derogació del règim institucional tradicional i la promulgació del Decret de Nova Planta l'any 1716 establint el nou ordre. L'article 55 del Decret de Nova Planta decretava que «Las regalías de fábricas de Monedas, y todas las demás llamadas mayores y menores, me quedan reservadas; y si alguna comunidad o persona particular tuviere alguna pretensión, se le hará justicia, oyendo a mis Fiscales».²⁷⁹ Conseqüència directa d'aquesta disposició fou que va desaparèixer el sistema monetari tradicional i, a més, poc després es va tancar la Casa de la Moneda de Barcelona per Decret de l'1 d'octubre de 1718.²⁸⁰ Quan poc temps després es van reprendre temporalment les encunyacions a Barcelona, el sistema corporatiu ja no va ser restaurat. Efectivament, el mateix

273. Vegeu la moneda núm. 11.2.9 de l'apèndix numismàtic.

274. Vegeu la moneda núm. 11.2.8 de l'apèndix numismàtic.

275. Aquestes peces resten inèdites si bé un gravat de 1646 —vegeu fig. 6— en dona pistes. Vegeu ESTRADA-RIUS. «Moneda y útiles...».

276. Vegeu la moneda núm. 11.2.9 de l'apèndix numismàtic.

277. Vegeu la moneda núm. 11.2.12 de l'apèndix numismàtic.

278. Vegeu l'epígraf 5.1.3.

279. *Decret de Nova Planta*. art. 55. Aquest article també està recollit en l'edició de Joaquim de Camps. Vegeu CAMPS. *El Decret...*, p. 57. En aquest cas, se li assigna en l'articulat el núm. 41. Vegeu el doc. núm. 31 de l'apèndix documental.

280. BRUGUERA. *Historia del memorable...*, vol. II, p. 522.

1718 es tornà a encunyar a Barcelona, fins a 1720,²⁸¹ moneda de coure en forma de *quartos*, *ochavos* i *maravedises*. El 26 de gener de 1718 Felip V havia dictat una Reial Cèdula atorgada a Madrid per la qual reorganitzava les seques del regnes.²⁸² Després d'aquesta data, la Seca Reial de Barcelona ja no s'obriria fins a la Guerra de la Independència.

Es conserva part de la documentació comptable d'aquesta nova seca oberta el 1718 sota la direcció del *subdelegado* José Francisco d'Alós Rius i la superior del *Intendente General del Principado de Cataluña*, en la qual es pot constatar l'aplicació del nou ordre de les seques reials espanyoles a la de Barcelona.

Pel que fa al taller, consta per la documentació «de los gastos que ha ocasionado el restablecimiento de esta Real Seca»²⁸³ amb les dades detallades de les obres d'adequació de l'edifici de la seca al lloc tradicional i al veí molí de Sant Pere. En el primer espai consta la instal·lació de l'escut que avui presideix la porta fet per l'escultor Salvador Aldabò²⁸⁴ i l'adequació de l'espai de fosa amb cinc forns i manxes i de l'espai de gravat a mans del reputat argenter Joan Matons,²⁸⁵ que també treballava a la seca com a gravador. Així, el coure es fonia a la seca i es portava a laminar al molí de Sant Pere per tornar-lo a portar a gravar als molins de la Casa de la Moneda. De l'anàlisi de les despeses sembla clar que es van haver de reparar dos molins de sang a la seca i dos molins hidràulics al casal del molí de Sant Pere, damunt del rec Comtal.²⁸⁶ Segons una anotació, els dos molins de la seca anteriorment servien per a laminar i ara es feien servir per a encunyar. També consta que es van haver de fer quatre trepants en els quals es retallaven les monedes. No consta un inventari ni es diu res de la premsa de volant preexistents. Podem, indirectament, saber que s'havia salvat a través, justament, del que era necessari i que no es va comprar. Així, per exemple, es mencionen les despeses d'afinar els pesos, però no la seva compra, i això ens porta a pensar que es van aprofitar els preexistents.²⁸⁷ Consta en aquest sentit que pesen el coure

281. MATEU. *Aportación a la historia monetaria...*, p. 149.

282. *Ibidem*, p. 147-148.

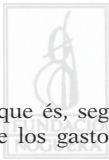
283. BC. Arx. 790, f. 1r.

284. BC. Arx. 790, f. 11v.

285. BC. Arx. 790, f. 9r.

286. BC. Arx. 790, f. 1r-15r i que és, segons es llegeix a la coberta de pergamí en lletra coetània, el «Primer libro de los gastos de la Real Casa de Moneda de esta Ciudad año 1718».

287. BC. Arx. 790, f. 14v.

amb «marcos pesso de plata».²⁸⁸ Igualment, es mencionen les despeses de 5 manxes «las dos nuevas, y las tres remendadas».²⁸⁹

El Col·legi d'Obrers i de Moneders de Barcelona no tenia cap raó ni justificació de ser amb les emissions i la fàbrica de la moneda tancades de manera definitiva. Va desaparèixer com va començar, sense gaire soroll amb el Decret de la Nova Planta (1716). El 1718 ja no existia, si bé alguns dels seus antics oficials eren recuperats en les efímeres tasques de batre moneda amb el nou sistema de gestió de les cases de moneda dissenyat per Felip V. Un segle més tard, el record de la seva existència ja havia quedat del tot esborrat, quan no distorsionat. Efectivament, aquesta és la conclusió que extraïem de la lectura del que va ser el primer tractat de moneda catalana escrit pel jurista i numismàtic Josep Salat i Mora (1762-1832). En el *Tratado* de Salat —publicat el 1818— es menciona l'existència del personal de la seca i es fa un esment genèric dels seus innombrables privilegis, així com dels abusos comesos pels moneders. La visió de Salat és, certament, negativa pel que fa al personal de la Seca Reial de Barcelona i s'ha d'emmarcar, probablement, en el context de recepció del liberalisme i la seva oposició a les corporacions d'ofici tradicionals a les quals es podia assimilar als seus ulls l'antic col·legi.

El mateix numismàtic destacava el memorial que van preparar els col·legiats el 1646²⁹⁰ en defensa del seu fur i afegia que «estos fueron los últimos esfuerzos de aquel cuerpo agonizante»²⁹¹ que va desaparèixer amb la Nova Planta. Ara sabem que el col·legi va continuar lluitant i defensant-se i n'és una prova el memorial que també va donar a la impremta en una data indeterminada posterior a 1684.²⁹² El seu vigor i utilitat es va mantenir fins al final. El que ens importa en aquest punt és constatar que, cent anys més tard del Decret de la Nova Planta, un jurista i numismàtic de la categoria de Josep Salat havia perdut qualsevol referència a l'existència del col·legi, al seu arxiu i a qualsevol testimoni, encara que fos indirecte. El que està clar, des de l'òptica de la dinastia triomfant, és que si bé la Seca Reial de Barcelona va encunyar inicialment moneda a nom de Felip V de Borbó, després també va fer-ho a nom de Carles III d'Àustria. Només aquest

288. BC. Arx. 791, f. 1v.

289. BC. Arx. 790, f. 5r.

290. Es tracta, sens dubte, de: FONTANELLA; LAUGER. *Memorial en favor...* (vegeu fig. 6).

291. SALAT. *Tratado...*, tom I, p. 20.

292. Vegeu el doc. núm. 28 de l'apèndix documental.

fet era raó suficient per a no mostrar cap mena de clemència vers el col·legi i els seus membres, que, des del punt de vista del rei, havien comès una traïció gravíssima com era la d'estampar moneda amb la imatge d'un monarca «intruso».²⁹³

293. Vegeu l'epígraf 3.7.1.4.1.

5. EL TALLER MONETARI I LA FABRICACIÓ DE LA MONEDA

5.1. El desenvolupament tecnològic i la manufactura monetària

El taller monetari, casa de moneda o seca pròpiament dita ha estat, en general i amb diferència, l'òrgan més visible i també el més ben estudiat de l'entramat institucional desenvolupat a l'entorn de l'encunyació de la moneda i, en conseqüència, el més ben conegut arreu. La raó de l'interès historiogràfic, en clar detriment de la resta d'elements orgànics de la institució, cal cercar-la, sobretot, en el necessari caràcter previ que, des de l'estricta perspectiva numismàtica, comporten els aspectes relatius a la fabricació, i també a la falsificació, per tal de poder assolir un coneixement ple de les monedes.

És indubtable, en tot cas, que el centre, l'origen i la raó de ser última de tot l'entramat institucional col·legial va radicar precisament en el taller com a lloc en el qual es duia a terme la tasca física de batre la moneda. Una activitat, inicialment manual (fig. 11-14), dedicada a la producció d'un bé o producte seriat monopolitzat pel poder públic. La seca o casa de moneda era, en conseqüència, la part de la institució que l'autoritat emissora política considerava pròpia —com a lloc on es materialitzava la seva regalia—¹ i sobre la qual, tal com ja s'ha vist en els capítols anteriors, desplegava la seva potestat de manera més directa. En aquest sentit, són nombroses les referències documentals que es podrien aportar en les quals els monarques es refereixen a les seves seques amb un to clar de possessió.² Això, a partir del segle XIII,

1. Vegeu l'epígraf 2.1.

2. Així, per exemple, en una confirmació monetària de 1283, Pere II el Gran es refereix a la Seca Reial de Messina com «*sicla nostra* Messane». Vegeu BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xv, p. 277-280. També en una ordre de Martí I l'Humà de 1407 a la Seca Reial de Barcelona menciona el seu mestre com a «magistro

quan el model de fabricació va establir-se definitivament a l'empara dels monarques i es va deixar enrere l'etapa dels tallers itinerants alt-medievals que es contractaven per a una emissió concreta.³

La resta d'òrgans col·legials de la seca van sorgir i es van desenvolupar a partir de la realitat del taller i de les necessitats, oportunitats i problemàtiques sorgides al seu voltant. Per això, si algun dels òrgans constituents del col·legi va merèixer rebre el nom de seca o casa de moneda per dret propi va ser, sens dubte, el que, per evitar confusions, en aquest treball anomenem funcionalment taller. Així, quan en els textos medievals s'utilitza, en general, el terme seca,⁴ sense més especificacions, en la majoria dels casos se sol tractar d'una referència directa al taller.

La planta orgànica del taller va respondre, com és obvi, a les necessitats plantejades per la fabricació monetària. En aquest sentit, cal tenir en compte que la tècnica de fabricació a Occident, en general, i a les Corones d'Aragó i de Castella, en particular, no va restar immutable al llarg dels segles de les edats mitjana i moderna sinó que va estar subjecta a una evolució tecnològica. Així, cal diferenciar dues etapes principals en funció de la tecnologia aplicada. La primera és la que es va caracteritzar per la utilització de la tècnica manual d'encunyació a martell (fig. 12-14),⁵ mentre que la segona es va iniciar amb la utilització de mitjans mecànics que, a més, també van evolucionar al llarg del temps. D'aquesta manera, a grans trets, en els segles xvi i xvii s'utilitzà la maquinària anomenada molí o molinet (fig. 15-16) i a partir dels segles xvii i xviii, es van introduir i difondre les premses anomenades de volant o de balancí (fig. 17 i 18).⁶

Els canvis dels sistemes de fabricació en el si del taller no van respondre només a una mera evolució tecnològica, sinó que van voler donar solució a diverses necessitats. Entre la pluralitat de factors dinamitzadors dels canvis cal assenyalar la cerca d'abaratir costos per assolir un increment en els guanys o, simplement, fer factible econòmicament la continuació de l'emissió; també, la voluntat d'obtenir una perfecció del producte amb una finalitat de prestigi de l'autoritat emissora i,

sece nostre auri et argenti que cuduntur in civitate Barchinona». Vegeu BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. I, p. 390.

3. TORRES. «Acuñaición de moneda...», p. 216.

4. Sobre el terme, vegeu l'epígraf 3.8.8.

5. Aquesta és la que es resseguirà en detall en aquest capítol. Sobre les tècniques medievals, vegeu SELLWOOD. «Medieval minting...», i, en general, COOPER. *The Art and Craft...*

6. Aquest darrer mot derivat del terme francès *balancier*, atès que les primeres premses van ser adoptades per les seques franceses.

especialment, perseguir una moneda més difícil d'imitar en la lluita impossible per evitar les falsificacions.⁷ Aquest darrer va ser el motor que va incentivar les dues grans renovacions tecnològiques encarades per la Seca Reial de Barcelona.⁸

Un factor important que també cal tenir present és que l'adopció dels canvis en la tecnologia de manufactura no van ser coetanis ni homogenis ni seqüencials en totes les seques d'Europa ni tan sols en les de cada regne, territori o ciutat. A Segòvia, per exemple, durant un cert temps van existir dues seques paral·leles i independents que funcionaven amb tecnologies diferents.⁹ Encara cal afegir que l'adopció de la tècnica de fabricació a molí no va implicar que fins i tot dins d'una mateixa casa de moneda s'abandonés completament el sistema previ de fabricació. Així, tal com veurem més endavant, a la Seca Reial de Barcelona, el 1640, es fabricava moneda a martell i a molí de manera paral·lela i simultània així com també es va fer després de l'adopció d'una premsa de volant.

Fet aquest *ex cursus*, general però necessari pel seu caràcter introductori, s'ha d'aclarir que, en el supòsit particular de la Seca Reial de Barcelona que ens ocupa, també es pot resseguir, parcialment, aquesta evolució tècnica i es pot fixar la irrupció de cada tecnologia, tot i que la història del taller i de la seva evolució tampoc no s'ha dut a terme mai de manera global i sistemàtica.¹⁰ En funció d'aquest criteri tècnic es podria dividir l'activitat de la seca barcelonina en tres etapes.

En la primera etapa, el treball es basava únicament en l'encunyació a martell (fig. 12-14). Aquest sistema va estar vigent des dels seus orígens fins, encara que residualment, al final de l'existència de l'organisme en el primer quart del segle XVIII.¹¹

En una segona etapa, es va produir la mecanització de la seca amb la introducció de l'encunyació per mitjà de molins moguts, majoritàriament, a sang (fig. 15 i 16) per bé que també, en alguna ocasió,

7. Aquest va ser el motiu fonamental d'introducció de la mecanització a la Seca Reial de Barcelona. Vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, cap. 7.

8. Vegeu els epígrafs 5.1.2. i 5.1.3.

9. Així, mentre que la d'orígens medievals, fundada per Enric IV de Castella, va continuar l'encunyació a martell, la seca fundada per Felip II de Castella i I d'Aragó fabricava la moneda amb l'ajut de molins hidràulics. En general, sobre la seca de Segòvia o «Real Ingenio», vegeu MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real Ingenio...*

10. El treball d'Eugènia Ripoll, tot i el seu títol, se centra en la història de l'edifici i no aporta dades noves sobre aspectes tecnològics o institucionals que només toca tangencialment. Vegeu RIPOLL. *La Seca...*

11. Ja hem mencionat que almenys a partir del 1640 —en el període de la Guerra dels Segadors— es documenta l'encunyació a martell paral·lela a la mecànica.

consta l'ús de molins manuals i hidràulics. Aquesta etapa va començar el 1610¹² i va abastar el darrer segle d'existència de la seca fins al seu tancament arran del Decret de Nova Planta (1716).¹³ Va implicar, com veurem, la mecanització de la seca seguint el model del Real Ingenio de la Moneda de Segòvia que funcionava des de 1586. La resta de cases de moneda peninsulars van tardar a adoptar els molins. La seca de Madrid, el 1660; les de Sevilla, Granada, Burgos, la Corunya, Conca, Trujillo, el 1661 i la de Còrdova, el 1663.¹⁴ A Catalunya, com veurem, la difusió general dels molins es va iniciar amb la Guerra dels Segadors (1640-1652).

En la tercera etapa, estroncada bruscament pel final de la Guerra de Successió i el tancament de la Casa de la Moneda, té uns precedents a l'entorn del 1700 i una continuïtat ideal en la reobertura de la Seca Reial de Barcelona durant la Guerra del Francès (1808-1814) i s'allarga, de manera sincopada, durant el segle XIX, en què es va introduir la fabricació per mitjà de diferents premses de volant o *balenciers*, primer (fig. 17 i 18),¹⁵ i premses mogudes a vapor del model anomenat Thonnellier; després, així com de les màquines d'acordonar el cantell de les monedes per evitar-ne el retall.

De totes maneres, aquesta tercera etapa tecnològica, cenyida cronològicament al període que ens interessa, va tenir uns precedents o assajos i una primera implantació que arrenquen el 1673 i que no reïxen plenament fins a partir de l'any 1707, quan es porta a terme una emissió de moneda ja feta a premsa i amb cantell cordonat que conviu, no obstant, amb emissions fetes a molinet. Tot apunta que, en cas de no haver estat estroncada l'existència de la seca arran del resultat de la Guerra de Successió, la Casa de la Moneda de Barcelona hauria adoptat les premses de volants de manera general tal com haurem d'exposar amb brevetat. Aquesta tercera etapa s'estudia ara per primera vegada a partir de la documentació que hem pogut localitzar.

A la península Ibèrica aquesta renovació tecnològica va tenir un paper pioner. Només la Seca Reial d'Oporto, a Portugal, havia adoptat la premsa de volant des de 1678 i esdevindria un centre difusor de la tecnologia als territoris castellans. A la Corona espanyola, Sevilla va

12. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, cap. 7.

13. Vegeu el doc. núm. 31 de l'apèndix documental.

14. MURRAY. *Guía de las cecas...*, p. 21, 33, 37, 39, 43, 44, 45 i 47.

15. Pel que fa a aquesta darrera etapa, vegeu, amb caràcter general, el catàleg de l'exposició «Monedes en lluita. Catalunya a l'Europa napoleònica» presentada al MNAC. Vegeu: ESTRADA-RIUS *et alii*. *Monedes en lluita...*

adoptar el volant el 1699 i consta que el 22 de juny de 1700 ja hi funcionaven 6 volants construïts pel portuguès Manuel Fonseca.¹⁶ A la seca de Madrid, la incorporació de volants es va fer el 1709.¹⁷ La de Segòvia, en canvi, només va introduir el volant a partir de 1772, i la resta de cases de moneda ho van fer ja en el segle XIX (Cadis, 1810; Jubia, 1811; València, 1811 i Pamplona, 1818; la seca de Barcelona, reoberta durant el període napoleònic, ho va fer el 1808)¹⁸ i l'anomenada seca volant o de Catalunya, el 1809,¹⁹ si bé des de 16 de juliol de 1730 hi havia unes ordenances sobre les cases de moneda de la monarquia que disposaven «que toda suerte de moneda se acuñe en ingenios llamados de balancín o volante, y que las monedas sean de figura circular, con laurel o cordoncillo al canto».²⁰ El volant que aleshores es va incorporar a la seca de Madrid es va portar de Lisboa juntament amb l'artífex, Antonio Martínez de Almeida, que havia d'ensenyar als operaris locals.²¹ Es conserva un d'aquests cossos de volant a l'alcàsser de Segòvia procedent de la casa de moneda de la ciutat i en el cos del qual, a més de l'escut de la monarquia espanyola, hi ha gravada una inscripció on es diu que va ser fosa a Sevilla l'any 1735.²² Cal recordar que en aquesta darrera ciutat hi havia una important mestrança —la Real Fundición de Artillería— que facilitava els treballs de fosa del bronze. D'aquest tipus de premses se'n conserven dues de completes instal·lades a l'antiga casa de moneda virregnal de Santa Fe de Bogotá (Colòmbia), avui Museu dependent del Banc Nacional.

És en aquest entorn cronològic modernitzador del primer quart del set-cents que cal situar el magnífic gravat al·legòric del madrileny fra Matías de Irala (1680-1753) dedicat a la premsa de volant i a la màquina d'acordonar.²³ La construcció d'un volant era una empresa costosa pel material —el bronze— i per la pròpia envergadura de la peça. A més, la funció que tenien era simbòlicament important: en fer el segellat —encunyació— els cospells passaven a ser monedes. Per tot plegat van esdevenir unes màquines —com alguns canons— especial-

16. PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 222.

17. Als inventaris aixecats el 1718 consta que en aquesta seca hi havia, a més dels dos molins, deu trepants per tallar la moneda i cinc «volantes para sellar moneda de oro». RODRÍGUEZ DE CATALINA. *La antigua...*, p. 53.

18. MURRAY. *Guía de las cecas...*

19. ESTRADA-RIUS. «Fabricar moneda...».

20. RODRÍGUEZ DE CATALINA. *La antigua...*, p. 57.

21. *Ibidem*. *La antigua...*, p. 58.

22. Vegeu detalls de la construcció de volants a Sevilla els anys precedents a: PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 223.

23. Vegeu la figura 18.

ment rellevants i notables i van ser enriquides amb inscripcions, escuts reials i, fins i tot, en algunes ocasions, altres imatges al·legòriques.

5.1.1. LA FABRICACIÓ DE MONEDA A MARTELL

En aquest capítol, l'objectiu principal del qual és estudiar la Seca Reial de Barcelona a la baixa edat mitjana i a l'alta edat moderna, ens circumscriurem principalment a la primera etapa tècnica i, per això, ens centrarem en l'organització del taller segons el sistema de fabricació anomenat a martell²⁴ (fig. 12-14).²⁵ La fabricació de moneda d'acord amb la tècnica d'encunyació a martell és el sistema que tecnològicament arrenca a l'antiguitat i, pel que fa a la seca de Barcelona, perdura, encara que més esporàdicament, fins al final del seu funcionament com ho demostra, per exemple, l'encunyació de l'unça d'or de Barcelona de 1709. També va funcionar en aquesta etapa final per a remarcar la moneda de billó —els ardots de Barcelona—, segons les paraules inequívokes: «los monaderos por cuya mano corre al recellar con martillo, a los quales nunca ha dudado la Ciudad dever darles, no solamente el estipendio y paga, conforme a la tara de la Seca, si con alguno más crecido estipendio por ser aquel trabajo muy fatigoso».²⁶ És el model que va romandre més temps en vigor i sobre el qual les posteriors evolucions tecnològiques van implicar una mecanització en la pròpia estampació del metall constituint una variant del procés general ja establert.

5.1.2. LA FABRICACIÓ DE MONEDA A MOLINET

A l'època moderna es va intensificar la lluita contra la falsificació de moneda amb la renovació tecnològica i l'adopció de tècniques mecàniques com la incorporació del molinet (fig. 15 i 16).²⁷ Sobre aquest darrer només donarem unes nocions generals de la seva implementació a la Seca Reial de Barcelona atès que ja vam aportar un discurs amb documentació inèdita molt rellevant sobre el procés d'introducció del nou sistema en una publicació anterior.²⁸ És obvi, de totes maneres, que aquests canvis van tenir repercussions en l'organització del taller i en la de tot el col·legi.

24. Vegeu l'epígraf 5.3.

25. Vegeu l'epígraf 5.3.5.

26. *Manual de novells ardots...*, vol. xxvi, doc. núm. xxiv, p. 215.

27. COOPER. *The Art and Craft...*, p. 61 i seg.

28. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, cap. 7.

Cal saber que la primera seca mecanitzada de la península Ibèrica va ser la de Segòvia.²⁹ El doctor castellà Cristóbal Suárez de Figueroa (c. 1571-c. 1644) escrivia en aquest respecte que «las más ciudades principales de Europa tienen sus casas de moneda, donde se observa casi el mismo estilo en fabricarla. España tiene muchas, mas sobre todas es insigne la de Segovia, por el artificio del agua, con que se labra todo género de moneda».³⁰

Efectivament, l'anomenat Real Ingenio de la Moneda, fabricava la moneda per mitjà d'un complex sistema de molins moguts amb la força generada per un salt d'aigua que duia a terme les tasques successives de laminar el metall i encunyar-lo amb un sistema de pressió exercida sobre el metall per mitjà de corrons. S'utilitzaven dos tipus de corrons: uns de llisos per estirar o laminar els riells de metall a una gruixària determinada i uns altres gravats al buit amb els tipus que es volien estampar a les monedes. Les làmines o tires encunyades que en resultaven havien de ser, finalment, retallades en la forma circular amb l'ajuda d'un trepant mecànic.

En la construcció del molí de Segòvia es va aplicar una tecnologia importada directament de la seca tirolesa de Hall.³¹ Es tractava d'una tecnologia que va ser inventada a les terres de l'Imperi germànic a mitjan segle XVI —probablement, a Augsburg, vers 1550— i que es va estendre arreu. A la península Ibèrica va arribar gràcies als lligams familiars de la dinastia regnant. En particular, la maquinària va ser oferta per l'arxiduc Ferran d'Àustria, comte del Tirol, al seu cosí, el rei Felip II de Castella i I d'Aragó (1556-1598), juntament amb el personal tècnic procedent de la seca de Hall. Van caldre dues nodrides expedicions de tècnics germànics —1582 i 1584-1585— per preparar l'edifici construït per l'arquitecte Juan de Herrera i per instal·lar-hi les màquines que es van portar des de Hall. Per cert, que en la ruta que va portar el material i el personal tècnic hi va tenir un paper especial Barcelona com a punt d'escala en el llarg camí cap a Segòvia.

El Real Ingenio va funcionar amb aquest sistema entre 1586 i 1756.³² En aquesta darrera data començà la implantació de la nova tècnica d'encunyació que utilitzava premses de volant i que es van instal·lar el 1772. La seva producció es va estendre amb rapidesa i va esdevenir la millor ambaixadora de la nova tècnica atès que aconseguia

29. MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real Ingenio...*, p. 55 i seg.

30. SUÁREZ DE FIGUEROA, *Plaza universal...*, f. 352.

31. ABLINGER. «La acuñación...», p. 155-157.

32. MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real Ingenio...*, p. 42-43.

fabricar unes peces d'aspecte molt acurat i, especialment, més difícils de falsificar. Així, el cronista castellà Luis Cabrera de Córdoba (1569-1623) escrivia, en relació amb aquest problema, que el 1606 «para remediar este daño se ha mandado que no se use sino de los cuartos hechos en Segovia, que por ser con ingenios de agua no se podrán contrahacer, y que se recojan los demás para volvérselos a hacer en el ingenio de Segovia».³³

El moment de la substitució del sistema d'encunyació a martell pels successius sistemes mecanitzats va ser diferent a cada seca, com ja s'ha esmentat, i així, la cèlebre seca de Venècia, per exemple, no va adoptar la tecnologia mecànica en substitució de la del martell fins a mitjan segle XVIII, quan va passar de fabricar moneda a martell a fer-ho directament amb premses de volant.³⁴ En aquest cas, a més, coneixem amb detall el nou sistema implantat gràcies a l'informe que l'enginyer enviat per l'infant Felip, duc de Parma, a la Sereníssima va publicar sota l'auspici del duc.³⁵ Per tant, no totes les seques van seguir un procés progressiu d'adaptació tecnològica, sinó que fins i tot n'hi va haver que van passar de l'encunyació a martell a la utilització de premses de volant o *balanciers* directament. En algunes cases de moneda, la mecanització va ser inicialment parcial, com és el cas de la de Potosí (fig. 16). En aquesta darrera es laminava el metall amb l'ajuda d'uns molins, que encara es conserven intactes,³⁶ però s'encunyava la moneda pel sistema tradicional de martell. Pel que fa al regne veí de França, va ser instaurat a París el 1553 per Enric II al Louvre, però davant les resistències del personal de les seques, Enric III el 1585 va reservar el sistema per encunyar medalles i getons.

Pel que fa a la mecanització de les seques de Catalunya, la primera a adoptar el sistema va ser la de Barcelona.³⁷ Així, consta que en un memorial preparat el juliol de 1608 per Pere Pau Riba, aleshores mestre de la Seca Reial de Barcelona, aquest darrer es queixava al Consell

33. CABRERA DE CÓRDOBA. *Relación...*, p. 291.

34. PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 67. Cal saber, en tot cas, que s'havia ordenat instal·lar el molins el 1686, però que l'ordre no es va complir.

35. BOIS CHATELERAUT. *Grabados que representan...* Richard Doty menciona un manuscrit, que es conserva a la biblioteca de l'American Numismatic Society, que segurament, encara que l'esmentat autor no ho citi, deu estar relacionat amb aquesta publicació impresa. El manuscrit porta el títol *Istruzione generale per le persone che devono fabbricare le nuove monete a torchio per la Serenissima Repubblica di Venezia...* Vegeu TRAVAINI. *Le zecche...*, vol. 1, p. 307.

36. Vegeu-ne unes imatges a: COOPER. *The Art and Craft...*, p. 119; MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real Ingenio...*, p. 337-338.

37. Per al context general en el qual es va donar aquesta decisió, vegeu: ESTRADA-RIUS. *El desafío de la moneda...*

de Cent de no poder disposar d'un enginy per encunyar moneda. En particular, el mestre es dolia que, «ara de present no és possible valer-se del remey del *molinillo*, que és la forma ab que's fabrica la moneda castellana en Segòbia que és lo remey més infallible per allevar del tot lo fabricar falsa moneda pus no és possible poder-se valer lo fabricador de aqueix remey que necessita de temps, lloc, congruo y molts diners y publicitat per a poder-lo fer [...] que per ara y fins a tant hy age lloc de poder-se valer de dit remey del *molinillo*». ³⁸

Les demandes del mestre expressades en el memorial van tenir ressò i l'agost del mateix any 1608, en el context de circulació massiva de moneda falsa, els consellers van enviar una carta a l'ambaixador de la ciutat a la Cort, el noble Francesc Cosme Fiveller, en la qual li exposaven com «assí, tenim pensament de fer *molinillo* com lo de Segòvia per a fer moneda y diu-se que serie lo apte lo molí de Sent Pere.³⁹ Vostra Mercè serà servit informar-se si seria cosa factible y de quin cost poria fer pus aquí haurà persones expertes qui sebràn en assò». ⁴⁰ El 25 de setembre, els consellers van tornar a escriure a l'ambaixador demanant-li que recollís informació en aquest respecte⁴¹ i aquest els va satisfer amb una lletra del 29 de setembre⁴² en la qual els comunicava que «som informat del negoci del molinet de Sogòbia y me-an dit que-l feu un flamenc del qual hi auria difficultat de saber d'ell si-s poria fer aquí ho que costaria y que lo més assertat seria que la Ciutat fes venir del comptat de Tirol un home que faria fàcilment y vindria ab alguna commoditat perquè allí hi a molts que són pràctics de aqueixos molins y fan la moneda tota de aquexa manera. Si jo puc entendre altra cosa jo avisaré per la primera ocasió y sinó és anant a Segòbia no crec que se-n puga entendre ni tenir més notítia». ⁴³

Finalment, va ser el 1610 quan el Consell de Cent va acordar satisfer les despeses d'enviar el mestre de la seca a Castella per a fer venir un expert en l'encunyació de moneda amb molí o molinet.⁴⁴ No hi ha dubte, tal com hem resseguit amb detall i demostrat,⁴⁵ que va haver d'anar a Segòvia a contractar un enginyer portuguès de nom

38. AHCB, 1B II-117, f. 166r-166v.

39. Aquest molí de Sant Pere estaria ubicat a l'indret on, fins al 1869, hi havia els molins del mateix nom. Eren al barri de Sant Pere de les Puel·les i servien de l'aigua del rec Comtal.

40. AHCB, 1B VI-73, f. 75r.

41. AHCB, 1B VI-73, f. 80v-81r.

42. Per tant, encara no havia pogut rebre la segona carta dels consellers.

43. AHCB, 1B X-60, f. 60r-v.

44. BRUNIQUEL. *Rúbricas...*, vol. 4, cap. 61, p. 138.

45. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, cap. 7.

Francisco de Silva, que va ser l'autor del primer molí barceloní, al qual va seguir un altre fet ja sota la direcció del mestre de la seca.

En tot cas, consta que Barcelona va demanar i va obtenir del rei el 20 de novembre de 1610 disposar de la tecnologia del molí de manera exclusiva amb prohibició a la resta de seques locals d'utilitzar el mateix sistema. En el privilegi de concessió, atorgat pel lloctinent o virrei, es recollia la petició del municipi en la qual s'afirmava que, per evitar la falsificació de la moneda, «han fet un molinet al us y costum de Segovia, ahont tota la moneda que la present ciutat fabricará axi de menuts, ardits, sisens, sous y reals, y altrás monedas se fassan y fabriquen gastant en la fabrica de dit molinet moltissims ducats».⁴⁶

La ciutat, a més, preveia que si altres poblacions volien batre moneda amb la nova tecnologia ho podien fer sempre que l'encunyació es portés a terme a la Seca Reial de Barcelona. Hem de pensar que els primers molins de Segòvia es van començar a instal·lar el 1585 i un any més tard ja batien moneda.⁴⁷ Per tant, cal reconèixer un paper relativament innovador i atent a les darreres innovacions per part del Consell de Cent. En tot cas, l'impacte social al carrer a causa de la introducció de la nova tecnologia va ser immediat. N'és un bon testimoni la publicació a Barcelona, poc abans del 12 de juny de 1611, d'uns versos o «redondillas» dedicats precisament a la introducció del molinet i a la lluita, aleshores angoixant, contra la falsificació:⁴⁸

Hauran de dexar lo vici,
y poran mudar de ofici
tots los falsos monedes:
per ques fa ab gran artificio
qualsevol sort de dines.

Ja va be lo molinet,
Y fa molt gentil moneda,
Y ha de ser molt indiscret,
qui la tocara un poquet
ab cosa calenta, o freda.

[...]

46. Vegeu el tenor del privilegi a: SALAT, *Tratado...*, tom II, doc. núm. LXXIV, p. 104.

47. MURRAY; IZAGA; SOLER, *El Real Ingenio...*, p. 31.

48. ESTRADA-RIUS, *La lluita...*, cap. 11.

Lo molí de Portugal
fara molt bona farina
ab un enginy principal,
ques pot fer ab poc cabal,
y fara la obra molt fina.⁴⁹

De fet, hi havia tres grans tipus de molins diferenciats pel que fa a la força motora que utilitzaven. És a dir, manuals, hidràulics o a sang, o el que és el mateix, força humana, de l'aigua o d'animals. Mentre que a Segòvia s'emprava la força hidràulica que proporcionava l'aigua del riu Eresma, en altres seques, que no tenien corrent d'aigua a prop, es va haver de recórrer a la tracció manual o animal. El molí de Barcelona inicialment va ser manual, tot i les primeres previsions, tal com ja s'ha assenyalat i segurament per mimetisme del model segovià, que fos hidràulic aprofitant el curs d'aigua del rec Comtal.

Finalment, es van acabar adoptant molins de sang atesa la ubicació del taller al centre de la població.⁵⁰ En aquest sentit, consta en deliberació de 29 de desembre de 1647 que «la instància a hont stan los molinets nous de la Seca Real és molt acabada, de manera que així les persones que treballen allí com los *animals* aporten dits molinets pateixen molt».⁵¹ També estan ben documentades les despeses que el 1652 comportava l'alimentació dels matxos que la ciutat tenia per a moure els molins de la seca.⁵²

Tal com se sap pels gravats publicats a l'*Encyclopédie* (fig. 15) i pel testimoni arqueològic del molí de la Seca Reial de Potosí (fig. 16), cada molí era mogut per quatre cavalleries. Així mateix consta a Barcelona per un testimoni documental datat el 1660 en el qual s'especifica «un molino de los que andan con quatro machos».⁵³ Consta, també, que el 1640 «en dita seca sols y ha tres molinets: los dos serveixen per a estirar los riells de plata y de belló, y lo altre per a encunyar la moneda axí de plata com de ardots, y d-esta manera lo dit mestre de la seca dóna la una semmana lliuransa de plata y la altra de ardots».⁵⁴ Pel mateix document sabem que estaven en construcció uns molinets nous a la mateixa seca reial que s'havien d'afegir als preexistents atesa la gran demanda de moneda que aleshores hi havia.

49. BC. F. Bon. 10.896.

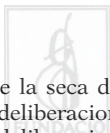
50. La màquina laminadora de la seca de Potosí, encara tenia aquest sistema.

51. AHCB. 1B.II, Registre de deliberacions, 156, f. 33r.

52. AHCB. 1B.II, Registre de deliberacions, 161, f. 300v.

53. Vegeu la transcripció del fragment a: RIPOLL. *La Seca...*, p. 54.

54. CRUSAFONT. *La moneda catalana...*, doc. núm. 5.

El molí implicava la construcció d'un eix de fusta que rebia el nom d'arbre i que era el principal transmissor de l'energia. Aquest arbre podia anar disposat horitzontalment o verticalment segons fos més convenient a la força de tracció. Així, en la força hidràulica es disposava horitzontalment i era mogut per la roda hidràulica, mentre que en la tracció animal ho era verticalment per les cavalleries que anaven donant voltes per moure'l. En aquest segon cas, que va ser el comú a Barcelona, l'arbre feia donar voltes a un enginy de transmissió que rebia el nom de llanterna i que tenia la forma de dues rodes unides per radis de fusta. La llanterna transmetia el moviment a unes altres rodes paral·leles dentades, també de fusta —normalment de boix perquè era més resistent— que eren les que, finalment, transmetien la força a uns corrons, com ja hem explicat, que duïen gravat en negatiu les imatges de les monedes. Aquests corrons també podien servir només com a laminadors si no duïen gravat res. Els moneders havien de col·locar entre els dos corrons correctament alineats unes tires de metall que, després de passar pel molí, quedaven estampades amb els tipus monetaris en el gruix prèviament determinat.

A més dels molins, calien les màquines manuals de trepanat —anomenades, sovint, per influència castellana, *cortes*— que separaven la moneda estampada de la tira de metall. Aquesta màquina era la que permetia que la moneda fabricada tingués una aparença completament circular. La terminologia es va mantenir estable i encara a principi del segle XVIII rebia a Barcelona aquest nom.⁵⁵ El 1705, per l'esmentat inventari sabem que a la Seca de Barcelona hi havia dotze d'aquests trepants de ferro. A més, també es feia constar la presència independent de «nou manetas de ferro per dits *cortes*» que facilitaven la trepanació. Es conserven diverses imatges d'aquest tipus de màquina trepanadora.⁵⁶

Els principals problemes de l'encunyació a molí eren la dificultat d'ajustar el pes, ja que les monedes no es podien retallar o llimar per ajustar-lo, com es feia anteriorment, i els errors d'alineació es posaven de manifest, justament, amb la utilització del trepant, atès que aleshores el revers quedava desplaçat en un disc perfectament circular. La gran virtut era assolir una moneda molt més neta, uniformement estampada i perfectament rodona.

A la pràctica, l'aplicació de la nova tecnologia es constata en la fabricació massiva d'ardits a Barcelona gràcies al molí⁵⁷ poc després de

55. Vegeu el doc. núm. 29 de l'apèndix documental.

56. Vegeu ESTRADA-RIUS. *El desafío de la moneda...*, p. 223 (fig. 20).

57. *Ibidem...*, p. 64.

l'obtenció, el 1612, d'un privilegi⁵⁸ per batre'ls en exclusiva.⁵⁹ La nova tècnica tenia molts avantatges, com ara l'augment de la producció o la mateixa perfecció de la moneda que en resultava i que en dificultava la producció en mans de falsaris.

La tècnica d'encunyació a molí es va estendre, malgrat les previsions contràries de la Ciutat Comtal, a d'altres seques catalanes locals, especialment durant l'anomenada Guerra dels Segadors (1640-1652). Va ser aleshores quan moltes poblacions catalanes van encunyar moneda en abundància per fer front a les despeses de la lluita oberta.⁶⁰ La Seca Reial de Barcelona, a més, també va actuar de punt de difusió de l'encunyació a molí fora de les fronteres del Principat. Efectivament, entre 1660 i 1661, enginyers catalans van ajudar a mecanitzar amb molins, entre d'altres, les seques de Madrid, Trujillo i la Corunya quan la Corona va impulsar la generalització de la mecanització per emprendre una nova i efímera emissió de moneda de billó.⁶¹ Igualment, quan el 1682 es va decidir mecanitzar la Seca Reial de València van ser tècnics barcelonins els encarregats de posar en funcionament els molins que van ser enviats des de Madrid atès que a la ciutat del Túrria no hi havia especialistes en aquesta tècnica.⁶²

De totes maneres, la ciutat de Barcelona va haver de defensar el seu privilegi d'usar en exclusiva la tecnologia del molinet quasi immediatament. Així, podem llegir en el *Dietari* com ja el gener de 1612 van haver de fer front al fet que la ciutat de Vic ja batia menuts amb un molinet.⁶³ En aquest sentit, el 2 de gener d'aquell any els consellers van enviar al virrei una ambaixada «per a supplicarli fos servit no permetre que la ciutat de Vich ni altres parts fabricassen menuts ab la forma dita del Molinet, perço que la ciutat tenia privilegi lo qual li fou concedit per lo Excm. Duch de Monteleón son predecessor que ningunes universitats ni altres parts poguessen fabricar menuts sino tant solament la present ciutat de Barcelona, y com los de la dita ciutat de Vich fabrican aquelles contra forma de dit privilegi, sia de son real servey manar y prohibirlos ab grans penes que aquells no fabriquen».⁶⁴

58. Vegeu el tenor del privilegi a: SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. LXXVII.

59. Els primer ardits apareixen el mateix 1612. Vegeu VILARET. «Els ardits...», p. 224-226.

60. CRUSAFONT. *Història de la moneda de la Guerra...*, p. 40.

61. MURRAY. «El vellón de molino...».

62. SENDRA. «Les encunyacions a molí...», p. 159.

63. Sobre aquest afer, vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, cap. 7.

64. *Manual de novells ardits...*, vol. IX, p. 92.

La situació excepcional de la Guerra dels Segadors va provocar que es continuessin encunyant a martell determinades sèries monetàries locals encara que es batessin a la Seca Reial de Barcelona. Així, el 30 d'octubre de 1640 es deliberava la pretensió de Lleida de batre moneda al molí de la Seca Reial de Barcelona. Com que aquest no donava l'abast, s'acordà concedir a la ciutat del Segre de «poder fabricar en la seca real de la present ciutat moneda de plata y or *de pich*». ⁶⁵ Aquesta coincidència de dues tecnologies no era pas extraordinària, tal com ja hem assenyalat. ⁶⁶ El mateix Consell barceloní establia, en deliberació del 15 de novembre de 1640, que «tots los molinets fabriquen sisens y que los reals, que ha deliberat lo savi Consell de Cent se fabriquen, sien de pich» ⁶⁷ posant en la fàbrica de aquells tota la gent que's pugue». ⁶⁸

La fabricació de moneda amb els molinets es va consolidar plenament i va continuar i així està documentada fins al tancament de la Seca Reial de Barcelona. En aquest sentit, per exemple, en un dels documents datats el 1705 sobre la preparació d'una nova emissió de rals ⁶⁹ o croats, ⁷⁰ es menciona clarament «la fàbrica de realets de plata de molinet que la present ciutat de Barcelona vol fer fabricar en la seca de moneda de dita ciutat» ⁷¹ i en el mateix document es deia que la ciutat deixaria a l'arrendador «molins, cortes, encunys, y demás cosas que la present ciutat se troba tenir en dita seca» a més d'indicar que s'havia de fer càrrec de les calçadures que havien de moure els molins. En l'inventari de les eines de la seca que es lliuraven a l'esmentat arrendador s'esmentaven, entre d'altres, «quatre calaixos per quatre molins en quiscun de ells tots sos arreus menos en lo un que hi faltan dos perns». ⁷² D'aquest i d'altres documents podem inferir que en aquell moment eren quatre els molins que hi havia a la seca. Efectivament, l'evidència numismàtica documenta l'emissió a partir de 1705 de rals o croats batuts a molí. ⁷³ Poc després, ja el 1708, s'emprenia l'emissió de diners fabricats a molinet i en el contracte de l'emissió pactat entre la ciutat i l'argenter Jaume Canals es dona informació precisa i rellevant de la Seca Reial de Barcelona. Així, s'escrivia: «que la present ciutat

65. CRUSAFONT. *La moneda catalana...*, doc. núm. 5.

66. Vegeu l'epígraf 5.1.

67. És a dir, a martell.

68. AHCB. 1B.II, Registre de deliberacions, vol. 149, f. 375r. CRUSAFONT. *La moneda catalana...*, doc. núm. 9.

69. Vegeu la moneda núm. 11.2.11 de l'apèndix numismàtic.

70. Al document, se'ls anomena *realets*.

71. AHCB. 1B.XIII-77, f. 118r.

72. AHCB. 1B.XIII-77, f. 122v.

73. Vegeu la moneda núm. 11.2.11 de l'apèndix numismàtic.

li deixarà los quatra molins són en dita Real Seca en la officina dóna y tra rexas al carrer de las Moscas⁷⁴ corrents y a punt de estirar y obrar lo material per fer dita moneda ab vuyt munyecas, vuyt guaspas, setze manillas, deu cortes y demás instruments necessaris per estirar, obrar, y cortar dita moneda».⁷⁵ En el mateix document es mencionen les cavalcadures per moure els molins, així com els forns i el carbó per encendre'ls.

5.1.3. LA FABRICACIÓ DE MONEDA AMB PREMSA DE VOLANT

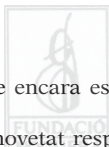
Finalment, podem aportar dades sobre la introducció de la tecnologia de la premsa de volant en la fabricació de la moneda a la Seca Reial de Barcelona que han estat ignorades per la historiografia sobre el tema.⁷⁶ Pel que ara sabem, hi va haver dos moments en aquest procés d'introducció de la nova maquinària. El primer intent va ser frustrat i es va limitar a l'existència d'un debat en el si dels òrgans municipals relatiu a la conveniència de la introducció de premses de volant el 1673. Encara que no consta que aquest pas es dugués a terme a la pràctica, queda el debat i el que implica de coneixement i difusió de la maquinària i de voluntat de modernitat a l'entorn de la Seca Reial de Barcelona. El segon intent va tenir èxit i va conduir, ja en el context de la Guerra de Successió (1705-1714), a l'efectiva introducció d'aquesta maquinària per iniciativa directa de l'arxiduc Carles d'Àustria. Cal saber que la introducció de premses de volant en la fabricació monetària a les seques hispàniques peninsulars va haver d'esperar al regnat dels primers Borbons ja entrat el segle XVIII (fig. 18). Les primeres iniciatives peninsulars documentades van ser les cases de moneda d'Oporto (1678), Sevilla (1699) i Madrid (1709). Per tant, l'experiència de Barcelona va tenir un caràcter pioner i mostra el que hauria pogut ser el seu camí natural d'evolució si el resultat de la guerra hagués estat diferent.

Normalment s'atribueix la invenció dels volants monetaris a Nicolas Briot entre 1616 i 1623. No va ser fins a un edicte de Lluís XIII de desembre de 1639 que es va restablir per encunyar la moneda i encara confirmat per declaració de 30 de març de 1640 i suprimint-se

74. Aquesta ubicació és la que encara es pot veure en l'actualitat.

75. AHCB.1B XIII-78, f. 281r.

76. Aquest punt implica una novetat respecte al text original de la tesi doctoral i va ser objecte de comunicació al XV Congrés Nacional de Numismàtica celebrat a Madrid la tardor de 2014. Vegeu ESTRADA-RIUS. «La adopción de la prensa de volante»...

la fabricació a martell per edicte de març de 1645.⁷⁷ Encara el 1698 i el 1699 es van construir per ordre de Lluís XIV dues premses de bronze per encunyar medalles una i getons l'altra, que es van instal·lar al Louvre i que avui resten conservades al Musée de la Monnaie.⁷⁸

La difusió de la premsa de volant o balanci va romandre a l'abast dels barcelonins, a més de les experiències directes, gràcies al seguit de publicacions sobre maquinària que arribaven a Catalunya des d'arreu d'Europa. Un testimoni gràfic d'aquesta recepció ja a la segona meitat del segle XVIII i, per tant, tardà i més enllà de l'existència de la seca és el dibuix de passantia de l'argenter barceloní Francesc Paradaltas (fig. 17).⁷⁹ Ara bé, aquest coneixement, a través d'estampes gravades i dels comentaris de la literatura sobre maquinària, ja existia a la segona meitat del segle XVII i va estimular el debat intern sobre la modernització que tot seguit esmentarem. Així, es poden citar obres franceses com la de Felibien,⁸⁰ publicada el 1676, o la de Boizard,⁸¹ apareguda en 1692, en les quals no tan sols es dona la informació tècnica necessària per a fabricar i posar en funcionament aquests volants, sinó que també s'hi afegeixen gravats per tenir-ne una clara descripció visual. En aquest context no ha de sorprendre l'existència d'aquests debats. Ja s'ha comentat l'arribada i extensió de la tecnologia des de Portugal per tècnics locals com Manuel Fonseca primer i, després, Antonio Martínez de Almeida, a la seca de Sevilla⁸² i d'aquesta a la de Madrid pel segon dels portuguesos, si bé aquesta via de difusió de la tecnologia no és la que en aquesta ocasió es va viure a la seca de Barcelona.

La tecnologia de la premsa de volant implicava que primer calia preparar els cospells a partir dels lingots ben laminats i el seu retall en trepants o *cortes*. Aquests darrers s'havien de posar a la premsa on els dos encunys —un de fix i l'altre mòbil— havien de percutir, gràcies al moviment circular del tòrcul damunt el cospell per batre la moneda. El tòrcul era mogut en el seu moviment circular manualment pel personal de la seca, tal com es pot veure en diverses representacions gràfiques. Una vegada treta de la premsa la peça encunyada, aquesta podia rebre l'acordonament en una altra màquina especialment dissenyada i de nova aparició al darrer quart del segle XVII per gravar el cantell de les monedes amb dibuixos o amb lletres. Cal saber que la premsa

77. BOIZARD. *Traité des moneyes...*, vol. 1, p. 157-159.

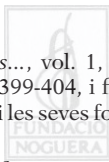
78. *La médaille au temps...*, p. 399-404, i fig. núm. 537 (p. 364-365) i 536 (p. 388).

79. Vegeu, sobre aquest dibuix i les seves fonts: ESTRADA-RIUS. «Entre la realidad...».

80. FELIBIEN. *Des principes...*

81. BOIZARD. *Traité des monoyes...*

82. PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 223.

de volant no solament era utilitzada per a batre moneda, sinó que també ho va ser per a encunyar medalles i getons. Hi ha especialistes que consideren que primer calia acordonar el cospell i després estampar els tipus a la premsa de volant. A Barcelona, però, sembla clar, a la vista de les monedes més ben conservades, que això no anava així, sinó al revés. Això, pel fet que en les esmentades peces el cantell sobresurt sobre la superfície o camp de les monedes estampades a causa de la pressió feta amb la màquina d'acordonar, cosa que no podria passar de cap de les maneres si primer s'haguessin acordonat i després estampat.

El primer debat sobre la introducció de la premsa de volant que portem a col·lació va tenir lloc el 1673 arran de la preparació d'una abundant emissió monetària de rals de plata a nom de Carles II d'Àustria que, a la pràctica, es va fer efectiva el 1674 i que va continuar fins a 1677.⁸³ El debat previ al procés emissor va començar el 17 de gener de 1673 en el si del Consell de Cent de Barcelona. Posteriorment, va continuar a instàncies dels consellers i d'una junta de moneda nomenada *ad hoc* en una deliberació a la mateixa seu de 5 d'agost⁸⁴ a la qual s'encarregava de preparar un informe escrit. El 9 de setembre⁸⁵ es tornava a deliberar a la vista de l'informe presentat que s'havia de traslladar al Consell de Cent. Finalment, el 12 de setembre⁸⁶ es presentava una proposta escrita d'emissió monetària en la qual es deia que es podria «fer fabricar reals sensillos y de sous de plata de la lley que és la plata del real de vuyt dels que fa fabricar Sa Magestat en los regnes de Castella fent-se dita fàbrica buydats y encunyats ab premsa, com es fa en Itàlia y altres parts regnes, de or y plata, conseguint-se ab aquest medi que tinga lo pes just y igual sens faltar ne sobrar a uns més que a altres, cosa que no-s pot conseguir de altra manera de fabricar y ser dificultós de tosquirar-los, que fent-los ab lo molinet com se feyan los reals de Barcelona fabricats antigament no donave lo just pes».⁸⁷ La referència que es fa a Itàlia —recordem que, en bona part, sota domini de la monarquia hispànica— es refereix, molt probablement, a Nàpols, capital virregnal, en la seca de la qual consta que el 1619 es feien venir d'Alemanya 5 màquines o balancins —*ingegni* en la documentació coetània— que van encunyar la primera moneda amb el nou sistema el 1620.⁸⁸

83. Vegeu les peces fabricades a CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 4904a-4904j.

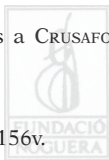
84. AHCB. 1B II-182, f. 137v.

85. AHCB. 1B II-182, f. 153r.

86. AHCB. 1B II-182, f. 155v-156v.

87. AHCB. 1B II-182, f. 155v.

88. TRAVAINI. *Le zeche italiane...*, vol. 1, p. 98.

En el memorial també es mencionava la necessitat de sol·licitar un privilegi reial tant per fer la moneda amb la llei dels rals de vuit castellans com en el «modo de fabricar» atès que sense el privilegi no es podia emprendre. Entre els arguments expressats en favor de la fabricació per mitjà d'una premsa hi havia, per tant, a més de l'efecte mimètic, el més determinant: que d'aquesta manera s'aconseguia que la moneda s'ajustés al pes teòric fixat i que no era tan fàcil retallar-la com la feta pel molinet. Efectivament, sabem per textos de l'època de la dificultat d'ajustar el pes de les peces de plata.⁸⁹ Potser per això fins al final les emissions d'or barcelonines es van fer quasi sempre a martell. El Consell de Cent, en tot cas, va determinar que es tornés a estudiar per part dels pèrits d'una nova junta ampliada amb quatre pèrits més afegits als inicials, i per l'evidència de les monedes encunyades queda clar que, finalment, l'emissió es va dur a terme amb el sistema mecànic tradicional del molinet i no amb la premsa de volant inicialment proposada.

Pel que sabem fins ara, no es va tornar a parlar de fabricar moneda amb volants fins una trentena d'anys després. La segona i definitiva ocasió en què es va emprendre la introducció de la premsa a volant es va donar en la Barcelona en la qual l'arxiduc Carles d'Àustria —proclamat rei com a Carles III— va impulsar una nova encunyació a partir de 1705 després d'ocupar la ciutat i establir-hi la seva cort.

El 31 d'octubre de 1705 els consellers deliberaven sobre el tema. El 31 de desembre de 1705 s'exposava per escrit al lloctinent el resultat de les deliberacions que hi havia hagut en el si del Consell de Cent, en preveure la nova emissió de croats, rals o ralets amb l'efígie de l'arxiduc i la recollida dels croats amb l'efígie del duc d'Anjou que s'havia previst amb anterioritat.⁹⁰ Per aquest document consta clarament la iniciativa reial que «se discoregués de quin modo y forma podrian fer fabricar-se dits realets que sigués la fàbrica ab major perfecció que la que fins vuy, y en particular que tingessen un perfil o gràfila en sa circumferència o diàmetre per preservar-los del dany de poder-se cercenar o esturiscar».

La deliberació, que donava resposta a la voluntat reial explicava que «se ha ideat fer un instrument o artificio de bronse ab diferents ferros a modo de tòrcul o balancer, del qual se ha format un modello

89. ESTRADA-RIUS. *El desafío de la moneda...*, p. 238-239. En aquest sentit, ho expliquen els consellers en un memorial imprès dirigit al rei. Vegeu *Lo remey que proposen*, f. s. n [f. 1v] i Acaci de Ripoll (c. 1575 - c. 1655) a RIPOLL. *Regaliarum...*, p. 99.

90. Vegeu la moneda núm. 11.2.11 de l'apèndix numismàtic.

de fusta, y ab ell se podran formar los realets ab la perfecció que se ha insinuat de part de Sa Magestad ab molt major perfecció dels que se són fets fins vuy lo qual serà igualment capàs per a remarcar las que ultimament se han fabricats ab la impressió y efígia del senyor duc d'Anjou que en manera alguna poden remarcar-se ab los molins té Vostre Excel·lència en la seca y ab lo mateix podran també fer-se ab igual perfecció qualsevols altres monedas de or o plata que en esta ciutat se hallan fabricar y perque las ditas monedas tingan la gràfila o perfil o lletras en la circumferència del diàmetre o gruix⁹¹ se han de fabricar unas rodetas de ferro. Lo cost que ha de importar lo dit tòrculo o balanser⁹² ab tots sos instruments y las rodetas de ferro per a formar la dita gràfila o lletras seran unas 800 ll. Poch més o menos y en la fàbrica de est nou ingeni (que ja quedarà en la seca desta ciutat per lo esdevenidor».⁹³

Les «rodetes de ferro» mencionades han de correspondre a la màquina d'acordonar o gravar el cantell que, en castellà, es va anomenar *cerrilla* i que solia acompanyar sempre les premses de volant.⁹⁴ El document acabava amb un prudent «V. E. se servirà deliberar lo que serà de son major agrado que sempre serà o més acertat». És a dir, que inicialment es pensava en la premsa de volant com a sistema per a remarcar els croats o rals a nom de Felip V fets a molinet i que ara es volien treure, òbviament, de circulació i, o bé es fonien en un costós procés de reencunyació, o bé es remarcaven a la premsa atès que amb el molinet —com diu el mateix informe— això no era possible. El que queda clar és que en aquell moment hi havia el projecte i, fins i tot, un model en fusta, però que les obres encara no havien començat. Aquest model el va fer l'escultor Josep Font pel preu de 16 ll. i 10 s. bar.⁹⁵

El 23 de gener de 1706 els consellers de la ciutat van pactar amb Pere Ribot, courer de Barcelona, la construcció del tòrcul o premsa.⁹⁶ Rest a clar que, finalment, s'havia pres la decisió de fabricar el model. El que s'acorda en el document és que el courer hauria de fer la premsa de bronze d'acord amb un model —quasi sense dubte el

91. Aquesta dada és la que ens permet assegurar que es tractava del cantell i no del gràfic de l'entorn de la llegenda en el camp de la moneda.

92. Cal recordar que un dels termes que s'utilitzaven per a denominar aquesta màquina era el de «balanci», derivat del terme francès *balancier*.

93. AHCB. 1B.II-215, plec solt entre els f. 62v i 63r.

94. Vegeu, per exemple, el gravat de fra Matías de Irala (fig. 18).

95. AHCB. 1B-II-216, f. solt entre els f. 148v i 149r.

96. AHCB. 1B.XIII-77, f. 267r-268r.

mateix de fusta que ja hem vist esmentat a finals de 1705— que ja se li havia lliurat. També seria feina seva armar en la premsa les peces de ferro que el lorenès Carles Massé li havia de lliurar. Aquesta peça no era altra que l'anomenat «caragol» o cargol, és a dir, la peça central del procés d'encunyació que per la seva forma tornejada suposava una gran dificultat tècnica. Per tant, mentre el lorenès havia de fer el cargol i altres peces de ferro, el barceloní faria la caixa de bronze i el muntatge. Es pactava que la feina hauria d'acabar-se a finals del mes de febrer fixant-se penes importants en cas de demora de lliurament només temperades en cas de retard del lorenès. En aquest cas, el temps de retard es concediria a Ribot. Acabada la feina se li pagaria el bronze utilitzat a raó de 7 s. 6 d. la lliura de bronze. A més, si la premsa un cop acabada no funcionava com s'esperava que funcionés, Ribot es comprometia a tornar-la a fer a les seves pròpies costes.

Pere Ribot era un courer amb experiència i capacitat, sens dubte, per a dur a terme l'encàrrec. Era un artesà de confiança de la ciutat, per a la qual treballava en encàrrecs molt diversos que ens mostren la seva versatilitat.⁹⁷ Els courers, tradicionalment, eren experts en treballar el bronze i, des del segle xv, a Barcelona es fonien campanes i també bombardes.⁹⁸ El nostre Pere Ribot va fondre campanes⁹⁹ i també

97. Així, per exemple, per al període 1703-1704 consta que va fer diversos treballs per a la ciutat com una palmatòria gran, tatxes de llautó per a la caixa de Santa Madrona, un pes de divuit unces per pesar la carn, una aixeta, palmatòries per a la paret i dos candelers grans de llautó amb les armes de la ciutat a tall de plata. Vegeu AHCB. 1B XII-35, f. 183r-v.

98. Mentre que l'ofici de fonedor de campanes solia implicar itinerància i les campanes es podien fondre a peu d'obra, la fosa de canons, en ser, per raons òbvies, estratègica, era més restringida i a Barcelona hi va acabar per haver un espai especialment dedicat a aquesta tasca que estava situat a la Rambla. Primer —després de 1578— arran de la muralla prop del portal de la Boqueria i —després de 1659— a la part baixa de la mateixa Rambla, enfront del convent dels framenors. Vegeu PERELLÓ. *L'arquitectura civil...*, p. 176-178.

99. Identifiquem l'esmentat Pere Ribot, courer de Barcelona, amb el Pere Ribot fonedor de campanes, natural de Mallorca, que el 1680 era contractat per fondre les dues campanes que encara existeixen a l'església de Santa Maria d'Eivissa, actual catedral de l'illa, i que passà al Principat, on fongué nombroses campanes entre el mateix 1680 —una campana per a la parròquia de Sant Pere de Jorba— i el 1698 —la campana Sant Josep de l'abadia de Santa Maria de Montserrat—: *Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera...*, <http://www.eeif.es/significados/r-volum%20X/RibotPere.html> (Consulta feta el 23 de maig de 2014). Segons Ràfols, el 1678, aquest mestre courer ja s'havia compromès amb Joan Andreu a fondre tres campanes destinades a la nova església parroquial de Sant Feliu de Torelló i també va fondre una campana per a l'església parroquial d'Esplugues de Llobregat el 1698, entre altres encàrrecs. RÀFOLS. *Diccionario...*, vol. 2, p. 434.

canons¹⁰⁰ i tenia el costum de signar les seves obres. Si ens aturem en el canó signat per Ribot el 1727, veiem que es tracta d'una peça de bronze de molt bella factura que ens permet imaginar el tipus de treball amb el qual va poder culminar el cos de bronze de la premsa d'acord amb el disseny dels exemplars europeus coetanis com el que es conserva, procedent de la Casa de la Moneda de Segòvia, al Real Alcázar d'aquesta ciutat. Aquestes premses eren objectes de disseny acurat, ornades amb els escuts dels titulars de la regalia monetària i amb relleus i orles que les embellien. Era un costum reiterat que posava de manifest la importància que es reconeixia a la màquina oficial que transformava els discs de metalls en monedes de curs legal.

El 16 de febrer de 1706 es prenia consciència que la construcció de la premsa no podia ser tan ràpida. En concret, el Consell de Cent, acordava, en relació amb la fabricació de ralets de plata, decidida el 31 de desembre anterior, que «havents de aguardar lo fabricant aquells ab lo instrument ideat anomenat tòrcol se dilatarà lo principiant dita fàbrica per no poder ésser fet dit instrument ab la brevetat se necessita. Y attès lo estat present en que's troba la present ciutat y lo necessitar-se se efectue dita fàbrica com més prest sie possible havent-se discorregut fabricar aquells ab los encunys se feu altra fàbrica en lo temps del señor rey don Carlos segon (que gosi de glòria ajustant·hi un punct per fer lo número de tercer y posant l·any) 1706».¹⁰¹ Efectivament, l'evidència numismàtica ens documenta exemplars d'aquestes peces.¹⁰²

El Consell de Cent acordà en data 15 d'abril de 1706 pagar 22 ll. al lorenès Carles Massé a compte «del regalo a ell faheedor per la present ciutat per ésser esta ell lo inventor y director de dit tòrcol».¹⁰³

El 19 de gener de 1707 es deliberava en el Consell de Cent que havent-se posat en execució la voluntat del rei així com les decisions acordades en sessió del Consell de 31 de desembre de 1705, havent-se fet el tòrcul demanat pel rei per fabricar millor moneda que no es pogués retallar, i havent costat més de les 800 ll. previstes en els acords

100. Es conserva un canó de calibre 24 amb la seva signatura —PETRUS RIBOT FECIT— obrat el 1727 amb l'escut i els noms de Felip V i de la seva consort, Elisabet de Farnese, al museu militar del castell de Sant Ferran de Figueres, procedent de l'antic Museu Militar de Montjuïc. Vegeu dues fotografies de la peça a ALBAREDA. *Catalunya en un conflicte...*, p. 264. També consta que va fondre altres canons a la Mestrança d'Artilleria de Barcelona com un avui conservat al Museo del Ejército (cat. núm. 3915) de nom *Soberbio* fos el 1626 i bessó de l'anterior i un altre avui perdut, el 1720, de nom *El oso*.

101. AHCB. 1B.II-215, f. 124r-124v.

102. CRUSAFONT. *Catàleg general...*, cat. núm. 5005.

103. AHCB. 1B.II-215, f. 183r.

amb Pere Ribot, s'acordava nomenar una comissió que verificués el procés i la despesa.¹⁰⁴

El 9 de febrer de 1707, el mestre major de la seca confessa rebre de mans del conseller segon un seguit de peces de les quals s'adjunta l'inventari detallat i que tal com acaba el document «componen lo tòrcol per compte de la present ciutat per fer moneda».¹⁰⁵

El 14 de març de 1707,¹⁰⁶ els consellers —absent el conseller en cap i el cinquè— deliberen que es pagui a Pere Ribot, courer, 200 ll. pel preu del bronze treballat per fer el tòrcol per a fer moneda. Aquesta dada ens permet plantejar una hipòtesi sobre les dimensions, o almenys el pes, de la màquina. Això, pel fet que s'havia acordat que es pagaria el preu del bronze treballat al preu de 7 s. 6 d. bar.

El 27 de maig de 1707,¹⁰⁷ el Consell de Cent acordava que oïda la relació escrita de les persones delegades per fer l'examen dels comptes en relació amb el sobrecost de la construcció del tòrcol, fos pagat el que se'ls devia.

El 2 de juny de 1707, els consellers rebien un bitllet de Ramon de Vilana-Perles demanant, segons el *Dietari*, que «entregassen las fàbricas de fer reals de molinet, per voler-ne fer Sa Magestat de reals de dos».¹⁰⁸ La carta es conserva al mateix arxiu i, efectivament, demanava que el rei volia «poner corriente la fábrica de reales de a dos de molinillo, y hallarse vuestra excelencia con todos los instrumentos que para practicarla son menester [...] se entreguen al maestro mayor de la Casa de la Moneda».¹⁰⁹

No sabem amb exactitud on es devia instal·lar la premsa. En tot cas, es tractava d'una peça que calia que estigués ben aferrada al terra atès que per encunyar cada peça calia que donés diversos cops al cospell. Aquest repic provocava un fort impacte i, per això, la premsa havia d'estar ben fixada directament en la terra ferma. Així, a la casa de moneda de Sevilla —on el 1731 es va començar a instal·lar una segona generació de volants— consten les despeses de «abrir el suelo, sacar el bolante viejo» i, a continuació, «hazer zimiento para sentar la Piedra, y bolante nuevo y solarlo».¹¹⁰ En aquest cas, els peus o grapes del volant anaven fixats a una pedra de grans dimensions per

104. AHCB. 1B.II-216, f. 48r.

105. AHCB. 1B.XIII-78, f. 43v i 58r.

106. AHCB. 1B.II-216, f. 93r.

107. AHCB. 1B.II-216, f. 148v.

108. *Manual de novells ardots...*, vol. xxvi, p. 32.

109. *Ibidem...*, vol. xxvi, p. 191-192.

110. PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 224.

mitjà de plom fos i aquesta darrera estava encastada en el sòl ferm. És per això que, desaparegut el volant, les seves restes cal cercar-les en el subsòl de l'antic edifici de la Casa de la Moneda de Barcelona a través de les restes de fonaments i de marques. En les intervencions arqueològiques parcials a la seca de Barcelona no han aparegut, de moment, aquestes marques.¹¹¹

En tot cas, el que sí que es pot constatar repassant la sèrie numismàtica és que les peces de dos rals encunyades a partir de 1707 i fins a 1714¹¹² presenten unes característiques diferents a les altres sèries i nominals que permeten aventurar la seva fabricació per un sistema que no era ni a martell ni a molinet. Són peces que no són pròpies del sistema monetari català i que estaven pensades per a circular arreu per donar continuïtat a les velles monedes d'igual valor de Carles II amb l'objectiu de prendre'n el prestigi i la legitimitat austriacista. Ja hem vist com en el *Dietari* de la ciutat consta la petició del rei del 2 de juny de 1707 als consellers de lliurar el material de fabricació al mestre de la seca.¹¹³ El fet que destaca més a nivell formal és la introducció, per primer cop a les emissions barcelonines, de l'acordonament del cantell, que implica la introducció de la màquina d'acordonar dita, en castellà, *cerrilla*. Com era habitual, l'acordonament es feia amb posterioritat a l'encunyació de les peces, que tot apunta que van ser fabricades amb una premsa de volant. L'anàlisi directa de les monedes conservades no deixa lloc a dubte sobre aquest aspecte atès que el metall del cantell puja per pressió de damunt de l'estampat en el camp de les peces.¹¹⁴ Cal saber que arreu la introducció de la màquina d'acordonar anava lligada amb la de les premses de volant de les quals esdevenia un complement ideal. Així ho veiem en tots els tractats de màquines i en alguns dedicats a la fabricació monetària com, per exemple, el de Jean Boizard en el qual s'adjunten dos gravats d'aquestes màquines.¹¹⁵ En aquest tractat francès s'explica, justament, com la màquina d'acordonar que va ser introduïda a les seques reials franceses per ordenança d'octubre de 1690 havia estat inventada per l'enginyer reial Monsieur Castaign, que la va començar a fer servir a París el maig de 1685.¹¹⁶

111. CLUA. «Testimonis materials...», p. 93-96.

112. Vegeu la moneda núm. 11.2.12 de l'apèndix numismàtic.

113. *Manual de novells ardots...*, vol. XXVI, p. 191-192.

114. Aquesta observació contradiu el que afirma Pérez Sindreu, que situa l'acordonament abans de l'estampació dels cospells per la premsa. Vegeu PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 223.

115. BOIZARD. *Traité des moneyes...*, vol. 1, p. 143 i 145 en l'edició de l'obra de 1711 (la primera edició de l'obra és de 1692).

116. *Ibidem*, vol. 1, p. 141-143.

La comparació amb la fabricació d'altres valors de la mateixa seca ens permet verificar que, com ja havia passat en el trànsit de l'encunyació a martell a l'encunyació a molinet, a la Casa de la Moneda devien continuar funcionant aquests darrers enginyers al costat de la nova premsa de volant. La introducció de l'acordonament era clarament una mesura de seguretat contra el retall de les peces que era la pràctica contra la qual hem vist queixar-se àiradament les autoritats reials el 1706, a més de buscar un efecte de prestigi en difondre una moneda d'una gran qualitat tècnica. A més, cal destacar un altre element i és que apareixen un gran nombre de falsificacions d'aquestes peces i, justament, una de les característiques que presenten moltes d'aquestes monedes és la manca d'acordonament. De fet, les autoritats ja ho denunciaven amb reiteració. Els falsaris, en definitiva, no van saber contestar a aquesta autèntica mesura de seguretat. Quan la seca va tornar a obrir entre 1718 i 1720 per encunyar moneda de coure, es van utilitzar els molins, però ja no la premsa de volant. Aquesta darrera, esperant poder localitzar algun dia més informació, podem presumir que va acabar fosa i convertida, segurament, en un canó a la foneria de la Rambla.

5.2. El taller monetari

Sota la denominació de taller monetari es considerarà en aquest capítol la conjunció de l'edifici, de les eines i altres infraestructures tècniques, així com del personal especialitzat, que, organitzats i coordinats d'una manera determinada i seguint uns processos de treball concrets, permetien fer efectiva la producció manual i seriada a martell d'un producte tan singular com és la moneda. Al llarg dels epígrafs que segueixen es pretindrà detallar cada un d'aquests elements per tal d'obtenir, al final, una visió de conjunt del treball tècnic que implicava la posada en circulació d'una emissió monetària. L'explicació es plantejarà en dos grans àmbits. Primer s'individualitzarà, en un catàleg, el personal implicat en el funcionament del taller i després s'entrarà a detallar els processos, les tècniques i les eines utilitzats de manera integrada.

5.2.1. LA PLANTA ORGÀNICA I EL PERSONAL VINCULAT AL TALLER

La pròpia tècnica i organització del treball d'encunyació a martell, successivament adaptat als canvis tecnològics, permet establir una divisió del treball molt clara i permanent entre moneders i obrers que consta-

tem a Catalunya en la normativa des d'almenys el privilegi de 1208¹¹⁷ i fins al 1714.¹¹⁸ A partir del privilegi de 1208 resten sempre clarament diferenciats aquests dos grups professionals amb conseqüències, com veurem, en els altres àmbits de la vida corporativa.¹¹⁹ És justament aquesta organització la que, comuna arreu de l'Europa coetània, individualitza i dóna sentit a l'estudi institucional i organitzatiu de la Seca Reial de Barcelona en aquesta àmplia cronologia.

Tant l'existència dels dos grups com el nom que van rebre no van ser cap construcció institucional formada genuïnament a la Corona d'Aragó, sinó la incorporació d'un model d'origen europeu arribat amb la importació del model corporatiu ja analitzat.¹²⁰ Els dos grups responien correlativament en el seu origen a les dues grans fases de producció de la moneda que apareixen en la documentació amb els termes o expressions «obratge e batiment»,¹²¹ «fabricatur et cudatur», «operetur et cuditur» o «operato et monetato».¹²² És a dir, fabricar o obrar els cospells primer i encunyar-los o amonedar-los immediatament després (fig. 12-14).

A grans trets, el obrers preparaven els cospells o discs de metall mentre que els moneders procedien a l'encunyació o estampació material del numerari.¹²³ Les dues fases eren importants per igual atès que mentre que la fabricació permetia obtenir la peça de metall amb un pes i una llei predeterminats, l'encunyació implicava la transformació del disc de metall en una veritable moneda en rebre el segell que estampava el tipus monetari. En la documentació jurídica específica relativa a l'emissió monetària sempre surten els dos termes units com dues parts o operacions complementàries. Així, per exemple, ho podem llegir en l'autorització o llicència per la qual el rei Jaume I el Conqueridor concedia a uns argenters navarresos el permís per «faciendi, cudendi et operandi» masmudines d'or a Barcelona.¹²⁴ De totes maneres, la tasca més variada i laboriosa era la que corresponia als obrers i, per això, el salari d'aquests solia ser més elevat que no pas el dels moneders.¹²⁵

117. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. III.

118. Vegeu, per exemple, la referència a aquestes dues categories —a la qual afegeix els oficials de la seca— en un contracte d'emissió de rals de 1705. Vegeu AHCB 1B XIII-77, f. 119r.

119. Vegeu, en general, el cap. 7.

120. Vegeu els epígrafs 3.2 i 3.3.

121. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XL, p. 352.

122. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XXXI, p. 324.

123. Vegeu, respectivament, els epígrafs 5.2.1.11 i 5.2.1.12.

124. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. X.

125. Vegeu la taula núm. 5.

En el privilegi de Jaume I el Conqueridor de 1259 sobre la moneda de tern ja es mostra una organització administrativa de la Seca Reial de Barcelona i es mencionen el mestre i els guardes de la seca.¹²⁶ Ara bé, la primera normativa extensa sobre el taller data de 1285 i és una ordinació de Pere II el Gran sobre l'organització de les seques reials que ja hem tingut oportunitat de mencionar en capítols anteriors.¹²⁷ En particular, la normativa afectava la Seca Reial de Barcelona i l'emissió de croats que es preveia fer-hi l'agost del mateix any.

El màxim responsable del taller era el mestre de la seca, que depenia, en darrera instància, del rei.¹²⁸ A nivell general, el personal vinculat a la seca estava agrupat en la normativa en tres grups diferenciats clarament: i) oficials, ii) obrers, i iii) moneders. Aquesta diferenciació o patró organitzatiu no era pas exclusiu de la Seca Reial de Barcelona sinó similar en tot a les de la resta de la Corona d'Aragó. No era, tampoc, una invenció genuïna catalana, sinó que, com ja s'ha comentat, copiava els models europeus, especialment, els italians. Tot plegat, atès el fenomen d'expansió del model de Barcelona a la resta de seques reials supeditades, almenys des de la darrereria del segle XIV, a un mestre nat de totes les seques que era el tresorer reial.¹²⁹

i) Oficials

Els oficials eren aquelles persones que tenien assignats oficis de responsabilitat jurisdiccional o de control material dels processos de treball i de manufactura del producte en el funcionament de la seca, com ara el mestre de la seca,¹³⁰ els alcaldes¹³¹ o els guardes.¹³² En alguns casos també són anomenats oficiers o ministres de la seca. Es pot dir que, per exclusió, els oficials serien aquelles persones amb unes tasques diferents de les dels obrers i dels moneders d'obrar i d'encunyar la moneda.

En alguns documents queda patent la distinció dels oficials respecte al grup d'obers i de moneders. Així, en un contracte d'arrendament per a l'emissió de divisors dels timbres d'or a la seca de Perpinyà de 1395, es recollia «lo maestre, guardes, scrivà real e altres qualsevol

126. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. x.

127. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 270-275.

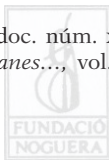
128. Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

129. Vegeu l'epígraf 4.2.

130. Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

131. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

132. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

officials». ¹³³ En una reial ordre de 1407 es mencionen com a tals també als assajadors. ¹³⁴ En un contracte d'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà del mateix 1407 s'hi afegia, encara, el mestre de la balança i el fonedor. ¹³⁵ En una pragmàtica de 1512 sobre el personal de la Seca Reial de València es citen, expressament com a oficials «un mestre de la seca, lo llochtinent de mestre, lo mestre de la fundició, lo mestre de emblanquiment, dos guardes, lo mestre del ensaig, ¹³⁶ lo mestre de entretallar la feramenta per a monedar, ¹³⁷ lo mestre de balança, lo trabucador, lo mestre de fer la feramenta, ¹³⁸ lo mestre de esmolar la feramenta, ¹³⁹ lo mestre de cap de fornal, lo mestre dels moneders, lo síndich del col·legi, lo escrivà del col·legi». ¹⁴⁰ A tots ells se'ls exigia «ésser bons e sufficients a regir los dits officis e persones enteses en aquells, per ço quel batiment se faça ab aquella solemnitat que deu, squivant tota frau». ¹⁴¹ Encara el 1705, en les condicions de l'arrendament d'una emissió de rals de plata de Barcelona es mencionava com a membres encarregats de la seca el mestre de la seca, l'escrivà real, els dos guardes, el fonedor, els obrers, els moneders, l'assajador, l'entallador, el ferrer, l'emblanquinador, el mestre de balança i l'escrivà del taulell. ¹⁴²

ii) Obrers

Els obrers, ¹⁴³ com ja s'ha descrit, eren les persones encarregades de treballar el metall per preparar els cospells, *flans* o discos de metall que constituïen l'element material base de la moneda abans de ser encunyada.

iii) Moneders

Els moneders ¹⁴⁴ o encunyadors ¹⁴⁵ eren, com ja s'ha exposat, els encarregats de dur a terme el procés material de batre els cospells

133. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LXII, p. 368.

134. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XLVI, p. 373.

135. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XLVII, p. 376.

136. És a dir, l'assajador.

137. És a dir, l'entallador o gravador.

138. Segurament correspon al ferrer, que preparava els encunyats abans de ser gravats per l'entallador.

139. Aquesta és la primera referència coneguda a aquest ofici.

140. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 20.

141. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XLVII, p. 376.

142. AHCB 1B XIII-73, f. 120r.

143. Vegeu, sobre aquest personal, l'epígraf 5.2.1.11.

144. Vegeu, sobre aquest personal, l'epígraf 5.2.1.12.

145. Aquest és el terme que apareix excepcionalment en un privilegi de Pere III el Cerimoniós de 1339, «tots los encunyadors y hobrers». Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5, p. 56.

preparats pels obrers i convertir-los en moneda d'acord amb el sistema d'encunyació a martell.

El personal vinculat a la seca responia, no obstant aquesta divisió general, a una organització més complexa i detallada que enumerem tot seguit basant-nos, en bona mesura, en les ja esmentades ordinacions de la Seca Reial de Barcelona del rei Pere II el Gran (1285) que regulaven, com ja s'ha assenyalat, l'activitat de batre els primers croats de Barcelona en el taller.¹⁴⁶ En l'ordenació de les coses que són necessàries en tota seca, es dona una llista del personal necessari per emprendre una emissió monetària.¹⁴⁷ En aquesta nòmina es menciona, per ordre, el mestre de la seca, l'assajador, l'escrivà, el «pesador qui regexca la balança» o mestre de la balança, el fonedor, els emblanquinadors i els coloradors, els moneders i els guardes.

L'organització de la fabricació de la moneda d'acord amb el procés d'encunyació a martell responia, com s'analitzarà en detall,¹⁴⁸ a uns processos d'organització del treball, a unes categories professionals i a unes tècniques d'elaboració que van ser comunes, a grans trets, arreu de les ribes de la Mediterrània. Aquests principis comuns, heretats en darrer extrem de l'antiga Roma, als quals cal afegir el procés de difusió de les tècniques romanes i la reorganització del personal a l'edat mitjana, fan que el taller sigui l'òrgan de la casa de moneda amb més similituds arreu. No sembla que la introducció de la mecanització amb molins laminadors, primer, i amb premses de volant, després, impliqués transformacions en l'organització del personal més enllà del canvi de metodologia o dels processos de treball. En definitiva, el personal es va haver d'adaptar. Així, per exemple, el 1705 es continuava mencionant, en un dels documents relatius a l'emissió de moneda a molinet, el personal tradicional al qual l'arrendador de la seca havia de satisfer salari segons la taxació de salaris fixada el 1534. S'esmenta, en aquest sentit, el «mestre de la Seca, obrers, monaders y demás oficiales de aquella».¹⁴⁹

En el mateix sentit, l'arxiduc Carles disposava, el 17 de febrer de 1708, que en l'operació de contramarca dels ardits de Barcelona que s'havia d'emprendre a la seva Seca Reial «sólo se deve pagar salario a los oficiales monaderos de mi real Seca que mecánicamente han de trabajar en dicho recello, a diferencia de quando se fabrica nueva moneda», i encara afegia que «amás de los monederos tengan y cobren

146. En parlar de la cort dels alcaldes en detallarem el personal adscrit. Vegeu l'epígraf 7.2.1.

147. MATEU. «El vocabulari...», doc. I, p. 112.

148. Vegeu l'epígraf 5.3.

149. AHCB. 1B.XIII-77, f. 119r.

el salario competente y acostumbrado el maestro mayor de la Seca, el maestro de valansas o contador y el escrivano, por ser igual el trabajo d'estos oficiales que en la nueva fábrica total de moneda, y no a los demás de la Seca, en quienes no concurre igual razón ni se justan necesarios para dexar practicado dicho resello».¹⁵⁰ Si el monarca resolía això és perquè hi havia el ressò de les reclamacions de la resta d'oficials de participar en els guanys de fabricació tal com ho prova la comunicació de la ciutat en aquest respecte.¹⁵¹ El més rellevant és que la divisió d'origen medieval del personal de la seca va continuar fins al final de l'existència de l'organisme.

És per això que, amb totes les reserves expressades, en el seu estudi és important el creuament de dades procedents de seques diferents de la Corona d'Aragó utilitzant el mètode comparatiu i, fins i tot, l'extrapolació de la informació històrica. Aquest sistema pot ser utilitzat amb èxit, especialment, per a les tècniques de fabricació, però sovint també per a la mateixa organització i divisió del treball en el taller. Si el primer aspecte és el que sembla que es deu més a l'herència romana, el segon és l'aportació medieval més genuïna. Fet tot aquest seguit d'aclariments, cal dir que no existeix, com respecte a la resta d'òrgans col·legials, un estudi específic del taller de la Casa de la Moneda de Barcelona en les èpoques medieval i moderna, i per això ens basarem en la documentació pròpia de l'organisme i en la comparació amb el que es coneix d'altres tallers monetaris coetanis de la Corona d'Aragó.

Cal precisar, abans d'entrar a detallar el contingut de la nòmina del personal, que el sistema vigent permetia normalment l'exercici dels oficis tant de manera directa, per part d'oficials «titulars», com per oficials que ocupaven l'ofici subrogats, en qualitat de «regent» o de «lloctinent». Almenys a València es donava també el supòsit anomenat de «coadjutoria» o «conregència».¹⁵² Aquesta darrera pràctica, per cert, va restar prohibida a partir d'una pragmàtica de Ferran II el Catòlic de 1512 que pretenia limitar el nombre de membres del capítol i que pretenia que cada ofici fos regit per un únic oficial.¹⁵³ El mateix monarca a la dècada de 1470 nomenava a Barcelona molts oficials amb el permís exprés de poder exercir per mitjà se substituïts i, el 1494, es referia expressament en una pragmàtica a «lo mestre de la seca, e lo regent dit ofici».¹⁵⁴ Encara el 1534 es mencionava Pere

150. *Manual de novells ardots...*, vol. xxvi, p. 75.

151. *Ibidem...*, vol. xxvi, doc. núm. xxiv, p. 214-215.

152. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 20.

153. *Ibidem*, doc. núm. 20.

154. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. LXVIII.

Cornago i Francesc Caçador com a regents de l'ofici de mestre de la seca de Barcelona.¹⁵⁵

En tots aquests casos considerem que no variava la identitat de l'ofici, sinó només el títol pel qual una determinada persona l'ocupava i que, en ambdós supòsits, tenia un caràcter precari. Així, el 1357, el rei va prohibir que ningú exercís dos càrrecs alhora i va establir que els substituïts que es nomenessin fossin idonis.¹⁵⁶ Un altre testimoni d'aquesta pràctica es documenta en el procés de preparació de l'emissió dels alfonsins d'or de Càller. Efectivament, el rei concedí a Jaume Gràcia, argenter que havia d'obrir els encunyys, l'ofici de l'escrivania de la seca per tal que l'exercís personalment o bé nomenant un substitut del qual havia de poder cobrar part dels emoluments.¹⁵⁷ En conseqüència, no detallem aquestes variants en el catàleg que segueix.¹⁵⁸

L'esmentat fenomen es relaciona a Castella amb la venalitat d'oficis i amb l'ostentació d'aquests com a mitjà d'obtenció de renda sense que impliqués el seu exercici directe per part dels titulars. Per això, no sobta, en absolut, la documentació de nobles en l'exercici de càrrecs, per exemple a la Seca Reial de Burgos, tal com es fa palès des del segle XIV en el *Libro de la Confraría de Santiago*.¹⁵⁹ La pràctica de la venalitat o de la patrimonialització d'oficis no estava estesa, però, a la Corona d'Aragó baixmedieval. Un altre aspecte que cal tenir en compte és el desdoblament de les emissions d'or de les d'argent en certs períodes. Així, mentre que les primeres van continuar en mans exclusives del rei almenys fins a època moderna, les segones estaven plenament en mans dels consellers de Barcelona. Això tenia com a conseqüència el desdoblament d'oficials encarregats en unes o en altres emissions.

L'estatut jurídic del personal de la seca era especial i reservat a la jurisdicció de la cort dels alcaldes.¹⁶⁰ El rei convocava la part dels membres matriculats en el col·legi que s'estimava necessària quan s'havia de començar una emissió i, fins i tot, podia disposar el seu trasllat d'una ciutat a una altra dins del Principat, o fora d'aquest, per establir altres seques.

155. SANAHUJA. «Ducats i principats...», doc. núm. 10.

156. UDINA. *Privilegios...*, doc. núm. 195, p. 110 i seg. Vegeu, també, el doc. núm. 5 de l'apèndix documental.

157. ACA. Canc. Reg. 1009, f. 237r i v. Vegeu les circumstàncies en detall a ESTRADA-RIUS. «Un exemple d'exercici...», p. 54.

158. Vegeu un exemple d'aquesta pràctica en la nòmina publicada a SALAT. *Tratado...*, tom. II, doc. núm. II, p. 51-52.

159. BARTOLOMÉ & SÁINZ. *La ceca de Burgos...*, p. 20-21. Existeix una edició facsímil d'aquest manuscrit. Vegeu *Libro de la confraría...*

160. Vegeu el capítol 7.

Pel que fa als salaris que percebia el personal, estava establert inicialment en unes quantitats fixes, mentre que, a partir del regnat de Pere III el Cerimoniós, es va decidir fixar les remuneracions en proporció al metall treballat. Aquest sistema va ser respectat pels seus immediats successors tot i que, pel que sembla, no sempre devia ser acceptat de bon grat pels obrers i els moneders atès que implicava una relació directa amb el treball i aquest darrer no sempre abundava.¹⁶¹ En tot cas, es tracta d'una evolució normativa que es pot resseguir en la pràctica a través dels llibres de salaris.¹⁶² En un contracte d'arrendament de l'encunyació de florins d'or acordat l'any 1405 s'establia obligatòriament aquesta modalitat de pagament fent notar, precisament, que els arrendataris no podien satisfer els salaris d'altra manera que no fos segons els marcs treballats «en la forma ço és saber quel senyor rey en Pere de bona memòria havie derrerament ordenat».¹⁶³ En cas de trobar resistència i negativa per part del personal, els arrendataris havien de dirigir-se al rei per tal que els forcés a treballar amb aquelles condicions o buscar-ne d'altres que els reemplaressin. Només en cas de no poder complir aquests entrebancs els arrendataris quedaven lliures de satisfer els salaris antics.

En relació amb el pagament dels salaris en el primer quart del quatre-cents, tenim un procés incoat a la Reial Audiència en el qual apareix aquest problema i es veuen les desavinences pels percentatges acordats pel mestre de seca.¹⁶⁴ Sabem que Carles V va fixar una taxació de salaris datada el 2 de gener de 1534 que encara era utilitzada amb aquesta finalitat el 1705.¹⁶⁵

5.2.1.1. *Mestre de la seca*

El mestre de la seca era el màxim responsable tècnic del taller i, per tant, de la fabricació de la moneda.¹⁶⁶ Les seves tasques eren de direcció, coordinació i supervisió en el sentit tècnic més ampli. A Catalunya l'ofici es documenta, com a mínim, des de temps de Jaume I el Conqueridor, si bé és lògic pensar que cada emissió des de sempre requeria un cap tècnic responsable del conjunt del procés.¹⁶⁷

161. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LI, p. 395.

162. Vegeu la taula núm. 2.

163. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LII, p. 407.

164. AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n), f. 80r i seg.

165. AHCB. 1B.XIII-77, f. 119r.

166. Vegeu, en relació amb la seva responsabilitat sobre la bondat de la llei del metall per damunt de l'assajador, l'exposat a: PELLICER. «Aportació a l'estudi dels mestres...», p. 441.

167. HUICI; CABANES. *Documentos...*, vol. 4, doc. núm. 1058.

En les ordinacions de Pere II el Gran de 1285 es deia que havia de ser nomenat pel rei, ser un home lleial i bo, que conegués de monedes, de comptes de moneda i d'aliatges.¹⁶⁸ En alguna ocasió i per influx, probablement, del dret romà, se l'anomena amb el terme de *praesidens*, és a dir, president.¹⁶⁹ En època moderna es parla del mestre major.¹⁷⁰ Normalment, el mestratge de la seca era un ofici unipersonal. Això no obstant, en ocasions es documenta l'actuació simultània de dos mestres en una mateixa emissió o, el que és el mateix, una constitució col·legiada de l'ofici. Això és el que passà, per disposició de Pere III el Cerimoniós, en emprendre les emissions d'or a Perpinyà i designar com a mestres un canviador de moneda i un argenter.¹⁷¹ Com a exemple de nomenaments reials de mestres tenim el de Felip III de Castella i II d'Aragó per a la seca de Perpinyà per a Joan Barceló, orfebre i argenter, el 1606, per cobrir la vacant creada en morir l'anterior mestre Josep Boquet.¹⁷²

Quan el rei havia de donar ordres a la Casa de la Moneda, normalment es dirigia directament al mestre de la seca.¹⁷³ Així ho veiem, per exemple, en la reial ordre que va donar Pere III el Cerimoniós al mestre de la Seca Reial de Barcelona el 4 de juliol de 1345 per tal que es bescanviessin, durant el termini d'un any, els croats curts de pes per altres de bon pes.¹⁷⁴ També era el mestre de la seca el recipiendari de l'ordre reial d'emissió.¹⁷⁵

L'autor del *Tractatus Nove Monete*¹⁷⁶ escrivia, a l'Anglaterra del darrer quart del segle XIII, que «duo sunt officia necessaria in unaquaque moneta, videlicet, magistrum Monete et Custodis eiusdem».¹⁷⁷ El mestre, segons aquest autor, s'havia d'ocupar de l'adquisició, coneixement i aliatge del metall, de totes les disposicions sobre la fabricació de la moneda i de l'exercici de la «gubernatio et cohercio»¹⁷⁸ sobre tots els obrers i moneders que havien de dur a terme les tasques de fabricació

168. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII.

169. Així, per exemple, «magister seu presidens officii seche civitatis Barchinone». Vegeu LPS, f. 77r.

170. *Dietaris de la Generalitat...*, vol. 9, p. 391.

171. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXX.

172. ACA. Canc. Reg, 4869, f. 64v-67r.

173. Per als temes relacionats amb el Col·legi es dirigia, en canvi, als alcaldes. Vegeu els epígrafs 6.3 i 7.2.1.1.

174. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXVI, p. 315-316.

175. Així, pel que fa als florins d'or de la Seca Reial de Perpinyà, vegeu SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XXIX. Decret de 1349.

176. Vegeu-ne l'edició a: JOHNSON. *The De Moneta...*, p. 65-81.

177. *Ibidem*, p. 77.

178. JOHNSON. *The De Moneta...*, p. 77.

del numerari. Aquest no és el cas català atès que no es tractava d'un ofici de jurisdicció, encara que fos un ofici reial. Així es determina, per exemple, en un dictamen de 1694 en el qual, d'acord amb les CYADC, es fixa que la jurisdicció en la seca resideix «solament en los alcaldes de la seca».¹⁷⁹ Efectivament, com es detallarà més endavant, eren els alcaldes els qui detenien les funcions jurisdiccionals.¹⁸⁰

Al mestre, en tot cas, li corresponia percebre el percentatge per cobrir les despeses i guanys de l'emissió. En el privilegi sobre l'encunyació de moneda a Llorca (1297), atorgat pel rei Ferran IV de Castella (1295-1310), també es menciona en primer lloc el mestre d'acord amb un patró usual arreu.¹⁸¹

L'ofici podia ser exercit, com ja s'ha dit, per la mateixa persona titular o bé, indirectament, a través de lloctinents o de regents. De fet, no oblidem que el rei sovint arrendava¹⁸² la seca i, aleshores, el mestre de la seca solia ser una persona avesada als negocis —normalment un mercader— que efectuava una inversió per participar en els guanys d'emissió, més que no pas un expert en l'encunyació monetària. En conseqüència, al mestre de la seca titular li calia disposar d'un substitut al taller expert en la matèria. Aquesta situació es va generalitzar al llarg del segle XIV amb els arrendaments de les seques per part de la Corona. Entre les obligacions del mestre de la seca ja hem vist que hi havia, com a principal, la de retre comptes davant la cort del mestre racional del rei.¹⁸³

El mestre era nomenat pel rei i aquest s'adreçava al Consell d'Aragó per a qüestions de l'ofici. Així, el 1589 el mestre de la seca Miquel Maduxer va suplicar al rei la seva renúncia argüint més de trenta anys de servei així com motius de salut i sol·licitava renunciar en favor del seu fill Josep.¹⁸⁴ Va morir sense que estigués tot resolt i aleshores el mateix 1589 es va fer consulta davant del mateix Consell sobre el tema atès que, a més del fill, hi havia la súplica d'un altre postulant que es deia Maties Gener, que havia servit a Itàlia i tenia «inteligencia de metales de oro y plata». El Consell va resoldre a favor del fill considerant que s'havia fet efectiva la renúncia del pare al fill i que les raons també servien si es donava el cas de vacant.¹⁸⁵

179. *Dietaris de la Generalitat...*, vol. 9, p. 392.

180. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

181. Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...*, tom 1, p. 48 i 56, par. 22. Sobre aquest privilegi, vegeu l'epígraf 3.4.1.

182. Vegeu l'epígraf 4.6.

183. Vegeu l'epígraf 4.3.

184. ACA. Consell d'Aragó, lligall núm. 18.

185. ACA. Consell d'Aragó, lligall núm. 100.

Taula 2
ELENÇ DE MESTRES DE LA SECA REIAL DE BARCELONA¹⁸⁶

<i>Anys</i> ¹	<i>Mestres de la seca</i>	<i>Títol de regiment</i>	<i>Professió d'origen</i>	<i>Metall</i> ²	<i>Moneda batuda</i> ³
1257-1258	Bernat Andreu d'Estella	Mestre		Billó	Diner de tern
1285-1286	Berenguer de Finestres	Mestre		Plata	Croats
1309-1311	Pere Escrit i Joan Pexonat				
1320-1322	Arnau de Sarrià	Mestre		Plata	
1322-1332	Guillem Vicens	Mestre		Plata	
1332-1348	Pere Vicens	Mestre		Plata	
1344-1345	Pere de Vilardebò	Regent		Plata i billó	Croats i diners
1348-1359	Bertran d'Avella	Mestre			
1353-1354	Ramon Gay	Mestre		Or	Florins
1359-1368	Guillem Vicens	Mestre		Plata	Croats
1362	Pere Vicens				
1365	Bartomeu Cervera				
1372-1442?	Jaume Montmany	Regent		Or i plata	Florins i croats
1354	Bernat Tordera	Lloctinent		Or	Florins
1398-1426	Bartomeu Cervera	Mestre		Or i plata	Florins i croats
1427-1430?	Bernat Miró ⁴	Mestre		Plata	Croats
1430-1442	Joan Tomàs	Mestre		Plata	Croats
1454-†1464	Genís Moliner ⁵	Mestre		Or	Florins
1464-1472	Rafael Moliner ⁶	Mestre		Or	Pacífics
1472-†1481	Sebastià Espano ⁷	Mestre		Or	Florins
1474	Bernat Sala ⁸	Mestre			
1481-1509	Jaume Aymeric ⁹	Regent		Or	Ducats i principats
1494	Miquel Puig	Mestre			
1503-1531	Jaume Serra ¹⁰	Mestre		Or	Principats
1531-1533	Francesc Caçador	Mestre		Or	Principats
1533-1543	Pere Cornago	Mestre		Or	Principats
1544-1547	Pere Bernat Codina	Mestre			

186. La informació per a l'elaboració de la llista s'ha elaborat, en bona part, amb la documentació extreta de la subsèrie «Seques» de la sèrie Mestre Racional de l'ACA. També s'ha tingut en compte la llista de personal de seques catalanoaragoneses publicada a: PELLICER, *La moneda...*, p. 445-446, i l'elenc publicat a SANAHUJA. «Ducats i principats...», p. 125.

1547-1558	Joan Vinyes	Mestre			
1558-†1589	Miquel Maduxer	Mestre		Or	Ducats
1561-†1589	Miquel Maduxer	Mestre		Plata	Croats
1589-1593	Josep Maduxer	Mestre	Mercader	Plata	Rals, sous i sisens
1595-1605	Miquel Calaf	Mestre	Argenter		
1608-d.1638	Pere Pau Riba	Mestre			
1643-1652	Baltasar Riba	Mestre			
1654-†1661	Ramon Xammar	Mestre			
1661 - d. 1694 ¹¹	Josep d'Amigant	Mestre major	Noble		
?-d. 1707	Francesc d'Amigant	Mestre major			

1. Anys documentats d'exercici.
2. S'anota el metall que es documenta, sense que això impliqui exclusivitat.
3. S'anoten els noms de les peces que consta que es van encunyar sense que necessàriament exclouï el fet que se n'encunyessin d'altres paral·lelament.
4. El 1433 consta com a difunt en un procés en el qual se li demanaven salaris deguts a la Seca Reial de Barcelona. És probable que fos mestre fins en aquesta data. AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n).
5. Era argenter. Dalmases recull el que entenem que és una mala lectura paleogràfica feta per Rafols i per Botet i l'anomena Dionís Colomer, inventant una personalitat inexistent en el seu elenc d'argenter. Vegeu DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, p. 57 seguint RAFOLS. *Diccionario...*, vol. 1, p. 271 i BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II p. 283.. Aquest error s'ha perpetuat en la bibliografia. Així apareix, també, mencionat a la llista de mestres publicada a: PELLICER, *La moneda...*, p. 446. Finalment, també Ripoll continua mantenint l'error de lectura del nom, tot i que corregeix la lectura errònia del cognom Moliner com a Colomer. Vegeu RIPOLL. *La Seca...*, p. 40, nota. 88. Vegeu una transcripció correcta del nom i el cognom a BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LXVII. Sí que consta un Dionís Moliner en el nomenament de mestre de la seca de Barcelona i de Tarragona de Bernat Sala l'1 d'abril de 1479. Vegeu ACA. Canc. Reg. 3538, f. 21v-22v.
6. Fill de Genís Moliner, argenter com el seu pare i successor seu en el mestratge a la Seca Reial de Barcelona. Vegeu-ne una menció correcta del nom i cognom a: BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LXXIII, p. 460. Dalmases, seguint les notícies de Rafols, el recull, i també a un suposat Rafael Colomer, de biografia sospitosament paral·lela, que només és fruit d'una mala lectura del cognom. El resultat torna a ser la creació d'un argenter inexistent emmirallat en un de real. Vegeu, respectivament: DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, p. 36 i 100, i RAFOLS. *Diccionario...*, vol. 1, p. 272, i vol. 3. p. 192. També es perpetua l'error a la llista de: PELLICER, *La moneda...*, p. 446.
7. Segurament es tracta de l'argenter del mateix nom. DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, p. 70. A la llista s'atribueix el mestratge de la seca a un presumpte Salvador Espano, però es tracta, altra vegada, d'un error de lectura de RAFOLS. *Diccionario...*, vol. 1, p. 350. També es perpetua l'error a la llista de: PELLICER, *La moneda...*, p. 446, i a SANAHUJA. «Ducats i principats...», p. 125.
8. Vegeu ACA. Canc. Reg. 3538, f. 21v-22v.
9. De vegades, s'ha normalitzat el nom com a Eimeric. Vegeu SANAHUJA. «Ducats i principats...», p. 125.
10. Apareix documentat un Jaume Serra, com a antic mestre de la Seca Reial de Perpinyà, al tractat d'aritmètica de Francesc Santcliment publicat el 1482. Si no és el mateix personatge, atesa la distància cronològica, devia d'estar-hi emparentat. Vegeu SANTCLIMENT. *Suma de la art...*, f. s. n. colofó.
11. El 1675 consta com a lloctinent del mestre de la seca el cavaller barceloní Miquel Ribé. AHCB. 1B. XIII-65, f. s/n. [6 de juliol de 1675].

5.2.1.2. *Guardes de la moneda*

La presència de guardes de la moneda era habitual en les seques europees. Ja s'ha esmentat, en aquest sentit, com l'autor del *Tractatus Nove Monete*¹⁸⁷ mencionava el «custodis eiusdem [moneta]» com un dels dos oficials essencials al costat del mestre de la moneda o de la seca.¹⁸⁸ En caracteritzar la figura dels guardes determinava que a aquests «pertinet cognitio et peritia assaiandi examinandi et omnium aliorum per que sufficientia monete probari seu examinari valeat et cognosci».¹⁸⁹ En el privilegi de Llorca (1297) també es dóna una gran rellevància als dos guardes.¹⁹⁰ En el manuscrit castellà anònim del *Libro que enseña ensayar qualquier moneda*,¹⁹¹ redactat al segle XIV, es menciona el paper dels guardes amb la funció de control de la manipulació del metall precios i, sobretot, de custòdia dels pesos i dels instruments d'encunyació.

Aquesta tasca de control, eminentment tècnica, la podien fer directament o bé delegar-la a un expert. Segons l'autor de l'esmentat tractat castellà, a més de la vigilància de l'aliatge, havien de custodiar els encunys de la moneda.¹⁹² No s'ha d'oblidar que aquests tenien reconegut un rang equiparable al segell reial atesa la seva finalitat validadora. Es tractava d'un ofici de gran responsabilitat que només podia ser exercit per persones mereixedores de molta confiança. Ho podem llegir, per exemple, en un document d'aplicació del dret com és una concessió de 1594 de Felip II de Castella i I d'Aragó a la seca de València en la qual el monarca ordenava expressament que «las guardas sean personas de mucha confiansa».¹⁹³ Efectivament, en marcar el cospell amb els encunys aquell deixava de ser només una porció de metall, amb un pes i una llei determinats, per passar a adquirir la qualitat de moneda reial. El que es temia era un ús abusiu dels encunys en mans de moneders desaprensus que podien batre moneda en benefici propi al marge dels interessos del rei tant dins com fora de la casa de moneda.

Finalment, també havien d'examinar la moneda fabricada abans que aquesta sortís de la seca. No en va, els guardes eren els oficials responsables, supervisors i garants de la qualitat del numerari en

187. Vegeu-ne l'edició a: JOHNSON. *The De Moneta...*, p. 65-81.

188. *Ibidem*, p. 77.

189. *Ibidem*, p. 77.

190. Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...*, tom 1, p. 48, par. 0 i p. 56, par. 22.

191. CAUNEDO; CÓRDOBA DE LA LLAVE. *El arte del algarismo...*, p. 225-226.

192. Vegeu l'epígraf 5.3.3.

193. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 36.

sentit més ampli. La funció dels guardes era, en definitiva, la de ser dipositaris de la fe pública en relació amb l'emissió del numerari. Encara en un contracte d'arrendament de la fabricació de moneda d'or fet el 1370 es recollia sobre els guardes que havia de nomenar el rei que «sien personas bones e aptes, ço és, que sapien guardar la ley e tallya degudament, guardant lo interès del senyor rey o dels arrendadors qui en nom seu faran lo batiment del florí».¹⁹⁴ En definitiva, es demanaven uns requisits morals¹⁹⁵ i uns requisits de coneixement tècnic.¹⁹⁶ No sembla que els guardes estiguessin supeditats a l'autoritat del mestre de la seca, sinó que, més aviat, estaven constituïts en un poder independent. Aquesta autonomia era precisament una garantia de la no implicació dels guardes en possibles fraus que es poguessin teixir entre el personal empleat a la seca.

El caràcter garantista de l'ofici segurament és el que el feia configurar arreu com una magistratura col·legiada integrada per dos guardes. El model diàquic, amb arrels ben definides en les antigues magistratures romanes, implicava solucionar el problema clàssic de qui vigila el vigilant en instaurar el control mutu de dos oficials amb potestats idèntiques. Alhora, també permetia repartir les responsabilitats de verificació i assegurar amb un plus d'autoritat les seves decisions. A la Seca Reial de Barcelona, i a totes les de la Corona d'Aragó, aquest model és el documentat des del primer moment. Ja hem vist com en el *Tractatus Nove Monete*, exponent del cas anglès, es parla també de guardes en plural.

En el cas de Castella, també trobem un model idèntic i així es documenta, per exemple, a la Seca Reial de Burgos,¹⁹⁷ a la de Segòvia¹⁹⁸ o a la de Madrid.¹⁹⁹ Encara que la normativa castellana, almenys en temps dels Reis Catòlics, establí que a totes les seques reials hi hagués dos guardes, a la de Sevilla, per raons del gran volum de les encunyacions, s'augmentà el nombre fins a tres.²⁰⁰ Un altre tret clarament garantista vigent a la Corona d'Aragó —almenys a Barcelona— era la limitació de l'exercici de l'ofici a un any. La rotació havia d'impedir, també, l'establiment de connivències en actuacions fraudulentos. Ara bé, res no impedia que passat un temps la mateixa persona pogués

194. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xxxv, p. 341.

195. Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.2.

196. Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.4.

197. BARTOLOME; SÁINZ. *La ceca de Burgos...*, p. 12.

198. RIVERO. *Segovia numismática...*, doc. núm. 1.

199. RODRÍGUEZ DE CATALINA. *La antigua...*, doc. núm. 2, p. 134.

200. PEREZ-SINDREU. *La casa...*, p. 130.

tornar a ocupar aquesta magistratura, tal com es pot comprovar en els elencs dels guardes barcelonins.²⁰¹

Pel que fa a la Seca Reial de Barcelona, trobem la figura dels guardes, així com la vinculació de l'ofici al municipi de Barcelona que comentarem tot seguit, en el privilegi de Jaume I el Conqueridor de l'1 d'agost de 1258.²⁰² El 23 del mateix mes de 1258 el sobirà nomenava, amb el consentiment del bisbe de Barcelona i dels prohoms de la ciutat, Guillem Moneder i Bernat d'Avassó, ciutadans de Barcelona, guardes del pes i de la llei de la nova moneda de tern que s'introduïa.²⁰³ En el privilegi concedit als col·legiats de la seca l'any 1259 pel mateix monarca s'atorgà als guardes un rang equiparable al mestre de la seca en la verificació del compliment del compromís reial de no acceptar moneders estrangers.²⁰⁴ Cal remarcar que aquestes mencions successives als guardes no tenen caràcter fundacional o instaurador. Presumim, per tant, que l'ofici era preexistent a aquella data. En el posterior privilegi de Jaume I el Conqueridor, per exemple, de 1270 la menció es renova²⁰⁵ en relació amb la segona emissió de diners de tern empresa pel rei i, encara el 1285, en relació amb la fabricació dels nous croats d'argent.²⁰⁶ És clar que es tractava d'un ofici clau en el funcionament, amb garanties, de l'organisme.

La municipalitat naixent de Barcelona intervenia amb un caràcter supervisor, a través dels guardes, en les emissions de moneda reial de billó i d'argent, però no de les de l'or. Es tracta del tercer i darrer element garantista de l'ofici pel seu caràcter limitador i de control polític al marge de la Corona.²⁰⁷ La concessió reial en benefici del municipi implicava una cessió de poder i la introducció de l'interès general aliè al de la monarquia en el control d'un producte —la moneda— que havia d'estar en mans de tots i, per això, ben acceptada. Després d'aquesta concessió, en la pràctica, podem parlar dels guardes de la moneda com d'uns veritables oficials municipals i, en aquest sentit, després de l'elecció en el si de l'organisme municipal els guardes prestaven jurament al mateix municipi com la resta d'oficis que en depenien.²⁰⁸ Tanmateix, els guardes podien rebre certes ordres del mateix rei. Així, consta que

201. Vegeu les taules núm. 2-4.

202. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. IV, p. 244-246.

203. HUICI; CABANES. *Documentos...*, vol. 4, doc. núm. 1054.

204. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. X.

205. *Ibidem*, doc. núm. XIV.

206. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 271.

207. Cal recordar que el primer era el model diàrquic de l'ofici i el segon, la limitació temporal d'exercici.

208. BAJET. *El jurament...*, p. 114 i 141.

Pere III el Cerimoniós va ordenar als guardes el 1345 que no deixessin posar en circulació els croats que no complissin els marges de tolerància de pes que havia establert el rei a instància dels consellers.²⁰⁹

De totes maneres, l'ofici col·legiat radicava a la Seca i, en conseqüència, el salari que percebien corria a càrrec de les despeses generals de la Casa de la Moneda. Això no obstant, els titulars havien de ser forçosament nomenats pel Consell de Barcelona.²¹⁰ La formalització d'aquest dret, la trobem, com ja s'ha esmentat, en el privilegi de Jaume I el Conqueridor de l'1 d'agost de 1258 en el què estableix la moneda de tern.²¹¹ En aquest darrer document s'atorga la custòdia de la moneda en mans del Consell de Barcelona a través d'aquells dos prohoms que el municipi hauria d'elegir.²¹² La delegació reial es torna a repetir, en forma d'extensió, en el privilegi de 1285 pel qual es creava la moneda d'argent o croats.²¹³ El tenor del jurament que prestaven és clar: «Juren les guardes de moneda que ells be e leyalment se hauran en la dita garde e tindran aprop, ab diligencia en temps, que la dita ciutat se bate moneda dargent e menuda, que les deliurançes daquella en ley o en talla e en emprempes se facen segons forma dels privilegis a la dita Ciutat atorgats».²¹⁴

En canvi, pel que fa a les emissions de moneda d'or, no compromesa amb el municipi, era el rei qui nomenava els seus guardes. En tenim un exemple en el nomenament, a beneplàcit del rei, de l'argenter barceloní Marc Canyes com a guarda de la moneda d'or de Barcelona —«custodie sive guardie auri secce civitatis Barchinona»— per provisió reial del 26 de juliol de 1413.²¹⁵ El nomenament de Canyes es produïa després de la mort de l'anterior titular, que era el mercader Miquel Safont. El rei comunicava oportunament el nomenament al governador general i al mestre, alcaldes, guardes i altres oficials de la seca. Igualment, el 2 de gener de 1414, el mateix monarca nomenava pel mateix ofici al canvista de moneda de Barcelona Joan Tomàs per mort

209. ACA. Canc. Reg. 1060, f. 58v.

210. BATLLE *et alii*. *El «llibre...»*, doc. núm. 88, 103, 267, 288, 304, 318, 333, 350bis, 368bis, 387, 408, 436, 467, 497, 530, 556, 587, 627 i 643.

211. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. IV, p. 244 i seg.

212. El tenor del privilegi és: «Volumus etiam et ordinamus, quod probi homines Barchinone eligant ex se duos probos viros, et fideles in custodiam dictae monetae, et illis quos ipsi ad hoc elegerint quomodocumque moneta operari, vel cudi contigerit commitimus Nos de preasenti guardam sive custodiam dictae monetae: ut ipsi custodes observent operationem praedictae monetae, et legaliter eam operari et cudi faciant». Vegeu BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. IV, p. 244 i seg.

213. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XVI.

214. AHC.B. L-47, f. 31r. Vegeu-ne l'edició a: BAJET. *El jurament...*, p. 141.

215. ACA. Canc. Reg. 2396, f. 48v.

de l'anterior titular Gabriel Sapila.²¹⁶ D'aquests nomenaments successius podem deduir que la guarda de la moneda d'or també era un ofici col·legiat a semblança dels guardes de la moneda de billó i d'argent.

El fet d'elegir els dos guardes de la moneda de tern i de plata constituïa un privilegi molt singular del municipi barceloní atès que, pel cas de Mallorca o de les altres seques obertes a la Corona d'Aragó, sabem que el rei nomenava, com a mínim, un dels guardes, mentre que l'altre, en tot cas, ho era per la universitat del lloc en el qual estava radicada la seca.²¹⁷ Aquest és el sistema que es documenta encara al segle XVII, rebent simplement el col·legi en un acte formal el guarda nomenat pel rei proveït del seu privilegi i el guarda nomenat per la ciutat. Consta, en aquests casos com el mestre de la seca donava com a símbol de possessió del nou ofici «les claus dels instruments de la fàbrica de moneda».²¹⁸

Si tenim en compte que, inicialment, la seca era un organisme eminentment reial, sembla lògic pensar que els guardes eren nomenats unilateralment pel rei. Jaume I el Conqueridor va disposar el 1265 que a la Seca Reial de València hi hagués dos guardes que havien de ser dos prohoms de la ciutat.²¹⁹ El mateix monarca va establir en l'arrendament de l'emissió de grossos de plata de Montpeller el 1272 que hi hagués uns guardes el nomenament dels quals es reservava.²²⁰ A la Seca Reial de Sariñena, a Aragó, els guardes establerts el 1308 eren un frare hospitaler i un ciutadà d'Aragó.²²¹

També Pere III el Cerimoniós nomenava el 1346 dos veedors o sobrestants per a la Seca Reial de Perpinyà.²²² La denominació, encara que estranya en la tradició anterior i posterior, sembla sinònima de la més estesa de guardes. En aquesta ocasió, els elegits van ser dos prohoms de Perpinyà, per la seva bona fama i experiència en la tasca de supervisió i control de l'encunyació de la moneda d'or que volia emprendre el rei. L'equivalència entre els dos termes ens és ratificada en un contracte d'arrendament de la mateixa seca establert el 1362 i en el qual es pot llegir que els ingressos d'or hauran de ser «allegats a la ley que per los *guardes o veedors* per lo dit senyor Rey a açò dipu-

216. ACA. Canc. Reg. 2396, f. 90r-90v.

217. URGELL. «La reforma de la Ceca...», p. 153.

218. BC. Ms. 336, f. 101r.

219. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. VIII, p. 260.

220. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. IX, p. 264.

221. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 283.

222. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XXX.

tats seran jutjades». ²²³ També el 1367, a la seca clandestina de moneda castellana instal·lada a Saragossa, ²²⁴ el rei nomenava un veedor amb funcions anàlogues. ²²⁵

L'obertura de l'ofici de guarda a l'elecció dels prohoms de les ciutats on estaven radicades les seques sembla respondre, més aviat, a un procés de maduresa del pactisme jurídic que hauria fructificat en unes concessions relacionades amb la funció de control encomanada als guardes de la moneda. En definitiva, uns representants de la ciutat vetllaven pel correcte procés de fabricació de la moneda reial que després hauria de circular de mà en mà dels ciutadans. En aquest sentit, en el privilegi de restauració de la Seca Reial d'Esglésies, atorgat per Alfons IV el Magnànim el 1419, en arribar al punt dels dos guardes es diu, significativament, «axi per lo senyor com per la terra». ²²⁶ És a dir, un nomenat pel rei i un altre per la comunitat política.

El 1285 es tornen a mencionar els guardes amb l'afegitó, com a requisit, que sapiguessin fer els comptes —en el sentit de càlcul— de l'aliatge dels metalls. ²²⁷ Els guardes, d'acord amb aquestes ordenances, havien de supervisar tot el procés emissor. Jaume II el Just, en un privilegi de 1295, també els va reconèixer com a prohoms elegits pels consellers i prohoms de Barcelona per tal que «observent operationem dictae monetae, et eam legaliter cudi et fieri faciant». ²²⁸ Els guardes tenien sota la seva custòdia la vigilància material dels resultats de les proves o verificacions dels assajos ²²⁹ del metall de les monedes encunyades. ²³⁰ Es tractava d'un material que era dipositat, per evitar abusos, en caixes tancades amb pany i clau, i per això en la documentació interna de la seca barcelonina es menciona amb reiteració l'existència de la «caixa de les guardes». ²³¹ Els guardes en tenien una de les claus, mentre que l'altra la tenia, segons les ordenances de 1285, l'assajador. ²³²

No es conserva cap d'aquestes caixes —o almenys no ha estat identificada—, que correspongui a alguna de les seques reials de la

223. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. xxxiv, p. 331.

224. Vegeu l'epígraf 3.4.9.

225. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xxxvi, p. 346.

226. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. lviii, p. 428.

227. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. xiii, p. 271.

228. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. xx, p. 24-25.

229. Es duïen a terme tres assajos al llarg del procés de fabricació. Vegeu CORDA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...*, p. 142.

230. Vegeu l'epígraf 5.3.7.

231. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 9v i 15v.

232. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xiii, p. 273.

Corona d'Aragó.²³³ Ara bé, en tenim testimoni gràfic a través de les representacions de seques medievals (fig. 12-14) i d'alguns exemplars precedents de seques europees.²³⁴ A més, també rebien els encunys amortitzats i en disposaven oportunament, com ja s'ha assenyalat, per tal d'evitar la producció no oficial de numerari. En aquestes caixes es guardava, en definitiva, un conjunt de material divers que anava dels encunys i la «toca reial»²³⁵ utilitzada per a verificar la llei fins a les mostres que periòdicament eren retirades amb el nom de «levades»²³⁶ per controlar la llei de les emissions i els «enserraments» dels assajos que eren guardats per a perpètua memòria.²³⁷

El lloc idoni per guardar aquesta caixa era, òbviament, la mateixa Casa de la Moneda. Així s'expressa clarament en una acta «d'enserrament»²³⁸ —és a dir, guarda de les mostres o testimonis físics dels assajos— de pacífics de 1465 en la qual es pot llegir com els guardes, una vegada fet l'assaig, en van guardar un testimoni «en la caxa que tenen a la casa de la Secca on stà conservada la tocha dels florins d'Aragó e acostumen e deuen star e ésser conservades totes altres toques d'or».²³⁹

De totes maneres, consta que, almenys el 1541, la caixa estava guardada al convent de Sant Francesc, ubicat al final de la Rambla, davant de la Drassana Reial de la ciutat.²⁴⁰ El 1548 encara era al mateix lloc i es precisava que estava «en molt ruin loch y no sens perill de ésser robada o cremada, se deu procurar de fer-la portar en la casa de la Ciutat», anotació que consta en els testaments dels consellers fins al 1558.²⁴¹ De fet, aquest dipòsit no era excepcional atès que consta la vinculació estreta dels convents mendicants de Sant Francesc i de Santa Caterina amb l'organisme municipal al segle XIV. En particular,

233. El més proper que tenim documentat és la caixa gran dels diners de la Taula de Canvi de Vic que es conserva al vestíbul de la Casa de la Ciutat d'aquesta població. Vegeu PASSOLA. *Els orígens...*, p. 115. També es conserva l'estança protegida i la caixa de la Taula de Canvi de Cervera. Vegeu LLOBET. «*La Taula...*», fig. 8-14. Finalment, un altre exemple de caixa municipal, el tenim en l'anomenada, per raons òbvies, caixa de les tres claus del comú de Reus. Vegeu-ne una imatge a: VILASECA I VILASECA. «*Pellerofes civils...*», p. 136.

234. Vegeu, per exemple, les caixes corresponents a les seques de Cesky Krumlov, Karlsruhe i Utrecht reproduïdes a: COOPER. *The Art and Craft...*, p. 108.

235. ACA. RP. MR, vol. 1975, f. s. n.

236. ACA. RP. MR, vol. 1975, f. s. n.

237. ACA. RP. MR, vol. 2007, f. s. n.

238. Vegeu l'epígraf 5.3.7.

239. ACA. RP. MR, vol. 1992, f. s. n.

240. CARRERAS CANDI. *Geografia...*, vol. 3, p. 681, nota 1852.

241. *Ibidem*, vol. 3, p. 682.

al convent dels framenors estava dipositada documentació diversa del Consell de Cent, de la mateixa manera que el convent dels dominics havia acollit els consellers abans que l'organisme disposés d'una seu pròpia. El 1626, però, la caixa es trobava a l'estança del Consell de Cent a la Casa de la Ciutat, tal com es recull en una acta de l'assaig de moneda batuda en aquesta data.²⁴²

L'exercici del dret d'elecció d'aquests oficials per part del municipi està documentat amb reiteració. L'elecció es duia a terme en el si del Consell de Cent, pràcticament sempre, el dia 13 de desembre, festivitat de Santa Llúcia.²⁴³ En la *Consuetud* del Consell de Cent, datada vers 1389, s'establia que l'elecció havia de ser «lo dit dia de santa Lucia o lo primer consell de C Jurats qui apres se tinga».²⁴⁴ L'elecció coincidia, d'aquesta manera, amb la de molts altres oficials municipals repartits entre la festivitat esmentada i la de Sant Andreu.

Això no obstant, l'elecció dels guardes, d'acord amb la documentació, no es devia fer sempre de forma anual. Cal tenir present que no es fabricava moneda de manera constant i continuada en el temps. La permanència en l'ofici sembla, en ocasions, més aviat vinculada a la durada de l'emissió o, almenys, no subjecta a un termini concret. En aquest sentit, en l'elecció de guardes feta l'abril de 1311 es mencionava expressament que els nomenats ho serien fins que volguessin els consellers d'acord amb una fórmula usual en alguns nomenaments reials no vitalicis que era coneguda com a beneplàcit.²⁴⁵ Ara bé, també es pot interpretar que encara que l'elecció era, en principi, anual, el municipi els podia revocar en qualsevol moment.²⁴⁶ Al llarg del segle xv es documenta, en canvi, l'elecció anual.²⁴⁷ Aquesta limitació temporal està documentada almenys des de 1324.²⁴⁸

El procediment d'elecció en el si del Consell de Barcelona el 13 de desembre de cada any no va escapar a l'evolució de la resta d'oficis pròpiament municipals i, així, també veiem la introducció del procediment insaculador o d'extracció dels noms dels candidats de manera

242. *Manual de novells ardots...*, vol. x, p. 98.

243. Vegeu, per exemple, la verificada el 13 de desembre de 1366: «Item elegerunt pro custodibus monete que cuditur Barchinona venerabilis Raymundus de Sancto Clemente, Guillelmus de Torrente». Vegeu AHCB. 1B.I, Llibre del Consell, 23, f. 8r.

244. VALLS TABERNER. «*Libre apellat...*», p. 13.

245. AHCB. 1B.I, Llibre del Consell, 2, f. 27r.

246. Sobre la fórmula «ad beneplacitum regis», vegeu GARCÍA MARÍN. *El oficio público...*, p. 339.

247. Vegeu la taula núm. 2.

248. BATLLE *et alii*. *El «llibre...»*, doc. núm. 88.

fortuïta d'un bací on prèviament havien estat introduïts.²⁴⁹ El primer testimoni, el tenim recollit a la *Consueta* municipal de vers 1389.²⁵⁰ Un exemple posterior és la menció que trobem en el *Dietari* en data 13 de desembre de 1598.²⁵¹

Una vegada elegits els guardes, com és natural, havien de prestar el jurament prescriptiu segons la fórmula continguda en el *Llibre vermell* de privilegis de la ciutat.²⁵² El jurament específic dels guardes, oficials de la ciutat, és ben conegut pel fet de ser mencionat en la *Consueta* de vers 1389 en la qual s'establia que «los 11 ciutadans elets en guardes de la moneda deuen jurar abans que usen del offici en poder dels consellers present lo Consell de C jurats que be e leyalment se hauran en lo dit offici e'l tendran aprop com mils poran en temps que en la Ciutat se bata moneda. E deuen-se certificar e informar dels privilegis atorgats sobre'l fet de la moneda».²⁵³ El jurament també està reproduït, com ja hem vist, en el *Llibre de juraments* de la ciutat de finals del segle xv:²⁵⁴ «Iuren les guardes de moneda que ells be e leyalment se hauran en la dita guarde e tindran aprop, ab diligencia en temps, que la dita ciutat se bate moneda dargent e menuda, que les delliuurançes daquela en ley o en talla en ley o en talla e en empremtes se facen segons forma dels privilegis a la dita Ciutat atorgats».²⁵⁵

El protocol particular d'elecció dels guardes de la moneda era idèntic al d'altres oficials municipals com ara el racional o l'administrador de l'hospital, als quals anava associat.²⁵⁶ Els consellers amb el Consell de Cent triaven dotze persones que eren qualificades d'«elegidors». Aquests eren els qui estaven comissionats per a fer l'elecció pròpiament dita dels guardes de la moneda. Ho feien retirats a la cambra dels Trenta de la Casa de la Ciutat. Allà votaven els tres noms que els consellers havien extret per insaculació del bací de l'estament dels ciutadans i els tres del bací de l'estament dels mercaders. Els qui treien més vots eren elegits guardes de les monedes. El repartiment de l'ofici entre ciutadans i mercaders, documentat entre 1456 i 1467,²⁵⁷ es resol en el si de l'òrgan municipal amb l'elecció anual d'un guarda ciutadà i

249. Sobre la fórmula de la insaculació, vegeu GARCÍA MARÍN. *El oficio público...*, p. 161.

250. VALLS TABERNER. «*Libre apellat...*», p. 5-13.

251. *Manual de novells ardit...*, vol. VII, p. 166. 13 de desembre de 1598.

252. BATLLE ET ALII. *El «llibre...»*, doc. núm. 267.

253. VALLS TABERNER. «*Libre apellat...*», p. 15.

254. AHC.B. L-47. Vegeu-ne l'edició a: BAJET. *El jurament...*

255. BAJET. *El jurament...*, p. 141.

256. *Ibidem*, p. 172-173.

257. Vegeu la taula núm. 3.

d'un altre de mercader. Aquest repartiment quedarà consolidat, a més, a partir del privilegi d'insaculació de Ferran II el Catòlic del 13 de desembre de 1498.²⁵⁸ D'acord amb aquest document, el nom d'un dels guardes era extret de la bossa del conseller segon i l'altre de la del quart, és a dir, el primer de la bossa de ciutadans i el segon de la de mercaders. Només cal recordar que precisament eren aquests dos consellers els que quotidianament consten com a responsables de la seca en la documentació municipal. En la seqüència 1570-1576²⁵⁹ el repartiment documentat mostra el resultat d'aquest repartiment amb un guarda mercader i un altre de ciutadà, donzell o gaudint.²⁶⁰

L'ocupació de l'ofici, per tant, estava repartida entre les dues «mans» o «estaments» més elevats de la ciutat amb representació municipal. Així, trobem un guarda de la seca militar, gaudint o ciutadà honrat extret de l'estament de ciutadans i un guarda de la seca mercader extret de l'estament de mercaders. Aquesta pràctica de repartiment pactat dels oficis públics entre els estaments de la ciutat, que també es constata, per exemple, pel que fa als cònsols de mar de Barcelona, es fa patent normativament des de finals del segle xv, per bé que n'hi ha evidències anteriors.²⁶¹ El compliment efectiu d'aquesta pauta es pot resseguir en les llistes annexes.²⁶²

Tot i que no és l'objectiu d'aquest estudi entrar en l'anàlisi prosopogràfica dels oficis de la Seca Reial de Barcelona, sí que cal assenyalar que de la lectura de la llista dels guardes es dedueix que l'ofici tenia una bona consideració. No en va, alguns dels cognoms més il·lustres de la ciutat —Dusay, Desplà, Llull, etc.— hi apareixen. A més, també es constata que, sovint, alguns dels guardes van ocupar l'ofici en repetides ocasions. Així, a vegades, els guardes van ser reelegits o confirmats en l'ofici en anys consecutius. Per tant, es pot deduir que no hi havia restriccions ni prohibicions respecte a poder ser reelegit.

258. VICENS VIVES. *Ferran II i la ciutat...*, vol. 2, p. 294.

259. Vegeu la taula núm. 4.

260. Aquesta categoria abastava, com és ben sabut, els doctors en dret i en medicina als quals es reconeixia el gaudi, d'aquí l'etimologia del mot, de privilegi militar.

261. VALLS TABERNER. «*Libre apellat...*», p. 5-13.

262. Vegeu les taules núm. 3 i 4.

Taula 3

ELENÇ DELS GUARDES DE LA MONEDA DE LA SECA REIAL DE BARCELONA
EN EL PERÍODE 1324-1399²⁶³

<i>Any¹</i>	<i>Guardes de la moneda</i>	<i>Any</i>	<i>Guardes de la moneda</i>
1312	Arnau de Sarrià Pere de Vilafranca		
1324	Guillem Ricard Arnau Dusay -	1390	Simó de Marimon Ramon Desplà -
1326	Francesc Romeu Galceran Carbó -	1392 ²	Berenguer de Santcliment Guillem Pere Dusay
1343	Eimeric Dusay Pere Vilardebò -	1392	Ramon Desplà Joan de Conomines -
1358	Pere Bussot Romeu Llull -	1395	Guillem de Santcliment Guillem Pere Dusay -
1360	Ramon Sarrovira Francesc de Santcliment	1396	Marc Sarrovira Arnau Burguès
1361	Guillem Romeu Guillem Olomar	1397	Simó de Marimon Joan de Conomines
1362	Ramon de Santcliment Jaume de Besanta -	1399	Simó de Marimon Bernat Bussot -
1365	Guillem Satorra Guillem Sanoguera		
1366	Ramon de Santcliment Guillem Destorrent		
1367	Ramon Sarrovira		
1368	Jaume Ros Romeu de Busquets		
1372	Ramon Sarrovira Berenguer Rovira		
1373	Ramon Sarrovira Guillem de Torre		
1374	Francesc de Santcliment Guillem de Torre		
1375	Guillem de Torre Ramon Dusay		

1. L'any indica la data d'elecció, que sol correspondre al dia de Santa Llúcia.

2. En aquest any es van dur a terme dues eleccions: el gener i el desembre. La primera es va produir amb un mes de retard.

263. La informació per a l'elaboració de la llista ha estat extreta del Llibre del Consell. Especialment, extreta dels registres publicats a l'apèndix documental de BATLLE *et alii*. El «llibre...

Taula 4

ELENC DELS GUARDES DE LA MONEDA DE LA SECA REIAL DE BARCELONA
EN EL PERÍODE 1423-1491²⁶⁴

<i>Any¹</i>	<i>Guardes de la moneda</i>	<i>Estament</i>	<i>Any</i>	<i>Guardes de la moneda</i>	<i>Estament</i>
1423	Francesc de Conomines	–	1446	Guillem Dezsoler	–
	Galceran Dusay	–		Bertran Desvalls	–
1424	Joan Fiveller	–	1447	Jaume Ros	–
	Guillem Pere Bussot	–		Miquel Desplà	–
1425	Joan Ros	–	1448	Francesc Desplà	–
	Galceran Carbó	–		Guillem Destorrent	–
1426	Joan Fiveller	–	1449	Bernat Sapila	–
	Jaume de Vallseca	–		Ramon Savall	–
1427	Galceran Dusay	–	1450	Guillem Destorrent	–
	Guillem Oliver	–		Miquel de Montjuïc	–
1428	Joan Ros	–	1451	Jaume Ros	–
	Joan Bussot	–		Bertran Desvalls	–
1429	Galceran Carbó	–	1452	Jaume Sapila	–
	Guillem Romeu	–		Berenguer Llull	–
1430	Joan Llull	–	1453	Bernat Ferrer	–
	Joan Bussot	–		Miquel Desplà	–
1431	Francesc de Camós	–	1454	Pere Torrent	–
	Jaume Colom	–		Bernat Miquel	–
1432	Guillem Romeu	–	1455	Ramon Desplà	–
	Francesc de Camós	–		Antic Martí	–
1433	Guillem Dezsoler	–	1456	Pere Torrent	–
	Huguet Fiveller	–		Joan Despuig	Mercader
1434	Francesc de Camós	–	1457	Joan de Mitjavila	Ciudadà
	Guillem Dezsoler	–		Joan Bosch	Mercader
1435	Tomàs de Rajadell	–	1458	Jofre Sirvent	Ciudadà
	Andreu de Conesa	–		Pere Pons	Canviador
1436	Joan Llull	–	1459	Bertran Torró	–
	Huguet Fiveller	–		Pere Torrent, jove	–
1437	Joan Bussot	–	1460	Galceran de	–
	Bernat Sapila	–		Pratnarbonès	–
		–		Joan Boscà	–

264. La informació per a l'elaboració de la llista ha estat extreta del dietari municipal de Barcelona, també conegut com a *Manual de novells ardots*. S'ha indicat l'estament o mà ciutadana a la qual pertanyia cada personatge només quan s'indica expressament a la font.

<i>Any</i>	<i>Guardes de la moneda</i>	<i>Estament</i>	<i>Any</i>	<i>Guardes de la moneda</i>	<i>Estament</i>
1438	Hug Fiveller	–	1461	Bernat Pol	–
	Guillem Dezsoler	–		Nicolau Viastrosa	–
1439	Joan Bussot	–	1462	Joan Berenguer Sapila	Ciutadà
	Bernat Sapila	–		Bernat Oliver	Mercader
1440	Joan Llull	–	1463	Jaume Genís de Vallseca	Ciutadà
	Guillem Dezsoler	–		Joan de Llobera	Mercader
1441	Francesc Desplà	–	1464	Pere Bussot	Ciutadà
	Bernat Fiveller	–		Jofre Sirvent	Mercader
1442	Guillem Dezsoler	–	1465	Joan Boscà	Ciutadà
	P. de Malla	–		Guillem Pongsem	–
1443	P. Dusay	–	1466	Felip de Ferreres	Ciutadà
	Joan Llull	–		Gabriel Miró	Mercader
1444	G. de Busquets	–	1467	Galceran Carbó	Ciutadà
	Francesc Llobet	–		Bernat Oliver	Mercader
1445	Joan Llull	–			
	Joan de Marimon				

1. L'any indica la data d'elecció, que sol correspondre al dia de Santa Llúcia.

<i>Any¹</i>	<i>Guardes de la moneda</i>	<i>Estament</i>
1478	Galceran Dusay	Ciutadà
	Berenguer de Junyent	Mercader
1479	Joan Roig	Ciutadà
	Guillem Pongsem	Mercader
1480	Joan Sapila	Ciutadà
	Guillem Pongsem	Mercader
1481	Joan Sarrovira	Ciutadà
	Nicolau Bret	Mercader
1483	Joan Sarrovira	Ciutadà
	Gaspar Mummany	Mercader
1484	Galceran Carbó	Ciutadà
	Francesc Alegre	Mercader
1485	Francesc de Busquets	Ciutadà
	Guillem Pongsem	Mercader
1486	Joan Ros	Ciutadà
	Sebastià Pons	Mercader
1487	Pere Destorrent	Ciutadà
	Guillem Pongsem	Mercader
1488	Joan Ros	Ciutadà
	–	Mercader

<i>Any¹</i>	<i>Guardes de la moneda</i>	<i>Estament</i>
1489	Joan Ros	Ciutadà
	Guillem Bert	Mercader
	-	
1491	Gaspar Vilana	Ciutadà
	Pere Climent Rovira	Mercader

1. L'any indica la data d'elecció, que sol correspondre al dia de Santa Llúcia. Aquesta llista s'ha efectuat a partir de les dades publicades per Jaume VICENS VIVES, *Ferran II i la ciutat...*, vol. 3, apèndix 1, p. 11-17.

Taula 5

ELENC DELS GUARDES DE LA MONEDA DE LA SECA REIAL DE BARCELONA EN EL PERÍODE 1560-1599²⁶⁵

<i>Any¹</i>	<i>Guardes de la moneda</i>	<i>Estament</i>
1560	Francesc Caçador	Cavaller
	Miquel Montserrat Fàbregues	Mercader
1561	Joan Joaquim de Rocacrespa	Donzell
	Miquel Torró	Mercader
1563	Antoni Sarrovira	Doctor en ambdós drets
	Joan Gomis	Mercader
1564	Pere Ferreres	Ciutadà
	? Escola	Mercader
1565	Berenguer Sapila	Ciutadà
	Francesc Guiomar	Mercader
1566	Jeroni Ferrer	Ciutadà
	Jaume Puigventós	Mercader
1569	Jaume Vila	Ciutadà
	Agustí Folquer	Mercader
1570	Joaquim de Rocacrespa	Donzell
	Joan Cervera	Mercader
1571	Francesc Blanes	Donzell
	Jaume Casademunt	Mercader
1572	Simó Desplà	Doctor en medicina
	Antic Gori	Mercader

²⁶⁵. Reconstruïm la llista a partir de les mencions disperses en el volum: ACA. RP. MR, vol. 2007.

Any ¹	<i>Guardes de la moneda</i>	<i>Estament</i>
1573	Onofre Aleix Aleró d'Hospital	Militar
	Francesc Lleu	Mercader
1574	Joaquim de Rocacrespa	Donzell
	Gaspar Lleu	Mercader
1575	Miquel Pons	Donzell
	Pere Arlés	Mercader
1577	Francesc Ferrer Despuig	Ciutadà
	Francesc Jeroni Bonet	Mercader
1578	Jaume Vila	Ciutadà
	Miquel Montserrat Fàbregues	Mercader
1579	Simó Desplà	Doctor en medicina
	Jeroni Lluçà	Mercader
1580	Pasqual Tuxent	Doctor en dret
	Jaume Sala	Mercader
1581	Jaume Alòs Colom	Donzell
	Francesc Palau	Mercader
1583	Francesc de Corbera i de Gualbes	
1598-99	Marc Antoni Leudes	Militar
	Pau Puigjaner	Mercader

1. L'any indica la data d'elecció, que sol correspondre al dia de Santa Llúcia.

5.2.1.3. *Escrivà de la seca*

La presència d'un secretari encarregat de fixar per escrit els negocis efectuats en el si de l'organisme era una necessitat administrativa comuna a totes les institucions. Aquesta persona era l'escrivà, el qual podia exercir l'ofici bé en persona o bé a través d'un lloctinent o d'un regent. Normalment, i a causa de la responsabilitat pública que implicava aquesta tasca, l'escrivà solia ser un notari de la ciutat de Barcelona,²⁶⁶ tal com s'acredita de manera expressa en nombroses ocasions.²⁶⁷ Per aquesta raó, sovint, se'l qualifica d'escrivà reial.²⁶⁸ Aquest oficial documentava els actes del taller igual que ho feia per a

266. Així era habitual, per exemple, entre els escrivans del Consell de Barcelona o de la Diputació del General de Catalunya.

267. Vegeu, per exemple, ACA. RP. MR, vol. 2007, f. s. n..

268. БОТЕТ. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XL, p. 353.

la resta d'òrgans del col·legi.²⁶⁹ En les ordinacions per al batiment dels florins d'or d'Aragó de 1388 s'establia que l'escrivà reial havia d'estar present en qualsevol acte que es dugués a terme a les seques que els havien de batre i, entre aquestes, la de Barcelona. La prescripció era tan important que «en absència del dit scrivà reyal, no puxen ni degen en res procehir en acte algun d'aquelles seques».²⁷⁰ En definitiva, se'ls atorgava el caràcter de fedataris públics dins de les seques reials.

Les cases de moneda van continuar la pràctica institucional usual i també es va dotar d'un escrivà arreu. Així, pel que fa a Castella, tenim el precedent del privilegi de Llorca (1297) en el qual ja es menciona l'escrivà.²⁷¹ Pel que fa a Barcelona, segons les ja esmentades ordinacions de 1285, havia de disposar en la seva escrivania de vuit llibres destinats a recollir per escrit les diverses activitats que es duïen a terme al taller. Els vuit llibres duïen els títols següents: 1. compra de metall, 2. fosa, 3. obrers, 4. moneders, 5. emblanquidor, 6. deslliurances, 7. aliatges i 8. despeses i salaris.²⁷² En la pràctica, a través dels documents d'aplicació del dret, es constata efectivament l'existència d'aquests registres tant en nombre com en matèria per a cada emissió monetària.

L'existència dels volums es constata materialment de dues maneres formals diferents. En la primera, els volums estan separats físicament i formen unitats independents.²⁷³ En la segona, s'integren com a quaderns dins d'un únic volum. De vegades, sembla que ja es compraven d'entrada, especialment a relligadors jueus, els llibres —avui els qualificariem de llibretes— en blanc enquadernats.²⁷⁴ Així, per exemple, consta la compra de set llibres en blanc al jueu Abraham Madir l'any 1383.²⁷⁵ Tot i això, és possible que també s'escriguessin en quaderns o plec de paper solts que amb posterioritat es podien relligar. De totes maneres, cal tenir present que els llibres que s'han conservat a l'arxiu del mestre racional havien estat passats en net justament per passar el tràmit de revisió comptable.

En el darrer sentit ens serveix, per exemple, un dels llibres de comptes de la Seca Reial de Barcelona. Es tracta d'un volum que duu

269. Vegeu l'epígraf 7.2.1.5, referit a l'escrivà en la seva assistència a la cort dels alcaldes.

270. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XL, p. 353.

271. Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...*, tom I, p. 54, par. 15 i 16.

272. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

273. Per exemple, un llibre d'obers seria el corresponent a ACA. RP. MR, vol. 2058; un de «fundició» o fosa seria el corresponent a ACA. RP. MR, vol. 1968 i 1969, i, finalment, els de despeses serien els corresponents a ACA. RP. MR, vol. 1971 i 1965.

274. MADURELL. «Encuadernadores y libreros...», vol. XXI, XXII i XXIII.

275. ACA. RP. MR, vol. 1978, f. 150r.

per títol: «llibre segon d'escrivà reyal de la secca del aur de Barchinona del batiment qui començà primer die d'agost del any M CCC LXXX regents la dita secca los honrats en Barthomeu Cervera e en Jacme Montmany».²⁷⁶ El volum conté plecs separats destinats a diversos camps que són coincidents en bona mesura amb el que es disposava en les esmentades ordinacions. Així: llibre de compres d'or; llibre de fosa d'or; llibre d'obriers, llibre de moneders i llibre de deslliurances.

Aquests registres havien de ser lliurats a l'oficina del Mestre Racional de la cort del rei, a Barcelona, per a ser auditats.²⁷⁷ El compliment d'aquesta prescripció administrativa i el dipòsit dels registres a l'arxiu d'aquest oficial reial n'ha permès la conservació d'un nombre considerable fins avui dia. Sabem que també existia un arxiu intern de la seca en el qual es devien guardar els documents originals.²⁷⁸ Almenys es menciona l'escrivania com una cambra individualitzada dins de la Casa de la Moneda.²⁷⁹

Cal remarcar que, al llarg dels segles XIV, XV i XVI, la prescripció administrativa d'enregistrar els diferents passos en l'encunyació de la moneda en els llibres es va complir fidelment. En efecte, a excepció del llibre d'emblanquiment, les dades del qual solien anar anotades dins els llibres de moneders, la resta eren presents en els registres dels batiments presentats al mestre racional. Els llibres eren guardats a la Casa de la Moneda dins de caixes per protegir-los.²⁸⁰

Per les anotacions de salaris, sabem que, a mitjan segle XIV, no solament hi havia un escrivà reial, sinó que aquest podia conviure amb un escrivà privatiu del mestre de la balança²⁸¹ i aquest darrer, a més, podia estar auxiliat o substituït per un lloctinent d'escrivà de la moneda. De ben segur que aquesta pluralitat depenia del volum de producció a la seca i de la disponibilitat de l'escrivà per acumular tasques o necessitar descarregar-se'n.

5.2.1.4. *Mestre de la balança*

El mestre de la balança era, com es pot deduir del seu nom, l'oficial encarregat de pesar el metall que era portat a la seca per a

276. ACA. RP. MR, vol. 1977, f. 1r.

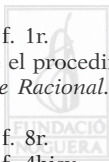
277. Vegeu l'epígraf 4.3. Sobre el procediment d'auditoria o audició de comptes, vegeu, en general, MONTAGUT. *El Mestre Racional...*

278. Vegeu l'epígraf 7.2.2.

279. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 8r.

280. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 4bisv.

281. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 63r.

ser fos i encunyat. Entre les seves responsabilitats també hi havia la de pesar la moneda deslliurada en acabar el procés de fabricació.²⁸² En definitiva, era l'oficial en el qual reposava la fe pública en el pesatge del metall al llarg de tot el procés de fabricació. Aquest sistema, juntament amb el coneixement de la llei, eren els elements bàsics per assegurar la correcció de tot el procés i evitar frauds. També podia ser auxiliat per un ajudant o servidor de la balança major. A més, podia disposar, tal com ja s'ha explicat, d'un escrivà privatiu per tal de fer les anotacions pertinents en els registres comptables.²⁸³

El mestre de la balança ja apareix esmentat en les ordinations del batiment de croats de 1285.²⁸⁴ A Castella no es documenta la figura en el privilegi de Llorca (1297), tot i que s'hi mencionen balances i el pesatge del metall en diverses ocasions. Sí que hi ha una menció expressa i clara de l'oficial, en canvi, en l'*Ordenamiento de Aranda* (1461).²⁸⁵

El mestre de la balança tenia sota la seva custòdia no tan sols diverses balances, que apareixen mencionades en els registres de despeses de la Seca Reial de Barcelona,²⁸⁶ representades en imatges diverses de seques (fig. 12-14) i de les quals, fins i tot, es conserven exemplars procedents d'algunes cases de moneda d'Europa i d'Amèrica,²⁸⁷ sinó també els pesos o ponderals necessaris per a dur a terme les seves verificacions. Es considera que alguns dels pesos eren d'ús exclusiu de la seca per tal com el nivell de tolerància metrològica, o oscil·lacions respecte al pes establert a la normativa dites «feblatge»²⁸⁸ i «fortatge»,²⁸⁹ era diferent en la fabricació que en la circulació de la moneda al carrer.

A partir del segle XIV, a Catalunya, com ja hem assenyalat,²⁹⁰ es documenta la presència de pesals, dinerals o ponderals monetaris destinats a pesar, de manera individual, en petits grups o a l'engròs, les monedes d'or i de plata.²⁹¹ Alguns eren per a l'ús intern, mentre que d'altres, com ja hem vist,²⁹² eren per a distribuir a l'exterior. Els pesos i els marges eren lleugerament diferents segons els casos. Els pesals

282. Vegeu l'epígraf 5.3.7.

283. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 63r.

284. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

285. Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...*, tom 1, p. 76, cap. 0.

286. ACA. RP. MR, vol. 1965.

287. MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real Ingenio...*, p. 84.

288. És a dir, quan el pes era inferior al teòric establert.

289. És a dir, quan el pes era superior al teòric establert.

290. Vegeu l'epígraf 4.5.

291. CRUSAFONT. *Pesals monetaris...*; MATEU. *Catálogo de los ponderales...* En general, vegeu també: DIEUDONNÉ. *Manuel des poids...*

292. Vegeu l'epígraf 4.5.

tenien així un pes inferior al pes legalment prescrit per a la moneda. La diferència entre el pes efectiu d'aquests pesos i el pes fixat en la normativa era el marge de tolerància que s'admetia en la fabricació de la moneda o en la seva circulació.²⁹³ La seca, per reiterades ordres reials, va fabricar i distribuir pesals per controlar la bondat del pes dels florins d'or d'Aragó.²⁹⁴ Ara bé, les disposicions reials establien que havia de ser el mestre de la seca qui els lliurés als interessats, sense mencionar el mestre de la balança.²⁹⁵

5.2.1.5. Fonedor

El fonedor, esmentat ja en les ordinations de la seca de 1285,²⁹⁶ tenia sota la seva cura el forn i els gresols per fondre el metall i preparar els aliatges²⁹⁷ (fig. 12-14) d'acord amb les indicacions que se li donaven. A Castella, la figura també està documentada des d'almenys el privilegi de Llorca de 1297. També se'l documenta, per exemple, en la nòmina de la Seca Reial de Sariñena, a Aragó, el 1308.²⁹⁸

Es tracta d'un oficial que solia treballar auxiliat per ajudants al voltant del forn.²⁹⁹ Per això, en època moderna es menciona el fonedor major.³⁰⁰ En la documentació barcelonina consta, per exemple, l'existència d'un cup de la fosa.³⁰¹ El forn, tal com podem deduir dels assentaments de les despeses de la seca, era cobert amb argila i alimentat amb carbó vegetal. Per obtenir les altes temperatures cercades en la fosa hom es valia de manxes que havien de ser accionades manualment, tal com es documenta en la iconografia de seques medievals i modernes amb representació de forns³⁰² i en les mateixes anotacions de despeses de la Seca Reial de Barcelona.³⁰³

293. Sobre els pesals vegeu, també, l'epígraf 5.3.1.

294. Vegeu-ne un exemplar a 12.2.4.

295. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LII, p. 413.

296. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

297. Pel que fa a l'afinació del metall fi, vegeu l'epígraf 5.2.1.17.

298. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XVIII.

299. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 63r.

300. Així, Celoni Enric i de Garriga, entre 1675 i 1681. ACA. RA. Plets civils, núm. 27889 i 27873.

301. ACA. RP. MR, vol. 1965, f. 2r.

302. Vegeu, en aquest sentit, la representació del taller d'un argenter amb un forn i una manxa petits a la predel·la del retaule dels Sants Joans datat vers 1356 (MNAC/MAC 4351) o en la representació d'un forn amb dues manxes grosses d'una seca de l'*Spiezer Chronik* de Diebold Schilling, conservat a la Burgerbibliothek de Berna. Altres representacions les podem trobar als forns que apareixen als gravats de les obres de Biringuccio i d'Agricola. Vegeu, respectivament, BIRINGUCCIO. *Pirotechnia*; AGRICOLA. *De re metallica*.

303. En l'enregistrament s'anota la reparació dels manxons de la seca. Vegeu ACA. RP. MR, vol. 1994, f. 33r. La veu «manxó» apareix recollida per Coromines com

El fonedor, com l'assajador,³⁰⁴ també necessitava una quantitat variable, sempre abundant, de gresols. En aquest sentit, en les anotacions de despeses figuren les compres continuades de gresols a argenters.³⁰⁵ En aquest sentit, cal destacar que en el *mereau* d'Enric IV de França (1589-1610), encunyat l'any 1591 amb la representació al revers de l'utilatge present en una seca, hi figuren almenys sis gresols de mida diversa al costat del forn.³⁰⁶ Els gresols estaven fets de terra refractària per aguantar l'escalfor del metall fos i tenien, normalment, formes circulars o bé triangulars amb un bec per facilitar la sortida del metall. Aquestes són algunes de les deduccions que s'han pogut establir en estudiar la localització d'un gran nombre d'aquestes peces a les excavacions de la Seca Reial de La Rochelle, a França, que va estar activa entre els segles XIV i XVII.³⁰⁷ En les intervencions arqueològiques de la seca de Barcelona es van recuperar les restes d'un gresol que s'ha d'associar a la fosa de metalls de la casa de moneda en època moderna.³⁰⁸

El fonedor era l'encarregat de convertir el metall que li arribava de l'oficina de compres en formes diferents,³⁰⁹ en riells o lingots de metall. Amb aquesta finalitat disposava de rielleres o motlles per a fer els lingots.³¹⁰ Sembla que, originàriament, aquests motlles eren fets en pedra. De totes maneres, també es van utilitzar rielleres de ferro. En aquest sentit, documentem a la Seca Reial de Barcelona el pas a l'adopció de rielleres de ferro per fer els lingots d'argent entre 1348 i 1359, per acord dels oficials de la seca amb un ferrer.³¹¹ El 1465, a la mateixa casa de moneda de Barcelona consta una «pedra riellera» per a fer els riells.³¹² En algunes ocasions, sembla que coexistiren motlles d'ambdós tipus, tal com es veu en les anotacions comptables de la seca improvisada a Lleida el 1465, en la qual consten «unas piedras fechas moldes para buydar la plata, de picarlas» i «unos moldes de

a derivat de «manxa» amb el sentit d'instrument manual que serveix per insuflar vent. Vegeu COROMINES. *Diccionari...*, vol. v. p. 443.

304. Vegeu l'epígraf 5.2.1.10.

305. ACA. RP. MR, vol. 1995, f. 41r.

306. IBÁÑEZ; TABAR *et alii*. *La moneda en Navarra...*, p. 368.

307. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 78 i seg.

308. Es va trobar a la Unitat Estratigràfica 350 identificada a la campanya 2004.

Vegeu CLUA. «Testimonis materials...», p. 94.

309. Vegeu l'epígraf 5.3.1.

310. Vegeu l'epígraf 5.2.1.16 pel que fa al mestre rieller i l'epígraf 5.2.1.18 pel que fa al trencador de riells.

311. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 54v.

312. SANAHUJA. «Els pacífics catalans...», doc. núm. 1.

ferro para buydar plata fundida».³¹³ També en la seca de Tàrrega del mateix 1465 es menciona una riellera de metall.³¹⁴

Entre les despeses de la seca també consta la compra d'oli o de sèu amb la finalitat d'untar les rielleres i facilitar, d'aquesta manera, l'extracció del lingot. No es coneixen rielleres ni lingots a Catalunya —encara que sí representacions plàstiques (fig. 6 i 9)— i els referents més immediats són els francesos que, segons els estudis d'Arles, solien mesurar 38 cm.³¹⁵ Pel que sembla, d'acord amb aquest darrer autor, era important mantenir separades les foses d'or de les de plata per evitar contaminacions i barreges no volgudes, raó per la qual els forns i els gresols havien de ser diferents en una i en l'altra fosa en casos de seques que fonguessin simultàniament or i plata.

El fonedor tenia, per a dur a terme la seva feina amb seguretat, uns guants per protegir-se les mans,³¹⁶ pales de fusta per carregar el carbó i escombres de bruc per endreçar el terra.³¹⁷ A més, tal com es pot observar en les representacions iconogràfiques conservades, disposava d'altres eines específiques del seu ofici per manipular els gresols (fig. 12-14), com ara pinces, anelles i tenalles de ferro³¹⁸ o molls,³¹⁹ que també apareixen en algunes imatges com el gravat de 1646 (fig. 6), a més de paelles per a reescalfar els cospells amb la finalitat de retornar-los la ductibilitat perduda.

Consta que no era un ofici unipersonal, és a dir, que hi havia diversos fonedors alhora. Així apareix en el nomenament fet per Ferran II el Catòlic de l'ofici «unius ex enamatoribus sive funditoribus monete auri et argenti»³²⁰ fet en data 6 de maig de 1480.

5.2.1.6. Carboner

El carboner era l'encarregat de manipular les ingents quantitats de carbó necessàries per a proveir els forns en els quals es fonia el metall. De fet, en els assentaments dels llibres de comptes consta la compra reiterada d'aquesta matèria primera bàsica. L'elevat volum de matèria

313. MATEU. «Los recursos económicos de Juan II...», doc. núm. 1.

314. *Ibidem*, doc. núm. 5.

315. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 83-84.

316. L'arqueologia experimental també demostra que devien d'anar parcialment protegits a la cara i, probablement, amb un davantal de cuir per al cos. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 295.

317. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 2r.

318. CÓRDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...*, p. 195.

319. BORRÁS. «Inventarios de la Seca...», p. 2.

320. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 95r-v.

necessària justificava plenament, d'altra banda, l'existència d'un ofici específic que en gestionés l'adquisició, l'emmagatzematge i la distribució.

Cal tenir present, de totes maneres, que es tracta d'un ofici que tenim documentat al llarg del segle XIV. En aquest sentit, l'any 1422.³²¹ També, el rei Ferran II el Catòlic el 1479 confirmava Antoni Ramon en l'ofici de carboner de la moneda d'or i d'argent que es batia a la seca de Barcelona.³²² En el diploma de concessió s'explica que va ser el rei Alfons IV el Magnànim que el 4 de juliol de 1444 va concedir, a beneplàcit reial, en favor d'Antoni Ramon l'ofici de carboner amb potestat de fer-se substituir per algú idoni.

És molt possible que, abans, fos el mateix fonedor qui s'ocupava d'aquesta feina. La seva existència, en tot cas, en la data esmentada indica l'alt grau d'especialització en les funcions a les quals, si es volia o es creia necessari, es podia arribar en determinats moments. Especialment, si tenim en compte el principi d'economia que havia de regir la fabricació per tal que aquesta fos rendible, així com la correlativa flexibilitat en el personal en funció del volum de feina.

El carbó utilitzat era vegetal i, en alguna ocasió, els assentaments fins i tot donen alguna notícia complementària com el seu origen —el Maresme o el Vallès— o la fusta originària —normalment de pi—. ³²³ El carbó vegetal era elaborat en els boscos i portat a la ciutat per a ser venut. Entre les seves característiques més apreciades, destacava la de consumir-se lentament, arribant en el decurs d'aquest procés a altes temperatures que eren les convenients per a fondre el metall als forns. A la seca calia, per tant, disposar d'un espai d'emmagatzematge adient o carbonera.

5.2.1.7. *Gravador*

La persona encarregada de preparar el gravat dels encunyys amb els quals s'havia d'estampar la moneda era anomenada gravador, *incisori*,³²⁴ entallador,³²⁵ tallador, tallador dels ferros, «tallador qui tallava los ferres de monedar», mestre de l'entall o trosseller.³²⁶ A Castella se l'anome-

321. Vegeu la taula núm. 1.

322. Vegeu ACA. Canc. Reg. 3538, f. 59r-v.

323. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 12v.

324. En aquest cas, el terme és llatí. Vegeu BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xxxi, p. 324.

325. En un contracte de 1362, en la descripció del tipus es disposava que «en la una part, ço és en aquella que mils vendrà al entallar, haia alguna cata senyal». BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 126.

326. Sobre els encunyys i el procés d'encunyació, vegeu l'epígraf 5.3.4.

na «tallador» o «entallador de los pareios» en el privilegi de Llorca (1297).³²⁷ També a Sariñena (1308) se l'anomena «tallador dels ferros».³²⁸ Es tractava d'un gravador que rebia els encunys preparats per gravar d'un ferrer que devia treballar per encàrrec fora de la seca.³²⁹

Era molt freqüent que el gravador, tant en època medieval com moderna, fos un argenter especialitzat tant en el gravat de les matrius de segells com en les dels encunys monetaris atès que la tècnica era idèntica. La coincidència d'identitats entre el gravador de matrius de segells i el d'encunys, la trobem testimoniada, per exemple, en el cas de Bartomeu Castelló i no era en absolut extraordinària.³³⁰ El 1353 consta el treball de Bernat Pica «per lo tayl dels feres de monadar la dita moneda»³³¹ que no era altra que diners d'argent o croats i diners menuts o diners de tern de Barcelona.

La pertinença dels gravadors a la corporació dels argenters també està documentada. Aquest és el cas, per exemple, de Pere Bernés i de Bartomeu Coscolla durant el regnat de Pere III el Cerimoniós.³³² Tant l'un com l'altre eren argenters coetanis de València vinculats a la casa reial. En particular, Coscolla —documentat entre 1376 i 1417— va preparar, en diverses ocasions, matrius de segells per al monarca i la seva família, així com per al Consell de València algunes altres matrius de segells i un reliquiari. A més, va ser nomenat pel rei Pere III el Cerimoniós l'any 1379 «talliatoris sive sculptoris omniorum cuneorum secce seu monetarie nostri auri, civitatis et aliorum locorum regni Valencie ac Magistri balancie, et sculptoris seu talliatoris cuneorum omnium secce seu monete argenti quem cuditur seu cudetur in dictis civitatis et aliis locis regni eiusdem cuicumque sit vel fuerit tallie atque legis».³³³ És a dir, gravador dels encunys de la moneda d'or i d'argent de la Seca Reial de València, així com mestre de la balança.³³⁴ Precisament en aquesta comesa es documenta a la Seca Reial de València el 1405 cobrant 6 lliures «per ajuda dels ferres» o encunys.³³⁵

327. Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...*, tom. 1, p. 53, par. 12 i p. 56, par. 22.

328. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 285.

329. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XXXII, p. 325.

330. MATEU. *La ceca de València...*, p. 49.

331. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 64r.

332. MATEU. *La técnica...*, p. 70 i 71.

333. ACA. Canc. Reg. 1921, f. 55r i v. Comentat per SAGARRA. «L'arte della incisione...», p. 152.

334. Vegeu l'epígraf 5.2.1.4.

335. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. LII, p. 415.

També es documenta en aquest regnat Jaume Gràcia, argenter de Barcelona, que consta que l'any 1340 havia fet uns «motles de ferre»³³⁶ i «bolles e motles»³³⁷ segurament per a segells de la Cancelleria i que, poc abans, havia rebut l'encàrrec de fer els encunys d'una nova espècie monetària —l'alfonsí d'or— que s'havia d'encunyar a Sardenya.³³⁸ Igualment, es documenta Bartomeu Granella, argenter barceloní, gravant els encunys de la moneda barcelonesa l'any 1367.³³⁹ També Pere Moragues és el gravador de la Seca Reial de Barcelona el 1403.³⁴⁰ A més, es documenta els argenters de Perpinyà Nicolau Cases i el seu fill Pere Nicolau com a gravadors dels encunys per batre moneda d'or, d'argent i de qualsevol llei de metall a les seques de Perpinyà i de Barcelona per nomenament reial del 14 d'octubre de 1415.³⁴¹ Entre la seva feina hi havia la preparació dels encunys per a batre croats, florins i blanques de Perpinyà. Ferran II el Catòlic nomenava per a l'ofici «entallatoris secce nostre civitatis Barchinone» per defunció de Joan Jonqués, ferrer i argenter de Barcelona, Joan Aymerich, ferrer i argenter barceloní, en data 20 de març de 1480.³⁴² Se'l nomenava entallador tant de l'or com de la plata i l'ofici era amb facultat de nomenar substitut idoni si ho així ho volia. El mateix monarca cobria l'ofici de «fabricatoris pilarum et trossellarum monete auri et argenti»³⁴³ que s'encunyaven a la ciutat de Barcelona en data 13 de març de 1481. Aquest ofici era per a un ferrer raó per la qual potser només era per a fer la base de les peces i no els detalls gravats al buit.

Tots aquests eren gravadors de les piles i trossells amb els quals es fabricava la moneda a martell, però cal tenir present que, a partir del segle XVII, el sistema més comú de fabricació del numerari a Barcelona era el molí, amb el qual els gravadors van haver d'aprendre a gravar els corròns d'acer amb què estampar per laminació la moneda. Igualment, en l'efímera adopció de la premsa de volant els va caldre aprendre a gravar de nou els encunys d'anvers i de revers dels quals es valia la màquina. En aquest darrer cas, els encunys eren gravats sobre uns blocs quadrats d'acer i s'havien de fixar a la màquina o a la premsa.

336. ACA. RP. MR, vol. 134, f. 103r

337. ACA. RP. MR, vol. 134, f. 104v.

338. ACA. Canc. Reg. 1009, f. 242v. Per a més detalls, vegeu: ESTRADA-RIUS. «Un exemple d'exercici...», p. 54.

339. RAFOLS. *Diccionario...*, vol. 1, p. 505.

340. DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, p. 103.

341. ACA. Canc. Reg. 2396, f. 152v-153r.

342. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 91r-92r.

343. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 146r-v.

Aquests gravadors podien actuar tant dins com fora del taller de la seca segons el moment i les previsions de les autoritats pertinents. En algunes ocasions s'aprecia un cert recel, o afany de control, i s'estableix que el treball del gravador es dugui a terme a la mateixa seca. Així, en les ordenances de Sariñena (1308) es disposa que «deu estar en una casa³⁴⁴ que li deu ésser liurada, là on la moneda se fa, e deu-lo hom escorcollar con entrarà per que noy puxa metre diners que sien a monedar».³⁴⁵ És probable que aquestes previsions s'introduïssin a causa d'alguns fraus. En el segle XVII aquest personal treballava a la seca, on tenia un espai propi i on les seves eines es guardaven en calaixos tancats amb clau. Aquest últim extrem es dedueix d'uns comptes de 1693.³⁴⁶ En aquest sentit, en el mateix document també consta «el aposento a ont treballa lo farrer a la seca».³⁴⁷

La importància de la seva tasca feia que l'ofici d'«entallador, qui tall los ferres de la moneda»³⁴⁸ aparegués en tota planta o previsió de planta del personal d'una seca. En alguns casos, com ja s'ha assenyalat, fins i tot era una sola persona la que fornía d'encunyats a totes les seques. Es tractava d'una pràctica que tenia l'avantatge de proporcionar una uniformitat molt gran a les estampes de les monedes dels diferents reialmes de la Corona d'Aragó. Un altre exemple d'aquesta relació distant entre el gravador i la seca, ens l'aporta l'ordre de Joan I el Caçador a Romeu Desfeu, argenter de Barcelona, l'any 1390 de preparar els encunyats per als florins que s'havien de batre a la Seca Reial de Mallorca.³⁴⁹ La seva vinculació a la Seca Reial de Barcelona també està documentada en el llibre de compres d'or de 1382-1383.³⁵⁰ Dels gravadors depenia, en bona mesura, la bona factura i fins i tot la bellesa de les peces encunyades. D'aquí la importància de disposar d'un bon gravador i la Seca Reial de Barcelona en va tenir alguns de molt bons com Felip Ros, Ramon Olivet o Joan Matons.

La quarteta de la Taula del Consell de Cent pagava, per exemple, 50 ll. bar. a Felip Ros, argenter de Barcelona, l'any 1595, per haver gravat els encunyats de ferro dels rals. Anteriorment, el mateix any els consellers havien lliurat el joc de punxons a Antoni Àngel Gili, gravador de la seca de Barçlona, per a fabricar els encunyats per batre rals i sous.

344. Aquest terme s'ha d'interpretar en aquest context com a estança o cambra.

345. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 285.

346. AHCB. 1B XII-34, f. s/n.

347. AHCB. 1B XII-34, f. s/n.

348. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432.

349. ACA. Canc. Reg. 1994, f. 101v. Vegeu el doc. núm. 11 de l'apèndix documental.

350. ACA. RP. MR, vol. 1978, f. 158r.

En tot cas, l'ofici d'«apertoris instrumentorum manualium sive gravador» era proveït pel rei. Així tenim, per exemple, el nomenament que va fer Felip III de Castella i II d'Aragó el 1613 en favor de l'argenter Felip Ros de l'ofici de gravador de la Seca Reial de Barcelona per cobrir la baixa deixada per la mort de l'anterior gravador, que era Melcior Gil.³⁵¹ S'annotava que era ofici mínim i sense salari.

També tenim el cas de provisió de l'ofici després de la Guerra dels Segadors el 1654. Així, consta que els francesos van proveir el càrrec a benefici d'Olivet i que quan la ciutat va tornar a mans del rei Felip IV se li van fer arribar fins a cinc peticions fent notar que Olivet havia estat nomenat en temps de l'ocupació francesa i que tenia l'ofici en aquell moment per tolerància. Per aquests documents sabem que la majoria de postulants eren argenters, però que es deia que això no era necessari atès que el mateix Olivet era pedrenyaler.³⁵² És interessant la consulta que es fa per decidir dins del Consell d'Aragó el 1654 el millor postulant sobre el salari anual de l'ofici. La contestació és que «lo que tiene de salario es un dinero y medio por cada marco de moneda sin diferencia de la del cobre a la del oro o plata y al respecto de la que oy se trabaja podrá valer al año mil y quatroçientos escudos, pero fabricándose plata o oro mucho menos ay años que no se fabrica moneda alguna, otros poca con que no se puede computar lo que tendrá de valor un año».³⁵³ El Consell proposa al rei el 24 d'agost de 1654 una terna que és la mateixa proposada per Joan d'Àustria i que comprèn tres argenters capaços: Joan Peruchena, Antoni Soler i Gabriel Barrera, i se'n desestimen dos més perquè no són gravadors.

5.2.1.8. *Emblanquinador*

En les ordinacions de la Seca Reial de Barcelona de 1285 es menciona la necessitat d'«homens qui sapien emblanquir los diners com sien fets, ans que-s moneden».³⁵⁴ En el text del privilegi de Llorca (1297), que utilitzem com a contrapunt de comparació amb el regne de Castella, malgrat la seva dependència de models normatius aragonesos, no apareix, tot i que es menciona, la tasca d'emblanquiment de la moneda. Sí que apareix, en canvi, en la nòmina de la seca de Sariñena de 1308.³⁵⁵

351. ACA. Canc. Reg. 4870, f. 171r-173v.

352. ACA. Consell d'Aragó, lligall 220, núm. 49.

353. ACA. Consell d'Aragó, lligall 307, núm. 52.

354. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

355. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 284.

La tasca de l'emblanquinador consistia, bàsicament, en la neteja dels cospells abans de ser encunyats. Es tractava d'una operació necessària atès que, després de les diverses tasques de manipulació de l'argent, aquest sempre quedava deslluït.³⁵⁶ Per recuperar la lluentor pròpia del metall i treure adherències i impureses, s'havia de rentar d'acord amb diverses tècniques que s'analitzaran més endavant.³⁵⁷ Aquesta tasca, que implicava el tractament dels cospells amb àcids, comportava un cert desgast de les peces, ja que el que es cercava era que a la superfície pugés la llei de l'argent en detriment de la lliga, i d'aquí probablement el pesatge abans i després de l'operació que es troba disposat a les ordenances de Sariñena (1308).³⁵⁸

Es tractava d'un ofici que implicava un coneixement dels metalls i per això no és estrany que de vegades estigués també en mans d'argenter. En aquest sentit, per exemple, es conserva el nomenament de l'ofici d'emblanquinador de la Seca Reial de Barcelona fet el 1463 a favor de Pere de Pla, mercader, després d'inhabilitar per deserció del bàndol realista l'anterior titular de l'ofici, que era l'argenter Antoni Bell.³⁵⁹

És possible que, com que inicialment les emissions medievals eren majoritàriament de plata o de billó, aquesta tasca de neteja prèvia devia donar nom a emblanquinar el metall en el sentit que la plata quedés més blanca. Sovint, després del tractament dels metalls pel foc, aquests s'enfosqueixen o s'ennegreixen, i d'aquí la necessitat d'emblanquir-los. Però, més que aquest fet, el que es pretenia era, com ja s'ha anticipat, l'acció mordent de l'àcid damunt el coure en detriment d'aquest i en benefici de l'argent. No oblidem tampoc que a l'època se solia qualificar la moneda de billó —pobra en plata i per contrast— de moneda «negra».

En època moderna queda clar que l'emblanquinador procedia sobre qualsevol tipus de moneda fos del metall que fos. Així, consta una provisió de nomenament de l'ofici d'emblanquinador de la moneda d'or, d'argent i de billó feta per l'escrivà de la Seca Reial de Barcelona el 24 de novembre de 1578.³⁶⁰

5.2.1.9. Colorador

El de colorador era un ofici tècnic que tenia una finalitat similar a la de l'emblanquinador. Fins i tot és molt possible que l'emblanqui-

356. Vegeu l'epígraf 5.3.4.

357. Vegeu l'epígraf 5.3.5.

358. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 284.

359. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LXIX, p. 455-456.

360. AHPB. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 17r.

ment i la coloració com a tasques independents fossin responsabilitat, a vegades, d'una mateixa persona,³⁶¹ encara que sovint consta en la documentació l'existència separada dels dos oficials. Així, a la Seca Reial de Perpinyà el 1424 i el 1454.³⁶² També a Barcelona a la segona meitat del segle xv.

Una primera aproximació a aquest ofici ens fa plantejar que l'emblanquinador i el colorador serien els oficials que portaven a terme la mateixa tasca, però aplicada, respectivament, a l'emblanquiment de l'argent i a la coloració de l'or. Així, per exemple, són considerades al segle xix les operacions de colorar l'or i d'emblanquir l'argent vinculades a l'acabat del metall de la moneda.³⁶³ En una matrícula de la Seca Reial de Perpinyà de 1424 es menciona, en aquest sentit, un «acolorador» de l'or i un «enblanquidor» de la plata.³⁶⁴ Confirmaria aquest plantejament, per exemple, un fragment de llibre de moneders en el qual es fa constar que es donen «ducats en fleons³⁶⁵ per colrar³⁶⁶ e monedar».³⁶⁷ En aquest context, efectivament, «colrar» apareix com a sinònim d'«emblanquir» la moneda d'or. Cal tenir present, a més, que els ducats mencionats eren una moneda d'or.

S'ha de tenir, però, molta cura en la contextualització dels dos termes en la documentació tècnica de la Seca Reial de Barcelona. Cal recordar, en aquest sentit, que l'ús de les paraules no sempre és unívoc i que poden ser utilitzades amb significats diferents. Això, perquè de la lectura d'altres documents queda clar un altre sentit derivat de la seqüència d'operacions en la fabricació de la moneda i que començaven amb la preparació dels cospells, el seu emblanquiment, l'encunyació i, finalment, la coloració.³⁶⁸

A la llum d'aquesta contextualització queda clar que l'emblanquiment —a vegades dit també colrament— es duia a terme, tal com ordenaven les esmentades ordinacions de 1285, abans de l'encunyació, mentre que en la documentació pràctica s'esmenta que abans que és deslliuressin les monedes per circular —i, per tant, després de ser amonedats els cospells— calia rentar-les i assecar-les per tal de donar-los

361. Vegeu l'epígraf 5.3.4.

362. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 177) i v (p. 181).

363. GARCÍA GONZÁLEZ. *Tratado teórico-práctico...*, p. 11.

364. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 176).

365. És a dir, flams o cospells.

366. En aquesta paraula es detecta, molt probablement, l'elisió del fonema central amb el producte resultant d'una síncope.

367. ACA. RP. MR, vol. 1994, f. 22r.

368. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 428.

brillantor i bon color. D'aquest objectiu final en devia sorgir, probablement, la denominació de colorador.³⁶⁹ En conclusió, el colorador també seria l'oficial encarregat de la neteja de les monedes encunyades abans de procedir a les deslliurances.

La transcendència de la tasca també queda reflectida en el text normatiu castellà del privilegi de Llorca (1297).³⁷⁰ En aquesta darrera operació es devia d'utilitzar vinagre com a mordent, a jutjar per una llista de despeses d'encunyació de 1482 en la qual consta el seu ús —a causa de la seva composició àcida— per a colrar —és a dir, emblanquir— els ducats.³⁷¹ La prova definitiva està en la denominació de l'ofici com a «acoloratorum auri et argento monete que cuditur in sicla nostra civitatis Barchinone».³⁷² És a dir, que el colorador tant intervenia en un com en l'altre metall, com es veu en el nomenament fet per Ferran II el Catòlic a favor de Bartomeu de l'Estany en data 19 de març de 1480 per ocupar aquest ofici amb la potestat de fer-se substituir per persona idònia i gaudir dels drets, privilegis i immunitats a beneplàcit reial. A la seva mort va ser designat per ocupar l'ofici Guillem de Peralta.³⁷³

5.2.1.10. Assajador

Es tractava de l'oficial tècnic que havia de preparar i comprovar, en diferents moments del procés, la composició correcta dels aliatges metàl·lics. En aquesta tasca venia a complir l'obligació legal dels guardes de la moneda en la verificació dels aliatges o llei dels metalls i de les monedes. Desenvolupava les seves comeses duent a terme els assajos de la moneda prescrits en la normativa, i d'aquí el nom de l'ofici.³⁷⁴ Per a dur a terme aquesta missió estaven en contacte amb el forn i amb tot l'instrumental vinculat a la fosa, si bé era freqüent que disposessin d'un forn propi de dimensions més petites. En les representacions de seques sempre sol aparèixer l'assajador prop del forn o d'una taula amb les balances de precisió o amb els dos elements alhora (fig. 13 i 14).

El primer assajador que documentem a la Seca Reial de Barcelona és Pere Gerald, que va ser nomenat assajador vitalici de la moneda que es fabricava a tots els seus territoris el 13 de maig de 1259.³⁷⁵ En

369. Sobre aquesta tasca, vegeu l'epígraf 5.3.5.

370. Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...*, tom 1, p. 52, par. 10, i p. 56, par. 22.

371. ACA. RP. MR, vol. 1994, f. 33v.

372. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 88v-89r.

373. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 122v-123r.

374. Sobre les tècniques d'assaig de metalls, vegeu l'epígraf 5.3.1.

375. HUICI; CABANES. *Documentos...*, vol. 4, doc. núm. 1111.

l'arrendament de la Seca Reial de Montpeller el 1272 consta que el rei es reservava el nomenament de l'assajador.³⁷⁶

Els argenters eren els professionals idonis per a ocupar aquesta delicada plaça a la seca. Tenien una gran importància atès que, com manifesten les ordinacions de 1285, «en l'assaiador està la maior força de la leyltat de la moneda».³⁷⁷ Pensem que en època moderna a Castella les inicials dels assajadors van ser gravades a les monedes com un element més d'individualització de les diverses emissions i de garantia de la legalitat de les peces. També en el castellà privilegi de Llorca (1297) queda patent la transcendència de l'assajador. Igualment, en les ordenances de Sariñena (1308).³⁷⁸ Aquest paper va esdevenir prou manifest en època moderna quan les inicials dels dos assajadors es van gravar en la moneda precisament amb la voluntat de manifestar aquesta seguretat jurídica mercantil i monetària en forma de control dels responsables.³⁷⁹

L'ofici d'assajador el nomenava el rei. Així, per exemple, el 1599 Felip II de Castella i I d'Aragó nomenava «en persona de Jayme Tarroja el officio de ensayador de la moneda de oro y plata y otro qualquier metal que se hase en la secca de Barcelona» per haver-lo deixat vacant el seu predecessor Miquel Joan Claramunt en professar com a frare mercedari.³⁸⁰ A la mort de Tarroja es va nomenar l'argenter Felip Ros com a nou assajador de la seca el 1602³⁸¹ i a la seva mort, el seu fill Pere per tal que el succeís en l'ofici el 1605.³⁸² En aquests nomenaments es fa constar que «es officio mínimo y sin salario».

Diferent d'aquest ofici de «probatoris sive de ensayador», encara que complementari, és el també ofici de nomenament reial del «comprobatoris monete auri que cuditio et fabricatur in nostra regia sicca civitatis Barcinonae, vulgo de comprobador de moneda de oro»,³⁸³ sobre el qual no tenim més dades. Felip II cobria el 1604 la vacant deixada per Melcior Bertrola en morir amb el nomenament de Gabriel Paladella. La diversificació d'oficis menors partint d'un d'originari —com passava amb el de fonedor— també es va donar en aquest cas.

376. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. IX, p. 264.

377. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

378. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 283.

379. PELLICER. *Glosario de maestros...*

380. ACA. Canc. Reg., 4866, f. 81v.

381. ACA. Canc. Reg., 4867, f. 137r-139v

382. ACA. Canc. Reg., 4866, f. 270v-273r.

383. ACA. Canc. Reg., 4867, f. 249r-251v.

5.2.1.11. *Obrers*

Els obrers eren els treballadors de la Casa de la Moneda que s'encarregaven de la preparació dels cospells o *flans* que els moneders havien d'encunyar.³⁸⁴ En alguna ocasió es diu d'ells expressament que són els qui «forjen la moneda».³⁸⁵ Formaven, al costat dels moneders, l'altre grup actiu al taller. En els llibres anomenats d'obers³⁸⁶ s'anota com se'ls lliurava una quantitat determinada de metall en forma de riells o lingots d'una llei i un pes determinats i com ells la retornaven transformada en forma de cospells i de cisalla.³⁸⁷ Mentre que els moneders treballaven de manera individual, els obrers ho feien en petits grups atès que havien de fer diverses tasques que havien de culminar amb la preparació dels cospells o discs de metall. La seva tasca era més complexa que no pas la dels moneders, encara que menys simbòlica.

El jurista castellà Cristóbal Suárez de Figueroa (c. 1571-c. 1644) descrivia el procés tradicional de fabricació de la moneda explicant que «cimentado³⁸⁸ y añadido aquel poco de menos fino que se concede, se toma en la cantidad que se quiere, y se funde; y hecha varillas, se estienden muy bien sobre un yunque llano, y se adelgazan todas hasta una cierta ygualdad. Después se corta a través de la largueza en pedacillos quadrados, de forma que pesen algo más de lo que es la moneda que se quiere hazer. Cortados se recuezen, y después se dan al cuñador³⁸⁹ en una o más vezes».³⁹⁰

Es conserven diverses representacions del treball dels obrers, entre les quals destaquen, per la seva claredat, les pintures murals quatrecentistes de la catedral de la població txeca de Kutná Hora, veïna de les famoses mines o, també, en el segell de la seca italiana d'Orvieto. En aquestes representacions es mostra els obrers en l'acte d'aplanar riells o planxes de metall o bé en l'acte de retallar amb unes grans tisores les planxes o riells ja aplanats per obtenir els cospells (fig. 12-14).

El treball dels obrers a la seca era discontinu, amb interrupcions més o menys llargues i amb un nombre irregular de jornades laborals setmanals, com deduïm dels llibres d'obers.³⁹¹ Acostumaven a treballar

384. Vegeu l'epígraf 5.2.1.12.

385. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 20.

386. ACA. RP. MR, vol. 2058.

387. La cisalla eren els fragments de metall sobrants després de l'operació de retall dels cospells. Aquests fragments estaven destinats a ser fosos de nou.

388. És a dir, l'afinació de l'or.

389. És a dir, al moneder.

390. SUÁREZ DE FIGUEROA. *Plaza universal...*, f. 352.

391. Vegeu, per exemple, ACA. RP. MR, vol. 2058.

en equips de fins a quatre obrers sota la direcció d'un cap.³⁹² Així, per exemple, sembla que el 1330 treballaven a la Seca Reial de Barcelona quatre obrers. No consta que cobressin un sou fix com feien la resta d'oficials de la seca, sinó que devien percebre una quantitat proporcional d'acord amb el metall llavorat.³⁹³

De vegades, en la documentació es menciona l'existència de talladors d'or i d'argent. Pel context en el qual apareixen les mencions no sembla que es tracti de referències als gravadors dels encuny, ³⁹⁴ ja esmentats i que reben aquest mateix nom, sinó, més aviat, als obrers especialitzats en la tasca de preparar el retall dels cospells de les monedes i ajustar-los al pes legal. Per tant, serien els oficials encarregats també de tallar amb grans tisores els *flans* de les monedes lliurats pels obrers i segurament s'integraven dins d'aquest grup. A França, com ja s'ha dit, aquesta tasca es reservava expressament a les dones.³⁹⁵ Aquesta pràctica, en canvi, no es documenta a la Corona d'Aragó. De fet, tenim un gravat anglès de 1577 (fig. 13) que mostra una dona en la tasca de retallar amb les tisores els cospells mentre té a prop unes balances per poder comprovar-ne el pes. Aquesta darrera relació també la documentem en el conegut vitrall de la família alemanya Zentgraf de 1567, en el qual es representa el tallador de *flans* amb les tisores i les balances.

No oblidem que el pes de les monedes es quantificava en els edictes d'emissions en una talla determinada de cospells per marc de metall, és a dir, el nombre de cospells que calia extreure d'un marc de metall. Es tractava d'una feina acurada que provocava el «fortatge» o «feblatge» de talla: els dos conceptes esmentats assenyalaven el pes de cada peça inferior o superior al teòric, essent molt difícil amb els mitjans tècnics manuals de l'època una mesura exacta de les peces. Aquestes darreres tenien unes oscil·lacions de pes dins d'una franja de tolerància que, sovint, era contemplada en els edictes d'emissió.³⁹⁶

Cal tenir en compte que les monedes medievals eren molt primes. Això permetia que fossin retallades, no només per donar-los la forma circular, sinó per acabar d'afinar el seu pes. Aquesta tasca es duia a terme amb grans estisores, tal com apareix documentat de manera

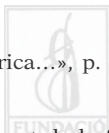
392. TORRES. «Evolución histórica...», p. 281.

393. Vegeu la taula núm. 5.

394. Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

395. Vegeu la talladora del gravat de la fig. 13.

396. Vegeu el reflex d'aquesta oscil·lació en les anotacions a ACA. RP. MR, vol. 1972/2. f. 4r.

constant en la iconografia de les seques (fig. 13 i 14)³⁹⁷ i en les anotacions de despeses de la Seca Reial de Barcelona.³⁹⁸ També a l'inventari de la seca de Mallorca surten «dos tizoras grans y quatre xicas».³⁹⁹ Es tractava d'una activitat que tenia en el taller barceloní, almenys entre 1348 i 1359, un lloc específic que rebia la denominació de «cambra del tall» i que estava protegida per una reixa a la finestra i una porta amb dues claus.⁴⁰⁰

5.2.1.12. *Moneders*

Els moneders constituïen el personal encarregat de dur a terme l'encunyació pròpiament dita de la moneda pel sistema de percussió dels cospells a martell (fig. 11).⁴⁰¹ En aquest sentit, per exemple, en un document de la Seca Reial de Perpinyà es parla de «cunyadors e moneders».⁴⁰² En un altre document es diu d'ells que són els qui «moneden la moneda».⁴⁰³ Treballaven asseguts en uns bancs de fusta en forma de caixa allargada que tenien l'enclusa amb la pila fixada (fig. 12-14).⁴⁰⁴ En un inventari de la seca de València de 1481 es mencionen 12 «caixes de monedar».⁴⁰⁵ La seva tasca consistia a col·locar el cospell entre la pila i el trossell i picar el trossell amb una maça o martell. Una representació gràfica del seu treball, al costat dels obrers, la tenim en una de les ja esmentades pintures murals quatrecentistes de la catedral txeca de Santa Bàrbara de Kutná Hora i, també, en el segell de la seca d'Orvieto.

En els capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca es prohibeix severament qualsevol relació entre obrers i moneders mentre estiguessin treballant. Ni els moneders podien entrar a les fornals on treballaven els obrers ni aquests darrers a la casa o cambra dels moneders. Aquesta

397. Vegeu, per exemple, la figura d'un tallador en ple treball en el gravat de la pàgina 133r de l'obra de Biringuccio, *De la Pirotechnia*, editada a Venècia l'any 1540. En altres representacions d'instruments propis de la seca, apareixen les tisores o tenalles, per exemple en el gravat al·legòric de la Seca Reial de Barcelona de 1646; en el del *mereau* d'Enric IV de França, o en la seca de l'*Spiezer Chronik* de Diebold Schilling, conservat a la Burgerbibliothek de Berna.

398. ACA. RP. MR, vol. 1978, f. 151r.

399. BORRÀS. «Inventarios de la Seca...», p. 2.

400. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 9r. i 20v.

401. TORRES. «Evolución histórica...», p. 274.

402. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 177).

403. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 20.

404. Vegeu l'epígraf 5.3.5.

405. ARV. Batllia 217, f. 393v.

prohibició mencionava expressament mentre s'hi treballés.⁴⁰⁶ Es tractava, per tant, d'una mesura de seguretat per evitar cap tipus de manipulació o conxorxa. En un inventari de la Seca Reial de València de 1481 es menciona expressament, per exemple, la «casa dels moneders»⁴⁰⁷ com un departament separat. Així consta, també, en diversos testimonis documentals procedents de la Seca Reial de Perpinyà.

En el procés contra Jaume III de Mallorca, per exemple, alguns testimonis aporten dades de primera mà d'aquesta estricta separació física. En particular, Pere de Vic, ciutadà de Vic, explica en la seva deposició com a testimoni durant el procés que la disposició del lloc en el qual es preparaven els cospells amb «plures homines qui dicebatur magistri⁴⁰⁸ et operarii⁴⁰⁹ ipsius monete»⁴¹⁰ i recull el testimoni que els moneders estaven «in alia domo ipsius hospicii imprimebatur⁴¹¹ figura ipsius monete».⁴¹² En un mateix sentit es pronunciava, també en qualitat de testimoni en el mateix procés, Francesc Ferrer, ciutadà de Manresa. Aquest explicava que a la seca va veure «quidam homines qui cudebant virgas aureas; alii fundebant aurum, alii faciebant particulas ipsarum virgarum, alii ponderabant ipsas particulas ad pondus angeli⁴¹³ sive floreni;⁴¹⁴ sed non vidit imprimi figuram».⁴¹⁵ Els moneders encarregats d'aquesta darrera tasca, segons el mateix testimoni, estaven «in quadam camera ipsius hospicii». La posició més protegida dels moneders s'explica també pel fet que ells tancaven el procés de fabricació i calia un plus de seguretat per a la seva tasca.

5.2.1.13. *Jove del taulell*

A principi del segle XVI apareix en una nòmina l'anotació aclaridora de «l'ofici de jove del taulell o, altrament dit, escrivà de mestre».⁴¹⁶ Aquesta darrera denominació sembla indicar que es tracta de l'oficial

406. ARM. LR 16, f. 34r. cap. núm. 17.

407. ARV. Batllia 217, f. 393v.

408. És a dir, el mestre de la seca.

409. És a dir, els obrers de la seca.

410. LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...*, doc. núm. LXXII (p. 318).

411. El terme aquí té el sentit d'encunyar.

412. LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...*, doc. núm. LXXII (p. 318).

413. És a dir, àngels d'or de França.

414. És a dir, florins d'or de Florència.

415. Es descriu, per tant, el procés de fondre el metall, repicar els lingots, tallar-ne els cospells i pesar-los. Tot aquest procés implicava els obrers. En canvi, es diu que no es va veure la tasca d'encunyació duta a terme pels moneders. Vegeu LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...*, doc. núm. LXXII (p. 318).

416. ACA. RP. MR, vol. 2000, f. s. n. corresponent als anys 1508-1512.

que havia de consignar cada adquisició en el corresponent llibre de compra de metall. Es curiós constatar com el seu salari era establert de manera fixa en 15 ll. anuals, mentre que la resta d'oficials cobraven, especialment a partir del segle xv, salaris proporcionals al metall manipulat.⁴¹⁷

La Seca Reial de Barcelona comprava l'or que mercaders, canviadors i argenters li oferien. Amb aquesta finalitat hi havia oberta al públic una taula en la qual es podien fer efectives les transaccions de metall.⁴¹⁸ El responsable d'aquesta taula era el mestre de la seca, que devia rebre ajuda de l'oficial anomenat jove del taulell. La seva presència és continuada i és segur que en les seves compres s'ajudava de l'assajador, de l'escrivà reial i del mestre de la balança atesa la responsabilitat de la tasca. Això, pel fet que calia avaluar la llei i el pes del metall que es comprava i satisfer-ne el preu ajustat. Aquesta tasca tenia, per tant, un alt grau de responsabilitat.

5.2.1.14. *Conservador*

En la llista o matrícula derivada de la constitució de 1422⁴¹⁹ de la reina Maria, aleshores lloctinent del Magnànim, apareix mencionat per primer cop un oficial que rep el nom de conservador. De fet, no coneixem quines eren les seves funcions, les quals tant podien estar vinculades a la cort dels alcaldes, com veurem més endavant,⁴²⁰ com al taller. No deixa de ser curiós que no documentem aquesta figura en altres seques de la Corona.

El fet que en el *Tractatus de moneta* de Callís no es mencioni és un primer indici no concloent —és cert que la figura podria haver estat introduïda amb posterioritat a la redacció de l'obra, el 1421—⁴²¹ de la seva no vinculació amb la cort dels alcaldes, que és l'objecte d'estudi últim de Callís.

La seva presència es pot resseguir, en canvi, a través de les nòmines de salaris dels llibres de despeses de la Seca Reial de Barcelona presentats a l'oficina del mestre racional i corresponents als anys 1482, 1489, 1508-1512 i 1531-1533. Aquesta continuïtat al llarg del temps assenyala una estabilitat molt clara de l'ofici a cavall dels segles xv i xvi.

417. Vegeu la taula núm. 5.

418. Vegeu l'epígraf 5.3.1.

419. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XLIX, p. 50 i seg. Apareix en la llista d'oficis i posteriorment s'identifica la persona que ocupa el càrrec: Bartomeu Barata.

420. Vegeu l'epígraf. 7.2.1.6.

421. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*

El context de documentació de l'ofici en el si del taller, en canvi, és un indicador molt ferm —segons el nostre entendre, concloent— que apunta cap a la segona hipòtesi de vincular l'ofici a les tasques del taller. Això, pel fet que en les esmentades nòmines consten els oficis vinculats directament a la fabricació de la moneda i no d'altres coetanis del col·legi com ara els implicats amb la cort dels alcaldes.

En una acta relacionada amb el batiment de pacífics d'or a la Seca Reial de Barcelona el 1465 es parla dels «guardes conservadors».⁴²² El terme conservador equival, aleshores, al de guarda de la moneda? No ho podem assegurar, finalment, perquè l'evidència és massa dèbil. En tot cas, el que sí que podem garantir és que els termes guarda, guarda de la moneda o guarda —*custos*, en llatí— de la seca van ser molt estesos i consolidats des d'almenys el segle XIII.⁴²³

Hem documentat la concessió de l'ofici de «conservatoris secce civitatis Barchinone» per part de Ferran II el Catòlic en data 23 de setembre de 1479 en benefici de Joan Aymerich, cavaller, autoritzant-lo a exercir-lo per mitjà d'un substitut.⁴²⁴ Es tracta d'una recompensa o premi pels serveis prestats que s'estén en un document successiu i amb els mateixos termes a Jordi Miquel Aymeric, donzell, com a mestre de la balança de la mateixa seca.

5.2.1.15. *Corredor de l'or i l'argent*

Un altre ofici que es documenta en temps de Ferran II el Catòlic és el de corredor de l'or i l'argent que s'encunya a la Seca Reial de Barcelona. Així, el trobem en la provisió de l'ofici, amb les condicions usuals, a favor de Jaume Montfort, el 20 de novembre de 1480, i que havia estat ocupat anteriorment per Bartomeu Llimona.⁴²⁵ La tasca que li podem presumir és la de captar el flux de metall cap a la seca com a intermediari.⁴²⁶

Hem de relacionar aquest ofici amb els corredors d'orella que actuaven d'intermediaris en els canvis i els negocis mercantils a Barcelona. La corredoria era una institució molt ben organitzada a la ciutat des del segle XIII en forma de corporació d'ofici o professional. Aquests corredors s'especialitzaven —corredors de vi, de blat, de canvis,

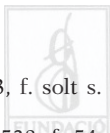
422. ACA. RP. MR, vol. 1992/3, f. solt s. n. 1v.

423. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

424. Vegeu ACA. Canc. Reg. 3538, f. 54r-v.

425. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 107v-108r

426. Vegeu l'epígraf 5.3.1.

etc.— i estaven estretament vinculats als consolats de mercaders i a les llotges de mar.

5.2.1.16. *Mestre rieller*

El de mestre rieller o dels riells de la moneda d'or i d'argent de la Seca Reial de Barcelona⁴²⁷ era l'encarregat de preparar els riells en els quals es fonien els lingots de metall. Efectivament, el 8 d'octubre de 1479 el rei Ferran II el Catòlic confirmava aquest ofici a Joan Montserrat, que l'havia rebut anteriorment el 1478. Es tractava d'un ofici que naixia com una especialització o derivació de les tasques del fonedor.⁴²⁸

5.2.1.17. *Afinador*

La figura de l'afinador de l'or i l'argent que s'encunya a la Seca Reial de Barcelona es documenta en temps de Ferran II el Catòlic. Així, el 1479 confirmava per a aquest ofici el mercader de Barcelona Bernat Benet, ja nomenat el 1476, amb facultat de nomenar substitut.⁴²⁹ L'afinador era un ofici que cal entendre com una derivació o especialització del fonedor⁴³⁰ o de l'assajador.⁴³¹

També trobem definit l'ofici, amb més exactitud, com a «funditoris sive *afinador* auri et argenti ac billó monetae» de la Seca Reial de Barcelona. El rei Felip III de Castella i II d'Aragó, a la mort de Bartomeu Estivill, que posseïa l'ofici, va nomenar l'argenter Joan Usias com a successor el 1606.⁴³² En aquesta darrera època era un ofici dels qualificats de «mínimo y sin salario», encara que abans del nomenament es consultava el virrei.

També apareix aquest ofici en època moderna com a «ultima manus impossitoris in argento monetae quae cuditur in regia sicca civitatis nostrae Barcinonae vulgo *de afinador de la plata y riellero*». El seu nomenament era reial i així podem veure com Felip III de Castella i II d'Aragó va cobrir la vacant per defunció de Joan Ausias nomenant el 1615 l'argenter Benet Bernuz.⁴³³

427. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 59v-60r.

428. Vegeu l'epígraf 5.2.1.5.

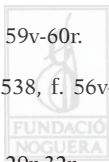
429. Vegeu ACA. Canc. Reg. 3538, f. 56v-57r.

430. Vegeu l'epígraf 5.2.1.5.

431. Vegeu l'epígraf 5.2.1.10.

432. ACA. Canc. Reg. 4869, f. 29r-32r.

433. ACA. Canc. Reg. 4871, f. 280r-283v.

5.2.1.18. *Trencador dels riells d'or i d'argent*

Un altre ofici era el de «fractoris riellorum monete auri et argenti» que s'encunyava a la Seca Reial de Barcelona.⁴³⁴ Ferran II el Catòlic nomenà per cobrir aquest ofici amb les condicions habituals dels seus nomenaments Climent Serrabona, beiner de Barcelona, el 2 de maig de 1480. A la seva mort el va substituir Jaume Osona, calceter de la mateixa ciutat, que va ser nomenat de manera vitalícia i amb els mateixos emoluments i privilegis que els seus predecessors en l'ofici, per l'emperador Carles, el 23 de setembre de 1519.⁴³⁵

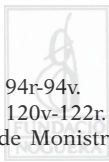
Aquest ofici també es va designar, de manera més simple, «trenca-dor de l'or i l'argent».⁴³⁶ És la denominació que apareix en una provisió de l'ofici expedida a favor de Pere Marí el 1562 per cobrir la vacant deixada per la mort del blanquer Andreu Manera.

Es tracta, també, d'un ofici que sorgeix com una derivació o especialització de les tasques inicialment pròpies del fonedor.⁴³⁷

5.2.1.19. *Aplegador de les restes d'or i d'argent*

Un altre ofici vinculat als forns, introduït en una data incerta, era el de l'«exrobatoris inmundiciarum auri et argenti» de les monedes batudes a la Seca Reial de Barcelona. Cal pensar que entre les propietats dels metalls preciosos hi ha la de fondre'ls i refondre'ls les vegades que calgui sense que perdin la seva naturalesa original ni les seves propietats i, tenint present que al llarg dels processos de fosa se'n perdia entre les deixalles del forn, dels riells i dels gresols, aquestes valuoses petites restes es podien recuperar i, per això, calia depurar les deixalles.

Es tractava d'una tasca que es duia a terme a petita escala en tots aquells obradors en els quals es manipulaven aquests metalls preciosos que, pel seu alt valor, feien rendible invertir l'esforç humà i material d'aplegar les restes, tractar-les i recuperar-ne el metall fi. En els tallers dels argenters era una tasca ben coneguda, tal com ho recorda el jesuïta Pere Gil (1551-1622): «Del mateyx modo que los Argenters rentan las bassuras de sas fornals, y casas; quant veuen o presumeyn, haver en elles Or, Argent, o altres metalls».⁴³⁸ També la pràctica que es dedueix

434. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 94r-94v.

435. ACA. Canc. Reg. 3878, f. 120v-122r.

436. ACA. Diversos, Marquès de Monistrol, perg. núm. 1098.

437. Vegeu l'epígraf 5.2.1.5.

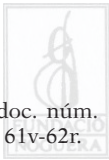
438. IGLÉSIES. *Pere Gil, S. I...*, p. 225-226.

en els documents ens ho referma, com, per exemple, en l'inventari dels béns de l'argenter Pere Navarro, aixecat a Vic el 1548, en el qual consta «mige càrrega de scubilla, poch més o mancho».⁴³⁹ Cal saber que amb el terme de ressons castellans *escubilla* es coneixia, especialment a les seques castellanes modernes, les restes de material de fosa riques en metalls fins altrament anomenades escombrim o agranadures.

El 8 d'octubre de 1479, el rei Ferran II el Catòlic confirmava la concessió feta pel seu pare al giponer de Barcelona Joan Descòs amb l'autorització expressa de fer-se substituir en el càrrec per una persona idònia si així ho considerava oportú.⁴⁴⁰ Es tracta, una vegada més, d'un ofici que sorgeix com una derivació o especialització de les tasques inicialment pròpies del fonedor.⁴⁴¹ El treball propi de l'ofici forçosa-ment devia fer que la seva intervenció només fos puntual i periòdica quant al tractament de les deixalles. És a dir, entrava en acció només quan hi havia un volum de residus considerat adequat per a tractar. És clar, però, que calia dur a terme una tasca puntual d'escombrar els forns i el seu entorn per anar aplegant aquests residus i custodiar-los adequadament atès el seu valor.

Un altre extrem que no coneixem però que es pot extrapolar de tallers moderns és el control de la higiene dels qui treballaven les monedes ja encunyades per ajustar-les al pes legal. És possible que, a més de recollir-ne les llimadures resultants del seu treball, també se'ls fes rentar les mans en piques d'aigua a fi de poder recuperar les partícules de metall, encara que d'aquesta operació no en queda cap constància a les seques reials de la Corona d'Aragó.

No sabem fidedignament si el tractament dels residus es duia a terme dins de la mateixa casa de moneda o bé es venien a fora. Sembla, en tot cas, que inicialment, quan no existia aquest ofici, les restes de retalls i de les fosses es tractaven a la mateixa seca, ja que en els lliuraments als fonedors consta metall en lingots juntament amb les agranadures. El tractament dels residus es feia en contenidors d'aigua en els quals s'anava decantant petites restes dels metalls fins. Així, per exemple, a la Casa de la Moneda de Madrid el 1718 el titular d'aquest ofici rebia el nom prou eloqüent de «maestro de lavar escobillas»,⁴⁴² a qui, per cert, s'assignava el sou d'acord amb els dies que treballava.

439. MIRAMBELL, «El taller...», doc. núm. 1, p. 28.

440. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 61v-62r.

441. Vegeu l'epígraf 5.2.1.5.

442. RODRÍGUEZ DE CATALINA. *La antigua...*, p. 48.

A la Seca Reial de Mallorca, el 1663, es documenta la recuperació de l'*escobilla*. Així, en un document de restitució dels instruments d'encunyació s'escriu que l'administrador «en dit nom requiri y demana al dit Pico en dit nom, la *escobilla* del dit batiment de moneda». ⁴⁴³

5.2.1.20. *Reescalfador de la moneda d'or i d'argent*

L'ofici de «recoctoris monete auri et argenti» ⁴⁴⁴ de la Seca Reial de Barcelona implicava assumir el procés de recoure o escalfar el metall treballat en planxes o en cospells per tal que recuperés al llarg del procés de fabricació les propietats físiques específiques originàries —especialment la mal·leabilitat— en una acció que a les seques castellanés modernes rebia el nom de «recocho» i que tenia lloc, normalment, en uns forns especials que allà —tant a les seques castellanés com a les virregnals americanes— s'anomenaven «hornos de recocho». Es tractava d'un espai amb brases per trobar el punt just d'escalfar el metall sense fondre'l (fig. 13). Òbviament, també era un ofici dels que van néixer com a derivació o especialització de les tasques que originàriament corresponien al fonedor. ⁴⁴⁵ El seu reconeixement com a ofici separat es va dur a terme en una data incerta.

Ferran II el Catòlic confirmava el 6 d'octubre de 1479 la concessió de l'ofici feta pel seu pare el 1477 en favor del mercader de Barcelona Pere Armengol, a beneplàcit reial i amb facultat de nomenar substitut idoni per al càrrec. ⁴⁴⁶ Pel que sembla, aquest no era un ofici únic sinó que a la seca de Barcelona n'hi havia, de manera simultània, diversos. Això és el que es dedueix del nomenament fet el 21 de març de 1480 pel mateix Ferran II el Catòlic en benefici de Guillem de l'Ala per revocació de l'anterior titular de nom Joan Gabarró. ⁴⁴⁷

El 26 d'abril de 1577 consta que el titular de l'ofici de «recoctoris monete auri» —el blanquer Joan Riquer— renunciava formalment al càrrec davant l'escrivà de la seca de Barcelona i se'n nomenava com a substitut el muler o tragner de Girona Guillem Montagut. ⁴⁴⁸ És clar que en aquesta època continuava havent-hi diversos titulars del mateix ofici atès que el 8 de novembre de 1577 se'n donava provisió a favor

443. BORRÀS. «Inventarios de la seca...», p. 2.

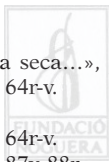
444. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 64r-v.

445. Vegeu l'epígraf 5.2.1.5.

446. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 64r-v.

447. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 87v-88r.

448. AHPB. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 1v.

d'Antoni Renalt, mercader de Barcelona, per cobrir la vacant existent per mort de l'anterior titular, l'apotecari de Peralada Martí Pisa.⁴⁴⁹

En la documentació de despeses assumides pel municipi de Barcelona sobre el seu patrimoni consta que, el 1693, van pagar un «pany de encadanat ab clau i son menester per la porta del aposento a ont recovan la plata».⁴⁵⁰ Aquest espai era diferent del lloc destinat a fondre la plata, segons es dedueix de la comptabilitat.

5.2.1.21. *Fabricant de les cassoles per cimentar l'or*

Es tracta d'un ofici que, amb la denominació de «fabricador de les cassoles per cimentar l'or», es documenta a partir d'una provisió específica feta per l'escrivà de la Seca Reial de Barcelona el 4 de juliol de 1577 a favor del matalasser de Barcelona Francesc Miquel.⁴⁵¹ Es torna a documentar una provisió similar el 20 de juliol de 1577 a favor de Montserrat Parra.⁴⁵²

És una mostra més de l'extensió de l'especialització d'oficis que va acabar regint a la casa de moneda. De nou, es tracta d'un ofici reconegut com a tal en una data incerta i que deriva de les tasques múltiples que inicialment requereien en el fonedor.

Aquest ofici, en definitiva, tenia la responsabilitat de produir o facilitar els nombrosos gresols que eren necessaris per a la fosa dels metalls dins de la seca. Estaven fets de terra refractària. Ja s'ha citat que en les excavacions de la Casa de la Moneda de Barcelona precisament es van localitzar les restes d'un d'aquests gresols.

449. AHPB. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 10v.

450. AHC.B. 1B XII-34, f. s/n.

451. AHPB. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 4v.

452. AHPB. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 9r.

SALARIS DELS OFICIALS DE LA SECA REIAL DE BARCELONA D'ACORD AMB ELS LLIBRES DE DESPESES
DE LA CASA DE LA MONEDA⁴⁵³

Oficials	c. 1337 ¹	c. 1349 ²	1353 ³	1383 ⁴	1433 ⁵	1473 ⁶	1494 ⁷	1508-1512 ⁸	1513 ⁹	1566 ¹⁰	1705 ¹¹
Mestre de la seca	-	-	-	-	-	18 d. per marc	5 d. per marc	2 s. per marc	5 d.	5 d.	5 d. per marc
Escrivà reial	-	60 ll.	-	9 d. per marc	-	-	2 d. per marc	-	2 d.	-	2 d. per marc
Lloctinent de l'escrivà	60 ll.	-	-	-	-	9 d. per marc	-	9 d. per marc	4 d. per marc	-	-
Escrivà del mestre	-	40 ll.	-	-	-	-	-	15 ll. anuals ¹²	-	-	15 ll. anuals ¹³
Guarda	60 ll.	60 ll.	5 ll. ¹⁴	-	-	7 d. per marc	3 d. per marc	7 d. per marc	-	2 d.	3 d. per marc per als dos
Assajador	60 ll.	60 ll.	60 ll.	-	-	-	2 d. per marc	-	2 d. per marc	2 d.	2 d. per marc
Ferrer i trosseller	-	-	-	-	-	-	2 d. i mig per Marc	2 d. per marc	2 d. i malla per marc	1 malla	2 d. i malla per marc ¹⁵
Tallador ¹⁶	-	348 ll.	-	6 d. per marc	-	6 d. per marc	2 d. i mig per marc	6 d. per marc	2 d. i malla per marc	2 d.	-
Fonedor	20 ll. ¹⁷	50 ll.	60 ll.	4 d. per marc	-	4 d. per marc	2 d. per marc	4 d. per marc ¹⁸	-	2 d.	2 d. per marc
Ajudant del fonedor	-	30 ll.	20 ll.	-	-	2 d. per marc	-	2 d. per marc	-	-	-
Mestre de la balança	60 ll. ¹⁹	60 ll.	100 s. ²⁰	7 d. per marc	-	7 d. per marc	-	7 d. per marc	1 d.	-	1 d. per marc
Obrer	-	-	-	18 d. per marc	10 d.	12 d. ²¹ per marc ²²	12 d. per marc	24 d. ²³ per marc ²⁴	12 d. per marc	1 s.	12 d. per marc
Moneder	-	-	-	18 d. per marc	4 d.	6 d. per marc	5 d. per marc	8 d. per marc ²⁵	5 d. per marc	6 d.	5 d. per marc
Conservador	-	-	-	-	-	6 d. per marc	-	7 d. per marc	-	-	-
Servidor de la balança major	-	-	25 ll.	-	-	-	-	-	2 d. per marc	-	-

453. Si no es diu res en sentit contrari, la quantitat expressa el salari anual.

<i>Oficials</i>	<i>c. 1337</i>	<i>c. 1349</i>	<i>1353</i>	<i>1383</i>	<i>1433</i>	<i>1473</i>	<i>1494</i>	<i>1508-1512</i>	<i>1513</i>	<i>1566</i>	<i>1705</i>
Escrivà del mestre de la balança	-	-	40 ll.	-		-	-	-			
Emblanquinador/Colrador	24 ll.	30 ll.	25 ll.	1. d. per marc		1 d. per marc	1 d. per marc	1 d. per marc	1 d. per marc	1 d.	1 d. per marc
Ajudant emblanquinador	-	25 ll.	20 ll.	-		-	-	-			
Andador i atenció a les taules de la fosa i blanquejament	15 ll.	-	-	-		-		-			
Ajudant de la Taula del pes ²⁶	-	25 ll.	-	-		-	15 ll. any	-	15 ll.		

1. ACA. RP. MR, vol. 1965, f. 39r.
2. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 56r.
3. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 63r.
4. ACA. RP. MR, vol. 1978, f. 155r i seg.
5. AHCB 1C XX-1, f. 80v.
6. ACA. RP. MR, vol. 1993, f. 42r.
7. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. LXVIII.
8. ACA. RP. MR, vol. 2000.
9. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, p. 478.
10. AHCB. 1C.V-13/5.2.8.
11. AHCB. 1B XIII-77, f. 120r.
12. En aquest cas, el salari és anual. Cal dir que el percep en qualitat de «jove del taulell o altrament dit «escrivà de mestre».
13. En el document es diu escrivà del taulell.
14. La quantitat és mensual i, per tant, equival a 60 ll. l'any.
15. En el document es diu entallador i ferrer.
16. Cobra una proporció del treballat d'acord al barem de 2 diners per marc treballat.
17. En la mateixa llista consta que l'altre fonedor cobra 15 ll.
18. En aquest cas, el salari es dona de forma conjunta per al fonedor i per al seu ajudant i puja a 6 d. per marc. Creiem, d'acord amb els salaris d'anys precedents, que l'assignació individual era de 4 i 2 diners, respectivament.
19. En l'assentament comptable consta que, d'aquesta tasca, se n'encarrega el mateix mestre de la seca.
20. L'organització del procés de fabricació de la moneda.
21. La quantitat és mensual.
22. En els documents es menciona el valor equivalent d'1 s.
23. En aquest cas, és possible que el salari fos a repartir, atès que es menciona el nom del cap dels obrers seguit d'«i companys».
24. En els documents es menciona el valor equivalent de 2 s.
25. Ens trobem davant d'un supòsit anàleg al salari dels obrers de 1473.
26. La referència a l'ofici és «jove del taulell». Vegeu l'epígraf 5.2.1.13.

5.3. L'organització del procés de fabricació de la moneda

Si en el capítol anterior⁴⁵⁴ s'ha presentat una aproximació a l'organització del procediment polític i de les responsabilitats en una emissió monetària i, en l'epígraf precedent,⁴⁵⁵ s'han enumerat els principals oficials que intervenien en el taller medieval, ara correspon exposar el funcionament tècnic i laboral intern del taller a l'època en què bàsicament es treballava amb el sistema d'encunyació a martell. Amb aquest objectiu utilitzarem, d'una banda, les fonts normatives que van establir el funcionament o regiment del treball a la Casa de la Moneda, com ara l'ordinació de 1285 de Barcelona,⁴⁵⁶ les instruccions trameses per Jaume II el Just per a l'emissió de moneda a la seca aragonesa de Sariñena el 1308,⁴⁵⁷ els detallats capítols de Romeu Pallarès per a la Seca Reial de Mallorca de 1407⁴⁵⁸ o l'anomenada «ordenació de les coses que són necessàries en tota seca», procedent de la Seca Reial de València,⁴⁵⁹ i, de l'altra, els coneixements que ens revelen els documents generats per la gestió quotidiana de la Seca Reial de Barcelona.⁴⁶⁰ Tot i que sempre que sigui possible ens remetrem als epígrafs anteriors dedicats, bàsicament, a catalogar el personal de la seca, algunes vegades no ens serà possible evitar reiteracions necessàries per a una millor comprensió del discurs general.

Cal dir que, com ja s'ha assenyalat, els moviments de personal d'una seca reial a una altra i la identitat de tasques que es duïen a terme en la fabricació de la moneda permeten la utilització de fonts diferents de les estrictament barcelonines sense gaires problemes. No oblidem, en aquest punt, que les seques de València, Esglésies o Càller, per exemple, van ser establertes en el segle XIV per Pere III el Cerimoniós, com ja s'ha assenyalat, amb personal portat directament de la de Barcelona i a les quals es van concedir els mateixos drets i ordenances que la casa de moneda mare.⁴⁶¹ A més d'aquest transvasament de personal i, amb ell, de coneixements, tècniques i experiències pràctiques organitzatives del treball, cal tenir en compte que l'encunyació monetària d'acord amb la tècnica de martell, en la qual ens centrarem, responia arreu a uns patrons molt similars, per no dir idèntics.⁴⁶²

454. Vegeu el capítol 4.

455. Vegeu l'epígraf 5.2.

456. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

457. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 283-285.

458. ARM. LR 16, f. 29r i seg.

459. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. I, p. 112-117.

460. ACA. RP. MR, vol. 1965-2004.

461. ESTRADA-RIUS. «La recepción...».

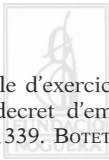
462. Sobre aquesta tècnica i les altres, vegeu: COOPER. *The Art and Craft...* i MURRAY; IZAGA, SOLER. *El Real Ingenio...*

5.3.1. CONVOCATÒRIA DEL PERSONAL DE LA SECA I APROVISIONAMENT DE METALL

Un cop superada la fase política de decisió sobre l'emissió monetària començaven les tasques pròpiament dites de fabricació de la moneda. En primer lloc, emesa l'ordre d'encunyació al mestre de la seca per part de l'autoritat emissora, aquell tenia la màxima responsabilitat directiva en l'organització de l'encunyació. La tasca s'havia d'acomplir sempre d'acord amb el tenor de les disposicions contingudes en el decret reial d'emissió (fig. 3).⁴⁶³ Es tractava d'un document de naturalesa jurídica que establia amb cura les característiques bàsiques del numerari que s'havia de fabricar, com ara el tipus o l'estampa que havia de mostrar, el tipus de metall i la seva llei, el valor amb el qual havia de circular al carrer i el seu pes o talla.⁴⁶⁴ En conseqüència, no s'especificaven aspectes purament tècnics o organitzatius atès que es pressuposaven ben coneguts pel personal de la seca i, per tant, superflus.

El primer que calia en emprendre una emissió era convocar el personal necessari que s'estimava que havia de participar en l'encunyació. Ja s'ha assenyalat en diverses ocasions que el treball a la seca solia ser temporal, atès que, de manera general, no sempre es fabricava moneda de manera contínua i que, per això, el personal col·legiat solia tenir una altra feina ordinària que havia de deixar quan es donava l'ordre d'iniciar una emissió. A canvi de la doble condició laboral, el personal rebia uns privilegis importants que feien desitjable aquell estatut.⁴⁶⁵ També cal tenir en compte que, a vegades, la convocatòria no era per a treballar a la seca de la ciutat, sinó per a anar a batre moneda a una nova seca situada en una altra població. En aquest sentit, ja s'ha mencionat el trasllat de personal barceloní a Perpinyà, a València, a Esglésies o a Càller al llarg de la segona meitat del segle XIV o dels valencians al servei de Joan II el Sense Fe durant la Guerra Civil per batre moneda, per exemple, a Balaguer.

Des de l'òptica del rei i del col·legi era bàsic que els treballs de fabricació de moneda els duguessin a terme obrers i moneders col·legiats per tal d'evitar el que avui en diríem l'intrusisme professional. Per aquesta raó, el monarca afegia una clàusula en el contracte d'arrendament de l'encunyació de florins a Perpinyà el 1356 per la qual s'establia que els arrendataris podien triar el personal —excepció feta

463. ESTRADA-RIUS. «Un exemple d'exercici...», p. 48.

464. Vegeu, per exemple, el decret d'emissió dels alfonsins d'or de Sardenya atorgat per Pere III el Cerimoniós el 1339. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXIII.

465. Vegeu l'epígraf 3.7.3.2.

de l'assajador i els guardes— amb l'única condició que «hagen a ésser moneders e obrers per atorgament del senyor Rey».⁴⁶⁶

No sabem com es feia la tria dels convocats ni quin criteri es prenia. Sí que ens consta, com hem defensat prèviament, que a la seca hi havia més col·legiats que no pas personal actiu.⁴⁶⁷ En tot cas, calia fer uns càlculs i unes estimacions que devien ser, probablement, responsabilitat del mestre d'acord amb l'encàrrec que l'autoritat emissora feia en el decret d'emissió. Es fes com es fes, quan arribava la convocatòria per anar a la seca a treballar no sempre tots els col·legiats devien estar disposats a seguir-la de bon grat. Això, pel fet que alguns d'ells el que possiblement volien eren els privilegis i les immunitats inherents més que una feina que no era fàcil. Per tant, no devia ser estrany que s'hi resistissin o almenys que intentessin excusar-se.⁴⁶⁸ En tot cas, algun tipus de resistència havia d'haver-hi quan calia que l'andador de la Seca Reial de Barcelona⁴⁶⁹ convoqués els obrers i els moneders per anar a treballar a la seca i aquest personatge cobrés una quantitat en compensació dels seus esforços en «citar⁴⁷⁰ e forssar⁴⁷¹ los obrers e monaders».⁴⁷² Igualment, els capítols de redreç de la Seca Reial de Mallorca de 1407, en previsió d'aquests comportaments absentistes, disposaven que, si aquells s'hi resistien, el mestre «puxa forsar qualsevol monaders o obres de vanir obrar en la dita secha e posar-los pena de xxx lliures de Malorques».⁴⁷³

Pel que fa a la situació excepcional ja mencionada de trasllat dels col·legiats de la seca d'una localitat a una altra per disposició reial, cal dir que també era obligatòria. Tenim documentat el cas del trasllat forçat de personal de la Seca Reial de Perpinyà a Girona per a fabricar moneda. En particular, es conserva l'ordre reial del 25 de novembre de 1409 per la qual es disposava el trasllat general del personal.⁴⁷⁴ En aquesta ordre es prescriu el trasllat dels obrers i els moneders sota amenaça d'una pena pecuniària o multa de 200 fl. d'or d'Aragó a satisfer en cas d'incompliment a executar de manera immediata pels alcaldes de la seca perpinyanesa. Igualment, el trasllat ja esmentat de

466. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXIII, p. 328.

467. Vegeu l'epígraf 3.7.4.

468. Vegeu el que ja s'ha comentat sobre la col·legiació fraudolenta. Vegeu l'epígraf 3.7.5.4.

469. Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

470. En el sentit de notificar la convocatòria.

471. En el sentit d'executar davant negatives o resistències.

472. ACA. RP. MR, vol. 1978, f. 152r.

473. ARM. LR 16, f. 36r, cap. núm. 25.

474. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XLIX.

1462 de la seca de València a la localitat de Balaguer d'un grup de 13 membres del taller valencià.⁴⁷⁵ També el 1535 el personal de la seca de Perpinyà es va traslladar a Barcelona per col·laborar en la fabricació de moneda per a l'expedició de Tunis.⁴⁷⁶

La convocatòria es devia de fer d'acord amb les llistes incloses en els llibres de matrícula, que estaven guardats, presumiblement, a l'escribania de la Seca Reial de Barcelona i que permetien el control dels col·legiats. Com que el nombre d'inscrits⁴⁷⁷ no era excessiu i, a més, a la baixa edat mitjana es va voler limitar,⁴⁷⁸ la convocatòria potser no era pública com hem vist a Perpinyà, sinó personalitzada. En aquest cas seria diferent de les convocatòries generals que sabem que el rei empenia quan necessitava professionals diversos —mestres d'aixa, calafats, remolars, etc.— per preparar, per exemple, la construcció d'un estol de galeres a la Drassana Reial de Barcelona.⁴⁷⁹

Una excepció a aquest règim es devia donar quan, per les raons que fossin, no hi havia prou personal disponible per a dur a terme una encunyació. Aleshores sí que es devia sol·licitar l'assistència de personal d'altres seques reials o bé, excepcionalment, fer ingressar personal nou. Això darrer és el que va passar en ocasió del començament d'una nova emissió de croats de Barcelona el juliol de 1407 quan el rei Martí l'Humà disposà —en data 28 de setembre de 1407— que no havent-hi prou personal el mestre pogués triar obrers i moneders.⁴⁸⁰

* * *

La primera operació tècnica imprescindible per posar en marxa el procés de fabricació de moneda, una vegada ja es tenia el capítol de personal solucionat, era obtenir el metall necessari; en particular, l'or, l'argent i el coure que constituïen la matèria primera del negoci. El darrer metall era utilitzat de lliga en l'aliatge fixat en el decret d'emissió. En la majoria de seques no vinculades a una explotació directa d'una mina, com era el cas, per exemple, de la Seca Reial

475. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. II.

476. MATEU. *Las acuñaciones barcelonesas...*, p. 24 i seg.

477. En els casos més nombrosos, s'han arribat a comptar els dos centenars de moneders com a la Seca Reial de Sevilla o el centenar de la Seca Reial de Lisboa. Vegeu els documents acreditatius d'aquests nombres, respectivament, a PERES. *História dos moedeiros...*, tom 1, doc. 6 i doc. 37, 46, 47 i 69.

478. Vegeu els epígrafs 3.7.3.4. i 3.7.6.

479. En aquests supòsits es feien crides públiques en llocs concorreguts de la ciutat. Vegeu ESTRADA-RIUS. *La Drassana Reial...*, p. 67-68.

480. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 198.

d'Esglésies, a Sardenya,⁴⁸¹ l'obtenció del metall es feia per mitjà de la seva adquisició. Es tractava, per tant, d'iniciar un mecanisme de contractació del metall necessari. Tal com es veu en la documentació de compra de metall de la Seca Reial de Barcelona, la contractació era entre els particulars —argenters o mercaders en la seva majoria— i la mateixa seca.

L'explotació de l'or a Catalunya va ser molt residual i, en època medieval i moderna, es va restringir, majoritàriament, a l'extracció del mineral de les sorres auríferes d'alguns rius. Francesc Eiximenis (c. 1340-1409) mencionava aquest origen en comentar en la seva obra que el Principat no era terra de mines d'or, però sí que en alguns dels seus rius es trobaven palletes d'aquest metall. En particular, mencionava que «d'aquesta payola⁴⁸² s'atropa en dos rius de Cathalunya, ço és en lo riu appellat Segre, qui passa per Leyda e per Balaguer, qui devalla dels grans e alts munts Perineus, posats entre Aragó e Gascunya; e axí mateix ne aporta una pocha d'ayga corrent qui és après Ostalrich, que devalla dels alts munts de Muntseny,⁴⁸³ jatsia que aquesta payola no sia tant grossa ne tan plena com és aquella qui ve en Barberia». ⁴⁸⁴ També Anselm Turmeda (c. 1352-d. 1423) escriu vers 1420 en el capítol primer del seu tractat biogràfic *Tuhfa* que «a la ciutat de Lleida, en terra catalana, [...] la qual té un gran riu que la travessa, on he vist or barrejat amb arena i, tanmateix, la gent considera que les despeses per a obtenir-lo no satisfan el seu benefici, i per això és deixat e banda». ⁴⁸⁵

El jesuïta Pere Gil (1551-1621), ja en època moderna, recull que «de aquest metall tant precios com es lo Or, no ha volgut Deu privar a Cathaluña: ans be y a hagut en los setgles passats minas de Or en los monts pyrreos. Dehont perventura se prengue antigament aquella sententia de St. Armengol lo qual parlant de la vall ahont esta la Seu de Urgell, y per la qual passa lo riu Segre digue *vallis aurea sed plena scorpionum*. Y encara que (a)vuy en dia no y ha en Cathaluña mina uberta de Or; pero hay en Cathaluña tres rius dels quals (a)vuy en dia se cull Or. Lo primer es lo riu Segre en lo qual se pesca lo Or junt a Leyda; y lo modo de pescarlo y traurel es desta manera; que lo qui vol traurer lo Or se posa en lo riu y en lo lloc ahont regolfa lo Riu; y te un instrument a modo de pastera clos bayx y ubert dal, lo

481. TANGHERONI. *La città dell'argento...*

482. Es refereix a les palletes d'or.

483. Es refereix, molt probablement, al riu Tordera.

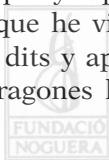
484. EIXIMENIS. *Dotzè...*, vol. 1, 1, cap. 149.

485. TURMEDA. *Tuhfa...*, p. 25.

qua(l) algunes voltes es rado com un tallador; y tindra un palm y mig de diametro, y mitg palm poc mes o menys de fondo: altres voltes en quadrat y te dos palms de llarc y palm y mitg de ample. y lo home dins la aygua en lo ragolf, omple aquell instrument de arena y aigua; y despres comença a menejar y cendrer aquella aygua ab la arena, donant colps per lo costat de dit instrument; y donant ursadas pe fer caurer la arena y conservar lo Or que esta mesclat en la arena: y lo or com sia mes pesat sen va bayx. Del mateyx modo que los Argenters rentan las bassuras de sas fornals, y casas;⁴⁸⁶ quant veuen o presumeyxen, haver en elles Or, Argent, o altres metalls, y lo home qui es versat en cercar dits llocs accommodats en los quals regolf mes lo Riu Segre; y es destre en pescarlo y netejarlo del modo predict, guanya molt be son jornals; algunes vegades, en algunes occasions y avingudes del Riu de tal ventura ques enriqueyx: si be es veritat que pochs se enriqueyxen en aquest offici en lo Riu Segre.

»Lo segon Riu del qual se trau or en Cathaluña es lo riu Tordera y traue ab aquest artifici que los homens que son versats y experimentats en traurel y pescarlo, posan unas bigas llargas de pi en certs llocs en los quals lo riu regolf, y mou arenas primas; y las bigas se assentan ab tal concert y orde que tenen lo ample del riu, y la una està damunt de la altre a modo de graò de escala, y en totes estes bigues bayxes y altes y ha uns clotets quadrats o redons de tres ò quatre dits de fondo. y en aquell clotet de ditas bigas cauen las arenas ab las fulletas de Or, y estant alli y remolinant la aygua per dits clots, la arena yx, y lo or com à mes pesat se aploma, restant bayx y desta manera despres quant lo riu minva se cull; ò de quatre en quatre dies se regoneyxen las bigas y se cull lo or. De aquest or han vist molts argenters de Cathaluña y es or de vint y dos quilats y mitg: y alguns homens de Palau Tordera, y altres que viuen y tenen casa cerca de dit Riu ab poc treball, y poc gasto, y poc perill de perdrer son treball se son fets richs [...].

»Lo tercer riu del qual se trau Or se nomena Orlina lo qual passa cerca de Paralada y per ventura es nomenat aquest riu Orlina perque aporta Or. En las arenas de aquest riu se troba fullataria de Or y de Plata, la qual yo he vista. Veritat es que la fullateria es tan prima y delicada, que sis beneficia dupte yo ques tragues or o plata sino seria en molt poca quantitat; perque he vist ab experiencia, que prenent una fulleta plateada entre dos dits y apretant la y menejant la tota se desfeya. Un home de nacio Aragones lo qual havia estat molt temps

486. Vegeu el que s'ha dit respecte a les *escobillas* a l'epígraf 5.2.1.19.

en la India Occidental: y havia tractat ab personas molt experimentadas en minas de Or y plata; dona una informacio, per a traurer Or y Plata de aquest Riu; la qual informacio yo viu y se pot posar assi.»⁴⁸⁷

Lluís Baldo en el seu memorial reivindicatiu dels comtats de Rosselló i Cerdanya de 1626, també explica com s'extreia or dels rius Segre i Tet.⁴⁸⁸ Encara el numismàtic Josep Salat i Mora (1762-1832) assenyalava aquestes mateixes localitzacions, juntament amb altres detalls sobre els processos utilitzats en l'extracció de les palletes de les sorres, en la seva obra publicada el 1818, similars a les ja exposades, fins a fer sospitar que no les treu de primera mà, sinó de les esmentades obres.⁴⁸⁹ L'or d'aquesta procedència fluvial era diferent de l'extret de les mines i, segons Eiximenis, era «apellada per los metallers aur de payola».⁴⁹⁰

En canvi, sí que existien al Principat algunes mines de plata. Una de les referències, la trobem, per exemple, en un document del *Liber feudorum maior* que recull la venda d'una possessió feudal que incorporava unes mines situades a l'Alta Garrotxa. Efectivament, Bernat de Llers venia al rei Jaume I el Conqueridor el 18 de març de 1225 el castell i el terme denominats Roques de Bassegoda, en el qual hi havia el lloc anomenat, significativament, Menara de Bassegoda, pel preu de 33.000 s. barcelonesos. En aquest lloc hi havia una mina o «argentera tam de argento, ferro, cupro, plumbo et stagno, quam de alio quolibet metallo», i Bernat venia en el terme de l'esmentada vila tot el que tenia «tam super terram quam subtus terram, generaliter et sine omni excepcione».⁴⁹¹

Més importants i famoses van ser les que s'explotaven al comtat de les Muntanyes de Prades i a la baronia d'Entença al segle XIV i que tenien com a centre administratiu la vila de Falset (Priorat).⁴⁹² L'explotació medieval ja està documentada almenys un segle abans atès que el preposít de Tarragona va aportar a la campanya de conquesta de Mallorca, segons el *Libre dels Feyts*, miners dels seus dominis. Aquests van ser els responsables d'excavar els túnels o caves que havien d'ajudar a enderrocar les muralles de la Ciutat de Mallorca. En la *Crònica* de

487. IGLÉSIES. *Pere Gil, S.I...*, p. 225-226.

488. BALDO. *Aclamacion...*, par. 43 i 44.

489. SALAT. *Tratado...*, tom I, p. 5-7.

490. EIXIMENIS. *Dotzè...*, vol. I, 1, cap. 149.

491. ROSELL. *Liber Feudorum Maior...*, vol. 2, doc. núm. 518, p. 30-32..

492. MARTÍNEZ ELCACHO. «Pro crisis argenti...», tesi doctoral inèdita llegida a la Universitat de Lleida el 2014. El treball se centra en l'explotació d'aquestes mines d'argent durant el govern de l'infant Pere, entre 1342 i 1358.

Desclot es diu expressament que «lo paborde de Tarragona⁴⁹³ començà a fer una cava molt gran e pregon a argenters, qui saben de caves a fer»⁴⁹⁴ i que la va acabar amb èxit.⁴⁹⁵ També consta que el 1343 i el 1349 el comte Pere, senyor d'aquelles contrades, va fer venir miners del jaciment argentífer d'Esclésies per treballar al Priorat.⁴⁹⁶ També es documenta en aquest període el trasllat de la plata de Falset a Barcelona via marítima, segurament amb destinació a la seca.

Es tractava d'unes mines que, sense tenir la importància dels rics jaciments centreeuropeus,⁴⁹⁷ també van gaudir d'una certa projecció. La prova més evident és la seva menció a les Corts de Castella celebrades a Briviesca el 1387, en les quals es va legislar sobre el repartiment dels guanys del fruit de la troballa de jaciments miners establint el dret a un terç dels guanys per a qui la trobava i dos terços per al fisc reial i es van portar a col·lació els guanys que en treien l'emperador i altres senyors d'Alemanya, així com el comte de les muntanyes de Prades, que «se aprovechó de las mineras que avia en el dicho condado, que valia oy más de treynta mill florines de renta sacadas las costas».⁴⁹⁸

També parla d'aquestes mines el jesuïta Pere Gil, que va escriure a la seva *Geografia de Catalunya*: «De Argent finissim y ha minas en Cathaluña. Primerament en Vallespir que està cerca de la montaña de Canigo en los monts Pyrineos es fama que y hague minas de Argent. Tambe (a)vuy en dia se mostra una grandissima mina en las montanyas de Pradas, la qual per espay de molts anys se creu va durar, y della se presum y creu ques tragueren antigament molts milions de lliures; segons (a)vuy en dia se mostran los senyals de moltissimas y profundissimas covas, y tan llargas y grans que espantan als qui las veuan. Y com la condicio de la plata ques trau de mina sia nayxer pura y fina, que (segons modo de parlar usat en los Argenters) se nomena de dotze diners de Ley cendrada y pura: font lo Argent desta mina lluentissim com un mirall purissim y perfectissim. Y ara en nostres temps viuan Argenters en Barcelona los quals me han referit que alguns homens sercant per alli acas trobaren als costats de ...»⁴⁹⁹ de

493. Era el senyor d'un territori amb bones mines veí al que després serà el comtat de les muntanyes de Prades.

494. DESCLOT. *Llibre del rei...*, cap. XLI, par. 11-14.

495. *Ibidem...*, cap. XLIV, par. 45-48.

496. Sobre l'arribada d'aquests sards, vegeu FLORES. «Els sards...», i, molt especialment, les aportacions recents de la citada tesi de MARTÍNEZ ELCACHO. «Pro crosis argenti...», p. 327-354.

497. SPUFFORD. *Dinero y moneda...*, p. 147-175.

498. *Cortes de los antiguos reinos de León...*, tom. 2, p. 397.

499. Buit cremat per la tinta en el paper del manuscrit.

dita mina algunas uberturas causadas per las ayguas y pluhas de tan temps en las quals verén algunas venas encara que petitas de Argent, y cavaren y tragueren molts centenars de ducats de dit argent, y no dupte yo, sino que si (a)vuy hi y hagues algun Rey, princep, ò home poderos, que volgues gastar y emprendre aquest negoci, y ab diligencia fes cavar y veurer peer homens versats y experimentats en minas de Argent; que trobaria minas de finissim argent; no sols en lo dit lloc de las Montanyes de Prades, pero en altres de Cathaluña. Que per esta causa pot ser y es cosa verisimil, que molts llochs en Cathaluña tenen nom de Argentera; porque en ells o cerca dells se treya o beneficiava antiguament lo argent».⁵⁰⁰

En bona mesura, la legislació sobre cerca i troballa de menes o vetes de metall en els diferents territoris de la Corona d'Aragó era similar a la que s'aplicava a la cerca i troballa de tresors i, fins i tot, a vegades aquest darrer concepte s'estenia i es confonia amb la troballa d'una riquesa natural. En aquest sentit, Jaume Callís, en la seva obra *Margarita fisci*, menciona el supòsit immediatament després de la troballa d'un tresor com a conceptes anàlegs. El jurista determina que qui en un lloc troba una vena de metall i amb el seu esforç la treballa i en depura el metall ha de donar dues desenes parts del producte al fisc si és un domini públic i una desena al propietari si el terreny és privat.⁵⁰¹ Igualment, Acaci de Ripoll, en el seu tractat de les regalies de 1644, tracta conjuntament tresors, mines i salines, amb l'argument de partida que totes estan sota terra,⁵⁰² i les considera dins de les regalies majors.⁵⁰³

La Corona, com la resta de titulars de senyories, tenia interès en la cerca de jaciments miners nous. Es conserva, en aquest sentit, la petició que feia Pere el Cerimoniós a Pere Ramon, de Barcelona, demanant el 1369 una còpia d'un llibre que anomena «libre dels tresors amagats» que havia encarregat.⁵⁰⁴ La cerca de tresors —dins de la qual hi havia les mines— tenia una llarga tradició en la qual fins i tot hi cabia la màgia, cosa que, naturalment, estava perseguit. Una altra via que la monarquia tampoc no va deixar d'explorar —de Pere III el Cerimoniós a Felip II de Castella i I d'Aragó—⁵⁰⁵ en el seu afany

500. IGLÉSIES. *Pere Gil, S.I...*, p. 222-223.

501. CALLÍS. «*Margarita...*», p. 34.

502. RIPOLL. *Regaliarum...*, p. 101 i seg.

503. *Ibidem*, p. 5.

504. RUBIÓ. *Documents...*, vol. 2, doc. núm. CLXII.

505. Sobre el tema vegeu, respectivament, les referències contingudes a GARCIA FONT. *Historia de la alquimia...*, p. 147 i 187 i seg.

d'obtenir metalls preciosos va ser l'alquímia. Consta l'interès del Cerimoniós el 1372 pels experiments del mestre alquimista Àngel de Francavila a Tortosa que, suposadament, convertia l'argent viu en argent fi.⁵⁰⁶ Igualment, el 1384, el mateix monarca es dirigia al seu primogènit sobre una obra d'alquímia d'or i de plata a fer a Montblanc.⁵⁰⁷ Cal tenir present que alguns alquimistes medievals catalans es van veure implicats, a més, en casos de falsificació de moneda.⁵⁰⁸ Així, consta el procés contra l'alquimista mestre Sicard a Girona el 1325⁵⁰⁹ i, anteriorment, en temps de Jaume I el Conqueridor també es constata la intervenció d'alquimistes en el descobriment de la trama de falsificadors de Tarassona.⁵¹⁰ Alguns autors van escriure contra aquests alquimistes. Així, cal recordar l'*Epístola contra alchimistas*, del dominic Nicolau Eimeric (c. 1316-1399), escrita el 1396,⁵¹¹ i el *Tractatus contra alchimistas* de l'abat Bernat Estruç o Estruch († 1419) de Sant Cugat del Vallès el 1404.⁵¹²

Jaume Callís defensava que ningú podia tenir mines d'or, d'argent, d'altres metalls o de sal a Catalunya, ni extreure'n el producte, sense disposar d'una llicència o concessió del príncep. L'autor es fonamentava, a tenor de les autoritats citades, en els juristes del dret comú.⁵¹³ Després de detallar els drets i la divisió dels guanys de l'explotació, saltava a la praxis de l'època, de la qual afirmava era costum que el rei donés la llicència retenint la quarta o la cinquena part, encara que havia vist també llicències en les quals es reclamava la setena, la vuitena o la desena part, segons el que s'hagués convingut amb el monarca.

En són un testimoni clar les concessions o llicències que Pere III el Cerimoniós va concedir l'any 1381 a Miquel Duran senyor i júnior —pare i fill homònims, ciutadans de Saragossa— per tal que cerquessin minerals a tots els territoris peninsulars de la Corona d'Aragó.⁵¹⁴ Uns privilegis de cerca que es van renovar per part de Martí I l'Humà per un període de deu anys més a Miquel Duran, júnior, el 1398.⁵¹⁵ També els diputats del General de Catalunya, en qualitat de procuradors de la senyoria que tenia el General de Catalunya sobre el terme de Sant Miquel de Colera, al cap de Creus, van atorgar diverses llicències de

506. RUBIÓ. *Documents...*, vol. 1, doc. núm. CCXLIX.

507. *Ibidem*, vol. 1, doc. núm. CCCLII.

508. ESTRADA-RIUS. *La falsificació de la moneda...*, p. 45.

509. ACA. Canc. Processos en quart, 1325D.

510. CANELLAS. «Fuentes de los Anales...».

511. BnF. Ms. 3171, f. 45.

512. BNE. Ms. 6213.

513. RIPOLL. *Regaliarum...*, p. 118.

514. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XLI i XLII.

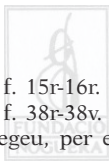
515. *Ibidem*, doc. núm. XLIV.

cerca de metalls preciosos el 1443⁵¹⁶ i el 1444.⁵¹⁷ És possible que alguns dels lingots que consten adquirits per la Seca Reial de Barcelona tinguessin aquest origen català, però en l'estat actual de les investigacions documentals i metal·logràfiques no es pot constatar.

Molts mercaders aprofitaven la necessitat d'aprovisionament de metalls que tenien les cases de moneda per orientar part de la seva activitat a obtenir precisament or amonedat en dobles morisques —és a dir, dobles dinars musulmans— o en lingots a les places del nord d'Àfrica per vendre'l després a les seques de la Corona d'Aragó. Les autoritats locals sabien bé d'aquesta via d'obtenció del metall preciós i estaven molt interessades a protegir-la contra qualsevol eventualitat que amenacés l'arribada del flux metàl·lic. Es tractava d'una preocupació que es pot resseguir en la documentació a través de previsions destinades a evitar els atacs piràtics que posaven en perill el comerç. Si bé l'adquisició de les dobles morisques va ser molt important, cal tenir present que al llarg dels segles xiv i xv també van ser-ho, en una proporció que només podria resoldre un estudi quantitatiu dels llibres de compra de metall de la seca, els florins de Florència, els rals de Mallorca, les dobles de Castella i els escuts de França. Totes aquestes espècies monetàries consten en aquells llibres en un sentit que no és altre que el de moneda-mercaderia.⁵¹⁸

De fet, aquest comerç de metalls amonedats va ser molt actiu a tota la Corona d'Aragó, tal com ho ha resseguit Mario del Treppo.⁵¹⁹ Es tractava d'or, d'argent i de billó —tant encunyat com en barres— que arribava a Barcelona per terra i per mar. Simplificant, es podria dir que l'or arribava per mar d'Àfrica, mentre que la plata arribava, més sovint, per terra o per mar procedent dels mercats provençals —especialment Montpeller— per mitjà dels nombrosos mercaders italians: especialment, al segle xiv, genovesos i, un segle més tard, florentins.

El batlle general de València s'adreçava, en aquest sentit, al rei Ferran I d'Antequera el 1413 per tal que protegís els vaixells que comerciaven amb el Magrib o amb el regne de Granada atès que «tot quant or entra en aquest regne ve a mà de les mercaderies, qui van en terra de moros e porten-ne dobles e, com són aquí, meten-les en la

516. ACA. Generalitat, N-653, f. 15r-16r.

517. ACA. Generalitat, N-653, f. 38r-38v.

518. Sobre aquest concepte vegeu, per exemple, SANAHUJA. *La moneda municipal...*, p. 28.

519. TREPPPO. *Els mercaders catalans...*, p. 241-255.

seca».⁵²⁰ El mateix batlle general, un any més tard, s'adreçava de nou al monarca tot insistint en la seva demanda i en aquesta ocasió, per reforçar els seus arguments aportava algunes dades sobre la vinculació de l'or procedent del comerç amb les terres musulmanes al funcionament de la Seca Reial de València. Per aquesta raó, l'oficial reial facilitava al monarca resultats obtinguts directament de la casa de moneda valenciana en els quals es mostrava com l'abundant arribada de dobles i la seva conversió en florins d'or d'Aragó feia que la «seca prèn gran melloria»⁵²¹ i, per tant, era en benefici del fisc reial. El flux d'or islàmic amonedat cap a les seques per ser convertit en florins era tan gran que en alguns documents —en particular un de 1356 de la Seca Reial de Perpinyà— es menciona en l'apartat d'aprovisionament «or de dobles».⁵²²

Per tal d'aprofitar el flux de metall preciós calia, naturalment, que tot estigués preparat a la seca. Així ho manifestaven els jurats de la ciutat de València quan, el 1405, s'adreçaven a Francesc Ferrer, moneder de la seca de la ciutat, instant-lo que retornés a les seves obligacions a la Casa de la Moneda. Els jurats, en particular, li retreien que «la sequa d'ací, per vostra absència, és privada molt dampnosament de sa obra, car, vulla's los mercaders d'aquesta ciutat, vulla's persones straynes qui vénen de les parts de Barberia e d'altres ab lurs dobles, pus no troben aviament en la secca, han a ffer de lur dan a trametre-les a Barchinona e a laguiar lurs affers per no haver aviament de lurs dobles. E la ciutat pert molt en açò, pus no s'i baten, e la sequa no poch, car l'or ix de la terra en falta vostra e de la dita sequa, e lo guany que-s faria no-s pot cobrar».⁵²³ El que és clar és que si a la Seca Reial de València no es podia assumir aquell or, la de Barcelona l'esperava amb les portes obertes. Aquesta dada ens permet constatar una certa competència potencial entre les diverses seques reials que, en el segle xv, es devia dirimir a favor de València.

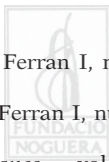
En algunes ocasions, el primer que es feia en emprendre una emissió monetària era restringir la circulació de metall entre els particulars. Així, el 29 de maig de 1353 es van fer crides a Barcelona per les quals es prohibia comprar i fondre billó sense permís del mestre de la seca. D'aquesta manera, l'aprovisionament de metall per a fabricar

520. ACA, Canc. Cartes reials Ferran I, núm. 445. Document publicat a: TINTÓ. *Cartas...*, doc. núm. 12.

521. ACA, Canc. Cartes reials Ferran I, núm. 758. Document publicat a: *Ibidem*, doc. núm. 22bis.

522. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xxxii.

523. RUBIO VELA. *Epistolari...*, doc. núm. 47.

moneda era garantit. Aquestes crides es van repetir, per exemple, l'11 de desembre el 1355 i el 4 de juliol de 1357.⁵²⁴

En altres ocasions, el metall portat a la seca eren monedes catalanes degradades pel fet de ser retallades i que eren retirades de circulació. Alguns municipis, fins i tot, les podien recollir entre els veïns, a manera de servei comunal, per tal de portar-les a la Seca Reial de Barcelona, tal com està documentat en el cas de la vila de Cervera.⁵²⁵ Aquesta pràctica també es documenta, per exemple, en el primer quart del segle XVII a Barcelona a l'hora de depurar el circulant⁵²⁶ i encara a l'emissió de 1718-1720.⁵²⁷

Els monarques, per tal d'estimular l'aprovisionament de metalls, també podien arribar a donar garanties jurídiques especials destinades a protegir tots aquells que els portessin a la seca per encunyar. Així, per exemple, Jaume I el Conqueridor l'any 1272 escrivia a tots els seus oficials advertint-los que rebia sota la seva protecció i especial guiatge tots aquells que duguessin or per encunyar masmudines d'or.⁵²⁸ També Pere III el Cerimoniós va emetre el 1340 una provisió per la qual donava guiatge i seguretat⁵²⁹ a totes aquelles persones que duguessin metalls per a vendre a la Casa de la Moneda de Barcelona.⁵³⁰ D'acord amb el tenor de la provisió, totes les persones que proveïssin d'argent i billó la seca reial estarien sota la protecció del rei, tant mentre empenguessin el camí d'anada, mentre estiguessin al lloc, com durant la tornada i, per tant, no podien ser marcats, detinguts, empenyorats ni patir altres danys. El mateix monarca tornava a emetre un guiatge similar l'any 1362.⁵³¹

Totes les previsions esmentades van ser mantingudes en temps dels successors immediats de Pere III el Cerimoniós, tal com es pot veure en les clàusules dels contractes d'arrendament de les seques, i, a més, es preveia que es divulguessin per via de crida pública per estimular així l'arribada del metall.⁵³² De totes maneres, en aquests contractes també s'establien uns límits temporals dels privilegis dels quals havien de gaudir aquells que portaven metalls a la seca per evi-

524. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XXX.

525. LLOBET. «Les trameses...», doc. núm. II i III.

526. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*

527. Vegeu el material relatiu a BC. Arx. 790, 791 i 792.

528. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. X.

529. Sobre aquestes figures jurídiques, vegeu FERRO. *El dret públic...*, p. 344-345.

530. AVP. AA. 9. *Libre de constitutions...*, f. 15r.

531. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XXXIII.

532. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LI, p. 397.

tar-ne, justament, un ús fraudulent encobridor d'altres activitats. El que denoten aquestes provisions especials de la Corona és l'interès que aquesta tenia per poder garantir l'aprovisionament de les seves seques de Barcelona i de Perpinyà.

La prohibició d'exportació de metall preciós, amonedat o no, fora de les fronteres de la Corona també era una norma general ben establerta destinada a evitar l'empobriment del regne. Pere III el Cerimoniós justificava la mesura: «per bé e profit dels nostres regnes e terres, e per tal que aquelles no romanguen despoblades, o buydes d'or, e d'argent, e d'altre metall, com se'n pogués seguir irreparable damnatge a Nós e a les dites terres nostres».⁵³³ No en va, la sortida d'or i plata era considerada molt perjudicial, en general, per a l'economia interna.⁵³⁴ Així ho expressava amb tota claredat Francesc Eiximenis en el seu *Dotzè* en aconsellar, a través dels seus exemples, que «jamés la comunitat no leix exir fora de si argent, ne aur, ne lex fondre sa peccúnia».⁵³⁵ En aquest sentit, també eren ben conegudes les activitats especulatives que amb els metalls i les monedes duïen a terme alguns mercaders. Vegeu, en la mateixa direcció, el testimoni teòric però eloqüent i basat en les evidències de la seva època que aporta el tractat escrit per Arnau de Capdevila el 1437 i que adverteix vivament contra les activitats especulatives dels mercaders italians.⁵³⁶ Aquest moviment especulatiu encara es repetiria amb tota força i intensitat en el primer quart del segle XVII.⁵³⁷

El monarca, no obstant això, sempre podia establir excepcions a la prohibició a través de l'exercici de la via de gràcia manifestada per mitjà de llicències generals o particulars en les quals s'autoritzava els beneficiaris a poder extreure determinades quantitats d'or o d'argent. Així ho podem deduir d'un privilegi atorgat per Pere III el Cerimoniós el 1343 a la ciutat de Barcelona en el qual es concedia als barcelonins poder extreure argent de tots els territoris sota domini reial.⁵³⁸ També en una altra lletra de manament del mateix sobirà, dirigida el 1383 al tresorer reial, es recordava als oficials la llicència atorgada a dos membres de la família barcelonina Gualbes d'extreure 2.000 peces d'or

533. SALAT. *Tratado...*, tom. II, doc. núm. XL.

534. *Ibidem*, doc. núm. LVI.

535. EIXIMENIS. *Dotzè...*, vol. I, 1, cap. 146.

536. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. LVI.

537. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 27 i seg.

538. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XXVIII.

per dur-les a Síria,⁵³⁹ així com la seva potestat de treure-les de cop o en diverses tongades.⁵⁴⁰

Aquesta mesura excepcional a la regla general era el contrapunt per evitar l'estrangulament del comerç en cas de complir-se la prohibició de manera total. Es tractava d'una mesura que de vegades els arrendadors de les seques volien evitar i, per això, exigien en el contracte d'arrendament que el monarca no concedís llicències. Aquesta clàusula, la trobem, per exemple, el 1370 en l'arrendament d'emissions de moneda d'or i de moneda castellana. Així s'estableix: «Item, que'l dit senyor Rey no don llicència de trer or ne argent dels seus regnes e terres per alguna raó ne per son propi fet».⁵⁴¹

Això no obstant, ateses les reiterades prohibicions generals, sembla segur que el principi general de no extracció devia ser vulnerat de manera constant per l'activitat de contraban. En aquest sentit, l'estudi dels processos incoats pels oficials reials contra els infractors és eloqüent. Així, entre d'altres, consten les diligències processals obertes a partir de 1374 contra Joan Ribalta, mercader de Barcelona, acusat d'extreure croats de Barcelona del Principat.⁵⁴² Justament per evitar aquesta fuga il·legal de metall es demanava el manteniment de guardes en llocs fronterers. Així, per exemple, en un contracte d'arrendament d'emissió de moneda de 1370 trobem inclosa la clàusula «Item, que'l senyor Rey tenga e faça tenir continuament les guardes qui són costumades de tenir per les fronteres e marítimes per vedar que or ne argent no ischa de la terra».⁵⁴³ En aquest camp, l'estudi dels processos judicials permet veure la picaresca humana en l'amagatall de les peces d'or en bótes suposadament plenes d'arengades o bé en el fons de sacs en els quals només hi hauria d'haver farina. El fet que es detectessin posa de manifest la meticulositat amb la qual es prenien aquesta tasca alguns dels guardes de fronteres.

A vegades, a partir de la segona meitat del segle XIV, eren els guardes del General de Catalunya —els encarregats de vetllar pel pagament del dret de les entrades i eixides— els qui detectaven aquestes exportacions il·lícites i defraudatòries. Així, es documenta com el collidor dels drets del General a Tortosa va trobar dins d'uns costals de pebre i laca d'un mercader florentí 4 caixes de fil d'or, un sac amb 1.400

539. En aquest cas, a més, s'hi afegiria la restricció de base canònica de comerciar amb els musulmans d'ultramar.

540. RUBIÓ. *Diplomatari...*, doc. núm. DXXXIX.

541. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xxxv, p. 340.

542. ACA. Processos en foli, 134/9 i 113/3.

543. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. xxxv, p. 341.

dobles morisques i 3 lingots d'or que no havia declarat en embarcar a Barcelona.⁵⁴⁴ Dos anys més tard, era una exportació de moneda d'or i de blanques d'argent amagada dins una càrrega de sal la que un home de Perpinyà pretenia treure del Principat quan va ser descobert.⁵⁴⁵ En aquesta ocasió va començar un conflicte de contenció entre la jurisdicció del General representada pels diputats locals i altres guardes locals enfront de les autoritats reials de la frontera representades pel lloctinent del mestre de ports. Precisament el 1409 es publicava una crida sobre el dret d'entrades i eixides del General que recollia una clàusula en la qual es recordava que, per capítol de cort, el General havia de rebre quatre diners per lliura de les monedes estrangeres i de billó que entressin o sortissin del Principat. En la mateixa clàusula s'advertia dels fraus continuats i s'exhortava els responsables a escorcollar aquells sospitosos i si eren trobats perdrien les peces i pagarien una multa de 200 s. barcelonesos.⁵⁴⁶ A Barcelona, la casa del General s'aixecava davant del portal de Mar i al costat de la Llotja de Mar.⁵⁴⁷

També cal tenir en compte, com és usual en matèria econòmica, que hi havia fluctuacions i canvis legislatius sobre aquesta matèria en funció de la conjuntura. Així, el 1398 eren exclosos d'aquesta prohibició els florins d'or d'Aragó,⁵⁴⁸ que, com és ben sabut, era la moneda àuria de curs general a tots els dominis del rei.⁵⁴⁹ En canvi, el 1405 la prohibició es va radicalitzar de manera que també es volia evitar la sortida dels florins.⁵⁵⁰ En aquesta mateixa data el sobirà també es va comprometre amb els arrendadors de les seques reials a eradicar la circulació de moneda d'or forana —sobretot escuts francesos— no reconeixent-li més valor que l'intrínsec del metall⁵⁵¹ amb l'esperança de forçar la seva sortida del mercat i facilitar, d'aquesta manera, or per a les cases de la moneda.⁵⁵² Finalment, Ferran I d'Antequera, el 31 d'agost de 1413, a les Corts de Barcelona va aprovar una constitució per la qual s'ordenava que «monedes stranyes sien foragitades del regne e terres del senyor rey».⁵⁵³ En l'esmentada disposició d'àmbit general s'esmentaven expressament els escuts i les blanques de França

544. ACA. Generalitat, N-628, f. 16r-16v.

545. ACA. Generalitat, N-629, f. 56v-57r.

546. ACA. Generalitat, N-633, f. 42r-45r.

547. ESTRADA-RIUS. *La Drassana Reial...*

548. Vegeu la moneda núm. 11.2.4. de l'apèndix numismàtic.

549. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LI, p. 395.

550. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LII, p. 408.

551. És a dir, no se les reconeixia com a monedes.

552. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. LII, p. 412.

553. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. 53.

i es castigava la seva possessió amb la pèrdua d'una tercera part de les peces. De fet, amb posterioritat a aquesta darrera data de 1413, es documenten, efectivament, nombrosos processos del fisc reial contra el tràfic de blanques i d'escuts francesos que proven que la normativa es va dur a la pràctica. Així, el 1416 es documenten diligències contra diversos personatges de la vila fronterera de Perpinyà com Pere Crexell, mercader,⁵⁵⁴ Antoni Pinya, tender,⁵⁵⁵ Guillem Mestre, mercader,⁵⁵⁶ Guillem Fernós, mercader,⁵⁵⁷ Pere Agustí, mercader,⁵⁵⁸ Bernat Raeres, mercader,⁵⁵⁹ Martí Calvet, tender,⁵⁶⁰ Bernat Capcir, mercader,⁵⁶¹ Pere Caxesnoves, mercader,⁵⁶² Bernat Morgolla, mercader,⁵⁶³ Guillem Dotra, mercader,⁵⁶⁴ Guillem Triguier, mercader,⁵⁶⁵ Esteve Robert, tender,⁵⁶⁶ o Tomàs Taquí, mercader, entre altres.⁵⁶⁷ La mateixa ciutat de Perpinyà era acusada, simultàniament, de permetre la circulació de moneda francesa.⁵⁶⁸

El monarca, a més, també podia arribar a fer ús de la seva potestat reguladora dels preus de mercat per fixar el valor o preu —a l'època es parlava d'aforar o fixar el for—⁵⁶⁹ dels metalls que havien d'aprovisionar les seves seques. D'aquesta manera, podia evitar que els treballs d'encunyació, en augmentar la demanda d'or i d'argent, alteressin els preus dels metalls i provoquessin una espiral inflacionista que acabés per encarir la fabricació del numerari. Així, per exemple, a finals de 1400, Martí I l'Humà va aforar l'argent que s'havia de vendre a les seques reials de Barcelona, Mallorca, Perpinyà i València.⁵⁷⁰ En el document esmentat el rei afirmava que, després de consultar-ho amb el Consell Reial,⁵⁷¹ havia acordat establir que el preu de l'argent restés sense canvi en cada una de les seques. Acte seguit, enumerava els preus

554. ACA. Processos en foli, 105/19.

555. ACA. Processos en foli, 105/20.

556. ACA. Processos en foli, 105/21 i 106/26.

557. ACA. Processos en foli, 106/16.

558. ACA. Processos en foli, 106/18.

559. ACA. Processos en foli, 106/19.

560. ACA. Processos en foli, 106/20.

561. ACA. Processos en foli, 106/21.

562. ACA. Processos en foli, 106/22.

563. ACA. Processos en foli, 106/24.

564. ACA. Processos en foli, 106/25.

565. ACA. Processos en foli, 106/28.

566. ACA. Processos en foli, 106/35.

567. ACA. Processos en foli, 106/36.

568. ACA. Processos en foli, 106/8.

569. MATEU. «El vocabulari...», p. 107.

570. AVP. AA. 9. *Libre de constitutions...*, f. 23r-23v.

571. Vegeu l'epígraf 4.1.

de compra de l'argent a cadascuna de les ciutats esmentades. De la lectura d'aquesta llista es dedueix que els preus eren diferents a cada ciutat i seca. A més, en la mateixa provisió també es fixava la llei de l'argent a comprar, que havia de ser d'11 diners i mig.⁵⁷²

En les anotacions de l'escrivania de la Seca Reial de Barcelona es mencionava també l'avantatge econòmic que s'atorgava als venedors de metall per tal d'atreure'ls al seu taulell amb unes condicions beneficioses. Es tractava d'un premi, plus o estímulo econòmic que la seca compradora atorgava sobre el valor corrent de mercat del metall a fi d'atreure venedors de metall fi a la monederia. L'avantatge, que no tenia per què existir sempre, devia créixer especialment en moments en els quals els metalls tendien a escassejar o calia obtenir-ne en quantitats importants en poc temps.

El dret d'avantatge era regulat amb detall pel rei per tal com implicava una certa pèrdua econòmica inicial per part de la hisenda reial, encara que estratègica, per l'efecte crida de metall que perseguia. Es troba, per exemple, una regulació d'aquest avantatge en el contracte pactat entre Joan II el Sense Fe i Jordi Llobet, mestre general de les seques reials, per encunyar diverses espècies monetàries.⁵⁷³ En particular, s'establia un avantatge especial per a cada marc d'or portat a la seca per Lluís de Santàngel, de Saragossa, fixat en 2 ll., mentre que la resta de persones havien de pagar per cada marc d'or fi 6 s. al rei. L'avantatge a Barcelona era cridat públicament pel mostassaf igual que les seves revocacions, tal com ho proven, per exemple, diverses crides, en ambdós sentits, de 1467.⁵⁷⁴

La pràctica de l'avantatge també es constata a Barcelona entre 1481 i 1482, quan Ferran II el Catòlic va permetre, per tal de poder accelerar la col·lecta d'or, donar 2 quirats d'avantatge per cada marc d'or fi. En aquesta ocasió, a més, el rei atorgava al personal de la seca una certa flexibilitat, tolerància o fluctuació de l'avantatge en la negociació del metall. Així, en la provisió reial es recollia: «...que doneu e pagueu a qualsevol persones portant or en la dita seca dos quirats d'avantatge per quiscun march [...] e si variant lo preu del dit or axí com per temporades se esdevé [...] volen e manam a quiscun de vosaltres que ab intervenció del nostre mestre racional e de son offici resident en Barchinona pusquau aquells dit preu e avantatges variar e

572. L'argent pur tenia, en teoria, 12 diners.

573. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. LXXVII, p. 466.

574. AHCB. CC Registre d'ordinacions 1463-71.

mudar pus sia vist a utilitat de nostra cort». ⁵⁷⁵ La quantia de l'esmentat avantatge també ens és confirmat per una menció a la *Suma de la art de arismètica* de Francesc Santcliment publicada a Barcelona el 1482. ⁵⁷⁶ En aquesta època consta l'existència de l'ofici de corredor de l'or i la plata, que negociava la recaptació del metall. ⁵⁷⁷

Des dels segles xvi i xvii fins al tancament de la seca de Barcelona, el més freqüent quan calia fer una emissió de moneda era que es fonguessin els rals de 8 castellans de plata americana que en les fonts barcelonines apareixen esmentats com a rals «peruleros» i «mexicans», dipositats a la Taula de la Ciutat o bé arribats com a remeses reials o com a beneficis de mercaders, per reencunyar-los com a moneda catalana. Molts d'aquests acabaven a la Taula de Canvi i, d'allí, els consellers de Barcelona n'autoritzaven la conversió en moneda barcelonina, tot i que hi havia alguns problemes atès que la llei de la moneda catalana era més alta que no pas la de la castellana. Així, per exemple, el 3 de març de 1598 la quarteta de la Taula de Canvi del Consell de Cent acordava lliurar 2.400 ll. en moneda de plata castellana al mestre de la seca per tal de proveir la seca d'argent. Era, també, el mateix monarca a través del seu lloctinent el qui donava aquesta mena de llicències. Així, per exemple, el 7 de maig de 1705 el virrei Velasco donava llicència a la ciutat per a fabricar rals de Barcelona amb el metall de 100.000 rals de vuit mexicans que enviava el pretendent borbònic. ⁵⁷⁸

Aquest flux va ser constant al llarg del segle xvii, quan era freqüent documentar el mestre de la seca en aquesta mena d'operacions. Així, el 1682 consta que el mestre major de la seca, el noble don Josep d'Amigant, amb intervenció del conseller segon de la ciutat, signava àpoca dels dos taulers de la ciutat de 2.589 marcs 10 unces i 8 argenços en rals de 8 i de 4 per convertir-los en ralets catalans. ⁵⁷⁹ Un cop fabricada la moneda d'aquesta procedència es dipositava de nou a la Taula de la Ciutat.

L'obrador de la seca tenia obert, amb el propòsit de contractar la compra de metall, un taulell en el qual els particulars oferien metall

575. ACA. RP. MR, vol. 1994, f. s. n. (f. 6r i v).

576. S'hi pot llegir: «És a saber: que tot billo d'or nomenat de fi és entès de 24 quirats del qual dóna vuy la seca de la present ciutat de Barcelona per quascun march de fi de la moneda corrent 72 liures e més avant 2 quirats de avantatge». Vegeu SANTCLIMENT, *Suma de la art...*, f. s. n.

577. Vegeu l'epígraf 5.2.1.15.

578. *Manual de novells ardis...*, vol. xxv, p. 172.

579. AHCB. 1B. XIII-66, f. s/n. [10 d'octubre de 1682].

en diverses formes:⁵⁸⁰ metall llavorat en forma de vaixella, joies, monedes estrangeres o, sense treballar, en forma de lingots o riells. En un inventari de 1465 de la Seca Reial de València es parla expressament del «studi o cancell hon se fan les compres e contratació».⁵⁸¹ Aquest departament, comú a totes de cases de moneda, havia d'estar situat prop de la porta d'entrada, mentre que en una cambra més recollida i protegida s'instal·lava l'anomenada, en algunes ocasions a Barcelona, cambra del tresor.⁵⁸² En aquesta darrera es dipositava el metall contractat i l'encunyat així com tot allò de valor que hi hagués a la Casa de la Moneda.

Per evocar el tràfic de la contractació de metall al taulell de la seca ens podem remetre a l'escena representada en el bancal del re-taule dels Sants Joans, obra de vers 1356 del Mestre de Santa Coloma de Queralt (fig. 9).⁵⁸³ El passatge il·lustrat al·ludeix al miracle fet per sant Joan Evangelista, de convertir en pedres precioses i en lingots de metall uns palets de riera i un feix de llenya. En particular, el que el pintor representà és el moment en el qual un argenter dóna fe de la bondat del metall.⁵⁸⁴

La importància iconogràfica d'aquesta darrera peça, que ha passat sovint desapercebuda als especialistes, radica en el fet de representar un obrador d'argenter. Rere el taulell veiem algunes de les eines de l'artesà i, especialment, el petit forn alimentat per una manxa vertical. Un detall destacat és el que presenta uns personatges que porten uns lingots d'or. Aquests darrers són representats com uns bastons estrets, igual que els que es poden veure en el gravat al·legòric, altres vegades esmentat, de la Seca Reial de Barcelona de 1646 (fig. 6). Una altra representació artística del taulell d'un argenter, la tenim en una de les escenes reproduïda a la predel·la de la taula del mestre florentí de la *Madonna* de la Misericòrdia, avui al Museu del Prado, pintada a la segona meitat del segle XIV.⁵⁸⁵ En particular, ens interessa portar a col·lació l'escena que mostra sant Eloi fent pesar uns riells d'or en una balança.

Un fragment escrit que evoca també aquest tràfic des de l'òptica viva dels processos judicials és la deposició d'un testimoni en el procés

580. Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.13.

581. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. 5, p. 124.

582. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 2r i 9v.

583. Es conserva al MNAC amb el número d'inventari MNAC/MAC 4351.

584. El relat complet del miracle està recollit a la cèlebre compilació de l'anomenada llegenda daurada. Vegeu VORAGINE. *La leyenda...*, vol. 1, p. 67.

585. SUREDA; PÉREZ-SÁNCHEZ. *Colección Cambó*, p. 135-137.

engegat pel Cerimoniós contra Jaume III de Mallorca. En el procés consta, en aquest sentit, el testimoni de Francesc Ferrer, ciutadà de Manresa, que explica com «vendidit aliquas virgas auri dictis magistris, et, ut sibi dicebatur, postea fiebat sibi pagamentum ex monetis que cudebant ex dictis virgis».⁵⁸⁶

A través de les anotacions de despeses comunes de les encunyacions barcelonines sabem que la taula de contractació de la seca es recobria amb un mantell, drap⁵⁸⁷ o tapís que mostrava, sens dubte a la banda frontal, el senyal o escut reial.⁵⁸⁸ La pràctica de recobrir les taules d'institucions obertes al públic amb tapisos guarnits amb escuts heràldics era usual a la resta d'organismes coetanis. Així, per exemple, les taules d'acordament militar en les quals es feien els pagaments als reclutes, o acordats,⁵⁸⁹ que s'havien d'embarcar a les galeres també seguien aquesta pràctica.⁵⁹⁰ A més, se sap que, almenys pel que fa a les taules de canvi, el fet de cobrir amb un mantell la taula constituïa un símbol visual convencional, conegut per tothom, que assenyalava que aquella taula tenia els fons assegurats i que, per tant, disposava d'un crèdit reconegut.⁵⁹¹

Tot el metall adquirit per la casa de moneda era pesat i valorat i se'n pagava un preu al venedor, i tot plegat era reflectit fidelment en un registre especial, o llibre de compres, que estava a càrrec de l'escrivà reial de la seca.⁵⁹² Com ja s'ha vist, un dels responsables d'aquesta taula oberta al públic era l'anomenat jove del taulell.⁵⁹³ El caràcter tècnic d'aquestes compres devia fer que hi intervinguessin, possiblement, altres oficials de la seca competents en l'avaluació dels metalls nobles, com ara l'assajador⁵⁹⁴ i el mestre de la balança.⁵⁹⁵

Els assentaments comptables que donaven fe de cada compra-venda i que, amb posterioritat, eren passats en els llibres de compres

586. LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...*, p. 318.

587. ACA. RP. MR, vol. 1965.

588. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 16v.

589. El terme derivava precisament de l'acord que perfeccionava el contracte entre l'acordador o armador i l'acordat fixant per escrit les condicions i concretat amb el lliurament d'un senyal o avançament del sou o soldada.

590. ESTRADA-RIUS. *La Drassana Reial...*, p. 147-148.

591. A les Corts de Lleida de 1300-1301 es va establir que només podrien tenir les taules cobertes amb un drap els canvistes que prestessin fiances per valor de 1.000 marcs si la taula era a Barcelona o a Lleida i de 300 si era en una altra localitat. Vegeu ADROER; FELIU. *Història de la Taula...*, p. 9.

592. UDINA. «La ceca...», p. 40. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

593. Vegeu l'epígraf 5.2.1.13.

594. Vegeu l'epígraf 5.2.1.10.

595. Vegeu l'epígraf 5.2.1.4.

que havia d'auditar el mestre racional constava, a més de la data de la transacció, el nom del venedor, el tipus d'objecte comprat —monedes, vaixel·la, joies o riells, per exemple—, el metall amb determinació del pes i la llei i finalment, en algunes ocasions, l'avantatge econòmic donat al venedor.⁵⁹⁶ La consignació de tota aquesta informació era important com a mesura de control i així, per exemple, en les instruccions per a la memòria del mestre de la Seca Reial de València es recordava expressament.⁵⁹⁷

El pes del metall era quantificat d'acord amb un sistema metrològic basat en el marc com a unitat i en uns divisors que eren les unces, els diners i els grans.⁵⁹⁸ En canvi, la puresa de l'or es mesurava en quirats i la de la plata, en diners, essent l'or pur de 24 quirats i la plata pura de 12 diners.⁵⁹⁹

Determinar la llei del metall rebut en aquest moment era una tasca tècnica d'una importància vital que es podia fer mitjançant diversos sistemes i que s'havia de repetir en diferents moments al llarg del procés de producció per tal de verificar la llei del metall. A aquesta tasca se l'anomenava, sovint, quiratar.⁶⁰⁰ L'assaig era una prova fonamental per donar garantia del valor del metall amb el qual es treballava i que es podia dur a terme per mitjà de diversos sistemes.⁶⁰¹ Els més corrents eren dos: i) la comprovació de la llei del metall a ull nu amb l'ajuda d'una pedra de toc i d'unes varetes metàl·liques de llei coneguda, i ii) la comprovació per mitjà de l'assaig al foc o a copel·la.

i) l'assaig amb toques i pedra de toc

En els casos en què calia fer l'assaig amb una certa pressa i sense malmetre la peça s'utilitzaven les toques i la pedra de toc, tal com encara saben fer alguns argenters i orfebres. Es tractava d'un sistema que permetia conèixer per aproximació la llei d'un metall —or o plata— comparant el color de la marca que deixava en ratllar la superfície de la pedra de toc amb el color que deixava una punta de metall de llei coneguda.

Es tractava d'uns instruments i d'un sistema utilitzats a bastament per tots els professionals del ram dels metalls preciosos com els argenters, els canviadors i, per descomptat, en les cases de moneda.

596. Vegeu, en general, aquest tipus d'enregistrament a: ACA. RP. MR, vol. 2000.

597. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. III, p. 119.

598. Vegeu la taula d'equivalències del començament del llibre.

599. Vegeu la nota anterior.

600. ALCOVER. *Diccionari...*, vol. IX, p. 67.

601. Sobre aquests sistemes seguim TORRES. «Evolución histórica...», p. 263.

La literatura medieval també ens il·lustra sobre aquesta pràctica i, així, en la poesia «Lo canviador» del valencià Jordi de Sant Jordi (c. 1399-1424) s'atribueix aquest coneixement també als canviadors:

Mas, pus le tochs dels metals fer sabets
Prou destramen, ques autre bé no us say,
Ez avets fayt dels bons lo bon assay.⁶⁰²

En la documentació són usuals les referències a les eines utilitzades en aquest sistema. Així, en l'inventari de la taula de contractació de València de 1465 s'enumeren diverses toques. En concret, es mencionen unes «toques d'or en què ha sexanta dos puntes enfilades en un fil d'or ab perles ab onze perles» que cal identificar com un enfilall de toques. També es reconeixen amb claredat entre els béns d'argentera medievals. Així, per exemple, en un inventari i encant dels béns de l'argenter barceloní Simó Martorell de 1413,⁶⁰³ en el qual es poden trobar referències com les que segueixen: «una cadeneta de lautó ab setze broches de troch ab los caps d'or e una pedra gran de toch», «ítem, dos pedres de thoc de pocha valor» i «una pedra de toch ab xvi toches». També els trobem en l'inventari del taller de l'argenter Pere Navarro, domiciliat a Vic i mort el 1548, on es mencionen «una pedra de toch» i «una capsa ab pedres dolentes y duas tocas de or, qui pesen dos reals, poch més o mancho».⁶⁰⁴

Una imatge d'un d'aquests enfilalls, l'ofereix un gravat de Vannoccio Biringuccio en la seva obra. En aquest respecte, Mateu Llopis va publicar un document procedent de la mateixa seca en el qual es descriu «la forma com se fan toques dor».⁶⁰⁵ També, finalment, cal destacar la troballa, en un context arqueològic, d'una pedra de toc en les excavacions de la Seca Reial de La Rochelle (França).⁶⁰⁶

El sistema de funcionament d'aquesta modalitat d'assaig era, tal com s'explica en l'ordinació valenciana esmentada, disposar d'una «pedra negra la qual es appellada en lati *lapis paralogicus* e en vulgar és appellada pedra de toch».⁶⁰⁷ Es tractava d'una pedra que no era res més que una varietat del jaspi. Les seves característiques principals són

602. BNE. Ms. 10264, f. 93v-94v (estrofa v, versos 33-35). Vegeu Riquer. «Lo canviador...», p. 258.

603. AHC.B. 4. Fons notarial. I.5. Vegeu-ne una edició a: DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, doc. núm. 144.

604. MIRAMBELL, «El taller...», doc. núm. 1, p. 26.

605. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. III.

606. Cal destacar que es tracta d'una de les poques seques oficials medievals que s'han excavat. Vegeu-ne la notícia a ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 69, nota 68.

607. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. III.

una estructura compacta, gra fi, color negre, opaca i no cristal·lina. Es tracta d'una pedra que s'enfosquia amb betum i que antigament es portava de la regió de Lídia, on es trobava en forma de còdol de riu, i per això a vegades se l'anomenava «pedra lidiana». Les condicions de què havia de disposar una pedra de toc per a ser útil són: color negre intens per tal que les marques que s'hi facin siguin ben visibles, superfície llustrosa, gran duresa, inalterabilitat davant l'acció dels àcids i una lleugera rugositat per tal que es pugui ratllar amb facilitat.⁶⁰⁸ D'acord amb l'esmentat manuscrit valencià, la pedra es fregava amb una nou per deixar-hi, probablement, el greix del fruit. Aquesta pràctica encara era comentada com a vigent a finals del segle XIX. Aleshores, segons sembla, alguns argenters les untaven amb all o amb ametlla silvestre a fi que la pedra untada s'enfosqués i fossin més apreciables a l'ull les marques que s'hi havien de fer.⁶⁰⁹

Sobre la superfície greixada i llustrosa de la pedra de toc es feien, amb la mateixa intensitat, unes ratlles amb el tros de metall que es volia assajar i, al costat, amb les puntes, vergues, varetes o toques dels collars o enfilalls ja mencionats⁶¹⁰ la llei de les quals era coneguda d'antuvi. Es ratllava la superfície de la pedra amb l'objecte la llei del qual es volia conèixer i, al costat de la ratlla, es feia el mateix amb una o successives puntes de l'enfilall de llei ja coneguda. Després, l'ull expert de l'assajador determinava la llei del metall per simple comparació del color d'ambdues ratlles, és a dir, la de llei coneguda i la que es vol saber. Quan la pedra estava coberta per diverses ratllades es netejava per frotació amb pedra volcànica i aigua. Finalment, només es tractava d'assecar-la.

En algunes ocasions, es preparava una única punta de toc especial amb una llei determinada destinada a comprovar que la llei del metall fos adequada a les disposicions del decret d'emissió. En els documents són mencionades amb el nom de toques o toca reial.⁶¹¹ En els capítols dels florins acordats a les Corts de Tortosa de 1365, es disposava, per exemple, «Ítem, que la dita moneda se faça e sia regoneguda ab deguda solemnitat ço és que de present lo present lo maestre e les guardes façen una tocha que sia de ·xviii· quirats d'or fi la qual sia fet fort fina, sens més e menys, e aquella sia conservada en ·i· caixa en la qual haia ·ii· claus; la una de les quals tenguen les guardes e la altra lo maestre ab la

608. GARCÍA GONZÁLEZ. *Tratado teórico-práctico...*, p. 10.

609. *Ibidem*, p. 10.

610. Vegeu el dibuix d'una d'aquestes peces a AGRICOLA. *De re metallica...*, p. 255.

611. Vegeu, per exemple, la menció que se'n fa al doc. núm. 9 de l'apèndix documental.

qual tocha sien jutjats tots los florins ques desliuraran». ⁶¹² Conservem, per exemple, l'acta notarial de la fabricació de la toca corresponent al batiment de pacífics ⁶¹³ de l'any 1465. ⁶¹⁴ Pel que fa a la distribució d'aquestes toques, consta que Joan II el Caçador en va fer distribuir a les seques reials que obraven florins, ⁶¹⁵ entre les quals es comptava la de Barcelona, ⁶¹⁶ i que les tenien en custòdia els guardes, amb la mateixa intensitat, de la moneda. ⁶¹⁷ En aquest document es menciona, en particular, la toca reial que servia per a comprovar la llei dels florins i que, segons s'afirmava, «és senyada de un scudet reyal» a manera de contrast o marca de garantia. Malauradament, no conservem cap exemple d'aquestes peces pertanyent a la Corona d'Aragó. ⁶¹⁸

Una variant d'aquest sistema era utilitzar un compost d'àcid nítric per fer reaccionar la llei del metall i accentuar-ne el color. L'àcid es col·locava amb molta cura amb l'ajuda d'una vareta o d'una canal oberta d'una ploma damunt de les marques fetes sobre la pedra de toc. D'aquesta manera era més fàcil la comparació dels dos colors. En la documentació rarament apareix la menció de l'àcid, també qualificat, d'aiguafort. En trobem un exemple en el privilegi de restauració de la Seca Reial d'Esglésies de 1419, en què es prescriu que l'or que es porti a la seca sigui provat «ab assay ab aygafort». ⁶¹⁹ També el 1428 s'esmentava a Sardenya la prova «cum assay vel aqua forti vel cum lapide vocato toca» de l'or que es rebia a la seca reial. ⁶²⁰

La popularitat de l'assaig del metall preciós amb la pedra de toc és testimoniada fins i tot pel seu ús simbòlic en un àmbit tan allunyat del tècnic com el gènere literari de l'emblemàtica al llarg dels segles XVI i XVII. ⁶²¹ D'aquesta manera, la imatge de la pedra de toc s'associava a les divises d'emblemes com: «Ne illudat ocellos» ⁶²² o «Lapide aurum, auro homo». ⁶²³

612. ACA. Canc. Reg, 1506, f. 74v.

613. Vegeu la moneda núm. 11.2.5 de l'apèndix numismàtic.

614. SANAHUJA. «Ducats i principats...», doc. núm. 1.

615. Vegeu la moneda núm. 11.2.4 de l'apèndix numismàtic.

616. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XL.

617. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

618. Vegeu un d'aquests objectes anglesos, datat a mitjan segle XVII, a COOPER. *The Art and Craft...*, p. 34.

619. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 428.

620. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LIX, p. 437.

621. Vegeu, en aquest sentit, BERNAT VISTARINI. *Enciclopedia...*, núm. 607 i 1339.

622. És a dir, «Que no engany els ulls».

623. És a dir, «Amb la pedra es prova l'or i amb l'or, l'home».

ii) l'assaig per fusió o a copel·la

La utilització de les toques i de la pedra de toc permetia disposar d'un mètode ràpid que, en mans d'uns ulls experimentats, era molt fiable i evitava el procés lent, costós i irreversible d'assajar el metall per fosa. La utilització de la pedra de toc es basava més en l'experiència que no pas en una anàlisi científica precisa atès que es fonamentava en una apreciació visual del color de les marques. Per això, en les anotacions esmentades de la Seca Reial de València es menciona com a «pus justa»⁶²⁴ que l'assaig fet per fusió o per foc.

Es tractava d'un sistema que implicava la reducció de l'or a estat pur per tal de poder mesurar amb precisió l'aliatge. De totes maneres, el seu caràcter més laboriós, costós i lent devia fer que, si bé era el que s'aplicava en la resta d'assajos posteriors, no es devia fer servir tant en aquesta fase de contractació. A més, cal tenir en compte que en la reducció sempre es perdia un petit percentatge de metall preciós.

El caràcter estrictament tècnic de l'assaig per fosa i la seva importància van fer que, al llarg de les edats medieval i moderna, fins i tot es redactessin treballs sobre el tema, com ara l'anònim trescentista *Libro que enseña ensayar qualquier moneda*.⁶²⁵ L'existència d'aquesta mena d'obres també està documentada a Barcelona. Així, en l'inventari dels béns de l'argenter barceloní Simó Martorell, fet entre 1412 i 1413, consta un manuscrit «scrit en paper ab cubertes de pergamí appellat libre de les ligues de l'offici».⁶²⁶

Posteriorment, altres autors van escriure i publicar treballs sobre el tema. Així, Georg Bauer —més conegut amb el nom llatinitzat de Georgius Agricola (1494-1555)— va dedicar íntegrament el llibre setè de la seva obra *De re metallica* (1556) als diversos mètodes d'assaig dels metalls nobles;⁶²⁷ Bernardo Pérez de Vargas (c. 1500-c. 1569) va publicar el seu *De re metallica* (1569),⁶²⁸ i en el mateix segle XVI el conegut orfebre castellà Juan de Arfe y Villafañe (1535-1603)⁶²⁹ va dedicar un llibre a aquesta qüestió amb el títol de *Quilatador de la plata, oro y piedras* (1572 i 1598).⁶³⁰ Encara un segle més tard, Juan Fernández del

624. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. III, p. 119.

625. CAUNEDO; CÓRDOBA DE LA LLAVE. *El arte del alquarismo...*, p. 215-242.

626. Vegeu l'edició de l'inventari a: DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 1, p. 65.

627. AGRICOLA. *De re metallica...*, llibre 7, p. 219-265.

628. PÉREZ DE VARGAS. *De re metallica...*

629. Arfe va ser, a partir de 1596, assajador de la Casa de la Moneda de Segòvia.

630. ARFE. *Quilatador...* Sobre la problemàtica d'aquesta obra, vegeu BONET. *Figuras, modelos...*, p. 97-99. Segons Bonet (p. 99), es tracta de dues obres diferents: «la primera, un libro didáctico, con lo esencial del oficio y el catálogo de materias; y la se-

Castillo publicava el seu *Tratado de ensayadores* (1623)⁶³¹ i Álvaro Alonso Barba (1569-1661) el seu *Arte de los metales* (1640).⁶³² També, ja dins el segle XVIII, José García Caballero, assajador major del regne, publicava el seu *Theorica y practica de la arte de ensayar oro y plata* (1713)⁶³³ i Josep Tramullas, assajador de la Seca Reial de Madrid, donava a la impremta el seu *Prontuario y guía de ensayadores y plateros* (1747).⁶³⁴

Com és natural, els argenters van ser els principals lectors d'aquesta literatura tècnica. Ara bé, si tenim en compte les tasques que tenien encomanades els assajadors a les seques i l'assumpció d'aquest ofici per part d'argenters, resta clara la vinculació d'aquesta literatura també amb les cases de moneda. Així, tenim l'exemple que ens proporciona l'argenter i gravador d'encuny Romeu Desfeu. En l'inventari de béns de la seva vídua, aixecat el 1420, apareixen dos llibres d'alquímia:⁶³⁵ un del mestre Jaume del Burg i un *Ensag del or*.⁶³⁶

L'assaig es feia retallant un tros de metall de la moneda i guardant l'altra part com a testimoni. En l'inventari d'eines de la seca instal·lada a Balaguer el 1462 es menciona expressament «unes tisoires per al ensay», un «fornill del ensay» i «unes molles per a servir al fornill del ensay».⁶³⁷ És a dir, que una vegada tallada la part del metall calia dipositar-la en un gresol a la fornal o fogó amb l'ajuda d'uns molls, molles o estenalles,⁶³⁸ per manipular-la amb seguretat. Per fer la copel·lació s'utilitzava banya i altres elements per ajudar a separar el metall pur de la lliga. Al final del procés, quedava al fons del gresol el botó de metall pur que era pesat per saber-ne la puresa. Es conserven diverses imatges, ja d'època moderna, d'assajadors en ple treball en el seu departament (fig. 19).

gunda, un manual o ayuda memoria para uso de oficiales y maestros dedicados al ensayo de metales. Por ser partes complementarias no es de extrañar que en la tercera edición del *Quilatador*, publicada en el siglo XVII, en 1678, casi cien años después de la primera edición de 1572, se fundieran en un solo volumen, de apretada tipografía, las dos ediciones diferentes, bajo el título común y unificado de *Quilatador de oro, plata y piedras*».

631. FERNÁNDEZ DEL CASTILLO. *Tratado...*

632. ALONSO BARBA. *Arte...*

633. GARCÍA CABALLERO. *Theorica y practica...*

634. TRAMULLAS. *Promptuario y guía...*

635. L'alquímia, precedent de la química, tenia entre altres objectius i com és ben sabut la persecució de la troballa de la pedra filosofal que havia de permetre convertir els metalls en or. D'aquí la rellevància d'aquesta literatura en mans d'un argenter implicat en tasques d'encunyació.

636. VEIGU D'ALMASES. *Orfebreria...*, vol. 1, p. 66 i MADURELL. *Manuscrits...*, p. 44.

637. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 2.

638. *Ibidem...*, doc. núm. 2.

L'altra activitat que s'havia de dur a terme en la manipulació i la valoració dels metalls era pesar-los. Per a això, calia utilitzar diversos tipus de balances que apareixen representades en els gravats que il·lustren les obres més importants sobre el tema del segle XVI, com ara el *De re metallica*⁶³⁹ ja esmentat o el *De la pirotechnia* (1540) de Vannoccio Biringuccio (1480-1539).⁶⁴⁰ Així, en l'inventari aixecat el 1663 dels instruments utilitzats per a batre moneda a la Seca Reial de Mallorca consten «dos balansas xicas», «unas balansas grans de pesar belló» i «un march de plata».⁶⁴¹ L'ús de balances «petites» de precisió està també àmpliament documentat en els llibres de despeses comunes de les seques i també en els dels argenters i els canviadors.⁶⁴² En alguna ocasió, fins i tot, s'esmenta la compra de les balances a un argenter.⁶⁴³ Igualment, ja s'ha mencionat l'existència de balances i pesals en l'inventari dels béns de Martí l'Humà.⁶⁴⁴ Igualment, en l'inventari *post mortem* dels béns d'un personatge particular com el jurista Jaume Callís en el seu domicili de Barcelona, en el qual es mencionen «lo pes major de florins ab son march e minves» valorat en 12 s. barcelonesos⁶⁴⁵ i «un pes patit de florins e crohats, ab alguns pesos de minves».⁶⁴⁶

En un altre inventari del mateix personatge es fa referència a «una caxeta ab balanses, pessos de reals e de florins migensers, ab un march petit de coure, qui son X peces, entre grans e pochos, abta per pesar florins, ab al minver e pes menut» i a «una altra capsà ab una balança pocha alta, per posar reials e florins, ab alguns pilons de pesar e ab minves».⁶⁴⁷ També les trobem en els inventaris dels obradors d'argenters. Així, en el del taller de l'argenter barceloní Simó Martorell el 1412, es parla d'«un stoig de tenir balances ab pes de florins menuts», d'«un altre balanceret petit ab ses balancetes de florins e pesals» i d'«un tenidor de balances» per sostenir-les.⁶⁴⁸ Igualment, entre les eines de

639. Vegeu la representació de tres tipus de balances utilitzades en l'assaig a: AGRICOLA. *De re metallica...*, p. 265.

640. Vegeu la representació d'un taller d'assaig amb les balances que s'utilitzaven a: BIRINGUCCIO. *Pirotechnia*, p. 140, fig. 13.

641. BORRÁS. «Inventarios de la Seca...», p. 2 i 3.

642. Vegeu, per exemple, les mencions a balances petites a: ACA. RP. MR, reg. 1967, f. 13r i ACA. RP. MR, reg. 1971, f. 2r.

643. ACA. RP. MR, reg. 2012, f. 17r.

644. MASSÓ. «Inventari...», p. 495, núm. inv. 759; p. 548, núm. inv. 1541 i 1542 i p. 590, núm. inv. 2116 i p. 550, núm. inv. 1564-1567.

645. MADURELL. «Micer Jaume Callís...», doc. núm. 3 (p. 568).

646. *Ibidem*, doc. núm. 3 (p. 568).

647. *Ibidem*, doc. núm. 9. III. (p. 590).

648. DALMASES. *Orfebreria...*, vol. II, doc. núm. 144.

l'argenter Pere Estelric que apareixen l'any 1465 en el seu testament, es cita «lo balenser de pesar florins, fornit axí com s'està» al costat de piles de marcs i d'altres balances grosses i mitjanes.⁶⁴⁹

Finalment, també en l'inventari dels béns de l'argenter Pere Navarro, al seu taller de Vic, el 1548. En aquest cas, trobem «un balançó xic, de aram», «unas balanças grans per pesar argent, ítem, altres balanças xicas ab un march per pesar or; ítem ítem altres balanças xicas per pesar or y argent».⁶⁵⁰ Al costat de les balances apareixen els pesos, com el marc ja mencionat per a pesar l'or o la resta que apareixen en el mateix inventari: «un march de coure per pesar [...] ítem un pes de ducat ab son gorniment, ab sa capsa de fust, ítem, altre pes ab sa capsa [...] ítem, un pes de march de una onza».⁶⁵¹

Barcelona era un centre de producció de balances amb professionals —els balancers— especialitzats en la seva producció. Així, per exemple, en una crida del mostassaf de la ciutat de 1459 s'esmenta el balancer Jeroni Garriga, que tenia l'obra d'obra prop de la capella d'en Marcús. La ciutat, doncs, va ser lloc d'aprovisionament de balances per a moltes poblacions de Catalunya i així consta en reiterades disposicions dels òrgans municipals. Per exemple, els paers de Cervera van encarregar el 1454 la fabricació d'unes balances i d'uns pesals per a pesar florins i croats.⁶⁵² Hi havia diversos tipus de balances emprades per a pesar: les tenderes, de grans dimensions; les *cavalleres*, per a pesar peix i carn, i, finalment, les balances *marcals*,⁶⁵³ destinades a pesar or i argent i també medicines.⁶⁵⁴ De totes maneres, les balances per a pesar monedes hem d'entendre que oscil·laven entre els trabuquets petits dels particulars i les grans balances per a pesar monedes a l'engròs i disponibles, ambdues, a la seca o a la Taula de la Ciutat. Cal no oblidar que cada tipus de balança anava associat al seu joc de pesos específics i que tots havien d'estar convenientment afinats per evitar frau.⁶⁵⁵

Aquestes balances també estan representades en alguns quadres dels segles xv-xvii de l'escola flamenca que reproduïx la figura arquetípica del canvista i la seva muller mentre aquell pesa monedes amb unes

649. *Ibidem*, vol. 2, doc. núm. 256.

650. MIRAMBELL. «El taller...», doc. núm. 1, p. 25 i 28.

651. *Ibidem*, doc. núm. 1, p. 25 i 28.

652. LLOBET. «Documents per a la història (primera part)...», doc. núm. 8.

653. El nom deu derivar dels marcs o pesos utilitzats per pesar l'or o la plata.

654. RIU. «Pesos, mides i mesures...», p. 828.

655. Vegeu els epígrafs 4.5.1 i 4.5.2.

petites balances.⁶⁵⁶ La recerca arqueològica ha permès la recuperació d'algunes d'aquestes peces que, per la seva fragilitat, normalment només permeten la seva conservació fragmentària. En aquest sentit, cal destacar una d'aquestes peces dels segles XIII-XIV conservada al GNC del Museu Nacional d'Art de Catalunya⁶⁵⁷ així com la publicació d'altres per Crusafont.⁶⁵⁸ Per la seva localització dins d'un context arqueològic, cal destacar el plat de balança triangular o balançó del segon quart del segle XIV recuperat del jaciment del Turó del Montgròs, al Brull (Osona).⁶⁵⁹

Unes imatges més properes a la Corona d'Aragó medieval són les representacions de canviadors en dues de les miniatures de l'anomenat *Salteri anglocatalà de París*,⁶⁶⁰ il·luminat plausiblement per Ferrer Bassa, segons Rosa Alcoy,⁶⁶¹ al segon quart de segle XIV. L'escena que il·lustra el salm 61 mostra un canviador assegut davant d'una taula damunt la qual hi ha un parell de sacs de diners i una pila de monedes d'or escampades que el canviador es disposa a pesar amb l'ajuda d'una balança de plats triangulars. A l'extrem oposat de la taula hi ha una arca oberta en la qual un personatge aboca les monedes d'or d'un altre sac.⁶⁶² L'escena que il·lustra el salm 94 mostra un canvista al temple de Jerusalem que també està assegut a la seva taula mentre sosté una balança idèntica a l'anterior.⁶⁶³

A Barcelona, el mostassaf de la ciutat va ordenar, per crida pública del 20 de març de 1459, que els canviadors no sostinguessin més la balança de pesar moneda amb les mans, com hem vist representat en algunes miniatures del segle XIV com les del *Saltiri anglocatalà de París*,⁶⁶⁴ sinó que «tot cambiador haie a tenir les balances ab les quals pasará florins, mig florins e croats, penjades en un piló o penjador, e que no les puxe tenir per pesar en la mà en alguna forma».⁶⁶⁵ Es

656. Només cal recordar, a tall d'exemple, *El canvista i la seva muller* (1514), de Quentin Metsys (c. 1466-1530), conservat al Louvre de París i el quadre del mateix títol (1539) de Marinus Claesz van Reyerswaele (f. s. XV - 1567) conservat al Kunsthistorisches Museum de Viena. D'aquest darrer, se'n conserven versions en diverses pinacoteques nacionals europees com les de Nàpols, Munic i Madrid.

657. MNAC/GNC 311001.

658. CRUSAFONT. *Pesals monetaris...*, lām. IV i V, p. 59 i 61.

659. CLUA. «Una peça de balança...», p. 139.

660. BnF. Ms. Lat. 8846.

661. *L'art gòtic...*, vol. 1, p. 150-152.

662. BnF. Ms. Lat. 8846, f. 106r. D'aquesta obra, n'existeix una edició facsímil.

Vegeu *Psalterium glosatum...*

663. BnF. Ms. Lat. 8846, f. 169r.

664. BnF. Ms. Lat. 8846, f. 169r.

665. CRUSAFONT. *Pesals monetaris...*, doc. núm. 52.

tractava d'evitar qualsevol manipulació o error en la pesada. A més, la mateixa crida exigia que totes les balances i pesals estiguessin revisats per l'afinador disposat per la ciutat⁶⁶⁶ i, cosa igualment important, convenientment netes de qualsevol brutícia que pogués alterar el pes just. Això es feia extensiu a les mateixes monedes. Així, es preveia castigar amb una multa de 60 s. barcelonesos per cada infracció de la crida qui «tindrà o metrà en ses balances o peses, o encara en los florins o reysals que pesarà, cera, greix o altre ronya».

La pràctica de pesar els florins retallats està, a més, documentada en la literatura. Així, en el poema «Lo canviador» del valencià Jordi de Sant Jordi (c. 1399-1424) s'esmenta expressament:

Ja no metrets vostres diners menuts
 Ab mos florins de pes ben coneguts.⁶⁶⁷
 Un bon flori say que val per tot loch
 D'ayçest pays honze sous, ho lo pes.⁶⁶⁸

En una acta aixecada en ocasió del batiment dels pacífics d'or a la Seca Reial de Barcelona el 1465 es menciona «una balança molt prima e fina qui stava dins un tabernacle de fusta» i que estava en poder dels guardes de la moneda.⁶⁶⁹ Unes imatges, encara que més posteriors, mostren aquestes balancetes ubicades dins de tabernacles per evitar qualsevol interferència en el pesatge de precisió en gravats d'època moderna. També en un inventari de la taula de contractació de metalls de la Seca Reial de València del mateix any es relacionen diversos tipus de balances classificades segons la seva capacitat de pesar.⁶⁷⁰ Hi apareixen des de balances grans fins a les més petites de mesurar florins. Al costat de les balances hi havia, òbviament, els ponderals utilitzats. Per això, en l'inventari també apareixen diversos tipus de ponderals.⁶⁷¹ En particular, es relacionen els pesos anomenats en el document «piles o marcs» (fig. 10) i diversos pesals o dinerals. Així, a la Seca Reial de Mallorca es troba en un inventari de les eines de treball «un march de pesà plata».⁶⁷² Tant els uns com els altres són designats d'acord amb la seva capacitat de pesar. Així, els pesals o

666. Vegeu l'epígraf 4.5.2.

667. BNE. Ms. 10264, f. 93v-94v (els versos es repeteixen a cada estrofa). Vegeu Riquer. «Lo canviador...», p. 257.

668. BNE. Ms. 10264, f. 93v-94v (estrofa III, versos 17-18). Vegeu Riquer. «Lo canviador...», p. 257-258.

669. ACA. RP. MR, vol. 1992/3, f. solt s. n. 1r.

670. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. v, p. 124-125.

671. *Ibidem*, doc. núm. v, p. 124-125.

672. BORRÀS. «Inventarios de la Seca...», p. 2.

ponderals monetaris són anomenats, segons el nombre de peces, «un pesal de cent florins». Aquests ponderals eren, molt probablement, fets especialment per a l'ús intern de la seca i no s'han de confondre amb els ponderals fets expressament també a la Casa de la Moneda per a la comprovació del bon pes de les monedes en circulació.⁶⁷³ Aquestes darreres eren peces fetes per a difondre entre el públic.⁶⁷⁴

En canvi, els marcs o piles podien tenir pesos diferents en un sistema de múltiples pel fet que es tractava de pesos compostos. Per això, de vegades, se'ls relaciona segons la capacitat màxima de pesatge. Així, entre les eines de l'argenter Pere Estelric citades en el seu testament de 1465 s'esmenta «la pila maior del march cubertat, qui són xvi marchs».⁶⁷⁵ També en un altre document de la seca, «una pila o march de trenta dos marchs de argent qui cala fins en miga onça». Pensem que aquests darrers, com ja s'ha indicat en parlar de les eines del mestre de la balança,⁶⁷⁶ eren ponderals compostos de diverses peces que encaixaven les unes amb les altres fins a compondre el pes màxim (fig. 10).⁶⁷⁷

Podem aportar, com a mínim, dues representacions clares pròpies del context català. La primera, la trobem en la pila representada a la coberta d'una al·legació de 1646 (fig. 6) i la segona en una escena del retaule dels argenters de Barcelona (fig. 10). A més, cal tenir present que atès que el marc de plata, dit de Barcelona, era diferent del marc d'or, dit de Perpinyà, les piles o ponderals eren diferents en funció de cada metall, tal com veiem efectivament distingit en l'esmentat inventari. També els hem vist en l'inventari dels béns de l'argenter Pere Navarro, del 1548, en els quals apareixen diversos marcs,⁶⁷⁸ o bé en l'inventari d'eines de la Seca Reial de Mallorca del 1663.⁶⁷⁹

La pràctica de pesar la moneda, tal com ja s'ha assenyalat, devia ser molt estesa a causa de la plaga del retall, llimatge o *toriscament* a què se la sotmetia.⁶⁸⁰ La veritat és que en l'anomenat inventari dels béns del rei Martí I l'Humà, fet per ordre de la seva vídua, apareixen diverses mencions a peces que es poden identificar amb balances⁶⁸¹ i,

673. Vegeu, en general, sobre el tema: CRUSAFONT. *Pesals monetaris...*; MATEU. *Catálogo de los ponderales...*

674. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. 49 i 50.

675. DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, doc. núm. 256, p. 298.

676. Vegeu l'epígraf 5.2.1.4.

677. BODEGA; SEGOVIANO. «Estudio de las pilas...», p. 105-111.

678. MIRAMBELL. «El taller...», doc. núm. 1, p. 25 i 28.

679. BORRAS. «Inventarios de la Seca...», p. 2.

680. Vegeu l'epígraf 4.5.

681. MASSÓ. «Inventari...», p. 495, núm. inv. 759; p. 548, núm. inv. 1541, i 1542, i p. 590, núm. inv. 2116.

fins i tot, amb pesals monetaris.⁶⁸² Així, per exemple, s'hi pot llegir: «item, una capcete plana on ha ·II· balancers de pes de florins e ^{ra} empremte de lauto a manera de doble morisque»;⁶⁸³ o bé: «item, ·XVI· pessas entre grans e poques de coure de monedes».⁶⁸⁴ També es documenten, per exemple, entre els béns d'un argenter coetani. Així, en l'inventari i l'encant dels béns de l'argenter barceloní Simó Martorell, aixecat el 1413, es troben: «item, un altre balanceret petit ab ses balencetes de florins i pesals».⁶⁸⁵ Encara els tornem a trobar en poder del mercader barceloní Eloi de Navel, segons consta en l'inventari dels seus béns aixecat el 1457 i en el qual consten els béns següents: «item, una capsia ab unes balances petites e alguns pesos de florins e croats» i «item, una capseta petita ab unes balances petites sens pesos».⁶⁸⁶ Si la conservació de pesals és corrent, no ho és tant, per la seva fragilitat, la de les balances, que coneixem bé, com ja hem assenyalat, per representacions iconogràfiques⁶⁸⁷ i per alguns pocs exemplars que es conserven.⁶⁸⁸ Finalment, també en l'inventari de 1548 de l'argenter Pere Navarro a Vic es menciona un pes de ducat.⁶⁸⁹

Diferents dels pesals esmentats, destinats al mercat i a la verificació del pes tolerat en la circulació de les monedes, eren els ja citats pesals destinats a la verificació dels pesos durant el procés de fabricació a les seques.⁶⁹⁰ Cal tenir present que en les seves operacions de pesatge de metalls a l'engròs els balancers utilitzaven gobelets, piles o marcs.⁶⁹¹ Es tractava de jocs de pesos que tenien la particularitat d'encaixar els uns dins dels altres per desar-se, finalment, dins d'una caixa metàl·lica amb tapadora i tanca que també era en si mateixa un pes més. Aquests apareixen representats, per exemple, a sota de les balances i al costat d'un piló de peces encunyades en el mencionat gravat al·legòric de la Seca Reial de Barcelona de 1646 (fig. 6) o bé en l'escena miraculosa del pesatge d'unes selles d'or obrades per sant Eloi representada en un retaule renaixentista de l'altar del sant dedicat pels argenters barcelonins al seu patró (fig. 10). També els trobem descrits en els inventaris.

682. *Ibidem*, p. 550, núm. inv. 1564-1567.

683. *Ibidem*, p. 495, núm. inv. 759.

684. *Ibidem*, p. 550, núm. inv. 1564.

685. AHCB. 4. Fons Notarial, I.5.

686. AHCB. 4. Fons notarial, I.10, f. 24r.

687. Vegeu l'epígraf 5.3.1. ii)

688. Vegeu alguns d'aquests exemplars publicats, respectivament, per CRUSAFONT.

Pesals monetaris..., làm. IV i V, p. 59 i 61; CLUA, «Una peça de balança...», p. 139.

689. MIRAMBELL. «El taller...», doc. núm. 1, p. 25.

690. Vegeu l'epígraf 5.3.7.

691. BODEGA; SEGOVIANO. «Estudio de las pilas...».

Així, en un inventari dels béns del ja esmentat mercader Eloi de Navel, aixecat el 1457, es descriu: «item, un march de pesar argent en que ha ·x· peçes».⁶⁹² Finalment, també se'n conserven, per exemple, en els fons del Gabinet Numismàtic de Catalunya del Museu Nacional d'Art de Catalunya o en el Museo de la Casa de la Moneda de Madrid.⁶⁹³

5.3.2. FOSA I PREPARACIÓ DEL METALL PER AMONEDAR

El metall de lleis diferents comprat per la seca era lliurat al fonedor⁶⁹⁴ per a ser fos i convertit en riells o lingots d'una determinada llei. Les seques utilitzaven en les seves emissions or, argent i coure. L'or i l'argent sempre s'aliaven: l'or amb l'argent o amb el coure, mentre que la plata ho era amb el coure. Quan el 50% o més del metall aliat amb l'argent era coure, aleshores es parlava de billó. Entre les raons justificatives dels aliatges n'hi havia tant de polítiques —o fiscals— com de millora de les propietats físiques de les monedes.⁶⁹⁵ La Seca Reial de Barcelona, al llarg de la seva història, va batre espècies d'or, plata, billó i, puntualment, coure.

La llei de l'or es mesurava en quirats, mentre que la plata ho era en diners.⁶⁹⁶ S'establia que l'or pur tenia 24 quirats i la plata pura 12 diners. A partir d'aquestes dades es mesurava la puresa o llei. Cada quirat d'or es dividia en 4 grans i cada diner de plata en 24 grans. Així, l'or pur tenia 96 grans i la plata pura, 288 grans. Els sistemes de càlcul de les proporcions i la manera de procedir en els casos de preparar aliatges, els coneixem per alguns manuals de mercaderia i altres manuals d'aritmètica medievals i moderns.⁶⁹⁷ Entre els catalans cal destacar el tractat de Francesc de Santcliment, publicat el 1482.⁶⁹⁸

L'escrivà de la seca⁶⁹⁹ anotava en els llibres de fosa el metall lliurat al fonedor. Així, per exemple, en una de les anotacions es pot llegir: «dimarts, a XVIII del dit mes e any, liuri al demont dit ffonedor per a ffondre hor a lley de XXIII quirats 3/4».⁷⁰⁰ Per obtenir metall d'una

692. AHCB. 4. Fons notarial, I.10, f. 24v.

693. BODEGA; SEGOVIANO. «Estudio de las pilas...».

694. Vegeu l'epígraf 5.2.1.5.

695. Per exemple, per evitar el desgast.

696. En general, vegeu les equivalències a les taules que encapçalen el llibre.

697. Vegeu una exposició de conjunt recent a CÓRDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...*, p. 40-53.

698. SANTCLIMENT. *Suma de la art...*, part 11 i 12, respectivament, sobre els càlculs de la finesa de l'argent i de l'or.

699. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

700. ACA. RP. MR, vol. 2000, f. s. n..

determinada llei s'havia de barrejar i fondre coure amb l'or o la plata en la proporció fixada en els decrets d'emissió de la moneda que s'havia d'encunyar.⁷⁰¹ El tipus d'aliatge i de metall utilitzat en la lliga determinava, a més, el color de l'or resultant. Així, com més coure hi havia en la lliga, el color tendia a ser més vermell, mentre que amb altres metalls com la plata esdevenia més groc. En la documentació apareix la tasca de «cimentar»⁷⁰² l'or, que es refereix a la depuració de l'or a una llei determinada.⁷⁰³ Amb un sentit anàleg es menciona la tasca «d'assendrar» la plata. Tant l'un com l'altre són coneguts a bastament a partir dels receptaris medievals, primer, i dels tractats medievals, després. Per dur a terme aquesta tasca al segle xv es documenta a la Seca Reial de Barcelona la presència de l'ofici d'afinador de l'or i l'argent.⁷⁰⁴

La finalitat de la comptabilitat que portava l'escrivà de la seca⁷⁰⁵ era permetre verificar al mestre racional que al llarg del procés no s'havia malmès la quantitat ni la qualitat del metall, i, per tant, els aspectes tècnics eren obviats. En canvi, sí que interessava especificar l'origen i les qualitats del metall lliurat al fonedor per poder exigir possibles responsabilitats. Pels assentaments sabem que se'ls lliurava no només el metall comprat en riells, sinó també les cisalles restants de la fabricació de la moneda d'anteriors fornades així com les granalles o restes dels assajos ja fets.⁷⁰⁶ És a dir, tot el metall o *escobilla* que es podia recuperar després de les operacions dutes a terme a la seca.⁷⁰⁷

Per a dur a terme la fosa, el fonedor tenia cura del forn, alimentat amb carbó vegetal⁷⁰⁸ i avivat amb manxes, tal com surten sovint esmentades en els inventaris de despeses de la seca. Aquest era un element bàsic de la casa de moneda. Així, consten les despeses fetes a la nova seca de Tàrraga el 1465 per a fer una fornal.⁷⁰⁹ També disposem d'imatges gràfiques dels forns tant en algunes representacions artístiques com en il·lustracions en llibres tècnics. Altres estris al seu

701. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 269 i seg. Aquest autor ha estudiat aquest punt a França basant-se en una combinació de fonts escrites i arqueològiques franceses contrastades amb l'arqueologia experimental.

702. Vegeu les receptes medievals d'afinació publicades a: CÓRDOBA DE LA LLAVE. «Un recetario técnico...», p. 33

703. GARCÍA GONZÁLEZ. *Tratado teórico-práctico...*, p. 68.

704. Vegeu l'epígraf 5.2.1.17.

705. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

706. ACA. RP. MR, vol. 2000, f. s. n..

707. Vegeu l'epígraf 5.2.1.19.

708. Vegeu l'epígraf 5.2.1.6.

709. MATEU. *Los recursos económicos de Juan II...*, doc. núm. v.

abast eren els gresols per a fondre el metall i les eines metàl·liques —pinces o molls— per poder manipular-los, així com tenalles i rielleres per poder preparar els lingots. Les eines usals eren les pròpies dels tallers dels argenters en els quals es fonien metalls precisos. En tenim un exemple complet en l'inventari de l'argenter Pere Navarro que s'aixecà a la seva mort el 1548 a Vic, en el qual trobem, en relació amb la fosa, entre altres eines, unes «mollas⁷¹⁰ y unas stanallas de buydar,⁷¹¹ de ferro» que no casualment apareixen immediatament després d'11 gresols de terra —és a dir, d'argila— juntament amb unes manxes, càrregues de carbó, unes tenalles de forjar i una pluralitat d'encluses i tasos.⁷¹² També en els comptes del material enviat des de València a la seca improvisada a Balaguer el 1462 es mencionen unes «molles per a servir al fornill del ensay».⁷¹³

Pel que fa al primer grup, cal esmentar el petit forn d'argenter, amb la manxa col·locada en posició vertical damunt el foc, que apareix representat en una escena, ja referida amb anterioritat, del bancal o predel·la del retaule dels Sants Joans (fig. 9).⁷¹⁴ Quant al segon grup d'imatges, ens hem de remetre a les obres especialitzades italianes del segle XVI, també ja mencionades, i, especialment, al *De re metallica*⁷¹⁵ i al *De la pirotechnia*.⁷¹⁶ En aquests llibres, a més de les explicacions tècniques, hi ha una sèrie especialment rica de gravats que mostren els treballs dels metalls i, en particular, l'aparença dels forns, dels gresols i de les eines relacionades amb aquesta feina. No s'ha excavat cap casa de moneda medieval de la Corona d'Aragó fins a aquest moment. Les excavacions parcials de la Casa de la Moneda de Barcelona, en el sector del carrer de Flassaders, corresponen a l'edat moderna i s'han portat a terme en dues campanyes, el 2004 i el 2010.⁷¹⁷ Un dels materials més interessants recuperats és un gresol per a fondre metall datable, possiblement, de mitjan segle XVII. A la tardor del 2014 s'ha començat una intervenció en el sector del carrer de la Seca que s'ha de continuar el febrer del 2015. Els resultats, fins ara, han aportat informació rellevant per a la casa de moneda del segle XIX.

710. Es tracta d'unes pinces de metall utilitzades per a manipular els gresols que apareixen representades gràficament en diversos gravats sempre al costat del forn.

711. Es deu tractar d'unes peces per buidar el metall dels gresols en els riells.

712. MIRAMBELL. «El taller...», doc. núm. 1.

713. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 2.

714. Es conserva al MNAC amb el número d'inventari MNAC/MAC 4351.

715. AGRICOLA. *De re metallica*...

716. BIRINGUCCIO. *Pirotechnia*...

717. CLUA. «Testimonis materials...», p. 85-108.

El fonedor, en acabar el seu treball, presentava als responsables de la seca uns riells de metall d'una llei determinada prèviament.⁷¹⁸ En les anotacions del llibre de foses de l'escrivà s'anotava, precisament a continuació de tot el metall lliurat, «del qual cobri en riells per obrar», a més d'una part en granalla que seria utilitzada, segurament, en l'assaig de verificació de la llei i, finalment, l'anotació del metall perdut en el procés de fosa o «fabli en lo ffondre».⁷¹⁹ La pèrdua de metall en el curs de la fosa, igual que en l'assaig, era normal. De totes maneres, calia anotar-la per controlar que en cap moment no es malversés dolosament part del metall preciós.

5.3.3. PREPARACIÓ DELS COSPELLS

Una vegada el responsable de la seca rebia els riells lliurats pel fonedor, afinats a una llei determinada, s'obria una nova fase del procés de fabricació de moneda. En concret, es lliuraven els riells, ja pesats, als obrers⁷²⁰ de la seca⁷²¹ per tal que preparaessin, com ja hem explicat, els cospells o discs de metall. Les operacions de manipulació dels obrers consistien a convertir els riells en cospells. Es tractava d'un treball que quedava recollit en el llibre dels obrers que elaborava l'escrivà de la seca i que era presentat al final de tot el procés al mestre racional.

Els obrers tenien un martell especial, o mall d'obrer, per preparar els cospells, diferent de les maces o martells dels moneders.⁷²² En l'inventari de la Seca Reial de Mallorca de 1662 també s'anotaven «vuit martells, ço és, set de dos caps y un de pena».⁷²³ Aquesta diferenciació d'instrumentals no solament apareix recollida en la documentació, sinó que fins i tot la trobem representada, per exemple, en el conegut segell del Col·legi d'Obrers i de Moneders de la seca italiana d'Orvieto. En aquest segell es mostra, sota sengles arcs, un obrer i un moneder que treballen amb les seves eines ben diferenciades, encara que ambdues de percussió, a les mans. La diferenciació d'instruments també apareix clarament representada, entre altres imatges, en el gravat al·legòric de la Seca Reial de Barcelona de 1646 (fig. 6).

718. Vegeu l'epígraf 5.2.5.

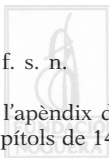
719. ACA. RP. MR, vol. 2000, f. s. n.

720. Vegeu l'epígraf 5.2.11.

721. Vegeu el doc. núm. 1 de l'apèndix documental.

722. Així és esmentat en els capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca. Vegeu ARM. LR 16, f. 34v, cap. núm. 18.

723. BORRÀS. «Inventarios de la Seca...», p. 2.

El sistema de preparació dels cospells o discs de metall, en general, és un aspecte sobre el qual els especialistes encara no s'han posat plenament d'acord.⁷²⁴ En principi, i de manera general, hi havia, en teoria, tres sistemes diferents.⁷²⁵ En un primer mètode, segons alguns autors, els cospells s'obtenien a partir de lingots allargats i cilíndrics —en forma de tub massís— que eren tallats en porcions circulars. Aquest sistema sembla costós i difícil tècnicament, per no dir inviable, a l'època medieval, per tal com els cospells de les monedes eren quasi sempre molt i molt primos.⁷²⁶ Sí que, a finals del segle XVI, Miguel de la Cerda va inventar a l'entorn de la cort de Madrid el que es va anomenar «el ingenio de la tijera», que duia a terme aquesta tasca de fabricació, si bé no sembla que el seu ús s'estengués gaire.⁷²⁷

Un segon mètode, d'acord amb altres autors, consistia en la fusió de cospells en motlles especialment fabricats amb aquesta finalitat. Certament, en algun moment van existir de manera excepcional aquest tipus de motlles o cospelleres.⁷²⁸ De totes maneres, tots els sistemes de fosa normalment s'associen a tallers de falsaris.

El tercer i darrer sistema és el que suggereixen alguns relats com el ja citat de Cristóbal Suárez de Figueroa (c. 1571-c. 1644)⁷²⁹ així com algunes representacions gràfiques (fig. 11-14) com la que es recull en l'obra *De la Pirotechnia* o les que apareixen en un dels relleus romànics de l'arquivolta de l'església de Sant Jaume a Carrión de los Condes (Palència),⁷³⁰ en la qual es veu com els obrers prepararen unes planxes o tires de metall que aplanen a cop de martell fins a assolir un gruix determinat.⁷³¹ A partir d'aquestes superfícies o làmines molt primes —precisament, com ja s'ha assenyalat, el poc gruix és una de les característiques de la moneda medieval— es retallaven petits quadrats

724. Vegeu una exposició general a: COOPER. *The Art and Craft...*, p. 7-17. Vegeu també, especialment pel context medieval, TORRES. «La fabricación...».

725. Sobre els tres sistemes vegeu: PANVINI ROSATI. «La tecnica...», p. 728-730.

726. *Ibidem*, p. 729.

727. MARTÍN-PENATO. *La moneda en Toledo...*, p. 59-62.

728. Així, per exemple, el motllo per a fer cospells que es guarda al Museo de Navarra. Vegeu IBÁÑEZ *et alii*. *La colección...*, p. 379-387.

729. SUÁREZ DE FIGUEROA. *Plaza universal...*, f. 352. Aquest descrivia el procés de fabricació de la moneda a martell explicant que «cimentado y añadido aquel poco de menos fino que se concede, se toma en la cantidad que se quiere, y se funde; y hecha varillas, se estienden muy bien sobre un yunque llano, y se adelgazan todas hasta una cierta ygualdad. Después se corta a través de la largueza en pedacillos quadrados, de forma que pesen algo más de lo que es la moneda que se quiere hazer. Cortados se recuezen, y después se dan al cuñador en una o más vezes».

730. TORRES. «Evolución histórica...», p. 257.

731. PANVINI ROSATI. «La tecnica...», p. 730.

de metall als quals, amb posterioritat, se'ls donava la forma circular sempre amb l'ajuda de grans tisores o cisalles.⁷³²

Les tisores solien estar fixades en les taules o bancs tal com es menciona en els inventaris i es veu en les diferents representacions de tallers de seques (fig. 12-14). Aquest sistema també s'ha documentat en les restes trobades en alguns tallers de moneda falsa d'època moderna, com el localitzat en una cova de Xella (València), en els quals s'han trobat planxes de metall i unes tisores.⁷³³ Excepcionalment, a la Seca Reial de Perpinyà consta, en la matrícula de 1424, el «fasedor dels troçells e piles de moneda e sisores»⁷³⁴ i, en la matrícula de 1454, la figura d'un «fasedor de les cesores»⁷³⁵ e amolador de les artellaries e obres».⁷³⁶

La preparació dels cospells culminava amb la verificació de la correcció del seu pes per mitjà de balances i pesos. Entre el material enviat al nou taller monetari que el rei implantava a Balaguer el 1462, en plena guerra civil, amb personal i eines procedents de València es mencionen 5 tisores grans valorades a 22 s. cadascuna, 1 tisora gran per a billó valorada a 44 s. i 1 tisora comuna valorada a 4 s. 6 d. sense comptar dues tisores més que es relacionen expressament i respectivament amb l'assaig i amb la fosa.⁷³⁷ En l'inventari de 1662 de la Seca Reial de Mallorca també consten «dos tisoras grans y quatre xicas».⁷³⁸

Sobre aquesta tècnica d'aplanatge, tenim el testimoni excepcional i fins ara inèdit d'un dibuix en tinta, esbossat segurament pel mateix escrivà de la seca, sobre la coberta de pergamí d'un dels volums procedents de la Seca Reial de Barcelona, conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. El dibuix mostra precisament, si la nostra interpretació és correcta, un mall d'obrer i l'enclusa sobre la qual repicava els riells o les planxes de metall (fig. 11). Aquesta representació es pot datar pel contingut del volum entre els anys 1328 i 1335.⁷³⁹ Cal tenir present que el llibre és precisament un llibre de comptes dels obrers. Per tant, té el valor afegit que, molt probablement, es tracta d'una imatge direc-

732. Vegeu un estudi detallat del procés a: ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 398 i seg.

733. MATEU. «Para la historia monetaria...», p. 50.

734. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 177).

735. És probable que en comptes de «cesores» es pugui llegir «tesores». És a dir, tisores o estisores.

736. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. v (p. 181).

737. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 2.

738. BORRÁS. «Inventarios de la Seca...», p. 2.

739. ACA. RP. MR, vol. 2058, coberta frontal de pergamí.

ta presa en la immediatesa del mateix context de la casa de moneda. Complementa aquest dibuix un gravat datat a Barcelona el 1646 a l'entorn de la Seca Reial i en el qual es representen, entre altres estris propis d'un taller monetari, dos martells, una enclusa d'obrer i diversos riells o lingots.⁷⁴⁰

En l'apartat de les fonts escrites cal destacar les mencions que, per exemple, trobem en el procés contra Jaume III de Mallorca i en relació amb la Seca Reial de Perpinyà dels anys 40 del tres-cents, per veu de diversos testimonis que varen visitar el taller monetari i que recorden haver vist «vingte cudes sive encluses rotundas modicas afixas in scannis sive *barracells*»; «plura aparamenta sive apparatus monete cudende seu faciende, videlicet, plures cudes sive encluses rotundas, fixas quibusdam fustibus qui dicuntur *barracells*, [...] Vidit etiam ibi martellos et virgas argenteas», i finalment, «cudes sive encluses diversarum formarum, decem numero vel plures».⁷⁴¹ En un sentit anàleg, en un inventari de la Seca Reial de València de 1481 es mencionen «dos ancluses per abatre la verga ab sos ceps de alber nous» que cal interpretar, de nou, com les bases en les quals es repicaven les vergues o riells de metall fins a aplanar-les.⁷⁴² En la seca que Joan II el Sense Fe va improvisar el 1462 a Balaguer amb personal i eines portades de la seca de València consten diversos martells. Així, 8 martells grans i 3 martells de recalcar.⁷⁴³

Una altra font de coneixement de les tècniques, encara que amb problemàtiques particulars,⁷⁴⁴ és el registre arqueològic de tallers de falsaris d'època moderna proporcionat en els jaciments següents: una espluga indeterminada a la zona dels cingles de Bertí (Vallès Oriental),⁷⁴⁵ una balma indeterminada al municipi del Bruc (Anoia),⁷⁴⁶ la cova de la Sotarranya (Xella, València),⁷⁴⁷ la cova de l'Àguila (Picassent, València)⁷⁴⁸ i una cova indeterminada ubicada a la zona de Despeñaperros (Jaén).⁷⁴⁹ De l'estudi comparatiu de les restes materials —malauradament en la majoria de casos descontextualitzades— que ens han pervingut d'aquests

740. ESTRADA-RIUS. «Monedas y útiles...», p. 546-547 i fig. 1.

741. LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...*, doc. núm. LXXII (respectivament, p. 316, 318 i 319).

742. ARV. Batllia 217, f. 392r.

743. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 2.

744. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, cap. 10.

745. CRUSAFONT. «Trobada dels cingles...».

746. CRUSAFONT. «Trobada del Bruc...».

747. MATEU. «Para la historia monetaria...».

748. RIPOLLÉS. «La Cova de l'Àguila...».

749. DHÉNIN & NONY. «Un atelier de faux monnayeurs...».

establiments es pot deduir com es buscaven planxes de metall —per exemple, recipients grans d'aram— o s'obtenien aplanant petits riells, es retallaven els cospells amb les tisores o bé s'encunyaven amb un trepant i, finalment, el cospell era encunyat amb encunys.⁷⁵⁰

Entre les despeses de la frustrada seca dels alfonsins d'or de Càller, establerta en temps de Pere III el Cerimoniós,⁷⁵¹ consta precisament la menció expressa de la compra d'unes tisores grosses per als obrers, d'una fusta per a fixar-les així com el cost d'esmol·lar-les.⁷⁵² La importància d'aquesta menció és l'associació directa entre les tisores i els obrers, que ajuda a aclarir el sistema de treball que, molt probablement, s'utilitzava a totes les seques reials de la Corona d'Aragó. En la Seca Reial de Perpinyà consta en les successives matrícules del segle xv un oficial «fasedor de les tesores e amolador de les artellaries e obres».⁷⁵³ En un inventari de la Seca Reial de València de 1459 es detallen també «unes tisores grans de tallar la plancha»⁷⁵⁴ que devien servir, probablement, per a retallar els cospells d'una planxa de metall tal com apareix en el conegut gravat d'una seca en l'obra ja esmentada de Biringuccio i com van aparèixer en les troballes ja esmentades de tallers de falsaris a la Dordonya i a Xella.

Els obrers, o bé uns oficials específics amb el nom de reescalfadors de la moneda d'or i d'argent,⁷⁵⁵ havien d'escalfar els lingots diverses vegades a fi que recuperessin la plasticitat abans de continuar amb la tasca de repic. En la seva tasca aquests obrers es podien ajudar de petits forns o bé de brasers en els qual procedien a escalfar els lingots per tal que recuperessin la seva maleabilitat inicial perduda després del repicament.⁷⁵⁶ A les grans seques hi havia forns especials per a dur a terme aquesta tasca en la qual els metalls no s'havien de fondre, sinó simplement reescalfar. Per a dur a terme aquesta tasca tenien pines i altres estris per facilitar la mobilitat de les peces en els successius escalfaments. A la Seca Reial de Barcelona del darrer quart del segle xv consta l'existència de l'ofici de reescalfador, que cal relacionar amb aquesta tasca.⁷⁵⁷

750. Vegeu-ne una exposició de conjunt a ESTRADA-RIUS. *El desafío de la moneda...*, p. 283-305.

751. ESTRADA-RIUS. «Un exemple d'exercici...».

752. ACA. RP. MR, vol. 2008/1, f. 1v, 4r i 5r.

753. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. v (p. 181).

754. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. iv, p. 122.

755. Vegeu l'epígraf 5.2.1.20.

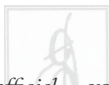
756. TORRES. «Acuñación de moneda...», p. 222.

757. Vegeu l'epígraf 5.2.1.20.

Aquest és el sistema que es considera vigent a les seques de la Corona d'Aragó igual que ho era a les seques franceses. El testimoni arqueològic més clar d'aquesta pràctica prové de la Seca Reial de La Rochelle, a França. En aquesta darrera, activa entre els segles XIV i XVII, s'han recuperat en el curs de les excavacions arqueològiques exemples de lingots aplanats, dels retalls quadrats d'aquests lingots així com retalls dels quadrats i cospells circulars preparats per a ser encunyats.⁷⁵⁸ Aquesta mateixa seqüència de materials també s'ha documentat en una cova de falsificadors anomenada de la Catette, a Rivel (Aude), que va estar activa en el segle XVI.⁷⁵⁹

Sigui com sigui, una aplicació fonamental i indubtable de les cisalles era el retall dels cospells fins a ajustar el seu pes de la manera més propera possible al pes legal fixat per a aquella peça. Tot plegat, per tal que en les comprovacions finals el «fortatge» o «feblatge» del pes, sempre inevitable, es mantingués dins la franja de tolerància fixada també per la normativa. Aquesta particularitat d'afinació del pes dels cospells és la que es representa, de manera molt precisa, en un gravat del cinc-cents en el qual es mostren l'assajador, el fonedor, l'obrer, el moneder i, en primer terme, una figura femenina que utilitza les cisalles i, que té al seu costat uns recipients amb monedes i una balança (fig. 13). Precisament el fet que sigui una dona i la seva relació amb les cisalles i les balances ens remetent a les ja esmentades *tailleres* franceses encarregades d'aquesta tasca.⁷⁶⁰ No sembla o, almenys, no s'ha documentat que aquesta particularitat és donés a la Corona d'Aragó.

Gràcies a les referències del *Libro que enseña ensayar qualquier moneda*⁷⁶¹ podem constatar que els obrers rebien dels guardes de la moneda⁷⁶² uns pesals o dinerals que, amb el nom de *contrapesos*, els havien de servir per a ajustar el pes dels cospells que fabricaven. Aquests *contrapesos* eren retornats als guardes un cop acabada la jornada de treball a la fi que, després de comprovar-ne el bon estat, els custodiessin fins a la jornada següent sense manipulacions. Per tant, els obrers que tallaven els cospells, a més de les tisores, també tenien balances per a fer la seva tasca amb eficiència. El testimoni gràfic més clar d'aquesta associació és el gravat anglès al·ludit en diverses ocasions (fig. 13).

758. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 84 i seg. i fig. núm 14 (p. 145).

759. *Ibidem*, vol. 1, p. 244 i seg. i fig. núm 72 (p. 259).

760. DUMAS. «Materiel de faux...», p. 71.

761. CAUMEDO; CORDOBA DE LA LLAVE. *El arte del algarismo...*, p. 105.

762. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

D'aquestes operacions, n'hi havia diverses representacions gràfiques corresponents al segle XVI⁷⁶³ i, a més, dues mostres excepcionals de dues d'aquestes tisores o cisalles, la primera trobada en un jaciment francès⁷⁶⁴ i la segona en un jaciment valencià,⁷⁶⁵ tot i que en aquests exemples es tractaria de sengles cisalles que formaven part de l'utilatge d'uns tallers de moneda falsa: el francès situat a la Dordonya que, pel que sembla, estava centrat en la falsificació de numerari de Felip III de Castella i II d'Aragó i el valencià en una cova de Xella. En ambdós casos les cisalles són anàlogues a les representades en els gravats mencionats. En aquest sentit, és molt vàlida la descripció acurada que Mateu Llopis fa de la peça localitzada a Xella i avui conservada al Museu de Prehistòria de València: «unas tijeras, cuyo brazo inferior, más largo, tiene doblado el extremo y ahincado en un *pie* de madera; un punto de apoyo convierte a este brazo en una palanca de primer género. El brazo superior, más corto, tiene doblada su extremidad para descansar en aquél».⁷⁶⁶ Les mesures d'aquest exemplar són de 44 cm de longitud.⁷⁶⁷

Precisament d'origen francès, encara que d'un període anterior, serien dues tenalles que es mencionen com a despeses de la Casa de la Moneda de Barcelona a mitjan segle XIV.⁷⁶⁸ Les tisores també es mostren amb claredat al gravat al·legòric de la Seca Reial de Barcelona de 1646, ja referit en altres ocasions (fig. 6), i, finalment, en el revers d'un historiat *meraux* d'Enric IV de França que mostra amb molt detall les diverses eines utilitzades en un taller monetari de l'època. Es conserven també alguns exemples d'aquestes tisores en alguns tallers europeus, com el bohemi de Cesky Krumlov (República Txeca).⁷⁶⁹

En els llibres d'obriers de la Seca Reial de Barcelona consta, d'una banda, el pes i la llei dels riells lliurats als obrers i, de l'altra, el que s'anomena obra feta i cisalles. Amb el terme indefinit «obra feta» s'al·ludeix, sens dubte, als cospells o *flans* i amb el de cisalles el metall sobrant en forma d'encenalls i trossos petits resultants després de preparar els valuosos cospells circulars.⁷⁷⁰ Aquestes deixalles de metall es guardaven, un cop pesades, per a ser lliurades en la següent fornada

763. Vegeu, per exemple, la representació d'una seca a la fig. 33-35.

764. DUMAS. «Materiel de faux...», làm. núm. 7, fig. núm. 2.

765. MATEU. «Para la historia monetaria...», làm. núm. 1 (p. 55).

766. *Ibidem*. p. 52.

767. Vegeu-ne una fotografia a: ESTRADA-RIUS. *El desafío de la moneda...*, fig. 31 (p. 291).

768. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 11v.

769. COOPER. *The Art and Craft...*, p. 63 i 97.

770. Vegeu, per exemple, el doc. núm. 1 de l'apèndix documental.

al fonedor, de manera que es reaprofitava el metall. No consta, en canvi, la utilització de trepants per a tallar d'un cop sec els cospells. Aquesta tècnica va ser adoptada en època moderna tant en els tallers oficials com en alguns de falsaris.⁷⁷¹ Pel que fa als primers es pot veure el gravat de la sala de trepants de la seca de Venècia al segle XVIII,⁷⁷² i pel que fa als segons, el taller de falsaris de Despeñaperros a través d'alguns dels retalls circulars i sense trencadures.⁷⁷³

Una altra operació important, abans de lliurar els cospells, era el repicat dels cantells. Això es feia per arrodonir i amorosir les arestes tallants dels cantells retallats.⁷⁷⁴ Cal recordar que la poca gruixària dels cospells i l'operació de retall els feia tenir un cantell aspre que calia matar per evitar que ferís les mans dels qui havien de manipular la moneda. Per a dur a terme aquesta tasca es fixaven amb l'ajuda d'una eina de braços que permetia subjectar pilons de cospells amb la finalitat de repicar-los els cantells amb una maça, possiblement de fusta, fins a esmortir l'aspror del tall.⁷⁷⁵ El resultat final havia d'evitar que qualsevol que toqués els extrems de les monedes es tallés.

No tenim testimonis gràfics ni documents d'aquestes eines pel que fa a les seques de la Corona d'Aragó, però sí que, en canvi, l'operació es documenta a través de diverses imatges de seques centreeuropees.⁷⁷⁶ Això no obstant, una menció clara a aquesta operació i a les eines, utilitzades es troba el 1643 al taller monetari local de Vic. Així, en un inventari de les eines, Gudiol menciona «una massa y un piló per picar la rebava» que cal interpretar amb aquesta funció.⁷⁷⁷ Igualment, es troben diverses representacions gràfiques d'aquest procés (fig. 12-14). És molt possible que fossin utilitzats amb aquesta finalitat «tres martells de recalcar».⁷⁷⁸

5.3.4. PREPARACIÓ DELS ENCUNYS

Per a l'operació de batre moneda a martell⁷⁷⁹ es necessitaven, com a instruments d'encunyació bàsics, dues peces de ferro de secció

771. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 123 i seg.

772. BOIS CHATELERAUT. *Grabados que representan...*

773. DHÉNIN & NONY. «Un atelier de faux monnayeurs...», p. 210.

774. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 442-448.

775. TORRES. «Evolución histórica...», p. 262.

776. COOPER. *The Art and Craft...* p... 22 i 95.

777. GUDIOL. *Les monedes vigatanes...*, p. 52.

778. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 2.

779. Vegeu una recopilació actualitzada d'imatges d'encunyació medievals comentada a: TRAVAINI; BOLIS. *Conii e scene...*

cilíndrica, anomenats encunys.⁷⁸⁰ Aquests tenien en un extrem de la seva superfície, gravat en negatiu, el motiu que es volia estampar sobre el metall amonedat.⁷⁸¹ En concret, eren necessaris un encuny, anomenat pila, per al gravat de l'anvers de la moneda i un altre, anomenat trossell, per al revers.⁷⁸²

El trossell era una peça mòbil que el moneder subjectava amb la mà esquerra mentre la pila era fixada a una enclusa de fusta, a un tronc d'arbre o a un banc d'amonedar (fig. 14). L'anvers de la moneda es gravava a la pila perquè és on hi solia haver el motiu principal, més complex o detallat de gravar, i la pila, fermament fixada a una enclusa, tenia una major estabilitat. Per això, era més fàcil de centrar el motiu que no pas amb el trossell, que era una peça mòbil que el moneder subjectava amb la mà. Aquest darrer solia tenir una forma cilíndrica de llargada variable, mentre que la pila, o peça fixa, tenia una forma més troncocònica amb un acabament a la base en forma de clau punxegut a fi de ser clavat a l'enclusa per restar fix. En alguns tallers de falsaris s'han documentat peces o guies que ajudaven a mantenir centrades ambdues peces amb la finalitat d'evitar desplaçaments del cospell.⁷⁸³

La forma d'ambdues peces variava precisament, per aquesta posició diferent. La pila solia ser troncocònica, mentre que el trossell era cilíndric. El desgast dels encunys era divers i, per aquesta raó, el trosseller o gravador⁷⁸⁴ havia de procedir a gravar un nombre superior de trossells amb el motiu del revers pel fet de ser una peça mòbil més fràgil que rebia directament el cop del martell d'amonedar, a diferència de la pila, que duia l'anvers gravat i que, pel fet de tractar-se d'una peça fixa, era més robusta.

Quan es van introduir les noves tècniques de fabricació de moneda amb l'ajuda de molins laminadors,⁷⁸⁵ primer, i de premses de volant,⁷⁸⁶ després, els encunys i el seu gravat es van haver d'adaptar a les noves necessitats de la maquinària, tal com ja s'ha assenyalat en comentar

780. Als documents catalans del segle XIV també se'ls anomena «motlles». Vegeu, per exemple, el 1336, uns «cunnos dicte monete sive molles» DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, doc. núm. 26.

781. Vegeu una recopilació d'imatges i de comentaris sobre els encunys medievals a: TRAVAINI; BOLIS. *Conii e scene...*

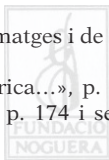
782. TORRES. «Evolución histórica...», p. 272.

783. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 174 i seg. Especialment, fig. núm. 30.

784. Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

785. Vegeu l'epígraf 5.1.2.

786. Vegeu l'epígraf 5.1.3.

la figura del gravador.⁷⁸⁷ Els principis, però, eren els mateixos i només variava la forma dels encunys.

La fabricació dels encunys, fos en la modalitat que fos, era una tasca que requeria una gran perícia tècnica alhora que un alt grau de confiança de l'autoritat emissora en l'oficial responsable. No es pot oblidar el perill de possibles falsificacions o fabricació de rèpliques no oficials. Per això, encara que es tractés d'un ofici de confiança, en la legislació es disposaven mesures especials referents a la custòdia dels encunys en mans dels guardes de la moneda dins de caixes especials.⁷⁸⁸ Els entalladors, talladors de ferros, gravadors o trossellers eren els encarregats d'aquest laboriós treball artístic. Es tractava d'una feina que combinava la perícia mecànica del ferrer amb un vessant artístic que era compartit pels gravadors de matrius de segells coetanis⁷⁸⁹ i també de neulers i hostiers litúrgics.⁷⁹⁰

No coneixem els processos de decisió política i de posterior aplicació tècnica dels tipus monetaris. És versemblant, atesa la importància d'aquesta decisió, que es devien decidir en connexió directa amb la cort reial. És probable que es presentessin esbossos o propostes al monarca o als seus consellers i que s'acabés de decidir quina hauria de ser l'estampa —tipus i llegenda o inscripció— que hauria de lluir la moneda. No podem oblidar la importància de la moneda com a transmissora de valors polítics tan importants com la pròpia imatge de la reialesa.⁷⁹¹ En primer lloc, un missatge visual a través del tipus, però també un missatge escrit a través de la llegenda. En tot cas, consta que l'elecció del gravador no es deixava a l'atzar, sinó que, sovint, era el mateix monarca qui el triava i el nomenava amb un document específic. A vegades, fins i tot, se l'avisava amb temps. Així, Pere III el Cerimoniós escrivia a l'argenter barceloní Mino de la Seca, el 31 d'agost de 1336, comunicant-li que quan es fes la moneda barcelonesa nova a nom seu hauria de ser ell qui en preparés els encunys.⁷⁹²

El que sí que és segur és que a Catalunya el tipus i la llegenda monetaris eren prescrits en els decrets d'emissió o en documents annexos. En els primers, a vegades, fins i tot es dibuixava, amb tot detall, l'aspecte que havia de tenir la moneda. Així ho veiem, per exemple,

787. Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

788. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

789. Vegeu l'epígraf 5.2.7.

790. AMENÓS. «Hostiers i neulers...», p. 100-110.

791. ESTRADA-RIUS. «La representació...».

792. DALMASES. *Orfebreria...*, vol. 2, doc. núm. 26.

en la reial ordre en la qual es manava canviar els tipus dels alfonsins d'argent el 1355;⁷⁹³ en el decret d'emissió dels rals d'argent de Barcelona que Martí I l'Humà va intentar batre a la ciutat comtal l'any 1400 sense que la iniciativa prosperés⁷⁹⁴ (fig. 3), o bé, per esmentar altres exemples, en el decret de 1419 d'emissió d'alfonsins d'argent a batre a la Seca Reial d'Esglésies⁷⁹⁵ o en el de 1428 destinat a l'emissió d'alfonsins d'or a la mateixa illa.⁷⁹⁶ En altres decrets només es descrivien amb cura les característiques de la moneda, com ara les llegendes i les imatges monetals, i, en canvi, s'enviava al gravador un dibuix en un document a part. Així, per exemple, es documenta en el decret d'emissió de 1465 que establia l'encunyació del pacífic d'or⁷⁹⁷ a la Seca Reial de Barcelona i en el tenor del qual es llegeix expressament: «fabricari faciatis monetam eius figura et amplitudinis quam figuratam in scriptis vobis iam traditimus».⁷⁹⁸ Efectivament, en aquest darrer supòsit, consta la menció en l'acta de «l'encerrament» dels esmentats pacífics com en aquell document es llegia que la moneda «fos de la forma, efígia i sculptura ací pintada».⁷⁹⁹

La llegenda o inscripció de les peces també era important i els monarques s'adreçaven als mestres de la seca per indicar-ne els canvis. La principal preocupació era la substitució del nom del monarca traspassat pel nom del nou sobirà, especialment en aquelles peces que tenien un tipus immobilitzat com ara els croats de Barcelona⁸⁰⁰ o els florins d'or d'Aragó.⁸⁰¹ En d'altres peces va caldre aguditzar l'enginy i establir les noves llegendes, com en els timbres d'or i els coronats. En alguna ocasió, aquestes prescripcions no eren factibles i, aleshores, calien canvis que havia d'autoritzar el monarca. Dos exemples paral·lels en relació amb la llegenda, els tenim el 1395 en les prescripcions que havien d'ostentar els timbres d'or⁸⁰² i els coronats.⁸⁰³ Doncs bé, com que les llegendes inicialment previstes no hi cabien senceres, el monarca va donar indicacions expressives en ambdós supòsits de com

793. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXIV.

794. ACA. Canc. Memorial, núm. 35, f. 76r-v.

795. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 435.

796. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LIX, p. 439.

797. Vegeu la moneda núm. 11.2.5. de l'apèndix numismàtic.

798. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LXXIII, p. 461.

799. ACA. RP. MR, 1992/3, f. solt s. n. 1r. Al document es deixa un espai en el lloc en el qual en l'original s'inseria el dibuix.

800. Vegeu la moneda núm. 11.2.3 de l'apèndix numismàtic.

801. Vegeu la moneda núm. 11.2.4 de l'apèndix numismàtic.

802. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LXII, p. 362.

803. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XLV.

abreujar el text disposant que, un cop concretada la fórmula, «no y mudets res sens nostra special licència e voler».⁸⁰⁴

La preparació d'aquestes eines bàsiques en l'encunyació de la moneda aplegava diversos professionals que podien rebre noms diferents. En algunes seques europees s'ha documentat que era un ferrer qui preparava les ànimes del trossell i de la pila en ferro mentre que un gravador o entallador —normalment un argenter— s'encarregava del treball fi de gravar amb les imatges volgudes les superfícies dels extrems d'ambdues peces, que havien de ser d'acer per poder resistir els cops.⁸⁰⁵ Aquesta especialització tècnica es constata, de manera plena i continuada, en els casos de la Seca Reial de Barcelona⁸⁰⁶ i de la de Perpinyà.⁸⁰⁷ Exemples concrets del sistema de treball, ens els aporten diverses actes de les deliberacions del Consell de la ciutat. També el 1595, la comissió anomenada quarteta de la Taula de Canvi de Barcelona acordava fer un pagament a Felip Ros, argenter, que havia fet els encunys dels rals, especificant que el pagament del ferrer correria a càrrec d'aquest argenter.⁸⁰⁸ La Seca Reial de Perpinyà també seguia aquest procediment. Així, el 1356 consta com a despesa el sou del «fabre» o ferrer al costat del tallador o gravador.⁸⁰⁹ Igualment, en les matrícules d'aquesta casa de moneda de 1424 i 1454 consten, respectivament, el «fasedor dels troçells e piles de moneda» simultàniament amb el «tallador dels ferres de cunyar», el «fasador de les piles e trossells» i el «tallador de pilers e trossells».⁸¹⁰

En alguns casos, el gravat d'encunys se centralitzava en una única seca o, millor dit, en unes úniques mans. Posteriorment, els encunys eren distribuïts entre les diverses cases de moneda. Així es documenta, successivament, als anys 1390 i 1398, quan sembla que el gravador de la Seca Reial de Barcelona no solament era proveïdor d'encunys de la seva seu natural, sinó que també ho era de la de Mallorca. Són eloqüents, en aquest sentit, sengles reials ordres de Joan I el Caçador⁸¹¹ i de Martí I l'Humà dirigides a Romeu Desfeu, «mestre del entayll de les nostres seques de Barchinona e de Mallorques».⁸¹² El darrer d'aquests

804. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XLIII, p. 369 i XLV, p. 371.

805. SPUFFORD. «Mint Organisation in late medieval...», p. 12.

806. Vegeu la taula núm. 1.

807. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 176-177).

808. Vegeu l'edició del document a SANAHUJA. «Rals i croats...», doc. núm. 24. p. 129

809. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXII.

810. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 176-177) i V (p. 181).

811. ACA. Canc. Reg. 1994, f. 101v. Vegeu el doc. núm. 11 de l'apèndix documental.

812. ACA. Canc. Reg. 2239. f. 123r. El transcriu ELÍAS DE MOLINS. «Numismática...», p. 816.

monarques va nomenar els argenters Pere i Pere Nicolau Cases, pare i fill, l'any 1410, per a «officium sculptoris seu talliatoris cunorum seccarum ac monetarum auri et argenti que cudunt seu cudent in civitatibus Barchinonae, Gerunde ac villa Perpiniati et in aliis etiam partibus sive locis totius principatus».⁸¹³ Ferran I d'Antequera va nomenar-los el 1415 gravadors dels encunys de les monedes d'or i argent de les seques de Barcelona i de Perpinyà.⁸¹⁴ És a dir, almenys en aquell període, amb uns talladors d'encunys n'hi havia prou per a fornir les diferents seques reials de les piles i els trossells necessaris.

La pluralitat de seques a les quals fornia un únic gravador, com s'ha vist, indica que la tasca de gravat dels encunys no tenia per què dur-se a terme en el si d'una seca concreta, sinó que la podien realitzar perfectament els gravadors en els seus tallers particulars, encara que originàriament això era vist amb prevenció atès que s'estipulava que el gravador havia de disposar d'una cambra especial a la Casa de la Moneda i que els guardes havien d'exercir un control sobre seu per evitar qualsevol frau.⁸¹⁵ Aquest requisit també el trobem el 1419 en la Seca Reial d'Esglésies, per a la qual es prescriu que el mestre de la seca «es tengut de dar al dit entallador una casa,⁸¹⁶ dins la secca, en la qual lo dit entallador sia tengut tallar los dits ferres, e dins la qual en sa caxa sia tengut tenir los punxons».⁸¹⁷ En canvi, algunes vegades també es documenta el contrari. Així, en una d'aquestes darreres ordres reials de confecció d'encunys es disposa expressament «que, vista la present, en casa vostra o en altre part, com pus expedient vos serà» el gravador apleixi l'encàrrec.⁸¹⁸ Per tant, es tractava d'una activitat que no sempre es duia a terme dins del recinte estricte de la casa de moneda.

De totes maneres, cal tenir present que es tractava d'una tasca molt delicada pel perill que comportava l'oportunitat de preparar encunys il·legals que podien servir, posteriorment, per a produir peces falses. Hem de tenir present que la falsificació de moneda va ser una plaga

813. ACA. Canc. Reg. 2221, f. 89v.

814. ACA. Canc. Reg. 2396, f. 152v-153r.

815. Així, en les ordinations de regiment de la Seca Reial de Sariñena es disposa que «lo tallador dels ferros deu estar en una casa que li deu ésser lliurada, là on la moneda se fa, e deu-lo hom escorcollar con entrarà per que no y puxa metre diners que sien a monedar, e tancar de sus. E con ix, atressí cercar que no y trasca pila ni troseyl. E no deu donar pila ni treseyl, sinó ab voluntat de les guardes». BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XVIII, p. 285.

816. És a dir, en aquest context, una cambra.

817. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432.

818. Vegeu el doc. núm. 11 de l'apèndix documental.

que va córrer paral·lela a l'encunyació legítima tot al llarg de les edats mitjana i moderna.⁸¹⁹ El sistema més fàcil de falsificar la moneda era per fosa.⁸²⁰ Això no obstant, també consta l'existència de peces falses fetes amb el sistema d'encunyació. Per tot plegat no cal insistir en el fet que calia tenir molta cura o molta confiança en la supervisió de la fabricació i ús dels encunys.

La tasca de gravar els encunys està poc documentada en els llibres de la Seca Reial de Barcelona. Segurament, pel fet de ser un encàrrec puntual que escapava al treball intern quotidià. Del període 1531-1533 coneixem, per exemple, el pagament fet a Guerau Ferrer, tallador de piles i trosseller, per haver fet les piles i els trossells utilitzats en el batiment dels principats d'or de la Seca Reial de Barcelona.⁸²¹

Per preparar el batiment de la moneda calia disposar d'uns encunys apropiats. La relació i, sovint, la superposició d'ocupacions entre els gravadors d'encunys monetaris, els de les matrius de segells, els dels neulers i hostiers i els simples argenters ja s'ha exposat anteriorment en descriure aquest ofici.⁸²² També, en època moderna, els encunys dels ploms o pellofes eclesiàstiques. Pel que fa a l'organització del treball, s'encarregaven els encunys paral·lelament a l'entallador —nom donat al gravador— i al ferrer, encara que sovint qui rebia l'encàrrec era el primer i s'ocupava d'obtenir posteriorment els serveis del segon, tal com ja hem assenyalat. L'encàrrec era el de preparar els encunys: pila i trossell, que contenien el gravat que s'hauria d'estampar a l'anvers i al revers de la moneda. El ferrer havia de preparar la forma general de les dues peces, mentre que el gravador o entallador realitzava la feina més artística de preparar l'acer de la punta d'ambdues peces, sempre d'acord amb les acurades previsions sobre tipus i llegendes establertes en el decret d'emissió.

No sabem si el gravador o entallador participava en el disseny dels tipus monetaris i en quin grau, atès que, com ja s'ha assenyalat, en molts dels decrets d'emissió no tan sols es determinava la llegenda i l'estampa general, sinó que la descripció escrita s'acompanyava d'un dibuix detallat.⁸²³ Sembla més lògic que així fos que no pas que s'encar-

819. ESTRADA-RIUS *et alii*. *La moneda falsa...*

820. Vegeu, per exemple, el procés a uns falsificadors capturats a Girona el 1315. Vegeu MANÉ. «Falsificació...», p. 116-120. Vegeu també el conjunt de motlles per fondre maravedis falsos d'Alfons VIII de Castella trobats a la província de Salamanca a: GARCÍA-BELLIDO. «Moldes procedentes...», p. 227-240.

821. ACA. RP. MR, vol. 2004.

822. Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

823. Vegeu, per exemple, ACA. Canc. Reg. 1029, f. 23r; o ACA. Canc. Reg. 2253, f. 60r.

regués el disseny, per exemple, a algun pintor o altre artesà i, després, es passés el dibuix a un gravador per tal que simplement el reproduís al buit. Això devia passar en els tipus immobilitzats en els quals no es podia innovar l'estampa o en les emissions successives d'una moneda ben establerta. En canvi, en la primera emissió és molt probable que, atès el format circular particular, el propi mòdul o mesures i el llenguatge d'expressió artística fossin proposats pel gravador d'acord amb la imatge i la llegenda que l'autoritat volia transmetre.

L'entallador, per a realitzar la tasca del gravat, s'ajudava d'eines diverses pròpies, en bona mesura, de l'ofici d'argenter, com podem veure, per exemple, en l'inventari de béns de l'argenter Pere Navarro, aixecat a Vic el 1548, i en el qual apareixen tres compassos i dues dotzenes de punxons.⁸²⁴ També, l'observació d'algunes monedes permet apreciar amb tota claredat la utilització de compassos a través de les marques que va deixar en el camp de les peces el seu ús en els encunyys. Igualment, s'utilitzaven burins i cisells, i també punxons amb lletres o imatges soltes.⁸²⁵ Aquests darrers li permetien preparar l'encuny de manera seriada, per superposició, i així estalviar-se feina. En concret, els consellers de Barcelona van lliurar a Antoni Àngel Gili, gravador de la Seca Reial de Barcelona, «los jochs de punjons y testes de fer sous y reals, per obs dels ancunys per a fer sous y reals».⁸²⁶ També, en un inventari de la Seca Reial de València de 1459 es menciona, amb tota claredat, que l'argenter entallador tenia «los punchons de les letres de entallar piles e trossells».⁸²⁷ En un compte presentat per un gravador al taller monetari local de Vic durant la Guerra dels Segadors consta expressament:

«quatra dotzenas de punxons per gravar los ancunys: cinc lliures.
Item, vuit llimas per gravar dits encuns: dues lliures.
Item per dos biuns [*sic*]⁸²⁸ y quatre compassos: 1 lliure».⁸²⁹

En la Seca de Barcelona reoberta el 1718 es documenta que el gravador i argenter Joan Matons havia adquirit per a treballar a la mateixa seca «para esculpir y gravar los preparatorios de puncsones y cuños de la moneda» el següent:

824. MIRAMBELL. «El taller...», doc. núm. 1, p. 26 i 27.

825. Aquest sistema va ser general al llarg de les edats mitjana i moderna. Vegeu COOPER. *The Art and Craft...*, p. 19, fig. 16.

826. Vegeu l'edició del document a SANAHUJA. «Rals i croats...», doc. núm. 24, p. 129.

827. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. IV, p. 123.

828. Josep Gudiol —vegeu la nota següent— interpreta la paraula en el sentit de burins de gravador.

829. GUDIOL. *Les monedes vigatanes...*, p. 58

[...] una piedra redonda de emolar los hierros, buriles, sinzeles, y demás aparejos de hierro concernientes a la gravatura [...] 24 limas de relojero medianas de diferentes formas [...] 24 limas la mitat medianas y la mitat pequeñas [...] unas gratas de latón [...] seys mangos para diferentes martillos [...] dos limas dulces grandes, una media caña y otra cuadrada [...] 2 tornillos y algunas xapas de hierro para el instrumento de delinear los cuños.⁸³⁰

En els capítols de Romeu Pallarès de 1407 destinats a la Seca Reial de Mallorca⁸³¹ es donen previsions precises per evitar infraccions en aquesta tasca. En aquest sentit, s'establia que «après que haurà entallats los ferros de amonadar, so és pilers o trosels, no gos ne dega trempar aquels sens que les guardes no y sien presents». Una vegada trempats els punxons o els encunys, és a dir, després d'haver-los donat al foc la fermesa necessària per a poder ser utilitzats, els esmentats capítols prescrivien que s'havien de lliurar als guardes de la seca⁸³² «e no romangan en poder del dit mestra d'entall, ne·ls gos liurar a altre sots pena de perdra l'ofici». Encara que aquests capítols anaven dirigits a redreçar una seca en la qual, pel que sembla, s'havia donat un cert desordre i, per aquesta raó, contenen un procediment molt rigorós, hem de pensar que la situació a la seca barcelonina no havia de variar gaire.

En els capítols de 1407 també s'establia que els guardes de la seca eren els dipositaris dels encunys i que els havien de custodiar en una caixa. D'aquesta caixa tancada amb clau, de la qual ja s'ha parlat,⁸³³ només havien de sortir quan era necessari amonedar, havent de ser retornats als guardes i a la caixa cada vegada que les tasques d'encunyació s'aturessin, de manera que «jamés pila ne trosel no romangua en poder de monader sino con amonadaran».⁸³⁴ Per complir aquestes disposicions, a les seques també hi havia caixes tancades —com a la de Barcelona—⁸³⁵ amb diversos panys. D'aquesta manera, no es podien obrir si no hi eren presents alhora les diferents persones dipositàries de les claus respectives. Es tractava d'una pràctica usual a totes les seques medievals que també està documentada, per exemple, pel que fa a la seca murciana del rei de Castella a Llorca, d'acord amb el que es disposa a l'*Ordenamiento de Llorca* (1297).⁸³⁶

830. BC. Arx. 790, f. 9r.

831. ARM. LR 16, f. 33 i seg., cap. núm. 13-16.

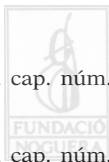
832. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

833. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

834. ARM. LR 16, f. 33 i seg., cap. núm. 14.

835. ACA. RP. MR, vol. 1965, f. 4r.

836. TORRES FONTES. «La ceca...», p. 311.

La custòdia dels encunys era molt important perquè amb el seu bon ús s'evitaven frauds i es garantia el control precís de les emissions. Així, tenim el cas, ben documentat, de l'assalt i robatori per part dels rebels sards dels encunys de la Seca Reial d'Esglésies.⁸³⁷ Doncs bé, Pere III el Cerimoniós va ordenar que el fins l'aleshores tipus immòbil dels alfonsins canviés per tal de poder distingir les emissions legals fetes amb els nous encunys de les emissions fraudulentas que els rebels podien començar a fer pel seu compte amb els encunys robats.⁸³⁸

En les trameses d'encunys del lloc de fabricació a la seca, quan aquestes es feien fora, també es prenen mesures especials per evitar manipulacions durant el trajecte. Així es constata en la tramesa, de Barcelona a Càller, dels encunys que havien de servir per a batre els alfonsins d'or per ordre de Pere III el Cerimoniós.⁸³⁹ Efectivament, els encunys van ser dipositats dins d'una caixa que va ser tancada i segellada davant del veguer, del batlle i dels consellers de Barcelona. S'ordenà, a més, que, una vegada a Càller, la caixa només s'obris davant del governador i del personal de la seca reial.⁸⁴⁰

Per a cada emissió es preparaven diversos jocs d'encunys que es lliuraven als diferents moneders de la seca que operaven simultàniament. Els jocs d'encunys eren renovats periòdicament a mesura que s'anaven desgastant excessivament o trencant. Normalment, es gastaven o es trencaven més sovint, com ja s'ha assenyalat, els trossells o encunys mòbils que no pas les piles o encunys fixos. Per aquesta raó, ja d'entrada, es feien més piles que trossells.

A partir d'alguns dels llibres de comptes es pot establir una relació aproximada del nombre de piles i de trossells que es necessitaven per encarar una emissió determinada. La relació entre ambdós encunys és, tradicionalment, una qüestió polèmica que ha estat tractada —fins i tot amb l'ajuda de l'arqueologia experimental amb proves pràctiques de fabricació— per diversos numismàtics en relació amb la producció de les seques.⁸⁴¹

En aquest treball només assenyalarem, a tall d'exemple, algunes relacions objectives que apareixen en la documentació medieval analitzada. Així, podem portar a col·lació el cas de l'emissió per part de Pere III el Cerimoniós de moneda d'or a la seca fundada amb aquesta

837. CRUSAFONT. «Sardenya: varietat inèdita».

838. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXIV, p. 313.

839. ESTRADA-RIUS. «Un exemple d'exercici...», p. 54.

840. ACA. Canc. Reg. 1009, f. 242v.

841. Vegeu la relació que, recentment, n'ha fet Antonio Roma Valdés a la seva tesi doctoral. ROMA. «La organización...», tom 1, p. 227-238.

finalitat a la localitat sarda de Càller.⁸⁴² Doncs bé, en els comptes dels preparatius duts a terme en iniciar l'encunyació consta la fabricació a Barcelona de dues piles i set trossells. Les primeres van costar 4 s. barcelonesos mentre que els segons van valer-ne 3.⁸⁴³

La diferència de preu és atribuïble al fet que les piles estaven destinades, com ja s'ha assenyalat, al gravat de l'anvers o cara principal i, per tant, el seu dibuix era més complex i costós que no pas el que havia d'ocupar el revers. El nombre de piles, a més, ens dóna el ritme de treball atès que per encunyar moneda calia el joc continuat d'una pila amb un trossell. Per això, en aquest cas podem assegurar que, inicialment, a l'esmentada seca només podien treballar alhora un màxim de dos moneders i que els cinc trossells restants es tenien en previsió de la seva ràpida amortització.

Una relació similar es va mantenir poc després, quan es van preparar més encunys a Sardenya mateix amb la compra a la veïna Seca Reial d'Esglésies de quatre piles i vint-i-un trossells al mateix preu que les peces portades des de Barcelona.⁸⁴⁴ Aleshores, seguint el raonament exposat anteriorment, ja era factible augmentar la producció monetària atès que podien treballar fins a un màxim de quatre moneders de manera simultània. Com és evident, el fet que poguessin treballar potencialment en un moment determinat quatre moneders no vol dir que ho fessin necessàriament, sinó que aquesta possibilitat no impedeix que, per exemple, només treballessin dos moneders mentre que els restants encunys es guardessin en reserva.

Un altre exemple d'aquestes relacions d'encunys, ens el donen els llibres de despeses de la Seca Reial de Perpinyà, en els quals es veu aquesta relació de quatre piles i dotze trossells per batre escuts, vuit piles i catorze trossells per batre florins⁸⁴⁵ o sis piles i quinze trossells per batre també florins. Com podem comprovar, seguint les correlacions enumerades, la relació entre piles i trossells no era numèricament exacta.

No coneixem exemplars d'encunys catalans i, normalment, quan es troben en altres territoris tendeixen a vincular-se als nombrosos tallers de falsaris. S'ha d'entendre que, de manera sistemàtica, un cop acabada l'encunyació, o deteriorats els encunys, aquests s'inutilitzaven o es destruïen per evitar falsificacions si queien en mans poc escrupoloses. Els ja mencionats capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca,

842. ESTRADA-RIUS. «Un exemple d'exercici...», p. 47-60.

843. ACA. RP. MR, vol. 2008/1, f. 4v.

844. ACA. RP. MR, vol. 2008/1, f. 4v-5r.

845. ACA. RP. MR, vol. 2012, f. 17r.

per exemple, establien que els guardes⁸⁴⁶ havien de custodiar tots els encunyats gastats o trencats i dur-los a un ferrer per tal que aquest darrer els destruís davant d'ells.⁸⁴⁷ Això, pel que sembla, va acabar canviant en època moderna.⁸⁴⁸

La manca d'encunyats oficials catalans contrasta, per exemple, amb la conservació d'alguns encunyats anglesos⁸⁴⁹ o mallorquins.⁸⁵⁰ Així, de l'Anglaterra medieval i moderna es conserven alguns exemplars, cosa que ens permet conèixer la forma d'aquests estris de manera directa, més enllà de la iconografia. Aquesta conservació, però, es deu al fet que allà es preferia guardar-los i no destruir-los. També es constata aquesta voluntat de conservació dels encunyats en el regne de Navarra a partir de la seva incorporació a la monarquia hispànica en temps de Ferran II el Catòlic.⁸⁵¹ A Catalunya, els únics testimonis que resten són els encunyats de ploms o pellofes eclesiàstiques en circulació entre els segles XVI i XIX i en mans de les institucions emissores.⁸⁵²

L'estudi de les emissions barcelonines de croats contingudes en el tresor de Sant Pere de Rodes ha permès conèixer alguns dels detalls de les encunyacions a causa del bon estat de conservació de la moneda de plata —moneda nova quasi sense circular— i, sobretot, gràcies a la particularitat de contenir una «sèrie» o segment continuat d'exemplars acabats de sortir de la seca barcelonina.⁸⁵³

5.3.5. PROCEDIMENTS DE NETEJA SUCCESSIVA DEL METALL: EMBLANQUIMENT I COLORACIÓ

Després de les diverses operacions de fosa, reescalfament i manipulació dels cospells per part dels obrers, el metall perdia el seu color natural, s'enfosquia i presentava adherències i impureses de greixos i òxids. Per recuperar el bon color i la superfície neta calia sotmetre'l a un procés químic de neteja superficial.⁸⁵⁴ Aquests processos es duïen a terme en dos moments diferents i rebien, respectivament, els noms d'emblanquiment i de coloració.

846. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

847. ARM. LR 16, f. 33v, cap. núm 15.

848. BOADA. «Els encunyats mallorquins...», p. 165-193.

849. COOK. «Coining dies...», làmines 34-36.

850. BOADA. «Els encunyats mallorquins...», p. 165-193.

851. IBÁÑEZ *et alii*. *La colección de útiles...*

852. Vegeu les actes del recent curs sobre el tema a: ESTRADA-RIUS. *Pellofes & ploms...*

853. MAROT *et alii*. *El tesoro...*, p. 93 i seg.

854. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 459-503.

L'emblanquiment, d'acord amb les ordinacions i amb la pràctica que es constata en els llibres de comptes de la seca, es duia a terme després de tenir preparats els cospells i abans d'encunyar la moneda. És lògic que fos així atès que en l'encunyació tradicional a martell calia un cop sec sobre una superfície ben polimentada i neta d'adherències. Si no es feia això, al contrari, podria acabar de fixar-les i fer-les més difícils d'eliminar després.

Una explicació molt detallada del procés d'emblanquiment està recollida en l'ordenació de les coses que són necessàries en tota seca.⁸⁵⁵ L'emblanquinador⁸⁵⁶ necessitava per a dur a terme la seva tasca calderes de coure⁸⁵⁷ plenes d'aigua bullent que escalfava amb la combustió de la llenya.⁸⁵⁸ En alguna ocasió es parla de «perols per a emblanquir», com a Tàrraga el 1465.⁸⁵⁹ Amb l'aigua bullent s'hi barrejava bitrartat potàsic que, a l'època, s'anomenava ros de bota —pel fet que s'extreia de les concrecions interiors de les bótes velles—, sal⁸⁶⁰ i altres components químics que, en les anotacions de despeses, consta que eren adquirits a apotecaris i adroguers. En l'inventari de la seca improvisada a Balaguer el 1462 apareixen 11 ll. i 4 unces de «salmoniach» i 6 ll. «d'argent fort».⁸⁶¹ En canvi, en els comptes de la seca improvisada a Lleida el 1465 apareixen els productes següents: bòrax, vinagre, «salormoniach»,⁸⁶² «tàrtar»,⁸⁶³ sofre i «vedriol»,⁸⁶⁴ a més d'altres «medicines» adquirides a un especier de la ciutat.⁸⁶⁵

La composició específica es creu que variava de taller en taller encara que havia de tenir el principi d'àcid mordent que netejava el metall i atacava els òxids de coure deixant més argentada la superfície.⁸⁶⁶ Aquest darrer era un valor afegit, ja que deixava les peces amb una aparença de major contingut d'argent del que realment tenien. La mixtura amb els cospells era remoguda amb pales de fusta.⁸⁶⁷ Final-

855. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. 1.

856. Vegeu l'epígraf 5.2.1.8.

857. ACA. RP. MR, vol. 1965. f. 3r.

858. ACA. RP. MR, vol. 1965. f. 3r.

859. MATEU. «Los recursos económicos de Juan II...», doc. núm. 5.

860. ACA. RP. MR, vol. 1965. f. 4r.

861. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 2.

862. És a dir, amoníac.

863. És a dir, àcid tartàric que, sovint, s'aconseguí de l'anomenat ros de bóta
extret de les bótes de vi velles.

864. És a dir, vidriol o, el que és el mateix, algun tipus de sulfat hidratat.

865. MATEU. «Los recursos económicos de Juan II...», doc. núm. 1.

866. SÁNCHEZ; PÉREZ. «Minería...», p. 494.

867. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 17r.

ment, les monedes es manipulaven amb portadores,⁸⁶⁸ es feien servir sedassos o coladors per a separar les peces de l'aigua⁸⁶⁹ i, després, s'eixugaven amb esponges.⁸⁷⁰ Així, en un inventari de la Seca Reial de València de 1481 s'esmentaven «ítem, dues basines foradades per axugar los reals».⁸⁷¹ Aquesta ordenança valenciana prescrivia, a més, que, després d'eixugar-les, s'estenguessin sobre flassades i draps per tal que s'acabessin d'assecar. També consten escudelles de fusta relacionades amb el procés.⁸⁷² L'ús d'eines de fusta en aquest procés es justificava en evitar qualsevol interferència d'elements metàl·lics en un procés de naturalesa química. Igualment, es prescrivia l'ús d'eines de coure, però no d'altres metalls, i, especialment, de ferro.⁸⁷³ En l'inventari de la seca improvisada a Balaguer el 1462 també apareixen «tres bacines de aram foradades».⁸⁷⁴ Finalment, en l'inventari de 1663 de la Seca Reial de Mallorca es menciona «un garbell de aram».⁸⁷⁵

En alguns dels llibres de moneders apareixen com a tasques d'aquests no únicament la d'amonedar, sinó també la de colorar la moneda.⁸⁷⁶ Aquesta operació es duia a terme amb posterioritat a l'encunyació i abans de la deslliurança de la moneda. Per això, en alguna ocasió, es parla successivament de la seqüència d'emblanquir, monedar i colorar els florins.⁸⁷⁷ La darrera operació venia del fet que, una vegada encunyats, els florins tornaven a ser sotmesos a algun tipus de rentatge per tal de donar-los un bon color o, millor dit, abrillantant-los abans de lliurar-los a la circulació.

Pel que fa a la coloració, a càrrec del colorador,⁸⁷⁸ no tenim tanta informació com respecte a l'emblanquiment, tot i que el procés devia ser anàleg. De fet, podem intuir que es tractava de la mateixa persona, encara que en el darrer quart del segle xv a la seca de Barcelona eren dos oficis diferenciats. Una vegada la moneda havia estat colorada, calia que el mestre de la balança⁸⁷⁹ n'annotés el pes per verificar la normal minva de pes de les peces després de ser sotmeses als processos

868. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 26r.

869. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 17r.

870. ACA. RP. MR, vol. 1965.

871. ARV, Batllia 217, f. 393v.

872. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 17v.

873. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 498-500.

874. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 2.

875. BORRÀS. «Inventarios de la seca...», p. 2.

876. ACA. RP. MR, vol. 2000, f. s. n.

877. ACA. RP. MR, vol. 1986.

878. Vegeu l'epígraf 5.2.1.9.

879. Vegeu l'epígraf 5.2.1.4.

químics d'emblanquiment i de coloració. Les diferències de pes eren anotades amb cura en l'anomenat llibre d'emblanquiments per part de l'escrivà de la seca.⁸⁸⁰

5.3.6. ENCUNYACIÓ DE LA MONEDA

L'encunyació de la moneda —a martell, a molí o amb la premsa de volant— era el moment que culminava el procés de fabricació. Els moneders⁸⁸¹ rebien els cospells dels obrers —prèviament blanquejats— i els encunys dels guardes i procedien a l'encunyació pròpiament dita pel sistema de percussió a martell (fig. 12-14).⁸⁸² És a dir, col·locaven el cospell entre la pila i el trossell, el primer fixat a una enclusa i el segon sostingut amb una mà, mentre amb l'altra mà colpejaven el trossell amb un martell. El nombre de cops que donaven no és possible de saber; encara que, d'entrada, es creu que amb un de ben donat n'hi devia d'haver prou. Era imprescindible que no moguessin les peces durant el repic. Si ho feien, apareixia un fenomen ben conegut pels numismàtics que consisteix en el desdoblament de les imatges.

Per a dur a terme l'encunyació disposaven d'un martell especial⁸⁸³ que, almenys en una ocasió, rep el nom de «mall de bollar».⁸⁸⁴ En altres ocasions, com en l'inventari de la seca improvisada a Balaguer el 1462, simplement es mencionen com a «martells de moneders».⁸⁸⁵ Un d'aquests estris apareix representat en un gravat barceloní de 1646 (fig. 6). No es conserven representacions gràfiques d'aquesta tasca a Catalunya, però són plenament útils i vigents les existents en altres contrades d'Europa. En aquest sentit, són conegudes un nombre significatiu de representacions de la tasca de fabricació de moneda, començant per l'escultòrica a l'església de Santiago a la localitat de Carrión de los Condes (Castella-Lleó), el mural de la capella dels moneders de la catedral de Santa Bàrbara de Kutná Hora (República Txeca) o les representacions en diversos gravats i miniatures medievals i modernes, algunes

880. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

881. Vegeu l'epígraf 5.2.1.12.

882. Vegeu l'esmentat a l'epígraf 5.1 sobre el fet que la tècnica de fabricació va evolucionar al llarg del temps amb la substitució del sistema d'encunyació a martell pel de l'encunyació mecànica, primer a través del molinet, i, posteriorment, amb la premsa volant. Sobre la mecanització al Real Ingenio de Segòvia vegeu, en general: MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real Ingenio...* Sobre la mecanització de la Seca Reial de Barcelona, vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 123 i seg.

883. ARM. LR 16, f. 34v, cap. núm. 18, en el qual es menciona, distingint-lo del propi dels obrers del «hun martell d'aquell de monadar».

884. ACA. RP. MR, vol. 1995, f. 41r.

885. MATEU. «Notas y documentos...», doc. núm. 2.

de les quals ja han estat mencionades.⁸⁸⁶ No es conserven exemplars d'aquests martells a la Corona d'Aragó, però a França el seu pes ha estat estimat en 1,5 kg.⁸⁸⁷

Gràcies a aquestes representacions (fig. 12-14) sabem que els moneders treballaven asseguts en una espècie de bancal davant de l'enclusa d'amonedar. La representació més clara d'aquest moble és, segurament, la imatge del moneder del fresc de la catedral de Kutná Hora, encara que també el trobem en altres peces com en el segell de la seca d'Orvieto. En alguns inventaris, a més, es mencionen com a mobiliari els bancs o les caixes de moneders. Així, en un inventari de la Seca Reial de València de 1459 es registren «vuit caixes de moneders»,⁸⁸⁸ a la seca impulsada a Lleida el 1465 apareixen «II caxas para encunyar»,⁸⁸⁹ com a la seca de Tàrrrega el mateix any, de les quals es deia expressament que eren de fusta,⁸⁹⁰ i a la de Barcelona de mitjan segle XIV, en què parlava de «sitis» tant pel que fa als obrers com als moneders.⁸⁹¹

L'operació d'encunyar o batre la moneda restava recollida en els anomenats «llibres de moneders». L'escrivà de la seca⁸⁹² hi anotava el pes dels cospells lliurats i el pes de les monedes ben encunyades al costat de les que eren retirades, pel fet de presentar errors d'encunyació greus, com a cisalla per a tornar a fondre.⁸⁹³ La constatació que en algunes emissions hi ha peces repicades —és a dir, que el moneder va donar dos cops sobre el cospell i, per tant, el gravat es veu doble— permet veure que hi havia un cert marge de tolerància en la qualitat de les peces fabricades.

5.3.7. «ENCERRAMENT» I DESLLIURANÇA DE LA MONEDA

De cada partida de moneda que es fabricava es prenia un determinat nombre de peces, a manera de testimoni, per a un control de qualitat posterior de la talla —és a dir, del pes— i de la llei. En la documentació aquesta tria rep el nom de «levades».⁸⁹⁴ Així es pot

886. Vegeu, en general, sobre aquestes representacions: TRAVAINI; BOLIS. *Conii e scene...*

887. ARLES. *Entre monnayage officiel...*, vol. 1, p. 101.

888. MATEU. «El vocabulari...», doc. núm. IV, p. 122.

889. MATEU. «Los recursos económicos de Juan II...», doc. núm. II.

890. *Ibidem*, doc. núm. 5.

891. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 15v i 19r.

892. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

893. ACA. RP. MR, vol. 1973, f. 312r.

894. Així, es pot llegir: «Divendres a xxviii de novembre 1561 fonch fet enserrament de devuyt llevades o desliurances de croats o reals de argent». Vegeu ACA. RP. MR, vol. 2007, f. s. n.

veure en els llibres de moneders,⁸⁹⁵ en els quals s'anota, amb la cura acostumada, el numerari pres pels guardes amb aquesta finalitat.⁸⁹⁶ La tria es verificava, justament per a ser eficaç i representativa, a l'atzar.

Al final de tot el procés —normalment amb una periodicitat anual— es feia un assaig general a partir del fruit de les diverses «levades». De fet, es tractava de la darrera comprovació, en presència de les autoritats, de la rectitud i correcció de la moneda que s'havia de posar en circulació. Consistia en un acte anomenat «de l'encerrament» que estava prescrit amb cura en les normatives sobre el funcionament de les seques. L'acte pròpiament dit es portava a terme davant dels guardes de la moneda,⁸⁹⁷ dipositaris de la fe pública de la bondat de la moneda, i consistia en un assaig d'algunes de les peces encunyades.⁸⁹⁸

La solemnitat i la importància de l'acte van fer que, a vegades, es parlés del «juhi del encerrament»⁸⁹⁹ equiparant l'acte a un judici en el qual l'emissió monetària podia ser avalada o rebutjada. Així es fa en el privilegi de restauració de la Seca Reial d'Esglésies el 1419. En aquest document es prescriu que l'«encerrament» s'havia de dur a terme una vegada a any.

Es conserva, per exemple, en una anotació en el *Dietari* o *Manual de novells ardots* del Consell de Barcelona, la memòria de l'acte celebrat el dia 19 de desembre de 1626, especialment notable pel fet que, en aquella ocasió, van assistir-hi els consellers de la ciutat en persona. Justament, aquesta presència fa palesa la rellevància d'aquest acte. L'anotació explica com «En aquest die los senyors consellers anaren consistorialment a la Seca lo després dinar a les tres hores pera fer lo ensaig de les monedes, e axi en esser arribats en dita Seca los senyors consellers feren dit ensaig dels reals y ardots nous y ne lleva acte mossen Miquel Peres scriva de manament de sa magestat, y lo acte lo posa dins de una caixa que alli sta dins la seca, y apres se donaren los dos ensaigs en mans del senyor conseller en cap y los aporta en ses propres mans en companya dels senyors consellers fins a la casa de la ciutat, y allí en presencia de dits senyors consellers los posa en una caixa que sta dalt en la instantia ho sala del consell de cent, embolicats los dos ensaigs en un paper com es costum, y apres los dits senyors concellers sen tornaren quiscu en ses propres cases

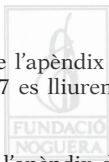
895. Vegeu el doc. núm. 10 de l'apèndix documental.

896. Així, per exemple, el 1437 es lliuren 15 marcs, 7 unces i 3 diners amb un total de 1.084 fl. d'or d'Aragó.

897. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

898. Vegeu el doc. núm. 9 de l'apèndix documental.

899. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LVIII, p. 428.

ab atxes per esser hora tarda».⁹⁰⁰ De fet, l'escrivà de la seca n'aixecava acta en forma jurídica per tal que en quedés memòria juntament amb el testimoni material de l'assaig.⁹⁰¹

S'ha recollit un testimoni tardà per ressaltar la continuïtat de la pràctica en el temps i, sobretot, destacar la rellevància institucional que se li donava amb la presència dels consellers de Barcelona. Aquestes darreres, d'ençà del segle xv, cobraren un protagonisme més gran en els afers de la seca.⁹⁰² El testimoni complet més antic d'aquest acte, el tenim descrit en les ordenances sobre la fabricació de moneda de 1285.⁹⁰³ La descripció que es dona del procés és molt acurada i permet, fins i tot, recrear com l'assaig de la deslliurança era dipositat dins d'un plec de paper, cosit amb fil i agulla i, finalment, retolat amb la data i les dades de l'assaig per acabar essent dipositat sota clau a la caixa dels guardes.

L'anàlisi d'un acte⁹⁰⁴ molt anterior permet veure amb més detall aspectes procedimentals de la verificació a la mateixa seca reial en relació amb la fabricació dels florins d'or d'Aragó.⁹⁰⁵ Hi són presents, no el mestre de la seca, però sí el seu regent, un dels guardes de la moneda, l'escrivà, el procurador de l'arrendador de la seca, el regent de la balança, el fonedor i el seu ajudant. Davant d'aquesta concurrència tan considerable es verifica l'assaig final i l'«enserrament» dels 106 florins i mig —entre unitats i mitjos florins— retirats pels guardes en cada una de les trenta-dues deslliurances que hi havia hagut en un termini temporal aproximat de cinc mesos. Es van triar a l'atzar, com a testimoni aleatori de totes les deslliurances, 38 florins dels 106 i es van fondre per formar un únic lingot. Aquest va ser assajat amb la toca reial,⁹⁰⁶ i el guarda se'n va quedar un fragment com a testimoni per destinar-lo a una verificació posterior i assaig general anual. En aquest darrer s'avaluaria, segons el tenor del document, l'exactitud de la llei amb les oscil·lacions de «gras» o «magre», o de superioritat o inferioritat de la llei o puresa del metall fixada a la normativa. Aquests termes eren els equivalents al «fort» o «feble» relatiu a la talla i, per tant, al pes de les monedes també fixat a la normativa. Ambdós con-

900. *Manual de novells ardiits...*, vol. 10, p. 98.

901. ACA. RP. MR, vol. 1977, f. 197r.

902. Vegeu l'epígraf 4.7.3.

903. БОТЕТ. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIII, p. 272-273.

904. Vegeu el ja esmentat doc. núm. 9 de l'apèndix documental.

905. Vegeu la moneda núm. 11.2.4 de l'apèndix numismàtic.

906. Vegeu l'epígraf 5.3.1.i).

ceptes també eren objecte de regulació normativa a través de la fixació d'uns marcs de tolerància.⁹⁰⁷

La moneda que encunyava el taller era comptabilitzada, finalment, a pes en els llibres anomenats «de deslliurança»⁹⁰⁸ que portava l'escrivà de la seca.⁹⁰⁹ L'acte de lliurament era fet de manera expressa davant del mestre de la seca, del mestre de la balança, de l'escrivà i dels guardes de la moneda. Aquests darrers venien a donar solemnement fe que la moneda lliurada acomplia els requisits que s'especificaven en el decret d'emissió. Abans d'acabar tot el procés, però, sembla lògic de pensar que es duia a terme algun tipus de control de l'aspecte extern de les monedes, és a dir, una verificació que no hi haguessin peces mal fabricades. Aleshores, les peces s'havien d'empaquetar i pesar-se en saquets de monedes per tal de facilitar-ne la sortida fora del taller. Ja s'ha mencionat en aquest sentit l'existència a les seques de pesals i balances per pesar a l'engròs volums determinats de monedes.⁹¹⁰ La moneda era lliurada, com acabem d'assenyalar, a pes dins de sacs,⁹¹¹ encara que en alguna ocasió ens consta la pràctica de fer paquets de paper —paperines de menuts, per exemple— amb les monedes dins.⁹¹² A partir d'aquell moment, la moneda podia començar a circular de mà en mà.

5.4. Les altres tasques de la seca: fabricació de pesals i contramarca de moneda

A més de fabricar moneda, que era la tasca principal de tota casa de moneda, la Seca Reial de Barcelona també es va encarregar de la fabricació dels pesals de pesar moneda i dels punxons per a contramarcar la moneda bona i diferenciar-la de la falsa, que es destruïa en el procés de l'abatiment.

Pel que fa a la primera tasca, era el rei qui encomanava l'elaboració dels pesals monetaris n'ordenava la distribució als usuaris del carrer per part dels mestres de la seca. Així es pot llegir en el tenor de la crida de la creació de la Taula del pes dels florins⁹¹³ del 9 de març de 1401, en la qual es diu expressament que els pesals «sien fets per

907. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XLI, p. 358.

908. Vegeu els doc. núm. 2 i 6 de l'apèndix documental.

909. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

910. Vegeu l'epígraf 5.3.1.

911. Així, entre les despeses que figuren a la Seca Reial de Barcelona, s'hi troba el cost de «sacs d'estopa per posar-hi els diners». ACA. RP. MR, vol. 1965.

912. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 138-139.

913. Vegeu l'epígraf 4.5.3.

lo mestre de la seca de la dita ciutat o per altra de la dita seca».⁹¹⁴ El mateix es pot llegir en un contracte d'arrendament de la seca de 1405, en què es mana que «d'aquí avant tots los dits florins sian pesats per tota la terra e senyoria sua, per totes e qualsevol persones qui aquells tindran, pendran o reebbran, ab lo pes o pesal que per lo maestre o maestres de la secca o seccas de la terra e senyoria del dit senyor serà liurat a tots aquells qui-ls ne demanaran».⁹¹⁵ El compromís que es manifestava davant els arrendadors es va concretar legalment, poc després, en una ordinació específica.⁹¹⁶

La normativa reial va preveure la fabricació de pesals de diferent pes per facilitar el pesatge a l'engròs dels florins.⁹¹⁷ Així, el 1407 es va establir la fabricació de pesals de 100, 50, 20, 10, 5, 3, 2, 1 i ½ florí.⁹¹⁸ Poc després, els mestres de les seques van rebre l'ordre de fabricació, les instruccions precises sobre l'aspecte que havien de tenir i com els havien de distribuir a qui en volgués al preu de cost.⁹¹⁹ Els pesals dels florins havien d'anar marcats amb les armes reials, en una cara, i amb una creu, en l'altra, tal com apareix en els exemplars conservats. Sembla que les dues marques eren símbols de garantia. El 10 de maig de 1406, el rei repetia una crida sobre el pesatge dels florins i hi addicionava l'ordre que ningú fabriqués pesos de florins amb el senyal reial llevat dels mestres de les seques. Es facilitava, a més, pesals a aquells qui ho demanessin a raó de 3 d. els de florí i de 2 d. els de mig florí.⁹²⁰

De totes maneres, també determinats particulars, prèvia autorització reial, podien fabricar pesals monetaris. Així es dedueix del privilegi que va concedir Martí I l'Humà a l'argenter de Barcelona Joan Carbonell el 1409.⁹²¹ L'argenter tenia permís per a fabricar i vendre pesos i minves⁹²² per a florins i mitjos florins —així com de qualsevol altra moneda reial— i estampar-hi les armes reials, tal com ja feien altres argenters com Romeu Desfeu, Berenguer Tries, Marc Canyes i Pere Cerdà. El desembre del mateix any també rebria aquest permís l'argenter Joan Descoll.⁹²³

914. DURAN SANPERE. *Barcelona i la seva història...*, vol. 2, p. 457-458, nota núm. 1.

915. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. LII, p. 413.

916. *Ibidem*, vol. III, doc. LIII, p. 418-419.

917. Vegeu la moneda núm. 11.2.4 de l'apèndix numismàtic.

918. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. LIV, p. 420.

919. *Ibidem*, vol. III, doc. LV, p. 421-422.

920. ACA. Canc. Reg. 2260, f. 41r-42r.

921. DALMASES. *Orfèbreria...*, vol. 2, doc. núm. 133.

922. Es tracta dels pesos més petits —normalment, làmines de metall retallades— per pesar monedes o metalls preciosos.

923. ACA. Canc. Reg. 2208, f. 137r.

La segona funció extraordinària d'una seca i, en particular, de la Seca Reial de Barcelona era la de contramarcar moneda. Aquesta era, normalment, una tasca directa de la seca durant un període curt de temps i solia ser gratuïta. Passat el termini, tota la moneda sense contramarca era considerada *ex lege* o falsa. Aquestes contramarques generals de la moneda només es duïen a terme en situacions extremes en les quals es detectés una massiva falsificació de la moneda i l'extensió d'una alarma social per aquest motiu. Es tractava, en definitiva, de depurar el circulant.

Així, el 1508 es va decidir que, atès que hi havia molts menuts de Barcelona falsos, es contramarquessin els diners bons amb el senyal d'una «B» al centre de la moneda. Consta, segons les rúbriques de Bruniquer, que el 17 de gener de 1509 es pagava als mestres de seca de Barcelona per haver marcat els menuts autèntics.⁹²⁴ En aquesta operació encara consta documentalment que els consellers de Barcelona van demanar al rei que assumís part de les despeses ocasionades per la recollida i contramarca de la moneda menuda suggerint-li el pagament dels oficials de la casa de moneda que havien participat en l'operació⁹²⁵ i el rei va contestar que obeïssin les disposicions indicades a través del lloctinent.⁹²⁶ Les autoritats de les diverses poblacions de Catalunya on corria la moneda van haver d'organitzar un procés de depuració del numerari que havia de concloure amb l'enviament de les peces bones a la seca de Barcelona per tal que allà les contramarquessin. Aquest procés ha estat documentat tant el 1508 com en les contramarques posteriors a Cervera.⁹²⁷

El 1556 es va tornar a fer, per ordre del lloctinent, una tasca molt similar a la mateixa seca contramarcant la moneda menuda barcelonina de tot Catalunya amb una «B» els diners bons, sense cap despesa.⁹²⁸ Aquesta solució es va utilitzar posteriorment tant a Barcelona com en altres localitats fins a les primeres dècades del segle XVII.

Encara el 1605 es va decretar una nova contramarca dels menuts autèntics barcelonesos amb la «B» i la destrucció dels falsos.⁹²⁹ No cal dir que la contramarca també va ser falsificada en diverses ocasions i, així, per exemple, el 9 de novembre de 1607 la Reial Audiència

924. BRUNIKER. *Rubriques...*, vol. 4, n. 76

925. AHCB. CC, Registre lletres closes, 1508-1511, f. 20.

926. AHCB. CC, Lletres Reials Originals 1507-1537 CFCCB doc. 485

927. LLOBET. «Les monedes i pallofes...», p. 218.

928. SANAHUJA. *Fabricació i circulació de moneda local...*, vol. 2, doc. núm. 592, 593 i 594.

929. ESTRADA-RIUS. *La lluita...*, p. 52-55.

condemnava un serraller que «signavit cum signo ·B· nummos falsos barchinonenses».⁹³⁰ No sempre aquesta tasca es duïa a terme a la seca i, així, en l'operació de contramarcatge de 1605⁹³¹ es van disposar cinc taules a les principals places de Barcelona.⁹³²

Finalment, el 1708 es va dur a terme una nova operació de contramarcatge de moneda a gran escala a la Seca Reial de Barcelona en el context de la Guerra de Successió. La ciutat havia passat el 1705 del domini de Felip V d'Anjou a Carles III d'Àustria i es tractava de depurar el circulant. En concret, es va portar a terme la contramarca dels ardots de Felip V batuts a l'esmentada seca amb el nom de Carles III d'Àustria, que era el nou senyor de la ciutat. Aquesta operació de contramarca es va emprendre a la seca reial i en la documentació apareix amb el terme de «resello».⁹³³

5.5. La seu del taller

Si el taller constituïa el centre orgànic de la seca reial, al voltant del qual gravitaven i trobaven justificació i sentit la resta d'òrgans, l'edifici que l'hostatjava n'esdevenia, en lògica correlació, el centre físic. Era, a més, l'espai més ampli dels utilitzats pel col·legi.

Coneixem les emissions monetàries barcelonines des de l'establiment del comtat carolingi i la seva continuïtat ininterrompuda en època comtal i reial. No obstant això, no sabem res sobre el lloc, o llocs, en els quals es feien ni sobre la instal·lació del taller. El caràcter puntual de les emissions i la presència de diversos particulars fa pensar en la fabricació en diversos punts de la ciutat.

Per tenir una idea més concreta, hem d'esperar al regnat de Jaume I el Conqueridor. Són ben conegudes les estretes relacions que mantingué el sobirà, des de la més tendra infantesa, amb l'orde del Temple. A aquest orde militar, el papa li encarregà la guarda i l'educació de l'infant rei al castell de Montsó. Més endavant, encara, aquest poderós orde va col·laborar en l'administració de les febles finances reials durant els primers anys el regnat.⁹³⁴ A més, cal tenir present que en temps de Pere I el Catòlic el rei ja els havia fet moltes concessions econòmiques i que el 1205 consta que cobraven el delme del lucre de

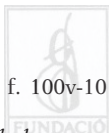
930. ACA. A. Concl. Crim. 37, f. 100v-101r.

931. AHCB. 1 V-13/5.2.11.

932. ESTRADA-RIUS. *El desafío de la moneda...*, p. 90-92.

933. *Manual de novells ardots...*, vol. XXVI, p. 75.

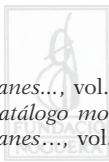
934. BISSON. «Las finanzas...».

la moneda reial.⁹³⁵ No fa falta recordar, per ben sabudes, les habilitats financeres i el potencial econòmic d'aquest orde que, al final, van ser causes de la seva perdició en mans d'un endeutat i ambiciós rei de França el 1317. En aquest context, no ha de resultar estrany que quan el monarca va reprendre l'activitat monetària —sempre tan vinculada amb la fiscalitat i les finances reials— ho fes precisament dins dels murs de la casa palau de la comanda templera a Barcelona.

El 1258 es documenta l'existència del taller monetari reial en un porxo al patí de l'esmentat edifici del Temple, que avui estaria ubicat entre els carrers Ataülf, Palau, Templers i Comtessa de Sobradiel. Es tractava d'un complex monumental que, amb la dissolució de l'orde el 1317, passarà successivament a mans de l'orde de l'Hospital, del bisbe de Vic i, a partir de 1368, del Cerimoniós, que hi construí l'anomenat Palau Reial Menor.⁹³⁶ Aquest porxo es va bastir en aquell moment de nova planta amb la finalitat de batre una moneda que, per la data, no era altra que els diners de tern. Així es dedueix de l'ordre donada pel rei al mestre de la seca de pagar amb els primers diners encunyats les despeses de la seva construcció.⁹³⁷

En aquesta seu sembla que el taller monetari va quedar consolidat atès que consta que el 1318 el monarca va demanar al castellà d'Amposta o al comanador de l'Hospital a Barcelona que cedís la casa que havia estat del Temple i en la qual es batia moneda.⁹³⁸ En aquest taller es degué fer, per exemple, des de la nombrosa emissió de diners de tern barcelonins de Jaume I el Conqueridor empresa precisament el 1258 fins a les emissions de croats i diners de Jaume II el Just represes a partir de 1318. La consolidació queda evidenciada també en una lletra que el mateix sobirà va escriure a Gerard de Rocabertí, paborde de Tarragona, respecte a l'hospici —aleshores ja del bisbe de Vic— en el qual «ubi nunc moneta Barchinone est cuditur».⁹³⁹ En la carta el monarca demanava un hospici propietat de Rocabertí i aleshores ocupat per un tal Bardey per traslladar-hi el taller i evitar així les molèsties que es causaven al prelat vigatà. La raó de la petició era que, antigament, s'havia utilitzat aquell espai per a batre moneda. No sabem, de totes maneres, a quan es remuntava l'antiguitat ni el lloc d'ubicació del casal.

935. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II. p. 32.

936. AINAUD, GUDIOL, VERRIÉ. *Catálogo monumental...*

937. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II. p. 41, nota 3.

938. *Ibidem*, vol. II, p. 89-90.

939. Vegeu l'edició del document a: ELÍAS DE MOLINS. «Numismática...», p. 815-816.

En aquesta nova etapa s'obre un període d'itinerància caracteritzat per l'arrendament de diferents casals. Així, es van pagar als germans Jaume i Bartomeu Bonany 16 ll. barceloneses anuals de lloguer per un alberg que se'ls llogà durant una mica més de sis anys i mig, això és, entre el 31 de març de 1336 i el 16 de novembre de 1342. Extingit aquest arrendament, es llogà a Gilabert de Montornès un altre alberg per a batre la moneda per la mateixa quantitat durant sis anys i mig, des del 24 de setembre de 1342 fins al 31 de març de 1349.

El darrer lloguer mencionat fou simultani al d'un obrador propietat del mateix Gelabert de Montornès a raó de 13 s. barcelonesos anuals. Aquest obrador va restar vinculat als treballs de la seca entre el 15 de març de 1343 i el 31 de març de 1349. Va seguir en el temps el lloguer d'un altre alberg propietat de Guillema, muller de Francesc de Fortià, en el qual es va batre moneda entre 1349 i 1351.⁹⁴⁰ Finalment, s'obtingué un alberg com a nova seu per adquisició a Gelabert de Malla. El fet és que s'hi traslladaven els mobles a la darrerria del mateix mes d'abril de 1349.⁹⁴¹ Per tant, hem de pensar en una coexistència de diferents seus on es feien temporalment les encunyacions per facilitar, segurament, la transició a una seu definitiva. En les dates centrals de la catorzena centúria sembla que es cercava una seu més estable per les notícies que ens han arribat, especialment, a través dels llibres de despeses generals de la Seca Reial de Barcelona.⁹⁴²

Les gestions de trasllat d'un d'aquests albergs coincideixen amb les queixes aixecades el 1350 per evitar que la seca reial s'instal·lés prop de l'església parroquial de Sant Just,⁹⁴³ a causa de les molèsties que per al veïnatge d'alt rang social del barri es preveïen. Entre aquestes hi devia d'haver el soroll de l'encunyació, però també el fum del forn i el tràfec de persones i matèries. En tot cas, des del tombant del mig segle existia la voluntat d'adquirir una seu en propietat. Així es pot deduir de l'ordre reial atorgada pel Cerimoniós al mestre de la seca el 15 d'octubre de 1349 per tal que, amb els guanys de la moneda que corresponien al monarca, es comprés un alberg propietat d'Andreu de Malla amb la finalitat de ser a perpetuïtat casa de moneda.⁹⁴⁴ També és possible que fos la intenció d'adquirir aquest casal el que motivà les queixes veïnals.

940. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 55r.

941. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 15v.

942. ACA. RP. MR, vol. 1965.

943. És a dir, l'actual basílica dels Sants Just i Pastor, a la plaça del mateix nom.

944. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 51v.

La voluntat del monarca és molt significativa de la consideració, en concepte de dignitat, que li mereixia l'organisme. Està clar que la casa s'acabà per cobrar. Així, en una època de 20 de juliol de 1358 es menciona la compra feta pel mestre de la seca Bertràn d'Avallà de 1.650 rajoles de paviment pel preu de 80 s. barcelonesos al rajoler Domènec Bardoy destinades a les obres de la casa que aquell havia comprat «ad opus dicte Monete» a Andreu de Malla, ciutadà de Barcelona.⁹⁴⁵ Les obres s'allargaran, per tant, molts anys.

La veritat és que es documenten una sèrie de despeses motivades per obres de construcció d'una certa importància encarregades a mestres de cases com Pere Llobet i Bernat Carbó. En aquest sentit, consten, entre altres pagaments de l'anomenada simptomàticament «obra de la moneda»,⁹⁴⁶ els referents a reixes, les portes del portal major, rajols, teules i ferros per a l'escala, a més de divers mobiliari nou. A finals d'abril de 1349 consta el trasllat, que ja hem mencionat, del mobiliari a l'edifici.⁹⁴⁷ En els comptes de l'any 1353 continuen apareixent despeses per obres a la Casa de la Moneda en forma de rajoles i de teules.⁹⁴⁸ En aquest mateix any ens consta, a més, que la casa de la seca reial era vigilada per l'andador,⁹⁴⁹ el qual percebia un salari per estar-se i dormir al mateix casal amb l'objectiu de vigilar els arnesos.⁹⁵⁰

No sabem si és el mateix lloc en el qual avui s'aixeca al carrer de la Seca o al de les Mosques. En tot cas, les construccions existents en l'actualitat en aquests carrers semblen ser ja modernes —segle XVII— aprofitant les restes baixmedievales com ho demostren les restes de finestres bífores incrustades a la façana del carrer de Flassaders i procedents d'un casal gòtic que s'aixecava al mateix lloc.

La distribució ideal de les cases de moneda solia ser a l'entorn d'un pati emporxat presidit per un pou. Aquest és el model que sembla derivar d'Itàlia. El trobem en el precedent remot de la Seca Imperial de Roma ubicada parcialment sota la basílica de Sant Climent.⁹⁵¹ En època medieval, el trobem, per exemple, en la construcció també per italians de l'anomenada «corte⁹⁵² italiana» o casa de moneda de la

945. ACA. RP, perg. núm. 332.

946. En aquest context, *moneda* és un terme que equival a *seca*, tal com ja s'ha assenyalat amb anterioritat. Vegeu l'epígraf 3.7.7.

947. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 15v.

948. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 1r.

949. Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

950. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 9r.

951. TORRES. *Moneta caesaris...*, p. 95, fig. 2.

952. *Corte* en el sentit, justament, de claustre o pati emporxat.

localitat bohèmia de Kutná Hora (República Txeca) que al segle xiv va centralitzar totes les seques del regne de Bohèmia a la vora de les mines d'argent del mateix nom. A la península Ibèrica aquesta estructura està ben documentada, per exemple a la Casa de la Moneda de Sevilla,⁹⁵³ a les de Burgos⁹⁵⁴ Conca,⁹⁵⁵ Granada,⁹⁵⁶ o bé a la de Lisboa.⁹⁵⁷ No cal dir que també, ja en època moderna, a les cases de moneda virregnals americanes. En algunes altres construccions es menciona l'existència o la construcció de porxos, com a Càller o a Barcelona mateix. La particularitat és que aquestes porxades són qualificades de porxos dels moneders, per la qual cosa es pot suposar que era el lloc en el qual es feia l'encunyació pròpiament dita.

En el cas de l'edifici de la Seca Reial de Barcelona, tot i que no es pot reconstruir la distribució de l'immoble medieval, sí que es poden enumerar les diferents estances o àmbits que són mencionats en les obres coetànies de mitjan segle xiv. Aquesta coetaneïtat és la que dóna un valor especial a la informació i permet superar l'estadi de mera enumeració per establir la individualització d'espais en el procés de fabricació i la seva seqüencialitat.⁹⁵⁸ Així, es mencionen: la fossa on hi hauria el forn i el cup del fonedor;⁹⁵⁹ la casa⁹⁶⁰ del carbó,⁹⁶¹ la casa del tresor tancada amb pany i clau⁹⁶² davant la qual —o dins la qual— sembla que dormien els macips encarregats de vigilar el tresor,⁹⁶³ la taula del tresor sota la qual hi havia els llibres de la seca tancats en caixes,⁹⁶⁴ el pou⁹⁶⁵ i la cambra on es duïa a terme el procés d'emblanquiment⁹⁶⁶ en la qual hi hauria un cup on es realitzaria el procés.⁹⁶⁷ Finalment, en una acta de fabricació d'una toca el 1465, s'esmenta expressament «el pati de la dita casa de la secca».⁹⁶⁸

953. PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 57.

954. TORRES. «Las casas de moneda...», p. 304-305.

955. Vegeu-ne uns plànols del segle xvii a CORELLA. «Dos planos...», p. 318.

956. TORRES. «Las casas de moneda...», p. 323.

957. ALEXANDRA *et alii*. «Excavaciones arqueológicas...», p. 57-72.

958. Enumerarem aquests àmbits a partir de les mencions espigolades a: ACA. RP. MR, reg. 1971.

959. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 2r i 2v.

960. En aquest context, el terme *casa* equival a cambra, estança o dependència.

961. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 6r.

962. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 2r i 4v.

963. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 5v.

964. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 16r i 16v.

965. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 5r.

966. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 17r.

967. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 3r.

968. SANAHUJA. «Els pacífics catalans...», doc. núm. 1.

Un dels elements importants de la casa era, com ja hem assenyalat, el pou com a font d'aprovisionament d'aigua per a dur a terme les diferents tasques.⁹⁶⁹ La seva identificació en les finques actuals dels carrers de la Seca i de les Mosques seria un objectiu important per ubicar arqueològicament el nucli de l'antic taller. D'aquest en sortia l'aigua imprescindible per a les diverses operacions vinculades amb la fabricació de la moneda. El pou i l'utilatge que s'hi vinculava —cordes d'espart, politges i galledes de fusta— apareixen regularment esmentats en els enfilalls de les anomenades despeses menudes.⁹⁷⁰ El pou no era tan sols un element útil, sinó que a vegades comportava alguna servitud. Així, a tall d'exemple, sembla que a causa de les humitats del corrent subterrani de les aigües del pou, que passaven molt a prop dels fonaments, l'edifici se'n ressentia, s'ocasionaven despeses de reparació dels murs l'any 1383.⁹⁷¹ Al final de tota la història —el 1718—, la documentació comptable de la seca continua mencionant dos pous d'aigua així com la corda d'espart, una politja i tres cubells nous.⁹⁷²

Dins de l'edifici era important la fornal i la carbonera, la botiga o taulell obert al públic que duia el metall a vendre a la seca, el tresor on es guardava el metall i les sales on s'obrava, s'amonedava i es blanquejava o colorava el metall amonedat. També hi havia sales per a la balança, els assajadors, els talladors i els guardes.⁹⁷³ Cal tenir present que, arreu, un aspecte tradicionalment observat era la separació de les tasques en espais ben diferenciats. Es tractava d'una mesura organitzativa que tenia, entre d'altres objectius, el de preservar la seguretat de la fabricació i alhora establir una millor organització de la fabricació.⁹⁷⁴ La cambra del tresor estava tancada amb clau i allà era on —segons es dedueix d'una ordre reial de 1398— hi havia dipositades un seguit de caixes en les quals es guardaven l'or per amonedar, les toques i els resultats dels «encerraments».⁹⁷⁵

969. Així, per exemple, es documenta a la seca de Mallorca aquesta cerca de la proximitat de la casa de la moneda a l'aigua. Vegeu BOADA, ORELL. «Apunts sobre les diverses ubicacions...», p. 86.

970. ACA. RP. MR, vol. 1993/1, f. 44v., pel que fa a la galleda, i ACA. RP. MR, vol. 1995, f. 41v., pel que fa a la corda i la politja.

971. ACA. RP. MR, vol. 1378, f. 153r.

972. BC. Arx. 790, f. 13r i 14v.

973. ACA. RP. MR, vol. 1971.

974. Vegeu, en general, les conclusions exposades a TRAVAINI. *I luoghi della moneta...*

975. ACA. Canc. Reg. 2255, f. 136r-137r.

Consta, amb certesa, la ubicació de la seca en el lloc en què es perpetuarà fins a final de segle XIX, en el sector de l'actual carrer de la Seca, des de com a mínim l'any 1373. Així, es llegeix: «Diluns a III jorns del mes de occtubre del any MCCCCLXXIII en la secha qui-s bat en l'alberch de-n Jacme Mummany en lo carrer de les Mosques foren presents lo dit en Jacme Mummany regent».⁹⁷⁶ Malauradament, al carrer actual de les Mosques no es conserva cap rastre d'aquest període atès que els edificis medievals han estat substituïts per una casa de veïns del segle XIX i per la seca barroca de mitjan segle XVII.

Hem d'assenyalar que l'existència de la institució ha deixat precisament, i no per casualitat, la seva empremta en el nom d'un carrer —carrer de la Seca— amb entrada pel carrer de les Mosques i sortida pels carrers de la Cirera i de Flassaders. Ignorem des de quina època se l'anomenava carrer de la Seca, però ja constava com una denominació molt antiga a mitjan del segle XIX quan Víctor Balaguer va incloure el carrer en el seu treball sobre el nomenclàtor de Barcelona.⁹⁷⁷ La Seca Reial de Barcelona medieval, d'acord amb les notícies publicades per aquest autor, ja s'ubicà en aquest solar almenys des de 1441. Aquell any el rei Alfons el Magnànim atorgà un privilegi que ja mencionava l'existència des de temps immemorial de la seca en el carrer veí de les Mosques. En les anotacions de despeses corresponents a l'exercici 1382-1383 consta com a despesa de la seca el pagament fet a un home per tal de tirar terra al carrer de les Mosques, que, es detalla, estava enfangat.⁹⁷⁸ Sobta una mica l'elecció d'un carrer tan estret i secundari. De fet, per la documentació que aportem, es documenta aquesta existència, sense dubtes, almenys des de 1373, com ja hem dit. Amb el temps la seca acabà ocupant tota l'illa de cases, especialment, amb les compres successives per part dels consellers de la ciutat de les cases veïnes. La gran embranzida es va donar, principalment, al llarg del segle XVII, durant el període de la Guerra dels Segadors (1640-1652), en què les contínues emissions i la mecanització del sistema de fabricació de la moneda⁹⁷⁹ van urgir una ampliació de l'espai disponible. Cal pensar que en aquest moment s'instal·laren diversos molins moguts a sang que necessitaven molt espai.⁹⁸⁰

976. ACA. RP. MR, vol. 1975, f. s. n.

977. BALAGUER. *Las calles...*, p. 301. Vegeu, també, CAMÓS. «La casa de la seca...», vol. V, p. 106-110.

978. ACA. RP. MR, vol. 1978, f. 150v.

979. Vegeu l'epígraf 5.1.

980. Vegeu les diverses notícies d'arxiu que recull PERELLÓ. *L'arquitectura civil...*, p. 323-326.

De totes maneres, en els llibres de comptes de la seca apareix, al llarg del segle xv, la menció, dins de l'apartat de les despeses generals, del lloguer de la casa el 1482⁹⁸¹ i consta que el seu pagament es va satisfer al propietari Miquel de Sos, donzell, per cinc anys (1508-1512).⁹⁸² Precisament Alfons IV el Magnànim el 17 de juliol de 1441 va concedir en emfiteusi a Lleonard de Sos la casa de moneda que des de temps immemorial hi havia al carrer de les Mosques.

Al segle xvii va tenir lloc una important ampliació de la Seca Reial de Barcelona per tal d'adaptar-la a la nova tecnologia dels molins i a l'augment de la producció.⁹⁸³ Aquesta fase, cal vincular-la a la Guerra dels Segadors (1640-1652). Així, el 1642 les obres van començar amb la preparació d'una estança destinada al gravador.⁹⁸⁴ El 1645 es van comprar unes cases al carrer de Flassaders i s'hi van fer més obres. Més endavant, el 1666, el Consell de Cent va decidir reparar l'edifici. És al llarg d'aquesta època que, sota la direcció del Municipi, es van adquirir o llogar la pràctica totalitat de finques que formaven l'illa de cases. Així, el 7 de juliol de 1674 «se comensà de treballar a la casa de la seca per adobar todas las tauladas que faltavan mols cabirons y llatas y apuntar-la per sota tot un banch de teulada de un aposento que serveix de racuador per la plata y posari una jasa per sota que se tragué de un aposento que no era de ningun profit per sustentar todas las bigas o quadrats de dit aposento per ser todas pudridas de un cap».⁹⁸⁵ També consten les despeses assumides pel Consell de Cent el juliol de 1678 per desfer i arreglar una paret mitgera «de la ceca ab la casa de Lluport».⁹⁸⁶ La introducció dels molins per fabricar la moneda i que eren moguts per mules va provocar la necessitat d'habilitar quadres en les quals acomodar els animals i el seu farratge.

Hi ha dos aspectes que expliquen la ubicació de moltes cases de moneda en el centre d'espais urbans. Les úniques excepcions a aquesta vocació urbana de les seques són les que es van ubicar al costat de jaciments miners com la d'Esglésies per raons òbvies de facilitat del transport i del treball del metall. El més usual era la ubicació, com a Barcelona, en un lloc cèntric de la ciutat. Això era així, en primer lloc,

981. ACA. RP. MR, vol. 1995.

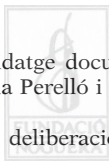
982. ACA. RP. MR, vol. 2000.

983. Vegeu, en general, el buidatge documental que aporta Ripoll recollint les investigacions prèvies de Maria Antònia Perelló i de Miquel Crusafont: RIPOLL: *La seca...*, p. 135-159.

984. AHCB. 1B.II, Registre de deliberacions, 152, f. 15v.

985. AHCB. 1B XII-36, f. s/n.

986. AHCB. 1B XII-31, f. s/n.

per facilitar l'accés a l'espai dels mercaders que havien d'aprovisionar de metall la seca. També, en segon lloc, per facilitar la protecció del contingut de l'edifici i del personal que havia de treballar-hi a fi d'evitar assalts de la casa o del personal que hi accedís per camins isolats. Aquestes dues raons són les que es donen el 1446 en la compra d'una casa per instal·lar-hi la casa de la moneda de Mallorca.⁹⁸⁷

La casa que ocupava la seca reial era un taller de treball i no estava habilitada, en principi, com a habitatge. Ara bé, la inseguretat ciutadana que imperava al tombant del quatre-cents va fer que els edificis públics es dotessin de porters⁹⁸⁸ amb obligació de residència. En aquest respecte, la doctrina jurídica distingia entre les obligacions d'aquests porters les de cura contra el temps —per desperfectes naturals— i les de cura contra els homes —pels robatoris i altres atacs de persones—. ⁹⁸⁹ A Barcelona mateix podem esmentar els casos, més o menys coetanis, de la casa del Consell de la ciutat⁹⁹⁰ i la de la Diputació del General de Catalunya,⁹⁹¹ que també foren protegides a la mateixa època amb porters residents.

La transcendència dels treballs fets a la Seca Reial de Barcelona i el valor dels metalls dipositats a l'edifici obligaven a una cura especial en la protecció física de l'immoble. Per aquesta raó es disposava que algú de confiança tingués residència permanent a la seca per a la seva custòdia. És el fenomen que documentem l'any 1383, quan es menciona que dos dels col·laboradors secundaris de la seca⁹⁹² hi vivien amb el mandat específic de vigilar el tresor.⁹⁹³ Per tot el que s'ha assenyalat, la Casa de la Moneda, o seca, no era un edifici que tingués cap element arquitectònic particular més enllà d'unes mesures de seguretat especials.

987. ZAFORTEZA. «Venta de la casa...», p. 30.

988. Vegeu els epígrafs 7.2.1.7 i 7.2.1.8.

989. AGUIRRE *Tratado histórico-legal...*

990. L'any 1405 es disposava que els veguers guardessin la casa del Consell «continuant de dia e de nits». Vegeu AHCB. 1B.XI, Clavaria, 28-29, f. 178v.

991. L'any 1406, els diputats del General residents a Barcelona disposaven la custòdia del casal del carrer de Sant Honorat per un porter de dia i de nit. Vegeu ACA. Generalitat, N-632, f. 105v. Vegeu la transcripció parcial a ESTRADA RIUS. *Una casa per al General...*, p. 51.

992. Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

993. ACA. RP. MR, vol. 1978, f. 158r.

6. EL CAPÍTOL D'OBRERS I DE MONEDERS I L'EXERCICI DE LES VIES DE GOVERN I DE GRÀCIA

6.1. El sinodalisme com a manifestació d'una societat corporativa

La configuració de la societat de l'Antic Règim era, com ja s'ha dit diverses vegades, eminentment corporativa.¹ El corporativisme va tenir com a projecció institucional més usual la utilització reiterada de les fórmules sinodals. Es tractava d'organitzar la presa de les decisions de govern que afectaven la comunitat, valgui la redundància, de manera comunitària, formulant-les en el si de consells o assemblees que assumien una funció representativa. La mateixa fórmula política estesa amb el dret comú de *Quod omnes tangit ab omnes debet approbare* es configurava en la màxima ideal² o la presa per la «major et pus sana part».³ El resultat final era l'adopció de decisions atribuïbles a la mateixa corporació distingibles de les opinions personals dels individus que la conformaven i que obligaven a tots.

La pràctica del sinodalisme, sense ser una creació medieval atès el seu origen en darrer extrem en el dret romà, es va desenvolupar amb una extraordinària capacitat d'adaptació fins a assolir tots els àmbits de la vida pública. Ni tan sols les figures revestides de màxim poder com els pontífexs romans o els emperadors i els reis hi van poder renunciar-hi en les seves formes de consells universals —concili i cort general— o bé de consells ordinaris —consistori de cardenals i consell reial—. Altres corporacions com les locals —els municipis— o les professionals —els anomenats col·legis o confraries— també van assumir el mateix sistema.

1. GROSSI. *El orden jurídico...*

2. GONZÁLEZ-VARAS. *Consejo y consentimiento...*, p. 215-308.

3. En llatí, «maior et sanior pars».

El dret de reunió, assolit com l'entenem després de l'adveniment de l'estat liberal, no existia com un dret general en temps medievals i moderns, sinó que estava clarament restringit. Calia, per exemple, un permís especial del superior ordinari per exercir-lo i amb el reconeixement de la constitució de col·legi —és a dir, de corporació— hi havia el dret de poder aplegar-se en consell o capítol.

Sovint, el sinodalisme, en benefici tant de l'agilitat en la presa de les decisions com de la patrimonialització del poder decisor en poques mans, es va coordinar amb els principis jurídics de la delegació per tal d'establir consells reduïts que assumien la representació plena dels consells majors. L'altre principi aplicat al procediment de presa de decisions va ser, com acabem d'exposar, el d'adopció d'aquelles d'acord amb el principi de «maior et sanior pars».⁴ D'alguna manera, en aquestes pràctiques d'organització institucional i de presa de decisions conflueixen subtilment les dues grans concepcions de poder: la descendent i l'ascendent.⁵

La concepció descendent era, en aquest cas, la primigènia, per tal com l'origen del poder estava en el monarca que, en exercici de la seva plenitud de poders i per la gràcia de Déu, havia concedit els privilegis d'autonomia d'organització als col·legiats com una forma de llibertat o franquesa. D'aquí arrencava tota la fonamentació i tota la legitimació de la construcció i el funcionament del col·legi. D'aquí, també, l'interès d'obtenir a l'inici de cada regnat la renovació dels privilegis.

La concepció ascendent del poder també trobava el seu lloc en la pràctica de govern del col·legi. Això, perquè en la convocatòria dels capítols tenia lloc l'elecció dels alcaldes⁶ per part dels membres i aquí, per tant, la legitimació del poder ascendia —almenys en origen— dels col·legiats als nous caps de la corporació.

6.2. El capítol o consell plenari de la corporació

El capítol de la seca era, en principi, el nom que rebia la reunió solemne i plenària de tots els membres que componien la corporació o col·legi de la seca i, per extensió, ens hi referim com a òrgan de govern del col·legi. La denominació de «capítol» o «capitulum», en llatí, té ressons canònics i implicava l'existència d'una comunitat organitzada i constituïda jurídicament en un cos professional. Es trac-

4. GONZÁLEZ-VARAS. *Consejo y consentimiento...*, p. 93-116.

5. ULLMANN. *Principios de gobierno...* i *IDEM. Historia del pensamiento...*

6. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

tava, en definitiva, d'una assemblea que manifestava o personificava la pròpia corporació d'obriers i de moneders. És molt probable que la representació plenària i suprema que prenia aquest òrgan provoqués que el terme amb el qual era conegut passés a denominar la mateixa corporació desplaçant sovint el terme propi de la corporació, que no era altra que el de col·legi.

El capítol,⁷ amb denominacions diverses, era, en essència, un òrgan comú a totes les corporacions de l'època, tant de naturalesa pública com privada. Es tractava d'un òrgan plenari de caràcter representatiu que responia a la concepció corporativa pròpia de l'Antic Règim.

La formació de capítol tampoc no era exclusiva de la Seca Reial de Barcelona ni de la resta de seques reials de la Corona d'Aragó. El capítol, com a òrgan de manifestació de la corporació, també sembla ser comú en les seques del regne de Castella justament amb la denominació castellana equivalent de «cabildo».⁸ Així, en el privilegi de Llorca (1297) es menciona el «cabildo de los obreros e de los monederos».⁹ També en l'*Ordenamiento* de Múrcia (1334).¹⁰ Aquest model va continuar al llarg de la baixa edat mitjana i en tot cas està documentat per exemple, en el capítol de la seca de Segòvia, que en ser constituïda en temps d'Enric IV de Castella, consta que copiava, almenys parcialment de forma reconeguda i explícita, els models establerts per les seques de Burgos i de Sevilla.

El fet és que en el nomenament per part del rei de Castella del tesorer de la Seca Reial de Segòvia l'any 1454 es concedeix la facultat de reunir-se en capítol.¹¹ El tenor del document és: «e doy poder cumplido e libre facultad a vos el dicho Juan de Morillo e a los dichos Alcaldes y Maestros de balanza e guardas e ensayadores, entalladores e otros oficiales de la dicha mi Casa de la moneda para que podades y puedan hacer Cabildo e hayades e hayan en vos en nombre de Cabildo e vos podades ayuntar con ellos publica e apartadamente e facer e hordenar todas las cosas que entendieredes ser cumplidas a mi servicio e pertenecientes a la dicha mi Casa de la moneda».¹²

La mateixa pràctica corporativa inherent al personal encarregat de les seques reials de la Corona d'Aragó i de la Corona de Castella

7. Vegeu, en general, ESTRADA-RIUS. «El capítol de la seca...».

8. Fixem-nos, de nou, en el paral·lisme entre les denominacions catalanes i castellanes en matèria institucional de les cases de moneda.

9. TORRES. *Ordenanzas...*, tom 1, p. 48, par. 0.

10. *Ibidem*, tom 1, p. 58, par. 0.

11. Sobre el dret de reunió, vegeu l'epígraf 6.1.

12. RIVERO. *Segovia numismática...*, doc. núm. 1, p. 53.

havia portat les corporacions o *serments* europeus a adoptar també la pràctica assembleària o sinodal.¹³ Tampoc no era el nom exclusiu de les corporacions de moneders i, en aquest sentit, només cal recordar els capítols generals periòdics que reunien els grans ordes religiosos europeus o els capítols de les esglésies catedrals.

El capítol era un òrgan plenari i representatiu, en el sentit propi de l'Antic Règim, que aplegava tots els membres de ple dret de la corporació sota la idea que la suma de les voluntats individuals creava i desenvolupava la voluntat de la corporació.¹⁴ Alhora el resultat d'aquesta suma esdevenia diferent i autònom de les voluntats individuals. Es tractava, en definitiva, d'una nova veu que aplegava el conjunt de membres en tant que unitat.¹⁵ Per dir-ho seguint el pensament corporatiu, la voluntat del col·legi com a tal, diferent de les veus dels seus membres individualment considerats, es manifestava en el si d'aquesta assemblea que, en principi, tenia una reunió ordinària anual.

La mateixa existència de l'assemblea justificava la de la idea implícita pròpia de la doctrina del dret comú que venia expressada, d'acord amb el professor Jesús Vallejo,¹⁶ en juristes que es pronunciaven a favor del fet que la unió de voluntats manifestada amb el consens de tots era font de *iurisdictio*, és a dir, de capacitat creadora del dret. En tot cas, en el supòsit de la Seca Reial de Barcelona, es tractava d'una jurisdicció delegada pel rei que, d'acord amb els seus privilegis, concedia la facultat de reunir-se i acordar un seguit d'aspectes de la vida de la corporació. És a dir, disposar d'una certa autonomia corporativa.¹⁷

En definitiva, era en el si del capítol on, per mitjà de la deliberació o discussió dels problemes que envoltaven l'activitat corporativa i sempre d'acord amb l'imperatiu de la major i més sana part dels membres que componien la corporació, se substantivava la voluntat i es modelava el to i la veu per la qual la institució, dotada d'una certa personalitat jurídica, s'expressava plenament.¹⁸ Es tractava d'una expressió corporativa materialitzada, en general, en actes dispositius representats per acords de naturalesa normativa i mandats, comissions o sindicatures a persones determinades de forma extraordinària o cobrint les vacants d'oficials ordinaris.

13. Vegeu l'epígraf 3.2.

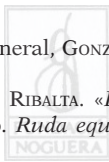
14. Sobre el tema vegeu, en general, GONZÁLEZ-VARAS. *Consejo y consentimiento...*, p. 337 i seg.

15. Vegeu, en general, TURULL; RIBALTA. «*De voluntate universitatis...*».

16. Vegeu, en general, VALLEJO. *Ruda equidad...*, p. 205 i seg.

17. Vegeu l'epígraf 3.3.

18. Vegeu sobre aquest tema, de nou, GONZÁLEZ-VARAS. *Consejo y consentimiento...*, p. 337 i seg.

Sembla que hi havia dos tipus de reunions capitulars: les ordinàries, amb caràcter anual, i les extraordinàries, de convocatòria inopinada. La celebració del capítol ordinari anual, en una data fixa que era coneguda per tothom, era el moment adequat per procedir a la renovació dels càrrecs de govern electius. Aquesta data solia ser el 28 o el 29 de novembre.¹⁹ Es convocava, si fem cas de les actes de les sessions, de manera solemne «ad sonum campane seu squille ut moris est in domibus dicte regie sicce...»²⁰ igual que es feia, d'acord amb el dret canònic, en els consistoris de cardenals a la cort pontifícia o en les reunions capitulars dels canonges de les catedrals.

Per a l'estudi del capítol de Barcelona es disposa, en primer lloc, d'un text de creació del dret com són les previsions normatives d'inici del segle XIV, que estipularen la seva creació, i d'un document d'aplicació del dret que és un llibre d'actes corresponent al segle XVI.²¹ A partir d'aquests dos elements complementaris i partint del supòsit de continuïtat institucional i jurídica dels segles baixmedievals i d'època moderna ja exposat, es pot establir amb fiabilitat un quadre teòric aproximat sobre aquest important òrgan de la vida corporativa.

La primera menció que es coneix sobre el capítol com a òrgan de la Seca Reial de Barcelona es documenta en el privilegi de 1318,²² en el qual es va establir que el capítol s'havia de congregar a la Casa de la Moneda. Es componia, d'acord amb l'esmentat privilegi, de la reunió dels moneders i dels obrers membres de la corporació.

La constant i reiterada menció a aquestes dues categories de personal dins de la seca ens fa reiterar en el convenciment de la importància de l'autonomia dels uns i dels altres en tots els àmbits de la corporació. En aquest sentit, es veurà en el capítol següent com l'ofici d'alcalde²³ tindrà precisament un disseny col·legiat de dos membres per respondre a l'elecció d'un alcalde pels obrers i d'un altre pels moneders.²⁴ Igualment, ja hem vist en el capítol anterior com obrers i moneders formaven els dos grups bàsics en el procés de fabricació monetari. En definitiva, es pot constatar la presència de dos cossos individualitzats i diferenciats que, pel que sembla, devien tenir un marcat caràcter paritari. Fins i tot podem aventurar que la seva disposició dins de la sala de celebració del capítol devia ser separada i sota la presidència dels respectius alcaldes i del mestre de la seca.

19. Vegeu el doc. núm. 20 de l'apèndix documental.

20. AHPB. Notari Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 127r.

21. AHPB. Notari Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3.

22. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 4.

23. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

24. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

El capítol, tal com s'ha indicat, era un òrgan que tenia la funció de consell general de la corporació dels moneders i dels obrers. En l'ordinació de 1325 es punia amb una multa de 12 diners barcelonesos aquells que no hi assistissin.²⁵ Aquesta prescripció ens indica la naturalesa d'autèntic òrgan plenari i la importància que es donava a una participació que es constituïa en obligatòria. En la pràctica podem veure com les actes de les sessions s'encapçalaven amb les llistes separades d'obers i de moneders assenyalant en cada columna els assistents, els absents, els impedit i els malalts. No hem de perdre de vista la concepció corporativa del col·legi, cosa que implicava que en el regiment del cos calia la intervenció de tots els seus membres.

El capítol havia de ser presidit pel mestre de la seca,²⁶ que, precisament, a vegades i no en va, era també qualificat de *praesidens*, és a dir, president.²⁷ Alfons IV el Magnànim va relativitzar aquest precepte en donar permís als alcaldes i als col·legiats, per lletra del 14 de maig de 1437, per celebrar capítol sense la presidència del mestre de la seca.²⁸ El motiu de l'autorització, però, era excepcional, atès que es fonamentava en trobar-se el mestre impedit i la voluntat d'evitar que aquesta circumstància perjudiqués el bon funcionament de la seca reial. En les actes dels capítols del segle XVI consta, efectivament, el mestre de la seca.

Al costat del mestre de la seca²⁹ hi havia els dos alcaldes,³⁰ que, com a representants nats, respectivament, dels obrers i dels moneders, tenien assignat un paper protagonista en la direcció dels debats i, en definitiva, en la formació de la voluntat del col·legi. Aquesta és la pràctica que es constata en els acords cinccentistes del capítol de la seca. En aquesta època el protagonisme dels alcaldes és innegable a l'hora de prendre la direcció dels debats i dels acords, mentre que la figura del mestre de la seca sembla tenir reservat un caràcter institucional més passiu relacionable, potser, amb la representació en el si d'una corporació directament al servei del monarca. En aquest darrer aspecte cal remarcar, a nivell simbòlic, que en el llibre d'actes del capítol es representen les armes reials timbrades amb una corona reial descoberta que campen damunt la totalitat del foli de pergami de la coberta

25. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIX.

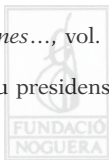
26. Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

27. Per exemple, «magister seu presidens officii seche civitatis Barchinone». Vegeu BC. Ms. 1710, f. 77r.

28. BC. Ms. 1710, f. 77r i v.

29. Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

30. Vegeu els epígrafs 6.2 i 7.2.1.1.

(fig. 8).³¹ També el Llibre de privilegis està encapçalat a nom dels alcaldes, igual que la resta de documents corporatius. També a la Seca Reial de Mallorca consta, en època moderna, aquesta presidència per part del mestre de la seca acompanyat pels dos alcaldes anuals i a les cobertes dels seus llibres campegen l'escut coronat del rei al damunt de l'escut propi del mestre de la seca.³²

Les actes que es conserven vénen a ser una abstracció del contingut i de cap manera una mena de crònica o relat taquigràfic de la sessió.³³ D'aquesta manera, després de l'encapçalament de la convocatòria i de la relació dels presents i absents, s'inclouen les eleccions dels alcaldes i d'altres oficials, una llista de les proposicions que es formulen en el si de la sessió i, a continuació, es recullen les decisions que s'han pres sobre cadascuna.

Un notari, com era consuetud en aquest tipus d'assemblees, actuava com a escrivà de la institució.³⁴ D'aquesta figura i de la seva funció no en parlaven les normes, però la pràctica, almenys en el segle XVI, mostra com un notari aixecava acta del desenvolupament del capítol, fent constar els membres assistents i els acords presos.³⁵ Pel que fa a la Seca Reial de Barcelona, només coneixem un llibre d'actes cinccentista que, a més, duu al seu encapçalament la menció de primer llibre d'actes.³⁶

De totes maneres, si tenim en compte la pèrdua de l'arxiu de la corporació,³⁷ no ens ha d'estranyar aquest buit documental, i, al contrari, si pensem que tant amb anterioritat com amb posterioritat s'havien aixecat actes i es van continuar fent, tot i que malauradament es deuen haver perdut. En aquest sentit, no tan sols cal recordar les actes que s'aixecaven de les sessions d'altres òrgans coetanis, sinó també el testimoni que aporten algunes actas corresponents al capítol de la Seca Reial de Càller corresponents al segle XV.³⁸

31. Vegeu la coberta del llibre: AHPB. Protocol núm. 481/3.

32. Vegeu, per exemple, BC. 334/1 i 336.

33. AHPB. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3.

34. Sobre altres tasques pròpies d'escrivà a la seca, vegeu els epígrafs 5.2.1.3 i 7.2.1.5.

35. Vegeu un exemple d'acte d'una reunió del capítol al doc. núm. 26 de l'apèndix documental.

36. Aquest «primer» l'interpretem en el sentit que era el primer llibre que duia el notari Ferrando, al qual esperava anar afegint-ne de posteriors. Ho pensem així perquè, si hagués estat el primer llibre d'actes de la vida corporativa, és probable que hagués afegit o mencionat tot seguit l'acord o el fonament jurídic que el legitimava per trencar la pretesa oralitat en benefici del principi d'escriptura.

37. Vegeu l'epígraf 7.2.2.

38. ASC. E 1bis/11.

Sigui com sigui, hi ha una menció indirecta i externa al Col·legi de l'existència d'aquestes actes dels capítols dels moneders barcelonins. Es tracta d'una menció feta el 1471 a un acord o concòrdia pres en aquella data entre el municipi de Barcelona, d'una part, i els alcaldes de la seca³⁹ i la sisena del col·legi⁴⁰ de moneders, de l'altra.⁴¹ La menció sobre l'existència de les actes capitulars en aquest document és clara: «e així és estat per los dits alcaldes e per la sisena del dit col·legi fet, conclòs, e lo libre de lur capítol continuat».⁴² El tenor sembla indicar que la referència no és al *Llibre de privilegis*⁴³ sinó al *Llibre d'actes del capítol*.

6.3. L'òrgan executiu del capítol: els alcaldes i la «sisena»

Del consell general i plenari, d'acord amb la teoria i la pràctica organitzativa de les corporacions, en podia emanar el que es podria anomenar un consell delegat i, per tant, més reduït numèricament que el plenari i amb potestat executiva. És aquesta la forma en què evolucionà, per exemple, el règim corporatiu municipal al llarg del segle XIII.⁴⁴ En aquest sistema, el pes de l'acció de govern quotidiana acabava recaient, òbviament, sobre aquest consell que, a efectes pràctics derivats del nombre limitat d'integrants, tenia avantatges en el sentit d'agilitzar les tasques de govern. Això, pel fet de ser més fàcil de congregar i de prendre decisions i acords que no pas en el consell general o capítol.

La presència d'aquest òrgan, derivat i de naturalesa delegada del capítol, passa desapercebuda en la legislació sobre la institució. Segurament, la raó és que, en un primer moment, els qui ocupaven el lloc d'aquest consell reduït eren, de manera natural, els alcaldes. Aquests darrers eren elegits en el si del capítol i en la seva constitució diàquica representaven els obrers i els moneders. Els alcaldes eren els representants nats de la corporació i així es constata en mencionar la seva presència protocol·l·lària en els esdeveniments polítics i representatius més destacats de la ciutat de Barcelona.⁴⁵ En aquest sentit, si els alcaldes tenien la seva manifestació més desenvolupada en l'exercici de

39. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

40. Vegeu l'epígraf 6.3.

41. Per a més detalls sobre aquest conflicte jurisdiccional, vegeu l'apartat d'aquest treball dedicat a les col·lisions jurisdiccionals entre els alcaldes i el mostassaf.

42. AHCB. 1B.II, Registre de deliberacions, vol. 20, f. 132v-133v.

43. Sobre el llibre de privilegis del Col·legi, vegeu els epígrafs 3.7.3.1 i 7.2.2.1.

44. FONT RIUS. «Orígenes del régimen...», p. 493.

45. Vegeu els darrers paràgrafs de l'epígraf 7.2.5.2.

la jurisdicció que es plantejarà més endavant, no s'ha d'ignorar el seu paper, per poc conegut que sigui encara, en el capítol.⁴⁶

De totes maneres, el paper protagonista indiscutible dels alcaldes no desdii que la necessitat del consell reduït no emanés o es manifestés tal com constatarem en la pràctica d'ençà del darrer quart del segle xv i, especialment, en el segle xvi. La raó d'aquest silenci normatiu pot ser que radiqui en el fet que la seva constitució era lògica en la concepció orgànica i corporativa del dret comú vigent i, en conseqüència, no es considerava necessària la seva plasmació normativa. Efectivament, el model exercitat no difereix de la resta d'institucions corporatives i ens planteja la importància de la reproducció de patrons institucionals previs.

Per tant, si d'entrada i a la llum de la normativa hauríem pogut pensar que el nombre relativament reduït de membres⁴⁷ del col·legi devia fer innecessària la formació d'un consell reduït delegat del plenari del capítol, la pràctica compresa en els documents d'aplicació del dret que ens forneix l'esmentat llibre d'actes del Capítol d'Obrers i de Moneders ens demostra justament el contrari. La forma orgànica escollida sembla aparentment, de totes maneres, més propera al que en diríem una comissió extraordinària i especial emanada en els seus poders del si de l'assemblea general o capítol que no pas un consell reduït formalitzat a l'ús de, per exemple, altres corporacions.

En aquest sentit, es documenta com un dels assumptes pendents de resolució del capítol anual el nomenament dels membres que havien de compondre la comissió o consell reduït que rebia el nom de «sisena» pel fet que era formada per sis delegats membres del capítol.⁴⁸ El nom evoca amb claredat els de quatrena, dotzena i el trentenari propis de les diverses comissions amb les quals es podia manifestar la vida política del municipi barceloní.⁴⁹ De fet, sabem que el col·legi també havia adoptat aquesta estructura de funcionament i, almenys en una ocasió, consta documentalment que es va elegir una «quatreta»⁵⁰ per resoldre un tema específic d'uns assessors.⁵¹ En aquest darrer cas, es tractava d'una comissió excepcional, mentre que la «sisena» sí que tenia un caràcter permanent i més ampli. La manca de coneixements d'altres llibres d'actes anteriors al presentat o d'altra documentació similar o

46. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

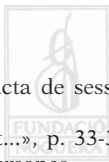
47. Vegeu l'epígraf 3.7.6.

48. Vegeu, com a exemple d'acta de sessió del capítol, la que es recull al doc. núm. 26 de l'apèndix documental.

49. RIERA. «El Consell de Cent...», p. 33-34.

50. Evidentment, de quatre persones.

51. AHPB. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 126v.

annexa, afegida al silenci de les fonts normatives, no permet precisar l'origen d'aquest òrgan ni l'estabilitat del nom i de la seva composició ni tampoc la pràctica de les comissions específiques.

La referència més antiga que fins al moment present es coneix en relació amb la sisena és de naturalesa indirecta i data de l'any 1471.⁵² Té una importància especial pel fet que es tracta d'una menció que apareix en el context del municipi de Barcelona i no en el del mateix col·legi. Aquest fet és singularment important perquè assenyala un grau destacat de coneixement del funcionament del col·legi per part del municipi. Es menciona, en particular, «los alcaldes, e una sisena del dit Col·legi que del dit fet ha especial potestat» i també «los dits alcaldes e per la sisena del dit Col·legi». Aquestes mencions revelen prou bé quina era la relació de la sisena amb el col·legi i revelen la seva naturalesa, com a emanació representativa dels col·legiats i de la comissió assessora dels alcaldes o oficials suprems en el seu govern, així com la individualitat de les dues instàncies, això és, alcaldes i Sisena.

Tots aquests extrems, mencionats respecte al darrer quart del segle xv, es constaten ja de manera reiterada i des de la perspectiva interna de la institució a través de les actes dels capítols del col·legi. Aquest òrgan delegat apareix en ocasions, pel que fa a la denominació cinccentista, amb el terme significatiu de «sisena de consells de dits alcaldes».⁵³ Es tractava, per tant, d'un òrgan col·legiat a la manera dels consistoris d'altres organismes coetanis. En tot cas, el mandat de la sisena tenia caràcter anual renovable durant la celebració del capítol entre els dies 28, 29 o 30 de novembre.

La data ve marcada per la pràctica documentada en el llibre d'actes del capítol i ens mostra la consuetud en el darrer quart del cinc-cents. Això no obstant, és possible que es remuntés a molt abans. En aquest sentit, és molt clara la menció que es fa en una conclusió civil dictada per la Reial Audiència l'any 1500 en la qual s'assenyala precisament aquesta data que, possiblement, es pot relacionar amb el calendari del municipi de Barcelona que també renovava oficis, parcialment, en l'esmentada festivitat. A més, també consta que en el segle xv la Seca Reial de Càller tenia la renovació dels oficis el dia de Sant Andreu, molt probablement, per influència dels estils i costums barcelonesos. En tot cas, la composició es pot dir que era paritària i responia a la realitat corporativa; és a dir, dels sis integrants tres eren obrers i els restants eren moneders.

52. AHCB. 1B.II, Registre de deliberacions, 20, f. 132v-133v.

53. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 32r.

L'existència d'aquest consell reduït o sisena que es constata a Barcelona estava justificada pel nombre més elevat de col·legiats. Així, en seques més petites és possible que no existissin perquè no eren necessaris i, en aquest sentit, es pot portar a col·lació el Col·legi de la Seca Reial de Mallorca durant el segle XVII, en què no consta que hi hagués cap especialització, sinó que els assumptes es debatien en forma plenària pel consell presidit pel mestre i els alcaldes.⁵⁴

6.4. Els oficis vinculats al capítol

El col·legi, representat i encarnat en el capítol com a consell plenari, confiava el govern diari de la corporació a la sisena que actuava, com ja hem vist, en qualitat de consell reduït ordinari del capítol. Alhora, també es dotava d'altres oficials per tal que servissin de braços executius i administradors de la corporació. Entre aquests, cal destacar el *bustier*, el clavari i l'oïdor de comptes. Aquest model organitzatiu no era nou i reproduïa mimèticament, com era habitual, el d'altres corporacions coetànies com, per exemple, el mateix municipi.

6.4.1. *BUSTIER*

La figura del *bustier* apareix documentada en l'acta aixecada amb motiu del capítol del col·legi celebrat el 29 de novembre de 1578.⁵⁵ En aquesta sessió es parla de la necessitat d'obtenir recursos pecuniaris per tal de fer front a la compra d'un local i, aleshores, s'esmenta l'existència dels diners de què disposa el *bustier*, així com del dret de *bústia*.⁵⁶ Per tant, tot sembla indicar que el *bustier* era l'encarregat de recaptar l'esmentat dret, o quota pecuniària, que satisfien amb caràcter regular els col·legiats per a les despeses comunes de la corporació.⁵⁷

El dret de *bústia* ja apareix en els privilegis fundacionals del col·legi al llarg del segle XIV i, per tant, ens sembla del tot raonable retrotreure l'existència de l'ofici a una etapa primerenca directament justificat i vinculat a l'administració de la *bústia* o caixa comuna. No sabem pràcticament res d'aquest ofici. En les actes conservades no figura la seva elecció. En tot cas, amb caràcter hipotètic, podem especular si la seva elecció no tenia lloc en el si de la sisena o consell

54. BC. Ms. 336.

55. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 18r.

56. El nom del dret deu procedir, segurament, de la *bústia* o caixa en la qual, inicialment, es devia dipositar.

57. Vegeu l'epígraf 6.5. iv.

reduït. Sabem, en tot cas, que es tractava d'un ofici unipersonal que tenia una funció, pel que sembla, merament recaptatòria. Era, per tant, un col·lector o collidor del dret. Aquest caràcter merament funcional és el que pot justificar el mutisme normatiu. Atès el nombre reduït dels col·legiats i la seva domiciliació a Barcelona, només li feia falta disposar de la matrícula per recollir els seus drets.

6.4.2. CLAVARI

El clavari era un oficial del col·legi que actuava de tresorer de la corporació. El mateix nom —que deriva del mot *clau*— indica la seva funció de persona responsable de la caixa dels diners. Es tracta d'una figura coneguda gràcies al llibre d'actes ja mencionat, atès que no apareix contemplat a la normativa.⁵⁸ En aquest sentit, trobem que en un dels capítols anuals es va dissenyar un circuit per als diners recaptats d'acord amb el qual havien de passar del *bustier*⁵⁹ al clavari per ser dipositats posteriorment a la Taula de Canvi de la ciutat de Barcelona a nom dels alcaldes i del mateix clavari.⁶⁰ Atès que la Taula de Canvi municipal va ser instaurada el 1401, hem de suposar que, amb anterioritat a aquesta data, els dipòsits col·legiats es devien fer en alguna altra taula particular de la ciutat.

La constància d'aquest circuit fa que no es pugui pensar en una duplictat de noms per a designar un mateix ofici, sinó en dos oficials diferenciats. El clavari devia ser una figura especialment rellevant, per tal com apareix al costat dels alcaldes en la signatura de la majoria d'actes transcrits en el llibre. Aquest fet ens permet classificar la seva figura com a autèntic responsable de la comptabilitat col·legial. Igualment, cal remarcar el fet que a la inscripció a la Taula es feia constar el clavari al costat dels alcaldes.

D'altra banda, la figura del clavari trobaria un contingut ple en la doctrina del dret comú que afecta la construcció i disseny institucional. La diferència de nomenclatura no ens ha de distreure de la identitat aproximada de les seves respectives funcions i de la vincula-

58. Aquest fet havia induït a pensar inicialment que *bustier* i clavari eren dos noms per a designar un únic oficial. A la llum del llibre d'actes s'ha de revisar aquesta postura, tal com ja es va fer a: ESTRADA-RIUS, «El capítol de la seca...», p. 89, nota 36. És possible que així fos inicialment, però de l'anàlisi del llibre d'actes sembla clar que cal sostenir la separació. Vegeu AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 21r.

59. Vegeu l'epígraf 6.4.1.

60. Sobre les taules de canvi, vegeu, en general: AYATS; UDINA; ALEMANY. *La «Taula» de canvi...*; ADROER; FELIU. *Història de la Taula...* i PASSOLA. *Els orígens...*

ció a la doctrina del dret comú que les omple doctrinalment. Sembla versemblant pensar que la instauració d'aquest oficial estava inspirada en les figures coetànies del tresorer reial, el regent dels comptes de la Diputació del General de Catalunya o, sobretot, l'homònim clavari dels consellers de Barcelona.

6.4.3. OÏDOR DE COMPTES

L'existència d'un oïdor de comptes del Col·legi de la Seca Reial de Barcelona ens és revelat, també, per les actes del llibre d'acords dels capítols corresponents al darrer quart del segle XVI.⁶¹ A través d'aquests documents constatem com existia aquest ofici que, amb caràcter anual, era renovat el dia de la celebració del capítol la vigília de la festivitat de Sant Andreu. Això no obstant, la renovació no havia d'implicar necessàriament un canvi de persona, sinó que, com es constata en almenys un cas, podia recaure en la mateixa persona en forma de prolongació de l'ofici exercit per un any més.

En les actes del col·legi no es diu res de les funcions encomanades a l'oïdor de comptes. Ara bé, sabem, per la pràctica institucional coetània, que es tractava d'un ofici propi de les institucions inclòs després de la recepció del dret comú.⁶² L'administració reial disposava del mestre racional,⁶³ la Diputació del General de Catalunya dels oïdors de comptes⁶⁴ i el municipi de Barcelona dels racionals. Aquestes denominacions diverses responien a una necessitat estesa arreu que derivava de la concepció racional i objectiva del dret i de l'acció de les institucions impulsada pel dret comú.

Calia la revisió dels actes de govern i, en concret, en matèria comptable, de la mateixa manera que en matèria judicial s'havien arbitrat procediments i instàncies de revisió dels actes de justícia a través dels recursos. D'aquesta justa necessitat en derivava l'extensió general de la figura de l'auditor de comptes, que era dotat de jurisdicció especial per tal de dirigir un procediment de coneixement ordinari dels comptes de la institució. La tasca de l'oïdor de comptes es regia d'acord amb un procediment comú, basat en un plantejament teòric establert per la praxi, que preveia la seva conclusió amb l'absolució de la gestió

61. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3.

62. Sobre les fonts del dret comú i el sentit de la tasca de l'ofici, vegeu la part introductòria i teòrica del treball: MONTAGUT. *Les institucions fiscalitzadores...*

63. Vegeu, en general, MONTAGUT. *El Mestre Racional...*

64. Vegeu, en general, MONTAGUT. *Les institucions fiscalitzadores...*

sotmesa a coneixement o amb l'obertura d'una via penal per castigar el frau o la negligència comptable.⁶⁵

No disposem de l'acte normatiu pel qual s'instaurava la figura de l'oïdor de comptes, de la mateixa manera que tampoc disposem de l'acte normatiu que va establir el *bustier*, el clavari o la sisena. Creiem poder aventurar una explicació anàloga a la bastida a l'entorn de la creació de la sisena. Ens trobem davant de models institucionals usuals acceptats arreu que també serien aprofitats en l'àmbit del dret privat i que pensem que, legítimament, podien pertànyer a l'àmbit de la lliure disposició de l'autonomia institucional i corporativa. Per tant, a manera d'hipòtesi, plantegem que la funció de l'oïdor de comptes era fiscalitzar l'actuació comptable de la sisena i, especialment, l'actuació del *bustier*. Pensem que ambdós òrgans, molt probablement, devien ser establerts pel capítol, possiblement de forma coetània. Es tractava —en tot cas i igual que l'ofici del clavari i del *bustier*— d'un ofici unipersonal. En ambdós casos era un ofici unipersonal en una corporació que estava integrada per dues categories ben diferenciades, això és, obrers i mone-ders, que usualment es repartien els oficis com en el cas dels alcaldes. Per això, podem aventurar —com a mera hipòtesi— que hi havia un repartiment similar en els dos oficis esmentats i tan interrelacionats.

En la Seca Reial de Mallorca no consta l'existència expressa de l'ofici, però, en canvi, sí que es nota l'obligació dels alcaldes, elegits cada any, de retre comptes de la seva gestió. Així, en un capítol de 1653, a instància del mestre major de la seca, es fa constar que els darrers alcaldes dels períodes 1650-1651, 1651-1652 i 1652-1653 no ho havien fet i es proposa revisar els comptes de les tres alcaldies.⁶⁶ De fet, en el jurament que prestaven en ser elegits, ja s'obligaven a retre comptes en el termini de quinze dies després d'acabar la seva alcaldia sota pena de pagar el doble.⁶⁷

6.4.4. ESCRIVÀ

La figura de l'escrivà era imprescindible en aquest tipus d'organismes, com ja s'ha indicat, per aixecar acta dels acords presos per la sisena, preparar la documentació i arxivar la paperassa que es generava. Aquesta responsabilitat hauria de recaure —si seguim la lògica que marca l'economia de mitjans i d'oportunitats— en el mateix escrivà

65. *Ibidem*; MONTAGUT. *El Mestre Racional...*, p. 350 i seg.

66. BC. Ms. 336, f. 74r.

67. BC. Ms. 336, f. 81v.

públic que era escrivà del capítol.⁶⁸ Tot i aquestes disquisicions, cal dir que la manca de documentació d'aplicació del dret i la parquedat dels documents de creació del dret no ens il·luminen sobre aquesta figura burocràtica funcional. L'escrivà devia tenir, a més, la custòdia del segell del col·legi amb el qual devien segellar-se els documents emesos pels alcaldes⁶⁹ i les claus de l'escrivania i l'arxiu.

6.5. Les atribucions i les competències del capítol

El capítol era, com ja s'ha dit, l'òrgan representatiu de govern del col·legi. Atès el caràcter marcadament sinodal del capítol, podríem dir que era l'òrgan de govern general. Alfons IV el Magnànim en la citada lletra en la qual permetia celebrar capítol sense la presidència del mestre de la seca esmenta amb claredat el caràcter d'instància directiva i governativa de l'ofici.⁷⁰ Les competències atribuïdes ens il·lustren aquesta funció i ens permeten constatar que, en gran mesura, eren anàlogues a les que tenien atribuïdes altres corporacions professionals:⁷¹ a la Seca de Mallorca el nom que rep aquest òrgan plenari, almenys al segle XVII, és el de Consell.⁷²

i) En el seu si es procedia a l'elecció dels dos alcaldes,⁷³ un pels obrers i l'altre pels moneders.

ii) Era el marc d'admissió dels nous col·legiats i de verificació dels requisits i del jurament d'ingrés en una sessió solemne.⁷⁴

iii) Tenia competències en matèria disciplinària. En particular, es vigilava la rectitud moral dels col·legiats.⁷⁵ S'establia, d'aquesta manera i com a exemple, que s'amonestaria en cas d'adulteri amb la muller d'un altre i en cas de persistència se l'expulsaria fins que no rectificqués d'acord amb el privilegi de 1325.⁷⁶

iv) Estava implicat en l'administració dels recursos econòmics. En el privilegi de 1325 també s'establia el lliurament de quantitats a

68. Vegeu l'epígraf 6.1.

69. Vegeu SAGARRA. *Sigil·lografia...*, vol. II, cat. núm. 1768, i l'epígraf 3.3.3 d'aquest treball.

70. Així, «cotidie pro occurrentibus negociis utilitatem et directionem eiusdem officii comodum concernentibus convocare et congregare» Vegeu BC. Ms. 1710, f. 77r.

71. QUETGLAS. *Los gremios...*, p. 125-129 i 200-201.

72. BC. Ms. 336. En aquest sentit, el llibre es titula *Liber determinationum Concilii Regii Collegium Siche Maiorica*.

73. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

74. Vegeu l'epígraf 3.7.

75. Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.2.

76. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5.

la *bústia* del col·legi. Aquesta caixa o bossa era un dels atributs de les corporacions públiques i els garantia una autonomia de recursos.⁷⁷ Així, el rei prescrivía el lliurament per diversos conceptes de quantitats pecuniàries dels col·legiats al col·legi i, ultra aquestes fonts de finançament que podem qualificar d'ordinàries, n'hi havia d'extraordinàries com el producte de multes, penes pecuniàries i, sobretot, composicions i remissions de penes.⁷⁸ En aquest darrer supòsit, per privilegi de Martí I l'Humà, s'ingressava un terç del seu valor a la *bústia* col·legial.⁷⁹ També, d'acord amb el tenor d'aquest privilegi, es preveia l'ingrés d'un terç dels 1.000 florins d'or d'Aragó de pena previstos per als qui la vulneressin.

v) S'ocupava de funcions assistencials o de previsió social.⁸⁰ S'establia la protecció per a les vídues i els orfes dels col·legiats. En el privilegi de 1325 també es preveia l'assistència als membres malalts i, en cas de mort, l'organització del sepeli.⁸¹ És possible que, com altres gremis o corporacions, disposessin d'un «vas» o sepultura comuna per als membres de la corporació sense recursos o que així ho disposessin. Aquest extrem, de totes maneres, no l'hem pogut confirmar fins ara.

Aquest tipus de funció assistencial era usual a les confraries i gremis catalans medievals i moderns. Un exemple paral·lel, el tindríem en la pràctica de la confraria —després col·legi— dels argenters.⁸² D'aquest darrer encara es conserva el vas gremial corresponent a mitjan segle XVIII a l'església parroquial de Santa Maria del Mar,⁸³ mentre que anteriorment n'hi devia haver un altre a la capella corporativa o capella dels argenters a l'església de la Mercè. Aquesta capella és citada, per exemple, en el testament que va atorgar Joan Joaquim de Rocacrespa, donzell domiciliat a Barcelona i guarda de la seca en diverses ocasions, el 1583 atès que ell demanava ser enterrat en un vas situat davant l'esmentada capella, on ja reposava la seva muller, i disposava que els seus marmessors hi posessin una làpida amb les armes dels dos esposos.⁸⁴ De totes maneres, l'existència d'aquest sepulcre comú dels argenters

77. Vegeu l'epígraf 3.3.5.

78. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5. En aquest sentit, Alfons el Magnànim, en lletra executòria del 15 de setembre de 1440, prescrivía que la pena imposada de 2.000 florins s'hauria de repartir en parts iguals entre el fisc reial i el capítol dels moneders. Vegeu BC. Ms. 1710, f. 76v.

79. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

80. Vegeu l'epígraf 3.7.4.

81. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5.

82. GONZÁLEZ SUGRAÑES. *Contribució a la història...*, p. 227-232.

83. El sepulcre es conserva al terra de la nau lateral esquerra de l'església. El tenor de la inscripció sepulcral és: «VAS DEL CULLEJI / DELS ARGENTES / AÑO 1743».

84. AHCB. IA-2534. Vegeu el regest al catàleg de pergamins de l'AHCB, cat. núm. 2594.

no impedia que els seus membres disposessin de sepultures pròpies, com es testimonia en el cas dels argenters en els sepulcres familiars coetanis que es conserven, igualment, a la ja esmentada església.

vi) Es reconeixia l'existència d'una potestat normativa o *ius edicendi* derivada d'una certa autonomia en el govern intern. El seu coneixement ens ve donat, per exemple, en l'ordenació del jurament que es va prescriure que prestarien els alcaldes.⁸⁵ Sigui com sigui, la manifestació més clara resta fixada en els acords presos en el si del capítol⁸⁶ i recollits en les corresponents actes que el notari aixecava per a ser consultades.⁸⁷

6.6. La seu del capítol

La seu del capítol era el lloc on els col·legiats celebraven anualment la seva reunió corporativa. Per a dur-la a terme només era necessària una sala o habitació suficientment àmplia per a donar cabuda a tots els membres amb una certa comoditat. Des del segle xv el nombre de col·legiats estava taxat i no sobrepassava la vuitantena.⁸⁸ Pel llibre d'actes ja esmentat sabem que el capítol era convocat a la mateixa casa de la seca situada al carrer de les Mosques.⁸⁹ Creiem que és raonable pensar que al segle xvi no es feia altra cosa que mantenir una consuetud molt anterior de reunir-se a l'edifici de la mateixa Seca Reial de Barcelona que, des de la segona meitat del tres-cents, es trobava al mateix lloc.⁹⁰ El fet de tractar-se d'una reunió excepcional celebrada una vegada a l'any devia propiciar aprofitar un espai dins la mateixa seu ordinària de l'activitat laboral.

L'activitat col·legial en una societat confessional com la catalana medieval i moderna també es devia manifestar a través de la religiositat. Per aquesta raó es va construir, o almenys es va projectar, una capella dins del complex edilici de la seca reial, sobre la qual no tenim més dades que la seva existència mencionada en les *Rúbriques* de Bruniquer.⁹¹ En tot cas, consta que el 1643 es va donar permís al mestre de la seca per aixecar una capella que havia de tenir l'entrada

85. El tenor del text sense data, però escrit en lletra d'època moderna, és «És ordenat e conclòs en lo capítol...». Vegeu BC. Ms. 1710, f. 11v.

86. Vegeu l'epígraf 6.2.

87. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3.

88. Vegeu l'epígraf 3.7.4.

89. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 11v.

90. Respecte a l'edifici que ocupava el taller monetari, vegeu l'epígraf 5.4.

91. BRUNIKER. *Rúbriques...*, vol. 3, p. 112.

pel carrer de les Mosques.⁹² El mestre hauria demanat, prèviament, el permís al Consell de Cent. D'aquesta capella, ignorem, per exemple, si estava dedicada o si es volia dedicar a sant Eloi (588-660), patró dels argenters i moneder ell mateix dels reis merovingis Clotari II i Dagobert. Aquesta hauria estat una advocació escaient si tenim present que els argenters tenien un altar amb aquesta advocació al convent del Carme.⁹³ No podem assegurar que es duguessin a terme les obres de construcció de la capella.

El que és clar és que l'obtenció del permís per aixecar la capella va coincidir amb un període intens d'obres que es va estendre entre 1642 i 1647 i que va coincidir —no casualment— amb la Guerra dels Segadors (1640-1652) i la necessitat d'instal·lar molts molins per a fabricar moneda. Aquesta necessitat d'espai va fer adquirir nombroses finques veïnes ja en el sector del carrer de Flassaders. D'altra banda, sembla que en algun punt hi havia una campana o esquella que s'utilitzava en les convocatòries al capítol anual.⁹⁴ Probablement, aquesta estava ubicada dalt d'una espadanya a la teulada. Això, o que s'utilitzés un toc especial des d'un campanar proper encara que l'ideal hagués estat la campana o l'esquella de la capella de la casa.

92. M. Eugènia Ripoll, que ha investigat l'evolució de l'edifici, diu que no consten notícies de la seva consagració a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona. Vegeu RIPOLL, *La Seca...*, p. 56.

93. En les col·leccions del MNAC es conserven les portes del retaule (MNAC 15893), així com una escultura exempta procedents d'aquest espai (MNAC 14968).

94. Vegeu l'epígraf 6.2.

7. LA CORT DELS ALCALDES DE LA SECA I L'EXERCICI DE LA VIA DE JUSTÍCIA

7.1. La immunitat jurisdiccional i el fur propi dels col·legiats

La societat de l'Antic Règim es va caracteritzar, com ja s'ha assenyalat, per assumir la desigualtat jurídica com una característica essencial de la seva estructura social basada en el feudalisme.¹ Es tractava d'una diferenciació que, en la mentalitat corporativa de l'època, es considerava eminentment justa i d'acord amb l'ordre natural.² La posició jurídica desigual de cada grup depenia i es justificava en la teoria d'acord amb la seva funció, posició o servei a la comunitat en pro del bé comú. En aquest context, els privilegis³ de tota mena atorgats tant a persones com a corporacions amb un caràcter bàsicament excepcionador i diferenciador respecte dels costums i de les normes generals van ser quotidians.⁴

El contingut material dels privilegis dels moneders va ser ampli i va abastar diverses matèries.⁵ De totes maneres, la llibertat més notable de què van gaudir va ser el reconeixement que van obtenir de la seva immunitat jurisdiccional i del dret a gaudir d'un fur propi.⁶ L'existència del fur implicava la creació d'una jurisdicció especial exercida per un

1. Vegeu, en general, la formació del pensament sobre la divisió feudal de la societat medieval a: DUBY. *Los tres órdenes...*

2. En aquest respecte, vegeu el que ja s'ha exposat a l'epígraf 3.1.a) tot partint d'un fragment de Francesc Eiximenis.

3. Els orígens etimològics del mot estarien, com és ben sabut, en l'expressió *lex privata*.

4. Pel que fa al cas particular dels col·legiats, vegeu-ne la justificació a l'epígraf 2.4.

5. Vegeu l'epígraf 3.7.3.2.

6. És precisament la transcendència institucional d'aquest privilegi judicial el que fa que el desenvolupem en un capítol especial a part de la resta de privilegis ja analitzats.

tribunal —presidit pels alcaldes de la seca—⁷ al qual s'encomanava el coneixement de les causes en què el col·lectiu del personal de la seca estigués implicat. Es tractava d'una immunitat que comportava, en definitiva, ser processats i, per tant, ser absolts o condemnats exclusivament per la cort dels alcaldes de la seca.⁸

La legislació, la jurisprudència i la doctrina coetànies van avalar, sense discussió, que els moneders gaudien d'una jurisdicció especial que era competent amb caràcter exclusiu sobre tots els col·legiats, les seves famílies i servidors, així com damunt els seus béns. Molt més discutit va ser, en canvi, el reconeixement de l'extensió i dels límits d'aquesta jurisdicció.⁹

Cal tenir present que l'existència de tribunals especials amb aquest tipus de competència personal va ser, en tot cas, excepcional. En general, només grups socials ben definits com els eclesiàstics o els jueus, fins a la seva expulsió el 1492, disposaven d'aquest privilegi, el qual no és estrany que aixequés suspicàcies i que predisposés la resta de jurisdiccions en contra dels alcaldes de la seca.

El privilegi d'establir jutges privatis o alcaldes, tal com es detallarà més endavant,¹⁰ fou atorgat de manera genèrica per Jaume I el Conqueridor (1213-1276) a tots els moneders i obrers «ad personam» dels seus regnes el 1270.¹¹ Per tant, el reconeixement d'aquesta jurisdicció especial es va dur a terme, amb caràcter general i simultani, arreu de la Corona d'Aragó sense distinció de reialmes i senyories. Com es veurà, la magistratura, a més, ja era coneguda amb el mateix nom, funcions idèntiques i, potser, en igual nombre de dos oficials a les seques castellanes¹² des d'almenys el 1278.¹³ De totes maneres, la manca de documentació castellana impedeix fixar amb seguretat a quina de les dues corones apareixen primer o si van aparèixer simultàniament. La concessió aragonesa es feia, d'alguna manera, desenvolupant la salvaguarda, igualment general, que havia establert Pere I el Catòlic el 1208 als seus moneders.¹⁴

7. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

8. Vegeu l'epígraf 7.2 i seg.

9. Vegeu l'epígraf 3.7.3.3.

10. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

11. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

12. Segons Antonio Roma, no queda documentada amb claredat l'existència de dos alcaldes. Vegeu ROMA. «La organización...», tom 1, p. 101-102.

13. PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 98.

14. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. III.

L'establiment i el desenvolupament de la jurisdicció especial dels alcaldes a la Corona d'Aragó van ser confirmats, de manera més detallada en un privilegi de Jaume II el Just (1291-1327) de 1318.¹⁵ Aquestes ordinacions van ser refermades altra vegada pel mateix monarca el 1325.¹⁶ Els mateixos moneders de València¹⁷ es manifestaven el 1408, en el decurs d'un conflicte, amb l'afirmació que «aquella casa e los homens de aquella¹⁸ eren privilegiats e que ell¹⁹ fahie mal volent se empatxar dels moneders com ells haguessen los alcaldes per jutges ordinaris».²⁰

El jurista Andreu Bosch (1570-1628) definia la immunitat dels moneders, referint-se als col·legiats de les seques reials de Barcelona i de Perpinyà,²¹ dient, després de mencionar l'existència de la cort dels alcaldes, que els seus membres eren «exemps de les jurisdiccions ordinaries gosant molts privilegis particulars tant de dret comú, com municipal, y privilegis especials de quiscuna seca».²² El 1627 era el també jurista Lluís Baldo que, en referir-se a la Seca Reial de Perpinyà, explicava que hi havia «alcayde, maestro y oficiales, con particular tribunal de justicia para ellos».²³

La subjecció del col·lectiu a aquesta jurisdicció especial implicava, en definitiva, la seva correlativa sostracció de la jurisdicció ordinària, respecte de la qual els aforats esdevenien immunes. La creació de jurisdiccions especials comportava, a la pràctica, la comunicació permanent per part del monarca,²⁴ en tant que autoritat jurisdiccional general i superior, de part del seu poder en benefici d'una persona física o d'una corporació beneficiada que assumia una autonomia judicial especial. D'aquesta manera, els encausats a la cort dels alcaldes eren jutjats pels seus col·legues o coreligionaris de corporació. Això,

15. MATEU. *Libre de privilegis...*, doc. núm. 4. Vegeu una edició del document original llatí a: SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. IV de l'apèndix.

16. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. III. Vegeu també BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIX.

17. Sobre els llaços de filiació de la Seca Reial de València respecte de la barcelonina, vegeu l'epígraf 3.4.6. Sobre la datació correcta del document, vegeu ESTRADA-RIUS. «La recepción...», p. 132, nota 26.

18. Es refereix, respectivament, a la Casa de la Moneda i als moneders.

19. Es refereix a l'autoritat ordinària que pretenia capturar uns moneders.

20. MATEU IBARS. El «*Maestre de la Seca...*», p. 225.

21. Vegeu l'epígraf 3.4.4.

22. BOSCH. *Summari...*, p. 490.

23. BALDO. *Aclamacion...*, par. 36.

24. Per això s'entén que, a vegades, al rei —o al seu lloctinent o virrei— se'l conegués com a alcalde major de la seca. Vegeu, en aquest sentit, el doc. núm. 21 de l'apèndix documental.

pel fet que l'organització de la cort²⁵ i la provisió dels jutges²⁶ requeia en membres del mateix col·lectiu privilegiat tot incrementant el sentit tancat i endogàmic de la corporació. Aquesta circumstància és la que devia generar el sentiment generalitzat i continuat d'empara i de refugi que tenia la cort dels alcaldes davant dels coetanis i de les altres instàncies jurisdiccionals.²⁷

La justificació general d'aquesta pràctica excepcionadora era, en principi, dotar d'una protecció especial el grup aforat.²⁸ L'aforament, segons la doctrina jurídica del segle XVII, era, a més, obligatori. Almenys, així es pronunciava l'afamat jurista Joan Pere Fontanella (1576-1649) en recollir l'opinió del també jurista Miquel Ferrer (1526-?) segons la qual els moneders no podien renunciar de cap manera al seu fur.²⁹ Amb anterioritat, el jurista Tomàs Mieres (1400-1474) ja havia especulat sobre la possibilitat de renúncia d'aquest fur privilegiat i submissió al fur ordinari.³⁰ Va arribar a la conclusió que els moneders no podien disposar del seu fur atès que el privilegi d'exempció era concedit a favor del rei i de la *res publica*. De totes maneres, com s'assenyalarà més endavant, tot i l'opinió unànime dels doctors, en la pràctica judicial consta que es va admetre de fet la renúncia o, almenys, la no reivindicació o empara de la immunitat.³¹

Algunes vegades, com en el supòsit del personal de la Casa de la Moneda, la jurisdicció especial era de nova planta i exclusiva del col·lectiu. L'estatut jurídic especial i el reconeixement d'un fur propi als obrers i moneders, alhora que la immunitat jurisdiccional respecte a d'altres instàncies judicials, no va ser una particularitat exclusiva de Catalunya ni de la resta de territoris de la Corona d'Aragó, ans el contrari, tots els indicis apunten, com ja s'ha assenyalat, al fet que es tractava d'una especificitat reconeguda al col·lectiu d'obriers i de moneders arreu, pràcticament a tota l'Europa occidental i que, per tant, va ser rebuda i acceptada a la Corona d'Aragó per influència externa.³² En el cas de les corporacions franceses, per exemple, només restaven reservats a la jurisdicció reial alguns supòsits especialment greus.³³

25. Vegeu l'epígraf 7.2.

26. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

27. Sobre els abusos dels privilegis i la pertinença interessada al Col·legi, vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

28. Vegeu l'epígraf 2.4.

29. FONTANELLA. *De pactis nuptialibus...*, vol. 1, cl. III, gl. III, núm. 46.

30. MIERES. *Apparatus...*, 38.

31. Vegeu l'epígraf 7.2.5.2.

32. Vegeu l'epígraf 3.2.

33. BARTHÉLEMY. «Léttres...», vol. 17, p. 62 i seg.

Com a indicador, precisament, de l'extensió del tractament judicial especial que rebien els moneders arreu podem portar a col·lació un testimoni documental procedent del regne veí de Castella. Es tracta d'un mandat de 1278 enviat pel rei Alfons X el Savi (1252-1284) al *Concejo* de Burgos i als alcaldes o jutges ordinaris de la localitat. En aquest document es posen de manifest alguns problemes derivats de la jurisdicció especial dels moneders i, d'aquesta manera, es reconeix clarament la seva existència. En concret, es menciona l'«alcalde de la mi moneda³⁴ quel iudgue»³⁵ al costat dels alcaldes ordinaris reials en un conflicte de jurisdicció en causes criminals i civils mixtes, és a dir, en els quals estaven implicats veïns, d'una part, i moneders, de l'altra. En el fons de l'assumpte, la matèria litigiosa no era la discussió de l'existència de la jurisdicció en si, que no era qüestionada, sinó el seu abast i, especialment, la seva *bis atractiva* respecte a les persones no aforades.

Els alcaldes ordinaris de Burgos es queixaven al monarca que els moneders, en les causes que els afectaven, feien prevaler el fur propi argüint la possessió d'un privilegi o carta reial del mateix Alfons X el Savi que els emparava. Els jutges ordinaris, com a conseqüència del document al·legat, s'havien d'inhibir en les causes que afectaven els moneders. El paper dels jutges ordinaris es limitava, en tot cas, a posar el reu a disposició de l'alcalde de la moneda. El supòsit era més colpidor per a ells, encara que no ho manifestessin expressament, en les causes mixtes, és a dir, aquelles en les quals s'enfrontaven moneders amb persones al·lenes a la corporació. Els alcaldes demanaven al rei que resolgués el conflicte jurisdiccional i aquest es va pronunciar d'una manera molt particular. Així, va disposar que els alcaldes procedissin segons el costum establert, és a dir, tal com ho havien fet en temps dels seus predecessors en el tron i fins al moment present del seu regnat. Per tant, es va remetre a la pràctica ordinària, confirmant la vigència o prevalença del costum damunt de la llei, i va barrar el pas a la introducció de qualsevol mena de canvi en l'administració de la justícia. Són ben coneguts, d'altra banda, els conflictes del rei amb nobles i municipis a causa de les seves reformes legislatives i la reacció dels primers davant del rei a partir del període 1272-1274.³⁶ Especialment, la resistència a la recepció castellanitzada del dret comú que, de fet, implicaven les *Partidas*.

34. En aquest context, el terme equival a seca o casa de la moneda.

35. GONZÁLEZ DíEZ. *Colección diplomática...*, doc. núm. 56, p. 141.

36. ESCUDERO. *Curso de Historia...*, p. 447.

Si ens tornem a centrar en l'àmbit de la Corona d'Aragó ens trobem que l'estatut propi dels moneders, en principi, tenia un abast general. Les particularitats dels privilegis dels col·legiats en el context de la societat van provocar col·lisions i conflictes que van incidir en l'àmbit legislatiu en la delimitació de la jurisdicció. Així ho haurem de detallar en analitzar l'abast de la jurisdicció i ho acabarem de perfilar en resseguir la tipologia de les col·lisions.³⁷ Aquestes darreres van provocar interpretacions restrictives de l'abast del fur que sostenien, bàsicament, que només era aplicable mentre els moneders encunyes-sin moneda i en matèria vinculada a la seva feina a la seca.³⁸ Enfront aquesta posició, el col·legi va defensar amb obstinació que, per contra, la seva jurisdicció s'estenia sobre els seus aforats en tot moment i sobre qualsevol matèria.³⁹

7.2. La cort dels alcaldes

La conseqüència més destacada de l'existència d'una jurisdicció especial va ser, precisament, la disposició d'un òrgan judicial propi i autònom. En el privilegi de 1318 s'encomanava a dos alcaldes donar «compliment de justícia a tots los moneders y obrers sobredits y família de aquells».⁴⁰ D'aquesta manera, la cort de justícia gravitava al voltant d'aquests oficials ordinaris. Uns anys més tard, el 1325, el mateix Jaume II el Just atorgaria als col·legiats, en una ordinació sobre el regiment de la Seca Reial de Barcelona, la facultat d'elegir els alcaldes.⁴¹ Per exercir aquesta via de justícia calia estructurar un òrgan específic que es va configurar, tal com es detallarà en els epígrafs següents, seguint la pràctica ordinària dels organismes d'administració de justícia coetanis.

7.2.1. LA PLANTA ORGÀNICA I EL PERSONAL ASSIGNAT AL TRIBUNAL

Tot i que en l'estudi de la cort de justícia podem extrapolar molts dels elements comuns a d'altres tribunals de l'època, ens manca el coneixement directe de nombrosos aspectes bàsics del seu funcionament intern. Així, per exemple, ignorem a ciència certa si es tractava d'un

37. Vegeu l'epígraf 7.2.5.

38. Vegeu, sobre l'abast de la jurisdicció, l'epígraf 3.7.3.3.

39. En aquest respecte, vegeu els arguments jurídics exposats a favor de la seca pel jurista Jeroni de Ferrer després de 1684. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

40. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 4.

41. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIX. Sobre la datació correcta del document, vegeu el comentat a: ESTRADA-RIUS. «La recepción...», p. 1321, nota 26.

tribunal que coneixia de les causes col·legiadament, actuant un dels dos alcaldes en qualitat de magistrat relator o ponent, o si, al contrari, es procedia a un repartiment de les causes de manera que cada alcalde en coneixia unes d'especialment assignades, tot decidint en qualitat de tribunal unipersonal.

Atès el caràcter parell de la magistratura, que fa difícil la votació en la presa d'acords,⁴² ens inclinem a suposar, amb caràcter d'hipòtesi, una estructura unipersonal que permetria, per exemple, un repartiment d'acord amb un criteri personal, de manera que l'alcalde moneder podria conèixer de les causes que afectessin només els moneders i l'alcalde obrer exclusivament de les dels obrers. Aquesta darrera interpretació hipotètica sembla la més coherent amb l'estricta divisió en els dos cossos geminats —obriers i moneders— que integraven el col·legi i que es constata al llarg del temps.⁴³

La cort o cúria de justícia dels alcaldes tenia assignats uns mitjans personals que apareixen ben fixats tant en els documents de creació com en els d'aplicació del dret. Així, el personal adscrit a la cort judicial de la seca, en el sentit més ampli, era el següent: 1) alcaldes,⁴⁴ 2) procurador fiscal,⁴⁵ 3) advocats fiscals,⁴⁶ 4) assessors,⁴⁷ 5) escrivà,⁴⁸ 6) conservador,⁴⁹ 7) andador⁵⁰ i 8) verguers.⁵¹

El finançament d'aquest personal devia anar a càrrec dels diners que s'ingressaven en concepte de penes pecuniàries, composicions i remissions de penes. No podem oblidar que l'exercici de la justícia, en general, era una considerable font d'ingressos monetaris per als seus titulars. Així, en un privilegi paccionat de Martí l'Humà s'establia expressament que «habeant dicti alcaldi et eorum assessor terciam partem pro eorum labore»⁵² del producte de les remissions. Cal saber que l'obtenció del terç de la pena era una pràctica i una quantia usuals a l'època.

42. Els acords presos per majoria solen ser més fàcils d'aconseguir, com és ben conegut, en magistratures amb un número senar de membres.

43. Cal tenir present, a tall d'exemple indicatiu, que el nom oficial del Col·legi era precisament el «d'Obrers i de Moneders».

44. Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

45. Vegeu l'epígraf 7.2.1.2.

46. Vegeu l'epígraf 7.2.1.3.

47. Vegeu l'epígraf 7.2.1.4.

48. Vegeu l'epígraf 7.2.1.5.

49. Vegeu l'epígraf 7.2.1.6.

50. Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

51. Vegeu l'epígraf 7.2.1.8.

52. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

7.2.1.1. *Alcaldes*

Cal tenir present i no obviar que els alcaldes, a més de les funcions judicials que en aquest capítol s'assenyalaran, també exercien les altres vies o manifestacions de la jurisdicció atribuïda al col·legi. No es pot oblidar, en aquest sentit, que assumien la màxima representació de la corporació.⁵³ En ells residia, exclusivament, la jurisdicció.⁵⁴

A Catalunya, i a tota la Corona d'Aragó, el nom que rebien els jutges de la cort de justícia de les seques, igual que a Castella, era el d'alcaldes. Així, per exemple, en un document del segle xv de la Seca Reial de Càller es deia expressament: «honorable alcaldes, jutges ordinari dels homens matriculats e béns de aquells de la sequa».⁵⁵ Els alcaldes de la seca, a més de les prerrogatives que tenien assignades en la representació i el govern del col·legi,⁵⁶ eren els titulars de l'exercici de la jurisdicció en via de justícia a la Casa de la Moneda.

El terme «alcalde», inusual i estrany en les institucions catalanes, era, en canvi, com ja s'ha comentat, molt comú a Castella en la designació de molts dels jutges ordinari. Entre la pluralitat de jutges que rebien aquest nom també es podien comptar els magistrats que impartien justícia als moneders.⁵⁷ Coromines precisa que el mot va aparèixer, com a tal, a la fi del segle xi i que des d'aleshores va conviure amb el terme *juez* amb un significat equivalent.⁵⁸ En tot cas, el terme qualificaria —sempre seguint l'il·lustre filòleg—, un jutge de caràcter especial. Aquesta especificitat lliga bé amb la jurisdicció especial ostentada sobre el personal de la seca. L'arrelament i l'extensió del terme *alcalde* en les institucions judicials castellanes i, en particular, en les seques apunten a una plausible recepció d'aquesta denominació en el dret institucional català.

Es tracta d'un fet inusual atès que en aquesta matèria el sentit de la influència sembla ser, justament, a l'inrevés. Així, els *cabildos* o col·legis castellans de moneders, almenys des del segle xiii, també disposaven, com els catalans, d'alcaldes.⁵⁹ Ja en el segle xv sembla que el

53. Sobre aquests altres aspectes, vegeu, en especial, l'exposat sobre aquests magistrats al capítol 6.

54. *Dietaris de la Generalitat...*, vol. 9, p. 392.

55. ASC. E 1bis/11, f. 88r.

56. Vegeu, sobre aquestes altres atribucions i competències, el ja exposat al capítol anterior.

57. GONZÁLEZ DÍEZ. *Colección diplomática...*, doc. núm. 56, p. 141.

58. COROMINES. *Diccionari...*, vol. i, p. 158.

59. GONZÁLEZ DÍEZ. *Colección diplomática...*, doc. núm. 56, p. 141.

nombre d'alcaldes era de dos.⁶⁰ És probable que aquesta figura fos, per tant, importada de Castella ja en el segle XIII⁶¹ en temps de Jaume I el Conqueridor. Especialment si tenim en compte que, com ja hem dit, allà el terme era freqüent i, en canvi, a la Corona d'Aragó va romandre sempre excepcional. En aquest aspecte cal tenir present el caràcter de regalia de l'encunyació monetària, la proximitat de parentiu i l'aliança política entre Alfons X el Savi i Jaume I el Conqueridor i el punt de confluència d'ambdues corones al regne de Múrcia en temps dels seus successors amb l'establiment en aquest territori de seques antagòniques.⁶²

L'etimologia del terme, en tot cas, tindria un origen últim en la veu àrab *qâdi*. Amb aquest mot es designava precisament el jutge musulmà.⁶³ La fórmula de designació correcta i ordinària a les seques de la Corona d'Aragó va ser la d'alcaldes, encara que també es mencioni, excepcionalment en algunes ocasions,⁶⁴ en relació amb la Seca Reial de Perpinyà, el terme *alcayts*⁶⁵ o *alcaydes*.⁶⁶ Aquests darrers termes serien fruit, sens dubte, d'una inexactitud o confusió de l'escrivà atès que amb la denominació *alcaid* —en castellà *alcaide*— es coneixia el castellà, castlà o responsable d'un castell, fortalesa o presidi. De totes maneres, no es pot descartar del tot que es tracti d'un particularisme rossellonès, ja que, d'altra banda, ja hem observat una peculiaritat similar en relació amb l'ús del terme *veedor* en comptes de *guarda* a l'esmentada Seca Reial de Perpinyà.

El més probable és que l'ús del terme a la Corona d'Aragó es tracti només d'un préstec lingüístic, com havia passat respecte del mostassaf —o *almotacen* a Castella— i el seu homòleg musulmà, sense que es tracti d'una institució importada directament del món islàmic.⁶⁷ En tot cas, cal remarcar que almenys a la seca del Caire i pel període 1170-1238 el cap de la seca per compte del visir —o ministre califal— era un oficial que s'anomenava precisament *qâdi* i que era el responsable màxim de la justícia en general i de la seca, en qualitat de supervisor, en particular.⁶⁸ Desconeixem, malauradament, la majoria d'extrems

60. TORRES. «El ordenamiento...», p. 143.

61. VEGEU ROMA. «La organización...», tom 1, p. 101-102.

62. VEGEU l'epígraf 3.4.1.

63. VEGEU COROMINES. *Diccionari...*, vol. I, p. 158, pel que fa als aspectes etimològics, i GARCÍA DE VALDEAVELLANO. *Curso de historia...*, p. 670-672, pel que fa als institucionals.

64. Des del segle XV fins al XVII.

65. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXXIII, p. 329; TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 175).

66. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. XXXIV, p. 336; BALDO. *Aclamacion...*, par. 36.

67. VEGEU, en general, sobre aquest ofici: BAJET. *El mostassaf...*

68. BROWN. «The Medieval Mint...», p. 31.

institucionals de les seques islàmiques d'al-Àndalus així com les de la Sicília islàmica i normanda que constituïen l'altre punt de connexió entre el món islàmic i el cristià.

El primer testimoni normatiu que coneixem a la Corona d'Aragó respecte als alcaldes data de 1270 i els mostra amb una potestat que abasta les seques reials de tots els regnes i territoris de la Corona d'Aragó.⁶⁹ Sembla que, inicialment, arreu de la Corona d'Aragó es tractava d'un ofici electiu per un termini temporal d'un any que començava el 28 de novembre⁷⁰ o l'endemà.⁷¹ En el darrer quart del segle XVII consta que el termini s'havia ampliat a dos anys sense que sapiguem en quin moment concret es va concretar l'extensió del mandat.⁷² En tot cas, l'any 1580 encara es tractava d'un ofici anual.⁷³ També a Mallorca al llarg del segle XVII consta que era un ofici anual.⁷⁴

La temporalitat en l'exercici de la jurisdicció era un mecanisme dirigit clarament a evitar possibles abusos de poder derivats de la perpetuació en l'ofici. Alhora, també estimulava la participació rotativa de tots els col·legiats en la magistratura i impossibilitava qualsevol tipus de professionalització o patrimonialització de l'ofici. Cal tenir present que els alcaldes d'aquest model eren llecs en lleis atès que, excepció feta d'alguns casos, no tenien formació jurídica i, per tant, els calia l'ajuda d'assessors amb coneixements jurídics específics.⁷⁵ Aquest extrem no va comportar, pel que sabem, cap problema en la història del tribunal. En general, la inspiració del model, tant pel que fa a la col·legialitat com a la pròpia temporalitat del seu exercici, pot estar en la mateixa configuració d'algunes de les antigues magistratures romanes conegudes a través de l'estudi del dret i de les institucions de l'antiga Roma i difoses arreu amb la recepció del dret comú. Aquesta influència no va haver de ser necessàriament directa, sinó que possiblement arribà a través d'altres organismes coetanis que van imposar models similars.

L'ofici va ser el testimoni més eloqüent de l'autonomia jurisdiccional atorgada pels monarques al personal vinculat a la seca. No en va, els alcaldes eren elegits, almenys des del privilegi de 1318, pels membres de la corporació d'entre els mateixos col·legiats. Així s'expressava amb tota claredat en les ordinacions de la seca de 1325 que establien que

69. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 2, p. 52 i seg.

70. Vegeu el doc. núm. 20 de l'apèndix documental.

71. Vegeu el doc. núm. 26 de l'apèndix documental.

72. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

73. Vegeu el doc. núm. 26 de l'apèndix documental.

74. Vegeu les eleccions anuals contingudes a: BC. Ms. 336.

75. Vegeu l'epígraf 7.2.1.4.

els mestres, els obrers i els moneders podien constituir alcaldes.⁷⁶ Es tractava, d'acord amb el privilegi de 1318, d'una magistratura col·legiada materialitzada en la persona de dos alcaldes amb poders idèntics.⁷⁷ Un d'ells era moneder, mentre que l'altre era obrer. Aquest model també era estès arreu de la Corona.⁷⁸ D'aquesta manera, els dos grans col·lectius col·legiats es trobaven representats en paritat. L'existència ben fixada d'aquests dos grups és la que permet explicar que es tractava d'un ofici geminat a diferència d'altres raons com les que, per exemple, van motivar la dualitat en altres oficis de la seca com ara el de guarda.⁷⁹ El cobriment de les dues places d'alcaldes —a diferència de la dels guardes de la seca— no sembla, a més, que es fes tenint en compte un criteri de repartiment per estaments o mans que era propi dels equilibris construïts en les magistratures urbanes barcelonines a partir del quatre-cents. Així es pot comprovar en repassar la llista dels alcaldes i apreciar com, sovint, els dos alcaldes anuals eren del mateix estament,⁸⁰ cosa que no passava mai amb els guardes. Aquests darrers, seguint l'evolució de la política municipal barcelonina, tenien reservada una plaça pels militars i una altra pels mercaders.⁸¹

En definitiva, el repartiment era una garantia de representativitat, d'equilibri i d'estabilitat interna en el funcionament de la seca. No és estrany que la col·legialitat de la magistratura s'estengués de manera universal a totes les seques reials de la Corona d'Aragó juntament amb la resta de privilegis i ordinacions reials sobre les cases de moneda i els col·legis d'obriers i de moneders.⁸²

Encara que no coneixem en la seva integritat les formalitats i els estils que se seguien a la Seca Reial de Barcelona en època medieval, els podem intentar reconstruir a partir de testimonis posteriors. En aquesta tasca també ens podem guiar pels usos que se seguien a la seca sarda de Càller en aquella època, atesa la seva dependència i filiació organitzativa i normativa respecte de la barcelonina.⁸³ Consta, en aquest

76. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIX, p. 288.

77. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 4, p. 55 i seg.

78. Així, per exemple, a la Seca Reial de Mallorca, en un privilegi de 1461, es llegeix que «los alcaldos, qui cascun any se elegexen, hage esser del nombre del dits obrers o monaders». Vegeu URGELL. «La reforma de la Ceca...», p. 153.

79. En aquest darrer ofici, la dualitat responia, més aviat, a la necessitat d'establir el control mutu dels dos oficials en la verificació de la qualitat de la moneda. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

80. Vegeu la taula núm. 7.

81. Vegeu les taules núm. 3 i 4.

82. Sobre l'extensió del model orgànic de les seques reials de la Corona d'Aragó, vegeu ESTRADA-RIUS. «La recepción...».

83. ASC. E 1/11, f. 1v.

sentit, que els dos alcaldes eren elegits el dia de Sant Andreu.⁸⁴ Poc després, havien de prestar jurament solemne a l'altar major de l'església parroquial de Santa Maria de Càller, davant el procurador reial a Sardenya i sobre els Sants Evangelis o el missal, de servir fidelitat i reconeixement al rei com a senyor natural. Aquesta mateixa formalitat l'havien de complir, també de manera general, la resta d'alcaldes de les seques reials. En el cas dels magistrats de la Seca Reial de Barcelona, la cerimònia es formalitzava davant del veguer de la ciutat, d'acord amb el privilegi de 1318, després de ser elegits el 28 de novembre de cada any. En el cas dels alcaldes de la Seca Reial de València, l'elecció era el dia de Sant Tomàs, mentre que el jurament es prestava a la seu el dia de Nadal essent precedits d'un macer que els acompanyava per donar-hi més rellevància, per concessió de Ferran II el Catòlic de 1488.⁸⁵

Tenim molts detalls sobre el procediment d'elecció a la Seca Reial de Mallorca en època moderna mercès a la conservació d'algun llibre d'actes. Així, consta que l'elecció anual es duia terme el dia 14 d'agost de cada any, vigília de la festivitat de l'Assumpció de la Mare de Déu.⁸⁶ Tenia lloc un ofici conventual al monestir de Sant Jeroni de la ciutat i, després, ja acomodats a la sala principal de la Casa de la Moneda sota la presidència del mestre major i dels dos alcaldes sortints, començaven l'acte formal constituïts en capítol. En el procés d'elecció només restaven a la sala el mestre, els dos alcaldes i el notari; aquells separats del notari per no sentir els vots que se li donaven d'un en un i en secret. Els darrers a votar eren els alcaldes vells i el mestre. Tots havien de donar dos noms de les persones més aptes i la resta no ho havia de poder sentir, excepció feta del notari, en qui requeia tota la fe del procés d'elecció. Finalment, el notari comunicava els elegits i si no sorgia cap impediment, juraven el càrrec.

Coneixem la fórmula que havien de recitar els nous alcaldes barcelonins en l'acte de la seva investidura, almenys, durant el segle XVI.⁸⁷ Els alcaldes juraven sobre els Sants Evangelis en poder del notari i de l'escrivà del capítol i de la cort que procurarien tractar amb summa diligència els assumptes del col·legi, cobrar tots els deutes contrets amb aquest, guardar i fer guardar els privilegis i no acceptar ni proposar per ingressar ningú que hagués comès algun greuge en contra

84. ASC. E 1/11, f. 18v.

85. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 19.

86. BC. Ms. 336, f. 90v-92r.

87. BC. Ms. 1710, f. s.n.

de la corporació.⁸⁸ El fet que l'elecció dels alcaldes fos un afer intern del col·legi i que l'arxiu col·legial barceloní s'hagi perdut impossibilita l'elaboració d'una llista completa de tots els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona,⁸⁹ de la mateixa manera que no consta que s'hagi recollit cap llista dels alcaldes d'altres seques de la Corona d'Aragó o de Castella.

Els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, finalment, rebien —almenys en el segle XVI— el tractament protocol·lari de *magnífics*,⁹⁰ encara que, també, en alguns llocs com a Càller⁹¹ o a Mallorca⁹² se'ls anomenava *honorables*. A més, tenien el dret d'anar precedits de dos verguers amb maces de plata a l'espatlla com a símbol de la seva jurisdicció.⁹³ Se'ls exigia una presència continuada a Barcelona al llarg del seu mandat, raó per la qual tenim documentat el cas d'un d'ells que en haver d'absentar-se va presentar la renúncia.⁹⁴

Taula 7

ELENC D'ALCALDES DE LA SECA REIAL DE BARCELONA.⁹⁵

<i>Any</i>	<i>Alcaldes de la seca</i>	<i>Ofici</i>	<i>Estament</i>
1285	Nicolau Ros Jaume Boscà	Moneder Obrer	
1367	Bernat de Pocasang Guillem Santast		
1374	Berenguer Rovira Pere Desvilardebò		
1395	Berenguer Jugador	Moneder	
1401	Simó Desvall		
1427	Bernat de Gualbes Bartomeu Masons		
1444	Joan Nicolau de Gualbes Berenguer Agell		Cirurgià
1445	Miquel de Gualbes Pere Palou		

88. Aquesta clàusula s'explica, en bona mesura, pels nombrosos conflictes de contenció existents. Vegeu, en general, l'epígraf 7.2.5.

89. Vegeu-ne una llista, malauradament molt parcial, a la taula núm. 7.

90. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 12r, i així se'ls anomena en l'encapçalament del seu *Llibre de privilegis*. Vegeu BC. Ms. 1710.

91. ASC. E 1bis/11, f. 88r.

92. BC. Ms. 336, f. 77v.

93. Vegeu l'epígraf 7.2.1.8.

94. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 12r.

95. La informació per a l'elaboració de la llista s'ha extret de fonts diverses.

<i>Any</i>	<i>Alcaldes de la seca</i>	<i>Ofici</i>	<i>Estament</i>
1484	Miquel de Gualbes		Cavaller
	Joan Benet de Coll		Doctor en ambdós drets
1494	Bernat Turell		Cavaller
	Bartomeu Quintana		Mercader
1562	Galcerà Deztorrent		Donzell
	Joan Miquel Pol		Ciutadà
1564	Francesc Martí		
1577	Jaume d'Aguilar Peralta	Moneder	Donzell
	Gaspar d'Iborra	Obrer	Donzell
1578	Francesc Martí	Moneder	
	Guerau Sayol	Obrer	
1579	Francesc Martí	Moneder	Donzell
	Jaume Pineda	Obrer	
1580	Jaume d'Aguilar Peralta	Moneder	Donzell
	Simó Canyet	Obrer	Mercader
1581	Joaquim Setantí	Moneder	Donzell
	Pau de Fluvià	Obrer	Donzell
1653	Francesc Mitjans		

7.2.1.2. *Procurador fiscal*

Es tractava d'una figura adoptada de l'administració jurisdiccional reial. El documentem actiu en un procés d'apel·lació incoat l'any 1372 davant el Consell Reial. La seva missió en el procés era representar l'interès del fisc a la Seca Reial de Barcelona.⁹⁶ Aquest oficial vetllava, en general, per l'interès de la institució i així es recull literalment en un altre document: «lo procurador fiscal de dita cort dels alcaldes per lo interès de la jurisdicció».⁹⁷

El jurista Jaume Callís, després de plantejar-se doctrinalment l'oportunitat de disposar d'aquest oficial a propòsit de l'exercici jurisdiccional, va concloure que es tractava d'una figura innecessària en la cort dels alcaldes.⁹⁸ El jurista assenyalava que, d'acord amb el dret català coetani, el procurador fiscal no era un ofici de jurisdicció ni podia executar, sinó que era un «nudus minister in agendo, vel aliquid postulando coram officialibus vel iudicibus ordinariis».⁹⁹

96. TATJER. «La potestad...», apèndix documental, p. 387.

97. BC. Ms. 1710, f. 103v.

98. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, par. 24.

99. *Ibidem*, par. 25.

En definitiva, la tasca de procurador és la que concorda amb l'actuació judicial ja esmentada de 1372. De totes maneres, la seva existència i continuïtat com a ofici unipersonal és confirmada a la cort dels alcaldes al llarg del segle ^{xvi}¹⁰⁰ i en el darrer quart del ^{xvii}.¹⁰¹

7.2.1.3. *Advocats fiscals*

Les institucions catalanes a l'edat mitjana es van dotar, de manera freqüent, d'advocats que treballaven de manera permanent al seu servei tot preparant —entre altres tasques pròpies— al·legacions i dictàmens o resolent dubtes i qüestions plantejades davant dels magistrats, normalment llecs en matèria jurídica. D'aquesta manera s'estalviaven de cercar un jurista *ad hoc* davant de qualsevol contingència. Així, per exemple, els consells municipals de ciutats com Barcelona o Manresa, per citar uns exemples ben documentats, van disposar d'aquests auxiliars en nombre de dos igual que la mateixa Diputació del General de Catalunya. Per aquesta raó no sobta que la seca barcelonina tingués, també, els seus propis advocats.

Jaume Callís (c. 1364-1434), en el seu *Tractatus de moneta*, contesta afirmativament a la qüestió de si els alcaldes podien elegir advocats fiscals.¹⁰² El seu raonament era el mateix de què se servia l'autor en altres casos anàlegs i es resumeix en la constatació que qui tenia jurisdicció disposava de la potestat de crear aquesta mena d'oficis. En conseqüència, si els alcaldes tenien jurisdicció, com era el cas, aleshores podien elegir advocats fiscals. També Andreu Bosch va escriure sobre els alcaldes que «tenen particular tribunal, y cort amb assessor, y advocat fiscal».¹⁰³ En tot cas, la seva existència pràctica resta demostrada al llarg dels segles ^{xvi}¹⁰⁴ i ^{xvii}¹⁰⁵ a través de la documentació processal quotidiana generada a la seca.

L'activitat d'aquests juristes qualificats en favor de l'interès públic es constata, per exemple, en les diverses al·legacions impreses que ens han llegat i a través de les quals es defensaven els privilegis col·legials. Com es detallarà més endavant, diversos juristes catalans de prestigi van estudiar i preparar al·legacions impreses, sobretot al llarg del se-

100. BC. Ms. 1710, f. 96r i f. 97v.

101. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

102. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, par. 23.

103. BOSCH. *Summari...*, p. 490.

104. Vegeu el doc. núm. 21 de l'apèndix documental.

105. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

gle xvii.¹⁰⁶ En el capítol de 1576 es va acordar que cap advocat assistent a la cort dels alcaldes podria advocar contra cap col·legial, sota pena de privació de les tasques relacionades amb el col·legi.¹⁰⁷ Aquesta prohibició afectava tots els juristes vinculats al col·legi i es justificava pel fet de saber «los secrets dels privilegis» de la corporació.

El 18 de febrer de 1481, el rei Ferran II el Catòlic nomenava com a advocat fiscal de la cort dels alcaldes Lleonard de Benet, professor de lleis de Barcelona¹⁰⁸ i jutge de la seva cort, amb la finalitat de defensar els drets i les regalies reials a l'esmentada cort.¹⁰⁹

7.2.1.4. Assessors

El terme assessor és polisèmic i, per tant, té diversos significats. Darrere el mot es poden trobar, per exemple, juristes professionals que, com anuncia el seu nom, auxiliaven i assessoraven el jutge llec —i els alcaldes, sens dubte, ho eren— en les tasques en què el coneixement de la matèria jurídica era indispensable. A vegades, es delegava en aquests professionals per tal que judiquessin directament en qualitat de jutges delegats o comissionats dels titulars principals de la jurisdicció.¹¹⁰

L'ambivalència del terme es documenta amb tota claredat en la prosa d'Eiximenis quan en el seu tractat *Doctrina compendiosa*, escrit a la darrerria de la catorzena centúria, menciona: «possem axí: vós sots jutge, o assessor, o conseller, en fet o en juí».¹¹¹ També es pot portar a col·lació un fragment del *Quixot* que, per bé que representatiu de la justícia a la Corona de Castella dels Àustries, il·lustra molt bé per la seva lucidesa aquesta pràctica que era usual arreu: «Y más que ya por muchas experiencias sabemos que no es menester ni mucha habilidad ni muchas letras para ser uno gobernador, pues hay por ahí ciento que apenas saben leer, y gobiernan como unos gerifaltes; el toque está en que tengan buena intención y deseen acertar en todo, que nunca les

106. Vegeu l'epígraf 7.2.4.

107. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 12r.

108. És a dir, especialista en dret romà.

109. ACA. Canc. Reg. 3538, f. 139v-140v.

110. En el context dels segles XII-XIII, trobem a Pisa com el jutge de la corporació dels mercaders s'intitulava «ego iudex et assessor consulum mercatorum». Es tractava d'un oficial que, com explica Laura Ticiati, era «un giudice —detto anche assessore». L'oportunitat comparativa de la citació ens ve justificada pel context propi del dret comú que ja hem exposat amb anterioritat. Vegeu TICIATI, *L'Ordine dei Mercanti...*, p. 227 i seg.

111. EIXIMENIS, *Doctrina...*, p. 55, par. 24-25. L'equiparació es torna a repetir una mica més endavant, a la p. 56, par. 29.

faltarà quien les aconseje y encamine en lo que han de hacer, como los gobernantes caballeros y no letrados, *que sentencian con asesor*».¹¹²

Ja s'ha recollit el que Andreu Bosch escrivia sobre la presència de sengles assessors a les corts dels alcaldes de Barcelona i de Perpinyà.¹¹³ També el jurista Jeroni de Ferrer escrivia, a la darrereria del segle XVII, que «son casi sens fi las declaraciones ques troban fetas per los Alcaldes de la seca, de vot y parer de sos assessors».¹¹⁴ Jaume Callís, molt abans que Bosch i que Ferrer, igualment s'havia preguntat si els alcaldes podien elegir assessors.¹¹⁵ La conclusió del jurista era que efectivament, com qualsevol ordinari, havien de tenir assignats uns assessors. Des de la perspectiva de la praxi judicial en un privilegi atorgat per Martí I l'Humà també es mencionen «dicti alcaldi et eorum assessor».¹¹⁶ A més, cal saber que la legislació catalana afavoria la participació dels assessors togats en l'administració de justícia eximint de tota responsabilitat derivada de les decisions judicials aquells titulars jurisdiccionals que en les seves resolucions judicials s'atinguessin al seu dictamen.¹¹⁷

Amb el nom d'assessors, com ja s'ha assenyalat, també podem trobar jutges comissionats elegits expressament per a conèixer en una determinada causa. Així es manifestava el rei Martí I l'Humà en un privilegi, datable amb posterioritat a 1401, en el qual s'esmentava la sentència donada pels alcaldes «seu eorum delegatos», és a dir, els seus comissaris o assessors delegats.¹¹⁸ Consta, per exemple, el nomenament del jurista Francesc Giginta com a assessor ordinari de la Seca Reial de Perpinyà per l'emperador Carles el 1519.¹¹⁹

Sovint, podien rebre el nom d'assessors els advocats encarregats de defensar una causa en nom de la institució o, també, aquells que rebien l'encàrrec de, per exemple, redactar una al·legació jurídica en defensa d'aquests interessos. Es tractava, tal com ja s'ha destacat en descriure les funcions dels advocats de la seca,¹²⁰ d'una figura usual en totes les institucions dotades de jurisdicció.

112. CERVANTES. *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*, cap. 32, p. 275. L'anàlisi jurídica d'aquesta obra ha cridat l'atenció de nombrosos historiadors. Vegeu una visió de conjunt del tractament de l'Administració de justícia en aquesta obra cabdal de la literatura així com el recull bibliogràfic sobre el tema a: BERMÚDEZ. *Jueces y juicios...*

113. BOSCH. *Summari...*, p. 490.

114. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

115. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, par. 22.

116. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

117. MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...*, p. 56.

118. ACA. Processos de Cancelleria en foli, lligall 102/22, f. 2v. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

119. ACA. Canc. Reg. 3878, f. 125r-125v.

120. Vegeu l'epígraf 7.2.1.3.

L'existència de problemes jurisdiccionals i la voluntat de lluitar en pro del manteniment dels privilegis corporatius van justificar que els advocats de la institució treballassin en la seva defensa. Aquest sembla ser precisament el sentit del tantes vegades portat a col·lació *Tractatus de moneta* elaborat per l'eminent jurista Jaume Callís,¹²¹ entre 1419 i 1421, dins del gènere dels *tractatus* propis del *mos italicus*, corrent inserible en el *ius commune*.¹²² Una prova irrefutable de la seva utilitat i la seva vigència és que en trobem esmentada una còpia en l'inventari de béns del doctor Gaspar Mieres, aixecat el 1475, amb la seva menció com a «trac<ta>tus monetarie et cecche civitatis Barchinone, editas per egregium militum Iacobum de Calicio, iurisperitum».¹²³ Un altre exemplar manuscrit figura, el 1520, entre els llibres del donzell Simó Benet Clariana de Seva amb la descripció «Tractat de Alcaldes o Tractatus Alcaldorum».¹²⁴ Finalment, l'obra va ser lliurada a la impremta amb la resta de treballs conservats de l'autor el 1556. El jurista Acaci de Ripoll (c. 1475-d. 1555), en el seu tractat de les Regalies, publicat el 1644, encara citava aquest treball com l'obra fonamental sobre la matèria amb les esmenes introduïdes a la Cort General de 1585.¹²⁵

En un manuscrit de l'esmentat tractat de Callís conservat a la biblioteca del monestir de San Lorenzo del Escorial que, precisament, havia estat de l'erudit humanista, jurista i numismàtic Antoni Agustí (1517-1587), arquebisbe de Tarragona, es llegeixen unes anotacions que són qualificades d'«apostillas» o glosses i que van ser redactades, a la segona meitat del segle xv, per Mateu de Cases, doctor en decrets, i, no casualment, assessor de la cort dels alcaldes.¹²⁶ Aquest jurista era, juntament amb Pere de Clariana, un dels dos advocats de la seca que van intervenir en la negociació d'un conflicte jurisdiccional que va enfrontar els alcaldes de la Casa de la Moneda de Barcelona amb el mostassaf de la ciutat l'any 1471.¹²⁷ També se'l documenta, a més, com a doctor de la Reial Audiència l'any 1456.¹²⁸ No podem menystenir el prestigi dels magistrats d'aquest tribunal superior del Principat.

Acaci de Ripoll relata que, en un conflicte de contenció entre la Batllia General i els alcaldes, va actuar precisament d'assessor de

121. Vegeu LALINDE. *La persona y la obra...*, p. 87-89.

122. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*

123. MADURELL. «Micer Jaume Callís...», p. 560.

124. *Ibidem*, p. 560.

125. RIPOLL. *Regaliarum...*, p. 101.

126. RBE. Ms. e-II-17, f. 5r-6v.

127. Vegeu l'epígraf 7.2.5.1.

128. ACA. RA, Llibre de conclusions civils, 25, f. 136r.

la Batllia i el jurista Joan Ximenis d'assessor dels alcaldes.¹²⁹ També sembla ser aquest el cas del també jurista Jeroni de Ferrer en redactar una al·legació jurídica en temps del regnat de Carles II (1665-1700).¹³⁰ Finalment, també el doctor Miquel Pujades, pare del jurista i historiadore Jeroni Pujades (1568-1635), va ser nomenat assessor el 1581.¹³¹ La utilització de juristes professionals com a assessors era comuna a les institucions de l'època i la documentem també, per exemple, a la Seca Reial de Mallorca. En aquest sentit, ens consta que, amb anterioritat a l'any 1391, el jurista i cavaller mallorquí Arnau Albertí era assessor ordinari de la seca mallorquina.¹³²

El cas d'Albertí, que era assessor de la seca i que, posteriorment, va ser nomenat moneder pel rei, ens remet de nou al tema de l'abús de l'estatut privilegiat dels col·legiats. Al Principat, va ser una pràctica freqüent. Es tracta d'una constatació que justifica la sospita que molts juristes eren assessors únicament amb la finalitat d'emparar-se en el fur privilegiat del col·legi. L'abús devia ser tan manifest que en una pragmàtica reial del 15 de gener de 1500 —que després seria derogada per privilegi del 28 de juny de 1511— el monarca establia que en el col·legi de moneders no hi pogués haver més de tres juristes que actuessin d'assessors beneficiant-se dels privilegis dels moneders.¹³³ En cas d'haver-n'hi més —i aquest sembla que era el cas d'acord amb el tenor del document—, els juristes que excedien el *numerus clausus* dels privilegiats no es podrien beneficiar dels privilegis col·legials dels moneders. Així, en una acta del col·legi de 1581 consten únicament, al costat de l'advocat fiscal, tres «assessors y advocats dels dits senyors alcaldes y llur cort y col·legi predit».¹³⁴ El 1658, el mestre major de la Seca Reial de Mallorca elegia com a substitut del difunt Jordi Sureda, noble doctor en drets, assessor del col·legi, el doctor en drets Pere Nadal.¹³⁵ Queda clar que l'elecció, en aquest cas, era un dret del mestre de la seca, que només ho comunicava al col·legi als efectes pertinents.

Un testimoni quantitatiu del nombre d'advocats de què podia arribar a disposar un d'aquests col·legis ens l'aporta, de manera indirecta i orientativa, un memorial publicat per un advocat de la Seca Reial de València en el segle XVII. Al final del document figuren les adhesions

129. RIPOLL. *Variae...*, cap. 1, núm. 520.

130. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

131. PUJADES. *Crónica universal...*, tom VIII, f. VI.

132. Vegeu RIERA. *El cavaller...*, p. 34.

133. BnF. Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, núm. XVI (238), f. 164v-165r.

134. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, p. 125r.

135. BC. Ms. 336, f. 104r.

laudatòries de la resta de companys advocats del col·legi que sumen la xifra gens menyspreable de vuit sense comptar l'autor.¹³⁶

La facultat d'elegir els afortunats que podien ocupar el càrrec de jurista privilegiat requeia en el mateix col·legi. La disposició reial, d'acord amb la traducció recollida en el compendi manuscrit del cronista Jeroni Pujades (1568-1635), avui conservat a París, continuava establint que «de aquí enllà no poguessen ésser en lo dit Col·legi sinó quatre advocats asidents o assessors, ço és dos ordinaris y dos extraordinaris los quals gosen dels dits privilegis e immunitats del dit Col·legi».¹³⁷ Per tant, segons aquesta última font, s'augmentava en un el nombre d'assessors privilegiats inicialment assignats.

En una acta d'un dels capítols del col·legi podem veure la provisió de misser Pineda, doctor en ambdós drets, ciutadà de Barcelona i obrer de la seca amb una de les places d'assessoria del col·legi que vacava per promoció de misser Francesc Puig, doctor en ambdós drets, a la Reial Audiència de Catalunya.¹³⁸

7.2.1.5. *Escrivà*

Totes les institucions coetànies —la Corona, els municipis i les diputacions del General dels diferents territoris de la Corona d'Aragó, entre d'altres— van ajudar-se d'escrivans, que, sovint, també actuaven de notaris públics amb autoritat reial, per gestionar la documentació que es generava, des de la seva redacció a l'escrivania fins a la seva classificació i custòdia a l'arxiu. Les seques reials no van ser diferents en aquest camí institucionalitzador i també es van valer d'escrivans per documentar la diversitat d'actes col·legials generats en les seves diferents vies d'acció.

L'escrivà de la cort dels alcaldes era la persona encarregada de recollir per escrit les actes o sumari de les diverses fases del judici que formaven el procés i de la resta d'actes vinculats a la cúria. La seva existència és una prova més de la recepció del procés escrit de tradició romanocanònica, així com de la voluntat de documentar tots els actes jurídics. Per tant, la seva presència en l'elaboració del sumari al llarg de totes les fases del procés era imprescindible.

136. MORLÀ. *Por la iurisdicción...*, p. 11 i 12 (s/n).

137. BnF. Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, núm. xvi (238), p. 165r.

138. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 133r.

Jaume Callís considerava que l'escrivà podia ser elegit pel capítol i pels alcaldes.¹³⁹ No diu res, en canvi, sobre el sistema o la manera de triar-lo. Com a testimoni d'aquesta potestat, es conserva una provisió de l'ofici d'escrivà reial de la Seca Reial de Barcelona expedida en data 1564 per l'alcalde de la casa de la moneda en favor del notari de Barcelona Jaume Sastre.¹⁴⁰ La presència de notaris de la ciutat de Barcelona assumint l'ofici d'escrivans de la cort dels alcaldes devia ser usual. A més de l'exemple ja citat, també hi ha documentat el de Miquel Gelabert.¹⁴¹ L'existència de l'escrivà ens és documentada fins al segle XVII,¹⁴² però, sens dubte, va existir des de la instauració del tribunal fins a la seva fi.

No disposem de prou documentació per a establir el nombre d'escrivans. En principi, sembla que, d'acord amb el principi d'economia orgànica, un mateix oficial tant servia com a escrivà de la cort de justícia com aixecava, per exemple, les actes de celebració del capítol anual o documentava els altres actes propis de la corporació relacionats amb el taller, el capítol i la cort de justícia. A més, cal tenir present la tasca d'arxivar tots els documents generats per la seca, així com custodiar els privilegis corporatius. En tot cas, si la feina excedia la seva disponibilitat o capacitat, sempre restava oberta la possibilitat d'ajudar-se d'escrivans adjunts. De totes maneres, cal tenir present que en altres organismes coetanis de major complexitat —Corona, Diputació del General, municipis— eren diversos els escrivans i que aquests, a més, s'especialitzaven en tasques de redacció i en feines de comptabilitat. Pel que fa a la seca reial, ambdues especialitzacions eren necessàries per igual.

7.2.1.6. *Conservador*

El conservador de la seca és un oficial que apareix esmentat, per primer cop en la llista o matrícula derivada de la constitució de la reina Maria de 1422.¹⁴³ De fet, no coneixem quines eren les seves funcions, les quals tant podrien estar, hipotèticament com ja hem avançat, vinculades a la cort dels alcaldes com al taller.¹⁴⁴

139. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, par. 27.

140. Vegeu el doc. núm. 24 de l'apèndix documental.

141. BC. Ms. 1710, f. 100v.

142. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

143. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XLIX, p. 50 i seg. Apareix a la llista d'oficis i posteriorment s'identifica la persona que ocupa el càrrec: Bartomeu Barata.

144. Vegeu l'epígraf 5.2.1.14.

Si bé ja ens hem decantat per la segona hipòtesi, no podem obviar la primera, atesa la manca de coneixement de l'ofici que s'amaga a la Seca Reial de Barcelona darrere el nom de conservador. Segons aquesta, es podia tractar d'un ofici vinculat a la potestat judicial del col·legi exercida pels alcaldes de la seca. En aquest sentit, el conservador,¹⁴⁵ d'acord amb el dret processal general, era un jutge delegat —comissionat— que podia conèixer judicialment via delegació en les causes civils. El fet que en el *Tractatus de moneta* de Callís no es mencioni aquesta figura ens podria assenyalar que la introducció del conservador a la Casa de la Moneda es va poder produir en el període immediatament posterior a la redacció de l'obra, el 1421.¹⁴⁶ De totes maneres, és també un senyal objectiu que en la llista del personal judicial de la seca no era contemplat.

7.2.1.7. Andador

Amb el terme català *andador*,¹⁴⁷ o en el seu equivalent llatí *andatorum*, es documenta un oficial menor vinculat a l'exercici de la jurisdicció per part dels alcaldes. A la Seca Reial de Perpinyà apareix el 1424 i el 1454 com a «missatge e andador de la secha».¹⁴⁸ El trobem mencionat, per exemple, en un document de l'any 1380.¹⁴⁹ Igualment se'l cita en una llista de documents vinculats a les seques.¹⁵⁰ Un ofici del mateix nom, encara que en un context diferent, el tenim documentat com a «andador de la taula», referint-se a la taula de canvi de Barcelona, els anys 1527¹⁵¹ i 1605.¹⁵² També es documenta, per donar-ne un exemple

145. Vegeu els comentaris que sobre aquesta institució i el seu titular —conservador i conservador— fa, aplicada a la pràctica judicial catalana de la Reial Audiència, el jurista i eclesiàstic Miquel de Calderó a la darrerria del segle XVII. Vegeu CALDERÓ. *Sacri Regii Concilii...*, vol. 3, veu «conservator» recollida a l'índex de l'obra.

146. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*

147. Coromines el fa derivar del verb «anar» i el defineix, en funció d'un document de 1577 en el qual apareix el terme, com a «inferior i dependent del notari d'una confraria». Vegeu COROMINES. *Diccionari...*, vol. I, p. 298, veu «anar», accepció núm. 14.

148. TRÉTON. *El llibre de les monedes...*, doc. núm. III (p. 177) i doc. núm. V (p. 182). En la transcripció d'aquests documents, però, s'incorre en l'error fàcilment explicable de transcriure la «n» per una «u», amb la qual cosa s'escriu «audedor» en comptes d'«andador».

149. S'hi menciona repetidament «Berengarius Rocha andator venerabilium alcaldorum dicte monete», també amb el terme català «andador». Vegeu BC. Ms. 1710, doc. núm. 13.

150. ACA. Canc. Memorial 27, f. 73v.

151. ADROER; FELIU. *Història de la Taula...*, doc. núm. III, p. 106.

152. *Manual de novells ardots...*, vol. VIII, p. 143.

més, en el si del gremi d'argenteres¹⁵³ o, per arribar a donar testimonis molt locals, en el Consell de la vila de Sabadell.¹⁵⁴ Un altre cop ens trobem, com és natural, amb institucions diverses que posseeixen oficis similars per accomplir tasques anàlogues.

Es tractava d'una figura que s'assimilava, si ens atenim a la semàntica i a l'analogia, als «curritoribus sive nuntiis» a qui es refereix, per exemple, Callís en el seu *Tractatus*.¹⁵⁵ La traducció catalana usual era corredors o andadors. En conseqüència, aquesta figura venia a ser un mer auxiliar en les tasques judicials encarregat de les emparees, les intimes i altres diligències judicials.¹⁵⁶ En aquest sentit, consta en un document de 1427 en el qual es menciona expressament el lliurament de documentació processal a la cort dels cònsols de mar per part d'un andador dels alcaldes de la seca.¹⁵⁷ La seva presència com a auxiliars del tribunal es pot resseguir, amb reiteració, en els folis d'un manual de l'escrivà de la Seca Reial de Barcelona de 1484.¹⁵⁸ Entre les tasques auxiliars que tenia assignades també consten les de convocar els obrers o moneders per treballar a la Casa de la Moneda quan se'ls requeria.¹⁵⁹ Es tractava d'una de les funcions pròpies d'aquest ofici, tal com es dedueix de la lectura d'una de les actes del Consell sabadellenc de 1568: «que sia elegit per andador i applegador per a tenir Consell».¹⁶⁰

En definitiva, es tractava d'un oficial menor assimilable als saigs, verguers, porters o nuncis d'altres òrgans jurisdiccionals. Segons la doctrina establerta per Callís, la seva elecció requeia en el capítol i en els alcaldes.¹⁶¹ La seva funció genèrica d'auxiliars donava a l'ofici una versatilitat especial. Així, consta que Ramon de Calders era l'«endador de la moneda de Barchinona» l'any 1353 i que cobrava 20 s. barcelonesos mensuals per estar i dormir a la Casa de la Moneda i guardar els arnesos.¹⁶² És a dir, que tenia al seu càrrec la custòdia de la seca barcelonina en qualitat de porter, tant en les tasques que la doctrina jurídica definia com a «custòdia contra el temps» com «contra els ho-

153. GONZÁLEZ SUGRAÑES. *Contribució a la història...*, p. 222

154. MATEU VIDAL. *Ordinacions...*, p. 228.

155. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, par. 25.

156. MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...*, p. 89.

157. COLÓN; GARCIA. *Llibre del Consolat...*, vol. III, doc. núm. 26.

158. AHPB. Notari Guillem Jordà minor, *Tricessimus tercius liber actorum et negotiorum honorabilium alcaldorum monete que pro domino rege cuditur in sicca civitatis Barchinone*. 1484.

159. ACA. RP. MR, vol. 1978, f. 151r.

160. MATEU VIDAL. *Ordinacions...*, p. 228.

161. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, par. 26.

162. ACA. RP. MR, vol. 1971, f. 9r.

mes»; és a dir, respectivament, de conservació o manteniment general de l'edifici i de vigilància i protecció contra els malfactors.¹⁶³

En aquest darrer aspecte no s'ha d'oblidar que dins la Casa de la Moneda es guardaven metalls preciosos, monedes recentment encunyades, els testimonis dels assajos de cada emissió i els també valuosos instruments i eines de fabricació. A Sardenya, l'assalt de la Seca Reial d'Esglésies i el robatori dels encunys per part dels rebels va motivar la decisió de Pere III el Cerimoniós de 27 de maig de 1355¹⁶⁴ de canviar els tipus dels alfonsins d'argent per intentar aturar la possible producció de moneda il·legítima per part dels rebels amb els encunys oficials.¹⁶⁵ Tot plegat es guardava en caixes de cabals tancades amb diverses claus que estaven en mans diferents i, per a major seguretat, en cambres especialment resguardades que a vegades rebien el nom eloqüent de «tresors».

7.2.1.8. Verguers o porters

El verguer, també conegut amb el nom de porter, era un oficial de rang inferior que actuava de mer auxiliar executiu. Equivalia, més o menys, a la figura del *merino*¹⁶⁶ o del *alguacil*¹⁶⁷ que es documenta com a subordinat dels alcaldes de les seques castellanques amb funcions executives. El seu parentiu amb l'andador o corredor era també, per tant, molt directe.¹⁶⁸

Ara bé, a Catalunya, la figura dels porters, verguers, macers o porrers era usual i quasi diríem preceptiva en les institucions dotades de jurisdicció. El mateix monarca, els consellers de Barcelona o d'altres municipis, els diputats del General de Catalunya o altres de menors com els cònsols de mar tenien els seus porters privatis. En les llandes gòtiques del Palau de la Generalitat, per exemple, o en una de les gàrgoles renaixentistes del pati del mateix edifici, es representen aquests individus amb les maces alçades a l'espatlla. També els podem veure, per esmentar un altre exemple iconogràfic, en la rica miniatura que il·lustra la portada del conegut manuscrit dels *Comentaris als Usatges de Barcelona* (1448) del jurista Jaume Marquilles (1368-1451), conservat

163. AGUIRRE. *Tratado histórico-legal...*

164. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XXIV.

165. CRUSAFONT. «Sardenya: varietat inèdita...», p. 21-26.

166. BARTOLOMÉ & SÁINZ. *La ceca de Burgos...*, p. 19.

167. PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...*, p. 99-101.

168. Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

a l'Arxiu Històric de la Ciutat.¹⁶⁹ En aquesta ocasió els macers estan situats darrere els consellers de Barcelona i prop de la reina Maria.

Aquests oficials, en ocasions solemnes, obrien cerimonialment el pas als magistrats —com ho feien els *lictori* als magistrats de l'antiga Roma— amb una maça o verga metàl·lica, sovint de plata, alçada a l'espatlla. En aquest sentit evocador de l'Antiguitat s'hi referia el ja esmentat Andreu Bosch.¹⁷⁰ Les maces constituïen un símbol associat a l'exercici de la jurisdicció i, especialment, al caràcter delegat de la jurisdicció reial. Més enllà d'aquest ús cerimonial, certament el més vistós, hi havia les tasques ordinàries que s'assignaven als porters. La seva activitat es documenta especialment, per exemple, en la convocatòria dels membres del col·legi als capítols que es celebraven a la seca.¹⁷¹

Joan II el Sense Fe (1458-1479) va concedir als alcaldes de la Seca Reial de Barcelona el 1476¹⁷² que poguessin disposar la creació d'un o dos verguers o porters amb jurisdicció de citar, agafar, prendre, conduir i fer totes les coses que pels alcaldes els fos manat. Així, entre altres tasques, eren els oficials que citaven els testimonis, detenien els acusats, els portaven davant els alcaldes i els tancaven a la presó de la seca, o bé, per exemple, executaven els béns dels condemnats. A més, el sobirà facultava expressament als alcaldes d'anar precedits pels verguers portant vergues o maces d'argent o altre metall sobre l'espatlla. L'elecció dels dos porters corresponia als alcaldes, els quals podien cobrir les vacants quan es produïen.

El privilegi esmentat estava concedit a beneplàcit reial. Això volia dir que la seva continuïtat no era garantida de manera perpètua, sinó que residia en la mera voluntat del monarca. Aquest el podia revocar de manera unilateral en qualsevol moment. A la pràctica, però, aquesta eventualitat no es va donar mai. Així, la continuïtat dels verguers està documentada, especialment, en els segles xvi i xvii.

La disposició d'aquests oficials, a efectes comparatius, es constata amb caràcter excepcional i protocol·lari, també, a la Seca Reial de València. La casa de moneda d'aquesta ciutat no disposava, però, d'un verguer propi, sinó que sol·licitava el préstec del porter privatiu del lloctinent del governador general. Efectivament, la instauració del costum a València es fonamenta en una disposició de Ferran II el

169. AHCB, ms. L-18. Sobre el manuscrit, vegeu: *Barcelona gòtica...*, p. 53 i 187.

170. BOSCH. *Summari...*, p. 564.

171. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 179r.

172. Una traducció de la concessió es troba al recull de privilegis de la Seca Reial de Barcelona compilats per Jeroni Pujades. Vegeu BnF. Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, núm. xvi (238), f. 164r-164v.

Catòlic (1479-1516) continguda en un privilegi atorgat el 1488.¹⁷³ En aquest document, confirmat posteriorment per l'emperador Carles V el 1523,¹⁷⁴ es constata que el dia del jurament dels alcaldes aquests «sen van y tornen y hixen de la dita església sens ninguna insígnia de jurisdicció o que denote jurisdicció» i per això s'estableix que, d'aleshores endavant, vagin precedits d'un porter que els haurà de prestar el lloctinent del governador general. El porter haurà de precedir els alcaldes amb la maça alçada en el trajecte de la seca a l'església i en el retorn «y de all avant mes nols acompanye».

En el cas barceloní, es pot resseguir la presència dels verguers i l'ús protocol·lari i simbòlic de les maces a través dels anomenats memorials de solemnitats que la ciutat, per mitjà del seu òrgan municipal, preparava en ocasions especials. És un clar exponent d'aquest tipus de relat el memorial dels actes celebrats en memòria del difunt Felip II de Castella i I d'Aragó l'any 1598, en el qual es recull com «vingueren los dos alcaldes de la Seca, ab son porter davant ab sa massa alta cuberta de dol, y ab tot son consistori».¹⁷⁵ Del text es dedueix el simbolisme protocol·lari en la posició de la maça, en aquest cas coberta de dol segurament amb un teixit fosc i, en altres ocasions, capgirada.

De fet, el privilegi original que atribuïa als alcaldes de la Seca Reial de Barcelona la prerrogativa d'anar precedits per verguers amb maces alçades fou atorgat, com ja s'ha assenyalat, per Joan II el Sense Fe el 2 d'abril de 1476¹⁷⁶ i, per tant, era cronològicament anterior al privilegi, certament molt més limitat, dels moneders de València. El fragment central d'aquest privilegi fou utilitzat posteriorment —ja en el segle XVII— per a defensar el manteniment del dret, i va ser transcrit parcialment en les al·legacions jurídiques dels advocats de la seca de la Ciutat Comtal. Efectivament, en aquest privilegi es facultava els alcaldes a «...creare unum vel duos virgarios seu portarios qui virgas sive massas argenti vel alterius metalli gestent...».¹⁷⁷

En el primer testimoni efectiu de 1598 es documenta un únic verguer, seguint la forma establerta a València. Això no obstant, la consuetud institucional barcelonina solia implicar que els verguers eren dos. Aquesta dualitat de l'ofici ja es constata respecte als alcaldes en

173. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 19, p. 86 i seg.

174. *Ibidem*, doc. núm. 21, p. 91 i seg.

175. DURAN SANPERE; SANABRE. *Llibre de les solemnitats...*, vol. 2, doc. núm. CXXII, p. 107.

176. BnF. Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, núm. XVI (238), f. 164r-164v.

177. DURAN SANPERE; SANABRE. *Llibre de les solemnitats...*, vol. 2, doc. núm. CXXXIII, p. 327.

ocasió de les cerimònies celebrades a Barcelona en sufragi de l'ànima de Lluís XIII de França —proclamat comte de Barcelona en plena Guerra dels Segadors— el 1643.¹⁷⁸

El fet d'anar precedits per un o dos verguers va provocar, en el primmirat context institucional siscentista de Barcelona, un conflicte que cal anotar. S'ha parlat molt dels conflictes protocol·laris dins de la mentalitat del Barroc català, i és en aquest context en el qual cal valorar el que s'anotà, estretament lligat amb els conflictes de preeminència protocol·lària. El que es podria qualificar de conflicte de les maces va sorgir l'any 1665 en ocasió de les exèquies fúnebres celebrades en sufragi de l'ànima del difunt Felip IV de Castella i III d'Aragó (1621-1665) a la catedral de Barcelona. Els alcaldes pretengueren, en aquella ocasió, personar-se precedits de dos verguers que portaven sengles maces.¹⁷⁹ La prerrogativa va ser qüestionada per part de les autoritats municipals en constatar el precedent ja citat de 1598, en el qual només constava un verguer i una maça.¹⁸⁰ La maquinària procedimental usual en aquests casos, tot i que se n'ometen els detalls, es va posar en marxa. A la fi, els advocats de la seca presentaren les seves al·legacions i els advocats de la ciutat les van debatre tot donant un dictamen o vot favorable a la pretensió dels alcaldes fonamentat en el privilegi anteriorment esmentat de 1476.¹⁸¹

Finalment, en el decurs dels cerimonials celebrats amb motiu del traspàs de la reina Maria Lluïsa d'Orleans (1689), muller del rei Carles II (1665-1700), assistiren «consistorialment, ab dos massas cubertas de dol, los massers» dels alcaldes.¹⁸² Ningú, almenys que sapiguem, va importunar-los més en aquest aspecte simbòlic que, d'aquesta manera, va quedar consolidat a les vigílies del final de la corporació.

7.2.2. LA SEU DEL TRIBUNAL: ESCRIVANIA, ARXIU I PRESONS

7.2.2.1. *Les dependències del tribunal, l'escrivania i l'arxiu*

No tenim dades precises sobre la seu de la cort dels alcaldes que, en principi, sembla que es podria haver ubicat a la mateixa Casa de la Moneda. En tot cas, gràcies a l'únic llibre d'actes del capítol del col·legi conservat sabem que, almenys al darrer quart del segle XVI, la

178. *Ibidem*, vol. 2, doc. núm. CXXXI, p. 267.

179. No sabem quin protocol es va seguir en les exèquies de Felip III.

180. DURAN SANPERE; SANABRE. *Llibre de les solemnitats...*, vol. 2, doc. núm. CXXXIII, p. 303 i seg.

181. *Ibidem*, vol. 2, doc. núm. CXXXIII, p. 325 i seg.

182. *Ibidem*, vol. 2, doc. núm. CXXXV, p. 394.

seu de l'escrivania de la cort estava situada en un local arrendat al carrer de la Diputació, que pensem que devia ser prop de la casa de la Diputació del General de Catalunya, actual palau de la Generalitat. No sabem des de quan s'havia assolit aquest estatge que, per les dades que aporten les actes, sembla quelcom provisional. Així, en les actes del capítol precisament es discuteix la necessitat de cercar una seu més adequada tot procedint, si era adient, a la compra d'un local més digne. S'argumentava que el lloc on era l'escrivania era poc convenient perquè era un espai petit i estret.

La Seca Reial de Barcelona, com tots els organismes públics, les institucions religioses i moltes de les cases nobiliàries dotades amb grans patrimonis, necessitava disposar d'un arxiu general de la corporació. Malauradament, aquest arxiu, que hauria estat una font bàsica per poder redactar la història de l'organisme, no es conserva. Per això, no sabem fins a quin punt la documentació estava recollida en un únic arxiu o bé els processos i altres instruments judicials estaven físicament separats de la documentació estrictament corporativa. És obvi, en tot cas, que hi havia un o diversos espais en els quals s'havia d'aplegar tota la documentació generada tant per la cort de justícia com pel capítol i pel taller. Aquest arxiu havia d'estar forçosament sota la responsabilitat dels alcaldes.

L'arxiu, com a tal, va desaparèixer, probablement, amb el tancament de la seca després de la Guerra de Successió (1714) i la reutilització de l'antiga Casa de la Moneda per a altres usos distints de la fabricació de numerari. De totes maneres, cal saber que alguns documents importants es van salvar per diferents raons i han arribat als nostres dies. En particular, els ja esmentats llibre d'actes del col·legi (fig. 8),¹⁸³ el llibre de privilegis propi dels alcaldes (fig. 5)¹⁸⁴ i un volum amb el

183. AHPB. Notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3.

184. El manuscrit es conserva a la Biblioteca de Catalunya amb la signatura BC/Ms. 1710. A la inscripció de la coberta, s'hi pot llegir: «Llibre de diferents privilegis Reals, Sentencias, y, Provisions Reals concedits, y, fetas a, favor dels Mag[ní]fichs Alcaldes, y, Collegi de la Real Seca de Bar[celo]na». Aquest és el codi que ressenya, sense coneixement directe, Botet i Sisó en el seu tractat: «còdex del segle xiv, que's conservava en la Seca Reial de Barcelona y que no sabem ont para al present» BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. II, p. 69, nota 1. Botet el conegué indirectament i fragmentàriament a través d'una còpia que li fou facilitada per Ernest Moliné i Brasés (1868-1940). Sabem que aquest darrer era un erudit jurista, advocat i historiador, doctor en dret i membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i corresponent de la Societat Arqueològica Tarragonina. Una fotografia d'un foli d'aquest codi figura en el catàleg de l'«Exposición de Numismática Catalana», presentada al palau de la Virreina el setembre de 1952 amb el peu de pàgina següent: «interesante joya bibliográfica, el libro de la Seca Reial de Barcelona, que perteneció a la Biblioteca de D. José Carreras y Argerich y cuya

trasllat notarial de diversos documents de la seca.¹⁸⁵ Es coneix, fins i tot, un recull amb còpies simples i registos de diversos documents de la mateixa corporació realitzat a la segona meitat del segle XVI.¹⁸⁶ El lloc més escaient per a guardar alguns d'aquests manuscrits i, sobretot, els originals dels trasllats i còpies era l'escrivania de la seca, que consta que existia, ja a la seu corporativa medieval, sota la responsabilitat directa de l'escrivà de la seca com a cambra individualitzada dins de la Casa de la Moneda.¹⁸⁷

La pràctica ordinària implicava l'existència d'un armari especial tancat amb clau que servia per a guardar, amb seguretat, eficiència i dignitat l'arxiu. Així es pot veure encara, per exemple, en els arxius històrics municipals de Lleida (1686), Tortosa (1574),¹⁸⁸ Solsona (1685),¹⁸⁹ Sabadell, Vielha o Vic, en l'armari de l'arxiu del gremi dels argenters de Barcelona¹⁹⁰ o bé en els arxius capitulars de les catedrals de Barcelona o de Vic. La prova de l'existència d'aquest moble i del seu contingut ens és donada indirectament, però amb tota precisió, en el volum, que recull un trasllat notarial de documentació de la corporació.¹⁹¹ En aquest volum, el notari va fer constar la procedència de l'instrument copiat precisant si s'havia extret del llibre de privilegis de la cort dels alcaldes —sens dubte el llibre de privilegis ja esmentat (fig. 5)—¹⁹² o bé amb anotacions marginals que indiquen, per exemple, «lo original del present privilegi és en lo armari de la seca en lo calaix nombrat de lletra A número 9».¹⁹³ La reiteració d'aquestes referències deixa clar

localización actual no nos ha sido posible efectuar». Vegeu *Exposición...*, p. 15. En canvi, Mateu Llopis esmenta la seva existència al *Baldufari*. Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...* El llibre va ser conegut en època moderna, segurament, per Jeroni Pujades (1568-1635). Almenys se li atribueix la paternitat d'un conjunt de registos dels privilegis de la Seca Reial de Barcelona que impliquen, sens dubte, el buidatge del llibre de privilegis de la corporació. Aquest buidatge documental, que es conserva a la BnF de París en els papers Baluze, posa de manifest la important i coneguda tasca de recopilació documental que va emprendre Pujades com a autor d'obres com *Flosculi*, *Crònica universal del Principat de Catalunya* i el seu *Dietari*. Vegeu BnF. Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, xvi (238).

185. BS. Cod. Hisp. 128.

186. BnF. Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, núm. xvi (238). Recueil de copies de pièces d'archives, paraissant provenir de Hieronimo Pujades. f. 155-165. Inventaire des privilèges relatif à la monnaie de Barcelone (1208-1552).

187. ACA. RP. MR, vol. 1967, f. 8r. Vegeu l'epígraf 7.2.1.5.

188. MASSIP. *Inventari...*, vol. 1, p. 7-12.

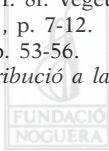
189. PLANES. *La descripció...*, p. 53-56.

190. GONZÁLEZ SUGRAÑES. *Contribució a la història...* Vegeu-ne una fotografia encartada entre les p. 224 i 225.

191. BS. Cod. Hisp. 128.

192. BC. Ms. 1710.

193. BS. Cod. Hisp. 128, f. 17r.

que hi havia un armari que servia per a guardar la documentació de la corporació. De l'existència d'un arxiu amb documents a la seca de Barcelona, ens en dóna reiterat testimoni indirecte, també, el gironí Antic Roca (segle XVI) que, en el seu conegut tractat d'aritmètica, avala en diverses ocasions les seves afirmacions escrivint que es fonamenta en la documentació que es trobava a la seca.¹⁹⁴

Malauradament, no tenim un inventari o una relació del contingut de l'arxiu privatiu com sí que tenim, per exemple, el de la Seca Reial de Mallorca. Aquest consta com a responsabilitat de l'escrivà del col·legi, que era un notari reial i que tenia al seu càrrec el segell i les claus de l'escrivania.¹⁹⁵ Efectivament, en aquest cas consta en un dels llibres d'actes que el 10 de setembre de 1653 es va aixecar un «inventari dels llibres, scriptures, papers, privilegis, et alias, que se han trobat en lo arxiu de casa de le seque, tocants al bé, y utilitat del Real Collegi de dita seque. Rebut per lo discret Guillem Vicents Maymó notari scribà real de dit Collegi. Donat per lo il·lustre senyor don Remon Fortuny de Ruescas y Garcia, mestre major, Juan Çerdà, apotecari y Bernat Ripoll, sucrer, alcaldes lo present any».¹⁹⁶ Rere aquest encapçalament s'adjunta l'inventari que cal relacionar amb debats precedents sobre com defensar els drets de la corporació. La totalitat de manuscrits, lligalls i pergamins estaven dividits entre la seu del col·legi i els que estaven en mans del mestre major de la seca. Entre aquest conjunt destaca com a més antic «altre llibre del any 1316», i pel seu contingut, «un llibre vell dels privilegis del Real Collegi de le Seque» i «un llibre ab cubertes de post vermelles ab sos claus deurats dit rúbrica, summari y compendi de privilegis, sentèntias reals, capítols, ordinasions, franquessas et alias».¹⁹⁷

7.2.2.2. *La presó dels alcaldes*

La cort dels alcaldes, tractant-se d'un òrgan amb jurisdicció civil i criminal, havia de disposar forçosament, també, d'una presó o lloc destinat a custodiar els presos durant el procés. Almenys aquest era el costum d'altres jurisdiccions amb seu a Barcelona com la mateixa jurisdicció reial, amb la presó dependent del veguer reial de la ciutat, ubicada a la plaça de l'Àngel cantonada amb l'actual carrer de la

194. Roca. *Arismetica*, f. 191r i 193v. Utilitza expressions de l'estil «y lo he hallado continuado en la casa dicha de la Seca de Barcelona».

195. BC. Ms. 336, f. 72r.

196. BC. Ms. 336, f. 67r-68v.

197. Respectivament, BC. Ms. 336, f. 67v i 68v.

Llibreteria,¹⁹⁸ o la canònica del bisbe, ubicada a la planta baixa del mateix palau episcopal,¹⁹⁹ a més de la disposada en època moderna pel Tribunal del Sant Ofici, altrament dit de la Inquisició. El fet de posseir una presó privativa no era un tret particular de la Seca Reial de Barcelona ni tan sols de les cases de moneda catalanes. Així, per exemple, en el privilegi que Enric II de Castella va concedir el 12 d'abril de 1366 a la Seca Reial de Burgos es podia llegir que «sus alcaldes tuviessen prisión apartada...».²⁰⁰

Cal saber que la presó durant l'Antic Règim no era considerada, a nivell general, com una pena pròpiament dita, sinó més aviat com una mesura de seguretat cautelar destinada a evitar la fugida del reu en espera de la sentència ferma i de la seva execució.²⁰¹ En aquest sentit, veiem manifestada la veu de la doctrina jurídica catalana a través de Jaume Callís, que va establir, en el seu exhaustiu catàleg de penes recollit a l'obra *Margarita fisci*, que la presó no era una pena, sinó un remei a disposició dels jutges tot advertint de la seva necessària temporalitat.²⁰²

La primera menció normativa que al·ludeix, indirectament, a la necessitat de disposar d'una presó es troba en un privilegi reial de 1318. En aquest document, en mencionar els alcaldes i les seves potestats, es disposa en relació amb els acusats que «als tals los prenguen y presos los tingen y fassen pesquisa ys proseheixca contra aquells».²⁰³

No coneixem el règim intern de la presó dels alcaldes, que, molt possiblement, no passava de ser una o dues cambres segures de les quals els presos no poguessin escapar. A través de les actes dels capítols anuals del segle XVI es constata l'existència d'una presó particular que, des de temps immemorial, estava ubicada a la Casa de la Seca situada al carrer de les Mosques. Precisament en les actes de 1578 es discuteix la conveniència d'habilitar-la correctament i es distingeix entre una presó per als encausats per la via civil i una altra per als inculpatos per la via criminal. La finalitat devia ser, sens dubte, man-

198. Anomenat antigament baixada de la Presó. Sobre aquesta presó, vegeu: VINYOLES. «Queixes dels pobres...», p. 70-78.

199. Sobre la presó episcopal de Barcelona, vista a través d'un procés incoat arran de l'evasió d'uns presos, vegeu: HERNANDO; VALDEPEÑAS. «Del trenchament...». En general, vegeu, MARTÍ; NIQUI; CODINA. *Processos de l'arxiu...*, p. 179.

200. BARTOLOMÉ & SÁINZ. *La ceca...*, p. 20.

201. Teresa Vinyoles aporta, sobre aquesta concepció provinent del dret comú, el testimoni d'un protest de 1357 en el qual es pot llegir que «carcer ad custodiam inventus sit, non ad penam». En aquest respecte, vegeu: VINYOLES. «Queixes dels pobres...», p. 69.

202. CALLÍS. «Margarita...», p. 93.

203. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 4.

tenir separats els uns i els altres d'acord amb la gravetat de la matèria de la causa pendent. Pel que sembla, la presó civil estava en un pis superior de l'edifici, mentre que la presó criminal estava o a la planta baixa o bé en un soterrani. Sobre aquesta darrera s'aixeca acta que «per los senyals que de presons en ella y ha, specialment, entre altres coses, per una pedra foradada ab forat rodó que en la paret de aquella servia per tenir o posar-hi una cadena, la qual de molt gran temps ensà se és vista estar-hi».²⁰⁴ No coneixem la situació personal dels presos dins la presó de la Seca, però, a tall comparatiu, consta que a la presó episcopal de Barcelona el 1436 n'hi havia uns que estaven fermats «amb grillons als peus i cadena al coll»²⁰⁵ per raó de la seva perillositat, mentre que d'altres, no.

Les presons a Catalunya estaven, en general, a càrrec d'un oficial que rebia el nom de carceller. Aquest darrer tenia cura de la presó i dels presos als quals, per cert, cobrava un dret especial anomenat «carceratge» que estava justificat pel fet que calia sufragar les despeses derivades del seu manteniment. Algunes vegades, a més, el carceller també llogava als presos flassades i altres coses necessàries que aquells podien pagar per disposar d'una major comoditat en la seva reclusió forçada. Precisament aquests drets sembla que havien provocat abusos dels carcellers sobre els presos en exigir preus abusius. Altres vegades, fins i tot, s'exigia als presos que s'havien d'alliberar drets il·legals, o mals usos, com un pretès «dret d'estrenes».²⁰⁶

Per tot plegat, en diferents corts generals de Catalunya es va legislar al més alt nivell per donar una seguretat jurídica als presos i evitar aquests i altres abusos. A la presó del veguer de Barcelona, per exemple, estava prevista la visita preceptiva dels doctors de l'Audiència i, per a major seguretat encara, s'encomanava a un frare —en particular, el guardià del convent de Sant Francesc de Barcelona— la supervisió del compliment per part dels magistrats de les seves obligacions. Aquest frare rebia el nom de sol·licitador i col·laborava amb els dos advocats i dos procuradors de pobres destacats a l'Audiència de Barcelona.²⁰⁷

Entre les mesures correctores dictades, amb rang de constitució, per la Cort General de Barcelona de 1520 i la de Montsó de 1534 hi havia algunes disposicions adreçades a les magistratures que disposaven de presons i, entre aquestes, consta l'esment exprés dels alcaldes.²⁰⁸ En

204. AHPB. Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 19v-23v.

205. HERNANDO; VALDEPEÑAS. «Del trenchament...», p. 80.

206. CYADC-1704. 9, 24, 7.

207. MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...*, p. 82.

208. CYADC-1704. 9, 24, 11 i 12.

particular, es resolvia el problema del tipus de document necessari per procedir a l'alliberament dels empresonats atès que alguns carcellers exigien determinats albarans per deixar lliures els seus presos. Les constitucions establien que un albarà dels magistrats competents portat al carceller pel verguer del tribunal era suficient per a permetre'n l'alliberament una vegada satisfets, això sí, els deutes pecuniaris contrets pel pres amb el carceller al llarg de l'empresonament. D'aquesta manera es feia constar que no eren necessaris albarans d'altres autoritats reials superiors.

No sabem com funcionava, a la pràctica, la presó dels alcaldes més enllà de les notícies ressenyades. En tot cas, s'ha vist que es devia tractar d'una presó petita i és possible que el carceller fos un dels oficials menors de la seca —verguer²⁰⁹ o andador,²¹⁰ per exemple— que, a més de les funcions ordinàries, s'havia d'encarregar d'aquesta tasca. També hem de tenir en compte que el volum de casos coneguts per la cúria, tant en matèria civil com criminal, no podia ser gaire gran atès el nombre reduït de col·legiats. El que resta clar és que si hi havia una presó hi havia d'haver un carceller, o un oficial que fes les funcions de carceller, i uns estils o costums establerts en la seva administració que, d'altra banda, devien seguir els usos de les altres presons de Barcelona i estar sotmesos a la legislació general del Principat.²¹¹

7.2.3. EL DRET APLICABLE: EL PROCÉS, LES INSTÀNCIES I ELS RECURSOS

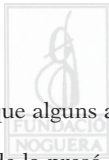
En aquest apartat s'intentarà aportar llum sobre el dret aplicable al llarg del procés així com sobre el procediment de substanciació d'aquest en el si de la cort dels alcaldes. En definitiva, es pretendrà conèixer quin era el dret processal i substantiu que servia per a resoldre els conflictes en els quals es veien implicats els col·legiats, les seves famílies i els seus servents en el seu pas pel tribunal de justícia privatiu.

Pel que fa al dret substantiu aplicable, hem de recordar que la corporació tenia un cos normatiu especial o privilegiat que en regulava els principals trets i peculiaritats. La menció més antiga que coneixem és, com ja sabem, el privilegi de 1208 de Pere I el Catòlic atorgant protecció als obrers i als moneders. En el tenor d'aquest privilegi el monarca

209. Vegeu l'epígraf 7.2.1.8.

210. De fet, està documentat que alguns andadors vivien a la mateixa Seca Reial de Barcelona. Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

211. Així, a més del carceller de la presó reial, consta amb el mateix nom el carceller de la presó episcopal. Vegeu HERNANDO; VALDEPEÑAS. «Del trenchament...», p. 81-82.

ordenava que es guardessin «tots los seus furs e drets incorruptes».²¹² Per tant, hem d'entendre que el fur privilegiat del personal de la seca era preexistent al mencionat privilegi, al qual tradicionalment se li ha reconegut un caràcter pioner i fundacional. Així, aquest privilegi venia a confirmar-ne uns altres gaudits d'antuvi pels moneders i els obrers de l'Europa mediterrània. Ara bé, aquest costum no el trobem compilat o reconegut com a tal. El que es va recollir va ser el dret reial o regulació reial sobre els col·legiats.

Aquest dret especial va ser compilat per a ús dels alcaldes barcelonins en un cartulari o llibre de privilegis que aplegava el cos normatiu de la corporació i al qual ja ens hem referit en mencionar l'arxiu corporatiu.²¹³ Es tracta d'un manuscrit iniciat en lletra gòtica librària del segle XIV i continuat en lletra cursiva fins al seu tancament al segle XVI.²¹⁴ La seva funció era la de servir de recopilació jurídica per a ser utilitzava en la cort dels alcaldes, tal com podem deduir de la inscripció preliminar del manuscrit. En aquest sentit, la pràctica seguia el costum de la resta de corporacions públiques i d'institucions eclesiàstiques que també van recopilar el seu dret especial en sengles compilacions.²¹⁵ D'aquestes recopilacions jurídiques dels alcaldes se'n conserven almenys dues més, segurament del segle XVII, ja mencionades en escriure sobre l'arxiu.²¹⁶ Consta, a més, la utilització pràctica d'aquesta mena de recopilacions des d'època medieval. Així, per exemple, el 1357 era Pere III el Cerimoniós qui instava a la realització d'una còpia dels privilegis dels moneders barcelonins per part del batlle general de Catalunya per a ser enviada als consellers de Barcelona.²¹⁷ Precisament no és en absolut descartable que el llibre de privilegis que es conserva en l'actualitat a la Biblioteca de Catalunya tingui relació amb aquest mandat reial o en sigui el fruit.

La resta de col·legis d'obers i de moneders de la Corona d'Aragó també van seguir la pràctica de disposar dels seus propis llibres de privilegis. Així, es conserven, per exemple, el llibre de privilegis corresponent a la Seca Reial de València compilat en època moderna,²¹⁸ el

212. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 1 (p. 51 i seg.).

213. Vegeu l'epígraf 7.2.2.1.

214. La data més moderna correspon a 1584. Vegeu BC/Ms. 1710, doc. núm. 39, f. 94r.

215. Cal recordar, només a tall d'exemple, els llibres de privilegis de les catedrals, dels monestirs, dels municipis i de les corporacions com els cònsols de mar.

216. BS. Cod. Hisp. 128 i BnF, Ms. Miscel·lani, col·l. Baluze, núm. XVI (238). Aquesta darrera feta, això no obstant, amb una finalitat històrica per Jeroni Pujades.

217. Vegeu el doc. núm. 4 de l'apèndix documental.

218. Vegeu-ne l'edició: MATEU. *Libre dels privilegis...*

llibre amb els privilegis de la Seca Reial de Càller, d'època medieval,²¹⁹ i el llibre de privilegis, també medieval, de la Seca Reial de Mallorca.²²⁰ Cal dir, a més, que, tal com hem assenyalat, la mateixa monarquia va estar interessada en la compilació d'aquest dret especial de la Seca Reial de Barcelona, probablement per tal com veia aquests llibres com un instrument jurídic que permetia conèixer amb facilitat el cos normatiu aplicable i que, en definitiva, atorgaven seguretat jurídica.²²¹

Aquest dret especial no configurava un ordenament jurídic tancat ni exclouent. Tot al contrari, es tractava d'un dret necessàriament fragmentari que s'integrava com un subconjunt normatiu excepcional dins d'un ordenament general —el dret general de Catalunya— i, a la vegada, dins del *ius commune* o dret comú romà justinianeu, canònic i feudal. Una menció expressa al dret general català, per exemple, l'aporta el privilegi ja esmentat amb reiteració concedit per Martí I l'Humà.²²² En el cas mencionat s'insistia a tenir en compte com a font les Constitucions de Catalunya o, el que és el mateix, la normativa de caràcter general dictada dins el marc creador del dret de la Cort General de Catalunya.²²³

En el privilegi de 1318 es deixava la direcció de tot el procés judicial en mans dels alcaldes. Aquest fet es donaria per entès en les posteriors i més difuses ordinacions de 1325.²²⁴ El procediment aplicable havia de ser forçosament l'usual a la resta de corts de justícia coetànies atès que no s'especificava cap novetat ni respecte al dret processal ni al dret substantiu.

En el privilegi de Martí I l'Humà²²⁵ es facultava expressament els alcaldes per a conèixer, jutjar i executar en matèries civil i criminal en tot allò referent als moneders, obrers, famílies i servents d'aquells tant a la ciutat de Barcelona com en la seva vegueria. En particular, se'ls autoritzava a jutjar, pel que fa al procediment d'enjudiciament, d'acord amb un procediment abreujat en matèria civil. Es tractava d'un procediment, com s'ha insistit, habitual a l'època i que implicava una simplificació del complex i complet procés anomenat *ordo solemnus*.²²⁶

219. ASC. E 1/11.

220. ARM. LR 16.

221. AHCB. 1G-11, Llibre Verd, vol. II, f. 185r. Vegeu el doc. núm. 4 de l'apèndix documental.

222. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

223. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

224. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. XIX.

225. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

226. MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...*, p. 109 i seg.

Aquest darrer era elaborat en l'àmbit del dret canònic, que acabà per ser adoptat també en l'àmbit judicial civil amb vigència general per la seva solidesa doctrinal.²²⁷ Pel que fa a aquesta influència, podem recordar el que esmentava Eiximenis fent-se ressò d'un pensament comú a l'època: «E poria d'açó²²⁸ cascun official o jutge pendre eximpli e doctrina de la sancta Ecclésia, que és nostra mare e nostra maestra».²²⁹

L'autorització d'usar un procediment simplificat era enunciat amb la clàusula que facultava a judicar de manera breu, simple, sumària i de pla.²³⁰ Cal dir que aquesta simplificació procedimental tenia, igualment, una base canònica fonamentada en la clementina *Saepe contingit*.²³¹ Aquesta darrera, donada el 1306 pel papa Climent V (1305-1314), temperava les solemnitats de l'*ordo sollemnis* o procediment ordinari.²³² En aquesta decretal el pontífex regulava la pràctica anterior de la comissió de judici amb la clàusula «es procedeixi simplement i de pla, i sense estrèpit ni figura de judici».²³³

Res no es regula en el privilegi de Martí I l'Humà respecte al procediment criminal dotat de per si de més garanties processals i, per tant, més llarg i extens que no pas el civil. En el privilegi de 1318 —el comentari del qual reprenem— ja es mencionava tot assenyalant límits i reserves.²³⁴

No s'han documentat fins ara sentències i altres resolucions judicials en extens dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona. Sí que, en canvi, consten algunes de les resolucions fallades pels alcaldes de la Seca Reial de Càller. Atès que, com ja s'ha provat, l'estatut jurídic d'aquesta darrera seca i col·legi²³⁵ va beure de les fonts que regien la casa de moneda barcelonesa, ens poden servir de guia. Així, en el llibre d'actes dels alcaldes de Càller es van anotar diverses resolucions adoptades per aquells magistrats al llarg del segle xv.²³⁶ Es constaten

227. Vegeu, en aquest respecte, el compendi de dret processal o *Speculum Iudiciale* elaborat pel jurista francès Guillaume Durand (1237-1296). Vegeu, en general, DURAND. *Speculum*...

228. L'autor es refereix a l'exercici de la justícia.

229. EIXIMENIS. *Doctrina*..., p. 74, par. 7-9.

230. El tenor del document és: «et quod ipsi alcaldi possint super civilibus procedere decidere determinare seu iudicare breviter simpliciter sumarie et de plano cum scriptis vel sine servata tamen constitutionis Cathalonie forma prout ipsis alcaldis videbitur expedire».

231. Clementines V. XI. 2.

232. MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català*..., p. 120.

233. Vegeu-ne la traducció a *Ibidem*, annex 13, p. 181.

234. Vegeu, en aquest respecte, l'epígraf 7.2.6.1.

235. Vegeu l'epígraf 3.4.5.

236. ASC. E 1bis/11.

decisiones tant en matèria civil com en la criminal. Com és natural, els alcaldes sards ventilaven en la seva petita cort més assumptes civils que no pas criminals. Entre els primers abunden, especialment, reclamacions pecuniàries per deutes pendents.²³⁷

Entre les causes criminals destaca, per exemple, el cas incoat contra un esclau anomenat Joan Turc.²³⁸ Es tractava d'un captiu propietat del col·legiat Joan Torelló, que va ser inculpat acusat de ferir el cap del seu adversari amb un coltell en el curs d'un altercat tingut l'any 1483.²³⁹ Com a serf d'un col·legiat, el fur privilegiat d'aquest darrer —igual que passava amb la família i béns del matriculat a la seca— sostreïa el cas a la jurisdicció ordinària en benefici de la dels alcaldes. Aquests darrers, després de constatar per informació —la *inquisitio* processal— efectuada a través de diversos testimonis que la culpa era del nafrat, i vista la relació feta pel cirurgià i altres persones que tenien cura del ferit certificant que aquest estava fora de perill, van absoldre el captiu de qualsevol pena corporal. De totes maneres, van imposar al seu amo, com a pena civil, que fes cremar davant el sagrari de l'església local un ciri de cera blanca de 6 lliures de pes.

En general, després de pronunciada la sentència i en cas de no haver-hi interposició de recurs d'apel·lació davant l'Audiència Reial —si aquest procedia en el supòsit de casos reservats per raó de la pena capital o d'amputació de membre—,²⁴⁰ s'obria la fase d'execució. L'execució, que en matèria criminal implicava la imposició d'una pena pecuniària o corporal, era delegada a les autoritats reials ordinàries, tal com apareix establert en el ja esmentat privilegi de Martí l'Humà datable amb posterioritat a 1401.²⁴¹ En aquest sentit, no hi havia uns botxins propis. En l'esmentat privilegi s'ordenava que fossin el veguer i altres oficials reials amb mer i mixt imperi els qui executessin la sentència a petició dels alcaldes. Així consta, per exemple, que el 1494 els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, després d'obtenir la sentència confirmatòria reial, van procedir a executar la pena de fustigació i amputació de membres d'una esclava sarraïna propietat del mestre de la seca.²⁴² La

237. ASC. E 1bis/11, f. 93r.

238. Pel nom, devia ser un cristià batejat amb el patronímic del seu amo, mentre que el cognom sembla al·ludir a la seva procedència.

239. ASC. E 1bis/11, f. 152r.

240. Tècnicament, com veurem més endavant, no es tractava d'un recurs pròpiament dit, sinó, més aviat, d'un supòsit d'avocació. Això pel fet que la sentència donada pels alcaldes quedava suspesa en espera de la decisió de la Reial Audiència.

241. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

242. RBE. Ms. e-II-17, *De moneta*, f. 15r.

condemnada va recórrer els llocs públics acostumats,²⁴³ acompanyada dels alcaldes i del porter²⁴⁴ amb la maça alta, fins a les forques que s'aixecaven vora el mar,²⁴⁵ on el botxí va executar la sentència.²⁴⁶

7.2.4. LA JURISDICCIO DELS ALCALDES: CONTINGUT, EVOLUCIO I LIMITS

L'exercici i el contingut material de la jurisdicció en la via de justícia a l'Antic Règim estaven subjectes a una acurada gradació teòrica elaborada per la doctrina, que anava de l'alta jurisdicció a la mòdica coercició.²⁴⁷ La gradació afectava la matèria de coneixement —civil o criminal— i la tipologia i quantia de les penes imposables —corporals o pecuniàries—. La jurisdicció més àmplia era definida com a mer i mixt imperi, alta i baixa justícia, jurisdicció civil i criminal. En el supòsit dels alcaldes, la jurisdicció no tenia, en principi, una extensió territorial sobre una senyoria determinada, sinó que era de tipus personal. És a dir, s'estenia sobre un col·lectiu de persones matriculades, les seves famílies, els seus servents i els seus béns.

La jurisdicció dels alcaldes era, en si mateixa i a nivell general, un tema fora de discussió i ben establert, si bé se'n podia discutir l'extensió. Efectivament, com es veurà, la seva extensió va ser un tema conflictiu que va estar subjecte a una evolució que va afectar l'abast de la jurisdicció. En un memorial jurídic elaborat a petició dels consellers de Barcelona l'any 1665 pels dos doctors advocats de la ciutat, es deia, a propòsit dels alcaldes de la seca, que: «consta que lo magistrat dels alcaldes de la Seca és de molta autoritat y que exerceix jurisdicció civil i criminal, y que está decorat de molts y diversos reals privilegis, exeptions y graties, y meresqué que de aquell se fes llarga mentió en

243. L'objectiu era, de cara a la condemnada, l'aplicació de la vergonya pública com a pena suplementària. L'objectiu general era reforçar el caràcter preventiu, exemplificant i dissuasiu que tenia el sistema penal. D'aquí la importància de la publicitat en l'execució de la pena. Precisament era usual fer notar el doble sentit punitiu i preventiu amb proclames sobre el càstig per al reu i l'advertiment de futurs possibles delinqüents.

244. Vegeu l'epígraf 7.2.1.8.

245. En la vista aèria de Barcelona representada en un foli del *Llibre del plat dels pobres de Santa Maria del Mar*, del segle XVI, apareix representada, precisament, la forca prop del portal de Mar. Vegeu una reproducció d'aquest dibuix a: ALBERCH; CABALLÉ. *La ciutat...*, vol. 9, p. 21. Cal tenir present que la forca i el costell de Barcelona eren al puig de les Falcies fins que Pere III el Cerimoniós l'any 1382 va disposar que es traslladessin a un altre lloc vora de la riba del mar per facilitar la construcció de la Llotja de Mar. Vegeu el document a: CAPMANY. *Memorias...*, vol. II.1, doc. núm. 217.

246. Vegeu el doc. núm. 19 de l'apèndix documental.

247. En aquest respecte, vegeu, en general, els arbres jurisdiccionals recollits a: VALLEJO. *Ruda equidad...*, p. 89-97.

lo volum de las *Constituciones de Cathalunya*, en lo llibre primer, titol 50, *de offici de alcaldes y moneders de la seca*, de tal manera que dits alcaldes de la Seca exerceixen jurisdicció ordinaria y ab ells se firma contentió».²⁴⁸

El jurista Jeroni de Ferrer encapçalava a la darrereria del segle XVII, en idèntic sentit, una al·legació no datada dirigida al lloctinent o virrei i, per tant, màxima autoritat política i representant directe del monarca al Principat.²⁴⁹ La menció de la data 1684 com a recent en el tenor del document ens permet disposar d'un terme *post quem* de datació, mentre que la no citació de la darrera compilació ni de les Corts fa que disposem d'un terme *ante quem* anterior al 1700. És probable que vagi dirigida al lloctinent comte de Leganés.²⁵⁰ L'al·legació era en favor del col·legi dels moneders i en el seu tenor s'afirmava que «Los Alcaldes, Monaders, Obrers, y demes Officials de la Seca Real de la present Ciutat de Barcelona trobant-se decorats, ab diferents Reals Privilegis, en virtud dels quals se persuadeixen, que la jurisdicció en ells, sa casa, y famílias en fets civils, com criminals, tant treballant en la Seca, com no treballant, y en todas materias, és dels Alcaldes, que de dos en dos anys se anomenan per a exercir la dita jurisdicció».²⁵¹

En l'esmentada al·legació jurídica, escrita en defensa del fur privilegiat dels oficials de Seca Reial de Barcelona, s'argumentava la concepció que es tenia des del col·legi a propòsit de la seva jurisdicció en matèria judicial. Una posició que, per cert, havia estat qüestionada quant a la seva extensió material, quasi de manera permanent, per la resta de jurisdiccions coetànies al llarg dels segles. Aquestes darreres, com veurem, pretenien restringir la jurisdicció dels alcaldes a matèries vinculades a l'encunyació i només temporalment mentre durava la fabricació.

Així ho podrem constatar en detallar els conflictes de jurisdiccions existents.²⁵² Precisament l'al·legació esmentada havia estat redactada i publicada per influir en el dictamen que el lloctinent, d'acord amb l'Audiència Reial, havia d'emetre per petició règia abans de donar una nova confirmació reial dels privilegis de la seca. Es tractava, en definitiva, d'un sistema per exercir influència amb l'objectiu d'inclinar la balança de la justícia en benefici del col·legi. Un procediment, d'altra

248. DURAN SANPERE; SANABRE. *Llibre de les solemnitats...*, vol. 2, doc. núm. CXXXIII, p. 327-328.

249. Vegeu, en general, sobre la institució: LALINDE. *La institución virreinal...*

250. Va ser lloctinent entre 1685 i 1688.

251. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

252. Vegeu l'epígraf 7.2.5.

banda, habitual a l'època i que el col·legi barceloní utilitzà reiteradament al llarg del sis-cents. En aquest sentit, hem documentat almenys dues al·legacions impreses més en un sentit anàleg. La primera en el temps correspon a l'any 1627²⁵³ i la segona, publicada l'any 1646 (fig. 6).²⁵⁴

Cal destacar la segona d'aquestes al·legacions per tal com és un testimoni únic dels grans esforços que invertia el col·legi en aquests instruments de defensa dels seus interessos. En particular, és molt interessant el gravat que es va encarregar expressament per decorar i donar una rellevància visual atractiva a l'al·legació (fig. 6) i, alhora, inserir-hi un depurat sentit iconogràfic en consonància amb el contingut escrit.²⁵⁵ D'aquesta manera, el gravat es constituïa en el revestiment formal d'un missatge encriptat en el llenguatge tan apreciat en el Barroc del jeroglífic per mitjà del qual el col·legi —representat amb els instruments de fabricació— es dirigia al monarca —representat en l'escut reial coronat i adornat amb els liris de la casa de França— en petició de justícia —representada en la balança equilibrada i el ponderal que pengen de l'escut— al·legant el servei que es prestava a la Corona —representada per les monedes amb l'efígie reial—. El gravador de la calcografia o talla dolça era el gravador de la seca Ramon Olivet (1585/95-1657)²⁵⁶ i, per tant, coneixedor del funcionament de la seca.

El contingut material o substancial de la jurisdicció dels alcaldes havia estat, de totes maneres, definit des de molt abans en el privilegi de 1318²⁵⁷ amb un ample abast —*plena potestas*— sobre tots el col·legiats, les seves famílies, servents i béns immobles, mobles i semovents. Amb anterioritat ja ens hem referit al privilegi de 1270 en el qual s'esmenta els alcaldes amb funcions jurisdiccionals atès que el rei els encomana amb menció expressa «gardeu i façau guardar los stabliments y constitutions nostres».²⁵⁸ En un dels llibres dels alcaldes de la Seca Reial de Càller²⁵⁹ es deia expressament que la jurisdicció dels alcaldes abastava, en qualitat de jutges ordinaris, els «homes matriculats e béns d'aquells».²⁶⁰ També consta, amb reiteració, la reclamació efectuada des

253. MAGAROLA; VINYES. *Discursus...*

254. FONTANELLA; LAUGER. *Memorial en favor...*

255. Sobre la utilització de símbols en la portada de l'al·legació de 1646, vegeu ESTRADA-RIUS. «Consideracions iconogràfiques...».

256. Vegeu CORNUDELLA. «Notes sobre el gravador...».

257. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 4.

258. *Ibidem*, doc. núm. 2, p. 52 i seg.

259. S'ha de tenir present la transmissió de l'estatut jurídic i organitzatiu. En aquest respecte, vegeu l'epígraf 3.3.

260. ASC. E 1bis/11, f. 88r.

de la cort dels alcaldes de persones vinculades al seu fur i que estaven preses per la jurisdicció ordinària, així com l'obtenció dels trasllats.²⁶¹

En una ampliació de privilegi concedida pel rei Martí I l'Humà en una data indeterminada posterior, en tot cas, a 1401,²⁶² es detalla la dimensió jurisdiccional dels alcaldes. Es tracta d'un document qualificat de «convenium ac paccionatum privilegium seu ampliacionem». És a dir, un privilegi paccionat, en el qual el rei feia una declaració fonamentada almenys en quatre documents anteriors dels quals s'adjunta còpia.²⁶³ Pel que fa a la jurisdicció dels alcaldes, es menciona amb claredat que el rei els concedia «jurisdictione omnimodam civilem et criminalem». No hem d'oblidar que, per aquesta raó, al monarca, o al seu lloctinent, se'ls considerava alcaldes majors de la seca.²⁶⁴

Un altre testimoni qualificat de rang normatiu és un privilegi reial de 1416 —que recollim per la claredat expositiva i pel fet d'aplegar la tradició anterior sense novacions— que definia el fur propi com el «benefici de ser exempts en qualsevol part y terra de nostra jurisdicctio goseu de benefici de ser exempts en qualsevol causes tant civils com criminals per grans que sien no fent diferencia en quin genero o en quin modo se faça ni tampoch si toca o sis proceheix a instancia de part o de qualsevol altra manera que procehir se puga de tal manera que en qualsevol y ahon se vulla y en qualsevol cosa que sesdeven-dra que vosaltres delinquireu lo governador, batle, justicies, consols, mustassaf ni altres officials o jutjes no sentrameten de vosaltres o de vostres families ni en bens vostres deixant la conexença de aquelles causes ans la conexença de aquelles y la determinació y punició sien remeses a nos o als Alcaldes de la dita seca».²⁶⁵

La jurisdicció dels alcaldes també s'estenia, per especial concessió reial, als arrendataris de les seques reials. Aquestes persones es trobaven sota la jurisdicció dels alcaldes, igual que gaudien dels privilegis i gràcies dels moneders, amb un caràcter temporal, això és, mentre durés l'arrendament que podia ser establert en el contracte per diversos terminis: dos, cinc o fins a deu anys. Així es recull amb tota claredat,

261. Vegeu, per exemple, els doc. num. 21 i 22 de l'apèndix documental.

262. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

263. Es tracta d'un privilegi del rei Pere III el Cerimoniós, d'una declaració del mateix monarca sobre el mostassaf, d'una sentència reial dictada pel vicecanceller sobre els cònsols de mar i d'una declaració del procurador general i governador de Catalunya Ramon Alemany de Cervelló (1374-1405) sobre els paraires. Aquesta darrera declaració mereixerà un comentari especial més endavant.

264. Vegeu el doc. núm. 21 de l'apèndix documental.

265. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 12.

per exemple, en el contracte d'arrendament de l'encunyació dels florins d'or a Guillem Colom el 1398,²⁶⁶ però també en un contracte similar acordat el 1405 amb el mateix objecte a favor de Bernat Descortey i Pere Torrent, amb una diferència important que s'assenyalarà tot seguit.²⁶⁷

En el contracte de 1398 trobem una clàusula específica que estableix que totes les qüestions, peticions i demandes —tant de naturalesa civil com criminal— mogudes per qualsevol persona durant el període de vigència del contracte contra els arrendataris i els seus socis i personal de la seca, havien de ser conegudes pels alcaldes de la seca del lloc on s'hagués mogut la qüestió.²⁶⁸ Aquesta darrera disposició implicava, per tant, els alcaldes de totes les seques de la Corona d'Aragó. En la clàusula esmentada es continuava insistint que els alcaldes de la seca havien de ser els jutges ordinaris dels arrendataris, els seus socis i els seus oficials i servidors a la seca. El rei ordenava, finalment, a tots els seus oficials el compliment del capítol i, per tant, la seva inhibició en els casos relacionats.

En canvi, en el contracte de 1405 eren els arrendataris, socis i personal els qui podien optar entre la cort dels alcaldes i la cort ordinària. Així, la diferència substancial entre el primer i el segon contracte és, en resum, que en el primer la jurisdicció dels alcaldes és imperativa i, en canvi, en el segon és potestativa. Es tracta, per tant, d'un matís rellevant en benefici clar dels arrendataris, que assolien un marge molt més ampli. D'altra banda, el canvi ens mostra una evolució en la manera d'entendre la jurisdicció que és significativa d'una concepció dinàmica i flexible.

Els alcaldes tenien reconegut el mer imperi i l'alta justícia tot i que, a la pràctica, el monarca es reservava el dret forçós de revisió a la Reial Audiència en els casos més greus.²⁶⁹ El ja esmentat Jaume Callís, en caracteritzar la jurisdicció de la seca dins de les categories doctrinals pròpies del *mos italicus* —d'acord amb el procedir metodològic propi dels juristes de l'època—, afirmava que els alcaldes tenien el mer imperi.²⁷⁰ Això implica la màxima categoria dins de l'esmentada gradació jurisdiccional. Callís també considerava que els alcaldes tenien jurisdicció pròpia ordinària per dret privilegiat i no per mera comissió o concessió.²⁷¹ D'aquesta manera, se'ls considerava, com ja

266. BOTET. *Les monedes catalanes...*, vol. III, doc. núm. LI.

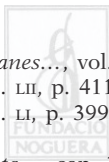
267. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LII, p. 411-412.

268. *Ibidem*, vol. III, doc. núm. LI, p. 399 i doc. núm. LI, p. 411-412.

269. Vegeu l'epígraf 7.2.6.1.

270. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, cap. 3.

271. *Ibidem*, par. 28.

s'ha esmentat, jutges ordinaris i a la Sardanya del segle xv es qualificava la seva jurisdicció de «foro et iurisdictione sicle».²⁷² L'ordinarietat implicava, per oposició a la delegació o comissió temporal, el caràcter irrevocable de la jurisdicció. La posició del col·legi era, per tant, sòlida, clara i coherent.

Ferran I d'Antequera va donar un privilegi de confirmació als moneders de València el mateix any del seu accés al tron. Aquest document estava centrat, precisament, en la garantia de la jurisdicció plena dels alcaldes. En particular, s'hi esplaiaava disposant que «vosaltres y vostra família y vostres bens en qualsevol part y terra de nostra jurisdicció goseu de benefici de ser exempts en qualsevol causes tant civils com criminals per grans que sien no fent diferencia en quin modo se faça ni tampoch si toca o sis proceheix a instància de part o de qualsevol manera que procehir se puga de tal manera que en qualsevol y ahon se vulla y en qualsevol cosa que sesdevendra que vosaltres delinquireu lo governador batle justícies consols mustasaff ni altres officials o jutjes no sentrameten de vosaltres o de vostres famílies ni en bens vostres deixant la conexença de aquelles y la determinació y punició sien remeses a nos o als Alcaldes de la dita Seca».²⁷³

La literatura reivindicativa dels drets i privilegis del col·legi —en particular, de l'extensió del seu fur privilegiat— arrenca, de manera brillant, amb el *Tractatus de moneta* que Jaume Callís va acabar el maig de 1421 «ab honorem, et utilitatem dominorum Alcaldorum nunc praesentium, et futurorum et totius corporis monetariorum et operariorum».²⁷⁴ Interpretem la redacció d'aquesta obra que segurament els col·legiats van encarregar a un dels juristes de més prestigi a nivell general i amb més influència en la cort reial,²⁷⁵ com una defensa en un context, com ja s'ha anticipat amb anterioritat, més aviat advers als seus drets. En aquest sentit, els membres del col·legi devien interpretar la constitució «Molts inexperts» donada a la Cort General de Barcelona de 1422.²⁷⁶ En aquesta constitució es desemmascarava el procedir de molts col·legials que, segons el seu tenor, només ingressaven per obtenir un fur propi i fugir de la jurisdicció ordinària. No en va, el marc de la Cort General sempre es va mostrar advers a l'estatut dels moneders enfront de la posició reial, sempre més propícia a l'empara d'aquests, a canvi, segurament, d'altres compensacions.

272. ASC. E 1bis/11, f. 88v.

273. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 12.

274. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*, par. 29.

275. Vegeu la biografia del jurista a: LALINDE. *La persona y la obra...*

276. CYADC-1704. 1, 56, 1.

Alfons IV el Magnànim va dirigir el 1445 un manament a la reina Maria, aleshores lloctinent.²⁷⁷ L'ordre anava dirigida, de manera general, a tots els oficials públics i també, de manera especial, als següents oficials: governador general, canceller, vicecanceller, tresorer, portantveus del governador, batlle general de Catalunya, algutzirs, veguer, sotsveguer, batlle, sotsbatlle, advocats fiscals, batlle reial dels molins, cònsols de mar, mostassafs, obrers, administradors i executors de la plaça del pes i de les places, capdeguaites, porters, carcellers, majorals, cònsols i prohoms dels oficis de la ciutat de Barcelona. Aquesta cura no era gratuïta, sinó que responia a la requesta dels moneders davant la minva que patia la seva jurisdicció en mans dels oficials esmentats. El monarca remarcava la plena subjecció dels moneders a la jurisdicció civil i criminal dels seus alcaldes. Després, citava algunes de les argücies processals amb les quals es malmetia la jurisdicció dels alcaldes, alhora que les prohibia de cara al futur perquè eren fruit d'una mala interpretació de la legalitat. La intromissió processal, per exemple, tenia lloc «per causa de miserabilitat, viduïtat, e pupilaritat, o per causa de apellacions, reclamacions, o sots color de regoneixer processos, o per via de paus, manleutes, homenatges o seguretats o per virtualles, o per moltes altres vies e maneres». Totes aquestes intervencions judicials implicaven, segons el rei, un trencament de la salvaguarda que emparava els col·legiats.

Un any després, la reina Maria, a instància dels alcaldes de Barcelona, donava una sentència favorable a la jurisdicció dels moneders barcelonins i contrària a la interferència del lloctinent general del governador a Catalunya i dels veguers i batlle de Barcelona.²⁷⁸ En particular, es mencionava expressament el manament donat un any abans pel rei i es recollia l'acusació contra els oficials reials que «en la més fort presó teniu pres mestre Esteve, mercader, obrer de la dita Seca y en la matricula de la Seca y en lo cridar dels noms y cognoms dels hobrers y altres oficials de la dita Seca feta y publicada la matricula per hobrer de la dita Seca²⁷⁹ és estat matriculat scrit e nomenat y aquell haveu refusat y refusau de donarlos a ell segons sou obligats de donarlo». La lloctinent els manava lliurar als alcaldes el presoner i recalrava que els privilegis dels moneders tenien «força de lley ab pacte».

277. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. LIX.

278. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 18.

279. Efectivament, entre els obrers matriculats es documenta Martí Esteve. Vegeu SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XLIX.

Una dècada més tard, era el lloctinent Joan —el futur Joan II el Sense Fe— qui garantia, en nom del rei Alfons IV el Magnànim, el fur propi d'un oficial de la Seca Reial de Barcelona, a instància de l'interessat, davant de la cort del vicegovernador a Catalunya i els Comtats que l'havia encausat. El document prova, de nou, les reticències de la jurisdicció ordinària enfront de la cort dels alcaldes. Efectivament, el 17 d'octubre de 1455²⁸⁰ el lloctinent expedia una reial ordre dirigida a l'esmentat oficial reial a petició de Francesc Ortal que, a més d'argenter de la casa reial, era «unus ex principalioribus officialibus sit secce huius civitatis Barchinone». En particular, per altra documentació coetània sabem que Ortal ocupava l'ofici d'entallador de l'or²⁸¹ a la Seca Reial de Barcelona.²⁸² El monarca al·ludia a la vigència i salvaguarda dels privilegis col·legials i instava l'oficial reial a remetre la causa a la cort dels alcaldes sota amenaça de pena de 1.000 fl. d'or d'Aragó. Precísava, a més, que la captura només era acceptable en cas de crim flagrant i amb la condició de lliurar el pres tot seguit als alcaldes.

La jurisdicció del col·legi va patir l'atac més dur durant el segle XVI. Va ser a la Cort General de Montsó de 1585 quan es va aprovar una constitució que va limitar per primer cop, de manera general i al més alt nivell legislatiu, la jurisdicció de la cort dels alcaldes. En el seu tenor es reconeixia que la constitució «Molts inexperts» de 1422 era, a la pràctica, incompleta. La solució que es va donar va ser restringir la jurisdicció de manera dràstica. A partir d'aleshores s'establia que el personal del col·legi només es podria beneficiar dels privilegis «sinó en quant faran lo exercici de son offici, y en lo que a dit offici toca, y no altrament, ans en tot lo restant sien de for, y jurisdicció dels ordinaris, y barons, com si no fossen dels alcaldes y oficials de la seca».²⁸³ Així, Acaci de Ripoll, en mencionar els moneders i els seus alcaldes en el seu tractat sobre les regalies, es remet directament a l'antic tractat de Jaume Callís²⁸⁴ sobre la seca amb la postil·la que en la Cort General de 1585 s'havia innovat sobre les exempcions en la matèria en la constitució 4, *De offici alcaldes, y monedes de la Seca*.²⁸⁵

Efectivament, després d'aquesta constitució de 1585 la jurisdicció havia de caure en decadència i no és d'estranyar que fos justament

280. ACA. Canc. Reg. 3287, f. 39v-40r. Vegeu una edició del document a: DAL-
MASES. *Orfebreria...*, vol. 2, doc. núm. 238.

281. Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

282. SALAT. *Tratado...*, tom II, doc. núm. XLIX.

283. CYADC-1704, 1, 56, 4.

284. CALLÍS. *Tractatus de moneta...*

285. RIPOLL. *Regaliarum...*, p. 101.

aleshores que el *Llibre de privilegis dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona* s'acabi.²⁸⁶ Com explica Víctor Ferro,²⁸⁷ «la constitució 15 de la Cort del 1702 (cap. 1706/8) ratificà aquesta tendència²⁸⁸ en disposar que aquells qui obtinguin algun ofici —compresos els de la Generalitat—, encara que per aquest motiu gaudeixin d'exempció, han d'ésser subjectes a la jurisdicció de l'ordinari i pagar les impositcions municipals i altres càrregues públiques».

No obstant aquestes iniciatives legislatives, els col·legiats es van resistir tant com van poder. Al llarg del segle XVII el flux de publicacions jurídiques i, especialment, del gènere de les al·legacions, a Catalunya i a València, va ser continuat i algunes ja han estat mencionades. Així, el 1627,²⁸⁹ el 1646 (fig. 6)²⁹⁰ i després de 1684²⁹¹ al Principat i el 1637²⁹² a València. És possible que els testimonis enumerats no esgotin el catàleg d'obres sobre el tema que es van publicar en lletra impresa, però en són un bon testimoni. El degotall de publicacions esmentades prova que la jurisdicció, encara que discutida, va continuar fins al final de les emissions de la Seca Reial de Barcelona. En aquest sentit, és significatiu que en els capítols de promulgació de la Unió²⁹³ de 1605 i 1618 es disposi en la seva clàusula 27 «que los senyors inquisidors y alcaldes de la Seca per sos familiars, fermen lo contengut en la present concòrdia, y que axí s'els sie pregat». El contingut de la clàusula preveia que «Item per quant és rahó que ninguna persona de les universitats, sots color de ningun privilegi, o exemptió, se puga escusar de les coses contengudes en la capitulatió è Unió, és concordat y ordenat, que la present capitulatió, è concòrdia, és loada, aprobada y firmada per los senyors inquisidors, per los alcaldes de la Seca de la present ciutat, los quals hagen de lohar y fermar aquella per ells y per llurs familiars districturals respectivament, consentint que pugen ésser executats conforme los altres y com desobre és dit: que assò los sie supplitat per lo que convé axí al benefici públic de tot lo Princi-

286. BC/Ms. 1710.

287. FERRO. *El dret públic...*, p. 399-400.

288. Es refereix a la voluntat de restringir les jurisdiccions especials entre les quals figurava la dels moneders.

289. MAGAROLA; VINYES. *Discursus...*

290. FONTANELLA; LAUGER. *Memorial en favor...* Vegeu en aquest respecte: ESTRADA-RIUS. «Consideracions iconogràfiques...» i *IDEM. Monedas y útiles monetarios...*

291. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

292. MORLÀ. *Por la iurisdiccion...*

293. La Unió va ser impulsada pel virrei i pels consellers de Barcelona com una milícia urbana destinada a perseguir els bandolers i altres criminals —també els falsificadors de moneda— que assolaven Catalunya en el regnat de Felip II d'Aragó i III de Castella. Vegeu ESTRADA-RIUS, *La lluita contra la moneda...*, cap. 6.

pat, y podrie ésser causa que no volent ells fermar y decretar, algunes universitats, o dexarien de fer, y axí los sobredits com altres qualsevol que pretenguessen ésser exemps, sian compresos, y hagen de contribuir en los càrrechs y paga de les penes y altres coses en la present Unió contengudes».²⁹⁴

7.2.5. ELS CONFLICTES JURISDICCIONALS I LA RESOLUCIÓ DE LES CONTENCIONS

Els conflictes de jurisdicció, tot i que avui en dia no són pas inexistents, van ser una de les més típiques i usuals expressions del particularisme jurídic i institucional de l'Antic Règim. Per això, sovint, més enllà de l'anàlisi teòrica del contingut material dels privilegis de la corporació, cal preguntar-se sobre la seva vigència efectiva i la seva aplicació real. S'ha d'avaluar, en definitiva, la difícil delimitació i el manteniment quotidià i pràctic d'una jurisdicció immune i particular com l'exercida pels alcaldes de la seca.

Ja s'ha assenyalat que el fur privilegiat requeia sobre el personal de la seca, les seves famílies i els servents col·locant-los sota la jurisdicció dels alcaldes. Però, fins on arribava aquesta immunitat i la reserva del fur? Era efectiva més enllà de la teoria exposada? Aquesta era una qüestió que no per usual, en general, al llarg de tot l'Antic Règim, deixava de ser menys molesta per a les jurisdiccions més generals ni menys conflictiva. A través dels conflictes de contenció es posava a prova l'ordenament jurídic i l'eficàcia del sistema polític i institucional. La col·lisió podia ser, en teoria, manifestada amb qualsevol instància o institució que s'interposés en el lliure desenvolupament de la corporació. En aquest sentit, només es documentaran específicament les relatives al mostassaf,²⁹⁵ als cònsols de mar²⁹⁶ i, de manera més general, a les altres instàncies municipals i reials radicades a Barcelona.²⁹⁷

Les col·lisions relatives al Col·legi d'Obrers i de Moneders no eren, òbviament, exclusives de Catalunya. Si hem vist com el regiment de les seques i la concepció corporativa i orgànica del col·lectiu encarregat de l'encunyació eren comunes als regnes i territoris de la Corona d'Aragó, sota la inspiració d'un mateix model o patró, també devien ser comunes i paral·leles la problemàtica i la lluita jurídica en aquests conflictes institucionals o contenciosos.

294. *Manual de novells ardiits...*, vol. ix, p. 550.

295. Vegeu l'epígraf 7.2.5.1.

296. Vegeu l'epígraf 7.2.5.2.

297. Vegeu l'epígraf 7.2.5.3.

A vegades, fins i tot, la defensa podia ser *erga omnes* amb un caràcter genèric. És a dir, contra tots els enemics possibles i en pro dels privilegis corporatius. Aquest va ser, per exemple, el camí que escolliren els alcaldes de la Seca Reial de Mallorca i que es documenta en un procés seguit a Mallorca l'any 1359 davant d'un tribunal constituït pel governador i per un assessor seu. El mestre i els alcaldes de la seca, proveïts d'una carta del rei en la qual disposava que se'ls fes justícia, demanaven l'empara de la seva jurisdicció. El caràcter general venia donat per la citació a comparèixer davant els jutges dels veguers de la ciutat i de fora, del batlle de la ciutat, del mostassaf i dels cònsols de mar; en definitiva, les principals instàncies jurisdiccionals insulars. La sentència va ser favorable en línies generals a les pretensions dels demandants i, per tant, com a confirmació del seu estatut i per tal que servís de precedent judicial, es va recollir al llibre de privilegis de la Seca Reial de Mallorca.²⁹⁸

Al llarg dels epígrafs següents s'aniran repassant alguns exemples d'aquests conflictes de contenció de jurisdiccions que van enfrontar, especialment durant la segona meitat del segle XIV, els alcaldes amb els cònsols de mar, el mostassaf i, fins i tot, el veguer de Barcelona.

7.2.5.1. *Les col·lisions amb el mostassaf*

Un dels conflictes de naturalesa jurisdiccional més reiteratius que van protagonitzar els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona va ser el que els enfrontà amb el mostassaf de la ciutat. El mostassaf, com és ben conegut, era l'oficial municipal responsable del que podríem anomenar, genèricament, policia de mercat.²⁹⁹ Sota la seva jurisdicció es trobaven, per exemple, la supervisió i el *ius puniendi* —si s'esqueia en cas de frau— dels pesos i mesures dels mercats de la ciutat de Barcelona.

Els conflictes entre membres del col·legi i el mostassaf barceloní per qüestions quotidianes no foren, en absolut, excepcionals. De fet, els podem resseguir a través de les respectives compilacions o llibres de privilegis de la seca i del mateix mostassaf, tenint en compte, òbviament, que cada part en el conflicte només recollia *ad perpetuam rei memoriam* els documents que afavorien els seus interessos particulars.

Un precedent paral·lel als conflictes entre el mostassaf i els alcaldes barcelonins es troba documentat amb anterioritat i escenificat al llarg del temps i a Mallorca. Així, el 1354 uns moneders es queixaven

298. ARM. LR 16, f. 15r i seg.

299. Sobre el mostassaf barceloní, vegeu, en general: BAJET. *El mostassaf...*

amargament davant el rei de l'actuació del mostassaf i del fet que el monarca l'emparés.³⁰⁰ Encara més simptomàtic és, com es veurà tot seguit, un procés iniciat pel personal de la Casa de la Moneda de Mallorca uns pocs anys després. Invoquem aquesta causa com a exemple de paral·lelismes de problemes anàlegs, però també de solucions sovint divergents.

Ens referim, en particular, a la sentència donada l'any 1359 pel tribunal presidit pel governador de Mallorca i auxiliat per un jurista que actuava d'assessor, relativa a la vulneració dels privilegis per la resta de jurisdiccions, entre les quals també apareixia el mostassaf.³⁰¹ En la sentència s'emparava la jurisdicció privativa del mestre i dels alcaldes de la seca a nivell general, però es remarcava una excepció. Aquesta darrera no era altra que la del mostassaf, puix que s'argumentava que «axí de ús con per conaxença ja haude dels fets e qüestions dels dits monaders conega, con lo dit mostassaf dels fets axí dels clergues qui són sots altra for con encara dels altres universalment conex per la qual cosa axí matex dels fets dels dits monaders conexar pot, e deu».³⁰²

En aquest sentit, en el *Llibre de les ordinations fetes sobre lo offici del mostaçaf* de Barcelona es recull una concessió reial del 18 de juny de 1367³⁰³ en la qual el Cerimoniós resolvia a favor de la plena potestat del mostassaf de Barcelona, en tot allò que correspongués al seu ofici, sobre els moneders, els eclesiàstics i els jueus, entre d'altres col·lectius amb un fur especial. La declaració, a més, es considerava prou important a nivell municipal per a ser recollida en el *Llibre Verd*, o llibre de privilegis, de Barcelona.³⁰⁴ La referència reiterada als moneders i al fur dels alcaldes en el document fa pensar que les resistències d'aquests a les pretensions del mostassaf foren el motiu principal de la suplicació de la ciutat al rei.

El 14 de juny de 1369, el monarca atorgava, per exemple, una declaració específica respecte a la competència del mostassaf sobre els oficials de la seca.³⁰⁵ De fet, es tractava, com es reconeixia en el seu tenor, d'una declaració complementària a la ja esmentada de 1367. A aquesta declaració del 14 de juny encara se n'hi afegiria una altra en

300. ARM. LR 16, f. 17r.

301. ARM. LR 16, f. 15r i seg.

302. ARM. LR 16, f. 17r.

303. BAJET. *El mostassaf...*, doc. núm. 6, p. 243-244.

304. AHCB. *Llibre Verd*, vol. II, f. 208v-209r.

305. ACA. CC. perg. núm. 367. Vegeu una edició del document transcrit al llibre del mostassaf a: BAJET. *El mostassaf...*, doc. núm. 7, p. 244-246.

data 26 de juliol del mateix 1369.³⁰⁶ El nus conflictiu de la qüestió radicava en la doble activitat laboral dels membres de la corporació d'obrers i de moneders. Efectivament, aquests només servien a la seca temporalment, quan se'ls requeria, mentre que treballaven en altres activitats la resta del temps. Algunes vegades, a més, podem suposar que no treballaven mai a la seca, sinó que, simplement, s'emparaven de la condició d'obrers o moneders de manera abusiva per gaudir dels privilegis inherents.³⁰⁷ Alguna d'aquestes activitats exercides per obrers i moneders requeria, per raó de matèria, plenament dins l'àmbit competencial del mostassaf.

En el document esmentat s'afirmava que molts del moneders eren mercaders, revenedors, taverners i carnisers que, en cas de actuar en el comerç fraudulentament amb els pesos i mesures i ser perseguits i castigats per aquesta raó pel mostassaf, al·legaven tot seguit el fur privilegiat que els corresponia i que els supeditava a la jurisdicció privativa dels alcaldes i els permetia, en definitiva, escapar a la del mostassaf. En no fer efecte les seves protestes, sembla que utilitzaven com un recurs vindicador de la seva pretesa immunitat el mitjà judicial que els permetia el procediment de la purga de taula a la qual els oficials estaven sotmesos en finalitzar l'ofici.³⁰⁸ En aquell moment s'oferia la possibilitat única de denunciar els presumptes abusos dels oficials públics i reclamar-ne les responsabilitats i compensacions pertinents. La declaració del monarca prenia un to monitori de supeditació al mostassaf en matèria de frauds de pesos i mesures, i alhora donava un mandat exprés d'inhibició dels alcaldes.

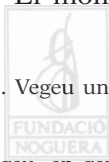
La declaració reial va actuar, certament, de revulsiu en el si del Col·legi d'Obrers i de Moneders de Barcelona, que contemplava com, a través de dues declaracions reials adverses consecutives, s'esvaïa o, almenys, es reduïa el seu fur privilegiat als afers estrictes de la Casa de la Moneda. La pressió sobre el sobirà fou immediata i va tenir una resposta ràpida en forma de declaració reial expressa, aquesta vegada a instància dels moneders, sobre el conflicte. En la nova resolució de 19 d'octubre de 1369³⁰⁹ el monarca es manifestava a favor de la jurisdicció dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona i en perjudici de la del mostassaf de la mateixa ciutat en el supòsit que els col·legiats delinquissin en falses mercaderies o pesos. El monarca mostrava la seva voluntat

306. ACA. CC. perg. núm. 275. Vegeu una edició del document a UDINA. *Privilegios...*, doc. núm. 2235, p. 139-141.

307. Vegeu l'epígraf 3.7.5.4.

308. Sobre el procediment, vegeu, en general: LALINDE. «La purga de taula...».

309. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 6.

de no permetre ni facilitar una immunitat que facilités l'augment de la criminalitat, però mantenia que la jurisdicció en la matèria havia de correspondre i mantenir-se en mans del alcalde com a jutges naturals i ordinaris. El mostassaf, en tot cas, havia de notificar les acusacions als alcaldes que s'havien d'encarregar del judici i del possible càstig. Aquesta última declaració no seria, per cert, la darrera en el conflicte. Efectivament, el 27 de novembre de 1370³¹⁰ el rei tornava a canviar de parer i restablia la competència en benefici del mostassaf revocant l'anterior declaració contrària.

En aquests canvis de parer s'intueixen, òbviament, pressions molt fortes de tota mena sobre la cort reial tant per part dels moneders com per part del Consell de Cent. Els conflictes entre els alcaldes i el mostassaf esdevingueren crònics i la política oscil·lant de la Corona n'era en bona mesura culpable, si bé és possible que aquesta obtingués algun guany pecuniari de tot plegat. Un exemple d'aquestes oscil·lacions és el fet que el 19 de juliol de 1372 el rei havia d'ordenar al mostassaf de Barcelona que s'inhibís en matèria dels moneders i que respectés la immunitat d'aquests.³¹¹ En el mateix document es mencionava «alguns processos de jurisdicció contra alguns de aquells moneders y obrers havem començat a fer o haveu fet los quals no tocaven a vosaltres sinó als dits alcaldes».

El jurista Tomàs Mieres, en escriure sobre el tema en l'obra *Apparatus super Constitutionibus Curiarum Generalium Cathaloniae*, era del parer que els moneders pertanyien en tot al fur dels alcaldes, de manera que ningú, excepte el rei, disposava de jurisdicció sobre ells.³¹² L'excepció estava, segons Mieres, precisament en aquesta matèria atès que el mostassaf tenia jurisdicció, fins i tot, sobre els eclesiàstics i, per tant, també sobre els alcaldes. Així va ser declarat pel rei en el Consell Reial el 9 de novembre de 1469 —Mieres creu que encertadament— després de molts altercats, i també fou recollit en el *Llibre de privilegis de Barcelona*.³¹³ La qüestió, però, no va restar tancada en absolut, tal com, d'altra banda, era freqüent a l'època. D'alguna manera, sembla que a la Corona li interessava mantenir en les seves oscil·lacions, ara a favor d'uns ara dels altres, l'*statu quo*.

La menció d'aquest conflicte particular en una obra de la rellevància de la de Mieres, acabada el 1465, és simptomàtica de la reper-

310. BAJET. *El mostassaf...*, doc. núm. 8, p. 246-247.

311. MATEU. *Llibre dels privilegis...*, doc. núm. 8.

312. MIERES. *Apparatus*, segona part, col. 10, cap. XXI (p. 430 i seg.).

313. No hem pogut localitzar aquesta declaració amb les dades esmentades pel jurista.

cussió —almenys en l'àmbit doctrinal— que devia tenir, precisament en aquella època, la confrontació entre els alcaldes i el mostassaf de Barcelona. L'enfrontament va tenir un moment àlgid entre 1469 i 1470, precisament en plena Guerra Civil (1462-1472). La reconstrucció dels fets es pot fer a través dels acords presos en les reunions del Consell barceloní.³¹⁴ Així, el conseller Ramon Ros va proposar en el consell de 31 d'agost de 1469 la promulgació d'una ordinació —ja preparada amb antelació i que va ser llegida a l'acte— que es proposava com a resposta als «alcaldes los quals per molts desordres per ells comesos nunca se volen sotmetre a coneixença e jurisdicció del mostaçaf».³¹⁵

El contingut de l'ordinació —la preparació definitiva de la qual va ser aprovada en el consell— comportava, segons sembla, l'exclusió de qualsevol persona sotmesa a la jurisdicció dels alcaldes del Consell de la ciutat i dels oficis que en depenien. En sessió del 7 d'octubre, Ramon Ros va aconseguir que s'aprovés posposar per a la següent reunió del Consell de Cent la discussió de l'ordinació contra els alcaldes.³¹⁶ La rellevància de la discussió va fer que el mateix Esteve Gilabert Bruniquer (1561-1641), escrivà de ració del Consell, recollís en les seves famoses *Rúbriques* que el 1471 ja s'havia inhabilitat els alcaldes per exercir qualsevol ofici municipal de Barcelona.³¹⁷ En definitiva, es venia a considerar els alcaldes, pràcticament, com a enemics de la ciutat.

El mostassaf de Barcelona, el novembre de 1469, envalentit pel suport dels acords per part dels representants del municipi, va actuar contra alguns col·legiats, de manera que la tensió entre els uns i els altres va incrementar-se sensiblement. El mostassaf va insistir en la necessitat de suport municipal i el conseller Ramon Ros va actuar de corretja de transmissió proposant, en sessió de 15 de novembre, l'actuació del Consell, atesa la reacció activa dels moneders.³¹⁸ El mostassaf, pel que sembla, havia actuat «contra alguns del Col·legi de moneders o de la Seca delinquents en coses pertanyents a ell dit mostassaf e a son ofici hagués procedit en fer penyores e altres coses, servades les pràctiques del dit ofici e les ordinacions de la dita ciutat».

La reacció dels alcaldes va ser demanar empara al primogènit del rei davant la seva Audiència. Per una acta posterior sabem que l'origen del conflicte estava en l'acció del mostassaf contra un menestral, col·legiat

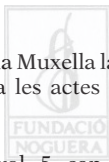
314. Agraïxo a la doctora Imma Muxella la generosa aportació de la documentació que sobre aquest conflicte ha buidat a les actes del Consell de Barcelona.

315. AHCB. 1B.II-18, f. 163v.

316. AHCB. 1B.II-18, f. 168r.

317. BRUNIKER. *Rúbriques...*, vol. 5, cap. 84.

318. AHCB. 1B.II-18, f. 175v-176r.

a la Seca, que, segons el mostassaf, hauria delinquit en matèria de la seva jurisdicció. Aquest col·legiat va ser emparat pel col·legi, que «ha mogud qüestió contra lo dit mostaçaff denant lo Senyor primogènit».³¹⁹ En aquesta darrera sessió del 16 de novembre el Consell de Cent va aprovar el que havia disposat fins aleshores el Consell del Trentenari.

La veritat és que les pressions dels moneders davant la cort reial van tenir com a resultat una lletra del primogènit i lloctinent Joan de Lorena adreçada als consellers des de Banyoles i datada el 28 de novembre de 1469.³²⁰ En aquesta lletra s'intervenía a favor del col·legi i en contra de les dràstiques mesures adoptades pel municipi de Barcelona en forma d'ordinació en la qual es prohibia l'accés dels membres del col·legi al Consell i als oficis municipals. El primogènit jutjava que el tenor de l'esmentada ordinació contra els moneders constituïa «una gran novitat e usar incivilment vers aquells, ultra que si bé ho volem contemplar per molts respectes redunda en molt gran interès de la pre-fata majestat e nostre». A continuació, els instava a revocar l'ordinació.

El procés va seguir el seu curs fins que, en el consell del 12 de setembre de 1471,³²¹ es va posar en evidència la voluntat d'arribar a una concòrdia negociada per mitjà dels dos advocats municipals i dels dos de la seca. En aquest acord es mantenien tots els privilegis dels moneders, però es reconeixia la potestat del mostassaf sobre els col·legiats de la seca en les matèries de la seva competència exclusiva. El col·legi no havia mostrat gaire entusiasme envers la solució que proposaven els advocats de les parts fins a la data de l'esmentat Consell en el qual la pressió de l'ordinació d'exclusió del moneders del Consell i dels oficis municipals va acabar per forçar l'acord i la remoció de l'exclusió. Aquest darrer extrem es va saldar el 23 de setembre del mateix any amb l'acceptació de l'acord dels advocats i de la revocació de l'ordinació en el Consell de Cent.³²²

Encara el 1514, el mostassaf enviava lletres de resposta als alcaldes de la seca, a causa de la ferma de dret que davant ells havia fet un oficial de la Casa de la Moneda en manifestar que ell era el jutge competent en les coses del seu ofici contra els de la seca.³²³ Dins el marc d'aquestes relacions conflictives no ens ha d'estranyar que el 20 de desembre de 1511 els consellers de Barcelona declarassin específicament

319. AHCB. 1B.II-18, f. 177v.

320. AHCB. LRO Sèrie A-1138.

321. AHCB. 1B.II-20, f. 132v-133v.

322. AHCB. 1B.II-20, f. 141v-142r.

323. BRUNIQUER. *Rúbriques...*, vol. 4, p. 122.

que els mestres de la seca estaven habilitats per ocupar qualsevol ofici de la ciutat amb excepció del de mostassaf.³²⁴ En definitiva, se seguia, encara que de manera més racional, la incompatibilitat ja documentada el 1471 a través de Bruniquer.

La confrontació d'interessos entre ambdues magistratures s'havia manifestat tan forta al llarg del temps i de manera continuada que, fins i tot, es considerava contraproductiu i impossible, per incompatibilitat, que s'hagués ocupat una plaça després d'haver ostentat l'altra. En tot cas, aquestes inhabilitacions eren una manifestació normal de la política municipal de no permetre participar en els seus quadres de poder els grups privilegiats massa autònoms i sovint enfrontats amb el municipi. D'alguna manera, era un blindatge enfront de la possibilitat que elements més aviat hostils gaudissin dels oficis municipals.

7.2.5.2. *Les col·lisions amb els cònsols de mar*

El fenomen de la col·lisió o contenció entre jurisdiccions també es va donar entre els cònsols de mar de Barcelona i la seva cort de justícia o tribunal del Consolat de Mar, d'una banda, i els moneders i els seus alcaldes de la seca, de l'altra.³²⁵ Disposem de diversos testimonis per il·lustrar aquest conflicte entre les dues jurisdiccions especials.

El conflicte més antic que documentem a Barcelona va ser iniciat pels cònsols de mar. Aquests defensaven «que ells heren en possessió de conèixer les causes marítimes encara que les dites causes tocasen als moneders de la dita ciutat».³²⁶ Per tant, al·legaven la possessió de competència per raó de matèria. Els alcaldes de la seca, per la seva part, s'oposaven a l'esmentada pretensió tot al·legant la seva competència plena per raó de persona.

La contenció motivà, en aquest cas, una sentència de l'Audiència Reial³²⁷ del 26 de maig de 1401 en la qual el tribunal es va declarar a favor de la immunitat jurisdiccional dels moneders de forma clara i taxativa, tot manifestant que «la conexença de les dites causes pertanyents als moneders se an de donar als dits Alcaldes y que de ninguna

324. *Ibidem*, vol. 4, cap. 60, p. 122.

325. ESTRADA-RIUS. «Alcaldes de la seca...».

326. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 9. Vegeu l'original llatí a: ACA. Canc. Reg. 2276, f. 56v-57r. Vegeu una edició del document a: COLÓN; GARCIA. *Llibre del Consolat...*, doc. núm. 18.

327. Sobre la resolució d'aquesta causa, vegeu l'epígraf 7.2.6.2.

manera toca als dits cònsols».³²⁸ En definitiva, el tribunal reial reconeixia una competència exclusiva per raó de persona.

D'aquesta declaració reial consta, a més, la seva presa en consideració entre els fonaments legals d'una resolució d'una causa a la Reial Audiència en una data indeterminada del regnat de Martí I l'Humà, posterior, en tot cas, a l'any 1401.³²⁹ Igualment, un regest d'aquesta sentència també està recollit en la ja mencionada *Relació y sumari dels privilegis de la seca, de la moneda ques bat en Barcelona* atribuïda a Jeroni Pujades.³³⁰ Recordem que el pare d'aquest autor —el doctor en dret Miquel Pujades— havia estat nomenat assessor dels alcaldes de la seca el 1581.³³¹

Aquest ambient de conflictivitat entre institucions dotades de jurisdicció va provocar que el monarca acabés, en data 5 de maig de 1404, per investir el prestigiós jurista Pere Basset (?-1430) conseller reial i advocat fiscal del rei a la ciutat i vegueria de Barcelona, per dirimir en els conflictes de contenció que se suscitessin entre el veguer de Barcelona, els cònsols de mar i els alcaldes de la seca.³³² En el mandat l'autoritzava a decidir els litigis jurisdiccionals amb la fórmula usual de «...determinetis justícia mediante hinc procedendo breviter, simpliciter, summarie et de plano sine strepitu iudicii et figura sola facti veritate attenta...».³³³

No hi serà de més recordar que aquesta conflictivitat va ser susceptible de reproduir-se arreu on coincidissin ambdues institucions: València, Mallorca o Perpinyà. Així, per exemple, el 4 de maig de 1406, era Joan Armadans, assessor de la governació i portantveus del governador a Mallorca, qui dictava una sentència en resolució d'un recurs que enfrontava un particular, que havia invocat la seva condició de moneder, enfront de la cort dels cònsols de mar de Mallorca.³³⁴ El tenor de la sentència establia que els moneders, en causes mercantils, estaven subjectes a la jurisdicció de la cort del Consolat de Mar. Aquesta sentència, contrària als interessos jurisdiccionals dels alcaldes, tenia

328. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 9. El text de la sentència llatina original afirma: «cognitionem dictarum causarum tangentibus ipsos monetarios ad dictos alcaldes debere emitti et ab ipsis consules minime expectare». Vegeu el doc. núm. 12 a l'apèndix documental. Vegeu una edició del document a COLÓN; GARCIA. *Llibre del Consolat...*, vol. III, doc. núm. 18.

329. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

330. BnF. Ms. Miscel-lani, col.-I., Baluze, núm. XVI (238), f. 158v.

331. PUJADES. *Crònica universal...*, tom VIII, f. VI.

332. AHC.B. *Llibre Verd*, f. 248v-249r. Vegeu el doc. núm. 14 de l'apèndix documental.

333. AHC.B. *Llibre Verd*, f. 248v-249r. Vegeu el doc. núm. 14 de l'apèndix documental.

334. COLÓN; GARCIA. *Llibre del Consolat...*, vol. III, doc. núm. 133.

lloc en un context força diferent del barceloní i aquest fet va incidir, segurament, en la resolució del conflicte.

No podem obviar que el recurs havia de ser resolt o bé en favor dels cònsols de mar o bé en favor del particular que no consta expressament sustentat pel col·legi. En canvi, en la sentència del 1401 analitzada amb anterioritat,³³⁵ eren les dues corporacions les que s'enfrontaven en defensa de les seves prerrogatives jurisdiccionals. El fet que no consti cap referència a la sentència de 1401 denota els límits territorials de la jurisdicció i, molt probablement, el caràcter particular d'aquella resolució pel Principat.

Les topades entre jurisdiccions no devien ser, en absolut, excepcionals si tenim en compte que molts dels moneders intervenien de forma usual en el tràfic comercial.³³⁶ Així s'endevina en un procés de l'any 1427 en el qual es repetia el conflicte de contenció de jurisdiccions entre els cònsols de mar i els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona.³³⁷ El conflicte s'originava per una disputa mercantil a l'entorn d'una matèria d'assegurança marítima. Un dels implicats era, a més de mercader, moneder, i per això l'al·legació del seu fur privilegiat va implicar de ple els alcaldes.

Així doncs, d'una qüestió particular es va passar a una qüestió més general que va enfrontar els dos cònsols de mar amb els dos alcaldes de la seca. En el document que conservem, l'advocat fiscal Pere de Reixach es declarava, en el cas particular subjecte a discussió, a favor de la competència dels cònsols de mar. En la resolució es tenia en compte que el subjecte que al·legava ser moneder no estava inscrit a la matrícula del col·legi, raó per la qual es considerava que no estava formalment emparat. En altres paraules: no se'l reconeixia com a col·legiat en no poder acreditar-ho documentalment. El mateix document que recull els antecedents del cas i la resolució pronunciada de forma verbal va ser protocol·litzat pels cònsols de mar i compilat en el llibre privatiu dels privilegis de la corporació.³³⁸ La *ratio decidendi* fonamentada en la no matriculació de l'interessat i, per tant, en una manca de prova de la seva condició de moneder, ens porta a pensar, *contrario sensu*, que si efectivament hagués estat inscrit en els llibres de matrícula de la seca la seva pretensió de fur privilegiat hauria estat admesa.

335. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

336. ESTRADA-RIUS. *Alcaldes de la seca...*, p. 588-591.

337. COLÓN; GARCIA. *Llibre del Consolat...*, vol. III, doc. núm. 26.

338. BC. JC. 194, f. 3r-4r. Vegeu una edició del document a: COLÓN; GARCIA. *Llibre del Consolat...*, vol. III, doc. núm. 26.

El mateix Pere de Reixach que hem vist actuar en l'anterior resolució l'any 1440 tornava a actuar —aquesta vegada en qualitat de jutge reial— en un conflicte similar.³³⁹ De nou, alcaldes i cònsols discutien sobre la competència respectiva en conèixer el cas d'un mercader i moneder de Càller. La causa era purament mercantil d'acord amb la seva matèria atès que enfrontava el mercader i moneder de Càller amb el seu agent a Barcelona en una disputa comercial. El fet és que, en aquest litigi, el mercader i moneder havia fet una ferma de dret en poder dels cònsols sotmetent-se amb els seus béns a la jurisdicció dels cònsols «cum renunciacione fori sui et cum iuramento».

La lliure disposició de sotmetre's a la jurisdicció dels cònsols de mar, tot renunciant al seu fur personal, era el fet objectiu que va fonamentar la decisió del jutge d'establir que la causa pertanyia als cònsols de mar desestimant les pretensions dels alcaldes de la seca. De nou, la causa va ser perduda pels moneders. En aquesta ocasió, però, atesa una circumstància específica: la renúncia al fur propi. Una vegada més, podem interpretar *contrario sensu* que els alcaldes haurien obtingut la seva pretensió si no hagués estat per aquesta renúncia expressa del moneder. Per tant, la pèrdua era relativa.

Un supòsit diferent de discussió hauria estat que el jutge hagués admès com a vàlida aquesta renúncia sense plantejar-se la possibilitat que una renúncia d'aquest tipus fos invàlida —nul·la o anul·lable—³⁴⁰ per naturalesa. En aquest sentit, cal recordar que hi va haver juristes destacats com Tomàs Mieres, Miquel Ferrer o Joan Pere Fontanella³⁴¹ que van raonar la no possibilitat de renúncia de l'estatut de moneder.³⁴² De fet, la renúncia a un fur propi privilegiat no podia deixar-se de considerar sospitosa d'il·lícita i de nul·la de ple dret atès que implicava, d'entrada, un perjudici objectiu al titular que abdicava. En aquest sentit, era legítim preguntar-se si la renúncia era fruit d'alguna condició o pressió que anul·lés la lliure voluntat necessària per a la validesa de l'acte. Per evitar aquest tipus de problemes, la doctrina es plantejava, segurament, la taxativa impossibilitat de renúncia, però, en canvi, veiem que la jurisprudència era molt més laxa en aquest punt.

La tesi general plantejada és, per tant, la vigència del fur privilegiat i la seva efectivitat excepte quan circumstàncies especials implicaven la seva superació. Així ho veiem en la confirmació feta l'any 1460,

339. BC. JC. 194, f. 6v-7r. Vegeu una edició del document a: COLÓN; GARCIA. *Llibre del Consolat...*, vol. III, doc. núm. 41.

340. És a dir, *iuris et de iure* o *iuris tantum*.

341. Vegeu l'epígraf 7.1.

342. FONTANELLA. *De pactis nuptialibus...*, vol. 1, cl. III, gl. III, núm. 46.

per part de Joan II el Sense Fe, de diversos privilegis, així com en la concessió de nous privilegis a l'estament mercantil de Barcelona.³⁴³ En particular, va establir que «en la cort dels alcaldes de Barchinona los fets marítims e de cambis, companyies e fets e negocis mercantívolos sien decidits per juý de mercaders e hòmens de mar, e no per juristes».³⁴⁴ És a dir, que s'acceptava, sense mencionar cap objecció, que la cort dels alcaldes fos completament competent en matèria mercantil, amb l'únic condicionant que el procediment no fos l'ordinari sinó l'específic dels judicis mercantils. Els alcaldes, per tant, s'havien d'acomodar, en aquesta circumstància, al procediment i als estils de cort dels còsols de mar barcelonins.³⁴⁵

D'alguna manera, la solució era clarament transaccional salvant-se, allora, els criteris materials i els personals. El resultat implicava que el tribunal competent havia de ser el dels moneders, però el dret i el procediment especial aplicables haurien de ser els dels mercaders. El tenor de la norma prescrivía la submissió a la pràctica i estil de la cort consular: «e axí en dar seguretat de juy, si per lo demandador és demandada, com en proceir, sentenciar e executar, sia servada la pràctica e styl de Consolat». En cas de contravenció, es penava la desobediència al tribunal amb una pena pecuniària de 1.000 florins d'or d'Aragó.

El rei Ferran II el Catòlic aprovà en la Cort de Barcelona de 1493 una constitució en la qual s'establía que «los Alcaldes de la Seca en los Actes Mercantívolos sien tenguts, de fer prestar seguretat de juy als litigants en lur Cort».³⁴⁶ Aquesta constitució va ser recollida també en la compilació normativa impresa del *Llibre del Consolat de Mar* de 1523.³⁴⁷ El tenor de la norma ens permet constatar, una vegada més, la continuïtat en la competència de la cort dels alcaldes en matèria jurisdiccional mercantil quan els implicats eren membres del Col·legi d'Obrers i de Moneders.

Les relacions entre ambdues jurisdiccions especials, els seus titulars i els seus membres, totes dues amb seu a Barcelona, devien ser bastant conflictives atès que alguns mercaders s'emparaven, com hem anat veient, en la condició de moneders per operar amb més llibertat. Pel que fa a aspectes de preeminència i protocol en el municipi, no obstant, almenys en el segle XVII, es tractava amb més deferència els

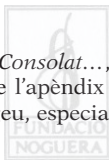
343. COLÓN; GARCIA. *Llibre del Consolat...*, vol. III, doc. núm. 51.

344. Vegeu el doc. núm. 18 de l'apèndix documental.

345. Sobre aquests darrers vegeu, especialment, MOLINÉ. *L'antich orde judiciari...*, p. 8.

346. CYADC-1704, 1, 56, 2.

347. *Llibre del Consolat de Mar*, f. 115.

cònsols de mar que no pas els alcaldes de la seca, tal com s'exposarà tot seguit.

No és clar el perquè d'aquest comportament. Segurament, es devia al fet que el Consolat de Mar tenia una major projecció social i econòmica que no pas la Seca Reial de Barcelona. Consta, per exemple, en una anotació feta en el *Dietari* municipal, que el 16 de juny de 1643 dos verguers, per ordre dels consellers, vestits amb les grama-lles de dol,³⁴⁸ invitaren al funeral que en sufragi de l'ànima de Lluís XIII de França —aleshores també comte de Barcelona— s'havia d'oficiar a la catedral els cònsols de llotja «y després los alcaldes de la Seca». El protocol municipal, en una època en què aquest era font de conflictes polítics constats, situava simptomàticament els alcaldes després dels cònsols. Cal tenir present, en aquest sentit, la proximitat de les dues seus corporatives —la Casa de la Seca³⁴⁹ i la Llotja de Mar—³⁵⁰ respecte de la Casa de la Ciutat. Ultra aquest aspecte de preeminència, ens consta que fins al Decret de Nova Planta, la cort dels alcaldes fou competent en matèria mercantil. Si no fos d'aquesta manera no es podria explicar el manteniment de la normativa específica en la darrera compilació del dret català promulgada, justament, el 1704 a les vespres de la desfeta del sistema constitucional del Principat.³⁵¹

7.2.5.3. *Altres col·lisions amb diferents titulars jurisdiccionals municipals i reials*

Les col·lisions entre el personal de la seca i les autoritats municipals barcelonines causades pel no reconeixement de l'estatut i fur especials dels moneders en tota la seva plenitud, com ja s'ha constatat en el cas del mostassaf, no devien ser rares. Així, els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, d'acord a una notícia anotada per Bruniquer, van ser inhibits dels oficis de la ciutat el 12 de setembre de 1471 a causa del debat que enfrontava al mostassaf, els obrers i l'administrador, d'una banda, amb els alcaldes de la seca, de l'altra, pel fet que aquests darrers pretenien estar-ne exempts. Bruniquer no detalla el tipus d'exempció debatuda. Ara bé, no és difícil atribuir-li un caràcter jurisdiccional d'acord amb les atribucions d'aquesta mena que tenien els esmentats oficials municipals.³⁵²

348. *Manual de novells ardots...*, vol. XIII, p. 250.

349. Vegeu l'epígraf 3.7.6.

350. Sobre la Llotja de Mar, vegeu: CARRERA. *La Lonja de Mar...*, p. 1-4.

351. CYADC-1704. 1, 56, 2.

352. BRUNICHER. *Rúbriques...*, vol. 5, cap. 84.

Els moneders, en tant que col·lectiu privilegiat, tenien, com ja s'ha assenyalat, la pretensió de gaudir d'immunitat fiscal.³⁵³ Aquesta pretensió els va enfrontar arreu, especialment, contra les autoritats municipals. La resolució d'aquest conflicte va acabar, normalment, amb la satisfacció de les obligacions fiscals municipals. Així ho hem assenyalat en estudiar els privilegis fiscals i la seva contestació per part de les autoritats municipals que van fixar les resolucions que els eren favorables en els coneguts llibres de privilegis locals anomenats *Llibre Verd* i *Llibre Vermell* de Barcelona.³⁵⁴

Tenim altres exemples de conflictes focalitzats a la Seca Reial de València que, com sabem, tenia una estreta vinculació de filiació amb els oficials de la barcelonina. Així, a la darrerria del regnat de Pere III el Cerimoniós els moneders de la Seca Reial de Barcelona cridats a treballar a la de la ciutat del Túria «perquè en la ciutat de València nos trobaven persones expertes per a d'aquest ministeri»³⁵⁵ no veieren respectat el seu estatut jurídic per part de les autoritats ordinàries del regne de València. Això, tot i que el rei expressament s'havia compromès al respecte dels privilegis, ja que en cas contrari, els moneders es negaven a traslladar-se a València. El fet motivà la intervenció reial, expressada per mitjà d'un document del 6 de setembre de 1371, en el qual es defensava la immunitat dels moneders i, ultra aquesta protecció puntual, l'extensió i recepció del corpus de privilegis barcelonins a la Seca Reial de València.³⁵⁶

Un altre exemple d'un d'aquests conflictes, el trobem també a València l'any 1408.³⁵⁷ En l'exposició dels fets del procés s'explica com, havent sortit de la Seca Reial de València el fill del mestre de la seca, protegit per uns homes armats, el capdeguaita de la ciutat els va voler aturar i desarmar. El motiu devia ser el fet d'anar armats dins de la ciutat en una època en què les mesures pacificadores ho prohibien. De totes maneres, els col·legiats tenien el privilegi d'anar armats.³⁵⁸ El grup, encapçalat pel fill del mestre de la seca, després d'al·legar la seva condició privilegiada de moneders i davant la ignorància del capdeguaita, va escapar i es va refugiar a la Casa de la Moneda amb el desencadenament del consegüent conflicte. Allà, el cabdill fugitiu va invocar la immunitat de la casa. El procés acabà amb la concessió de

353. Vegeu l'epígraf 3.7.3.2. 7).

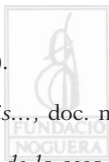
354. Vegeu l'epígraf 3.7.3.2.

355. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 7.

356. *Ibidem*, doc. núm. 7.

357. MATEU IBARS. «El Mestre de la seca...».

358. Vegeu l'epígraf 3.7.3.2. 2).

l'empara reial i la fixació de la prevalença de la jurisdicció dels alcaldes i dels privilegis dels moneders. Aquest darrer conflicte és interessant pel fet que se'n dedueix que la Casa de la Moneda, com a espai físic, era considerada un lloc immune fora de l'abast de les autoritats jurisdiccionals ordinàries i d'aquí que, normalment, a la seva porta s'hi posessin les armes reials.³⁵⁹

7.2.6. LA REIAL AUDIÈNCIA I LA CORT DELS ALCALDES

Com a magistrats revestits d'una jurisdicció que, en origen, era del monarca —en tant que aquest darrer era la font de tota jurisdicció i n'era delegant o cedent—, els alcaldes consideraven, simbòlicament, el rei com a alcalde major de la seca. Així es reconeixia obertament per exemple, en una súplica de 1547 en la qual s'afirma que «solament és jutge competent dels predits³⁶⁰ Sa Majestat, com alcalde major».³⁶¹ En època moderna aquest caràcter venia comunicat al lloctinent reial —altrament dit virrei— en el Principat constava expressament a tots els efectes en el privilegi del seu nomenament.³⁶² Efectivament, Acaci de Ripoll afirma en el seu tractat de les regalies que era el lloctinent qui exercia les regalies del monarca al Principat.³⁶³ Per aquesta raó, els alcaldes es dirigiren al monarca per demanar la confirmació dels seus privilegis, la seva ampliació o renovació i especialment en defensa de l'exercici de la seva jurisdicció en via de justícia.

En aquesta darrera via va emergir amb força, a partir de la segona meitat del segle XIV, la Reial Audiència.³⁶⁴ Va ser en aquesta època que l'organisme judicial va adquirir un caràcter autònom de l'antic conjunt indiferenciat de la Cancelleria i el Consell Reial. Efectivament, a partir de 1365, l'Audiència —el president nat de la qual era el monarca— apareix ben configurada com el tribunal suprem reial comú a tots els territoris de la Corona d'Aragó. No va ser fins al 1493 que Ferran II el Catòlic va reestructurar la institució i va determinar que cada territori disposés d'una Audiència privativa. A partir d'aleshores, l'organisme va estar integrat pel canceller, el vicecanceller, el regent la cancelleria, vuit doctors i dos jutges de cort amb competència en matèria criminal. Les seves sentències, que constituïen jurisprudència, s'integraven

359. Vegeu, en general, sobre l'organisme medieval: TATJER. *La Audiencia Real...*

360. Es refereix als col·legiats a la Sèca Reial de Barcelona.

361. Vegeu el doc. núm. 21 de l'apèndix documental.

362. LALINDE. *La institución virreinal...*, p. 365 i nota 126.

363. RIPOLL. *Regalium...*, p. 2.

364. Vegeu, en general, sobre la institució medieval: TATJER. *La Audiencia Real...*

en el sistema de fonts del dret català i eren comentades i publicades per juristes de prestigi en edicions sufragades econòmicament per la Diputació del General.³⁶⁵

La Reial Audiència era l'única institució judicial que els alcaldes de la seca no tenien més remei que reconèixer com a superior. Per tot plegat, es va acabar convertint en una instància fonamental de resolució de conflictes de diversa naturalesa amb implicació de la cort dels alcaldes, tal com s'analitzarà en els epígrafs següents a partir de tres supòsits concrets: coneixement exclusiu de determinades matèries, resolució de conflictes de contenció i de tutela dels presos.

7.2.6.1. *Les causes reservades a la Reial Audiència*

El prestigi creixent de la Reial Audiència i la seva progressiva reformulació com a instància judicial superior i comuna a tots els territoris de la Corona, primer, i del Principat únicament, després, van fer que augmentessin les seves competències. Els monarques van intentar reservar, sovint, les causes més greus al coneixement d'aquesta instància. Això és el que va passar respecte a la jurisdicció criminal de la cort dels alcaldes present des del privilegi de 1318 i confirmada en el privilegi paccionat de Martí I l'Humà tantes voltes mencionat. En aquest darrer privilegi es detallava la matèria criminal sobre la qual eren competents els alcaldes i que abastava fins i tot les penes més greus de pena capital, mutilació de membres, deportació i fustigació. Els alcaldes rebien la potestat jurisdiccional del rei d'acord amb els privilegis esmentats en matèria civil i criminal per a conèixer i determinar «ab debito fí», és a dir, fins a dictar sentència ferma, totes les causes.

Ara bé, el monarca insistia, potser com a contrapès d'aquesta amplíssima potestat —en el text es parla de «jurisdictione omnimodam civilem et criminalem»—, en la reserva de les revisions prèvies de les sentències més greus dictades en via penal davant la seva Reial Audiència.³⁶⁶ En aquest sentit, es fixava la potestat d'iniciar la substanciació del procés amb la captura, presó i enquesta de l'acusat fins a l'acabament de la causa en una sentència absolutòria o condemnatòria. S'establia, només en aquest darrer supòsit, l'avocació de la causa criminal davant la Reial Audiència. Es tractava d'un supòsit especial atès que, en principi, fins al 1599 les sentències criminals dictades en via ordinària no eren

365. Eren un exponent de la literatura jurídica anomenada *Decisiones*, molt estesa arreu de l'Europa occidental.

366. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

susceptibles de cap recurs ordinari.³⁶⁷ En un sentit tècnic, però, no es tractava d'un recurs pròpiament dit, sinó d'un dret de supervisió o de revisió que derivava de la reserva de l'aplicació de les penes més greus. També l'avocació era excepcional atès que el jurista Acaci de Ripoll era de l'opinió que no es podien avocar les causes d'aquells que eren de la jurisdicció dels alcaldes de la seca.³⁶⁸ Efectivament, la pràctica —almenys en el cas del regne de València— ens demostra que quan es donava l'avocació era recorreguda pel col·legi amb èxit aconseguint la seva revocació i la restitució de la causa, també en causes criminals. Així, el 1527 i el 1590 tenim casos de restitucions d'aquesta mena a la cort dels alcaldes.³⁶⁹ El 1585, en un cas anàleg, s'afirmava en defensa de la jurisdicció que no esqueia avocació «encara que sia en rahó de miserabilitat, viduitat y pupilitat³⁷⁰ ni per ningun altre privilegi».³⁷¹

La vigència del sistema es pot constatar gràcies al testimoni d'una acta d'execució d'una sentència confirmada per Ferran II el Catòlic el 1494. Aquesta va suposar la confirmació de la fustigació i de la pèrdua de la mà esquerra d'una esclava sarraïna propietat del mestre de la Seca Reial de Barcelona que s'havia revoltat contra els seus amos.³⁷² En aquest cas es documenta la revisió reial de la sentència i, una vegada confirmada, la tramesa als alcaldes per tal que l'executessin.

7.2.6.2. La Reial Audiència i la resolució dels conflictes de contenció

La resolució dels conflictes de contenció entre la seca i altres organismes passava, com ja s'ha assenyalat, pel superior comú, és a dir, el monarca. La instància especialitzada era la Reial Audiència, si bé el Consell Reial tampoc no fou aliè a aquests conflictes. En aquest sentit, ja hem vist la declaració donada pel rei en el conflicte entre el mostassaf i els alcaldes com a autèntica sentència sobre el tema. Un altre testimoni el tenim en el procés substanciat davant el Consell Reial en una causa que enfrontà els alcaldes amb Guillem Santcliment, antic mostassaf de Barcelona, el 1372.³⁷³ També es documenta la intervenció del rei a través de la seva Audiència en el conflicte de contenció entre alcaldes i cònsols de mar el 1401 i, de nou, la Reial Audiència

367. CYADC-1599/15 i 16.

368. RIPOLL. *Regaliarum...*, p. 165.

369. Vegeu, respectivament, MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 24 i 35.

370. És a dir, en casos de pupils.

371. MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 34.

372. Vegeu el doc. núm. 19 de l'apèndix documental.

373. TATJER. «La potestad...», p. 384, nota 32.

el 1567 en la determinació d'un conflicte de contenció existent entre ambdues instàncies.³⁷⁴

De totes maneres, Martí I l'Humà va disposar l'any 1404 que els conflictes de contenció de jurisdiccions entre el veguer de Barcelona, els cònsols de mar, els alcaldes de la seca i altres oficials de la ciutat i vegueria fossin coneguts i ventilats per l'advocat fiscal de la ciutat i la vegueria.³⁷⁵

Un exemple de causa coneguda a la Reial Audiència és la d'un conflicte que va enfrontar els obrers, moneders i oficials de la seca de Barcelona contra Joan Franc, síndic de la ciutat de Barcelona, que actuava en nom del mateix municipi el 1433.³⁷⁶ La causa era la demanda del personal de la seca d'uns salaris pretesament deguts pel mestre de la seca Bernat Miró, aleshores ja mort, per una emissió de croats. Inicialment, el personal de la seca va anar contra els marmessors del difunt i va obtenir una sentència amb la gradació dels deutes que calia satisfer amb el cabal relicte que no els va satisfer íntegrament atès que res no es deia de la posició del municipi respecte al personal de la seca i per això van recórrer en forma de suplicació davant la mateixa Reial Audiència.

La reina Maria, lloctinent d'Alfons el Magnànim, va nomenar els mateixos dos juristes —Guillem Jordà, llicenciat en decrets, i Pau de Moles, llicenciat en lleis— que havien donat la sentència de gradació dels crèdits com a jutges comissaris del cas que van conèixer sense que en cap moment es fes menció a la cort dels alcaldes de la seca. El personal de la seca va estar representat pel seu procurador, de nom Bartomeu Guerau. En tot cas, els comissaris en acabar el procediment van dictar sentència³⁷⁷ absolutòria per al síndic i la ciutat i van condemnar a pagar les costes del judici al personal de la seca. La sentència va ser publicada el 30 de gener de 1434.

La desconfiança mútua i la competència que existia entre les jurisdiccions ordinàries i l'especial dels alcaldes devia ser bastant profunda si ens atenim a les relacions entre elles. Bruniquer,³⁷⁸ per exemple, recull la notícia que el 5 de maig de 1580 els consellers de Barcelona van donar consell al sotsveguer per tal que assistís els obrers en el

374. BC. Ms. 1710, f. 92v. Vegeu, respectivament, els docs. núm. 12 i 25 de l'apèndix documental.

375. AHCB. *Llibre Verd*, vol. II, 3, f. 248v-249r. Vegeu el doc. núm. 14 de l'apèndix documental.

376. AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n).

377. AHCB. 1C.XX-1, llig. 7 (s/n), f. 105r i seg.

378. BRUNIKER. *Rúbriques...*, vol. 5, cap. 84.

penyorament que aquests havien de fer a una persona sotmesa a la jurisdicció dels alcaldes de la seca. El senyal de la desconfiança apareix immediatament a continuació, quan es demanava al sotsveguer que tanqués a la presó el missatger dels obrers «per que per a fer dit penyorament havia demanat assistència del Official dels Alcaldes». És a dir, que no es tolerava que s'anés a la petició del que avui qualificaríem d'auxili judicial en mans dels alcaldes, sinó que es volia que s'anés directament a l'autoritat reial ordinària.

En definitiva, després d'analitzar l'estructura de la cort dels alcaldes de la seca i de plantejar alhora un repàs de la seva trajectòria a la Catalunya baixmedieval i moderna podem constatar que, lluny del que podria semblar normal en l'existència d'un tribunal de dimensions tan reduïdes, la seva presència a Barcelona va ser durant la seva existència bastant sorollosa i va captar l'atenció dels seus coetanis.

7.2.6.3. *La Reial Audiència i la tutela dels presos*

El rei, caracteritzat pel jurista Jaume Callís com a font d'origen i fi de la jurisdicció, era titular suprem de la jurisdicció al Principat com a senyor natural.³⁷⁹ El monarca constituïa, per tant, la instància apropiada per a resoldre una pluralitat de conflictes vinculats amb la diversitat de jurisdiccions especials i inferiors. Entre els conflictes destacaven els de contenció entre òrgans jurisdiccionals diferents,³⁸⁰ però també, els relacionats amb la pròpia seguretat personal del detingut o encausat.

En aquest darrer supòsit, el recurs per causa d'opressió era el mecanisme processal més apropiat. Estava constituït per garantir la protecció de les persones contra les detencions arbitràries efectuades pels tribunals inferiors. Es considerava que el rei havia de protegir els oprimits atès que, si no ho feia, la seva negligència equivaldria a expulsar els súbdits de la seva potestat. Per tant, qualsevol habitant del Principat que estimés ser víctima d'opressió per part d'un tribunal tenia reconegut el dret d'invocar la protecció del príncep. En definitiva, era una manifestació del rei com a senyor natural de tots els catalans.

Es tractava, com explica l'historiador Víctor Ferro, d'una norma que tenia un abast amplísim.³⁸¹ La resolució del recurs corresponia al Consell Reial, sota la protecció del qual restava el recurrent, després

379. CALLÍS. «Extragravatorium...», par. CCXIII, p. 57.

380. Vegeu l'epígraf 7.2.5.

381. MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...*, p. 143-145.

de la interposició del recurs per part de l'interessat o d'una tercera persona adreçat al rei o al seu lloctinent i al mateix Consell Reial. El procediment judicial, en aquest cas, es regulava més per l'estil de cort o pràctica judicial que no pas per les prescripcions legals. En tot cas, entre les causes que s'apreciaven per admetre el recurs hi havia la incompetència del jutge, la indefensió per no tenir assignat jutge lletrat, les dilacions i els subterfugis de l'ordinari o bé la detenció d'una persona en casos no permesos.³⁸²

El conegut jurista Joan Pere Fontanella considerava que els alcaldes, no obstant els seus privilegis, estaven sotmesos a la Reial Audiència en les causes d'opressió i, per això, les persones detingudes per ells podien emparar-se davant el rei i utilitzar el recurs per causa d'opressió.³⁸³ La doctrina era conseqüent, per tant, amb el caràcter ampli d'aquest recurs. El jurista Miquel Ferrer considerava que, per privilegi reial, les causes dels moneders s'havien de conèixer i acabar a la cort dels alcaldes sense que es poguessin avocar a la Reial Audiència. Acaci de Ripoll recollia aquesta doctrina i la refermava.³⁸⁴ No obstant això, el rei, i així era observat a la Reial Audiència —tot i el privilegi dels moneders— havia d'admetre el recurs per causa d'opressió o negligència fet pels alcaldes a pupils i altres persones miserables.³⁸⁵

382. FERRO. *El dret públic...*, p. 251.

383. FONTANELLA. *Decisiones...*, vol. 2, des. 390,6.

384. RIPOLL. *Regaliarum...*, p. 165.

385. FERRER. *Observantiarum...*, primera part, cap. 14, 2-5.

8. CONCLUSIONS

L'objectiu prioritari en emprendre aquest treball, tal com s'ha explicat a la introducció, ha estat el d'estudiar de manera integral la Seca Reial de Barcelona com l'organisme que, entre les dates simbòliques de 1208 i 1714, va fabricar la moneda reial de curs general al Principat de Catalunya. El seu paper en l'economia, la societat, el comerç i la fiscalitat, per tant, no va ser en absolut marginal. Si la historiografia numismàtica ha estudiat a bastament les seves emissions i les ha sistematitzat i catalogat, restava pendent, encara, fer el mateix amb l'organisme emissor de la moneda.

En aquesta ambiciosa tasca hem optat per focalitzar la nostra atenció just en el període baixmedieval (segles XIII-XV) en el qual es van entrellçar, fins a quallar en un entramat institucional, els trets principals de l'organisme que, amb naturals transformacions, van perdurar fins a la seva extinció declarada al Decret de la Nova Planta. No hem oblidat, però, assenyalar els principals punts de continuïtat en època moderna (s. XVI-1714). El reconeixement de la continuïtat del període ha condicionat que no haguem plantejat una data artificial d'acabament de l'estudi, sinó que s'han deixat assenyalats uns punts suspensius de continuïtat diferent, en cada àmbit de l'organisme.

Per a dur a terme l'estudi ens hem basat fonamentalment en les fonts primàries, publicades o no, que aportaven dades de tota mena sobre la seca barcelonina. En aquest àmbit hem procurat aprofitar tota la documentació que hem conegut tant de naturalesa normativa com administrativa, doctrinal, jurisprudencial o bé literària, sense oblidar la iconogràfica. També s'ha tingut en compte la bibliografia relativa a diversos aspectes tècnics i institucionals sobre la moneda. Totes aquestes fonts s'han recollit en una llista de fonts d'arxiu, en la bibliografia i en dos apèndixs: primer, documental, amb 31 documents que han estat

transcrits i citats en el text; el segon, iconogràfic, amb la presentació de 19 imatges de diferent naturalesa que també han estat utilitzades en la construcció de la investigació i una làmina amb diferents monedes produïdes a la seca.

L'objectiu final d'aquest treball, per tant, ha estat elaborar un estudi d'història institucional. Amb aquesta finalitat s'ha construït un model explicatiu de la dimensió jurídic-institucional plena de la Seca Reial de Barcelona que, a més, pot ser traslladat amb les adaptacions necessàries a la resta de seques reials de la Corona d'Aragó cismarina. Amb aquesta voluntat, després d'inserir l'activitat emissora en el context polític, gremial i corporatiu coetanis, s'ha procedit a individualitzar i caracteritzar, tot desgranant-los, els òrgans dels quals es componia la seca per a dur a terme la seva missió fonamental de fabricar la moneda. A continuació procedim a destacar, a manera de conclusions, el que creiem que són les aportacions bàsiques que el lector pot trobar en l'estudi:

1. Hem iniciat l'estudi amb el capítol 2 tot assenyalant com a punt de partida ineludible el caràcter de regalia de la moneda. Per tant, tot el que tenia a veure amb l'encunyació estava necessàriament vinculat amb l'autoritat emissora titular del dret o regalia de batre la moneda. Això és el que explica les particularitats de les cases de moneda, de les corporacions d'obriers i de moneders i de l'ampli feix de privilegis de què van gaudir a l'empara del poder públic al qual servien. El caràcter oficial i públic és l'element central que va determinar la construcció i l'evolució de l'organisme tal com el coneixem i que anirem desgranant en els punts successius.
2. Hem emmarcat la regalia dins del context de monarquia limitada vigent a la Corona d'Aragó i, en concret, el caràcter també limitat de l'exercici de la regalia monetària a Catalunya així com la funció que s'esperava dels moneders i de la justificació del seu estatut privilegiat —no exempt de discussions i d'hostilitats— que s'estén al llarg de tot el període subjecte a estudi. Aquesta és la particularitat més destacada de la moneda a Catalunya durant el període considerat i, especialment, el paper del municipi.
3. Hem dedicat el capítol 3 a l'organització col·legial assolida pels professionals de la fabricació monetària i que va rebre el nom de Col·legi o Capítol d'Obriers i de Moneders. El col·legi era el mantell jurídic i orgànic que emparava el personal vinculat al treball de la Casa de la Moneda. En particular, hem abstret

les diferents característiques d'aquesta construcció jurídica i hem distingit en el seu interior el dret de congregar-se, l'exercici d'una potestat normativa, organitzativa i disciplinària en mans de representants privatis amb l'exercici d'una autonomia organitzativa i la disposició d'una capacitat impositiva entre els col·legiats.

4. Cal assenyalar la sintonia del model col·legial barceloní amb els models organitzatius de les seques i de les corporacions de moneders i d'obrers presents a la resta de l'Europa coetània. El model desenvolupat a Barcelona no és originari de Catalunya, sinó que es rep de la resta d'Europa sota l'influx del dret comú o *ius commune*.
5. Remarquem, per la seva banda, el caràcter de model o prototipus de la Seca Reial de Barcelona en relació amb la resta de seques reials de la Corona d'Aragó. Assenyallem, en aquest respecte, un procés de recepció del model barceloní a través de l'extensió dels privilegis barcelonins a la resta de seques de la Corona d'Aragó, és a dir, les de València, Perpinyà, Alacant, Mallorca i Sardenya (Esglésies i Càller). Per tant, podem afirmar que Barcelona es va erigir en model o arquetip de les seques de la Corona d'Aragó i en el centre de difusió d'aquest model.
6. Constatem que l'harmonització o homogeneïtzació de les cases de moneda reials assenyalada en el punt anterior es va deure a la confluència dels interessos del rei, a qui era més fàcil regir les seques sota un mateix model, i a la defensa del personal de les seques dels seus drets i privilegis i de les praxis laborals en ser desplaçats d'una seca a una altra.
7. El caràcter de model o arquetip no implica absoluta uniformitat ni homogeneïtat, sinó que es dona un desenvolupament autònom especialment clar pel que fa a la Seca Reial de Mallorca. En canvi, la Seca Reial de València, com les de Càller i Esglésies, mostra una dependència més clara, i s'hi produeixen successives recepcions actualitzadores del règim jurídic barceloní. Aquestes diferències s'expliquen pel propi origen de cada seca: en el cas de València —com en els d'Esglésies o Càller— formada directament per obrers i moneders de Barcelona i, en canvi, independent en el cas de Mallorca.
8. Totes les seques reials depenien del rei i, per tant, estaven integrades dins de l'administració reial dirigida, entre altres oficials reials, pel tresorer general que actuava en qualitat de mestre general de totes les seques reials i pel mestre racional de la cort que en verificava la comptabilitat.

9. Hem distingit les seques reials de la Corona d'Aragó citramarina —Barcelona, Perpinyà, Saragossa, València, Mallorca, Esglésies, Càller i, en un període puntual, Múrcia— de les seques reials d'excepció, els tallers reials clandestins, els tallers de falsaris, els tallers locals i els tallers comtals i senyorials. El fenomen corporatiu afecta exclusivament les seques reials i no es detecta en la resta de tallers monetaris. Hem vist que l'organització corporativa només afectava pròpiament el funcionament de les seques reials.
10. Per tal de comprendre el funcionament del col·legi que donava cobertura institucional als moneders de Barcelona hem procedit a desgranar aspectes fonamentals en la vida comunitària com l'ingrés en el col·legi a través de l'anàlisi dels requisits generals i especials que el regien. Entre aquests darrers destaquen els de ser natural dels regnes i terres del rei, procedir d'un llinatge legítim d'obriers o de moneders —encara que sempre restava oberta la via de gràcia reial— i superar l'examen d'ingrés. També hem procedit a determinar les formalitats de l'ingrés.
11. Un aspecte fonamental és el del règim jurídic dels col·legiats i els drets i privilegis, especialment fiscals i judicials, que gaudien a partir de la seva integració al col·legi. Aquest és un punt que tradicionalment la historiografia havia destacat i en el treball hem classificat aquesta matèria i hem intentat aprofundir en el seu contingut, abast i vigència.
12. Com a continuació del punt anterior, hem centrat l'estudi dels abusos dels privilegis detectats ja a l'època —segle XIV— així com la correlativa implementació de mesures correctores. Hem intentat comprendre els tipus d'abusos que es donaven i la intervenció reial fixada a partir del segon quart del segle XV per evitar-los. Hem constatat, en part, el fracàs en la introducció de les mesures, si bé és cert que l'establiment d'un *numerus clausus* de col·legiats es va estendre arreu de la Corona d'Aragó.
13. També hem fet l'anàlisi de les obligacions dels col·legiats així com de l'extinció de la col·legiació en el que és el procés natural dins de la vida de la institució.
14. Hem dedicat el capítol 4 a estudiar el procés polític i jurídic que se seguia en emprendre una emissió de moneda amb la intervenció dels oficials reials com el tresorer reial o el mestre racional. És en aquest procediment que hem incardinat el paper especial del municipi de Barcelona en algunes de les emissions, cosa que implicava una potestat importantíssima.

15. Cal distingir entre l'amonedació d'or i la d'argent i billó. Les darreres estan lligades per pactes amb el municipi de Barcelona i el rei pràcticament no hi pot intervenir. En canvi, en les amonedacions d'or, tot i que existeixen alguns capítols de cort sobre l'encunyació del florí a les Corts de Tortosa, per exemple, el rei en tenia la plena disposició. Per això, l'administració econòmica de la regalia de la moneda es va desenvolupar, principalment a la baixa edat mitjana, via arrendament en el cas de les amonedacions d'or, mentre que no és així en el cas de l'argent o el billó, vinculats al municipi de Barcelona. Aquestes emissions es duen a terme a la mateixa seca, però canvien les condicions jurídiques i econòmiques de la fabricació i, fins i tot, el personal responsable.
16. Un aspecte que hem analitzat és el règim econòmic de la Seca Reial de Barcelona i els beneficis que comportava per a la Corona amb possibilitats diferents d'explotació de les cases de moneda que anaven des de la gestió directa fins a l'arrendament.
17. El taller és l'àmbit de treball fonamental sobre el qual es construeix la corporació i a ell hem dedicat el capítol 5. S'ha presentat una proposta de planta orgànica del taller amb el catàleg del personal adscrit amb les seves característiques i funcions. El catàleg ha analitzat: mestres de la seca, guardes de la moneda, escrivà de la seca, mestre de la balança, fonedor, carboner, gravador, emblanquinador, colorador, assajador, obrers i moneders, jove del taulell i conservador. A partir del segle XVI es detecta, en particular, una especialització molt gran de les funcions a la seca que sembla relacionar-se amb permetre o justificar la col·legiació de més persones.
18. En el nivell prosopogràfic s'ha elaborat un elenc, certament incomplet i provisional, dels mestres de la seca barcelonina completant, parcialment, l'existent. De totes maneres, s'ha pogut depurar l'elenc d'errors perpetuats per la historiografia que havia inventat personatges inexistents com, per exemple, el de Dionís Colomer, que ha de correspondre a Genís Moliner.
19. En el mateix nivell prosopogràfic s'ha elaborat, per primer cop, encara que incomplet, un elenc dels guardes de la moneda que l'òrgan municipal barceloní nomenava a la Casa de la Moneda de la ciutat comtal.
20. El plantejament metodològic que s'ha fet és reconstruir el procediment de fabricació de moneda a martell en el si del

taller des de la convocatòria del personal i la captació del metall fins a la sortida del numerari encunyat passant per la fosa, la preparació dels cospells i dels encunys, l'emblanquiment, l'encunyació i els successius assajos i «encerraments» de control de la qualitat del producte.

21. Encara que ens centrem en la tecnologia d'encunyació a martell pròpia de l'època medieval, també s'ha prestat una atenció especial al pas de la tecnologia d'encunyació a martell a la de la laminació a molí que no va ser pas traumàtic en el si de la seca. El procés va començar el 1608 i va culminar el 1611. Va ser un canvi que denota el lideratge del municipi en el canvi en introduir una tecnologia que, en aquell moment, només era operativa a la seca de Segòvia. Al llarg de la centúria del sis-cents van conviure els dos sistemes de fabricació i no es detecta que la introducció de la nova tecnologia impliqués canvis en l'organització de la corporació. S'han recollit les investigacions anteriors que permeten explicar el procés del canvi.
22. La introducció de la tecnologia d'encunyació a molí va tenir l'efecte, en primer lloc, de buscar espais fora la seca on instal·lar la maquinària i, finalment, a emprendre entre 1641 i 1647 una gran ampliació de l'edifici de la seca reial. Bona part de l'edifici actual als carrers de la Seca i de les Mosques va ser reformat en aquest període.
23. La seca de Barcelona es va convertir, tant directament com indirectament, en un centre de difusió de la tecnologia de fabricació monetària a molí. Primer, respecte a les poblacions catalanes a partir, sobretot, de la Guerra dels Segadors (1640-1652) en la dècada de 1640. Després, amb l'enviament de tècnics a les seques castellanes el 1660 i a la Seca Reial de València el 1682.
24. També s'ha reconstruït amb documentació inèdita el procés d'introducció d'una nova tecnologia de fabricació monetària —la tercera— que consistia en la fabricació de moneda amb premses de volant i amb màquines d'acordonar. A instància personal de l'arxiduc Carles es va fabricar la premsa i la màquina d'acordonar inventada pel lorenès Carles Massé i fabricada, bàsicament, pel courer Pere Ribot i es va fer l'emissió de 1707-1714 de rals de dos. Aquesta introducció ja havia estat precedida per un intent frustrat de fabricació per aquest sistema en el darrer quart del segle XVII. Aquesta

- iniciativa prova la vitalitat de l'entorn de la seca i apunta al camí que segurament hauria seguit la Casa de Moneda si no s'hagués tancat després de la Guerra de Successió.
25. S'ha reconstruït a través dels testimonis documentals de creació i d'aplicació del dret i dels testimonis arqueològics i iconogràfics el procés de fabricació de la moneda dins del taller de la Casa de la Moneda.
 26. En el capítol 6 s'ha presentat una proposta de planta orgànica del capítol amb el catàleg del personal adscrit amb les característiques i funcions d'aquest òrgan que donava vida a l'autonomia dels membres de la corporació. Es tractava d'un òrgan encapçalat pels alcaldes i auxiliat per la sisena d'obriers i moneders —tres obrers i tres moneders— un bustier o collector, un escrivà, un clavari i un oïdor de comptes. D'aquesta manera es reproduïa a escala modesta un model d'organització institucional usual a l'època.
 27. L'estructura corporativa basada en successius privilegis reials amb què s'organitza el personal que treballa en l'encunyació de moneda. Es tracta d'un col·lectiu àmpliament privilegiat, però s'ha mirat de contrastar l'evolució dels privilegis i la seva eficiència real.
 28. El capítol com a òrgan de caràcter sinodal plenari de la corporació actua de consell general de la corporació i, en aquest sentit, aplica els principis sinodals propis del dret comú. Hem distingit aquest òrgan específic del col·legi o capítol que emparava la resta d'òrgans.
 29. En el capítol 7 s'ha treballat sobre la cort de justícia particular com a manifestació més determinant del fur privilegiat i específic que es reconeixia als membres de la corporació. A Barcelona aquest òrgan gira al voltant dels dos alcaldes de la seca. En el cas de Mallorca, és prioritària, abans que els alcaldes, la intervenció del mestre.
 30. S'ha presentat una proposta de planta orgànica de la cort dels alcaldes amb el catàleg del personal adscrit i la descripció de les seves característiques i funcions. Entre aquest personal cal destacar: alcaldes, procurador fiscal, advocats fiscals, assessors, escrivà, conservador, andador i verguers.
 31. S'ha elaborat un elenc, necessàriament fragmentari, dels alcaldes atesa la manca de documentació conservada pròpia del col·legi de la Seca Reial de Barcelona.

32. S'ha aprofundit en els conflictes de contenció que es van donar entre els alcaldes i altres oficials titulars de jurisdicció com els cònsols de mar o el mostassaf de Barcelona, entre d'altres titulars jurisdiccionals reials i municipals, i la seva resolució. L'existència d'aquests conflictes ens ha demostrat la realitat de la jurisdicció dels alcaldes i el fet que no es tractava, en absolut, d'un privilegi virtual.
33. També s'ha mirat d'establir el paper de la Reial Audiència respecte a la cort dels alcaldes com a instància superior que tenia reservades algunes matèries igual que la resolució dels conflictes de contenció.
34. Al llarg del treball també s'ha prestat atenció a la seu dels diferents òrgans de la Seca Reial de Barcelona: taller, capítol i cort dels alcaldes. En la cort dels alcaldes s'han identificat com a espais necessaris les dependències del tribunal, l'escrivania i arxiu i la presó privativa. Bona part d'aquests espais s'acumulaven dins de la Casa de la Moneda o seca ubicada al carrer de les Mosques, però això no ha de fer oblidar que puntualment es van utilitzar altres espais diferenciats.

En definitiva, creiem que la lectura d'aquest treball que es publica en una versió revisada i ampliada en alguns punts de la tesi doctoral permet oferir una comprensió global de la Seca Reial de Barcelona com un organisme encarregat de la fabricació de la moneda que, fruit del desenvolupament institucional coetani, va assolir una gran complexitat. A partir de l'estructura presentada serà molt més fàcil la incorporació de les dades que vagin sorgint per tal de completar l'esquema general ofert.

9. FONTS I BIBLIOGRAFIA

9.1. Fonts primàries manuscrites

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ

Cancelleria. Registres 70, 232, 396, 390, 1009, 1029, 1921, 1994, 2221, 2239, 2253, 2254, 2268, 2276, 2396, 3287, 3538, 3878, 4866, 4867, 4868, 4869 i 4870.

Cancelleria. Processos de Cancelleria en foli 101/21 i 102/22.

Cancelleria. Memorials 27 i 35.

Consell d'Aragó. Lligalls 18, 49, 52, 100, 220 (49) i 307 (52).

Consell de Cent. Pergamí 367.

Reial Audiència. Llibres de conclusions civils 25 i 40.

Reial Audiència. Plets civils 27889 i 27873.

Cartes reials. Joan I carta 379 i Ferran I cartes 445 i 758.

Reial Patrimoni. Mestre Racional. Volumes 687, 688, 1378, 1965, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2002, 2003, 2004, 2007, 2008, 2012, 2058 i 2059.

Reial Patrimoni. Pergamins 331 i 332.

Generalitat. Volumes N-632 i N-653.

Diversos. Arxiu Marquès de Monistrol. Pergamins 1098 i 1954.

ARCHIVES DÉPARTEMENTALES DES PYRÉNÉES-ORIENTALES

Série B. Diversos.

ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA

Ms. L-18, llibres Verd, Vermell, L-47 Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle xv.

1B.I. Llibre del Consell. Vol. 2, 12 i 23

1B.II. Registre de Deliberacions. Vol. 18, 20, 117, 121, 149, 152, 156, 161, 182, 215, 216 i 217

1B.VI-73. Lletres Closes.

1B.IX-13.

1B.IX. Lletres Reials Originals. Subsèrie A-1138

1B.X-60. Lletres Comunes Originals.

1B.XI. Clavaria. 39

1B.XII. Memorials de Comptes. 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 i 37.

1B.XIII-64, 73, 77, 78 i 79

1B.XIX. Fogatges. 33 i 34

1C.IV.2.

1C.V-13/5.2.11.

1C.XVII. Testaments dels Consellers.

1C.XX-1 (llog. núm. 7 s/n).

4 Fons Notarial I.5.

ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCELONA

Notari Guillem Jordà, menor. *Tricesimus tercius liber actorum et negociorum honorabilium alcaldorum monete que pro domino rege cuditur in sicca civitatis Barchinone*. 1484.

Notari Pere Ferrando. *Liber deliberacionum et conclusionum ... Collegi sive capituli monetariorum et operatorum secce monete regie Barchinone*. 1577-1581.

ARXIU DEL REGNE DE MALLORCA

LR-16. Llibre de privilegis de la casa de la fàbrica de la moneda (1247-1444)

AH-834. «Capítols reials de les seques e del arrendament» (1399)

AA. Exp. III/48. Franqueses dels moneders (segle xiv)

AA. Exp. III/59. Franqueses del Col·legi de la Seca (segle xiv)

AA. Exp. CXI/39. Nòmina del personal de la Seca (1518)

- Còdex núm. 3. Rosselló Vell.
Còdex núm. 4. Rosselló Nou.
Còdex núm. 9. Llibre den Abelló.
Còdex núm. 10. Llibre de Sant Pere.
Còdex núm. 13. Llibre de jurisdiccions e stils.
Còdex núm. 16. Llibre de concessions a la part forana per Alfons V i Joan II. LR16.
Còdex núm. 20. Llibre den Çagarriga.

ARCHIVIO DI STATO DI CAGLIARI

- E 1/11 Zecca e monete.
E 1bis/11 Zecca e monete.

ARCHIVES DE LA VILLE DE PERPIGNAN

- AA.9. Livre de constitutions, capítols de cort, privilegis, concessions, provisions e letres reyls faents en e sobre la moneda Barchinonesa axí de diners menuts com de croats, e encara de florins de Aragó.

BAYERISCHE STAATSBIBLIOTHEK

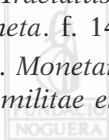
- Cod. Hisp. 128. *Llibre de privilegis de la seca de Barcelona.*

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

- Arx. Volums 790, 791 i 792.
Arx. Caixa X, reg. 5588 i 5589.
F. Bon. 10.896.
Ms. 1710, 334/1 i 336.
Arx. Junta de Comerç 194.

REAL BIBLIOTECA DEL MONASTERIO DE SAN LORENZO DE EL ESCORIAL

- Ms. e. II. 4. Jacobi de Calicio. *Tractatus in Usaticos Barcinone, de prerogative militari et de moneta.* f. 148.
Ms. e. II. 17. Jacobi de Calicio. *Monetarium, privilegia militum, prerogativa militae, viridarium militae et curiale curiarum.* f. 1-19.

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE

Ms. Miscel·lani. Collection Baluze núm. xvi (238). Recueil de copies de pièces d'archives, paraissant provenir de Hieronimo Pujades. f. 155-165. Inventaire des privilèges relatif à la monnaie de Barcelone (1208-1552).

Ms. Lat. 8846 (Psalteri Anglocatalà).

BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPAÑA

Ms. 10264.

BIBLIOTECA DE L'IL·LUSTRE COL·LEGI D'ADVOCATS DE BARCELONA

RC1-11.547-4.

9.2. Fonts primàries impreses i bibliografia

ABADAL, R. de: *Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya*. Barcelona: Destino/Edicions 62, 1987.

ABLINGER, A.: «La acuñación en la casa de moneda de Hall in Tirol». *XII Congreso Nacional de Numismática*. Madrid: Fábrica Nacional de Moneda y Timbre, 2006, p. 151-159.

ADROER, A. M.; FELIU, G.: *Història de la Taula de Canvi de Barcelona*. Barcelona: Caixa de Barcelona, 1989.

AGRICOLA, G.: *De re metallica*. Nova York: Dover Publications, 1959.

AGUIRRE, D. de: *Tratado histórico-legal del Real Palacio antiguo y su quarto nuevo de la excelentísima ciudad de Barcelona, y de los officios de sus alcaydes, o, conserjes [...]*. Viena: Wosffango Schewendimann, 1725.

AINAUD DE LASARTE, J.; GUDIOL, J.; VERRIÉ, F. P.: *Catálogo monumental de España. La ciudad de Barcelona*. Madrid: Instituto Diego Velázquez, 1947.

ALANYÀ, L.: *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentie*. València: Dídac de Gumiel, 1515.

ALBAREDA, J.: *Catalunya en un conflicte europeu. Felip V i la pèrdua de les llibertats catalanes (1700-1714)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya/Edicions 62, 2001.

ALBERCH, R.; CABALLÉ, F.: «La ciutat a través del temps». *Història de Barcelona*. Vol. 9. Barcelona: Enciclopèdia Catalana/Ajuntament de Barcelona, 2001.

- ALCOVER, A. M.: *Diccionari català-valencià-balear*. 10 vol. Palma de Mallorca: Moll, 1988.
- ALEXANDRA, I.; ARGÜELLO, J.; DORDIO, P.; TEIXERIA, R.: «Excavaciones arqueológicas en la casa de la moneda de Oporto (sgs. XIV-XVI)». *I Simposium de Arqueología Medieval. Homenaje al profesor Riu*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1998, p. 57-72.
- ALONSO BARBA, A.: *Arte de los metales en que se enseña el verdadero beneficio de los de oro y plata por açogue*. Madrid: Impremta del Reino, 1640.
- ALSINA, C.; FELIU, G.; MARQUET, L.: *Diccionari de mesures catalanes*. Barcelona: Curial, 1996.
- AMENÓS, L.: «Hostiers i neulers medievals del Museu Episcopal de Vic». *Quaderns del Museu Episcopal de Vic*. 1. Vic: Museu Episcopal de Vic, 2005, p. 92-113.
- AQUINO, T. d': *Suma de Teología*. 3 vol. Madrid: Editorial Católica, 1988-1990.
- ARCO, D. d': *Collection de sceaux. Inventaires et documents publiés par ordre de l'empereur sous la direction de M. le Comte de Laborde*. 3 vol. París: Henri Plon, 1863.
- ARFE, J. DE.: *Quilatador de la plata, oro y piedras, conforme a las leyes reales y para declaración de ellas*. Madrid: Guillermo Drouy, 1598.
- ARISTÒTIL: *Política*. Madrid: Gredos, 1988.
- *Ética a Nicómaco*. Madrid: Técnos, 2009.
- ARLES, A.: *Entre monnayage officiel et faux-monnayage. La fabrication de la monnaie au marteau en France (XIIIe-XVIIe siècles). Approche physico-chimique, expérimentale et historique*. Tesis doctoral defendida el 13 de febrer de 2009 a la Universitat d'Orleans.
- ARRIETA, J. *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón, 1494-1707*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 1994.
- AYATS, J. C.; UDINA, F.; ALEMANY, S.: *La «Taula» de cambio de Barcelona (1401-1714)*. Barcelona: Banco Español de Crédito, 1947.
- AZPILCUETA, M. de: *Comentario resolutorio de cambios*. Introducció i text crític per A. Ullastres, J. M. Pérez Prendes i L. Pereña. Madrid: CSIC, 1965.
- BADIA, A.: *Catàleg dels croats de Barcelona 1285-1706*. Barcelona: Círculo Filatélico y Numismático, 1969.
- BAJET, M.: *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del «Llibre de les Ordinacions»*. Barcelona: Fundació Noguera, 1994.

- BAJET, M.: *El jurament i el seu significat jurídic al Principat segons el dret general de Catalunya (segles XIII-XVIII)*. Edició de la «Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle XV». Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2009.
- BALAGUER, A. M.: «Sobre els orígens de l'impost del monedatge a Catalunya (segles XI-XIII)». *GlauX. Collana di Studi e Ricerche di Numismatica (Ernanno A. Arslan Studia Dicata)*, 7, 1991, Milà, p. 791-802.
- *Del mancús a la dobla. Or i paries d'Hispania*, Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics/IEC, 1993.
- *Història de la moneda dels comtats catalans*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics/IEC, 1999.
- BALAGUER, V.: *Las calles de Barcelona*. Tom II. Barcelona: Salvador Ma-nero editor, 1866.
- BALDO, L.: *Aclamacion pia, y ivsta [...] sobre que por su real soberania, y clemencia; por justas, y razonables causas, concernientes a la utilidad y necesidad comun de toda España, se ha de servir mandar dividir, y separar, la Generalidad y Diputacion de los condados de Rosellon y Cerdaña, y sus anexos, de la que oy los comprehende a ellos, y al Principado de Cataluña*. Madrid: Andrés de Parra, 1627.
- BARBIERI, G.: «Le dottrine monetarie dal XIII al XVII secolo (Schema di una ricostruzione panoramica». BARBAGLI, V. (ed.). *La moneta nell'economia europea secoli XIII-XVIII. Atti della Settima settimana di studio 11-17 aprile 1975*. Prato: Le Monnier, 1981, p. 309-349.
- *La Barcelona gòtica*. Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona: MUHBA, 1999.
- BARTHÉLEMY, A. de: «Léttres a M. Lecointre-Dupont sur les magistrats et les corporations préposés a la fabrication des monnaies». *Revue Numismatique Française*, 12. París: E. Dézairs, 1847, p. 350-368.
- «Léttres a M. Lecointre-Dupont sur les magistrats et les corporations préposés a la fabrication des monnaies». *Revue Numismatique Française*, 13. París: E. Dézairs, 1848, p. 165-180 i 267-285.
- «Léttres a M. Lecointre-Dupont sur les magistrats et les corporations préposés a la fabrication des monnaies». *Revue Numismatique Française*, 15. París: E. Dézairs, 1850, p. 119-138.
- «Léttres a M. Lecointre-Dupont sur les magistrats et les corporations préposés a la fabrication des monnaies». *Revue Numismatique Française*, 17. París: E. Dézairs, 1852, p. 61-79.
- Bartolo de Sassoferrato = QUAGLIONI
- BARTOLOMÉ, A.; SÁINZ, F.-A.: *La ceca de Burgos*. Burgos: Ajuntament de Burgos, 1983.

- BASTARDAS, J.: (ed.): *Usatges de Barcelona. El codi a mitjan segle XIII*. Barcelona: Fundació Noguera, 1984.
- BATLLE ET ALII: *El «llibre del consell» de la ciutat de Barcelona. Segle XIV. Les eleccions municipals*. Barcelona: CSIC, 2007.
- BELLOMO, M. *La Europa del derecho común*. Roma: Il cigno Galileo Galilei, 1992.²
- BERMÚDEZ, A.: «Torrellas 1304. Fisionomía jurídica de unas sentencias arbitrales». *XVIII Congrés d'Hist ria de la Corona d'Aragó*. València, 2004. Vol. 2. València: Universitat de València/Fundació Jaume II el Just, 2005, p. 1987-2031.
- *Jueces y juicios en el Quijote cervantino*. Alacant: Universidad de Alicante, 2005.
- BERNAREGGI, E.: «Familia monetalis». *Quaderni Ticinesi. Numismatica e antichità classiche*, 3. Lugano: Istituto Editoriale Cisalpino – La Goliardica, 1974, p. 177-191.
- BERNAT VISTARINI, A.: *Enciclopedia de emblemas españoles ilustrados*. Madrid: Akal, 1999.
- BIRINGUCCIO, V.: *Pirotechnia*. Cambridge (Massachusetts)/Londres: American Institute of Mining and Metallurgical Engineers, 1966.
- BIROCCI, E.: *Zecche e monete della Sardegna nei periodi di dominazione aragonese-spagnuola*. Càller: Edizioni 3T, 1952.
- BISSON, TH. N.: «Las finanzas del joven Jaime I (1213-1228)». *Jaime I y su  poca. X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Vol. 2. Saragossa: 1979, p. 161-208.
- *Conservation of coinage. Monetary exploitation and its restraint in France, Catalonia and Aragon. c. A. D. 1000-c. 1225*. Oxford: Clarendon Press, 1979.
- «Els  r gens de l'impost sobre la moneda a Catalunya: una reconsideració». *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 16-17. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1996, p. 301-310.
- BLANCHET, A.: «Sceau de la monnaie d'Orvieto». *Revue Numismatique*. Paris: Société Française de Numismatique, 1894, p. 428-432.
- BOADA, J. «Els encunyats mallorquins del Museo de la Casa de la Moneda». *Acta Numism tica*, 40. Barcelona, 2010, p. 165-193.
- BOADA, J.; ORELL, J.: «Apunts sobre les diverses ubicacions de la seca de Mallorca (segles XIII-XV)». *Acta Numism tica*, 43, 2013, p. 85-93.
- BODEGA, F.; SEGOVIANO, J. M.: «Estudio de las pilas ponderales del Museo Casa de la Moneda (Madrid)». *Numisma*. 247. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 2003, p. 105-132.

- BOFARULL, P. de (ed.): *Ordinacions de la casa del rei*. CO.DO.IN. Vol. 5. Barcelona: Archivo de la Corona de Aragón, 1850.
- BOFARULL, P. de (ed.): *Procesos de las antiguas cortes y parlamentos de Cataluña, Aragón y Valencia custodiados en el Archivo General de la Corona de Aragón*. CO.DO.IN. Vol. 6. Barcelona: J. E. Montfort, 1850.
- BOFARULL, M. de (ed.): *Proceso contra el rey de Mallorca D. Jaime III mandado formar por D. Pedro IV de Aragón*. CO.DO.IN. 3 vol. (29-31). Barcelona: Archivo de la Corona de Aragón, 1866.
- BOIS CHATELERAUT, M. du: *Grabados que representan las diferentes máquinas que se emplean para la fabricación de monedas a Volante, construidas en Venecia para el servicio de la Serenísima República. Presentadas a S. A. R. monseñor el infante don Felipe, duque de Parma etc.* Parma: J. Antonio Gozzi, 1757. [Edición facsímil con traducción de los textos italianos al castellano en Madrid: Casa de la Moneda, 1984].
- BOIZARD, J.: *Traité des monoyes*. 2 vol. París: Jacques le Febvre, 1711.
- BOMPAIRE, M.: «Florin d'or à légende FRANRIA, frappé à Perpignan». *Bulletin de la Société Française de Numismatique*. 1, gener. París: Société Française de Numismatique, 1996, p. 20-24.
- BOMPAIRE, M.; DUMAS, F.: *Numismatique médiévale: monnaies et documents d'origine française*. Turnhout, Brepols, 2000.
- BONET, A.: *Figuras, modelos e imágenes en los tratadistas españoles*. Madrid: Alianza, 1993.
- BONNEY, R.: *The Rise of the Fiscal State in Europe, c. 1200-1815*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- BORONAT, M. J.: *La política d'adquisicions de la Junta de Museus 1890-1923*. Barcelona: Junta de Museus de Catalunya/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- BORRÀS, P. de A.: «Inventarios de la Seca de Mallorca». *Boletín de la sociedad Arqueológica Luliana*, 10, 1885, p. 1-2.
- BOSCH, A.: *Summari, index o epitome dels admirables i nobilissims títols de honor de Cathalunya, Rossello y Cerdanya y de les gracies, privilegis, prerrogatives, preheminiencies, llibertats, e immunitats gosan segons les propies, y naturals lleys*. Perpinyà: Pere Lacavalleria, 1628. [Facsímil Barcelona-Sueca: Curial, 1974]
- BOTET SISÓ, J.: *Les monedes catalanes*. 3 vol. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1908-1911.
- BRETONE, M.: «Consortium» e «communio». Nàpols: Jovene, 1960.
- BROWN, E. A. R.: «Cessante causa and the taxes of the last capetians: the political applications of a philosophical maxim». *Studia Gratiana*

post octava decreti saecularia collectanea historiae iuris canonici, xv. Roma: Institutum Iuridicum Universitatis Studiorum Bononiensis, 1972, p. 565-587.

BROWN, H. W.: «The Medieval Mint of Cairo: Some aspects of mint organisation and administration». MAYHEW, N., J.; SPUFFORD, P. (ed.) *Later Medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques*. Oxford: BAR International Series 389, 1988, p. 30-38.

BRUGUERA, M.: *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Catalunya en 1713 y 1714, con las causas del levantamiento de Cataluña contra Felipe V, y consiguiente proclamación del Archiduque Carlos de Austria, abandono de este, tratado de Utrech, y demás pormenores, convenientemente detallados, hasta la definitiva instalación de los Borbones en España, despues de vencidos los valientes catalanes, escrita y recopilada por D. Mateo Bruguera, pbro. protonotario apostólico, benemérito de la Santa Sede, académico de los Quirites romanos y de número de la Real de Bellas Letras de Barcelona*. 2 vol. Barcelona: Luis Fiol y Gros, 1871-1872.

BRUNIQUER, E. G.: *Rúbriques de Bruniquer. Ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona*. 5 vol. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1912-1915.

BUDELIUS. *De monetis et re numaria*. Colònia: Iohannem Gymnicum, 1591, p. 118-124

BULBENA, A.: *La dansa de la mort*. Barcelona: Francesc X. Altés, 1903.

CABAÑAS, M. D.: «Notas sobre los monederos de Cuenca en el siglo xv». *En la España medieval. Estudios en memoria del profesor D. Salvador de Moxó*. Vol. 2. Madrid: Universidad Complutense, 1982, p. 183-209.

CABRERA DE CÓRDOBA, L.: *Relación de las cosas sucedidas en la corte de España desde 1599 hasta 1614*. Madrid: Imprenta de J. Martín Alegría, 1857.

CALASSO, F.: «Causa legis. Motivi logici e storici del diritto comune». *Annali di storia del diritto. Rassegna internazionale. Scritti di Francesco Calasso*. Vol. IX, 1965, p. 155-168.

— *Introduzione al diritto comune*. Milà: Giuffrè, 1970

CALDERÓ, M. de: *Sacri Regii Criminalis Concilii Cathaloniae decisiones*. Primera part. Barcelona: Antoni i Baltasar Ferrer, 1686.

CALLÍS, J.: «Margarita fisci». *Margarita Fisci, accesse re eiusdem Viridarii militiae, praerogativae militaris ac De moneta tractatus*. Tom 1. Barcelona: Guardiola, 1556, p. 3-136.

- CALLÍS, J.: «Tractatus de moneta». *Margarita Fiscí, accesse re eiusdem Viridarii militiae, praerogativae militaris ac De moneta tractatus*. Tom 1. Barcelona: Guardiola, 1556, p. 197-204.
- «Extragravatorium curiarum». *Margarita Fiscí, accesse re eiusdem Viridarii militiae, praerogativae militaris ac De moneta tractatus*. Tom 2. Barcelona: Guardiola, 1556, p. 3-77.
- CAMÓS, L.: «La casa de la seca de Barcelona». *Barcelona. Divulgación Histórica*. Vol. V. Barcelona: Publicaciones del Instituto Municipal de Historia, p. 106-110.
- CAMPANER, A.: *Numismática balear. Descripción histórica de las monedas de las islas baleares acuñadas durante las dominaciones púnica, romana, árabe, aragonesa y española*. Palma de Mallorca: Pedro José Gelabert, 1879.
- CAMPS, J. de.: *El Decret de Nova Planta*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1963.
- CANELLAS, A., «Fuentes de los Anales de Zurita. El proceso de los monederos falsos de Tarazona de 1267». *Homenaje a don José María Lacarra de Miguel en su jubilación del profesorado*. Vol. 2. Saragossa: Anubar, 1977, p. 263-277.
- CANNING, J. P.: «The corporation in the political thought of the italian jurist of the thirteenth and fourteenth centuries». *History of Political Thought*. Vol. 1. Issue 1. Exeter: Imprint Academia, 1980. p. 9-32.
- CANTO, A.: «Ibn Jaldún y la moneda». *Ibn Jaldún. El Mediterráneo en el siglo XIV. Auge y declive de los Imperios*. Sevilla: Fundación el legado andalusí, 2006. p. 234-239.
- CANTO, A.; RODRÍGUEZ, I.: «La moneda en época de Alfonso X». *Alfonso X el Sabio*. Murcia: Región de Murcia/Ayuntamiento de Murcia/CAM, 2009, p. 76-89.
- CAPMANY, A. de.: *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*. Barcelona: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, 1961.
- CARRERA, J.: *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII*. 4 vol. Barcelona: Bosch, 1946-1947.
- *La Lonja de Mar y los cuerpos de comercio de Barcelona*. Barcelona: Bosch, 1953.
- CARRERAS CANDI, F.: *Geografía general de Catalunya. La ciutat de Barcelona*. Barcelona: Albert Martín, 1916.
- «Monedas del Urgellet (La Seu y Organyà)». *Miscelánea Histórica Catalana*. II. Barcelona: Casa de la Caritat, 1918, p. 67-96.

- CARTIER, E.: «Règlement fait par les ouvriers et monnoyers des monnaies royales de France». *Revue numismatique*. 1. París: Dézairs imprimeur, 1846, p. 367-392.
- CASES, L.: *Inventari de l'Arxiu de Protocols de Barcelona. II. Segle XVI*. Barcelona: Fundació Noguera, 2003.
- CASTÁN, G.: *Política económica y poder político. Moneda y fisco en el reinado de Alfonso X el Sabio*. Valladolid: Junta de Castilla y León, 2000.
- CASTELLACCIO, A.: *Aspetti di storia italo-catalana*. Sàsser: Diesse, 1983.
- *Economia e moneta nel Medioevo mediterraneo*, Olbia: Taphros, 2005.
- Catálogo del patrimonio arquitectónico histórico-artístico de la ciudad de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1987.
- Catálogo de tapices del Patrimonio Nacional, s. XVI*. Vol. 1, Madrid: Patrimonio Nacional, 1986.
- CATEURA, P.: «La administración de justicia en la ciudad de mallorca en la época de Pedro el Ceremonioso». *La ciudad hispánica durante los siglos XIII-XVI. Actas del coloquio celebrado en La Rábida y Sevilla del 14 al 19 de septiembre de 1981*. Vol. 2. Madrid: Universidad Complutense, 1985. p. 1301-1319.
- CAUNEDO, B.; CÓRDOBA DE LA LLAVE, R.: *El arte del algarismo. Un libro castellano de aritmética comercial y de ensayo de moneda del siglo XIV*. (Ms. 46 de la Real Colegiata de San Isidoro de León). Lleó: Junta de Castilla y León, 2000.
- CERVANTES, M. de: *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*. 2 vol. Madrid: Cátedra, 1987-1988.
- CHAPONNIÈRE, J. J.: «De l'institution des ouvriers monnoyers du Saint Empire Romain, et de leurs parlements». *Mémoires et documents publiés par la Société d'histoire et d'archéologie de Genève*. Tom 2. Part 1. Ginebra: Société d'Histoire et d'Archéologie de Genève, p. 28-94.
- CLIMACHUS, J.: *Dansa de la mort*. Barcelona: Sallent, 1946.
- CLUA, M.: «Una peça de balança trobada al Turó del Montgròs (El Brull, Osona)». *Seminari eines i instruments metàl·lics medievals (s. V-XV dC)*. Roda de Ter: Museu Arqueològic de l'Esquerda, 2003, p. 76-79.
- «Testimonis materials de la Seca de Barcelona». ESTRADA-RIUS, Albert (ed.). *XVII Curs d'Història Monetària Hispànica. Revolució industrial i producció monetària. La Seca de Barcelona i el seu context*. Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2013, p. 85-108.

- COARELLI, F.: «Moneta. Le officine della zecca di Roma tra repubblica e impero». *Annali dell'Istituto Italiano di Numismatica*, 38-41. Roma: Istituto Italiano di Numismatica, 1994, p. 23-66.
- COLÓN, G.; GARCIA, A. (ed.): *Llibre del Consolat de Mar*. Barcelona: Fundació Noguera, 2001.
- COLSON, A.: *Recherches sur les monnaies qui ont eu cours en Roussillon*. Perpinyà: J. B. Alzire, 1853.
- CONTAMINE, PH. (ed.): *La economía medieval*. Madrid: Akal, 2000.
- COOK, B. J.: «Coining dies in medieval England». *The Numismatic Chronicle*, 160. Londres: The Royal Numismatic Society, 2000, p. 219-247.
- COOPER, D. R.: *The Art and Craft of Coinmaking. A History of Minting Technology*. Londres: Spink, 1988.
- CÓRDOBA DE LA LLAVE, R.: «Un recetario técnico castellano del siglo xv: el manuscrito H490 de la Facultad de Medicina de Montpellier». *En la España medieval*, 28. Madrid: Universidad Complutense, 2005, p. 7-48.
- *Ciencia y técnica monetarias en la España bajomedieval*. Madrid: Fundación Juanelo Turriano, 2009.
- CORELLA, P.: «Dos planos de la Casa Real de la Moneda obra de José de Arroyo», *Archivo español de arte*, Madrid: CSIC 271 (julio/ setembre 1995), p. 317-320.
- CORNUDELLA, R., «Notes sobre el gravador siscentista Ramon Olivet», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 13. Barcelona, 1995, p. 203-228.
- COROMINES, J.: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. 10 vol. Barcelona: Curial/La Caixa, 1980-2001.
- Cortes de los antiguos reinos de León y de Castilla*. Tom 2. Madrid: Real Academia de la Historia, 1863.
- Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña. Cortes de Cataluña*. 26 vol. Madrid: Real Academia de la Historia, 1896-1927.
- COSTA, P.: *Iurisdictio: semantica del potere politico nella pubblicistica medievale (1100-1433)*. Milà: Giuffrè, 1969.
- Costums de Tortosa* = MASSIP, J. (ed.): *Costums de Tortosa*. Barcelona: Fundació Noguera, 1996.
- CRUSAFONT, M.: *Numismática de la Corona catalano-aragonesa medieval (785-1516)*. Madrid: Vico, 1982.
- «Jaume III de Mallorca (1324.1343), veritable creador del florí català». *Acta Numismática*, 15. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1985, p. 203-217.

- CRUSAFONT, M.: *Barcelona i la moneda catalana*. Barcelona: Caixa de Pensions, 1989.
- *La moneda catalana local (s. XIII-XVIII)*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics/Diputació de Barcelona, 1990.
 - *Acuñaciones de la corona catalano-aragonesa y de los reinos de Aragón y Navarra: medievo y tránsito a la Edad Moderna*. Madrid: Vico-Segarra, 1992.
 - *Història de la moneda catalana*. Barcelona: Crítica, 1996.
 - *Pesals monetaris de la corona catalanoaragonesa*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1999.
 - «Troballa dels cingles del Bertí». *Acta Numismàtica*, 30. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2000, p. 168-170.
 - «Troballa del Bruc». *Acta Numismàtica*, 30. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2000, p. 171-174.
 - *Història de la moneda de la Guerra dels Segadors (Primera República Catalana) 1640-1652*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2001.
 - «Sardenya: varietat inèdita de Pere III i possibles emissions rebels». *L'Ardit*, 20. Barcelona: Cercle Filatèlic i Numismàtic de Barcelona, 2004, p. 21-26.
 - *Catàleg general de la moneda catalana. Països catalans i Corona catalano-aragonesa (s. v aC - s. xx dC)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2009.
- CRUSAFONT, M.; COMAS, R.: *El florí d'or català: Catalunya, València, Mallorca*. Barcelona: ANE/IEC, 1996.
- CRUSAFONT, M.; TRILLA, E.: «Emissió inèdita de Pere, senyor de Mallorca (c. 1233)». *Acta Numismàtica*, 35. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2005, p. 57-66.
- CYADC-1495 = *Constitucions y altres drets de Cathalunya [compilació de 1495]*. Barcelona: Base, 2004. [Edició facsímil]
- CYADC-1588-1589 = *Constitucions y altres drets de Catalunya compilats en virtut del cap. de cort xxiiii de las corts per la S. C. y Rey al Majestat del rey don Philip nostre senyor celebrada en la vila de Montso any MDLXXXV*. 3 vol. Barcelona: s. n., 1588-1589.
- CYADC-1704 = *Constitucions y altres drets de Catalunya compilats en virtut del capítol de cort LXXXII de les corts per la S. C. y R. majestat del rey Philip IV nostre senyor celebrada en la ciutat de Barcelona any MDCCII*. 3 vol. Barcelona: Martí/Llopis, 1704.

- DALMASES, N. de: *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500 (aproximació a l'estudi)*. 2 vol. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992.
- DANT: *La Divina Comèdia*, Barcelona: Plaza & Janes, 1980. [Traducció de Josep M. de Sagarra]
- DAY, J.: «Catalan Minting policy in Sardinia in the wake of the conquest, 1324-1331». *Problems of the medieval coinage in the Iberian area*. Vol. 2. Avilés: Sociedad Numismática Avilesina/Instituto de Sintra, 1986, p. 389-400.
- DESCLOT, M. *Crònica*. Barcelona: Barcino, 1949-1951. [Edició a cura de M. Coll i Alentorn]
- *Llibre del rei en Pere*. Barcelona: Barcino, 2010. [Edició a cura de Stefano M. Cingolani]
- DHÉNIN, M.; NONY, D.: «Un atelier de faux monnayeurs du xviie s. a Despeñaperros (Jaén)». *Acta Numismàtica*, viii. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1978, p. 207-212.
- Dietaris de la Generalitat de Catalunya*. 10 vol. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1997-2007
- DIEUDONNÉ, A.: *Manuel des poids monétaires*. París: Florange/Ciani, 1925.
- DUBY, G.: *Los tres órdenes o lo imaginario del feudalismo*. Madrid: Taurus, 1992.
- DUMAS, F.: «Materiel de faux monnayeur en Dordogne». *II Simposi Numismàtic de Barcelona*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1980. p. 71-73.
- DUPLESSI, J.: «Les monnaies concurrentes de Henri VI, roi de France et d'Angleterre, et de Charles VII». MAYHEW, N. J.; SPUFFORD, P. (ed.): *Later Medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques*. Oxford: BAR International Series 389, 1988. p. 128-146.
- DURAN SANPERE, A.: *Barcelona i la seva història. La societat i l'organització del treball*. Vol. 2. Barcelona: Curial, 1973.
- DURAN SANPERE, A.; SANABRE, J. (ed.): *Llibre de les solemnitats de Barcelona*. Barcelona: Institució Patxot, 1947.
- DURAND, G.: *Speculum iudiciale*. 2 vol. Aalen: Scientia, 1975. [Edició facsímil de la de Basilea, 1574]
- EHRENKREUTZ, A. S.: «Contributions to the knowledge of the Fiscal Administration of Egypt in the Middle Ages», *Bulletin of the School of Orient and African Studies*, 16. Londres, 1954, p. 502-514. [*Monetary change and economic history in the medieval muslim world*. London: Variorum Reprints, 1992, XIX.]

- EIXIMENIS, F.: *Regiment de la cosa pública*. Barcelona: Barcino, 1927.
- *Doctrina Compendiosa*. Barcelona: Barcino, 1929.
- *Dotzè llibre del crestià*. 2 vol. Girona: Col·legi Universitari de Girona/Diputació de Girona, 1986-1987.
- ELIAS DE MOLINS, A.: «Numismática. 1. Seca de Barcelona. Edificio que antes había pertenecido al Temple, 1328». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*. Vol. V. Madrid: Colegio Nacional de Sordomudos, 1901, p. 815-817.
- EPSTEIN, S. A.: *Wage and Labor Guilds in Medieval Europe*. Chapel Hill/Londres: University of North Caroline Press, 1991.
- ESCUDERO, J. A.: *Curso de Historia del Derecho. Fuentes e instituciones político-administrativas*. Madrid: Solana e hijos, 1995.²
- ESTRADA-RIUS, A.: «Jaume Callís i la caracterització jurídica del Monarca en temps del Magnànim». *XVI Congresso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona. Celebrazioni Alfonsine*. Vol. 1. Nàpols: Comune di Napoli/Paparo, 2000, p. 237-252.
- *Una casa per al General de Catalunya. A propòsit del VI centenari de l'adquisició de la primitiva casa de la Deputació del General de Catalunya a Barcelona, avui Palau de la Generalitat (1400-2000)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2000.
- *Els orígens de la Generalitat de Catalunya (La Deputació del General de Catalunya: dels precedents a la reforma de 1413)*. Tesis doctoral inédita llegida a la Universitat Pompeu Fabra el 30 d'octubre de 2001.
- «La ceca real de Barcelona en la Baja Edad Media. Notas para el estudio de su organización». *Actas del XI Congreso Nacional de Numismática (Zaragoza, 2002)*. Saragossa: Fundación Real Casa de la Moneda, 2003, p. 269-274.
- «El capítol de la seca reial de Barcelona. Notes a propòsit d'un llibre d'actes (1577-1581)». *Estudis Històrics de l'Arxiu de Protocols de Barcelona*, xxii. Barcelona: Col·legi de Notaris de Catalunya, 2004, p. 77-94.
- *La Drassana Reial de Barcelona a l'edat mitjana. Organització institucional i construcció naval a la Corona d'Aragó*. Barcelona: Angle, 2004.
- «La recepción de la ordenanza mallorquina de 1315 en las cecas medievales de la Corona de Aragón. Notas para su estudio». *Actas del XIII Congreso Internacional de Numismática (Madrid-2003)*. Tom 2. Madrid: International Numismatic Commission/Ministerio de Cultura/Museo Arqueológico Nacional, 2005, p. 1319-1325.

- ESTRADA-RIUS, A.: «Alcaldes de la seca *versus* Cònsols de Mar: apunts sobre un conflicte de jurisdiccions». *XVIII Congrés Internacional d'Història de la Corona d'Aragó (València, 2004)*. Tom 1. València: Universitat de València/Fundació Jaume II el Just, 2005, p. 583-593.
- «El Col·legi de la seca reial de Barcelona. Notas para su estudio». *Ius Fugit. Revista de estudios histórico-jurídicos de la Corona de Aragón*. 12. Saragossa: Universidad de Zaragoza/CSIC/Diputación de Zaragoza, 2005, p. 445-461.
 - «Un exemple d'exercici de la regalia monetària a la Corona d'Aragó: el procés d'emissió dels alfonsins d'or de Càller». *Mediae aetatis moneta: la moneda a la Mediterrània medieval*. Barcelona: MNAC, 2006, p. 47-60.
 - «Els col·legis d'obrers i de moneders en els territoris mediterranis de la Corona d'Aragó». *Mediae aetatis moneta: la moneda a la Mediterrània medieval*, Barcelona: MNAC, 2006, p. 71-83.
 - «La representació de la monarquia en la moneda medieval: aproximació al repertori iconogràfic d'una institució». *Mediae aetatis moneta: la moneda a la Mediterrània medieval*. Barcelona: MNAC, 2006, p. 87-96.
 - «Monedas y útiles monetarios en un grabado inédito catalán de 1646: propuesta de identificación». *Numisma*, 250. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 2006, p. 537-554.
 - «Consideracions iconogràfiques a l'entorn d'un gravat atribuït a Ramon Olivet (1646)». *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, XX/2006. Barcelona: Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, 2007, p. 35-49.
 - *La Generalitat de Catalunya a la Drassana Reial de Barcelona en temps d'Alfons el Magnànim*. Barcelona: Museu Marítim de Barcelona, 2008.
 - «Fabricar moneda en temps de guerra: organització i processos de producció a les seques catalanes (1808-1814)». ÍDEM *Monedes en lluita. Catalunya a l'Europa napoleònica*. Barcelona: MNAC, 2008, p. 95-105.
 - «Entre la realidad y el arquetipo: anotaciones en torno a una supuesta representación de la Real Casa de la Moneda de Barcelona». *XIII Congreso Nacional de Numismática (Cádiz, 22-24 octubre de 2007)*. *Numisma*, 253. Madrid, 2009, p. 1083-1093.
 - «La falsificació de la moneda a la Corona d'Aragó medieval». ÍDEM, *La moneda falsa de l'antiguitat a l'euro*. Barcelona. Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2010, p. 42-49.

- ESTRADA-RIUS, A. *La lluita contra la moneda falsa a la Barcelona de Felip II (1598-1621)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2011.
- *El desafío de la moneda falsa en la Barcelona de Felipe III*. Barcelona: AUSA, 2012.
- ESTRADA-RIUS, A. (ed.). *XVII Curs d'Història Monetària Hispànica. Revolució industrial i producció monetària. La Seca de Barcelona i el seu context*. Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2013.
- «La adopción de la prensa de volante en la ceca real de Barcelona durante la guerra de Sucesión (1705-1714)». *Actas del Congreso Nacional de Numismática*. Madrid (en premsa).
- ESTRADA-RIUS, A. (dir.). *Monedes en lluita. Catalunya a l'Europa napoleònica*. Barcelona: MNAC, 2008.
- ESTRADA-RIUS, A. ET ALII: *La moneda falsa de l'antiguitat a l'euro*. Barcelona: MNAC, 2010.
- ESTRADA-RIUS, A. (coord.). *Pellofes & ploms eclesiàstics. Un patrimoni numismàtic per descobrir. XVIII Curs d'Història Monetària Hispànica*. Barcelona: MNAC, 2014.
- EVANGELISTI, P.: «Mercato e moneta nella costruzione francescana dell'identità politica. Il caso catalano-aragonese». *Estratto da Reti Medievali Rivista*, VII 2006/1 (gener-juny), p. 1-20. www.dssg.unifi.it_RM/rivista/saggi/Evangelisti.htm
- «La moneta: istituzione della *res publica* e misura di sovranità concorrenti. Le due facce di un unico bene comune». *Il bene comune: forme di governo e gerarchie sociali nel basso medioevo. Atti del XLVIII Convegno storico internazionale (Todi, 9-12 ottobre 2011)*. Spoleto: Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo, 2012, p. 331-369.
- *Francesc Eiximenis. Il Dodicesimo libro del Cristiano capp. 139-152 193-197*. Trieste: Edizioni Università di Trieste, 2013.
- Exposición de numismática catalana, bajo el alto patronazgo del Ayuntamiento de Barcelona*. Barcelona: Círculo Filatélico y Numismático, 1952.
- FAVIER, J.: *Finance et fiscalité au Bas Moyen Âge*. París: Société d'éditions d'enseignement supérieur, 1971.
- FELIBIEN, A.: *Des principes de l'architecture e de la sculpture, de la peinture, et des autres arts qui en dependent avec un dictionnaire des termes propres à chacun de ces arts*. París: chez Jean-Baptiste Coignard, 1676.
- FERNÁNDEZ, A.; MUNO, R.; RABASCO, J.: *Enciclopedia de la plata española y virreinal americana*, Madrid: Torreangulo, 1985.²

- FERNÁNDEZ DEL CASTILLO, J.: *Tratado de ensayadores*. Madrid: Diego Flamenca, 1623.
- FERRER, J. de: [*Excellentissim Senyor. Los Alcaldes Monaders, Obrers, y demás Officials de la Seca Real de la present Ciutat de Barcelona...*]. Barcelona: s. n., 1678-1684.
- FERRER, M.: *Observantiarum Sacri Regii Cathaloniae Senatus*. Barcelona: Joan Simon, 1608.
- FERRO, V.: *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo, 1987.
- FLORES, M.: «Els sards de les mines de Falset al segle XIV». *Cros Ric*, 2. Bellmunt del Priorat: Ajuntament de Bellmunt del Priorat, 2004.
- FONT RIUS, J. M.: «Orígenes del régimen municipal de Cataluña». *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1985.
- FONT RIUS, J. M.: «La administración financiera en los municipios catalanes medievales». *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1985, p. 611-637.
- FONTANELLA, J. P.: *De pactis nuptialibus sive capitulis matrimonialibus tractatus*. 2 vol. Barcelona: Llorenç Deu, 1612.
- *Decisiones Sacri Regii Senatus Cathaloniae*. 2. vol. Ginebra: Samuelis Choer, 1662.
- FONTANELLA, J. P.; LAUGER: *Memorial en favor dels alcaldes de la seca, en iustificació dels privilegis, i iurisdictio de aquells*. Barcelona: Pere Joan Dexeus, 1646.
- GARCÍA-BELLIDO, M^a. P.: «Moldes procedentes de Salamanca para fundir maravedís de Alfonso VIII». *Numisma*, XXXIII. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1983, p. 227-240.
- GARCÍA CABALLERO, J.: *Theorica y practica de la arte de ensayar oro, plata y vellon rico: danse reglas para ligar, religar, alear y reducir qualesquiera cantidades de oro y plata a la ley del reyno : corrigense las reglas y tables de Juan de Arphe, y aumentanse otras nuevas para mayor claridad de los que quisierens aprender esta facultad*. Madrid: Imprenta de A. Fernández, 1713.
- GARCÍA FONT, J.: *Historia de la alquimia en España*. Madrid: Nairiel, 1976.
- GARCÍA GONZÁLEZ, A.: *Tratado teórico-práctico para conocimiento de las monedas falsas españolas con la historia de los ensayadores y contrastes [...]*. Madrid: Imprenta de D. Gregorio Hernando, 1882.²
- GARCÍA MARÍN, J. M.: *El oficio público en Castilla durante la Baja Edad Media*. Madrid: Instituto Nacional de Administración Pública, 1987.

- GARCÍA LUJÁN, J. A.: «Privilegios de los monederos de la ceca de Toledo». *Numisma*. 150-155. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1978, p. 541-555.
- GARCÍA DE VALDEAVELLANO, L.: *Curso de historia de las instituciones españolas de los orígenes al final de la Edad Media*. Madrid: Alianza, 1986.
- GAZIER, B.; GAZIER, M.: *Or et Monnaie chez Martin de Azpilcueta*, París: Ed. Economica, 1978.
- GINORI CONTI, P.: *Constitutum Artis Monetarium Civitatis Florentie*. Florència: Leo S. Olschki, 1939.
- GIORGIONI MERCURIALI, CL.: «La riorganizzazione della zecca dopo la rivolta di Villa di Chiesa (1355)». *Bollettino storico pisano*, 53. Pisa: Società Storica Pisana, 1984, p. 279-289.
- GONZÁLEZ DÍEZ, E.: *Colección diplomática del concejo de Burgos (884-1369)*. Burgos: Instituto de Estudios Castellanos, 1984.
- GONZÁLEZ SUGRAÑES, M.: *Contribució a la història dels antics gremis dels arts y oficis de la ciutat de Barcelona. Volum primer. Agullers, apotecaris i argenters*. Barcelona: Henrich y Cia, 1915.
- GONZÁLEZ-VARAS, A.: *Consejo y consentimiento en los órganos colegiados canónicos. Su incidencia en el Derecho público secular medieval*. València: Tirant lo Blanch/Universidade de Vigo, 2007.
- GROSSI, P.: *El orden jurídico medieval*. Madrid: Marcial Pons, 1996.
- GUAL, M.: *El primer manual hispánico de mercadería (siglo XIV)*. Barcelona: CSIC, 1981.
- GUDIOL, J.: *Les monedes vigatanes durant la revolta de Catalunya contra Felip IV (1641-1646)*. Vic: Gazeta de Vich, 1925.
- GÜNZBERG, J.: *Los notarios y su organización en Barcelona (siglos XIII-XVI)*. Barcelona: Consejo General del Notariado, 2004.
- HEISS, A.: *Descripción general de las monedas hispano-cristianas desde la invasión de los árabes*. Vol. II. Madrid: Imprenta del Norte, 1867.
- HERNÁNDEZ-CROS, J. E. (dir.): *Catàleg del Patrimoni Arquitectònic Històric-Artístic de la Ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, s. d.
- HERNANDO, J. (ed.): «Tractatus de Origine et natura iure et mutationibus monetarum Nicolás de Oresme (s. XIV)». *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 2. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1981, p. 9-65.
- HERNANDO, J.; VALDEPEÑAS, P.: «Del trenchament de la presó del bisbe. El procés contra Francesc Fonolleda i na Violant, acusats de col·laboració en l'evasió de la presó episcopal de Barcelona de l'any

1413. A.D.B., *Processos* n. 725 (a. 1436)». *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*. 11-12. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1990-1991, p. 75-107.
- HERRERA, A.: «Los obreros de la casa de la moneda de Sevilla, avecindados en Sanlúcar la Mayor, y la defensa de sus privilegios (siglos XV-XVIII). *Cuadernos de Numismática*, 13. Madrid: Numinter S. A., 1979, p. 19-26.
- HESPANHA, M.: *La gracia del derecho. Economía de la cultura en la edad moderna*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1993.
- HUICI, A.; CABANES, M. D.: *Documentos de Jaime I de Aragón*. 5 vol. València-Saragossa: Anubar, 1976-1988.
- IBÁÑEZ, M. et alii: *La colección de útiles de acuñación del Museo de Navarra*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 2003.
- *La moneda en Navarra*. Pamplona: Museo de Navarra, 2001 [cat. exposició].
- IBN KHALDUN: *Introducción a la historia universal (Al-Muqaddimah)*. Mèxic: Fondo de Cultura Económico, 1987.
- IGLESIA, A.: *La creación del Derecho. Una historia de la formación de un derecho estatal español. Manual*. Vol. II. Barcelona: Signo, 1992.
- IGLÉSIES, J.: *Pere Gil, S. I. (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya seguit de la transcripció del Libre primer de la historia Cathalana en lo qual se tracta de Historia o descripció natural, ço es de cosas naturals de Cathalunya*. Barcelona: IEC, 2002.
- ISIDOR DE SEVILLA.: *Etimologías*. Vol. 1. Madrid: BAC, 2000.
- JAUME III DE MALLORCA: *Leyes palatinas*. Palma de Mallorca: Olañeta editor, 1991.
- JOHNSON, C.: *The De moneta of Nicholas Oresme and English Mint Documents*. Edimburg/Londres: Thomas Nelson and sons Ltd., 1956.
- JORBA, X.: «Els encunys de pellofes d'Olot». *Acta Numismàtica*, 38. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2008, p. 199-210.
- JUNYENT, P.: «Fraus monetaris a la Catalunya del segle xv, segons els comptes del receptor dels emolument de la Governació General de Catalunya», *Acta Numismàtica*, 43. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans-Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2013, p. 155-166.
- KLUPFEL, L.: «El règim de la Confederació catalano-aragonesa a finals del segle XIII. V. Les finances». *Revista Jurídica de Catalunya*. Vol. XXXVI. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1930, p. 97-135.

- KÜCHLER, W.: *Les finances de la Corona d'Aragó al segle xv (regnats d'Alfons V i Joan II)*. València: Alfons el Magnànim, 1997.
- KULA, W.: *Las medidas y los hombres*. Madrid: Siglo XXI, 1980.
- L'art gòtic a Catalunya. Pintura: de l'inici a l'italianisme*. Vol. 1. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2005.
- La médaille au temps de Louis XIV*. París: Monnaie de Paris, 1970.
- LADERO, M. A.: *Fiscalidad y poder real en Castilla (1252-1369)*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1993.
- LALINDE, J.: *La institución virreinal en Cataluña 1471-1716*. Barcelona: Instituto Español de Estudios Mediterráneos, 1964.
- «La purga de taula». *Homenaje a Jaime Vicens Vives*. Vol. 1. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1965, p. 499-523.
- *La jurisdicción real inferior en Cataluña: corts, veguers, batlles*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona/Museu d'Història de la Ciutat, 1966.
- *La persona y la obra del jurisconsulto vicense Jaume Callís*. Vic: Il·lustre Col·legi d'Advocats de Vic, 1980.
- LANGHOLM, O.: *Economics in the Medieval Schools. Wealth, Exchange, Value, Money and Usury according to the Paris Theological Tradition 1200-1350*, Nova York/Leiden/Colònia, 1992.
- LE GENTILHOMME, P.: «L'institution des monnoyers du serment d'empire dans le royaume d'Arles et de Vienne et ses filiales en France de 1343 a 1541». *Position des thèses soutenues par les élèves de la promotion de 1931 pour obtenir le diplôme d'archiviste paleographe*. París: Les Presses Universitaires de France, 1931.
- LECOY DE LA MARCHE, A.: *Les relations politiques de la France avec le royaume de Majorque: iles Baléares, Roussillon, Montpellier, etc.* 2 vol. París: Leroux, 1892.
- LEVY, A. H.: «The making of coin dies». *Israel Numismatic Journal, Studies in Memory of Paul Balog*, 10. Jerusalem: Israel Numismatic Society, 1988-1989, p. 137-141.
- Libro de la Confraría de Santiago*. Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca, 1977. [Edició facsímil]
- Llibre del Consolat de Mar* = COLÓN, G.; GARCÍA, A. (ed.): *Llibre del Consolat de Mar*. Barcelona: Fundació Noguera, 2001.
- Lo remey que proposen los senyors consellers de Barcelona per a remediare la necessitat que tenen en Catalunya de moneda de plata*. Barcelona, s.d.

- LÓPEZ, R. S.: «Continuità e adattamento nel medio evo: Un millennio di storia delle associazioni di monetieri nell'Europa meridionale». *Studi in onore di Gino Luzzatto*. Vol. II. Milà: Giuffrè, 1950, p. 74-117.
- «An aristocracy of Money in the Early Middle Ages». *Speculum. A Journal of Medieval Studies*. Vol. 28, issue 1. Cambridge (Mass.): Mediaeval Academy of America, 1953, p. 1-43.
- LOT, F.; FAWTIER, R.: *Histoire des institutions francaises au Moyen Âge*. Tom II: *Les institutions royales*. París: Presses Universitaires de France, 1958.
- LUCCA, PT. de: «De regimine principum continuatio». *S. Thomae Aquinatis opera omnia ut sunt in indice thomistico additis 61 scriptis ex aliis medii aevi auctoribus*. Vol. 7. Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-holboog, 1980, p. 550-570.
- LLOBET, J. M.: «Les monedes i pallofes de Cervera». *Acta Numismàtica*, 3. Barcelona: Círculo Filatélico y Numismático, 1973, p. 209-242.
- «Les trameses cerverines de moneda retallada a la seca de Barcelona». *Acta Numismàtica*, VIII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1978, p. 191-197.
- «Francí Tarroja, argenter de Cervera i oficial de la seca de Barcelona». *Symposium numismàtico de Barcelona*. Vol. 2. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1979, p. 353-355.
- LLOBET, J. M.: «La Taula de Canvi» de Cervera y su entorno socio-económico (1599-1715). Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1985.
- LLOBET, J. M.: «Documents per a la història del contrast de la moneda a Cervera (1407-1716). (Primera part)». *Acta Numismàtica*, 28. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1998, p. 157-184.
- LLOBET, J. M.: «Documents per a la història del contrast de la moneda a Cervera (1407-1716). (Segona part)». *Acta Numismàtica*, 29. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1999, p. 135-142.
- LLUÍS I NAVAS-BRUSI, J.: «Notas sobre la legislación y organización de las cecas de Juan II y Enrique IV». *Ampurias. Revista de Arqueología, prehistoria y etnología*, XIII. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1951, p. 135-152.
- «La ordenación de la amonedación en la Corona de Aragón a fines de la Edad Media», *Numisma*, vol. 108/113. Sociedad Iberoamericana de Estudios Numismáticos, 1971. Madrid, p. 9-160.
- MADURELL, J. M.: «Encuadernadores y libreros barceloneses judíos y conversos (1322-1458)». *Sefarad*, XXI. Madrid: CSIC, 1961, p. 300-338.

- MADURELL, J. M.: «Encuadernadores y libreros barceloneses judíos y conversos (1322-1458)». *Sefarad*, xxii. Madrid: CSIC, 1962, p. 345-372.
- «Encuadernadores y libreros barceloneses judíos y conversos (1322-1458)». *Sefarad*, xxiii. Madrid: CSIC, 1963, p. 74-103.
- «Micer Jaume Callís y su biblioteca jurídica». *Anuario de Historia del Derecho Español*, xxxiii. Madrid: Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1963, p. 539-607.
- *Manuscrits catalans anteriors a la impremta (1321-1474): contribució al seu estudi*. Barcelona: Associació Nacional de Bibliotecaris, Arxivers i Arqueòlegs. Delegació de Catalunya i Balears, 1975.
- MAGAROLA, M. J.; VINYES: *Discursus iuris pro iurisdictione Alcaldorum Siccae Monetariae Barcinone contra oeconomum beatissimae Virginis Mariae de Mari eiusdem civitatis Barceinone*. Barcelona: Esteve Liberòs, 1627.
- MANOTE, R. M.; PADRÓS, M. R.; RUIZ, F.: *Guia visual art gòtic*. Barcelona: MNAC, 2005.
- MANTELLIER, P.: «Medaille des monnoyers de Rouen». *Revue Numismatique*, 17. París: Société Numismatique, 1851, p. 59-67.
- Manual de novells ardots, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*. 28 vol. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1892-1975.
- MAÑÉ, M. C.: «Falsificació de moneda a Girona (1314-1315)». *Homeatge a la memòria del prof. Dr. Emilio Sáez. Aplec d'estudis dels seus deixebles i col·laboradors*. Barcelona: Universitat de Barcelona/CSIC, 1989, p. 111-126.
- MARIANA, J. de: *Tratado y discurso sobre la moneda de vellón*. Madrid: Ministerio de Economía y Hacienda/Instituto de Estudios Fiscales, 1987.
- MAROT, T. et alii: *El tesoro de Sant Pere de Rodes. Una ocultació de monedes d'or i de plata a l'inici del segle XVI*. Barcelona: MNAC, 1999.
- MARQUILLES, J.: *Comentaria super usaticis Barchinone*. Barcelona: J. Luschner, 1505.
- MARTÍ, J. M.; NIQUI, L.; CODINA, J.: *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1984.
- MARTÍN-PEÑATO, M^a. J.: «Oficiales y ensayadores de la Ceca de Toledo: sus privilegios». *Gaceta Numismática*, 99/4. Barcelona: ANE, 1990, p. 35-40.
- *La casa de la moneda de Toledo*. Toledo: Caja de Toledo, 1991.
- *La moneda en Toledo. Siglos XVI y XVII*. Toledo: Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha, 2003.

- MARTÍNEZ ELCACHO, A.: «La explotación de la plata en el condado de las montañas de Prades (Tarragona) durante la Baja Edad Media». PUCHE, O.; AYARZAGÜENA, M. (ed.): *Minería y metalurgia históricas en el sudoeste europeo*. Madrid: Sociedad Española para la Defensa del Patrimonio Geológico y Minero y Sociedad Española de Historia de la Arqueología, 2005, p. 357-363.
- «Las ordenanzas promulgadas en 1352 para explotar la plata en el Condado de las Montañas de Prades y Baronía de Entenza». *Historia. Instituciones. Documentos*, 33. Madrid: UNED, 2006, p. 423-433.
 - «*Pro crisis argenti*». *La plata al comtat de les Muntanyes de Prades i baronia d'Entença en època del comte Pere (1342-1358): regulació, gestió i rendiment de les mines de Falset*. 2 vol. Lleida: Universitat de Lleida, 2014. Tesis doctoral inédita.
- MASSIP, J.: *Inventari de l'arxiu històric de Tortosa*. 2 vol. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1995.
- MASSÓ, J.: «Inventari dels béns mobles del rey Martí d'Aragó». *Revue Hispanique*, XII. Nova York: The Hispanic Society of America, 1905, p. 413-590.
- MATEU, F.: *La ceca de Valencia y las acuñaciones valencianas de los siglos XIII al XVIII*. València: Imprenta viúda de Miguel Sanchis, 1929.
- *Catálogo de los ponderales monetarios del Museo Arqueológico Nacional*. Madrid: Cuerpo Facultativo de archiveros, bibliotecarios y arqueólogos, La Revista, 1934.
 - «El vocabulari medieval de l'exercici de la monederia segons documents valencians». Extret del *Butlletí de dialectologia catalana*. Vol. XXIV. Barcelona: Impremta de la Casa d'Assistència, 1937.
 - *Los recursos económicos de Juan II en Lérida y Tárrega, durante las turbaciones del principado en 1465 (documentos inéditos del tesorero general Luis Sánchez*. [Extret de la revista *Hispania*, 8, 1942]
 - *Glosario hispánico de numismática*. Barcelona: CSIC, 1946.
 - *Las acuñaciones barcelonesas de oro de Carlos I y de la introducción del escudo en España*. Barcelona: 1945. [Separata de *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*].
 - «Los privilegios de los monederos en la organización foral del reino de Valencia». *Anuario de Historia del Derecho Español*, xx. Madrid: Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1950, p. 70-136. [Citem la separata de l'article amb paginació independent, p. 1-71]

- MATEU, F.: «La técnica medieval de las acuñaciones monetarias». *Numisma*, 1. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1951, p. 69-74.
- «Notas y documentos sobre la Ceca de Balaguer en 1462 y el numerario de la época, 1458-1479». *Ilerda*, xvi. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1952, p. 7-22.
- «Para la historia monetaria del reinado de Felipe III (A propósito de una falsificación de "cuartos")». *Numisma*, 12. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1954, p. 49-56.
- *Aportación a la historia monetaria del reino de Valencia en el siglo xviii*. València: Instituto Alfonso el Magnánimo, 1955.
- (ed.): *Libre dels privilegis de la seca y casa real de la moneda de Sa Magestat de la ciutat y regne de Valencia los quals se han vertit de lati en romans en lo any de la nativitat del Senyor MDCXXX*. València: Ajuntament de València, 1957.
- «Una versión romance del privilegio de la Ceca de Barcelona de 1339, hecha para la de Valencia en 1369. (Notas diplomáticas referentes al reinado de Pedro el Ceremonioso)». *Numisma*, 66. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1964, p. 21-29.
- «Los contratos de arriendo de las cecas reales. El de Valencia de 1473». *Homenaje a Jaime Vicens Vives*. Vol. 1. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1965, p. 551-557.
- «Relaciones monetarias entre Perpiñán, Gerona y Valencia en el siglo xv». *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*. Girona: Instituto de Estudios Gerundenses, 3, 1948, p. 127-144.
- MATEU, J.: «El *Aureum opus*. Índice de su contenido». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXIV, 2. Madrid: 1958. p. 617-671.
- MATEU IBARS, M. D.: «El *Maestre de la Seca* en la jurisdicción real. Documentos de Francesch Ferrer, de 1408 y 1412, de la de Valencia». *Numisma*, 165-167. Juliol-deseembre. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1980, p. 223-231.
- MATEU VIDAL, E. (ed.): *Ordinacions de la universitat de la vila i terme de Sabadell / segle xvi*. Sabadell: Ajuntament de Sabadell, [1967].
- MAYHEW, N. J.; SPUFFORD, P. (ed.): *Later Medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques*. Oxford: BAR International Series 389, 1988.
- MEYER, N. J. de.: «Une charte de 1502 (1503 n. st.) concernant les privilèges des monnayeurs de Flandre». *Revue belge de numismatique et de sigillographie*, cviii. Brussel·les: Imprimerie Cultura, 1962, p. 209-223.

- MICHAUD-QUANTIN, P.: *Universitas. Expressions du mouvement communautaire dans le Moyen-Âge latin*. París: Librairie philosophique J. Vrin, 1970.
- MIERES, T.: *Apparatus super constitutionibus curiarum generalium Cathaloniae*. Primera part. Barcelona: Sebastiani a Cormellas, 1621.
- MIRAMBELL, M.: «El taller d'un argenter vigatà cinccentista. Inventari dels béns de Pere Navarro (†1548)». *Ausa*, XIX, 144. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 2000, p. 19-34.
- MOLAS, P.: *Economia i societat al segle XVIII*. Barcelona: La paraula viva, 1975.
- MOLINÉ, E.: *L'antich orde judiciari observat en la cort dels consols de la mar de Barcelona. Manuscrit inèdit d'un còdich processal barceloní del segle XV*. Barcelona: Casa de la Caritat, 1917. [Extret de la *Revista jurídica de Catalunya* corresponent als mesos de juny-agost de 1917]
- MONTAGUT, T. de.: *El Mestre racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. 2. Vol. Barcelona: Fundació Noguera, 1987.
- *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya (Des dels seus orígens fins a la reforma de 1413)*. Barcelona: Sindicatura de Comptes de Catalunya, 1996.
- MONTAGUT, T. de; FERRO, V.; SERRANO, J.: *Historia del dret català*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 2001.
- MORLÀ, M.: *Por la iurisdicción del colegio y casa real de la seca de la ciudad de Valencia*. València: Juan Bautista Marçal, 1637.
- MUGUETA, I.: «Política monetaria en Navarra bajo el reinado de los primeros Evreux (1328-1349)», *En la España Medieval*, 27. 2004, p. 77-104.
- MURRAY, G. *Guía de las cecas españolas*. Segòvia: Euromint, 2003.
- «El vellón de molino y la mecanización a la segoviana de las cecas castellanas (1660-1664)». [Edició digital disponible a http://www.segoviamint.org/espanol/articulos/el_vellon_de_molinoy_la_mecaniza.htm]
- MURRAY, G.; IZAGA, J. M.; SOLER, J.: *El Real Ingenio de la moneda de Segovia. Maravilla tecnológica del siglo XVI*. Toledo: Fundación Juanelo Turriano, 2006.
- Nueva recopilación de las leyes del Reino*. Valladolid: Lex Nova, 1982 [Edició anastàtica]
- ORESME, N.: *Tractatus de origine, natura, iure et mutacionibus monetarum*. [Vegeu-ne una edició llatina i la traducció a l'anglès a: JOHNSON. *The De moneta...* i una edició castellana a: HERNANDO, *Tractatus de origine...*]

- ORTIZ DE ZÚÑIGA, D.: *Anales eclesiásticos y seculares de la muy noble y muy leal ciudad de Sevilla*. Tom 2. Madrid: Imprenta Real, 1795.
- PANVINI ROSATI, F.: «La tecnica monetaria altomedievale». *Artigianato e tecnica nella società dell'alto medioevo occidentale*. XVIII Settimana di Studio del centro di studio sull'Alto Medioevo, 2-8 aprile 1970, Spoleto. Vol. 2. Spoleto: Presso la Sede del Centro, 1971, p. 713-748.
- PARADALTAS, F.: *Memoria acerca de la antigüedad y utilidad de la casa de moneda de Barcelona*. Barcelona: Impremta de Tomás Gaspar, 1845.
- PASCUAL, L.: *Documentos de Enrique II. Colección de documentos para la historia del reino de Murcia*. Vol. VIII. Murcia: Academia Alfonso X el Sabio/CSIC, 1983.
- PASSOLA, J. M.: *Els orígens de la Banca Pública: les taules de canvi municipals*. Sabadell: AUSA, 1999.
- PELLICER, J.: «Aportació a l'estudi dels mestres de la moneda a les seqües de la corona (confederació) catalano-aragonesa fins a 1500». *Numisma*, 120-131. Madrid: Sociedad iberoamericana de estudios numismáticos, 1973-1974, p. 441-447.
- *Glosario de maestros de ceca y ensayadores (siglos XIII-XX)*. Madrid: Museo Casa de la Moneda, 1997.²
- PERARNAU, J.: «Una còpia del llibre de privilegis de la ceca de Barcelona». *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 10. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1991, p. 334-338.
- «L'Allocutio Christini ... d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text». *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 11. Barcelona: Claret, 1992, p. 7-135.
- «L'Ars catholicae philosophiae (primera redacció de la Philosophia catholica et divina), d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi del text», *Arxiu de textos catalans antics*, 10. Barcelona, 1991, p. 7-223.
- PERE EL CERIMONIÓS: *Crònica*. Barcelona: Edicions 62/La Caixa, 1995.
- PERELLÓ, A. M.: *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- PERES, D.: *História dos moedeiros de Lisboa como classe privilegiada*. 2 vol. Lisboa: Academia Portuguesa da História, 1964 y 1965.
- PÉREZ DE VARGAS, B.: *De re metallica, en el qual se tratan muchos y diversos secretos del conocimiento de toda suerte de minerales*. Madrid: Pierres Cosín, 1569.
- PÉREZ SINDREU, F.: *La casa de la moneda de Sevilla. Su historia*. Sevilla: Publicaciones de la Universidad de Sevilla/Fundación Fondo de Cultura de Sevilla, 1992.

- PÉTIGNY, J. de: «Privilèges des monnoyers de Blois». *Revue Numismatique Française*, 1. París: P.-J. Merckx, 1840. p. 273-287.
- PIOT, J. CH.: «Ancienne administration monétaire de la Belgique». *Revue de la Numismatique Belge*, 1. Brussel·les: Societé Royal de Numismatique Belge, 1842, p. 26-76.
- PLANA, J.: «La llei de la plata a l'edat mitjana». *Anuario de Estudios Medievales*, 16. Barcelona: CSIC, 1986, p. 369-390.
- PLANES, R.: *La descripció dels arxius municipals catalans fins a la fi del segle XIX: l'arxiu de la ciutat de Solsona*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1993.
- POMINI, R.: *La «causa impositionis» nello svolgimento storico della dottrina finanziaria*. Milà: Giuffrè, 1972.
- PONS, A.: «Constitucions e ordinacions del regne de Mallorca (continuació)». *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 23. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1930-1931, p. 13-17.
- Psalterium glosatum: salterio anglo-catalán*. Barcelona: Moleiro, 2004-2006. [Edició facsímil]
- PTOLOMEO = LUCCA, PT. de.
- PUJADES, J.: *Crónica universal del principado de Cataluña escrita en el siglo XVII por Gerónimo Pujades*. 8 vol. Barcelona: J. Torner, 1829-1832.
- QUAGLIONI, D.: *Politica e diritto nel trecento italiano. Il «De tyranno» di Bartolo di Sassoferrato (1314-1357), con l'edizione critica dei trattati «De Guelphis et Gebellinuis», «De regiminie civitatis» e «De tyranno»*. Città di Castello: Leo S. Olschky, 1983.
- QUETGLAS, B.: *Los gremios de Mallorca. Breve estudio histórico-sociológico de los Colegios de Honorables Menestrales que florecieron en Mallorca desde el siglo XIII hasta el XIX*. Palma de Mallorca: Imprenta Politécnica, 1980.
- RAFOLS, J. F. (dir.): *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña desde la época romana hasta nuestros días*. 3 vol. Barcelona: Millà, 1953.
- RAIMBAULT, M.: «La charte du parlement général des monnayeurs du serment de l'empire, tenu a Avignon en 1489». *Revue Numismatique*, 9. París: Rollin et Feuarent, 1905, p. 76-86.
- RIBALTA, J.: «*Ius cundendi monetam*, sobirania i pactisme a Catalunya. Els problemes jurídics de l'anomenada moneda local catalana». *Initium. Revista Catalana d'Història del Dret*, 1. Barcelona: Associació Catalana d'Història del Dret Jaume de Montjuïc, p. 505-562.
- RIERA, A.: «La aparición de las corporaciones de oficio en Cataluña (1200-1350)». *Cofradías, gremios, solidaridades en la Europa Me-*

- dieval. XIX Semana de Estudios Medievales Estella '92*. Pamplona: Gobierno de Navarra/Departamento de Educación y Cultura, 1993, p. 285-318.
- RIERA, J.: *El cavaller i l'alcavota. Un procés medieval*. Barcelona: Club Editor, 1987.
- RIERA, S.: «El Consell de Cent: creació i desenvolupament del seu règim de govern (1249-1462). *La Barcelona gòtica*. Barcelona: Museu d'Història de la Ciutat, 1999, p. 33-34.
- RIPOLL, A. de: *Variae iuris resolutionis multis diversorum Senatuum decisionibus illustratae: omnia sunt practicabilia, quae hic resoluuntur et quotidianae praxi frequentissima, ubi quamplurimae constitutiones Cataloniae declarantur*. Lió: Iacobi, Andrea et Matthaei Prost, 1630.
- RIPOLL, A. de: *Regalium tractatus*. Barcelona: Gabriel Nogués, 1644.
- RIPOLL, M. E.: *La Seca o Casa de la Moneda de Barcelona. Dels precedents al segle XIX*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2008.
- RIPOLLÈS, P. P.; LLORENS, M. M. et alii: *Els diners van i vénen*. València: Museu de Prehistòria, 1999.
- «La Cova de l'Àguila: un taller de falsificadores de moneda (siglo XVII)». *Numisma*, 233. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 2003, p. 261-293.
- RIQUER, I. de: «Lo canviador de Jordi de Sant Jordi: maldit». *Butlletí de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres*, 45. Barcelona: L'Acadèmia, 1996, p. 239-258.
- RIU, M.: «Pesos, mides i mesures a la Catalunya del segle XIII: aportació al seu estudi». *Anuario de Estudios Medievales*, 26. Barcelona: 1996, p. 825-837.
- RIVERO, C. del: *Segovia numismática. Estudio general de la ceca y de las monedas de esta ciudad*. Segòvia: Heraldo segoviano imprenta de Carlos Martín, 1928.
- ROCA, A. *Arismetica [sic]*. Barcelona: Claudio Bornat, 1565.
- RODRÍGUEZ DE CATALINA, A.: *La antigua ceca de Madrid. Aproximación a su historia*. Madrid, 1980.
- ROLLAND, H.: *Les Corporations de Monnayeurs dans le Midi de la France (XIVe-XVIe). Étude éditée par les soins de l'Institut d'Études Corporatives et Sociales*. París: Cercle d'Éditions Corporatives et Sociales, s. d.
- ROMA, A.: «Monederos lombardos y franceses en las primeras emisiones monetarias de León, Castilla, Aragón y Navarra (1076-1126)». *Numismatica e antichità classiche. Quaderni Ticinesi*, xxxiv. Lugano: Gaggini-Bizzozzero, 2005, p. 377-395.

- ROMA, A.: *La organización de las emisiones monetarias del Reino de León en la Edad Media*. 2 vol. Universitat de Santiago de Compostel·la, 2008. Tesi doctoral inèdita llegida a la Universitat de Santiago de Compostel·la el 2008.
- ROSELL, F. M. (ed.): *Liber Feudorum Maior. Cartulario real que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. 2 vol. Barcelona: CSIC, 1945.
- RUBIÓ, A.: *Documents per a la Història de la Cultura Catalana Medieval*. 2 vol. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000. [Edició facsímil]
- RUBIÓ, A.: *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409). Col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.
- RUBIO VELA, A.: *Epistolari de la València medieval [I]*, València: Institut de Filologia Valenciana, 1985.
- SAGARRA, F. de: «L'arte della incisione nella sigillografia catalana del secolo XIV». *Atti del X Congresso internazionale di storia dell'Arte in Roma*. Roma: Maglioni & Strini, 1922, p. 146-157.
- *Sigil·lografia catalana. Inventari i estudi dels segells de Catalunya*. 4 vol. Barcelona: Ajuntament de Barcelona/Estampa d'Henrich, 1915-32.
- SALAT, J.: *Tratado de las monedas labradas en el principado de Cataluña con instrumentos justificativos*. 2 vol. Barcelona: Antoni Brusi, 1818.
- SANAHUJA, X.: «L'arrendament de les encunyacions d'or a Perpinyà a Pere Blan entre 1352 i 1365». *Acta Numismàtica*, 26. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1996, p. 147-160.
- «Ducats i principats catalans a l'època dels Àustries (1481-1602)». *Acta Numismàtica*, 29. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1999, p. 105-133.
- «Els escuts d'or amb marca B-A són de Barcelona». *L'Ardit*, 14. Barcelona: Cercle Filatèlic i Numismàtic de Barcelona, 2000, p. 33-36.
- «Els pacífics catalans, una moneda amb molta història». *Homenagem a Mário Gomes Marques*. Sintra: 2000, p. 329-340.
- «Rals i croats catalans del segle XVI». *Acta Numismàtica*, 30. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2000, p. 95-130.
- *La moneda municipal a Reus i el seu entorn (s. XV-XVIII)*. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus, 2005.

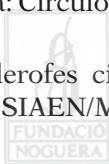
- SANAHUJA, X.: «La moneda municipal de Caldes de Montbui als segles xv i xvi», *Gaceta Numismàtica*, 130. Barcelona: ANE, 1998, p. 37-44.
- SÁNCHEZ, J.; PÉREZ, J.: «Minería y acuñación». LÓPEZ PIÑERO, J. M.^a (dir.): *Historia de la ciencia y de la técnica en la Corona de Castilla. Siglos XVI y XVII*. Vol. III. Salamanca: Junta de Castilla y León, 2002, p. 467-501.
- SÁNCHEZ, M.: *El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya (segles XII-XIV)*. Vic/Girona: Eumo/Universitat de Girona. 1995.
- SÁNCHEZ, M.; ORTÍ, P.: *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya. Els capítols del donatiu (1288-1384)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya/Departament de Justícia, 1997.
- SANTAMARÍA, A.: «Pragmática de Granada: una década de la historia de Mallorca (1495-1504)». *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca*, 670-671. Palma: Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca, 1971, p. 3-72.
- SANTCLIMENT, F.: *Suma de la art de arismètica*. Barcelona: Pere Posa, 1482. [Edició facsímil: ESCOBEDO, J.: *Un incunable científic català: la 'Suma de la art de arismètica' de Francesc Santcliment*. 2 vol. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007]
- SAVÈS, G.; VILLARONGA, L.: «Gros tournois inédit de Jaume roi de Majorque». *Gaceta Numismàtica*. 16. Barcelona: ANE, 1970, p. 34-37.
- SELLWOOD, D. G.: «Medieval minting techniques». *British Numismatic Journal*, 31. Londres: British Numismatic Society, 1962, p. 57-65.
- SENDRA, «Les encunyacions a molí de Carles II a València. 1682-1683». *Acta Numismàtica*, 37. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2007, p. 159-167.
- SERRANO, J. (ed.): *Els Costums d'Orta (1296). Estudi introductori i edició*. Barcelona: Ajuntament d'Horta de Sant Joan, 1996.
- SIERRA, A.: «Privilegios de los monederos de la Casa de la Moneda de Toledo». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 51. Madrid, 1930, p. 407-415.
- SOLDEVILA, F.: «A propòsit del servei del bovatge». *Anuario de Estudios Medievales*, 1. Barcelona: CSIC, 1964, p. 573-587.
- SOLLAI, M.: *Monete coniate in Sardegna 1289-1813*. Sàsser: Gallizzi, 1977.
- SPUFFORD, P.: «Mint organisation in the Burgundian Netherlands in the fifteenth century». *Studies in Numismatic Method presented to Philip Grierson*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

- SPUFFORD, P.: «Mint Organisation in late medieval Europe». *Later medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques. The Eight Oxford Symposium on Coinage and Monetary History*. BAR: Oxford, 1988, p. 7-29.
- *Dinero y moneda en la Europa medieval*. Barcelona: Crítica, 1991.
- «Monetary practice and monetary theory in Europe (12th-15th. centuries)». *Moneda y monedas en la Europa Medieval. XXVI Semana de Estudios Medievales (siglos XII-XV)*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 2000.
- STAHL, A. M.: «The Mint of Venice in the Thirteenth Century». *Later medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques. The Eight Oxford Symposium, on Coinage and Monetary History*. BAR: Oxford, 1988. p. 97-127.
- STAHL, A. M.: *The Mint of Venice in the Middle Ages*. Baltimore: The John Hopkins University Press/The American Numismatic Society, 2000.
- SUÁREZ DE FIGUEROA, C.: *Plaza universal de todas ciencias, y artes, parte traducida de toscano, y parte compuesta [...]*. Perpinyà: Lluís Roure, 1629.
- SUREDA, J.; PÉREZ SÁNCHEZ, A.: *Colección Cambó*. Barcelona, 1990.
- TANGHERONI, M.: *La città dell'argento. Iglesias dalle origine alla fine del Medioevo con un appendice di Claudi Giorgioni Mercuriali*. Nàpols: Liguori, 1985.
- TATJER, M. T.: *La Audiencia Real en la Corona de Aragón: orígenes y primera etapa de su actuación: siglos XIII y XIV*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2009.
- «La potestad judicial del rey. El Consejo del rey en su función de administración de justicia (s. XIII y XIV)». *El poder real en la Corona de Aragón. (Siglos XIV-XVI)*. *Actas del XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Tom 1. Vol. 2. Saragossa: Diputación General de Aragón, 1996, p. 373-388.
- TICCIATI, L.: *L'Ordine dei Mercanti a Pisa nei secoli XII-XIII*. Pisa: GISEM/Edizioni ETS, 1992.
- TINTÓ, M.: *Els gremis a la Barcelona medieval*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona/Delegació de Cultura, 1978.
- *Cartas del baile general de Valencia, Joan Mercader, al rey Fernando de Antequera*. València: Diputació Provincial/CSIC, 1979.
- TODESCHINI, G.: *Un trattato di economia politica francescana: il «De emptionibus et venditionibus, de usuris, de restitutionibus» di Pietro di Giovanni Olivi*, Roma: Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, 1980.

- TORRE, A. de la: «Orígenes de la Deputació del general de Catalunya». *Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la solemne recepción pública de don ===, el día 18 de noviembre de 1923*. Barcelona: Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, 1923.
- TORRES J.: *Ordenanzas medievales sobre fabricación de moneda en Castilla. Edición y análisis del vocabulario técnico*, Madrid: 1988. Tesis doctoral inédita, publicada en CD-Rom en format PDF per la Universidad Complutense de Madrid.
- «El ordenamiento de Cuenca». *Numisma*, 238. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1996. p. 123-146.
 - «Evolución histórica de la fabricación de moneda». *La moneda en Navarra*. Pamplona: Gobierno de Navarra/Caja de Navarra, 2001, p. 257-286.
 - «España. Cecas medievales y modernas del reino de Castilla. Un repaso bibliográfico», *I luoghi della moneta. Le sedi delle zecche dall'antichità all'età moderna. Atti del Convegno Internazionale. Milano 22-23 ottobre 1999*. Milà: Comune de Milano, 2001, p. 287-296.
 - «Las casas de moneda en el reino de Castilla». *Boletín de la Real Academia de la Historia*, vol. 199, quadern III. Madrid: Real Academia de la Historia, 2002, p. 299-330.
 - «La fabricación de moneda en la Edad Media». *XI Congreso Nacional de Numismática*. Saragossa: CSIC, 2002, p. 169-202.
 - «Las cecas romanas y su personal». *Anuario Español de Arqueología*, 76. Madrid: CSIC, 2003, p. 131-152.
 - «Acuñación de moneda. De los talleres ambulantes a las grandes factorías». *Ars mechanicae. Ingeniería medieval en España*. Madrid: Ministerio de Fomento/Fundación Juanelo Turriano, 2008, p. 215-223.
 - «Moneta Caesaris. La ceca imperial de Roma», *Els tallers monetaris: organització i producció*. Barcelona: 2008, p. 89-103.
- TORRES FONTES, J.: «La ceca murciana en el reinado de Alfonso XI». *Les espagnes médiévales aspects économiques et sociaux. Annales de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Nice*. 46. Niça: Les Belles Lettres, 1983, p. 295-313.
- TOUATI, F. O.: *Vocabulaire historique du Moyen Âge*. París: La Boutique de l'histoire, 2000.
- TRALLERO, M. *Breu notícia dels llibres de passantia conservats al Museu d'Història de la Ciutat*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1988.

- TRAMULLAS, J.: *Promptuario y guía de artífices plateros*. Madrid: Impremta de Antonio Marín, 1747.
- TRAVAINI, L.: «Mint Organization in Italy between the Twelfth and Fourteenth Centuries: a Survey». *Later medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques. The Eight Oxford Symposium, on Monetary History*. BAR: Oxford, 1988, p. 39-60.
- (ed.): *I luoghi della moneta. Le sedi delle zecche dall'antichità all'età moderna. Atti del Convegno internazionale 22-23 ottobre 1999*. Milà: Comune di Milano/Regione Lombardia/Università degli Studi di Milano, 2001.
- «La moneta in Italia meridionale e Sicilia dell'XI al XV secolo». CANTILENA, R., GIOVE, T. (ed.): *Museo Archeologico Nazionale di Napoli. La collezione numismatica, per una storia monetaria del Mezzogiorno*. Nàpols: Electa Napoli, 2001, p. 113-117.
- *Monete, mercanti e matematica. Le monete medievali nei trattati di aritmetica e nei libri di mercatura*. Roma: Jouvence, 2003.
- (ed.): *Le zecche italiane fino all'Unità*, 2 vol. Roma: Libreria dello Stato, 2011.
- *Monete e storia nell'Italia medievale*. Roma: Libreria dello Stato, Istituto poligrafo e zecca dello stato, 2007.
- TRAVAINI, L.; BOLIS, A. (ed.): *Conii e scene di coniazione*. Roma: Quasar, 2007.
- TREPO, M. del: *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona catalano-aragonesa*. Barcelona: Curial, 1976.
- TRÉTON, R.: *El llibre de les monedes de Barcelona i dels florins d'or d'Aragó. Compilació redactada per Jaume Garcia, arxiver reial de Barcelona, per a ús de la seca de Perpinyà*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009.
- TURMEDA, A.: *Tuhfa. Argumentari de l'home il·lustrat per a replicar la gent de la creu*. Traducció d'Abderrahim Yacine i Pasqual Chabrera. Barcelona: Vision net, 2012.
- TURULL, M.: *La configuració jurídica del municipi baixmedieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*. Barcelona: Fundació Noguera, 1990.
- TURULL, M.; RIBALTA, J.: «De voluntate universitatis: la formació i l'expressió de la voluntat del municipi: Tàrraga, 1214-1520». *Anuario de Estudios Medievales*, 1. Barcelona: CSIC, 1991, p. 143-231.
- UDINA, F.: «La ceca de Barcelona en tiempos de Fernando de Antequera y de Alfonso el Magnánimo en relación con la situación económica

- de la ciudad». *Numisma*, 34. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1958, p. 37-47.
- UDINA, F.: «Los alfonsinos de oro, primera acuñación de este metal en la Corona de Aragón (1339)». *Numisma*, 29. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1957. p. 9-17.
- *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*. Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón. Vol. 43. Barcelona: Arxiu de la Corona d'Aragó, 1971.
- UDINA, F.: *L'escut de la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1979.
- ULLMANN, W.: *Principios de gobierno y política en la Edad Media*. Madrid: Ed. Revista de Occidente, 1971.
- *Historia del pensamiento político en la Edad Media*. Barcelona: Ariel, 1983.
- «The mediaeval theory of legal and illegal organizations». *Law and Jurisdiction in the Middle Ages*. Londres: Variorum Reprints, núm. 11, 1988.
- URGELL, R.: «La reforma de la Ceca de Mallorca en 1461. Una aportación al estudio del fraude fiscal en la Baja Edad Media», *Botlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, XLV. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1989, p. 147-154.
- VALLEJO, J.: *Ruda equidad, ley consumada. Concepción de la potestad normativa (1250-1350)*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1992.
- VALLS TABERNER, F.: «*Libre apellat Consueta*» de l'antic consell municipal de Barcelona, Barcelona: Impremta Casanovas, 1927. [Extret de la *Revista Jurídica de Catalunya*]
- VICENS VIVES, J.: *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*. 3 vol. Barcelona: Emporium, 1936-1937.
- VILANOVA, A. de: «*L'Allocutio Christini ... d'Arnau de Vilanova*». *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 11. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1992, p. 7-135. [Edició i estudi del text de J. Perarnau]
- VILARET, J.: «Els ardots barcelonins de Felip segon (1598-1621)». *Acta Numismàtica*, 2. Barcelona: Círculo Numismático y Filatélico, 1972, p. 223-227.
- VILASECA, S.; VILASECA, L.: «Pellerofes civiles y eclesiásticas de Reus». *Numisma*, 84-89. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1967, p. 131-142.

- VINYOLES, T.: «Queixes dels pobres presos de la presó de Barcelona (1445)», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 18. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1997, p. 67-88.
- VIOLANTE, C.: «Per la storia economica e sociale di Pisa nel Trecento. La riforma della zecca del 1318». *Bullettino dell Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano*. 66. Roma: Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, 1954, p. 129-175.
- VORAGINE, J. de: *La leyenda dorada*. 2 vol. Madrid: Alianza, 1990.
- WOOD, D.: *El pensamiento económico medieval*. Barcelona: Crítica, 2003
- XAMMAR, J. P.: *Civilis doctrina de antiquitate, et religione, regimine, privilegiis, et praeminentiis inclytae civitatis Barcinonae*. Barcelona: Josep Forcada, 1668.
- ZAFORTEZA, D.: «Venda de la casa de la moneda a favor de l'honor. Pere Descallar en nom del rei, any 1446». *Bolletí de la Societat Luliana*. 24. Palma: Societat Arqueològica Luliana, 1934, p. 29-32.

10. APÈNDIX DOCUMENTAL

10.1. Regestos

1. 1329. Barcelona

Fragment d'un llibre d'obriers de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el pes total dels lingots d'argent lliurats als obrers de la mateixa casa de moneda per a fabricar cospells de diners.

2. [1350]. Juny, 28. Barcelona

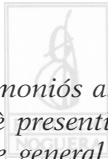
Fragment d'un llibre de deslliurances de moneda de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra els resultats de l'assaig d'una partida de monedes d'argent fabricades a la mateixa casa de moneda.

3. 1353. Setembre, 14. València

Lletra citatòria enviada pel mestre racional als hereus de Pere Vicens, antic mestre de la seca de Barcelona, per tal que retin comptes de l'administració de la Casa de la Moneda efectuada pel causant.

4. 1357. Agost, 6. Cariñena

Requeriment de Pere III el Cerimoniós al mestre i als alcaldes de la Seca Reial de Barcelona perquè presentin en un termini de quinze dies els seus privilegis al batlle general de Catalunya. Aquest darrer en farà una còpia i l'enviarà als consellers de Barcelona.

5. 1357. Agost, 28. Saragossa

Prohibició de Pere III el Cerimoniós perquè ningú no pugui regir simultàniament dos oficis a la Seca Reial de Barcelona.

6. 1358. Novembre, 24

Fragment d'un llibre de deslliurances de moneda de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el lliurament de croats de Barcelona davant dels guardes i altres oficials de la seca.

7. 1359. Setembre, 23. Barcelona

Ordre de Pere III el Cerimoniós a Romeu de Comes, prepòsit de Tarragona, conseller reial i jutge en el litigi que enfronta els consellers de Barcelona amb els moneders de la ciutat, perquè no s'impedeixi als consellers exigir les imposicions als moneders mentre no es decideixi el conflicte.

8. 1359. Desembre, 3. Cervera

Declaració de Pere III el Cerimoniós per la qual estableix que els moneders estan obligats a pagar, entre altres càrregues tributàries, les imposicions de la ciutat destinades a la construcció de les muralles.

9. 1373. Octubre, 3

Acta de l'assaig de la llei dels florins separats de cadascuna de les deslliurances d'aquests a fi de comprovar-ne, davant dels principals oficials de la Seca Reial de Barcelona, l'ajustament als paràmetres legals.

10. [1377]. Novembre, 21

Fragment d'un llibre de moneders de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el lliurament de cospells emblanquits als moneders així com els mateixos cospells encunyats en forma de florins i destinats a ser colorats, la cisalla de les monedes mal encunyades i una mostra de les encunyacions per a comprovar-ne, posteriorment l'ajustament als paràmetres legals.

11. 1390. Setembre, 24. Barcelona

Ordre del rei Joan I el Caçador a Romeu de Feu, argenter de Barcelona, de preparar els trossells i les piles per batre florins a la Casa de la Moneda de Mallorca d'acord amb els que es batien a Barcelona afegint, però, com a marca de seca, la lletra M.

12. 1401. Maig, 26. Barcelona

Declaració de Martí I l'Humà a favor dels moneders de Barcelona en el conflicte jurisdiccional que enfrontava aquests darrers amb els cònsols de mar sobre el coneixement de les causes marítimes en les quals estiguessin implicats moneders...

13. Post 1401. Barcelona

Concessió de Martí I l'Humà als obrers i els moneders de Barcelona de la confirmació i d'una ampliació dels seus privilegis.

14. 1404. Maig, 5. València

Comissió de Martí I l'Humà a Pere Basset, advocat fiscal reial a la ciutat i vegueria de Barcelona, i als seus successors de la resolució dels conflictes de contenció de jurisdiccions existents entre el veguer de Barcelona, els cònsols de mar de Barcelona, els alcaldes de la seca i els altres oficials de la ciutat i vegueria.

15. 1408. Març, 28. Barcelona

Concessió de Martí I l'Humà a Guillem Camprodon, draper de Perpinyà, de la gràcia de ser admès com a moneder de les seques reials.

16. 1437. Maig, 14. Acerra

Concessió d'Alfons IV el Magnànim als obrers i els moneders de la Seca Reial de Barcelona de reunir-se en capítol sense la presència del mestre de la seca.

17. S. d. c. 1459?

Llista amb correspondències metroològiques per a ús de la Cancelleria Reial.

18. 1460. Juliol, 7. Barcelona

Disposició de Joan II el Sense Fe per la qual ordena que les causes mercantils conegudes a la cort dels alcaldes de la seca siguin enjudiciades d'acord amb la normativa mercantil i els estils de cort del Consolat de Mar.

19. 1494. Barcelona

Acta de l'execució de la pena imposada en una sentència de Ferran II el Catòlic a una esclava sarraïna propietat del mestre Miquel Puig, col·legiat de la Seca Reial de Barcelona.

20. [1500]. Novembre, 28. Barcelona

Minuta amb les posicions i vots dels doctors de la Reial Audiència en la conclusió civil del litigi pendent entre el procurador fiscal del rei i els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona sobre l'elecció dels darrers.

21. 1547

Súplica del procurador fiscal de la cort dels alcaldes al governador de Catalunya reclamant la restitució d'un pres que era de la jurisdicció dels alcaldes i provisió positiva de la Reial Audiència sobre la qüestió.

22. 1556. Juliol, 4. Barcelona

Provisió de la Reial Audiència resolent, a instància del procurador fiscal de la cort dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, el lliurament de Miquel Soler, detingut a la presó reial, als alcaldes.

23. 1561. Novembre, 28. Barcelona

Acta aixecada per Pere Joan Calvo, notari substitut de l'escrivà reial de la Seca Reial de Barcelona, de la cerimònia de l'assaig de les mostres de diverses deslliurances de croats celebrada a la mateixa seca davant dels consellers de la ciutat i dels oficials de la Casa de la Moneda.

24. 1564. Setembre, 7. Barcelona

Provisió de Francesc Martí, alcalde major de la Seca Reial de Barcelona, de l'ofici d'escrivà reial de la mateixa casa de moneda a favor de Jaume Sastre, notari de Barcelona.

25. 1567. Octubre, 30. Barcelona

Provisió del Consell Reial en favor dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona en la contenció existent entre la cort d'aquests darrers i la dels cònsols de mar de la mateixa ciutat.

26. 1580. Novembre, 29. Barcelona

Acta de la sessió capitular del Col·legi d'Obrers i de Moneders de Barcelona corresponent al 29 de novembre de 1580.

27. 1644. Setembre, 20. Barcelona

Contracte entre els consellers de Barcelona i Joan Aldabò, fuster, i Gaspar Goget, manyà, per a la construcció d'un molinet per a la fabricació de moneda per a la Seca Reial de Barcelona.

28. Post 1684. Gener, 26. Barcelona

Al·legació jurídica redactada pel jurista Jeroni de Ferrer en favor del Capítol o Col·legi de Moneders i d'Obrers de la Seca de Barcelona per ser elevada al lloctinent de Catalunya a fi d'obtenir del rei una confirmació dels privilegis del col·legi.

29. 1705. Juny, 2. Barcelona

Àpoca de lliurament de diferents instruments de la Seca Reial de Barcelona a l'assentista Benet Verges, que s'ha de fer càrrec de l'emissió de croats de Barcelona

30. 1706. Gener, 23. Barcelona

Assentament de la fabricació de la premsa de volant de la Seca Reial de Barcelona.

31. 1716. Gener, 16

Article 41 del Decret de Nova Planta pel qual Felip V es reserva la regalia de l'encunyació monetària després de la Guerra de Successió.

10.2. Documents¹

[1]

1329. Barcelona

Fragment d'un llibre d'obriers de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el pes total dels lingots d'argent lliurat als obrers de la mateixa casa de moneda per a fabricar cospells de diners.

ACA. RP. MR. 2058, f. [7r].

Suma per tot l'argent en riells qui fo lliurat per obrar als obrés per fer diners menuts de dissapte xxv dies de juyn de l'ayn de mccccxxviii tro per tot dijous xxiii dies de noembre de l'ayn de mccccxxix, axí com en aquestes iii sumes és assumat: dxciii marcs.

Dels quals reteren en obra feta: dxxxv marcs, iii unces, i ternal.

Ítem, en scizalla:²

E axí hageren de levada: ii marcs, v unces, vii ternals, qui valen ii lliures, ix sous, ii diners.

1. Criteris de transcripció:

Accentuem el text segons la normativa actual, que seguim també per a la separació de les paraules, però mantenim les variacions en els topònims i els antropònims, en els mots catalans que no són recollits als diccionaris moderns («dessús dit» / «dessusdit») i en els llatins que presenten vacil·lacions («iam dicta» / «iamdicta»). Utilitzem les majúscules i puntuem segons criteris moderns.

Regularitzem «c» / «ç» davant «a» / «o» / «u». Regularitzem «u» / «v» i «i» / «j» en català; en llatí, mantenim «i» / «j» semiconsonant («iure» / «jure»). Mantenim els usos etimològics de «c» / «t» en català i corregim en llatí segons la pràctica dels copistes medievals. Transcrivim «ll» per «l·l» només quan s'emptra en el català modern.

Desenvolupem les abreviatures segons l'ortografia moderna, excepte «etc.» i els casos en què l'escriu utilitza regularment una altra variant (per ex.: «yn»). En els textos catalans transcrivim «Barcelona», no «Barchinona»; desenvolupem «datt.» en els catalans com a «dada», en els llatins com a «data», però «datum» a [27]. Les abreviacions dels noms, pes i valor de monedes es desenvolupen en català: «diner», «gra», «lliura», «marc», «sou», «ternal», «unça». Al doc. [27] s'han respectat les abreviacions de les parts i divisions dels textos jurídics al·legats, tal com apareixen en l'imprès, en cursiva i sense accentuar.

Indiquem les elisions contemplades per la normativa amb apòstrof; la resta, amb punt volat. Assenyallem les restitucions de les llacunes entre claudàtors [] i les que corresponen a omissions o salts de lectura advertits per l'editor entre parèntesis (); marquem amb <> lletres i mots sobrers. Corregim directament els errors de còpia i indiquem en nota la lectura del manuscrit, així com les principals incidències d'aquest, amb l'excepció dels regests i les crides de mans posteriors.

2. En blanc.

Suma que munten les obres a raó de viii diners per marc, com-tant la levada per obra e abatuts XLIX sous, ii diners per la levada: xv lliures, ix sous, vii diners, òbols.

[2]

[1350]. Juny, 28. Barcelona

Fragment d'un llibre de deslliurances de moneda de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra els resultats de l'assaig d'una partida de monedes d'argent fabricades a la mateixa casa de moneda.

ACA. RP. MR. 1968, f. 19r.

Diluns xxviii dies de juny fou feta deliurança de diners d'argent de: DCLXX marcs.

Qui a raó de LXXII diners per marc deuen bastar ha: ii mil ccccii lliures.

Fóran atrobats febles: iii lliures, xvi sous.

E axí, anadit lo feblatge, bastaran ha: ii mil ccccxv lliures, xvi sous.

Fou atrobat l'asaig: 2/3 gra gras.

Munta so que fou trobat gras: i marc, i unça, vii diners, viii grans.

[3]

1353. Setembre, 14. València

Lletra citatòria enviada pel mestre racional als hereus de Pere Vicens, antic mestre de la Seca Reial de Barcelona, per tal que retin comptes de l'administració de la Casa de la Moneda efectuada pel causant.

ACA. RP. MR. 686 [Llibre de lletres citatòries del MR], f. 162v-163r.

Hereus d'en Pere Viçens, ça enrere maestre de la moneda barcelonesa

Als honrats los hereus d'en Pere Viçens, ça enrere maestre de la moneda barcelonesa, de part d'en Berenguer de Codinachs, etc., salut, etc. Con vosaltres, axí com a hereus dessusdits, siats tenguts de retre compte e rahó a la cort de tot lo temps que-l dit Pere Viçens tench e aministrà lo dit offici del maestrat, per ço de part del dit senyor rey vos dich e us man spressament, sots pena de D morabatins d'or a la

dita cort aplicadors, e de la mia vos prech e us requir que per tot lo mes d'octubre primervinent siats apparellats de retre compte e rahó de la aministració de l'offici del dit maestrat per lo dit Pere Viçens tenguda de tot lo dit temps, lo qual compte vos man de part del dit senyor que liurets e retats ab compliment de cauteles e altres coses al dit compte necessàries a-n Simon dez Puig, scrivà del dit senyor rey en lo dit meu offici, al qual jo he comanat de reebre per mi e en nom meu lo dit compte. E açò per res no mudets ne alonguets. En altra manera certifich-vos que-l senyor rey, passat lo dit terme, faria levar de vostres béns la dita pena, e no-res-menys vos faria d(e)strènyer a retre lo dit compte. Et vaje-us / lo cor que tant de temps ha que la dita aministració és fenida que gran càrrech és a mi, e a vosaltres gran colpa, com los dits comptes tant se són leguiats de retre. Scrita en València, a XIII dies del mes de setembre *anno a nativitate Domini M^oCCC^oL^o tercio*.

[4]

1357. Agost, 6. Cariñena

Requeriment de Pere III el Cerimoniós al mestre i als alcaldes de la Seca Reial de Barcelona perquè presentin en un termini de quinze dies els seus privilegis al batlle general de Catalunya. Aquest darrer en farà una còpia i l'enviarà als consellers de Barcelona.

AHCB. 1G-11: *Llibre Verd*, vol. II, f. 185r.

Quod magister secce et alii de monetaria sive secca Barchinone tradant eorum privilegia baiulo Cathalonie ut ea translatari faciat dictoque domino eorum mitti translata.

Petrus, Dei gracia rex Aragonum, Vallencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, ffdelibus suis magistro et alcaidis aliisque officialibus monete que cuditur in civitate Barchinone, salutem et gratiam. Cum nos ex certa sciencia et ex causa providerimus et velimus quod omnia et singula privilegia et libertates per nos seu predecesores nostros reges illustres vobis seu vestris predecesoribus in dicto officio aut cudicioni dicte monete indulta seu concessa exhibeantur nostro baiulo Cathalonie generali, idcirco vobis et cuilibet vestrum dicimus et mandamus quatinus infra quindecim dies a die recepcionis presencium in antea continue computandos iamdicta privilegia et alias quascumque vobis seu dicto officio libertates indulta seu concessas preffato baiulo Barchinone exhibeatis et presentetis;

quibus presentatis, copiam eorundem per dictum baiulum generalem vel per ydoneum notarium per ipsum ad dicta privilegia translatanda deputandum retineri et eandem ad nos mitti volumus et iubemus. Certificantes vos quod nisi predicta adimpleveritis cum effectu, nos taliter super hiis providebimus quod vos nostris non adhesisse mandatis merito³ penitebitis. Nos enim cum hac eadem mandamus prefato baiulo generali quod, habita a vobis copia premissorum, illam cum exacta diligencia translatari et consiliariis civitatis Barchinone tradi faciat sine mora. Data Caranyene, sexta die augusti anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo. Visa Roma.

[5]

1357. Agost, 28. Saragossa

Prohibició de Pere III el Cerimoniós perquè ningú no pugui regir simultàniament dos oficis a la Seca Reial de Barcelona.

AHCB, 1G-11: *Llibre Verd*, vol. II, f. 186v-187r.

Quod nullus possit duo⁴ officia in secca Barchinone pariter obtine(re).

Nos, Petrus, Dei gracia rex Aragonum, Vallencie, Maioricarum, Sardin(i)e et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, circa bonum statum et conservacionem monete que in civitate Barchinone cuditur, in qua non solum nostri set tocius rei publice regnorum et terrarum nostrarum vertitur non modicum interesse, debita meditatione pensantes, eo potissime quia, ut quorundam fidedignorum relatione perpendimus, nonnulli officiales dicte monete, officiis eis comissis non contenti, ad alia officia anelantes, duo insimul regunt officia, ex quo plurimis negociis involuti defficiunt in utroque, sic serie presentis⁵ duximus ordinandum, videlicet quod nullus ex officialibus ipsius monete possit in eandem⁶ duo officia insimul tenere, regere vel eciam exercere ut melius ac utilius ipsa officia ministrentur, ceterumque ex officialibus antedictis aliqui ex licencia vel concessione nostris possunt per substitutum vel substitutos eis comissa officia exercere, ordinamus et volumus quod dicti officiales licen<cen>ciam huiusmodi obtinentes substitutos ydoneos tenere habeant ad ipsa officia exercenda, et si forte ex dictis substitutis aliquis minus abtus vel insufficiens fuerit

3. Segueix «merito» ratllat.

4. Segueix «s» ratllat.

5. Segueix «presentis» ratllat.

6. Segueix «in ean» ratllat.

adinventus, predictus officialis substitutum suum amoveat et alium de consilio baiuli Cathalonie generalis qui nunc est vel / fuerit in officio sibi comisso ponere teneatur. Hanc itaque provisionem nostram durare volumus quamdiu de nostro processerit beneplacito voluntatis et non ultra. Mandantes officialibus supradictis quod hanc provisionem nostram teneant firmiter et observent ut superius continetur. In cuius rei testimonium presentem cartam nostram inde fieri et sigillo nostro pendenti iussimus comuniri. Data Cesarauguste, vicesima octava die augusti anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo nostrique regni vicesimo secundo. Visa Roma.

[6]

1358. Novembre, 24

Fragment d'un llibre de deslliurances de moneda de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el lliurament de croats de Barcelona davant dels guardes i altres oficials de la seca.

ACA. RP. MR. 1972/2, f. 1r.

MCCCLVIII

Primer mes.

En nom de nostre senyor Déu e de la verga madona santa Maria e de mon senyor sent Francesch e de tots los sans, comense lo libre primer de daliurançes jo, Guillem Visens, mestre per lo senyor rey de la moneda qui-s bat en Barcelona, en la forma qui-s sagex:

Primerament, disapte a xxiiii dies del mes de noembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor MCCCLVIII, en presència dels honrats en Romeu de Busquets e-n Ramon Sarovira, guardes de la moneda, e d'en Guillem Visens, mestre de la dita moneda, e d'en Francesch Salmonia, lochtinent d'en Guillem de Belvahí,⁷ escrivà per lo senyor rey en la dita moneda, e d'en Matheu Descol, escrivà del mestre, fo feta daliurançe de diners d'argent de: cccxxxix marcs.

(...)

7. «bolvahj».

[7]

1359. Setembre, 23. Barcelona

Ordre de Pere III el Cerimoniós a Romeu de Comes, prepòsit de Tarragona, conseller reial i jutge en el litigi que enfronta els consellers de Barcelona amb els moneders de la ciutat, perquè no s'impedeixi als consellers exigir les impositcions als moneders mentre no es decideixi el conflicte.

AHCB. 1G-11: *Llibre Verd*, vol. II, f. 194v.

Quod consiliarii Barchinone non impediatur de habendo contributionem a monetariis Barchinone impositcionum et aliorum dicte civitatis.

Petrus, (Dei) gracia rex Aragonum, Vallencie, Maioricensis, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, dilecto consiliario nostro Romeo de Cumbis, preposito Terrachone, iudici super infrascriptis deputato, salutem et dileccionem. Nuper ad supplicationem consiliariorum et proborum hominum Barchinone, mediante iusticia, deliberacione habita in nostro consilio providesse recolimus quod monetarii Barchinone compellerentur ad contribuendum in impositcionibus et murorum operibus ac mutuis civitatis eiusdem, cum super hoc dicti consiliarii et probi homines Barchinone de iure comuni suam intencionem fundassent; subsequenter ad supplicationem dictorum monetariorum, asserensium predictam provisionem contra eorum privilegia redundare, negocium ipsum vobis comisimus ut, auditis parciuracionibus, fieret super eo quod iusticia suaderet. Cumque dicti consiliarii Barchinone dicant quod dicti monetarii, pendente dicta cognicione,⁸ se a dicta contribucionem excusare nituntur, quod dicunt fore contra omnimodam rationem, cum ipsi sint in possessione colletizandi et faciendi contribuere universos et singulos continens⁹ eorum in impositcionibus murorum, operibus et mutuis antedictis, nostreque non fuerit intencionis nec sit quod per dictam cognicionem seu ea pendente dicti consiliarii et probi homines eiciantur a possessione collectizandi et faciendi fieri contribucionem predictam, propterea vobis, necnon vicario Barchinone et eius locumtenenti, dicimus et mandamus quatinus dictos consiliarios et probos homines Barchinone non impediatis in faciendo collectam predictam et habendo contribucionem a dictis monetariis, dicta cognicione pendente, sed, facta ipsa cognicione, volumus et mandamus teneri et servari quod super hiis per vos fuerit mediante iusticia cognitum et

8. Segueix «prouisione» ratllat.

9. Sic per «concives»? Cf. [8].

decisum. Data Barchinone, xxiii die septembris anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono. Petrus, cancellarius.

[8]

1359. Desembre, 3. Cervera

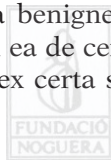
Declaració de Pere III el Cerimoniós per la qual estableix que els moneders estan obligats a pagar, entre altres càrregues tributàries, les imposicions de la ciutat destinades a la construcció de les muralles.

AHCB. 1G-11: *Llibre Verd*, vol. II, f. 192r-192v.

Quod monetarii habitatores Barchinone tenentur solvere in meniis, imposicionibus et aliis meribus dicte civitatis.

Petrus, Dei gracia rex Aragonum, Vallencie, Maioricarum, Sardin(i) e et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, dilecto nostro vicario Barchinone et Valencie vel eius locumtenenti, salutem et dileccionem. Per syndicos universitatis civitatis Barchinone in nostri presenciam constitutos extitit expositum querelose quod licet nos mandatum vobis fecerimus cum nostra littera sub hiis verbis: «Nos, Petrus, Dei gracia rex Aragonum, etc. Attendentes questionem esse subortam inter consiliarios et probos homines civitatis Barchinone, ex una parte, et monetarios dicte civitatis, ex altera, super eo quod dicti consiliarii dicebant dictos monetarios debere contribuere in imposicionibus que colliguntur et solvuntur in dicta civitate et in operibus murorum qui fiunt in civitate ipsa et in mutuis seu collecta mutuorum que fit in dicta civitate pro solvendo donum per universitatem dicte civitatis nobis, ob deffensionem regnorum et terrarum nostrarum, anno isto factum, et eciam violaria et censualia que pro solvendis similibus donis retroactis temporibus nobis factis dicta universitas diversis personis facit, dictis monetariis asserentibus se ad contribucionem eandem non teneri, pre-textu privilegiorum eis et monetariis ipsius civitatis per illustres reges Aragonum predecessores nostros, memorie recolende, et nos indultorum, quamquidem questionem decidendam comisimus vive vocis oraculo dilecto consiliario nostro Romeo de Cumbis, preposito Tarrachone; attendentes eciam quod, dicta questione pendente, dicti consiliarii, dicentes se esse in possessione exhigendi et percipiendi contribucionem predictam et similes eciam contribuciones, et intencionem ipsorum fuisse fundatam de iure comuni, requirebant eosdem monetarios debere compelli ad solvendum et contribuendum in dictis imposicionibus et murorum operibus ac mutuis noviter inductis seu ordinatis in civitate predicta, preffatis monetariis contrarium asserentibus et allegantibus

se ad id quomodolibet non teneri; tandem, vocatis dictis partibus in nostro consilio et inibi huiusmodi negotio cum deliberacione recognito et discusso, ipsarumque parcium rationibus ad plenum auditis, cum fuerit repertum dictos consiliarios Barchinone suam intencionem de iure comuni fundasse ac eos esse in possessionem exhigendi et percipiendi contribucionem predictam vel similes ab universis et singulis eorum concivibus habitatoribus civitatis predictae, ideo dicimus et declaramus tenore<m> presentis ex iusticie debito predictos consiliarios Barchinone esse in possessione exhigendi, percipiendi et habendi contribucionem predictam imposicionum operum murorum et mutuorum que fiunt et indicuntur in civitate predicta, rationibus predictis, ipsosque consiliarios, nomine dicte civi- / tatis, et ipsam civitatem fore manutenendos in possessione predicta, et dictos monetarios, non obstante litte quam racione¹⁰ dictorum privilegiorum movere intendunt, fore compellendos ad solvendum in contribucionibus predictis, ubi vero dicti monetarii voluerint agere pro iure proprietatis nolumus aliquod preiudicium generari. Quocirca per presentem mandamus gerentivices gubernatoris in Cathalonia, necnon vicario Barchinone et aliis officialibus nostris presentibus et futuris ac dicto iudici et aliis, si qui forsan imposterum assignentur, quos in dicta compulsione nostros facimus comissarios, et eciam alcaldis dictorum monetariorum quatinus huiusmodi declarationem nostram ratam et firmam habendo, iamdictos consiliarios Barchinone, nomine dicte civitatis, et civitatem eandem in dicta possessione manuteneant et deffendant et dictos monetarios compellant ad solvendum in dictis contribucionibus, ut preffertur, omni appellatione remota et quovis alio omni obstaculo quiescente. In cuius rei testimonium hanc fieri iussimus nostro sigillo pendenti munitam. Data Barchinone, xxv^a die septembris anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono regnique nostri vicesimo quarto». Tamen quia predicti monetarii, ut preffertur, vobis de aliquibus eorum privilegiis fidem fecerunt et inde vobis protestati fuerunt, vos, quamvis requisitus per consiliarios Barchinone, renuistis mandatum nostrum predictum in preinserta littera contentum exequi et complere in nostre dicionis contemptum et dicte civitatis preiudicium manifestum. Quare fuit nobis per dictos syndicos dicte universitatis humiliter supplicatum ut super hiis dignaremur de iusticie remedio providere. Nos itaque, supplicacione ipsa benigne admissa, litteram supradictam tanquam iustam et contenta in ea de certa sciencia confirmantes, vobis iterato dicimus et mandamus ex certa sciencia et consulte quatinus in

10. «racionem» amb «m» raspada.

continenti cum per dictos consiliarios vel pro parte eorum inde fueritis requisitus predictos monetarios compellatis fortiter et districte ad solvendum et contribuendum in impositionibus supradictis que in dicta civitate, ut predictur, colliguntur, et in operibus menium et vallorum dicte civitatis, et in mutuis in dicta civitate ordinatis et in omnibus aliis contribucionibus et exaccionibus in quibus alii cives Barchinone contribuunt et exsolvunt, quibusvis privilegiis dictorum monetariorum ac protestacionibus per eos proinde, ut premititur, vobis factis vel aliis quibuscunque obsistentibus nullomodo, cum nos dictam civitatem in possessione predictorum esse reperimus, ut preffertur. Data Cervarie, tertia die decembris anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono. Petrus, cancellarius.

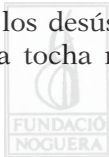
[9]

1373. Octubre, 3

Acta de l'assaig de la llei dels florins separats de cadascuna de les deslliurances d'aquests a fi de comprovar-ne, davant dels principals oficials de la Seca Reial de Barcelona, l'ajustament als paràmetres legals.

ACA. RP. MR. 1975, f. [11r].

Diluns, a III jorns del mes de octubre de l'any MCCCCLXXIII, en la secha qui-s bat en l'alberch d'en Jacme Mummany, en lo carrer de les Mosques,¹¹ foren presents lo dit en Jacme Mummany, regent, en Berenguer Rovira, guarda, e jo, Dalmau Selandí, escrivà de la dita secha, en Pere Goda, procurador d'en Pere Blan, en Pere Toreylló, regent la balança, en Johan Reudor, fonador, en Arnau Mercer, ajudant d'equel, tots oficials de la dita secha. Fou fet ensarament dels florins que la dita guarda avia preses e tenia de totes les deliurances qui foren fetes de XIX° del mes de maig de l'any MCCCCLXXIII tro a XXX del mes de setembra del dit any, segons que avant en aquest libre cartes (?) contén, qui foren XXXII deliurances; e¹² foren los florins que avia preses la dita guarda CVI florins mig, dels quals, sortejant aquells segons les dites deliurances, foren preses XXXVIII florins, on n'avia de miges e d'entegres, los quals XXXVIII florins foren meses per fondre en I cresol per la dita guarda; e fusos los dits florins, presents los desús dits, fou-na fet I riell, lo qual fou tochat per la guarda ab la tocha reyal la qual lo senyor rey ara

11. Segueix «foren» ratllat.

12. Interl.

dererament lo dit senyor à tramesa, e fou trobat e jutjat per aquells qui aquí eren presents que bastava a la dita tocha, emperò fou ramès lo jutjament del gras al magre a l'ansament general qui-s deu fer a la fin del cap de l'any; del qual riell desús dit fou lavat 1 tros e estojat per la dita guarda, e lo qual tros pasava III diners barcelonesos;¹³ e lo romanent del dit riell e-nquara tots los florins qui sobraren de les dites deliurançes foren liurats al dit Pere Goda, procurador desús dit.

[10]

[1377]. Novembre, 21

Fragment d'un llibre de moneders de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el lliurament de cospells emblanquits als moneders així com els mateixos cospells encunyats en forma de florins i destinats a ser colorats, la cisalla de les monedes mal encunyades i una mostra de les encunyacions per a comprovar-ne, posteriorment l'ajustament als paràmetres legals.

ACA. RP. MR. 1976, f. [4r].

Dissapte a XXI del dit mes foren liurats als dits monaders per monedar en florins d'Aragó enblanquits: XV marcs, VII florins.

Dels quals reteren en florins monedats e qui foren colorats: XI marcs, XLVIII florins mig.

Ítem, reteren en sizalla: III marcs, XXV florins mig.

Ítem, que preseren les guardes: marcs, 1 florí.

[11]

1390. Setembre, 24. Barcelona

Ordre del rei Joan I el Caçador a Romeu de Feu, argenter de Barcelona, de preparar els trossells i les piles per batre florins a la Casa de la Moneda de Mallorca d'acord amb els que es batien a Barcelona afegint, però, com a marca de seca, la lletra M.

ACA. Canc. Reg. 1994, f. 101v.

13. Segueix «quj es octau de onz.» ratllat.

Romei de Feudo, argenterii Barchinone.

En Johan, per la gràcia de Déu rey d'Aragon, etc., al feel de casa nostra en Romeu dez Feu, argenter de Barcelona, tallador de la secca dels florins que per ordinació nostra, de volentat d'en Berenguer de Cortilles, mercader de Çaragoça, arrendador de totes les seques de nostra senyoria, e de la universitat de la ciutat e regne de Mallorques, se deuen batre en la dita ciutat de Mallorques, salut e gràcia. Com per expedició del batiment dels dits florins que's deu fer en la dita ciutat de Mallorques sia necessari que per vós prestament sien fets e entallats les piles e trossells ab los quals se deuen batre e fer los dits florins, per ço us dehim e manam que, vista la present, en casa vostra o en altra part, com pus expedient vos serà, façats e entallets les dites piles e trossells en aquella talla, forma, letres e figures que'ls fets e entallats les piles e trossells qui són estats fets e entallats per los¹⁴ florins que vuy se baten en la secca de Barcelona, exceptat que sobre lo muscle dret de la figura de sent Johan que's fa en la una part del florí volem que, per designació del regne de Mallorques, sia feta una aytal M. Dada en Barcelona, a XXIII dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor MCCCXC. *Petrus ça Calm.*

*Dominus rex, presente thesaurario,
mandavit michi, Bonanato Egidii.
Probata.*

[12]

1401. Maig, 26. Barcelona

Declaració de Martí I l'Humà a favor dels moneders de Barcelona en el conflicte jurisdiccional que enfrontava aquests darrers amb els cònsols de mar sobre el coneixement de les causes marítimes en les quals estiguessin implicats moneders...

ACA. Canc. Reg. 2276, f. 56v-57r.

Publicat a: COLÓN. *Llibre de consolat*, vol. II², doc. núm. 18, p. 1181-1182.

Alcaldorum monetarie civitatis Barchinone.

In Dei nomine. Pateat universis quod nos, Martinus, Dei gracia, etc., in et super quadam causa seu controversia in nostri consistorio

14. «qui son ... los» interl. sobre «en aquella talla forma letres e figures quels fets e entallats per los» ratllat.

subscitata subscripta racione inter consules maris et alcaldos monetarum civitatis Barchinone, auditis ibidem dictis partibus et eorum advocatis in et super¹⁵ hiis que utraque pars voluit dicere, proponere et allegare pro sui intencione fundanda, et habito inde pleno consilio et acordio atque deliberacione cum doctoribus et aliis in jure peritis, nostram pronunciacionem et declaracionem protulimus sive proferri mandavimus in scriptis sub forma sequenti: Dominus rex, visa altercacione parcium que erat inter consules maris, ex una parte, et alcaldos monetarum civitatis Barchinone, ex altera, super eo quia predicti consules dicebant et affirmabant eos esse in possessione cognoscendi de causis maritimis, eciam quod dicte cause concernerent monetarios dicte civitatis, predictis alcaldis contrarium affirmantibus, visaque informacione que inde recepta fuit, ac partibus et earum advocatis super predictis auditis, pronunciat et declarat cognicionem dictarum causarum tangencium ipsos monetarios ad dictos alcaldos deberi remitti et ad ipsos consules minime spectare. Lata fuit huiusmodi pronunciacio sive declaracio per nos seu in nostri personam per fidelem consiliarium et vicecancellarium nostrum Mathiam Castilionis, legum doctorem, et lecta ac publicata, de ipsius vicecancellarii mandato, per fidelem scriptorem nostrum Ffranciscum Pellicerii, notarium publicum in nostri audiencia, que more¹⁶ solito¹⁷ per dictum nostrum vicecancellarium celebrabatur in aula palacii maioris / regii civitatis Barchinone die Jovis, circa horam vespertorum, ad id assignata partibus supradictis, vicesima sexta madii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo primo, regnique nostri sexto, presente Simone¹⁸ dez Vall, altero ex dictis alcaldis, parte vero dictorum consulum contumaciter absente, et presentibus pro testibus Petro Ballaroni et Petro Basset, legum doctoribus, Matheo de Querio, in decretis licenciato, ac Petro Margall et Petro d'Arto, nostris scriptoribus, ac pluribus aliis ibidem existentibus in multitudine copiosa. Matias, vicecancellarius.

Signum¹⁹ Martini, Dei gracia, etc., qui hanc pronunciacionem sive declaracionem tulimus seu loco et in personam nostri per dictum nostrum vicecancellarium ferri ut predicitur fecimus, huicque publico instrumento, quod prenominatus alcaldus inde fieri supplicavit, pro ipsius corroboracione maiori sigillum nostrum apponi iussimus impendenti.

15. Segueix «que» ratllat.

16. Segueix «et loco» ratllat.

17. «solitos» la segona «s» ratllada.

18. Interl. sobre «Matheo» ratllat.

19. Segueix un espai en blanc.

Signum²⁰ Ffrancisci Pellicerii, predicti domini regis scriptoris eiusque auctoritate notarii publici per totam terram et dominacionem eiusdem, qui prolacioni dicte regie declaracionis presens fui ipsamque publicavi et predicta scribi feci et clausi. Corrigitur autem in linea x^a «supradictis» et in II^a linea «presentis clausure presens fui» et linea XI^a «Simone».

Ffranciscus Pellicerii ex declaracione
facta in regio consilio per
vicecancellarium.
Probata.

[13]

Post 1401. Barcelona

Concessió de Martí I l'Humà als obrers i els moneders de Barcelona de la confirmació i d'una ampliació dels seus privilegis.

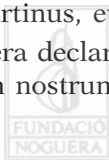
ACA. Processos de Cancelleria en foli, 102/22.

In Dei nomine. Pateat universis quod [no]s, Martinus, Dei gracia rex Aragonum, etc., v[i]sa [q]uadam carta seu privilegio per illustrissimum dominum P[et]rum, alte recordacionis r[e]gem Aragonum, ge[ni]torem nostrum, vobis, ffidelibus nostris monetariis, operariis et familie eorundem, servi[tori]bus et ministris atque capitulo monete que cuditur in civitate Barchinone vestrisque successoribus concessio, bulla sua plumbea impendenti munito, huiusmodi seriei: «Pateat universis quod nos, Petrus, etc.». Inseratur.

Visa eciam quadam littera sive declaracione per eundem illustrem dominum Petrum, regem Aragonum, genitorem nostrum, super officio mostassafie civitatis Barchinone, que est tenoris sequentis: «Nos, Petrus, Dei gracia, etc. Quia in quadam carta, etc.». Inseratur.

Visa inquam quadam sententia seu declaracione per nos seu in personam nostri per vicecancellarium nostrum lata in modum publici instrumenti super iurisdiccione consulum maris Barchinone, cum sigillo nostro comuni appendicio comunita, sub hac forma: «In Dei nomine. Pateat universis quod nos, Martinus, etc.». Inseratur.

Visa denique quadam litera declaracionis per nobilem generalem procuratorem et gubernatorem nostrum Cathalonie facta super officio

20. Segueix un espai en blanc.

consulum paratorum pannorum lane dicte civitatis Barchinone, que est huiusmodi seriei: «Nos, Raymundus Alamanni de, etc.». Inseratur.

Visis demum et intellectis ad plenum omnibus aliis privilegiis, declaracionibus / et concessionibus de quibus²¹ in cart[i]s et literis preinsertis f[ut]ur[m] mencio, tenore presentis convencionis et carte [n]ostre seu paccionati privilegii ac ampliacionis s[entenci]as temporibus duratur[is...], ex causis predictis quas rationabiles nostreque r[e]i publice utiles²² conspiciamus, per nos et omnes heredes et successores nostros consulte laudamus, ratificamus et confirmamus privilegium et²³ alias litteras seu declaraciones preinsertas et omnia alia privilegia, declaraciones et concessionem in eis designatas, omniaque et singula in eis contenta juxta eorum et cuiuslibet eorum series pleniores, volentes et statuantes omnia et singula debere perpetuo inviolabiliter observari.

Et ulterius²⁴ vos, dictos monetarios, operarios, servientes et ministros atque capitulum, ampliori gracia prosequentes, dict[a]que privilegia, declaracione[s] et concessionem ac gracias ampliantes, eiusdem nostri convencionis et paccionati privilegii serie vobis et vestris successoribus et capitulo perpetuo concedimus quod [omnes?] vestri alcaldi presentes et futuri, qui jam in vim dictorum privil(eg)iorum habent in vobis omnibus vestrisque familiis et servitoribus jurisdictionem omnimodam civilem et criminalem, preter mortis illacionem et membrorum mutilacion[e]m, habeant de cetero libere mortis illacionis et membrorum mutilacionis, relegacionis ac deportacionis, fustigacionis plenum et integrum imperium seu jurisdictionem in vobis, omnibus et singulis monetariis, operariis, servientibus et ministris atque capitulo presentibus et futuris vestrisque et successorum vestrorum familiis et servitoribus, uti et sicut vicarius Barchinone habet habereque consuevit in sue jurisdictionis submissos, et judicata per eos in criminalibus morte(m) et²⁵ membrorum mutilacionem inducencia / valeant execucioni deducere, [pro]ut dictus vicarius et alii officiales regii et merum et mixtum imperium habentes de eorum subditis facere possunt et consueverint, eisdem²⁶ vi[ca]rio et baiulo et ceteris officialibus nostris qui nunc sunt et pro tempore fuer[un]t et eorumque locatenentibus districte mandantes quod in ipsis execucione et execucionibus prestent incontinenti, cum fuerint requisi-

21. Segueix «ad plenum [... q]uibus alijs prjulegijs» ratllat.

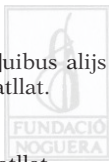
22. Segueix «conspicimus» ratllat.

23. Corregit de «ac».

24. Segueix «dictos» ratllat.

25. Segueix «mutilacionem» ratllat.

26. «easdem».

tus seu requisiti per dictos alcaldos aut eorum locatenentes, juvamen, auxilium, consilium et favorem, omni excepcione et dilacione remotis.

Possint eciam dicti alcaldi de quibusvis criminibus, quantumcumque gravibus, per dictos monetarios vel operarios seu eorum aliquos vel dictum capitulum eorumque famulos, familias et servitores comissis seu comittendis, remissiones graciose vel pro peccunia concedere si et quociens eis videbitur, quas nos et nostri successores et quicumque officiales nostri et eorum presentes et qui pro tempore fuerint observare totaliter teneamur inconcusse, omni excepcione cessante, sic quod nos vel sucesores nostri aut primogenitus noster, vicecancellarius, regius procurator, gubernator Cathalonie generalis ac algtzirii nostri, vicarii, subvicarii, baiuli et subbaiuli Barchinone,²⁷ aliqui alii officiales, iudices, comissarii nostri vel ipsorum nostrorum successorum ordinarii delegati vel subdelegati qui nunc sunt et pro tempore fuerint, de predictis seu infrascriptis omnibus et singulis seu aliquo predictorum et infrascriptorum non possimus nec possint aut possit cognoscere, impedire nec perturbare ac eciam determinare, nec inde per viam simplicis querele, / supplicacionis, reclamacionis aut per viam in integrum restitutionis, racione minoris etatis vel ex clausula generali aut racione viduitatis, miserabilitatis aut pupillaris etatis²⁸ aut alterius cuiuscumque recursus intromittere quovismodo, nisi dumtaxat per viam dicte appellacionis emisse a diffinitiva sententia lata per dictos alcaldos seu eorum delegatos, quam appellacionem nos, ut est pretactum, regie nostre audiencie penitus reser[v]amus, sed dicti alcaldi et eorum delegati de ipsis omnibus et singulis et de eorum dependentibus seu connexis cognoscere, decidere et determinare possint et habeant, et ea predicta omnia et singula debite execucioni deducere et deduci facere prout jus et justicia suadebunt. De quaquidem peccunia que racione dictarum remissionum per²⁹ dictos alcaldos fiendarum ad manus seu posse ipsorum alcaldorum pervenerit, habeant dicti alcaldi et eorum assessor³⁰ terciam partem pro eorum labore, et aliam terciam partem ponatur in bustia memorata, et residuam aliam terçiam partem nobis seu successoribus nostris penitus reservamus, ita tamen quod dicti alcaldi qui nunc sunt et pro tempore fu[er]int quolibet anno dictam nostram terciam partem tradere habeant nobis,³¹ et super ipsa tercia parte nobis, ut predicitur, reservata sive solucione eiusdem credan-

27. Segueix «aut» ratllat.

28. «reclamacionis ... etatis» interl.

29. Segueix «vos» ratllat.

30. «et eorum assessor» interl.

31. Segueix «seu nostro thesaurario» ratllat.

tur dicti alcaldi qui nunc sunt et pro tempore fuerint eorum simplici juramento, sic tamen quod ratione predictorum aut aliquo ipsorum non possit fieri dictis alcaldis qui nunc sunt et eorum successoribus in dicto officio aliqua questio, peticio vel demanda per nos vel officiales nostros seu eorum locatenentes, immo si qua³² est vel erit nunc vel futurum, nunc pro tunc et tunc pro nunc, ipsam vel ipsas absolvimus, remittimus ac eciam relexamus.³³

Concedimus eciam vobis, dictis monetariis, operariis et ministris atque capitulo presentibus et futuris ac vestris et sucessorum vestrorum familiis et servitoribus, quod cu[m] jam sitis et sint exempti, vigore privilegiorum predictorum, ab omni hoste et cavalcata regali et vicinali, sitis et sint ammodo exempti ab omni convocacione, servicio, munere et onere usatici *Princeps namque* et penis in eo eiusque declaracionibus ad[j]ectis et ab omni alio usatico, servitute, munere servitutis et onere et convocacione³⁴ seu convocacionibus que fieri contingeret quando et quocienscumque in futurum per nos vel successores nostros vigore processuum soni emissi vel pacis et treuge aut aliorum quorumvis quibus vos vel successores vestros aut aliquos ex vobis vel eis seu dictos vestros aut eorum famulos vel servitores oportuerit extra dictam civitatem Barchinone cum armis vel alias in aliquo vaccare seu laborare pro³⁵ deffensione rei publice aut alia quavis causa, et quod vos vel ipsi in dicta civitate remaneatis simul vel divisim et per quemcumque cogi aliquatenus non possetis ad faciendum guaytam / nec custodiam murorum nec aliquod aliud facere munus publicum vel privatum in eadem.

Uterius quod dicti alcaldi possint cognoscere et judicare et exequi in c[iv]ilibus et criminalibus de quibuscumque monetariis et operariis dicionis nostre suisque familiaribus et servitoribus repertis tamen in dicta civitate Barchinone aut vicaria eiusdem, ibidem³⁶ tamen conventis vel preventis coram dictis alcaldis, sicut possent de monetariis predicte civitatis Barchinone ac suis familiaribus et servitoribus cognoscere et judicare; et quod ipsi alcaldi possint super civilibus procedere, decidere, determinare seu judicare breviter, simpliciter, sumarie et de plano cum scriptis vel sine, servata tamen constitucionis Cathalonie forma, prout ipsis alcaldis videbitur expedire.

32. Segueix «fuerat» ratllat.

33. «successoribus nostris ... relexamus» afegit al marge inferior.

34. Segueix «servi» ratllat.

35. Segueix «deffense» ratllat.

36. Segueix «convenjentis co» ratllat.

Preterea cum retrolapsis temporibus curia regia moverit aliquibus monetariis seu operariis questionem, asserendo ipsos esse tamen monetarios nomine et non re, cum realiter non operentur nec unquam operari fuissent, et sic per consequens eos monetariorum libertatibus non debent gaudere, et in veritate consistat quod monetaria indiget monetariis et operariis aliis realiter fabricantibus seu operantibus, aliis iurisdictionem regentibus et exercentibus et aliis consilium et auxilium dantibus, ad tollendam huiusmodi questionem providimus ac vobis, dictis monetariis, operariis, servientibus, ministris vestrisque successoribus perpetuo concedimus quod talis / questio per nos vel successores seu officiales nostros quoscumque vobis et aliquibus vestrum non possit unquam fieri ullo modo, quinimmo omnes illi qui in matricula monetariorum pro monetariis vel operariis aut alio ministerio scripti fuerint pro veris monetariis seu operariis ipsi scripti [et] eorum familia habeantur et fruantur libere omnibus privilegiis et libertatibus monetariis seu operariis realiter operantibus concessis, potissime cum nullus predictorum, necessitate urgente, se excuseret a dicte monete fabricatione ac opere manuali.

Concedimus enim vobis et vestris successoribus quod si nos aut noster seu successorum nostrorum generalis gubernator vel eius vicesgerens in Cathalonia, vicarius aut baiulus Barchinone aut quivis alii officiales ordinarii vel delegati ad quos hoc posset quomodolibet spectare, non servarent vobis et successoribus vestris predicta privilegia, concessionem et libertates nostramque presentem convencionem et paccionatum privilegium et ampliacionem, possitis libere vos et vestri successores cessare totaliter a cudicione, fabricacione, servitute ac opere monete predictae, nec ad ipsam monetam fabricandam compelli possitis quamdiu dicti officiales predicta privilegia et libertates quas-cumque servare differrent, ipsis tamen privilegiis et libertatibus interim et perpetuo in eorum integritate et robore duraturis.

Et ut predicta omnia et singula maiori firmitate subsistant et / presens conventum ac paccionatum privilegium seu ampliacionem plenius observetur, juramus per dominum Deum et eius sancta quatuor evangelia, corporaliter per nos tacta, omnia et singula supradicta, ut superius sunt expressa, tenere et inviolabiliter observare ac observari facere per quoscumque et non contravenire in aliquo quavis ratione vel causa.

Mandantes huius nostri convencionis, ampliacionis et paccionati privilegii serie inclito et magnifico Martino, regi Sicilie et ducatum Attenarum et Neopatrie duci, primogenito nostro carissimo, in regnis et terris nostris post dies nostros universali -Deo propicio- successor[i], sub

paterne benedictionis obtentu, necnon universis ac singulis officialibus nostris et successorum nostrorum, quocumque nomine nuncupentur, sub nostre ire et indignacionis incursu et sub amissione officiorum ac sub pena mille fflorenorum auri erario regio pro duabus partibus et curie sive comuni bustie dictorum alcaldorum pro residua tertia parte acquirenda tociens quociens fuerit contrafactum, quam terciam partem dicte pene, quociens eam comitti contigerit, dicti alcaldi reponant in dicta bustia comuni, convertenda in usus et utilitatem dicti capituli prout aliam peccuniam ad dictam bustiam proveniente, quatenus convencionem, paccionatum privilegium nostrum presens et concessionem ac declaraciones nostramque presentem confirmacionem et ampliacionem aliaque omnia supradicta vobis et successoribus vestris perpetuo teneant firmiter et observent tenerique et observari faciant et non contraveniant quavis causa, decernentes irritum et inane quicquid a quocumque quavis auctoritate scienter vel ignoranter in contrarium quomodolibet tentaretur. /

Et cum pretextu presentis confirmacionis et ampliacionis diversi³⁷ sumptus facti fuerint dignumque censeamus ut qui commodum sentit et onus sentiat, predictis alcaldis plenam cum presenti conferimus facultatem quod pro habenda peccunia dictis sumptibus necessaria possint una cum dicto capitulo tatxare quoscumque monetarios et operarios et tatxaciones exhibere et eciam alias quascumque ordinaciones facere pro utilitate dicti capituli et tocius collegii monetariorum super observacione privilegiorum omnium nobis per predecessores nostros seu nos quomodolibet indultorum.

In cuius rei testimonium hanc fieri et bulla plumbea impendenti iussimus comuniri. Data. /

Declaració feta per lo governador de Cateluya sobre algunes qüestions qui eren fetes als alcàrders³⁸ de la dita moneda en e per alguns draps que los dits alcàlders,³⁹ con fossen de un perayre qui era moneder, jurisdiccionalment scaparen los dits draps.

Nos, Raymundus Alamanni de Cervilione, miles, conciliarius, camerlengus serenissimi domini regis et pro eodem domino gubernator Catalonie generalis, attendentes Berengarium Jugador, civem Barchinone, alcaldum anno preterito monetariorum secce Barchinone et eo-

37. «diuerse».

38. «ers» corregeit sobre «es».

39. «alcaldors».

rum⁴⁰ collegii, fuisse coram nobis delatum quod delinquerat graviter, quia ipse, ut alcaudus qui nunc erat collegii supradicti, fecerat [r]ecipere et extrahi de domo Nicholay Fabraga, monetarii supradicti, paratoris pannorum lane, quatuor pannos lane quos consules paratorum similium pannorum invenerant esse *nacçes* et non bonos ipsosque fecit portari ad domum vocatam *la monedaria*, in civitate prefata, ibique de dictis pannis, tanquam non bo[n]is, abstulerat seu levaverat faxias, easdem in dicta domo monetarie, in loc[o] evidenti alias eminenti, poni et suspendi fecerat, in signum quod predicta fieri spectabant alcaudis dicti collegii et ad jurisdictionem eorum; quodque⁴¹ dictus Berengarius, presumptuose et mala cumulando malis, premissorum occasione delegaverat Bernardum de Villagayano, legum doctorem, qui, dicte delegacionis pretextu, in dicto negocio ut iudex suam sententiam promulgavit, ut⁴² apparet per processum ductum⁴³ in posse Petri Vives, notarii publici Barchinone, qui incipit «XXXI^a marci anno proxime lapso»; et cum allegaretur per fiscum regium quod talia ad dictos consules paratorum pannorum lane, ut in hiis habentes jurisdictionem, pertinebat et non ad alcaudos predictos, nec ipse alcaudus poterat super predictis iudicem assignare, et quod assignando iudicem usurpaverat jurisdictionem regiam et consulum paratorum predictorum, quam ipse dominus rex ipsis consulibus paratorum contulerat in predictis per privilegium spacialem, et in hac altercatione capi fecisse Berengarium Jugador predictum, quem certe concessimus manuleute in registro manuleutarum curie nostre sub kalendario die Lune, XVII^{ra} octobris anni proxime lapsi, posite et scripture, / et super predictis, ut premititur, diceptaretur, nobis fuit humiliter supplicatum pro parte dictorum alcaudorum ut, cum dicerentur predictum Berengarium Jugador in nullo deliquisse, sed eius officium legitime exercuisse absque usurpacione et derogacione jurisdictionis regie et alterius cuiuscumque, dignaremur eis manuleutam, qua dictum Berengarium tenebamus, ex justicie debito cancellare. Cuius supplicacionis pretextu predicta omnia per dilectum Bernardum de Olivaria, in legibus licenciatum, assessorem nostrum, jussimus recognosci. Qui recognoscens predicta et eis que partes allegaverant⁴⁴ recensitis, et signanter privilegio per serenissimum dominum regem Petrum, alte recordacionis, regem Aragonum ultimo defunctum, ipsis monetariis concesso et aliis privilegiis per reges pre-

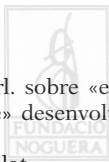
40. «alcaudum ... eorum» interl. sobre «et eorum» ratllat.

41. «que» abreujat sobre «que» desenvolupat.

42. Segueix «appa» ratllat.

43. Interl. sobre «dictum» ratllat.

44. Segueix «rese» ratllat.

teritos illustres concessis monetariis predictis, ac per eum informacione habita, clare reperitur quod alcaldis dicti collegii monetariorum et ad eorum jurisdictionem pertinent omnes et singule cause, cuiusvis [s] int nature, tam civilis quam criminalis, que moventur aut sint contra ipsos monetarios vel aliquem de eisdem, excepto quod si aliquis de monetariis deliquerit tali crimine pro quo membri⁴⁵ mutilacionem aut ultimum supplicium mereretur, quod habent huiusmodi negocium ipsi alcaldi determinacioni regie reservare, et quod dicti alcaldi fuerint⁴⁶ usi alias consimili facto, scilicet recognoscendo de pannis lane utrum essent boni vel ne, et, ubi non essent boni, ipsos per eorum auditorem sive nuncium pignerando et exhibendo de domo illius monetarii cuius erant et eos portari faciendo ad dictam domum *de la monedaria* et inibi executando et alia faciendo ex eis dependencia vel emergencia. Ad maiorem premissorum cautelam in nostro auditorio quod in capella domus Sanctarum Crucum civitatis Barchinone publice celebratur, in qua doctorum licet et peritorum in utroque jure erant copia, publice predicta refferri jussimus, presenti advocato et procuratori fiscali, et vota eorum qui in dicto auditorio et consilio erant fuerint diligentissime exquisita. Et tandem de consilio nostri assessoris, juxta vota aliorum predictorum qui erant in audiencia supradicta, quia dictum Berengarium Jugador non invenimus deliquisse sive in capcione et execucione dictorum pannorum sive in assignacione judicis supradicti, a dicta manuleuta providimus liberandum et de facto liberamus, ipsam manuleutam per scriptorem nostri officii faciendo actualiter cancellari. Et ad supplicacionem prefatorum alcaldorum presentem eis fieri jussimus nostri sigillo officii comunitam. Data Barcinone, prima die marcii anno a nativitate Domini M^oCCC^o nonagesimo sexto. Bernardus de Olivaria. /

Carta de declaració feta per [l]lo senyor rey en Pere sobre la [juris] dicció la qual los mosstassafos pretenien haver en los monaders, [la] qual jurisdicció és vuy dels alca(l)des.

Nos, Petrus, Dei gracia rex A[r]agonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie. Quia in quadam carta seu privilegio generalis confirmacionis per nos facte vobis, monetariis, operariis, servientibus et ministris atque capitulo monete argenti que ex ordinacione nostrorum predecessorum et nostra cudi potest in civitate Barchinone, de omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, immunitatibus et franquitatibus per illustres reges Arago-

45. «j» corregida sobre «orum».

46. «determinacioni ... fuerint» interl. corregint «fuerint» ratllat.

num vobis concessis vidimus inter plura alia infrascripta esse contenta per serenissimum dominum regem Jacobum, bone memorie avum nostrum: primo siquidem idem dominus rex concessit vobis, cum carta sua data in loco de Figueriis, septimo decimo kalendas octobris anno Domini m^occc^o octavodecimo, ut, pro statu prospero et tranquillo⁴⁷ vestro et cudicionis dicte monete, congregato capitulo ex vobis in domo in qua cuditur ipsa moneta vel esset deputata ac ordinata ad cudicionem ipsius, eligerentur et statuerentur per ipsum capitulum duo ex vobis, alter videlicet de monetariis et alter de operariis, qui vocarentur alcaldi, per quos vos, dicti monetarii et operarii, et alii quicumque circa servicium nostrum in opere et fabricacione ipsius monete vacantes, vestreque et eorum familie, super / [omn]ibus [et] singulis que[r] imoniis quas inter vos verti contingeret aut quas⁴⁸ aliqui alii contra vo[s] et eos preponerent judicaremini et judicarentur, data potestate dictis alcaldis cognoscendi super premissis et ea determinandi [fin]e debito ac culpabiles capiendi eosque condempnandi civiliter [et] puniendi ac eciam compellendi, sic quod si quis vestrum vel eorum accusari de falso contigeret aut de alio quovis crimine pro quo membrorum mutilacionem aut ultimum supplicium mererentur, illos predicti alcaldi caperent et captos tenerent et inquirerent ac procederent contra eos ad veritatem reperiendam, et si non fuissent adinventi culpabiles illos absolverent, et si culpabiles essent reperti talium culpabilium⁴⁹ negotium determinacioni regie reservarent donec significatum id foret nobis et quousque mandavissemus aliud super eo, appellacionibus tamen quas a dictis alcaldis emitti contigeret regie audiencie reservati(s), injuncto procuratori Cathalonie et eius vicesgerenti, necnon vicario Barchinone et aliis universis officialibus regiis tunc presentibus et futuris, quod predictos alcaldos super jurisdictione sua non perturbent vel monetarios aut operarios supradictos aut eorum familiam compellere(n) t aliqua ratione vel gravarent seu molestarent, ymmo eos a quorumcumque molestiis manutenerent atque deffenderent dictamque concessionem inviolabiliter observarent, prout in carta dicti domini regis Jacobi laciis continetur. Et ulterius ipse dominus rex Jacobus, volens vos ampliori gracia proseguire ob favorem et commodum dicte monete, concessit predictis cum alia carta sua data Barchinone, decimo kalendas ffebroarii anno Domini millesimo ccc^oxxv^o, alias quamplurimas libertates / et immunitates contentas et speci[fi]catas in quibusdam capituli[s] ... ipsa carta insertis et scriptis e[...] alias concessit eisdem libe[rtates], immu-

47. «qui» corregit sobre «que».

48. Segueix «aliquis» ratllat.

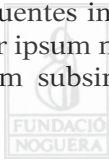
49. Corregit de «talem culpabilem».

nitatem et jurisdictionem [...]s et expressatas in capit[ulo] subsequen-
ti. Item, quod si dicti m[onet]arii et operarii aut alii off[ic]ii durante
moneta incurrerint [b]anna sive penas impositas super armis non por-
tandis aut [...]a quecumque banna vel penas, et vicarius seu alii offi-
ciales nostri arma ipsa eis abstulerint, [quod] illa tradere habeant al-
caldis dicte monete, et banna armorum et alia non per ipsum vicarium
aut alios officiales nostros, sed per ipsos alcaldos exhigantur, et quod
inde pervenerit ponatur in bustia antedicta. Et eciam cum carta nostre
generalis confirmationis predictae ampliando de gracia speciali vobis et
vestris successoribus immunitates, libertates, gracias et franquitates
predictas, concesserimus vobis et ipsis successoribus in officiis supra-
dictis quod ipsis immunitatibus, libert[at]ibus, graciis et fra[nqu]itati-
bus plene gaudeatis et utamini durante dicta moneta vel non durante
et sive fabricacioni ipsius fabricacionis vaccaveritis vel supersederitis
aut omnino dec[...]tis ab eadem, eo quia vaccare paratis non est be-
nefficiu[m] a[...]endum, ut hec in dicta carta confirmationis, que data
f[ui]t Barchinone, octavo kalendas novembris anno Domini m^occc^o tri-
cesimo nono, largius et clarius continentur. Et, ut fuit nobis nunc pro
parte vestri, dictorum monetariorum, expositum reverenter, predicti
mostaçaffi civitatis Barchinone pretenderint et asseruerint nuncque
presens asserat et pretendat vos, dictos monetarios, et quemlibet ves-
trum⁵⁰ esse de foro suo si vos aut aliquos vestrum contingat delinque-
re in falsis mercaturis, / [i]n falsis pensis et mensuris [et] a[li]is que
pertineant ad officium [m]ostaçaffi, allegando general[...] [e]t indistincte
omnes personas, tam [m]onetarios quoscumque, cuiusvis [... cond]
icionis, legis et status fuerint, delinquentes in hiis que per[tinen]t ad
officium mostaçaffi et in aliis spectantibus ad ipsum [o]fficiu[m] subes-
se eorum foro, nosque declarasse predicta pertinuisse [et] pertinere ad
officium ipsius mostaçaffi et ipsum mostaçaffum posse cognoscere et
punire vos, dictos monetarios, operarios et alios de capitulo et consor-
cio vestris delinquentes in predictis, sive fueritis alcaldi sive alii, vosque
esse de foro sui et sibi et suo officio subesse si delinqueritis et delin-
quere vos contigerit in falsis mercaturis, pensis et mensuris ac aliis
que ad officium mostaçaffi spectant, et quod alcaldi vestri de hiis non
possint se intromittere ullo modo, asserendo valde⁵¹ esse equum et
congruum rationi ut vos et omnes persone, cuiuscumque status, con-
dicionis et legis fuerint, delinquentes in predictis et aliis que ad ipsum
officiu[m] spectent puniantur per ipsum mostaçaffum, et alias in omnibus
spectantibus ad ipsum officiu[m] subsint foro ipsius, cum alias esset

50. Segueix «esser» ratllat.

51. Segueix «eq» ratllat.

turbacio et inconveniens, et inde [...] publice in justicia sequi posset, ut in declaracionibus ipsis constare dicitur per duas concessiones inde per vos factas consiliariis et probis hominibus ac universitati civitatis Barchinone, ad cuius interesse hec pertinere asserebant, altera quarum fuit eis facta cum litera nostra data Cesarauguste, octava die junii anno a nativitate Domini M^{ccc} sexagesimo septimo, et altera Valencie, XIII^a die junii anno infrascripto; vosque, dicti monetarii et operarii, asseratis et dicatis provisiones et concessiones per nos dicte civitati factas super / premissis esse subrepti[cias ...], vocatis nec auditis [...] evidens vestrum ac privi[...] hoc suplicaveritis nobis [...] et ad statum debitum re[...]. Igitur visis et recognitis [...], admissa benigne vestra supplicacione [...], et presertim per capitulum supra insertum reperi[mus ... d]eclaraciones ipsas fore factas in prejudicium vestrum et dicto[rum privi]legiorum non modicam lesionem, declaraciones ipsas ex justicie debito huiusmodi serie ut injustas et non procedentes ex justicie debito atque surrepticias revocamus, cassamus et annullamus easque appellamus irritas, cassas et nullas et carentes omni efficacia et virtute, mandantes et inhibentes cum eadem mostaçaffo presenti et fut[u]ro civitatis predictae quatenus de predictis aut aliis quibusvis seu aliquos vestrum tangentes quovismo[do] non pignoret seu pr[o] eis aut eorum aliquo proced[...], cum ipse mostaçaffus vos aut aliquem seu aliquos [... delin]quise in falsis⁵² mercaturis, pensis seu m[ensuris] e[st] aliis que ad eius officium asserat pertinere illa ut tenet [...] predictorum privilegiorum notificet et notificare teneatur alcaldi[s...], qui tales puniant inde ut fuerit faciendum cum si pro illis non [...] punicio nichil esset aliud quam dare materiam circa ea sepius [...]iendi ipsisque vestris privilegiis, immunitatibus, libertatibus et g[ra]ciis in predictis et aliis uti vos s[i]cut vestros predecessores in officiis supradictis plene permi[ta]nt ut poteratis et consuevistis et poterant ac consueverant predicti vestri predecessores ante / [...] testimonium presentem fieri jussimus [... D]ata x^a die octobris anno a [... regn]ique nostri tricesimo quarto [...].⁵³

Sentència o declaració per lo senyor en Martí donada sobre la jurisdicció que los cònsols de la mar de Barcelona pretenien haver sobre los monaders e obrés, per la qual sentència o declaració fo declarat la

52. Segueix «mensuris» ratllat.

53. Segueix «Sentencia» raspat.

*dita jurisdicció en causes marítimes ésser e pertànyer als alcaldes de la moneda ordinariis lurs.*⁵⁴

In Dei nomine. Pate[at] u[ni]versis quod nos, Martinus, Dei gracia rex Aragonum, Valencie [Maioricarum], Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rosilionis et C[eritanie]. [...] et super quadam causa sive controversia in nostri consistorio [...] subscripta racione inter consules maris et alcaldes m[...] civitatis Barchinone, auditis ibidem dictis partibus et earum adv[...] super hiis que utraque pars voluit dicere, proponere et allegare [...] in]tencione fundanda, et habito inde pleno consilio et acordio atque [...] racione cum doctoribus et aliis in jure peritis, et nostram pronunciaci[one]m et declaracionem protulimus sive proferri mandavimus in scriptis sub forma sequenti: Dominus rex, visa altercacione parcium que erat inter consules maris, ex una parte, / et alcaldos monetariorum [...] predicti consules diceba[...] cognoscendi de causis ma[...] monetarios dicte civi[tatis ...] visaque informacione que [...] advocatis super predictis, auditis pro[...] dictarum causarum tangencium ipsos [...] debere remitti et ad ipsos [...] fuit huiusmodi pronunciacio sive declara[cio ...] per fidelem consiliarium et vicecanc[ellarium ...] [Casti] lionis, legum doctorem, et lecta a[...] mandato, per ffidelem scriptorem nostrum [...] publicum in nostri audiencia, qu[...] vicecancellarium celebrabatur in aula [...] civitatis Barchinone, die Jovis circa [...] nata partibus supradictis, vicesima [...] millesimo CCCC^o primo, regni[...] dez Vall, altero ex dictis alca[...] con]tumaciter absente, et presentib[...] Basset, legum doctoribus, Matheo [...], Petro Margall et Petro d'Ar[...] ibidem existentibus in multitud[...].

Signum⁵⁵ Martini [...], Maiori[...] / [...] hanc promulgacionem sive [...] nostri per dictum nostrum [...] publico instrumento, quod pre[...] pro ipsius corobacione [...]pendenti.

[... Franc]jisci Pellicerii, predicti domini regis [... ei]usdem auctoritate notarii publici per totam [...] dominacionis eiusdem, qui prolacioni [...] re]gie declaracionis presens fui ipsamque [...] et predicta scribi feci et clausi. Corrigitur [...] linea x^a «supradictis» et in ii^a linea [...] «[...] clau]sure presens fui», et in linea xi^a [...].

54. Vegeu el text del document sense llacunes al doc. [12].

55. Segueix un espai en blanc.

[14]

1404. Maig, 5. València

Comissió de Martí I l'Humà a Pere Basset, advocat fiscal reial a la ciutat i vegueria de Barcelona, i als seus successors de la resolució dels conflictes de contenció de jurisdiccions existents entre el veguer de Barcelona, els cònsols de mar de Barcelona, els alcaldes de la seca i els altres oficials de la ciutat i vegueria.

AHCB. 1G-11: *Llibre Verd*, vol. II, f. 248v-249r.

Quod si fuerit contencio iurisdiccioni inter vicarium Barchinone, consules maris et alcaldos monetariorum et aliorum officialium civitatis et vicarie predictae, advocatus fiscalis ipsam decidat.

Martinus, Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, ffdeli advocato nostro fiscali in civitate et vicaria Barchinone Petro Basseti, legum doctori, civi Barchinone, et suis in dicto officio successoribus, salutem et gratiam. Cupiens non parum ut questionibus seu debatis que, ut fidedignorum relatibus plurimorum, nostras sepius ad aures pervenit mutuo oriuntur plerumque inter vicarium Barchinone, consules maris et alcaldos monetariorum et alios oficiales civitatis et vicarie Barchinone pretextu seu occasione iurisdiccioni, finis debitus imponatur et provideatur, per consequens quod unius iurisdiccio per alium usurpari seu alias occupari non valeat, quoniam unusquisque ipsorum suis limitibus sit contentus, ex quo quippe libra recte justicie suos proculdubio quicquid obtinebit effectus, de vestri fide, legalitate et industria ac animi probitate, multipliciter comprobatis, plenarie confidentes, presenti serie omnes et singulas causas seu questiones aut controversias sive debata quas et que qualitercumque et quomodocumque oriri, suscitari, moveri seu ventilari deinceps contingerit inter oficiales iamdictos, coniunctim vel divisim, ratione seu pretextu iurisdiccioni civilis vel criminalis aut alterius cuiuscumque seu ipsius iurisdiccioni exercientis sive usus, vobis delegandas ducimus ac etiam comittendas. Mandantes vobis firmiter et expresse ac de certa sciencia quatinus, vocatis nostro procuratori fiscali pro nostri regio interesse et aliis omnibus qui fuerint evocandi, eorumque et cuiuslibet ipsorum ad plenum auditis rationibus de predictis causis seu questionibus, controversiis et debatis ac eorum singulis convocatis, ipsasque et unamquamque earum, coniunctim vel divisim, ac alia decernatis et determinetis iusticia mediante, hinc procedendo breviter, simpliciter, summarie et de plano, sine strepitu iudicii et figura, sola facti veritate attenta, maliciis et diffugiis omnibus pretermisissis. Nos enim vobis super predictis omnibus

et singulis cum ex eis dependentibus, emergentibus, et adherentibus et connexis ac ea tangentibus quovismodo vices nostras comittimus plenarie cum eadem per quam vicario, baiulo, consulibus et alcaldis aliisque pretactis officialibus civitatis et vicarie predictarum ac aliis ad quos spectet seu quorum in premissis interesse versetur presentibus et qui pro / tempore fuerint et cuilibet ipsorum, tradimus firmiter in mandatis, sub incursu nostre indignacionis et ire peneque mille florenorum auri de bonis cuiuslibet ipsorum qui et quociens contrafecerit irremissibiliter habendorum et nostro applicandorum erario, quod omnia et singula que et prout in vim comissionis nostre huiusmodi inter ipsos sentenciata, provisa seu declarata per vos extiterint de et super iurisdictionibus antedictis, queque tantam et talem volumus obtinere roboris firmitatem ac si per nos personaliter sentenciata, provisa seu declarata forent, compleant et exequantur cum omni efficacia et effectum, ac teneant irrevocabiliter et observent, et non contraveniant aliqua ratione seu causa. Data Valencie, quinta die madii anno a nativitate Domino millesimo quodringentesimo et quarto. Dalmacius vidit.

[15]

1408. Març, 28. Barcelona

Concessió de Martí I l'Humà a Guillem Camprodon, draper de Perpinyà, de la gràcia de ser admès com a moneder de les seques reials.

ACA. Canc. Reg. 2221, f. 27r-27v.

Admissio monetarii facta pro Guillermo Camprodon Perpiniani.

Nos, Martinus, etc., volentes erga vos, fidelem nostrum Guillelmum Camprodon, draperium ville Perpiniani, de cuius fide et legalitate confidimus, favorabiliter nos habere, tenore presentis vos in monetarium quarumcumque seccarum auri et argenti que cuduntur in nostris regnis et terris admictimus et aliorum monetariorum ipsarum seccarum consorcio agregamus, volentes et vobis specialiter concedentes quod gaudeatis et gaudere possitis illis privilegiis, favoribus, graciis et prerogativis, franquitatibus, libertatibus et immunitatibus universis quibus ceteri monetarii gaudere possunt et debent ac soliti sunt letari. Mandantes per eandem magistro et alcaldis ac aliis monetariis dictarum seccarum nostrarum presentibus et futuris quatenus vos, dictum Guillelmum Camprodon, ut monetarium eorumque consocium habeant et teneant ac pertractent, vos[que] omnibus illis graciis, prerogativis, favoribus, usibus, franquitatibus et libertatib[us] gaudere faciant et permittant quibus ipsi gaudere possunt ut premittitur atque [de]bent. In cuius rei

testimonium presentem cartam nostram fieri jussimus nostro pendenti sigillo munitam. Data Barchinone, vicesima octava die marcii anno a nativitate Domini M^oCCCC^o octavo regnique nostri terciodecimo. Rex Martinus.

Anthוניus de Fonte mandato domini
regis facto per Raimundum de Turrillis,
militem, consiliarium.
Probata. /

Exequutoria precedentis.

Martinus, etc., ffidelibus nostris magistro seccarum auri et argenti que cuduntur in nostris regnis et terris, necnon alcaldis, operariis, monetariis et aliis quibusvis officialibus dictarum seccarum et eorum locatenentibus, salutem et gratiam. Ecce quod nos fidelem nostrum Guillelmum Camprodon, draperium ville Perpiniani, in monetarium predictarum seccarum admisimus ipsumque aliorum monetariorum earum consorcio duximus agregandum. Volentes quod omnibus illis privilegiis, favoribus, graciis, prerogativis, franquitatibus, libertatibus et immunitatibus gaudeat quibus ceteri monetarii s[ol]ent ac possunt gaudere, vos igitur et vestrum quemlibet attente rogamus [e]t vobis, dicto magistro, dicimus, volumus et mandamus quatenus dictum Guillelm[u]m Camprodon pro monetario dictarum seccarum de cetero habeatis ipsumque pertractetis honoribus ac favoribus antedictis, si nobis cupitis complacere. Data Barchinone, vicesima octava die marcii anno a nativitate Domini M^oCCCC^o octavo. Rex Martinus.

Idem pro exequutoria.
Probata.

[16]

1437. Maig, 14. Acerra

Concessió d'Alfons IV el Magnànim als obrers i els moneders de la Seca Reial de Barcelona de reunir-se en capítol sense la presència del mestre de la seca.

BC. Ms. 1710, f. 77r-77v (olim 66r-66v).

*Littera per quam est permissum alcaldis et capitulo se congregare et capitulum celebrare sine magistro et preside.*⁵⁶

56. Al marge, d'una mà posterior: «N° 25».

Nos, Alfonsus, Dei gracia rex Aragonum, Sicilie citra et ultra Farum, Valencie, Hungarie, Hierusalem, Maioricarum, Sardinie, Corsice, comes Barchinone, dux Atenarum et Neopatrie ac eciam comes Rossilionis et Ceritanie. Percepto quod magister seu presidens officii secce civitatis Barchinone certis ex causis arrestatus et alias adeo impeditus existit, quod capitulo seu collegio que alcaldos ipsius officii cotidie pro occurrentibus negociis, utilitatem et directionem eiusdem officii commodum concernentibus, convocare et congregare oportet nequid adesse vosque, dictos alcaldos, in eius absencia consilium seu capitulum huiusmodi, obstante usu seu privilegio -ut asseritur- adusque servato, congregare aut convocare comode non audetis, non sine ipsius officii preiudicio et jectura,⁵⁷ volentes igitur vos, eosdem alcaldos, prosequi alicuius prerogative gracia specialis, ad humilemque nonnullorum familiarium et domesticorum nostrorum humiles intercessus, tenore presentis de nostri certa sciencia vobis, dictis alcaldis, collegio seu capitulo in eodem officio absque alicuius pene metu, quociens vobis placuerit et fuerit benevisum, convocandi et congregandi et eciam celebrandi / in magistri seu presidentis officii predicti qui nunc est vel pro tempore fuerit absencia, impedimento seu deffectu, licenciam impartimur et eciam plenariam facultatem. Illustrem reginam Mariam, consortem et locumtenentem nostram generalem, ortantes serie cum presenti ceterisque officialibus nostris et eorum locatenentibus presentibus et futuris dicentes et mandantes expresse quatenus nostram huiusmodi licenciam et facultatem teneant firmitter et observent tenerique et observari faciant, et dictos alcaldos ea uti et gaudere libere permittant, omni contradictione et impedimento cessante, et nullatenus contrafaciant vel veniant seu aliquem contrafacere vel venire permittant aliqua racione seu causa, pro quanto nostram graciam habent caram et penam mille florenorum auri Aragonum de bonis contrafacientis habendorum cupiunt evitare. In cuius rei testimonium presentem fieri iussimus nostro sigillo secreto, cum alia nostra sigilla in promptu non habeamus, a tergo munitam. Data in campo nostro regali apud civitatem Acerarum, die quartadecima madii anno a nativitate Domini millesimo cccc° tricesimo septimo. Rex Alfonsus.

In Itinerum xx°.⁵⁸

Registrata.

57. Sic per «jectura».

58. ACA. Canc. Reg. 2767, f. 48v.

[17]

S. d. c. 1459?

Llista amb correspondències metrològiques per a ús de la Cancelleria Reial.

ACA. Canc. Memorial 35, f. 1r-1v.⁵⁹

Pes d'argent de Cathalunya.

Ha en lo march de l'argent: viii unces.

E ha en la unça: ⁶⁰ unces, iii quarts.

Ha en lo quart: ⁶¹ unces,⁶² quart, v sterlins.

Ha en la unça: xxx trapeses.⁶³

Ha en la unça xx sterlins, e l'asterlí val i trapès e mig.

Ha en la lliura de Cathalunya, ab la qual se costuma de pesar aur, perles e seda: xii unces.

Ha en la unça: ⁶⁴ unces, iii quarts.

Ha en lo quart:⁶⁵ unces,⁶⁶ quarts, vii trapeses, ii quarts.

Axí que ha en la unça xxx^a trapeses fins, ha en la unça xx sterlins, e l'esterlí val i trapès e mig.

E ha en lo march de l'argent: viii^o unces de la dita liure.

Pes d'argent e d'aur de Barcelona.

Ha en lo march d'aur: viii unces.

Ha en la unça: iii quarts.

Ha en lo quart: ii ternals o mig quarts.

Ha en un ternal: ii argenç.

Ha en cascun argens, pres de bons: ii diners barcelonesos.

Ha en i diner: viii garrofins ben granats.

59. De la mà de Jaume Garcia, arxiver de l'Arxiu Reial de Barcelona fins a la seva mort, el 1475; ja ocupava el càrrec abans de 1440, any de la mort del seu pare i predecessor, Dídac Garcia.

60. Segueix un espai en blanc.

61. Segueix un espai en blanc.

62. Segueix un espai en blanc.

63. «Trapès», mot no recollit al DCVB ni al DECLC; cf. «trappeso», unitat de pes a Nàpols, equivalent a 30 unces. Deriva del grec «trapeza», “taula” i, per extensió, “banca, establiment financer, de canvi, etc.”; cf. DECLC, VIII, p. 717b, on es documenta «trapezeto», “establiment de canvi”, en textos rossellonesos en llatí del segle XIV.

64. Segueix un espai en blanc.

65. Segueix un espai en blanc.

66. Segueix un espai en blanc.

Ha en 1 garrofi: IIII grans de forment o III e mig. /
 Val lo march de l'or qui són VIII unces: XLVIII lliures.
 Les IIII unces valen: XXIII lliures.
 Les II unces valen: XII lliures.
 La 1 unça val: VI lliures.
 E II quarts: III lliures.
 E 1 quarto: 1 lliura, x sous.
 E mig quart, II argenç: ⁶⁷ lliures, xv sous.
 Ha en 1 argenç pes de II diners.
 Ha en 1 diner VIII garrofins.
 Ha en 1 garrofi IIII grans e mig.

[18]

S. d. [1460. Juliol, 7. Barcelona]

Disposició de Joan II el Sense Fe per la qual ordena que les causes mercantils conegudes a la cort dels alcaldes de la seca siguin enjudiciades d'acord amb la normativa mercantil i els estils de cort del Consolat de Mar.

BC. Ms. 1710, f. 91v (*olim* 80v).

Publicat a: COLÓN. *Llibre de consolat*, vol. III², doc. núm. 51, p. 1250-1251.

*Capítol sobre les coses marcantívolls com se deuen tractar en la cort dels alcaldes.*⁶⁸

Nos, Johannes, Dei gracia rex Aragonum, etc.

Ítem, que en la cort dels alcaldes de Barcelona los fets marítims e de cambis e de companyies e fets e negocis mercantívols sien dicidits per juý de mercaders e hòmens de mar e no per juristes. E axí en dar saguratat de juý, si per lo demanador és demanada, com en procehir, exequatar e sentenciar, sia servada la pràctica e stil del consolat; e si los alcaldes no forçaran al demanant en dar seguratat de juý al demanador, axí com per capítol de consolat és dispost, sien tenguts e obligats en la forma que per lo dit capítol los dits cònsols romanen obligats; e si no serveran lo present capítol e totes les coses en aquell contengudes, encórreguen *ipso facto* en pena de mil florins per cascuna vagada, ad-

67. Segueix un espai en blanc.

68. Al marge, d'una mà posterior: «Nº 34».

quirida per les dues parts al senyor rey e per la restant terça part als defenedors de la mercadaria per convertir en la obra de la drasana.

[19]

1494. Barcelona

Acta de l'execució de la pena imposada en una sentència de Ferran II el Catòlic a una esclava sarraïna propietat del mestre Miquel Puig, col·legiat de la Seca Reial de Barcelona.

RBE. Ms. e-II-17: *De moneta*, f. 15r.

Anno a nativitate Domini M^oCCCCLXXXIII^o in mense⁶⁹ fuit facta executio criminalis ut sequitur.⁷⁰

Die⁷¹ mensis⁷² anno predicto, in civitate Barchinone fuit per ipsam civitatem palam et publice, per loca solita ipsius civitatis, executata quedam serva captiva vocata,⁷³ de natione sarracenorum, que erat magistri Michaelis Puig, sartoris, per honorabiles Bernardum Turel, militem, et Bartholomeum Quintana, mercatorem, alcaldos secce dicte civitatis isto anno, hoc modo, quia ipsa serva fuit fustigata et postmodum ducta juxta furcas maris et ibi fuit eidem amputata manus sinistra, justicia exigente, per sententiam latam per dominum regem Fferdinandum secundum, regem Castelle, Aragonum, etc., quam sententiam sua dominacio protulit extra principatum Cathalonie, transmisso sibi processu criminali per dictos alcaldos contra dictam servam facto, delatam quod se irruerat contra uxorem dicti domini sui et contra dominum suum, eum prodicionaliter vulnerando cum quodam ganiffulo et alias; et quaquidem serva erat familia et de familia dicti magistri Michaelis, qui erat et est de collegio dictorum alcaldorum et de eorum foro et jurisdictione cum tota sua familia. Et dicta sententia fuit transmissa per dictum dominum regem lata exequenda dictis alcaldis juxta eorum privilegia. Quiquidem alcaldi, equitando cum suo assidente et ministris eorum curie, ducendo coram ipsis dictam condempnatam per ipsam civitatem de die palam et publice, eundo coram ipsis quodam portario equitando cum massa alta, ipsam sententiam regiam cum omni effectu

69. Segueix un espai en blanc.

70. Al marge: «Hic vide casum de facto secutum super criminalibus causis».

71. Segueix un espai en blanc.

72. Segueix un espai en blanc.

73. Segueix un espai en blanc.

executarunt seu exequi mandarunt per ministrum vulgo dictum *lo botxí*, juxta sui seriem et tenorem, ut predicatur, etc.

[20]

[1500]. Novembre, 28. Barcelona

Minuta amb les posicions i vots dels doctors de la Reial Audiència en la conclusió civil del litigi pendent entre el procurador fiscal del rei i els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona sobre l'elecció dels darrers.

ACA. RA. LCC, 40, f. 210v-211r.

Die sabbati xxviii novembris in Regia Audiencia, presidente illustrissimo domino locumtenente generali, interfuerunt sequentes:

Ffranciscus Franc, regens Cancellariam.

Joannes Ribalter.

Hugo de Mediavilla.

Joannes Rossell.

Joannes Lonch.

Andreas Tholosa.

Simon de Clariana.

Joannes de Gualbes.

In facto fisci regii procuratoris, ex una, et alcaldos secce presentis civitatis super observancia et execucione regie pramaticae, facta relatione per Joannem Lonch, dictus Joannes Lonch fuit intencionis, atento quod dicti alcaldi et alii de collegio dicte secce ex privilegiis regiis possunt eligere duos alcaldos in judices dicti collegii, et ex consuetudine actenus observata consueverunt in dicto collegio eligere singulis annis, xxviii^o novembris, duos alcaldos, quod pro hac electione anni presentis fienda de duobus alcaldis detur licencia alcaldis qui nunch sunt et dicto collegio quod posint congregare se in dicto collegio die crastina, xxviii^o dicti mensis novembris, solita et quod possint eligere duos alcaldos prout actenus fuit in dicto collegio fieri et eligi asuetum, dicta pramatica et inhibicione per illustrissimum dominum locumtenentem dicto collegio facta in reliquis actibus in suis robore et effectum persistentibus donech aliter sit provisum.

Joannes Ribalter est intencionis regiam magestatem esse consulendam de omnibus pro parte dicti collegii alcaldorum allegatis contra executionem dicte pramaticae, et quod, pendente dicta consultatione, nichil est innovandum et, per consequens, non esse concedendam licen-

ciam dictis alcaldis congregandi / dictum capi[tu]lum nech celebrandi electionem [e]o modo quo petitur, scilicet cu[m] interven[t]u personarum prohibitarum per dicta[m] pragmaticam, sed quod dominus locumtenens, [sine] preiudicio iurium dictorum alcaldorum, proroguat eis tempus celebrandi dictam electionem donech, habito responso a regia magestate, aliud fuerit provisum.

Ffranciscus Franc, regens Cancellariam, est inten[ci]onis dicti Johannis Ribalter.

Hugo de Mediavilla, Johannes Rossell, Andreas Tholosa, Johannes de Gu[a]llbes, Simon de Clariana, omnes isti sunt intencionis dicti Johannis Lonch, et illustrissimus dominus locumtenens generalis concludit cum voto Johannis Lonch et aliorum sue inte(n)cionis.

[21]

1547

Súplica del procurador fiscal de la cort dels alcaldes al governador de Catalunya reclamant la restitució d'un pres que era de la jurisdicció dels alcaldes i provisió positiva de la Reial Audiència sobre la qüestió.

BC. Ms. 1710, f. 103v, 104r (olim 92v, 102r).

*Supplicatio oblata per fisci procuratorem curie alcaldorum coram spectabili gubernatore.*⁷⁴

Spectable senyor governador.

Michel Maduixer, argenter, és provehit per los alcaldes, ab confirmació de sa majestat, de l'ofici de guarda de la toca real de la moneda de or se bat en la secca de la present ciutat, y per rahó de dit offici ell y sa família són exempts de la jurisdicció de vostra senyoria així en lo civil com en lo criminal, y açò és ja molt notori a vostra senyoria y son consell per la hostentió se fa continuadament dels privilegis reals hatorgats als alcaldes y col·legiats obrés, moneders y officiers de dita secca, y solament és jutge competent dels predits sa majestat, com alcalde major,⁷⁵ y los alcaldes, y en dits privilegis à pena de privatió de officis per als contrafahents y decret de nul·litat y pena de tres mil florins de or y moltes altres. Y per quant contra forma de dits privilegis se à feta captura de Domingo Beltran, aragonès, moço y família de dit

74. Al marge, d'una mà posterior: «Nº 53».

75. Segueix «y los alca» ratllat.

Maduixer, com consta per informatió deguda, *ut ecce*, supplica a vostra senyoria dit Maduixer per so(n) propi interès, y lo procurador fiscal de dita cort dels alcaldes per lo interès de la jurisdicció dels alcaldes y conse(r)vatió de dits privilegis, li sia de mercè per observança de dits privilegis, a sola hostentió dels quals se à de restituir qualsevol pres, vulla manar restituir a dits alcaldes la persona de dit Domingo Beltran, no obstant la constitució de la reyna Maria, la qual comensa «Com molts inexperts», com dits officers sien exempts de examen. Y fa fe o hostentió dit Maduixer dels privilegis y provisions necessàries, *ut ecce. Que licet, etc. Altissimus. Testis Carbonell*,⁷⁶ advocat fiscal de la cort dels alcaldes.

Cuiquidem supplicationi fuit facta provisio sequens, providendo in Audientia provisa per spectabilem dominum gubernatorem, de consilio Adriani Vilana, regentis assessoriam, XIII septembris 1547, Barcinone, Renard. Provisio regentis assessoriam, XIII septembris 1547: Quia constat Dominicum Beltran esse de familia Michaelis Maduixer, officierii sicce Barcinone, pro observantia privilegiorum alcaldorum sicce providet quod dictus Dominicus Beltran tradatur suo ordinario alcaldo dicte sicce. Adrianus Vilana, regens assessoriam.

(...) /

Albaranum spectabilis gubernatoris.

Lo governador de Cathalunya.

Carceller, no dettingau en la presó la persona de Domingo Beltran, lo qual ix lliurat a la cort dels alcaldes per provisió feta per lo regent la assessoria lo die present. Dada en Barcelona, a XIII de setembre MDXXXXVII.

Don Pedro de Cardona, governador.

[22]

1556. Juliol, 4. Barcelona

Provisió de la Reial Audiència resolent, a instància del procurador fiscal de la cort dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, el lliurament de Miquel Soler, detingut a la presó reial, als alcaldes.

76. Pere Miquel Carbonell, nét de l'historiador i arxiver homònim. Advocat fiscal de la cort dels alcaldes de la seca de Barcelona des de 1532.

BC. Ms. 1710, f. 96r (*olim* 85r).

*Alberanum sive provisio Regie Audientie in favorem Michaelis Soler, detenti in carceribus regiis ratione retroclami.*⁷⁷

Carceller, no detingau la persona de Miquel Soler, pagès, lo qual stà detengut per provisió feta per lo magnífich micer Steve Riusech, doctor en quiscun dret y del Real Consell, a XXVIII del mes de maig, mes proppassat, en virtut del reclam contra ell exposat en la Real Audiència a instància de mossèn Thomàs de Boxadors, y aquell liure y done als honorables alcaldes de la secca de la present ciutat de Barcelona, com axí sia stat provehit per lo dit micer Riusech, relador de la causa de dit reclam, a instància del procurador fiscal de la cort dels honorables alcaldes. Dada en Barcelona, a IIII de juliol MDLVI.

Joannes Ferrer et Dezpuig, regens thesaurariam.

Scriba Veciana.

[23]

1561. Novembre, 28. Barcelona

Acta aixecada per Pere Joan Calvo, notari substitut de l'escrivà reial de la Seca Reial de Barcelona, de la cerimònia de l'assaig de les mostres de diverses deslliurances de croats a la mateixa seca davant dels consellers de la ciutat i dels oficials de la Casa de la Moneda.

ACA. RP. MR. 2007/1, f. [4r].

Divendres, a XXVIII de novembre MDLXI, fonch fet enserrament de devuyt llevades o deslliurances de croats o reals de argent batuts en la secca de la present ciutat de Barcelona per Miquel Maduxer, mestre de la dita secca, essent guardes mossèn Francesch Cassador, militar, y mossèn Miquel Monserrat Fàbregues, mercader, les quals han pesat dos mil quatre-cents quaranta-cinch marches, set onzes, quatorze diners, en presència dels magnífichs consellers de la dita ciutat, ço és mossèn Pere Joan⁷⁸ Roig, *olim* Dezsoler, quòndam⁷⁹ conseller en cap, micer Anthoni Çarrovera, conseller segon, mossèn Francesch de Vilafranca, conseller terç, mossèn Joan Ribera, conseller quart, absent, e mossèn Pere Vilalta, conseller quint, e en presència de mi, Pere Joan Calvo,

77. Al marge, d'una mà posterior: «Nº 45».

78. «Joam» amb «n» corregida.

79. El conseller Pere Joan Roig havia mort el 7 d'abril d'aquell any (DACB, vol. IV, p. 399).

notari e substituhit de mossèn Anthoni Vidal, scrivà real de dita secca, Lorenç Crexell, fonador, e Miquel Bohigues e Anthoni Valdés de la Torre, enseyadors de la dita secca; de les quals llevades o desliuranses foren presos los trossos, e mesos dins hun⁸⁰ cresol e posats per lo dit fonador en hun fornell de fondre, dels quals fou fet hun riell; e fet ensay de aquell, fonc atrobat a ley de onze diners y dotze grans. E a memòria és feta la present scriptura.

[24]

1564. Setembre, 7. Barcelona

Provisió de Francesc Martí, alcalde major de la Seca Reial de Barcelona, de l'ofici d'escrivà reial de la mateixa casa de moneda a favor de Jaume Sastre, notari de Barcelona.

ACA. RP. MR. 2007/1, f. [17r].

En nom de Déu sia. Amén.

A provisió del magnífich mossèn Francesch Martí, alcaude major de la seca de la sacra, catòlica y real majestat nostre rey P(h)elip en la ciutat de Barcelona, per mort de l'honorable mossèn Anthoni Vidal, notari, exercés lo offici de scrivà real de la dita secha Jaume Sastre, notari de Barcelona, y comensa lo seu offici, en virtut de dita provisió, a vii⁸¹ de setembre MDLXIII.

[25]

1567. Octubre, 30. Barcelona

Provisió del Consell Reial en favor dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona en la contenció existent entre la cort d'aquests darrers i la dels cònsols de mar de la mateixa ciutat.

BC. Ms. 1710, f. 92v (*olim* 81v).

En poder de Joan Palau, notari, de manament y per ell mossèn⁸² Moxó, notari real, a relatió de misser Quintana, doctor del Real Consell, a xxx de octubre MDLXVII és la provisió per lo dit misser Quintana feta

80. «huns» amb «s» ratllada.

81. Corregit de «viiij».

82. Segueix un espai en blanc.

entre los alcaldes y la Lotja de la present ciuta(t) en favor dels dits alcaldes del tenor següent:

Die xxx octobris MDLXVII,⁸³ viso processu et partium altercatis super articulo⁸⁴ contentionis vertentis in Regia Audientia inter partes et curias Logie maris et alcaldorum sicce presentis civitatis Barcinone; visa potestate Michaelis Verges, procuratoris fiscalis dictae curiae alcaldorum; visa supplicatione seu oppositione per ipsum oblata; visis actis, instrumentis et privilegiis per dictas partes et procuratores dictarum curiarum productis et exhibitis; visis videndis meritisque processus attentis et alias, facto verbo in Regia Audientia, providet pro observantia regiorum privilegiorum et alias cognitionem et decisionem dicte cause inter dictos Nadal et Sobirats et Torner, ex una, et dictum Franciscum Guialmar, magistrum fusine dicte siccae, parte ex altera, vertentis ad dictam curiam alcaldorum dictae siccae pertinere et spectare ad dictamque curiam alcaldorum debere remitti, non obstantibus in contrarium dictis, et quod quilibet pars solvat suas expensas; fiat tamen exequutio pro bistractis et concessa copia. Intimetur.

Quintana.

[26]

1580. Novembre, 29. Barcelona

Acta de la sessió capitular del Col·legi d'Obrers i Moneders de Barcelona corresponent al 29 de novembre de 1580.

AHPB. Pere Ferrando. 481/3, f. 114r-116v.

*Die Martis xxviii^{re} mensis novembris anno a nativitate Domini MDLXXX, in domo regie sicce monete Barchinonae.*⁸⁵

Noverint universi quod anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo octuagesimo, die vero Martis vigesima nona mensis novembris intititata, presente et ad hec vocato me, Petro Ferrando, regia auctoritate notario publico, cive Barchinone et admodum magnificorum dominorum alcaldorum regie sicce monete que pro sacra, catholica et regali magestate domini nostri regis cuditur in sicca eadem presentis civitatis Barcinone et illorum curie, necnon et magnifici collegii sive capituli magnificorum monetariorum et operariorum dicte regie sicce scribe infrascripto,

83. Al marge, d'una mà posterior: «Nº 36».

84. «articulos» amb «s» ratllada.

85. Al marge: «Electio alcaldorum».

et presentibus eciam honorabili Josepho Tarragona, carderio, et Jacobo Muntso, regio portario, civibus Barchinone, pro testibus ad subscripta vocatis specialiter et assumptis atque rogatis, convocato et congregato prefato collegio sive capitulo predictorum monetariorum et operariorum dicte regie sicce de mandato scilicet magnificorum / dominorum Jacobi de Aguilar Peralta et de Camporrells et Simonis Canyet, anno presenti alcaldorum dicte regie sicce, ad sonum campane seu squille, ut moris est, in domibus dicte regie sicce que site sunt in presenti civitate Barchinone, in vicco de les Mosques nuncupato, in quaquidem convocatione intervenerunt et presentes fuerunt sequentes, videlicet:

Los dits magnífichs senyors alcaldes mossèn Jaume de Aguilar y mossèn Simon Canyet, y lo honorable mossèn Miquel Maduxer, mestre de la dita secca.

Moneders:

Mossèn Hierònym Benet Dezvalls.

Mossèn Garau Gordiola.

Mossèn Joan Llull.

Mossèn Joan Sauri.

Micer Jaume Dalmau.

Micer Joseph Dalmau.

Mossèn Monserrat Palomeres.

Bernat Corts, fill de Thomàs.

Bernat Corts de la Torra.

Bernat Corts, fill de dit Corts de la Torra.

Guillem Ferrer.

Mossèn Pau Gomar.

Absens:

*Nullus fuit ex monetariis qui dici possit absens.*⁸⁶

Impedits y malalts:

Don Joan Terré.

Mossèn Pere Cassador.

Mossèn Bernat Yvorra.

Mossèn Miquel Riembau de Corbera y de Santa Coloma, señor de Llinyàs.

86. Afegit al marge.

Obrers:

Mossèn Joan Miquel Pons.

Mossèn Miquel Calopa.

Mossèn Francesch Pedralbes.

Pau Figueres.

Mossèn Miquel Cortès.

Jaume Modolell.

Miquel Villar, major.

Benet Canovelles.

Mossèn Joan Pineda.

Absents:

Mossèn Thomàs Pujades.

Juan Aroles.

Pere Aroles.

Mossèn Vicens Mollet.

Omnibus superius nominatis presentibus, scilicet congregatis, ut prehabetur, existentibus in domo dicte regie sicce tanquam maior et sanior pars magnificorum monetariorum et operariorum / dicte regie sicce, habita racione et respectu absencium infirmorum et impeditorum predictorum huic presenti collegio sive capitulo personaliter interesse non valentium, consilium sive capitulum huiusmodi facientes, tenentes, celebrantes seu representantes coram illis, per dictos dominos alcaldos fuerunt facte proposiciones sequentes:

(1)⁸⁷ E primerament fonch proposat per dits señors alcaldes que com a nostre señor Déu sia stat plassent appellar al seu sanct regne la ànima de Bartomeu Modolell, quòndam, pagès de la parròquia de Serrià, hu dels magnífichs obrers del present col·legi, per so fos placent al dit present col·legi en lo lloch del dit Bartomeu Modolell posar-n'i altre, lo qual lloch demana Barthomeu Modolell, fill seu.

(2) Ítem, que com per semblant jornada he vigília com és la present, que és vigília del gloriós sanct Andreu, sia de bona pràctique y consuetut elegir alcaldes per lo any vinent, que sia per so placent al present col·legi elegir alcaldes per lo dit any vinent en lo modo y forma a ell ben vists.

87. Afegim la numeració, que no és present en el manuscrit, a fi de seguir més fàcilment els acords presos posteriorment sobre cada una de les qüestions plantejades de forma correlativa.

(3) Ítem, fonch proposat per dits señors alcaldes que sia servit lo present col·legi manar y deliberar sien pagats y satisfets a mi, dit Pere Ferrando, notari y scrivà de dits señors alcaldes y de dit magnífich present col·legi, los treballs y temps he presos y he stat en anar y star en cort de sa magestad com a síndich de dit col·legi y per a tornar-me'n de allà assí, en què he stat set mesos.

(4) Ítem, fonch proposat per dits magnífichs señors alcaldes fos servit lo present col·legi, de una part, y lo honorable mossèn Miquel Maduxer, mercader, mestre de dita seca, de la part altra, firmar y jurar la transacció y concòrdia apuntada en y ab la celebratió del col·legi tingut y celebrat a *xxi* del mes de octubre proppassat per rahó de les qüestions y plet eren entre los dits magnífichs señors alcaldes y col·legi, de una part, y lo dit honorable mossèn Miquel Maduxer, mestre predit, de la part altra, per rahó y causa de la histància y cambra ahont en la dita present casa de dita seca tenen dits señors alcaldes llurs presons; la qual transacció y concòrdia ja stà ordenada y a punt, que no resta sinó firmar-se per y entre dites parts, y, fermada aquella, sien també servits dar orde y forma y fer la elecció convenient de les persones que⁸⁸ apparaseran menester per entendre en lo fer fer e o dar orde se fassen les obres en dita histància de dita presó, com en la tercera deliberatió del dit col·legi a *xxi* del mes de octubre proppassat, com dit és, tingut y celebrat, y altrament en dita transacció y concòrdia stan més llargament designades y mencionades. /

(5) Ítem, fonch proposat per dits magnífichs señors alcaldes fos plasent al dit magnífich present col·legi fer elecció y nominatió de sisenar per l'any vinent, y no-res-menys elegir y nomenar en y per hohidor de comptes del dit present col·legi algú dels magnífichs moneders o⁸⁹ obrers per lo dit any vinent, o altrament confirmar per lo dit any en lo dit offici de hohidor de comptes lo⁹⁰ honorable mossèn Monserrat Palomeres, qui de present té lo dit càrrech y offici de hoïdor de comptes.

(6) Ítem, fonch proposat per los dits señors alcaldes, com ja hayen ses mercès servit lo offici y càrrech de alcaldia per temps de un any y altrament los convingue per alguns negocis occorrents haver-se'n de anar fora ciutat, per ço sia plasent al dit present col·legi admetre'ls la renunciació del dit llur offici y càrrech de alcaldia que de present en mà y poder del dit magnífich col·legi entenen y desijen fer.⁹¹

88. Segueix «hagen» ratllat.

89. Interl. sobre «y» ratllat.

90. Segueix «mateix qui vuy en dia ho es» ratllat.

91. Segueix «E com fonch pre» ratllat.

(1) Y primerament, quant a la primera proposició y cap per dits magnífichs señors alcaldes fet y proposat, del lloch predit de hu dels dits magnífichs obrers del dit present col·legi, vagant per mort del dit Barthomeu Modolell, lo dit magnífich present col·legi deliberà y féu deliberació y conclusió que lo dit lloch de obrer predit fos donat y concedit y en y per aquél admès, axí y com lo dit present col·legi lo dóna y concedeix y en dit lloch admet, a Barthomeu Modolell, fill del dit quòndam Barthomeu Modolell, encara que de assí absent, donant per so y cometent lo dit magnífich col·legi als dits magnífichs señors alcaldes presents y sdevenidors facultat y plen poder de rebre en nom y per part del dit magnífich col·legi, en lo modo y forma acostumats, lo jurament y sacrament y homanatge que per los magnífichs moneders y obrers y per qui són fetes en lo introit de llur offici és acostumat fer y prestar, y no-res-menys que per los magnífichs alcaldes sia feta y manada despedir al dit Bartomeu Modolell y en favor de aquell la deguda provisió de obrer predit en y per lo dit lloch del dit quòndam Bartomeu Modolell, son pare.

(2) Ítem, quant en la segona proposició e o cap, de la elecció, és a ssaber de nous⁹² alcaldes per lo any propvinent, per lo dit magnífich y present col·legi en fer dita elecció fonch proceït en lo modo y forma següents, ço és que los magnífichs moneders per si y per llur part e o banda elegiren y nomenaren lo demunt dit magnífich mossèn Hierònym Benet dez Valls, hu dels dits moneders, y los dits magnífichs obrers per si y per llur part y banda lo demunt dit⁹³ magnífich mossèn Joan Miquel Pons, obrer predit, als quals en y per a fer dita elecció en lo modo y forma acostumat donà lo dit magnífich present col·legi tot llur plen poder, forces y veus bastants; los quals magnífichs mossèn Hierònym Benet Dezvals y mossèn Joan / Miquel Pons, junctament ab lo dit honorable mossèn Miquel Maduxer, mestre de la dita present secca, apartats del dit present col·legi y congregatió de aquell, y congregats y constituïts personalment en la casa e o histància ahont se fa la deslliuransa de la moneda, cridaren e convocaren y per a fer dita elecció a ssi associaren los⁹⁴ demunt dits magnífichs mossèn Garau Gordiola, moneder;⁹⁵ y mossèn Joan Pineda, obrer; los quals tots sinch, axí com dit és ajustats, anomenaren y elegiren en y per alcaldes per lo dit any propvinent MDLXXXI los magnífichs mossèn Joachim Satantí, monader, y mossèn Pau de Fluvià, obrer.

92. Interl.

93. «demunt dit» interl.

94. Segueix «magnífichs» ratllat.

95. Interl.

Alcaldes per lo any propvinent MDLXXXI:

Mossèn Joachim Satantí, moneder, y mossèn Pau de Fluvià, donzells en Barcelona domiciliats.

Y encontinent feta la dita electió, tots los demunt nominats moneders y obrers, juntament ab lo dit mestre, se'n tornaren en lo dit col·legi e en la congregació de aquell, y allí foren manifestats y⁹⁶ publicats al dit magnífich present col·legi y devant aquell los dits magnífichs nous alcaldes per lo dit any propvinent MDLXXXI com demunt dit és elegits.

(3) Ítem, quant a la tercera proposició y cap, dels treballs per mi, dit Pere Ferrando, notari y scrivà dels dits magnífichs señors alcaldes y col·legi present, presos com a síndich del dit present col·legi y alcaldes en anar en cort de sa magestad, com allí se conté, lo dit magnífich present col·legi féu deliberació y conclusió que a compliment de totes les dietes que jo, dit Pere Ferrando, notari y scrivà, com a síndich demunt dit he stat fora la present ciutat anant en cort de sa magestad, e stant allí y tornar de allí assí en Barcelona, me sien donats⁹⁷ cinquanta ducats, valents saxanta lliures moneda barcelonesa; dich LX lliures. Y assò de diners de la bústia del present col·legi.

(4) Ítem, quant a la quarta proposició y cap, de la dita transacció y concòrdia apuntada y ordenada per y entre los dits magnífichs señors alcaldes y col·legi present, de una part, y lo dit honorable mossèn Miquel Maduxer, mestre de dita secca, de part altre, sobre les dites qüestions y plets de la dita instància de la dita presó, les dites parts y quiscuna de aquelles, per dar fi y conclusió a dits plets y qüestions y per conservar entre ells bona pau y concòrdia, deliberaren y conclougueren, y deliberació y conclusió feren entre si, que la dita transacció y concòrdia fos per mi, dit notari y scrivà, llegida devant / dites parts, la qual encontinent per mi fonch llegida de paraula en paraula com en aquella se conté; y la(s) qual(s) cosas <quals> hoydes per les dites parts, per lo que ad aquelles aparegué stava segons llur intenció, tracte y resolució y concert, feren los dits magnífichs señors alcaldes y col·legi present, de una part, y lo dit mossèn Miquel Maduxer, mestre de dita secca, de part altra, deliberació y conclusió que se firmàs dita concòrdia, y de fet encontinent aquella dites parts y quiscuna de aquelles firmaren y juràran en mà y poder de mi, dit notari y scrivà, com en aquella se conté, a la qual se fa relatió y la qual per mi, dit notari, encontinent al peu del present acte de la celebració del present

96. Corregit sobre «d».

97. «donats» amb «ts» corregit sobre «des».

col·legi incertada com baix se conté.⁹⁸ Y per effectuatió de les obres en dita instàntia fahedores, com en la dita transacció largament se conté, lo dit magnífic e present col·legi elegí y anomenà los dits magnífics mossèn Garau Gordiola y mossèn Joan Pineda.⁹⁹

(5) Ítem, quant a la sinquena proposició y cap, de elecció de sisena y del consell dels dits nous alcaldes y de hoïdor de comptes¹⁰⁰ per lo dit any vinent de MDLXXXI, per lo dit magnífich¹⁰¹ col·legi fonch feta elecció y nominatió de les magnífiques persones devall scrites en y per sisena predita y del consell dels magnífichs nous alcaldes, ço és:

Moneders:

Mossèn Garau Gordiola.

Mossèn Jaume de Aguilar.

Mossèn Joan Sauri.

Obrers:

Mossèn Joan Miquel Pons.

Micer Jaume Pineda.

Mossèn Simon Canyet.

Y en y per hohidor de comptes per lo mateix any propvinent MDLXXXI lo dit honorable mossèn Monserrat Palomeres.

(6) Ítem, quant en la sisena proposició o cap, de la llicència y facultat demanades per los dits magnífichs senyors alcaldes de poder renuntiar al dit llur<s> offici y càrrech de alcaldia, lo dit magnífich present col·legi féu deliberació y conclusió que·ls fos donada, com de present los donà, llicència y facultat de poder fer la dita renuntiació en mà y poder de dit col·legi.

En virtut de les quals deliberació y conclusió e inseguint aquelles, los dits magnífichs señors Jaume de Aguilar y Simon Canyet, alcaldes predits, encontinent renuntiaren en mà y poder del dit present col·legi al dit llur offici y càrrech de alcaldia, y lo dit magnífich col·legi per lo semblant encontinent los acceptà la dita renuntiació.

De quibus, etc. Que fuerunt acta, etc.

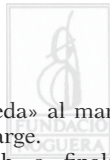
Sequitur preffata transactio et concordia.

98. Segueix «y per» ratllat.

99. «y per effectuatio ... pineda» al marge.

100. «y del ... comptes» al marge.

101. «los dits magnífichs» amb «s» finals ratllades; segueix «señors alcaldes y» ratllat.

[27]

1644. Setembre, 20. Barcelona

Contracte entre els consellers de Barcelona i Joan Aldabò, fuster, i Gaspar Goget, manyà, per a la construcció d'un molinet per a la fabricació de moneda per a la Seca Reial de Barcelona.

AHCB 1B-XIII-56, f. 30r-v

Die X^a septembris MDCXXXIII

Entre los molt lltres. Srs. Concellers segon y quart, absents y malalts, ab vot y parer de la Junta de la Seca, tenint facultat de dita Junta, a set del corrent, de una part, y Joan Aldabò, fuster, y Gaspar Gorget, manyà, de altra, són estats fets los pactes següents:

Primerament, dits Aldabò y Goget prometen que dins vint dies feyners del dit present em avant comptadors faran y fabricaran per compte de la present Ciutat en la seca de aquella un molinet per a fabricar moneda conforme un altre que és y està construït dins dita seca y entrant en aquella que és lo primer que sen fabricat y promettent que en dit molinet o faran tots los recaptos necessaris y aquell faran a tota perfectió és a saber, dit Aldabò tot lo que toca a fuster y dit Goget tota la ferramenta serà necessària, lo qual molinet tot fet a tota perfectió y a satisfacció del mestre de la seca.

Item, que la fusta de dit molinet ha de ser de la matexa spècie és la de dit molinet alt mencionat y que los caxals y las manetes les fasan de fusta de boix y que si dins un any si mou cosa alguna de feyna tocant a fuster y a manyà dits mestre Aldabò y mestre Goget prometen quiscu d'ells y se obliguen a costas y despesas llurs, és a saber, de aquell per qui serà feta la falta tornar a fer lo que hi haurà de faltar.

Item, que la ciutat no stiga obligada a donar millora alguna ni la pugan pendrer ni pretendrer dits mestres acabat que sia dit molinet lo qual acabat que sie prometen asentar-lo en la estància de dita seca ha hont los asenyalaran.

Item, dits señors concellers prometen donar y pagar a dits Aldabò y Goget per lo preu fet de dit molinet tres-centes / y noranta lliures. És a saber, a dit Joan Aldabò, fuster, 235 ll. bar. y a dit Gaspar Goget, manyà, 155 ll. bar. en esta forma, ço és ara de present per bestreta y a bon compte de dit preu fet dos-centes lliures y les restants 190 ll. bar. acabada dita feyna ab tota perfectió y assentat y posat dit molinet en lo lloch se-ls assenyalarà y assò prometen¹⁰² ab obligació dels béns de la ciutat.

102. A continuació, barrat, sots pena de dos-centes lliures y obligació.

Item, los dits Aldabò y Goget prometen attendrer y complir totes les dites cosas per ells de sobre promeses sots pena de dos-centes lliures barcelonesas y per a attendrer y complir totes les dites coses no obligan sas personas y béns com a deutes fiscas y reals y ab jurament.

Testes sunt Balthazar Prior et Jacobus Vidreller virgarii sue domination

[28]

Post 1684. gener, 26. Barcelona

Al·legació jurídica redactada pel jurista Jeroni de Ferrer en favor del Capítol o Col·legi de Moneders i d'Obrers de la Seca Reial de Barcelona per ser elevada al lloctinent de Catalunya a fi d'obtenir del rei una confirmació dels privilegis del col·legi.

UB-Reserva B-38/6-10

Excel·lentíssim senyor.

Los alcaldes, monaders, obrers y demás officials de la seca real de la present ciutat de Barcelona, trobant-se decorats ab diferents reals privilegis, en virtut dels quals se persuadeixen que la jurisdicció en ells, sa casa y famílies en fets civils com criminals, tant treballant en la seca com no treballant, y en totas matèries, és dels alcaldes que de dos en dos anys se anomènan per a exercir la dita jurisdicció, los quals alcaldes tenen sos assessors, advocat fiscal, procurador fiscal, notari, verguers y tot lo demás necessari per la administració de la jurisdicció, y vehent que sobre esta matèria se'ls feya alguna limitació, dient que dits reals privilegis que tenen atorgats y concedits no han ni pòdan entèndrer-se absolutament y en tot temps, sinó sols en los casos que dits officials y monaders *actu* treballen en la seca real y per fet de las operacions de l'offici, recorregueren a sa magestat del rey nostre senyor, que Déu guart, y suplicaren fos de son real servey confirmar-los dits reals privilegis perquè inviolablement fossen tots observats, y en quant menester fos se dignàs sa magestat concedir-los privilegi de dita jurisdicció absoluta y no limitada quant faran lo exercici de son ofici y en lo que a dit offici toca. Inclínà sa magestat son real ànimo y confirmà / los dits reals privilegis, però la dita real confirmació no fou absoluta y en forma específica, sí sols en forma comuna ab la clàusula «Quatenus sint in usu». Per la qual clàusula ab dita confirmació no venían a conseguir remey per a la oposició que se'ls fa a la observança de dits reals privilegis, que consisteix en negar-los la comprensió dels casos que actualment no treballen en la seca real ni en altres matèries, per

los quals casos se impetrava la gràcia. Per lo que se trobaren precisats de tornar altre vegada a posar-se als peus de sa magestat, com ho han fet, a effecte de que se dignàs concedir-los dita confirmació, *et quatenus opus esset* nova concessió absoluta *et in forma especifica*, y no en manera alguna ab la dita clàusula, *et in forma communi*. Per ocasió del que se ha tingut notícia que sa magestat demanava informe a l'excelentíssim lloctinent ab consulta de las tres salas. Y axí ha aparegut molt de la obligació de dits alcaldes, monaders y obrers fer representació a vostra excel·lència y Real Concell de las rahons los assisteixen per a que sa magestat se digne fer-los la gràcia y mercè que supliquen.

1. Per intel·ligència de la qual demanda se deu suposar en primer lloch que, antigament tenint los oficials de la seca los dos requisits de ser examinats en lo art y de no ser francesos, en virtut de privilegis reals tenían los alcaldes omnímoda jurisdicció en tots, tant en lo civil com en lo criminal *privative ad alios*, y assenyaladament del sereníssim senyor rey don Alfonso, *datum* a 12 de dezembre 1445, confirmat per lo sereníssim senyor emperador Carlos quint ab son real privilegi *datum* en Barcelona en lo mes de dezembre 1542, y altre real privilegi atorgat per lo sereníssim senyor rey Phelip segon a 23 de dezembre 1558 -los quals se presenten. Y de aquells fa menció Ripoll *Var.*, cap. 1, nu. 520 / y següents, Bosch *Tít. de honor. de Cathalunya*, lib. 4, cap. 27, § 1, *in fine*, que al·lega lo noble don Miquel de Cortiada, meritíssim regent la real Cancelleria, en la *decis.* 10, nu. 217, 218 *et* 219, que las causas no podían evocar-se per qualsevol pretext y qualitat a la Real Audiència, Ferrer *part.* 1 *Observationum*, cap. 14, *in principio*; Ripoll *De regaliis*, cap. 25, nu. 62, *et Var.*, cap. 4, nu. 523; dit de Cortiada, *qui proxime*, nu. 121 *et* 122, de tal manera que no podían renuntiar a son propi for, *etiam cum juramento*, Despujol *verbo* «Monatarii siccae», fol. 132; Ferrer *part.* 1 *Observa.*, cap. 15, *et part.* 3, cap. 11 *et* 160, *ver.* «Animadvertendum tamen est»; Ripoll *Var.*, cap. 1, num. 577; Fontanella *De pactis nuptialibus*, tom. 1, clau. 3, glos. 3, num. 6.

2. *Secundo*, se suposa que alguns doctors pràctichs nostres, com són don Acasi de Ripoll, Miquel Ferrer, Bosch, que al·lega dit noble regent de Cortiada en la *decis.* 10, nu. 228, pretenen que foren derogats o corregits los dits privilegis que tenen concedits los alcaldes, monaders y obrers, dient que de totes las prerrogativas y preheminències de aquells no se'n poguessen alegrar sinó en quant faran lo exercici de son offici y en lo que a dit offici toca, y no altrament, ans en tot lo restant sien de la jurisdicció dels ordinaris y barons, com si no fossen dels alcaldes y no fossen oficials de la seca.

3. *Tertio*, que esta asserció la fúndan los dits pràctichs en la constitució del sereníssim senyor rey don Phelip segon feta en la cort de

Monçó any 1585, cap. 2, que és la quarta y última tít. «De ofici de alcaldes y monaders», que és del thenor següent, *ibi*: «Per quant la constitució de la reyna Maria en la cort de Barcelona, cap. 19, comensant “Molts inexperts, etc.”, encara que molt justa, per abús no-s serva, y molts, sens saber ni entendre co- / sa de monedaria o seca, se fan officials de la seca o de la cort dels alcaldes sols per eximir-se de la jurisdicció ordinària o de barons y que d’ells no-s puga haver justícia, statuim y ordenam, ab aprobació y consentiment de la present cort, que los dits officials de la seca o dels alcaldes, axí en lo principat de Cathalunya com en los comtats de Rosselló y Cerdanya, no se alegren de llurs privilegis sinó en quant faran lo exercici de son offici y en lo que en dit offici toca, y no altrament, ans en tot lo restant sien del for y jurisdicció dels ordinaris y barons, com si no fossen dels alcaldes y officials de la seca».

4. Y axí lo que se ha de disputar és la lletra de dita constitució, és a saber, si aquella deroga los dits privilegis concedits als alcaldes, moneders, obrers y altres officials de la seca, y si impedeix lo concedir lo real privilegi que ara novament se impetra, al qual dupte per part dels dits alcaldes se representa que ab ditas constitucions no són revocats los dits reals privilegis, *imo* que aquells réstan en sa força y valor.

5. No és ocult als alcaldes, monaders, obrers y officials de la seca real la gravetat de la matèria y que és quasi temerari lo posar en qüestió lo determinat en corts generals, puix per la observància se troban tantes disposicions que las fan irrevocables, y assenyaladament en lo usatje *Judicium in curia datum*, tít. «De celebrar corts», ahont se diu, *ibi*: «Juý donat en corts o donat per jutge elet en cort, de tot sie rebut y en tot temps seguit, e null, o per engany ne per art, no-l gos rebujar, etc.». Y després de comunicadas las penas als contrafahents, conclou dient, *ibi*: «Car horat és y sens seny qui vol contrastar al seny e al saber de la cort en què à prínceps, bisbes, etc.»; Calicio *in Extravagan. curiarum*, cap. 7, n. 95, ver. 170 «Quia», etc.; y la constitució segona, tít. «De interpretació de usatges», / ahont expressament se disposa que si alguns milloraments de constitució se haurà de fer, sia en corts generals y no altrament.

6. Emperò no poden persuadir-se que de la manera que se farà la ponderació en avant, no sia lícit disputar del poder de la cort en sos casos, puix tot home, per prudent y savi que sia, està subjecte a l’error, y sols Déu és omnipotent y infinitament perfet, com ho diu en estos térmens Calix. Ramires *De leg. reg.*, § 22, nu. 8, y per ço per decència se diu defecte de voluntat y no de potestat, Ramires *ubi supra*, num. 12 et 13, y ho ensenyan nostres pràctichs, puix moltes vegades

disputan si la cort ha pogut derogar alguns privilegis o consuetuts en perjudici de tercer, y en particular Càn. 3 *parte Var. resolutionum*, cap. 3, «De privilegiis», num. 88 *cum sequentibus* et num. 262. Segons la qual doctrina se passa a ponderar las rahons que assisteixen a dits alcaldes, obrers y monaders.

7. Cert és en dret que en tot acte humà per sa validitat se requiexen dos cosas, ço és potestat y voluntat; cap. «Cum super de officio delegat.», l. *Cum te, ubi* Baldus, *Cod. De donationibus ante nuptias*, l. *Multum*, *Cod. Siquis alteri vel sibi*, etc.; Decius concell 198, num. 3; Surdus *decis.* 62, num. 19; Molina *lib.* 1 *De hispa. primo.*, cap. 24, nu. 24; Afflictis *decis.* 305, num. 7; Menochius *De praesumptionibus*, lib. 1, *praesumptio* 80, nu. 11; Mandel. concell 26, num. 1; Valenzuela Velázquez concell 25, nu. 52 et concell 45, nu. 25; Conciolus *allegatio* 30, num. 15, et *alle.* 65, num. 30; Fontanella *decis.* 34, nu. 2, *decis.* 38, nu. 2, *decis.* 194, n. 14, et *decis.* 456, nu. 13; Ramon concell 12, nu. 9 et *sequenti*, et concell 37, num. 86. Sed en la cort no concoregué voluntat —*curialiter et ut decet loquendo*— de revocar los dits privilegis, donchs aquells no foren revocats. /

8. Si la voluntat de la cort fos estada de revocar y derogar dits privilegis, o seria expressa en la mateixa constitució o seria tàcita, col·legint-la de las paraulas de aquella o altrament. Expressa revocació no-s llig en la constitució, y axí, no llegint-se, no-s pot dir que sie expressa; Baldus in l. *final. Cod. De rebus creditis*; Becc. concell 40, nu. 2; Surdus *decis.* 200, num. 11; Castillo *Contro. lib.* 4, cap. 17, nu. 25.

9. Ni tàcita, perquè, per esser-o, se hauria de deduhir de lo que està en la constitució expressat o dels antecedens o conseqüens necessaris; cap. «Cum olim» in fine, *De censibus*; Cassanate *cons.* 60, nu. 5; Castillo *De coniect. ultim. volunt.*, tom. 4, cap. 17; Bondenius *Collucta. legal.*, 20, num. 113. Y en la dita constitució no-s llig en paraulas algunas de las quals, o per necessari precedent o necessari consegüent, se puga col·legir voluntat de derogar los privilegis de la seca y llevar-los lo dret tenen adquirits en virtut de aquells. Donchs no hi ha tàcita revocació.

10. No se necessita de gran especulació lo discórrer qual fou lo intent de la cort, tant en la dita constitució com en la que-s menciona en aquella de la sereníssima senyora reyna dona Maria, que és la 1 del mateix títol, perquè clar se demostra que fou voler llevar los abusos que-s féyan de admètrer personas inexpertas, sols per tenir y gaudir de la exempció de for que gaudían los verdaders monaders, y ho diuhen expressament, y no fou voler llevar los privilegis y gràcias tenían concedits los verdaders oficials y legítims monaders.

11. Y encara que no fos tant clara la intenció de la constitució, sinó que estigués *in dubio*, àdhuc no-s presumiria haver volgut la constitució derogar ni fer perjudici als privilegis en contrari concedits, ara sia a comú o particular, perquè lo príncep *in dubio* y no dient-ho expres- / sament, no-s presum voler perjudicar lo príncep a tercer en lo dret que té adquirít; *l. Nec avus, Cod. De emancip. liberorum, l. Impuber., Cod. De administra. tutelae, l. 2, § «Merito», ff. Ne quid in loco pub.* Y la rahó és perquè lo príncep no se entén vulgue per paraules generals derogar un privilegi, si de aquell específica y expressament no-n fa menció: *cap. «Quamvis», De rescriptis, in 6, cap. «Super eo», De officio delegati, cap. «Dudum», De privilegiis, cap. 1, De constitu., in 6; Cassaneus in Consuetudines Burgundiae, rub. 13, § 8, num. 11; Franciscus Claperius in suis Decis. fiscalibus, casu 23, ques. 2, nu. 2; Gregorius López par. 3, tit. 18, «De las escrituras», l. 11, super verbo «Do le deve haver»; Camil Borrel De potestate regis Hispaniae, cap. 33, nu. 17; don García Mastril. De magistratu, lib. 3, cap. 10, nu. 136; Valenzuela Velázquez cons. 93, ex n. 49; Castillo Sotomajor De tertiis, lib. 7, cap. 18, nu. 10 et 11; Gratianus discep. 730, num. 31; Leoncillo decis. 143, nu. 4; Rota coram Buratto decis. 510, nu. 5, et decis. 576, nu. 3 et 5; Bondenius Collucta. legal., 4 a nu. 133; Quesada et Pilo disertatio 21, nu. 64; Càncer Var., part. 3, cap. 3, nu. 102; Ramon concell 24, nu. 152; Fontanella decis. 267, num. 3 et 4, et decis. 456, nu. 3 et fere per totam.*

12. Las disposiciones dels prínceps de sa naturaleza sempre exclouhen lo perjudici de tercer; *l. 1, § «Merito», Ne quid in loco publico, l. 1, Cod. Qu<a>emadmodum civilia munera indicantur*,¹⁰³ *l. Vacuatis, Cod. De decurionibus, lib. 10; Valenzuela cons. 56, num. 19; Mieres ad constitu. regis Petri secundi, colla. 2, cap. 57, tom. 1; Càncer Var., p. 3, cap. 3 a nu. 49 et nu. 102; Font. decis. 198, num. 6, et decis. 456, nu. 22.*

13. Y no sols proceheix la dita regla en lo cas que la disposició de la qual se ha de seguir la derogació és particular, però *etiam* encara que sia general y per constitució, / perquè aquella no-s presum, encara que general, que deròguia lo privilegi; *l. Decurionibus, ubi glossa Bart. et Bald. Cod. De silentiariis, lib. 12, quam ad id expendit et extollit Bald. in l. 1, num. 9, Cod. De iustinian. codice confirmando, et in l. Non plures, eodem numero, ubi additio, Cod. De sacrosan. ecclesi., et num. 9, in fine, in cap. «Ecclesia S. Mariae», De constitutionibus; Barbat. inter Alexand. consi., cons. 123, incipiens «Scripsit Ecclesiast.», num. 2 et 3, vol. 4, et ex d. l. Sanctio legum, ff. De poenis, et in l. Stipulationes*

103. «iudicantur».

commodissimum,¹⁰⁴ *l. Doli causa, ff. De verb. obligatio., tradit Paul. Castr. cons. 21, incip. «Primum dubium», n. 1, vol. 1, aliis allegatis a Tiraq. De retract. lignag., § 1, glo. 14, num. 104, et in tracta. De praescriptionibus, § 1, glos. 11, in princ., qui plura alia iura et doctores congerit, Bartholomeus de Capua super constit. regni Sicil., tit. «De his qui fideiuss. dare poss.», num. 19, 48 et seq.; Rainald. Rodolph. ad col. 33; Marc. Anton. Eug., num. 162, lib. 1; Alex. cons. 193, nu. 9, lib. 2; Castillo de Sotomajor De tertiis, lib. 6, cap. 18, a nu. 10; Valenz. Velázq. cons. 8, num. 33.*

14. Y en térmens de las constituciones de Catalunya, que estes no deroguen los privilegis particulars; Despujol *ad Mieres, verbo «Privilegia specialia», ibi: «Privilegia specialia non revocantur per generales constitutiones Cathaloniae, etc.»; Ramon. cons. 24, num. 152, circa medium, ibi: «Dicimus per generalem constitutionem non censi derogatum privilegiis aut consuetudinibus alicuius universitatis, ut per Callitium in Tractatu de pace et tregua, etc., dubio principali, ver. «Praeterea illud», etc.»; Cànc. V., part. 3, cap. 3, «De privilegiis», num. 262, ibi: «Ut per legem subsequentem non censetur derogatum privilegio particulari alicuius privati, nec consuetudini particulari alicuius loci sit nec per constitutionem, etc.».* /

15. Lo que se conforma ab lo dret comú, en lo qual se troba disposat que per general disposició no-s deroga al privilegi particular; Casa. *in consuet. Burgun., rub. 13, § 8, num. 11; Marc. Anton. Cucchus Inst. maior., lib. 1, in fine, num. 192; Mieres De iurisd. om. iudi., num. 4, coll. 2, fol. 9, par. 4, et coll. 4, cap. 7 in fine, fol. 61, et par. 2, coll. 6, cap. 13, num. 33; Gabriel lib. 6 Commu. opi., tit. «De legibus», conclu. 1; Ioannes Redin. De maior. princip. § «Non armis solum decoratam», 2 part., num. 187; Despujol *ad Mieres qui proxime; Cànc. d. cap. 3, num. 262 y los altres per ell al·legats.**

16. Que la voluntat de la cort no fos de llevar y perjudicar als privilegis y drets de la seca, se comprova clarament de la expressa declaració de la mateixa cort, ab los actes de protestació fets en ella, continuats a la fi del volumen de las constituciones de Cathalunya, ab las quals quiscun bras protesta de que no se'ls fasse perjudici a sos privilegis, en tot lo que en la cort se ha ordenat, y ab aqueixa protestació y no sens ella firmaven, seguint lo orde acostumat, com és de vèurer a la fi de las constituciones de totes les corts, ahont y és lo plàcit y aprobació de el rey. Y parlan de dita protesta y orde nostres pràctichs cathalans, y en particular Càncer 3 par. *Var. resolu., cap. 13,*

104. «commodissimam».

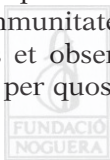
«De iuribus castrorum», num. 110; Fonta. *De pactis*, 1, clau. 4, glos. 19, part. 1, num. 70. La qual spècie de protestació, feta de consentiment de las dos parts, obra que la constitució de què se tracta se entenga ésser feta sens lo consentiment del rey y de la cort, en quant al perjudici que podia fer als privilegis de la seca, y és effecte de las protestacions fetas *de consensu utriusque partis*, lo qual consentiment fa que tot lo antecedentment dit se limita segons la protestació; Bart. in *l. Non solum*, § «Morte», columna 4 et 5, num. 17 et 24, et / ibi Alexander, columna 3, num. 13 et 14, ff. *De novi operis nunciat.*; Hieronymus Gabriel con. 47, num. 7 et 8, lib. 2; Gratianus *Disceptationum forentium*, cap. 751, nu. 40. A més que la protestació lleva de si lo consentiment y salva lo dret, *l. Et si quis*, 14, ff. *De relig. et sump. fun.*, *l. Qui in aliena*, 4, § «Celsus», ff. *De acquirenda haereditate*; Surdus *decis.* 154, num. 19, et *decis.* 246, num. 11; Conciolus *allegat.* 42, num. 83.

17. Ni és de consideració dir que la protestació fou feta després de la constitució, perquè, segons la real veritat, no-s pot dir posterior, per ésser com és tota la cort un acte y un instrument que conté totas las constitucions y actes de cort, y reb sa perfecció del sòlio que-s té a la fi y de aquell acte últim, ahont és present lo senyor rey y la cort, y firman tots junts de comú consentiment. Y en esta pròpia matèria ho diu Mieres en la cort de Barcelona del sereníssim senyor rey don Jayme segon, colla. 4, cap. 11, num. 18 et 19, y en la cort del senyor rey don Fernando, cap. 12, num. 99, colum. 9, in *secundo tomo*, pag. 99. *Actus enim accipiunt suam perfectionem et complementum a conclusione*, *l. Si voluntate*, Cod. *De recindenda venditione*, *l. Contrac.*, Cod. *De fide instrumentorum cum vulgatis*; Fonta. *De pact. nuptialibus*, clau. 131, glos. unica, num. 3 y 4, ab la mateixa conformitat, com en un mateix instrument no y ha *prius et posterius*, Bart. in *l. Lecta*, num. 18, ff. *Si certum petatur*, et in *l. Contractus*, num. 4, Cod. *De fide instrumentorum*; Fanun. *De momento temporis*, cap. 17, num. 2; Surdus *decis.* 157, num. 6; Càncer Var., part. 3, cap. 7, num. 303; Font. *De pactis*, clausul. 7, glos. 2, part. 2, nu. 48. Axí mateix proceheix en lo acte de cort, que no és més que un sol instrument, y en térmens propis, que la protestació del bras real que-l preserva de tot perjudici y ly salva las prerogativas; Càn. *dist.*, 3 / *parte*, cap. 13, «De iuribus castrorum», num. 110.

18. Segueix-se de aquí que per rahó de ditas protestacions del bras real faltà lo consentiment de la cort, puix no-s pot dir cort, faltant un bras; *toto titulo* «De celebrar corts», lo noble don Lluís de Paguera en la *Pràctica de celebrar corts*; Belluga in *Specul. prin.*, rubrica 47, § «Sciendum», num. 4; Càncer Var., parte 3, cap. 13, num. 110, ver. «Propter hoc consului»; y per consegüent faltà a la cort lo consentiment en la revocació de dits privilegis.

19. Lo sobredit medi no resta en los térmens de nova inventiva, perquè ja 200 anys ha que, regonexent la seca lo perjudici gran se'ls ocasionava ab la dita constitució de la sereníssima senyora reyna dona Maria en las corts de Barcelona lo any 1422, que és la primera, tít. «De l'offici de alcaldes», que comensa «Molts inexperts, etc.», representaren al sereníssim senyor rey don Alonso, a 11 del mes de maig 1437, que dita constitució no se era poguda fer en perjudici de sos privilegis, per los mateixos medis que vuy se representa aparegué a sa magestat que la petició de dits alcaldes era *ex omni parte* justa y per ço se dignà fer la provisió que baix se continuarà, la data de la qual és jornada de 11 de maig 1437, lo qual senyor rey, després de haver feta menció de la demanda y haver insertada la constitució y protestació, declarà en la forma següent:

20. «Nos vero dictam admittentes supplicationem tamquam iustam et rationi consonam, attendentes quod intentioni nostrae nec dictae reginae locumtenentis nostrae non fuit nec est officialibus dictae siccae, nec etiam monetariis et operariis realiter examinatis et habilibus in dicta cudenda moneta repertis, nec iurisdictioni aut privilegiis salvae-guardiae eorundem in aliquo derogasse in vim protestationis praedictae, et alias pro conservatio- / ne dictorum privilegiorum et regaliarum nostrarum, iustitiae necessitate cogente, cum ars monetariae sit praecipua regaliarum ipsarum, cum deliberatione nostri concilii huiusmodi serie declaramus quod omnes illi qui per magistrum et alcaldos dictae¹⁰⁵ siccae admissi realiter fuerint et per dictum magistrum examinati, praesentibus dictis alcaldis aut alio quovis officiali nostro ordinario, et reperti fuerint habiles et experti ad dictam cudendam monetam per magistrum supradictum et continuati in libro sive matricula scriptoris nostri et alcaldorum praedictorum, ab inde pro veris et indubitatis monetariis totaliter habeantur gaudereque possint et valeant privilegiis, libertatibus et immunitatibus supradictis, dicta constitutione his nequaquam obsistente, urgente reservatione et protestatione iam incerta. Vos, dictam reginam, coniugem, et fratres nostros praeclaros, rogamus, vobisque, conciliariis et officialibus nostris, dicimus et percipiendo mandamus expresse et consulte et de certa scientia, sub nostrae gratiae et mercedis obtentu, quatenus omnes illos qui sub forma praedictae veris et indubitatis monetariis poenitus habeatis eisque servientibus et familiis eorum privilegia, immunitates, et gratia et salvamguardiam iuxta illorum formam teneatis et observetis ad unguem, tenerique et observari faciatis inviolabiliter per quoscumque ac ea omnia et singula

105. «distae».

per loca publica civitatis Barchinonae voce praeconia publicari, et non contrafaciatis quavis causa si ultra praedictam poenam duorum mille florenorum, cuius unam medietatem fisco nostro, reliquam vero dicto capitulo decernimus applicari, cupitis evitare, dictamque iurisdictionem alcaldorum minime perturbetis, quinimo causas tam civiles quam criminales dictos monetarios, operarios et eis servien- / tes et familiam tangentes ad alcaldos praedictos, iuxta seriem suorum privilegiorum, illico remittatis, nihil in contrarium tentaturi aliqua ratione vel causa, cum sic nos de eadem nostra certa scientia deliberate et per iustitiam fieri velimus et omnino compleri. Datta».

21. De dita provisió real resulta que la dita constitució de la sereníssima senyora reyna dona Maria era perjudicial als privilegis dels alcaldes e officials de la seca, y que no volgué lo dit senyor rey per dita rahó que se observàs, fundant-ho ab la protesta sobre refferida, inferint de aquella que no-s pogué fer dita constitució, ni fonch intensió y voluntat de la cort perjudicar ab ella dits privilegis, ans bé lo senyor rey ab dita provisió manà la observància de dits privilegis y no se acontentà per sa grandesa de dita sola declaració, però després ab sas lletras reals, despedidas de sa cort, sots gravíssimas penas manà que tots los officials reals, no exceptant-ne lo senyor rey y la senyora reyna, guarden y observen, y guardar y observar fassen la dita declaració real, que expressament chalenda en ditas lletras.

22. Ab esta forma restaren las matèrias de la seca, gozant de tots sos privilegis, ab las qualitats en aquells expressadas, fins en lo any 1493, que-s tornaren a celebrar corts en Barcelona per lo sereníssim senyor rey don Fernando segon, en las quals, en la constitució 2, sots lo dit títol «De offici de alcaldes», incidentment se posaren aquelles paraules, *ibi*: «E que la constitució de la reyna dona Maria disposant dels alcaldes e officials de la seca sie inviolablement observada», que precisament se ha de dir que-s féu sens tenir-se notícia de la dita declaració del senyor rey don Alfonso; y és ben cert que, a haver-se tingut tal notícia, no-s foren posadas tals paraules en dita constitució. Y no és versemblant ny se ha de pre- / sumir que la cort ab una sola paraula haje volgut desfer lo que ab molts treballs y gastos se obtingué dels senyors reys que són estats, consideració que fa Ramon en lo *conc.* 24, nu. 97, al·legant lo cèlebre ditxo de l'emperador en la *l. Si quando, Cod. De inofitioso testamento*, y axí ditas paraulas no poden ny deuen ésser atesas.

23. Majorment si se considera que ni la constitució de la sereníssima senyora reyna dona Maria disposant, ni la segona confirmant, estigueren en observància, sinó que ho estigueren los dits privilegis y la dita

real declaració, com se infereix de la mateixa constitució 4, transcrita en lo núm. 3 en aquelles paraules, *ibi*: «Per quant la constitució de la reyna dona Maria, en la cort de Barcelona, cap. 19, començant “Molts inexperts”, encara que molt justa, per abús no-s serva, etc.». Axí que essent la constitució de la sereníssima senyora reyna dona Maria de l'any 1422, y la del sereníssim senyor rey don Fernando segon de l'any 1493, y la del sereníssim senyor rey don Felip segon, qu'és la quarta de dit títol «De offici de alcaldes», de l'any 1585, y quexant-se en dita constitució 4 de la inobservància de ditas constitucions, és cert que la observància era en favor dels privilegis en lo dit any 1585.

24. Ni tampoch la dita constitució 4 de dit any 1585 fou observada ja pròxim a la formació de aquella, sí ho fóran los dits privilegis, com se infereix del que diu Miquel Ferrer en sas *Observacions*, par. 1, cap. 15, num. 5, *ibi*: «Tene menti restrictionem traditam per novam constitutionem curiae anni proxime lapsi, videlicet 1585, cap. 2, a qua est statutum et ordinatum quod dicti officiales siccae aut alcaldorum, tam in principatu Cathaloniae quam in comitatibus Rossilionis et Ceritaniae, non gaudent suis privilegiis, nisi quatenus facient exercitium sui officii et in eo quod ad dictum officium tangit, et non aliter, et ex his restat quod in eis quae non tangunt officium dicti officialis valet dicta renunciatio, quinimo forsitan quamvis quis esset officialis siccae sive *dels alcaldes*, si non faceret exercitium sui officii, valeret dicta renunciatio. Sed non affirmo, quia hactenus in tam brevi termino, scilicet usque ad praesentem diem, quae computatur vigesima maii 1586, no(n) vidi aliquam super his determinationem nec in contingentia facti deductum, etc.».

25. Y molt després se tròban exemplars de ésser estats los dits privilegis observats y no la dita constitució, com ho reffereix lo noble don Acàsio de Ripoll *Var. reso.*, cap. 1, «De jurisdició de tots jutges», nu. 520, *ibi*: «Circa materiam alcaldorum siccae sive *de la seca* evenit quod unus officialis dictae siccae projecit aliqua stercora in rivum Comitalem; bajulus aquarum, qui est officialis bajuliae generalis superintendens molendinis et aquis, pignoravit dictum officialem dictae siccae. Ille recurrit ad tribunal alcaldorum. Fuit orta questio inter dicta duo tribunalia, nempe alcaldorum siccae et bajuliae generalis, et sic orta hac controversia iurisdictionis, ne expensis partes gravarentur, de bono et aequo congregati fuimus alter ex assessoribus utriusque curiae, ego pro bajulia et pro alcaldis magnificus Ioannes Ximenis, et inspecto libro tabulis et corio cooperto in quo existunt continuata privilegia per serenissimos reges concessa dictae curiae alcaldorum, in quo legi quoddam privilegium imperatoris Caroli, dattum in civitate Barcinonae, de mense decembris anni 1542, confirmans alia privilegia in eo

incerta, et inter alia quoddam privilegium regis Ildefonsi concessum die 12 novembris 1445, in quo est inserta constitutio quinta, sub titulo “De offici de alcaits y moneders de la seca”, declarando dictam constitutionem non contrariari dictis privilegiis, neque per eam in aliquo fuisse contradictum dictis privilegiis, imo alcaldis magnam tribuendo jurisdictionem in omnes officiales siccae tam in civilibus quam in criminalibus privative ad alios, ita ut neque in vim regaliarum nec alias causae contra eos civiliter nec criminaliter alibi quam coram dictis alcaldis tractari ullo modo possint. Iuxtaque privilegia inveni in dicto libro quod, existente capto in carceribus Celidoni, officiali dictae siccae, fuit in Regia Audientia facta quaedam provisio, facto verbo per magnificum N. Savila, relatores, die 11 octobris 1546, in et cum qua fuit provisum quod persona dicti Christophori Celidoni restitueretur dictis alcaldis ut de eo cognoscerent ipsi alcaldi, ex qua provisione evidenter constat privilegia praedicta esse in viridi observantia, quod de officialibus siccae cognoscant alcaldi privative ad alios, ex quibus sine tela iudicii, sed in vim amicabile conventionis fuit factum quod pignora capta per bajulum aquarum restituerent ei cui pignora erant capta».

26. Y són casi sens fi las declaraciones que-s tròban fetas per los alcaldes de la seca, de vot y parer de sos assessors, en la cúria de dits alcaldes y en poder de l'escrivà de aquella, modernas y antiguas, ab continuació fins lo dia present, en los casos que són convinguts los obrers, moneders y altres officials de la seca, encara que sían en matèrias y negocis distinchs y separats de las operaciones de la seca y cosas tocants a son offici, sinó també per altres matèrias distinctas y separadas, no obstant la predita constitució.

27. Resta del sobredit demonstrat que la constitució no derogue los privilegis de la seca y que la observància és en son favor, en què la conexensa en los nego- / cis dels obrers, moneders y altres officials toca als alcaldes *privative ad alios* —tenint, com està dit, las dos qualitats que-s requirexen per a ésser officials de la seca, que són de ésser examinats en lo offici y no ésser francesos—, y que la constitució *de qua controvertitur* en quant a estos no ha tingut observància, encara que se pogués provar aquella en los inexperts, qui són dels qui parla y expressa, als quals pròvida la cort volgué donar remey y obviar los abusos que-s feyen en la admissió de aquells per officials de la seca, encara que inhàbils y inexperts, sols per a gozar lo privilegi del for, no emperò compèndrer als verdaders officials qui tinguessen las referidas qualitats.

28. Si en la dita constitució 4 per las rahons ponderadas faltà la voluntat al senyor rey y a la cort de causar perjudici als privilegis de

la seca y de disponer contra de aquells, no-s pot dir réstan derogats per dita constitució, puix per la regla que se ha supposat *supra*, núm. 7, faltant la voluntat en qualsevol acte humà, falta la validitat, y quant no pogués sufragar lo pròxim dit, dubtaran la inobservància de aquella y no la observància dels reals privilegis de la seca, la qual resta provada del que se ha dit en los núm. 20, 21, 22, 23, 24, 25 y 26.

29. No sols la dita observància fa argument a l'effecte sobre ponderat, però encara influeix per la declaració y interpretació de la dita constitució, essent com és subseguida y continuada fins vuy, y és perquè la observància és la que dóna més segura intel·ligència a qualsevol acte y disposició, y fa presumir que lo observat és com si fos scrit; Font. *decis.* 86, *dec.* 459, *num.* 9, *dec.* 479, *num.* 6, *dec.* 598, *num.* 11; Valerón *De transactionibus*, to. 6, q. 3, nu. 33; Tondou. *Ques. benef.*, to. 1, cap. 40, num. 11 et to. 2, cap. 131, nu. 2 et cap. 176, num. 17; vicecan. Crespi *Obser.*, 1, nu. 114; / Ramon *cons.* 6, num. 68, et *cons.* 64, nu. 28, y axí fou declarat a relació del noble don Miquel de Calderó, de la Real Audiència y tercera sala benemèrit doctor y advocat fiscal de la règia cort, en la causa de la confraria dels sastres de la present ciutat contra la confraria dels pallers.

30. Lo que proceheix, encara que tinga alguna repugnància, en las paraulas de l'acte o estatut que se ha de interpretar y declarar per medi de la observància; Font. *De pact.*, clau. 1, num. 35 cum seq. et clau. 6, glos. 3, p. 2, n. 28; Mestril. *De magistra.*, lib. 4, cap. 10, nu. 41; Aymon *cons.* 244, num. 8, vers. *vigessimo primo*; Franc. Bech. *cons.* 101, num. 49; Honde. *cons.* 35, nu. 45, lib. 2; Menoch. *cons.* 341, num. 5 et 23; Solórz. *De iure Indiarum*, tom. 1, lib. 3, cap. 1, num. 26, et to. 2, lib. 2, cap. 21, num. 24; Rot. romana *dec.* 287, nu. 31, par. 9, *recen.*; vicecan. Crespi *Obser.*, 1, num. 115. Y açò és encara que la intel·ligència contrària sia més verdadera y més conforme al dret; Honde. *cons.* 92, num. 30, lib. 1, et *cons.* 35, num. 45, lib. 2; Menoch. *cons.* 39, num. 20; Rot. *diver. decis.*, 574, num. 3, par. 1 et in *recent. dec.* 375, num. 9, par. 9, et *coram* Burato *decis.* 944, num. 6, et *coram* Rojas *decis.* 279, nu. 7; Bonden. *Colluc. legal.*, 44, nu. 24.

31. És tant poderosa la observància interpretativa que un sol acte basta per introduir-la, segons comú sentir dels doctors; Cavale. *dec.* 497, num. 5; Burat. *dec.* 679, num. 9; Ottobono *dec.* 95, num. 9; Rojas *dec.* 78, nu. 2 et *dec.* 157, nu. 18; Rota *dec.* 316, nu. 15, par. 9, *recen.* Y altres senten que bàstan dos o tres, y los que més o extenen fins a deu; Cànc. *Var.*, p. 1, cap. 4, «De testa.», num. 119; Larrea *dec.* 45, num. 24; Gutiér. *cons.* 2, num. 10; Font. *dec.* 482, n. 12. Concorrent, donchs, tants actes de observància contínus y per molts anys, no-s pot dubtar de la dita declaració. /

32. Encara que las sobreditas proposicions no admètian rèplica, però dóna al rostro la const. fin. tít. «De observar constitucions», en la qual està disposat que contra constitucions és prohibit lo al·legar costum, ús ni observància. Perquè se respon que en virtut de dita constitució no resta exclosa la observància interpretativa o declarativa, que pren y resulta del costum observat, y la interpretació may resta exclosa de qualsevol disposició insigne; és al propòsit la doctrina de Font. *De pact.*, claus. 1, nu. 44, *ibi*: «Haec sumae notandae sunt pro nostrarum constitutionum et iurium patriae interpretatione, licet enim per constitutionem 10, sub tit. “De observar constitucions”, sit prohibitum allegare consuetudines et observantias quascumque contra dictas constitutiones et iura patriae, nilhominus haec de qua agimus interpretativa consuetudo admittenda erit, etiam si per eam aliquid detrahatur de illorum dispositione et verba repugnant ac malus resultat intellectus et alia obstande videantur, de quibus late superius dictum est». *Et dec.* 217, num. 6, *ibi*: «Et quod semper ita fuerit observatum, est apud me magnum hujus rei argumentum: potuit enim tam longa observantia dare interpretationem constitutionibus, ut aliis id non semel provavi».

33. És admirable axí mateix la doctrina de Fagnano in *cap.* «Consuetudinis», nu. 35, *De consuetudinibus*, que nos subministra lo eruditíssim doctor Lluís de Valentià, mestre meu amantíssim, en la il·lustració a la const. 7, *cap.* 4, num. 87, *ibi*: «Manifestum videtur ex hoc capite sublatam non esse consuetudinem interpretativam, de qua in *l. Si interpretat.*, *De legibus*, et *cap.* «Cum dilectus», *De consuetudinibus*, quia intelligi debet de consuetudine proprie sumpta quae est contra ius, consuetudo autem interpretativa iuri non adversatur, ideoque non censetur sub- / lata per statutum tollens consuetudinem. Huiusmodi enim consuetudo interpretaetiva seu iuris praeexistentis declaratoria favorabilior quam consuetudo dispositiva, etc.».

34. Y més diu Solórzano en més apretats térmens, és a saber, que se ha de estar més a la observància subseguida que a la declaració del mateix príncep, posposant-la a aquella: *De iure Indiarum*, lib. 2, *cap.* 21, num. 24 et 25, to. 2, *ibi*: «Quamvis interpretatio ex observantia resultans sit larga et impropria, quod pluribus extendit et confirmat Tiber. Decia. cons. 44, nu. 17, vol. 2, et, ultra antiquiores alios, Cravet. cons. 828, num. 11, vol. 5; Mendo. *De privi.* ad instar glo. 13, nu. 40, fol. 137, in tomo 18 tractatum, ubi hoc ampliat, etiam si unus extenderit vel restrinxerit privilegium contra tenorem verborum et ex personali fecerit reale vel e contra; Font. *De pact.*, to. 2, clau. 6, glos. 3, p. 2, nu. 24; Mastrill. *De magis.*, lib. 4, *cap.* 10, num. 40 et 41, etc.»; y més avall, *ibi*: «Quod adeo verum est ut licet alias super rescripto vel privilegio dubio, princeps a quo processit adeundus sit,

l. *Neratius*, *De regul. iuris*, l. 27, tit. 18, p. 3; hoc tamen non procedat neque admittatur quando per usum, consuetudinem et observantiam subsequenter iam est interpretatum; attenditur enim census per consuetudinem inductus, non autem declaratio quae a principe exigi solet, ut constat ex tex. notabili, etc.».

35. Lo tenir lloch la observància interpretativa, *etiam* en constitucions de Cathalunya, y en térmens de dita constitució fin. tít. «De observar constitucions», se ha declarat ara modernament en la causa contra la ciutat de Barcelona per rahó dels cóps, en favor de l'il·lustríssim bisbe de la present ciutat, en lo real consell de la Batllia general, *facto verbo in Regia Audientia* a 26 de janer 1684. /

36. Conclou-se del pròxim dit que la observància subsequida ha declarat que la dita constitució 4, tít. «De offici de alcaldes, etc.», no comprèn los verdaders oficials examinats y aprovats a effecte de privar-los del for y jurisdicció dels alcaldes, tenint-ho adquirit en virtut de reals privilegis, que no deroga la constitució, y estan aquells en observància, y no la dita constitució, ab lo temperament emperò sobre ponderat.

37. Ab lo que se ha discorregut és fàcil donar satisfacció a l'argument que se ha proposat en lo principi, nú. 5, de que, segons la constitució 2, tít. «De interpretació de usatjes», si algun millorament de constitució se haurà de fer, sia en corts generals y no altrament, ab aquelles paraules, *ibi*: «Volem, estatuïm y ordenam que si nós o los successors nostres constitució alguna general o estatut fer volem en Catalunya, <a> aquell fassen de aprovació y consentiment dels prelats, dels barons, dels cavallers e dels ciutadans de Catalunya o els appellats de la major e de la pus sana part de aquells». Y seguexen Ferrer 3 p. *Obs.*, cap. 14, nu. 11; Oliba *in usat. Alium namque de iure fisci*, cap. 1, num. 17; Cànc. *Var.*, 3, cap. 3, nu. 69; Font. *De pact.*, to. 1, clau. 3, num. 80, y altres al·legats per Despujol *ad Mieres verbo* «Constitutiones», pag. 47.

38. Per què se respon que las declaracions a las constitucions, entre altres, són en dos maneres: la primera és la interpretació declarativa, y la altra és la extensiva y restrictiva, de las quals dos apar parla la constitució. Però, *quidquid sit* de la segona espècie, la primera, que és la interpretativa, no-s pot prohibir per alguna disposició, perquè aquella és necessària; Matheu *De regi. reg. Val.*, cap. 1, § 2, nu. 16 *cum seq.*; el visacanceller Crespí *Obser.*, 1, q. 1, nu. 67 et 68; Cànc. *Var.*, lib. 3, cap. 3, nu. 64, *ibi*: «Nam cum per statutum est prohibita interpretatio, intelligi- / tur de extensiva aut restrictiva, secus de declaratoria, quae nunquam censetur prohibita».

39. És molt de l'intent lo que pondera en est propòsit lo dit doctor de Valentià en la dita il·lustració a la const. 7, tít. «De la electió dels doctors de la Real Audiència», *cap. 2, num. 8*, ahont dóna per constant que la declaració interpretativa en los statuts no obra cosa nova, sinó que descobra allò que estava ambigu y ocult, y axí lo que conté la exposició y declaració verdaderament y en propietat se diu ésser de la lletra dels estatut o constitució; y essent tant elegans las paraulas ab què ho reffereix dit doctor de Valentià en dit *num. 8*, se transcriuhen, *ibi*: «Facilítasse más la admisión de la declaración del estatuto o interpretación declarativa si se atiende que la naturaleza de ella solamente permite al que declara exponer lo que se comprende debaxo las palabras del estatuto, y assí no obra algo de nuevo, sino que descubre aquello que estava ambiguo o oculto, y assí lo que contiene la exposición o declaración verdaderamente y en propiedad se dize ser de la letra del estatuto, constitución o fuero. Fagnano *in d. cap. «Quoniam», De constitutionibus, nu. 19*, ahí: “Ea quae veniunt per modum declarationis, vere et proprie in esse dicuntur. Qui enim explicat nil novi facit, sed discooperit.” Por lo que deviò de dezir el excelentísimo senyor visacansiller, *ubi supra, n. 68*, que la declaración de los fueros y constituciones no es extensión, sino explicación de la intención de los estatuyentes, deducida de las palabras y de la mente con que se movieron a estatuir».

40. Corónan los pròxims refferits discursos la declaració se féu, juntas las tres salas, en la causa de contrafacció que instava lo procurador fiscal del General contra lo il·lustre y molt reverent fra don Francisco de Pons, abat de Sant Culgat del Vallès, alashoras meritíssim can- / celler, lo noble don Miquel de Cortiada y Baltazar Oriol y Marcer, notari y escrivà de manament, per ocasió de haver pres lo jurament a dit noble don Miquel de Cortiada, promogut per sa majestat de la sala del noble regent la real Cancellaria a la plaça vacant per mort del magnífich y docte senador lo doctor Aleix de Tristany, de la sala de l'il·lustre y molt reverent canceller, pretenent dit procurador fiscal que obstava a dita promoció la constitució 7, tít. «De la elecció, número y examen dels doctors de la Real Audiència de Cathalunya», ahont se diu ésser prohibit que los doctors de la Real Audiència no púgan mudar ni variar ni ésser mudats de una sala a altre ab estas paraulas, *ibi*: «Que los dits canceller, visacanseller y en son cas regent la Cancellaria, e los altres juristas demunt dits, que no púgan mudar ni variar ni ésser mudats de la una sala o audiència a la altre, ans hajan residir tant solament en aquella audiència o sala e loc en los quals una vegada seran destinants»; las quals paraulas, com a generals en la disposició, comprenien qualsevol mudament, o ja fos en lloch vacant o altrement.

41. Lo que no obstant, fonch declarat que la dita constitució no comprenia lo cas de mutació de una sala a la altre quant se feya nova provisió de plaça vacant; y com de dita declaració fassen a l'intent las paraules del principal motiu de aquella se rescricuen, *ibi*: «Et est certum de iure posse contra constitutiones Cathaloniae allegari observantiam interpretativam seu declarationem illarum, quamvis cum illa aliquid detrahatur a dispositione et repugnarent verba, cum non sit derogativa illarum et novi juris inductiva, sed legis semel constitutae sententiam apperiet et deffendat, quemadmodum haec, quod nec constitutionem derogat nec novum jus inducit, sed tantum illa in suis casibus remanente, docet il- / lius dispositionem non comprehendere casum mutationis in locum vacantem, quem nec ipsa prohibet verbis expressis nec prohibere voluit, etc.». Ab què resta satisfet a la constitu. final, tít. «De observar constitucions», ponderada en lo núm. 32.

42. La pròxim dita real declaració no sols fa prova, com dit és, de que las constitucions de Cathalunya admeten la interpretació declarativa que-ls dóna la observància, però també que a sa magestat és facultatiu concedir privilegi, encara que per a demostrar que no se encontrèn ab constitució se necessita de haver-se de valer de la observància interpretativa y declarativa de constitució, posant-se aquell en executió, encara que després se origine altre averiguació sobre si obste o no alguna constitució.

43. Resta'ns a satisfer a la major dificultat, que és als doctors que assereixen la inobservància dels dits privilegis de la seca, que cita y al·lega lo dit noble regent de Cortiada en la *decis.* 10, *num.* 228, qui són Ferrer *part.* 1 *Obser.*, *cap.* 15, *versi.* «Adde et tene menti»; Bosch *Dels títols de honor de Cathalunya*, *lib.* 4, *cap.* 27, § 1, *vers.* «Per gozar»; Ripoll *Var.*, *cap.* 1, *num.* 577. La autoritat dels quals, y molt en particular la del noble regent de Cortiada, donen motiu de confessar que és difícil lo èxit de la empresa, però com seria falta, havent proposat la dificultat -lo que aparegué indispensable- en lo nú. 2, dexar-la sens respondrer, ja que lo que-s dirà no puga valer per entera satisfació de l'obstant, se porà admètrer per dèbil ponderació.

44. Controverssa és la qüestió si se ha de estar a la asserció dels doctors per a provar la observança o consuetut: uns sèntan la negativa, com són Gabri. *tit.* «De proba.», *cons.* 4, *num.* 3; Silvan. *cons.* 9, *num.* 27; Giovagn. *cons.* 70, / *num.* 63, *lib.* 1; Grati. *Discep. for.*, 973, *num.* 43; Thomat. *decis.* 31, *num.* 18 et *decis.* 36, *num.* 910; Altograd. *cons.* 14, *num.* 12, *lib.* 2; Rubeus in *Practi. resol. circa. testam.*, *cap.* 38, *num.* 82 et *seq.*; Vermigliolus *cons.* 11, *num.* 25, et *cons.* 224, *num.* 2; Carleval *De judic.*, *lib.* 1, *tit.* 1, *disp.* 2, *ques.* 2, *sub num.* 62, *ad finem tom.* 1;

novissime Fagnan. in cap. «Ne innitaris», num. 410, De constit., to. 1, et hanc opinionem sequitur Rota, ut in multis decissionibus congestis a Theodos. Rubeo in sing. Rot. roman., par. 2, verbo «Doctor», vol. 2, et coram Greg. decis. 274, nu. 5 et ibi add., et coram Coccin. decis. 123, num. 27, et in recen. decis. 277, sub nu. 4 et decis. 284, sub num. 1, par. 3, et in Ravenn. Haeredit. 5 iunii 1648, § «Attestatio»; Parisii coram eminentiss. Ottobon. nunc in eius impress. decis. 149, nu. 14.

45. Altres són de sentir de la afirmativa, com són Menoch. *De arbitrariis, casu 360, num. 94 et cons. 1, nu. 164, et cons. 54, nu. 5 et 37*; Antonius Gabriel Var., to. 1, *Commu. opin., in princ. lib. 1, tit. 17, «De legibus», nu. 334, ubi Vivi., num. 364*; Surd. *cons. 311, nu. 15*; Farin. *in Praxi, par. 1, tit. 5, q. 45*; Cevall. *in commun. contra commun., q. 1*; Ludovi. Rodulphi Var. *qq., lib. 2, q. 51, num. 28 et 29*; Riccius *Collec., 969*; Salgado *De regi. protec., par. 1, cap. 1, num. 27*; Andreas Censal. *ad l. unic. Cod. Si quis imperat*; Meladix, § 22, num. 92.

46. Y altres concilian las ditas opinions, ço és si en lo cas que los doctors que atestan de la consuetut o observància són versats en lo lloch ahont se al·lega la consuetut o observància, o no; si són versats, proceheix la opinió dels que afirmen; si no o són, la dels qui negan. Del qual sentir són Nata *cons. 277, num. 1*; Altogrado *cons. 14, nu. 14*; Franciscus Maria Prato *Respon. crimi., 37, num. 19*; Arias de Mesa Var. *resol., lib. 2, cap. 18, num. 12*; Horat. Gio- / va. *lib. 1 Responso- rum, respons. 22, nu. 12*; Carleval *De iudicio., 1, disp. 2, num. 62*; Rota romana *decis. 193, num. 13 et 14, par. 6 recen.*; Bonden. *Colluc. legal., 14, nu. 147*; Quesada y Pilo *Controver. foren., cap. 17, nu. 47*, lo que és cert y indubitat.

47. Però lo que no se ha pogut trobar, no obstant algunes vigílies y temps se ha aplicat en buscar-o, és que las ditas reglas de provar observància o consuetut prosehèscan en lo cas de prova de la inobservància, y no ho expliquen los doctors, y la rahó, al que-s pot comprendre, és perquè la prova de la inobservància és de cosa mere negativa, la qual mere negativa és improbable; Parisius *in cap. «Quoniam contra», nu. 8, De probationibus*; Carena *De offic. sanctae Inquisitionis, p. 3, tit. 6, § 8, num. 63*; Bovadilla *in sua Politica, tom. 2, lib. 5, cap. 1, nu. 114*; Guazin. *in Deffens., 28, cap. 1, num. 12, 13, 14, 15*; Farin. *quaest. 65, a num. 200 ad 221*; Mascardus *De proba. conclu. 45, num. 52*; Peguera *in Praxi criminal., cap. 12, § 7, num. 3*; y per ço basta negar-la, y transfereix lo onus probandi in adversantem, Glos. *in l. Cum de lege, 17, De probatio.*; Bald. *in l. Cum te, Cod. De probatio.*; Costa *De retractione, cap. 8, casu 9, num. 29*; Cyriacus *contro. 5, num. 9*; Rota *decis. 351, num. 2 et seqq., p. 5, recentior., et apud Merlinum De pignor., decis. 115, nu. 9*; Conciol. *allega. 31, nu. 18*.

48. Ans bé, encara que se considéria alguna diversitat entre la observància o costum y la dessuetut, que discorre lo dit doctor de Valencià en la dita il·lustració a la constitució 7, tít. «De la electió dels doctors de la Real Audiència», *cap. 4, n. 76*, però en matèria de prova no pot considerar-se diversitat entre la inobservància y la dessuetut, y axí com per provar-se la dessuetut se requireix provar que haje vingut lo cas de usar y no haver usat, altrament / no-s prova; Ferosin. *in cap. final., q. 5, De consuetudin., n. 18, 36 et 37*; Amaya, *lib. 1, Cod. De his qui sponte publica munera subeunt, l. 12, nu. 2*; Larrea *Allegat. fiscal. 16, per totum*; Castillo *De tertiis, cap. 19, per tot.; et Fontanell. De pactis, 1, claus. 3, glos. 2, num. 20 et decis. 295, num. 15*. De la mateixa manera, per a provar-se la inobservància del privilegi és necessari se prove ésser vingut lo cas de l'ús de aquells, y que en dit cas no se hagen observat.

49. Concorrent, donchs, la qualitat de no provar-se que sia vingut lo cas de l'ús dels privilegis de la seca y, venint aquell, se hagen dextat de observar, és verdader dir que no resta provada la inobservància y dessuetut de dits privilegis de la seca, sí que aquells tenen en son favor la observància.

50. Ni fóra de consideració si se ponderàs que, donant per constant que-s prova la observància per la asserció dels doctors la atestiguan, que per consegüent axí mateix *a contrario sensu* se provaria la inobservància per la atestiguació del no observar-se, per la regla que *contrariorum eadem est ratio, l. 1, ff. De his qui sunt sui vel alie. iur., et in principio et § 1 Institu. imperi. eiusdem tit., l. fin., ff. De leg., 3, l. In fundo, ff. De rei vindi.*; Alverus Velázq., *tom. 2, cons. 155, num. 15*; Rolandus a Valle *cons. 60, num. 6 et 7, lib. 1*; Valenzuela Velázquez *cons. 44, num. 46, et cons. 100, nu. 28*; Augustinus Barbosa *Axiomata iuris, 58, n. 11*.

51. Perquè la dita regla no té lloch ni proceheix quant entre los contraris milita diversitat de rahó; Catcherano *decis. Pedamontan. 53, nu. 10*; Parisio *cons. 131, num. 122, volum. 1*; Surd. *cons. 1, num. 92, et cons. 151, nu. 27, et cons. 301, num. 22*; Iosephus Sessé *decis. 52, num. 38, / to. 2*; Galganet. *De condi. et demonstr., part. 2, cap. 1, ques. 19, num. 1*; González *ad reg. 8 Cancellar., gloss. 6, num. 174*; Fusarius *De substi., quest. 245, num. 8 et 9*. Different rahó és lo provar la observància del provar la inobservància, perquè, com està dit, la prova de la observància no té qualitat que la acompanya, com la té la prova de la inobservància, que és de provar acte positiu de haver vingut lo cas y no haver-se observat. Y axí resta respost a l'òbice de la inobservància.

52. A més, que lo dit Miquel Ferrer, en la dita observància, *part. 1, cap. 15, num. 5, ver. «Adde»*, no apar atestigue la inobservància,

ans bé affavoreix la observància dels dits privilegis, puix no se afirma en la inobservància, sí sols després que forma lo dupte originat de la constitució, diu a la fi, *ibi*: «Sed non affirmo, qu(i)a hactenus in tam brevi termino, scilicet usque ad praesentem diem, quae computatur 20 maij 1586, non vidi aliquam super his determinationem nec in contingencia facti deductum». Las paraules del qual versícul per enter se han refirit *supra*, núm. 24, ahont se ha fet la ponderació, que no-s repeteix per escusar proximitat.

53. Bosch, de la mateixa manera, *Títols de honors de Cathalunya*, lib. 4, cap. 27, § 1, vers. «Per gozar», diu, *ibi*: «Per gozar de dits privilegis y ésser del for de dits alcaldes és necessari observar la constitució de la reyna dona Maria de l'any 1422, y axí, bé que en las secas de la ciutat de Barcelona y vila de Perpinyà los officials no sían francescos, en los judicis observar la constitució del rey don Fernando. Antigament esta exempció era en tot cas, novament, per la constitució del rey don Felip de l'any 1585, és sols en quant faran lo exercici de l'offici, en lo demás són del for ordinari reyal o de baró, / y axí sa doctrina pren son fonament de las constitucions de la senyora reyna dona Maria de l'any 1422, que és 1 y 2 títol “De alcaldes, obrers y moneders, etc.”, y de la constitució del senyor rey don Felip de l'any 1585, que és la 4 del mateix títol, las quals dos constitucions són las que-s controverteixen, y axí és dúbia sa disposició, com se ha ponderat en tota la present suplicació, y essent-o també pateix la mateixa dubietat la doctrina de dit Bosch, perquè los doctors se han de entendre de la mateixa manera que parlan los drets o leys que al·lègan, segons la doctrina singular de Bart. in l. *Non solum*, § «Liberationis verba», num. 10, ff. *De liberatione legata*; Abbas in cap. «Insuper», 6, num. 4, *De testibus*; Iason in l. 1, num. 98, *Cod. De iure emphyteu.*; Tiraquel. *De retractu conventio.*, § 1, gloss. 7, num. 54; Ioannes Gutiérrez lib. 1 *Pract.*, q. 2, num. 22; Mendocius reg. 5 *Cancellariae*, quest. 5, num. 7; Valenzuela Velázquez cons. 119, nu. 138; Conciolus *allegat.* 26, num. 20, et *alleg.* 40, n. 16; Rot. dec. 302, nu. 9, par. 4, recent., to. 2.

54. Don Accasi de Ripoll, *Var. resol.*, cap. 1, nu. 577, diu *ibi*: «Quaeri etiam potest an indistincte gaudeant suis privilegiis, et quid si privilegiis suis renunciant. Respondeo quod officiales *de la seca* non gaudent privilegiis praedictis nisi in quantum deserviunt praedictis officiis, praedictis autem privilegiis non possunt renunciare, iuxta tradita per Michaellem Ferrer par. 1 *Obser.*, cap. 14 et 15, idem, 3 part., cap. 10 et cap. 160 circa medium, vers. “Animadvertendum tamen est”, faciunt quae tradit Mieres constit. reginae Mariae curia Barcinon., colu. 10, cap. 21, num. 27, pag. mihi 432, ubi ait quod monetarii in omnibus sunt

iurisdictione alcaldorum *de la seca*, nisi forsan ipsi alcaldi vel officiales *de la seca* ali- / quid faciant contra verum pondus et mensuram, quia hoc casu alcaldi et officiales omnes subsunt mostafasio, iuxta tradita per ipsum Mieres, et notat ibi Mieres, nu. 28, quod si officiales *de la seca* efficiantur milites, quod adhuc subsunt alcajdís et non vicario regio».

55. La qual doctrina de Ripoll no parla sinó en matèria de pes y mesura, en los quals casos se diu no gòzan dels privilegis tenen concedits los officials de la seca, com és de vèurer de la lectura de dita doctrina de Ripoll *ad longum* en lo número antecedent copiada. A més que dit Ripoll, tractant la matèria dels alcaldes de la seca y sos privilegis, en lo mateix cap. 1, en lo nú. 520 y següents, antecedent al dit núm. 577, attestigua de la observància de dits privilegis en lo cas que refereix, tractant *ex professo* la matèria en dit núm. 520, y no *per transennam*, com la tracta en dit núm. 577, lo que no necessita de més comprovació que llegir la doctrina de Ripoll que se ha referit *supra*, núm. 25.

56. Infereix-se del sobredit que, al·legant lo dit noble y eruditíssim regent de Cortiada las doctrinas de Ferrer, Bosch y Ripoll, y que estos no parlan ab certeza de dita inobservància -per lo que se ha ponderat en quiscuna auctoritat de aquells-, *salva pace tanti viri*, obra que dita doctrina se ha y deu entendre segons los dits doctors que al·lega Bart. *id. l. Non solum*, § «Liberationis», ff. *De liberatio. legata et in Authentica Sed iam necesse, ubi* Baldus, *Cod. De donat. propter nupt.*; Salicetus *in l. Si ex cautione, Cod. De non numerata pecunia*; Rollan. *concil. 39, num. 32, vol. 4*; Garon. *Var. resolut., cap. 2, num. 105*; Massin. *De confiscat. bonorum, quest. 37, num. 39*; Petrus Surd. *decis. 59, num. 7 et ibi hodie. Rota in recen. decis. 202, / num. 9, par. 4, tom. 2, et decis. 675, num. 42, tom. 3, decis. 155, num. 56, part. 6, decis. 81, num. 4, par. 7, et decis. 45, num. 22 et 27, parte 8*; Bondenius *Colluct. legal., 28, num. 71*.

57. Tenint, donchs, los privilegis de la seca en son favor la observància y las constitucions, de las quals se vol inferir la limitació de aquells en los casos de treballar en la seca y per fets de sos officis, la inobservància, essent aquella interpretativa, subseguida, pròxima y continuada, ha donat intel·ligència a ditas constitucions, y que la mente de la cort sols fou escusar los abusos que-s féyan en los inexperts, qui *sub praetextu* de officials de la seca volían gozar la exempció que no·ls competia, no emperò compèndrer los verdaders officials examinats y perits en lo art y que tenían la qualitat per a dir-se verdaders mone-ders, no és molt se pretenga que las constitucions de Cathalunya no préstan impediment a la observància de dits privilegis.

58. Y, axí mateix, que las ditas constitucions no poden patir detriment algú, encara que se confirme y, en quant menester sie, se concedesca als alcaldes, moneders, obrers y demés officials de la seca real de la present ciutat de Barcelona la exempció que tenen y desítjan gozar pacíficament, com la han gozada sos antecessors.

59. Per lo que y altrament supplícan dits alcaldes, moneders, obrers y demés officials de la seca real sie de servey de vostra excel·lència, a vista de las rahons ponderadas, affavorir sa pretensió, per a que sa magestad se digne atorgar-los lo privilegi de confirmació *et quatenus opus sit* de nova concessió, no *in forma communi*, sí específica, y sens la clàusula *quatenus sint in usu*, que, a més que així ho espèran, ho tindran a molt singular mercè. *Salvo semper*, etc. Lo offici, etc. *Quae licet*, etc.

Altissimus, etc.

Hieronymus de Ferrer.

[29]

1705. Juny, 2. Barcelona

Àpoca de lliurament de diferents instruments de la Seca Reial de Barcelona a l'assentista Benet Verges, que s'ha de fer càrrec de l'emissió de croats de Barcelona

AHCB. 1B XIII-77, f. 122r-123r.

Die II mensis junii M·DCC·V

Benet Verges, corredor de coll, ciutedà de Barcelona, assentista de la fàbrica de realets de molinet que lo dit ha de fer y fabricar en virtut y conforme lo acte de dit assiento que sobre dita fàbrica és estat fet per y entre los excel·lentíssims senyors consellers y la present excelentíssima ciutat de Barcelona, y dit Verges, rebut en la escrivania major de la casa de la present ciutat a trenta del mes de maig proppassat en dit nom, firma àpocha a dits excel·lentíssims senyors concellers absents y per sa excel·lència al excel·lentíssim senyor Christòfol Lledó y Carreras, ciutedà honrat de Barcelona, lo present any conceller segon, present, dels arreus y cosas avall scrites / que's troban en la Seca Real de la present ciutat, los quals arreus son propis de dita ciutat y se'ls prestan a dit assentista per dita fàbrica y son los següents:

Primo, una pastera de fusta ab son peu per posar la arena per motllar.

Ítem, tota la ferramenta necessària per lo torn que conté quinze pessas.

Ítem, tota la ferramenta per fer los encunys que conté onse pessas, una enclusa y un tast.

Ítem, dotze caixas de fusta per motllar riells ab sos arreus.

Ítem, quatre posts.

Ítem, quatre calaixos per quatre molins en quiscun de ells tots sos arreus menos en lo un que hi faltan dos perns sens ninguna manilla en ningun de dits calaixos.

Ítem, divuyt rielleras de ferro, quatre molls grans de ferro, un garbell de aram fet a modo de conca, dos pilons de bronso, lo un gran y lo altre petit dos culleras de ferro una gran y altra petita.

Ítem, un tast de ferro y un martallet de un cap.

Ítem, una taula llarga de fusta ab sos capitells.

Ítem, dos calaixos de fusta ab dos anellas en quiscuns de ells y en lo un diferents falcas y ferro vell.

Ítem, setse manillas de bronso juntas de pes tres robas y set lliuras.

Ítem, dotze cortes de ferro.

Ítem, nou manetas de ferro per dits cortes.

Ítem, un mall, una filera, una maneta, un pern per rescane las caixas.

Ítem, un contador gran de fusta.

Ítem, dos banchs ab petxes a modo de cabirons.

Confessant ditas cosas haver hagudas y rebudas en sas / especies realment y de fet per real entrega feta per medi de dit excellentíssim senyor conceller segon en presència del substitut de notari y testimoni ... y així en testimoni de ditas cosas no sols firma la present àpoca; però encara convé y en bona fe promet les ditas coses finida y acabada la dita fàbrica de dits realets restituhir y entregar a la present ciutat segons lo pactat, en la tabba de dit asiento, lo que promet attendrer, y cumplir, tenir y servir sens dilació ni excusa alguna ab lo acostumat salari de procurador dins la present ciutat de deu sous y fora de ella de vint sous ab restitució y esmena de totes missions y despesas y per major seguretat de ditas cosas ne dona per fermansas a Pere Vives, Joan Nadal y Coll, Joan Mas, Joseph Arnó, Josep Ros y Francisco Roig y Vives, argenteros, y a qualsevols de ells a solas los quals acceptan lo càrrech de dita fermansa, y prometen que just ab llur principal sens ell y a solas seran tinguts, y obligats a tot per llur principal sobre promés lo que prometen tant principal com fermances

ab totas obligacions, renunciacions, submissions y expressament al fer del noble clavari de dita ciutat obligació de llurs personas y béns y de quincun a solas com a deutes fiscals y reals y ab jurament llargament.

Testes firman omnium supradictum dempto dicti Petri Vives qui dictis die et anno Barchinone firmarunt sunt Joannes Paulus Salvat serier cordarius et Joannes Padriges sartor Barchinone cives.

Testes vero firma dicti Petri Vives fideiussori qui ...

[30]

1706. Gener, 23. Barcelona

Assentament de la fabricació de la premsa de volant de la Seca Reial de Barcelona.

AHCB. 1B XIII-77, f. 267r-268r.

Die XXIII mensis january anno a nativitate Domini M·DCC·VI.

De y per rahó de las cosas devall escritas per y entre los excel·lentíssims senyors concellers de la present ciutat de Barcelona, lo excel·lentíssim senyor conceller segon absent y lo ters diffunt don Joseph Oliver y Botaller y Joan Llinàs, ciutadà honrat de Barcelona, personas per aquest efecte anomenadas de una part y Pere Ribot, courer ciutadà de Barcelona de part altre son estats fets pactats, firmats y jurats los pactes infrascrits y següents:

Primerament, lo dit Pere Ribot de son grat y certa sciència convé y en bona fe promet a dits excel·lentíssims senyors concellers y personas sobreditas que per tot lo mes de febrer primer vinent farà y fabricarà ab tot efecte una pessa de bronso anomenada tòrcol conforme lo modello se li ha entregat posant en dit tòrcol las pessas de ferro li seran entregadas per Carlos Massè, loranès, las quals pessas de ferro han de jugar ab tota perfecció per poder marcar la moneda a satisfacció del excel·lentíssim Consistori lo de las personas que per ell seran anomenadas imposant-se pena en cas de contrafacció de dos centas lliuras pagant-li emperò / dits excel·lentíssims senyors concellers a raó de set sous y sis diners la lliura del bronso entrarà en dit tòrcol.

Ítem, promet dit Pere Ribot que en cas de ser acabat dit tòrcol y aquell no estigués en la deguda forma que en tal cas dit Ribot hage de tornar a fer aquell a sos propis gastos sens haver-li de pagar la present ciutat cosa alguna per rahó del bronso haurà empleat en lo primer.

Ítem, és convingut y ajustat que en cas que dit Massè retardàs en entregar a dit Ribot lo caragol de ferro en lo qual cas dit Ribot

no podria treballar en dita pessa, que en tal cas se li hage de donar tants dias més de temps quants se li retardarà a entregar-li dit caragol.

Y ab los dits pactes sobredits y no sens ells prometen dits excel·lentíssims senyors consellers y personas sobreditas en nom de la present ciutat que donaran y pagaran a dit Pere Ribot lo que importarà lo valor del bronso entrerà en dita peessa encontinent de ser entregada y acabada aquella a raó de set sous y sis diners la lliura compresa en ells la manufactura lo que prometen attendrer y cumplir ab obligació de tots los béns, rèddits y emoluments de la present ciutat mobles e immobles haguts y per haver no emperò entenen obligar per ditas cosas llurs béns propis com en assò tracten negoci aliena.

E lo dit Pere Ribot assí present accepta las ditas cosas y promet fer dit tòrcol o giny per fer moneda ab lo modo sobredit si y conforme lo modello se li ha entregat per lo preu sobredit sens dilació ni excusa alguna ab salari de procurador dins la present ciutat de Barcelona deu sous y fora de aquella vint sous barcelonesos per quiscun dia ab restitució y esmena de totas missions, gastos y despeses sobre las quals vol ne sie cregut lo síndich de la present / ciutat de sa paraula o altrament de son simple jurament ningun altre gènere de prova demanat ni requirit, prometent no firmar de dret sots pena de sinquant sous ab la forma acostumada adquisidors per lo que ne obliga tots sos béns mobles e immobles haguts y per haver renunciant a quant en assò a quasevol lley o dret que valor y ajudar li pogués y a son propi for sotsmetent-se al for y jurisdicció dels magnífichs veguer y batlle de la present ciutat y axí mateix noble clavari de aquellas y de qualsevol de ells y altre jutge o cort axí ecclesiàstich com secular ab facultat de variar lo judici per lo que ne fan y firma scriptura de ters en los llibres dels tersoss de las corts de dits magnífichs veguer y batlle de Barcelona obligant-ne per ço sa persona y béns mobles e immobles haguts y per haver com a deutes fiscals y reals y ab jurament llargament.

Testes sunt Franciscus Marès, faber lignarius, et Josephus Tàpies, parator lane cives Barchinone.

[31]

1716. Gener, 16

Article 41 del Decret de Nova Planta pel qual Felip V es reserva la regalia de l'encunyació monetària després de la Guerra de Successió.

Publicat a: *Novísima recopilación de las leyes de España*, vol. II, Madrid, 1805, p. 409 (ll. v, tít. ix, llei i); J. CAMPS I ARBOIX, *El Decret de Nova Planta*, Barcelona, 1993 (3a ed.), p. 57.

Las regalías de fábricas de monedas y todas las demás llamadas mayores y menores, me quedan reservadas; y si alguna comunidad o persona particular tuviere alguna pretensión, se le hará justicia, oyendo a mis fiscales.

11. APÈNDIX NUMISMÀTIC

11.1. Catàleg

11.2.1. Pere I el Catòlic (1196-1113), diner de quatern de Barcelona.

Billó; 1,19 g; Ø 18 mm; 1 h

Encunyació a martell.

MNAC/GNC 34115

11.2.2. Jaume I el Conqueridor (1113-1176), diner de tern de Barcelona.

Billó; 0,94 g; Ø 18 mm; 11 h

Encunyació a martell.

MNAC/GNC 11391

11.2.3. Pere II el Gran (1176-1185), croat de Barcelona, 1185.

Plata; 3,11 g; Ø 24 mm; 6 h

Encunyació a martell.

MNAC/GNC 34137

11.2.4. Pere III el Cerimoniós (1336-1387), florí de Barcelona.

Or; 3,46 g; Ø 20 mm; 3 h

Encunyació a martell.

MNAC/GNC 11169

11.2.5. Renat d'Anjou (1466-1472), pacífic de Barcelona.

Or; 3,37 g; Ø 26 mm; 3 h

Encunyació a martell.

MNAC/GNC 34263

11.2.6. Ferran II el Catòlic (1479-1516), principat de Barcelona.

Or; 3,5 g; Ø 23 mm; 9 h

Encunyació a martell.

MNAC/GNC 308667

11.2.7. Felip II d'Aragó i III de Castella (1598-1621), mig *ral/sou del molinet* de Barcelona, 1611.

Plata; 1,56 g; Ø 18 mm; 11 h

Laminació a molí.

MNAC/GNC 24044

11.2.8. Felip III d'Aragó i IV de Castella (1621-1665), *trentí* de Barcelona, 1633.

Or; 7,09 g; Ø 31 mm; 3 h

Encunyació a martell.

MNAC/GNC 2989

11.2.9. Lluís XIII de França (1610-1643), 5 rals de Barcelona, 1642.

Plata; 11,54 g; Ø 34 mm; 11 h

Encunyació a martell.

MNAC/GNC 10967

11.2.10. Carles II (1665-1700), *ral* de Barcelona, 1693.

Plata; 2,09 g; Ø 20 mm; 11 h

Laminació a molí.

MNAC/GNC 31159

11.2.11. Felip V (1700-1746), *ral* de Barcelona, 1705.

Plata; 2,14 g; Ø 21 mm; 6 h

Encunyació a martell.

MNAC/GNC 16191

11.2.11. Arxiduc Carles (1705-1714), 2 rals de Barcelona, 1710.

Plata; 5,27 g; Ø 27 mm; 11 h

Encunyació amb premsa de volant i cantell treballat

MNAC/GNC 432

11.2. Làmina

11.2.1.

11.2.2.

11.2.3.

11.2.4

11.2.5.

11.2.6.

11.2.7.

11.2.8.

11.2.9.

11.2.10.

11.2.11

11.2.12.

ÍNDIX DE TAULES

Organigrama 1. Estructura orgànica interna ideal del Col·legi de Moneders i d'Obrers de la Seca de Barcelona i les seves dependències institucionals externes	182
Taula 1. Llista amb les correspondències d'oficials principals de la Seca Reial de Barcelona al llarg del període estudiat	164
Taula 2. Elenc de mestres de la Seca Reial de Barcelona	256
Taula 3. Elenc dels guardes de la moneda de la Seca Reial de Barcelona en el període 1324-1399	268
Taula 4. Elenc dels guardes de la moneda de la Seca Reial de Barcelona en el període 1423-1491	269
Taula 5. Elenc dels guardes de la moneda de la Seca Reial de Barcelona en el període 1560-1583	271
Taula 6. Salaris dels oficials de la Seca Reial de Barcelona d'acord amb els llibres de despeses de la Casa de la Moneda.....	299
Taula 7. Elenc d'alcaldes de la Seca Reial de Barcelona.....	405

ÍNDIX ONOMÀSTIC

— A —

- AGELL, Berenguer *alcalde de seca* 405
 AGRICOLA, Georgius *vegeu Bauer, Georg*
 AGUILAR, Jaume d' *moneder i alcalde de la seca*, 406, 550
 AGUIRRE, Domènec d' *jurista*, 174, 175
 AGUSTÍ, Pere *mercader*, 317
 AGUSTÍN, Antoni *arquebisbe de Tarra-gona*, 410
 ALBERTÍ, Arnau *moneder, cavaller i ju-rista*, 127, 411
 ALDABÒ, Joan *fuster*, 551
 ALDABÒ, Salvador *escultor*, 147, 219
 ALEGRE, Francesc *guarda de la mone-da*, 270
 ALEMANY DE BELLPUIG, Carles d' *donzell i falsari*, 95
 ALERÓ D'HOSPITAL, Onofre Aleix *guarda de la moneda*, 272
 ALÈS, Pons d', 208
 ALFONS I el Cast, 29
 ALFONS II el Franc, 62, 70, 209
 ALFONS III el Benigne, 76, 211
 ALFONS IV el Magnànim, 77, 116, 129, 149, 152, 154, 155, 176, 180, 213, 214, 279, 372, 389, 436, 437,
 ALFONS VIII de Castella, 94
 ALFONS X el Savi de Castella, 40, 397, 401
 ALFONS XI de Castella, 72
 ALFONS de la Cerda *infant de Castella i pretendent al tron*, 70
 ALIGHIERI, Dante, 33
 ALONSO, Álvaro *tractadista*, 327
 ALÒS, José Francisco d', 219
 AMIGANT, Francesc d' *mestre de seca*, 257
 AMIGANT, Josep d' *mestre de seca*, 257, 319
 ANDREU, Joan, 128, 129
 ANDREU, Pere júnior, 63, 105
 ANDREU, Pere sènior, 63, 105
 AQUINO, sant Tomàs d', *vegeu Tomàs d'Aquino, sant*
 ARFE, Juan de *tractadista*, 326
 ARISTÒTIL, 27, 34
 ARLÉS, Pere *guarda de la moneda*, 272
 ARMADANS, Joan *portantveus de Gover-nador*, 447
 AROLES, Joan *obrer*, 546
 AROLES, Pere *obrer*, 546
 AYMERICH, Jaume *mestre de seca*, 256
 AYMERICH, Joan *gravador, ferrer i argen-ter*, 281
 AYMERICH, Joan *cavaller*, 293
 AYMERICH, Jordi Miquel *mestre de la balança*, 293
 AVASSÓ, Bernat d' *guarda de la seca*, 260
 AVELLA, Bertran d' *mestre de seca*, 183, 256

— B —

BALDO, Lluís, 307, 395
 BARATA, Bartomeu *conservador*, 292
 BARCELÓ, Joan *mestre de seca*, 254
 BARTOLO *vegeu Sassoferrato*, Bartolo de
 BARRERA, Gabriel *argenter*, 283
 BAUER, Georg *tractadista*, 326
 BESANTA, Jaume de *guarda de la moneda*, 268
 BASSA, Ferrer *pintor*, 330
 BASSET, Pere *jurista*, 447, 532
 BEL, Antoni *argenter*, 158
 BELL, Antoni *emblanquinador*, 284
 BELLOCH, Blai de *argenter*, 198
 BENET, Bernat *afinador*, 294
 BENET, Leonard de *professor de lleis i jutge*, 408
 BERNÉS, Pere *gravador*, 127, 280
 BERT, Guillem *guarda*, 271
 BERTROLA, Melcior, 287
 BIRINGUCCIO, Vanoccio *tractadista*, 290, 328
 BISQUENA, Pere *forner i obrer*, 156
 BLANES, Francesc *guarda de la moneda*, 271
 BLAU, Pere *moneder*, 169
 BONANY, Bartomeu *propietari*, 367
 BONANY, Jaume *propietari*, 367
 BOIZARD, Jean, 245
 BONHOM *jueu*, 115
 BONIFACI VIII *papa*, 75
 BOQUET, Josep *mestre de seca*, 254
 BORGUNYÀ, Josep, 103
 BOSCA, Jaume *alcalde de seca*, 405
 BOSCA, Joan *guarda de la moneda*, 269
 BOSCH, Andreu *jurista*, 26, 395, 407, 409, 417
 BOSCH, Joan *guarda de la moneda*, 269
 BRIOT, Nicolàs *enginyer*, 237
 BRUNIQUER, Esteve Gilabert *notari*, 194, 215, 444, 451, 456
 BURG, Jaume del *tractadista*, 327
 BURGÜES, Arnau *guarda de la moneda*, 268
 BUSQUETS, Romeu de *guarda de la moneda*, 268

BUSSOT, Bernat *guarda de la moneda*, 268
 BUSSOT, Guillem Pere *guarda de la moneda*, 269
 BUSSOT, Joan *guarda de la moneda*, 269
 BUSSOT, Pere *guarda de la moneda*, 268, 270

— C —

CABRERA DE CÓRDOBA, Luis *cronista*, 230
 CALAF, Miquel *mestre de seca*, 257
 CALLÍS, Jaume *jurista*, 29, 30, 63, 64, 118, 123, 125, 126, 131, 150, 156, 167, 292, 309, 310, 328, 406, 407, 409, 410, 413, 414, 415, 423, 434, 435, 437, 457
 CALOPA, Miquel *obrer*, 546
 CAÇADOR, Francesc *regent de la seca i mestre de seca*, 252, 256
 CAÇADOR, Pere *moneder*, 545
 CALDERS, Ramon de *andador*, 415
 CALVET, Martí *tender*, 317
 CALVO, Pere Joan *notari*, 542
 CAMÓS, Francesc de *guarda de la moneda*, 269
 CAMPRODON, Guillem *draper i moneder*, 127, 533
 CANALIES, Bernat de *moneder*, 145
 CANALS, Jaume *argenter*, 236
 CANOVELLES, Benet *obrer*, 546
 CANYES, Marc *afinador i argenter*, 194, 199, 261, 363
 CANYET, Simó *alcalde de la seca*, 406, 550
 CANYELLES, Jeroni Antic *notari*, 134
 CAPCIR, Bernat *mercader*, 317
 CAPDEVILA, Arnau de, 46, 47, 314
 CARBÓ, Bernat *mestre de cases*, 368
 CARBÓ, Galceran *guarda de la moneda*, 268, 269
 CARBONELL, Joan *argenter*, 363
 CARLES II de Castella i d'Aragó, 239, 245
 CARLES II de Navarra, 117
 CARLES III d'Espanya, 146
 CARLES V de França, 33

- CARLES V *emperador i rei de Castella i Aragó*, 59, 119, 134, 164, 253, 295, 418,
 CARLES D'ANJOU *rei de Nàpols i de Sicília*, 40, 41
 CARLES D'ÀUSTRIA, *arxiduc d'Àustria, pretendent al tron i emperador*, 218, 220, 240, 250, 365
 CASADEMUNT, Jaume *guarda de la moneda*, 271
 CASES, Mateu de *jurista*, 410
 CASES, Pere *gravador i argenter*, 349
 CASES, Pere Nicolau *gravador i argenter*, 281, 349
 CASTELL, Bernat *júnior*, 121
 CASTELL, Bernat *sènior*, 121
 CAXESNOVES, Pere *mercader*, 317
 CERDA, Miquel de la *enginyer*, 338
 CERDÀ, Pere *argenter*, 363
 CERVERA, Bartomeu *regent i mestre de la seca*, 128, 256, 274
 CERVERA, Joan *guarda de la moneda*, 271
 CLARAMUNT, Miquel Joan *assajador*, 123, 287
 CLARIANA, Pere de *jurista*, 410
 CLARIANA DE SEVA, Simó Benet *donzell*, 410
 CLIMENT V *papa*, 428
 CLOTARI II *rei merovingi*, 392
 CLOSA, Berenguer *ça*, 199
 COLOM, Guillem, 434
 COLOM, Jaume *guarda de la moneda*, 269
 COLL, Joan Benet de *alcalde de seca*, 406
 COMES, Romeu de *prepòsit de Tarra-gona*, 513
 CONESA, Andreu de *guarda de la moneda*, 269
 CONOMINES, Francesc de *guarda de la moneda*, 269
 CONOMINES, Joan de *guarda de la moneda*, 268
 CONSTANÇA de Sicília *reina i muller de Pere II el Gran*, 168
 CORBERA, Miquel Riembaud de *senyor de Llinars i moneder*, 545
 CORNAGO, Pere *regent i mestre de la seca de Barcelona*, 185, 252, 256
 CORTS, Bernat *moneder*, 545
 COSCOLLA, Bartomeu *gravador*, 280
 CRESTIÀ, Antic *afinador*, 194
 CREXELL, Pere *mercader*, 317
- D —
- DAGOBERT *rei merovingi*, 392
 DALMAU, Jaume *moneder*, 545
 DALMAU, Josep *moneder*, 545
 DANTE *vegeu Alighieri*, Dante
 DESCLOT, Bernat, 40, 187
 DESCOLL, Joan *argenter*, 363
 DESCÒS, Joan *giponer*, 296
 DESFEU, Romeu *gravador*, 282, 348, 363, 517
 DESTORRENT, Guillem *guarda de la moneda*, 269
 DESPLÀ, Francesc *guarda de la moneda*, 269
 DESPLÀ, Joan *tresorer reial*, 181
 DESPLÀ, Miquel *guarda de la moneda*, 269
 DESPLÀ, Ramon *guarda de la moneda*, 268
 DESPLÀ, Simó *guarda de la moneda*, 271, 272
 DESPUIG, Francesc Ferrer *guarda de la moneda*, 272
 DESVALL, Simó *alcalde de seca*, 405
 DESVALLS, Bertran *guarda de la moneda*, 269
 DESVILARDEBÒ, Pere *alcalde de seca*, 405
 DEZSOLER, Guillem *guarda de la moneda*, 269
 DEZTORRENT, Galcerà *alcalde de seca*, 406
 DIOCLECIA, *emperador romà*, 123
 DOTRA, Guillem *mercader*, 317
 DURAN, Miquel *sènior*, 310
 DURAN, Miquel *júnior*, 310
 DUSAY, Arnau *guarda de la moneda*, 268
 DUSAY, Eimeric *guarda de la moneda*, 268
 DUSAY, Galceran *guarda de la moneda*, 269

DUSAY, Guillem Pere *guarda de la moneda*, 268
 DUSAY, Ramon *guarda de la moneda*, 268

— E —

EIXIMENIS, Francesc, 31, 32, 33, 35, 38, 47, 182, 305, 314, 408
 ELOI, *sant*, 392
 ENNEES *jueu*, 115
 ENRIC II de Castella, 138
 ENRIC II de França, 230
 ENRIC III de França, 230
 ENRIC IV de Castella, 51, 97, 139, 162, 377
 ENRIC IV de França, 277, 343
 ERMENGAU, Ramon *guarda*, 80
 ESCARIT, Pere *mestre de seca*, 210, 256
 ESPANO, Sebastià *mestre de seca*, 256
 ESTANY, Bartomeu de l' *colorador*, 286
 ESTELRIC, Pere, 92, 329, 332
 ESTEVE, Martí *obrer*, 436
 ESTIVILL, Bartomeu *afinador*, 294
 ESTRUÇ O ESTRUCH, Bartomeu *afinador*, 310

— F —

FÀBREGUES, Miquel Montserrat *guarda de la moneda*, 271, 272
 FELIP DE BORBÓ-PARMA *duc de Parma*, 230
 FELIP II de França, 61
 FELIP II de Castella i I d'Aragó, 134, 139, 147, 229, 258, 287, 309, 418
 FELIP III de Castella i II d'Aragó, 36, 50, 188, 254, 283, 294, 343
 FELIP IV de França, 33
 FELIP IV de Castella i III d'Aragó, 157, 283, 419
 FELIP V de Castella i IV d'Aragó, 157, 163, 219, 220, 241, 365, 575
 FERNÁNDEZ DEL CASTILLO, Juan *tractadista*, 326
 FERNÁNDEZ DE VELASCO, Francisco Antonio *virrei de Catalunya*, 319

FERNÓS, Guillem *mercader*, 317
 FERRAN d'Àustria *comte de Tirol*, 229
 FERRAN I d'Antequera, 213, 316, 435
 FERRAN II el Catòlic, 29, 81, 95, 98, 116, 134, 145, 179, 181, 186, 190, 192, 216, 251, 267, 278, 279, 281, 286, 293, 295, 296, 297, 318, 355, 404, 408, 417, 450, 453, 455, 538
 FERRAN IV de Castella, 51, 70, 71, 106, 255
 FERRAN Salvador, 199
 FERRER, Bernat *guarda de la moneda*, 269
 FERRER, Francesc *ciutadà de Manresa i testimoni judicial*, 291, 321
 FERRER, Francesc *mestre de seca*, 47
 FERRER, Jeroni *guarda*, 271
 FERRER, Jeroni de *jurista*, 119, 150, 409, 431, 552
 FERRER, Guerau *gravador*, 350
 FERRER, Miquel *jurista*, 396, 449, 458
 FEU, Romeu de *vegeu Desfeu*, Romeu FIGUERES, Pau *obrer*, 546
 FINESTRES, Berenguer de *mestre de seca*, 173, 256
 FIVELLER, Bernat *guarda de la moneda*, 270
 FIVELLER, Francesc Cosme *ambaixador*, 231
 FIVELLER, Huguet *guarda de la moneda*, 269
 FIVELLER, Joan *guarda de la moneda*, 269
 FLUVIÀ, Pau de *alcalde de la seca*, 406, 549
 FOLQUER, Agustí *guarda de la moneda*, 271
 FONSECA, Manuel *enginyer*, 227, 238
 FONTANELLA, Joan Pere *jurista*, 396, 449, 458
 FRANC, Joan *síndic de Barcelona*, 456
 FRANCAVILA, Àngel de *alquimista*, 310
 FRANCESC I de França, 59, 119
 FREDERIC II HOHENSTAUFEN, *emperador i rei de Sicília*, 167
 FREDERIC III *rei de Sicília*, 31
 FREDERIC BARBA-ROJA, *emperador*, 60

— G —

GALLINERS, Romeu de *mercader*, 127
 GARAU, Pere Joan *notari*, 134
 GARCIA, Jaume *arxiver reial*, 81
 GARCÍA CABALLERO, José *tractadista*, 327
 GARRIGA, Jeroni *balancer*, 329
 GAY, Ramon *mestre de seca*, 256
 GELABERT, Miquel *escrivà de la seca*, 413
 GIL, Melcior *gravador*, 283
 GIL, Pere *jesuïta*, 295, 305, 308
 GILABERT, Miquel Benet *notari*, 134
 GILI, Antoni Àngel *gravador*, 282, 351
 GIGINTA, Francesc *jurista*, 409
 GIRARDI, Paolo, 43
 GOGET, Gaspar *manyà*, 551
 GOMÀ, Pau *notari*, 134
 GOMIS, Joan *guarda de la moneda*, 271
 GORDIOLA, Guerau *moneder*, 550
 GORI, Antic *guarda de la moneda*, 271
 GRÀCIA, Jaume *argenter*, 252, 281
 GRANELLA, Bartomeu *gravador*, 281
 GUALBES, Bernat de *alcalde de seca*, 405
 GUALBES, Joan Nicolau de *alcalde de seca*, 405
 GUALBES, Miquel de *alcalde de seca*, 406
 GUERAU, Bartomeu *procurador*, 456
 GUIOMAR, Francesc *guarda de la moneda*, 271

— H —

HERRERA, Juan de, 229
 HOSTALERS, Francesc *moneder*, 144-145

— I —

IBN KHALDUN, 27, 167
 IBORRA, Gaspar d' *alcalde de seca*, 406
 IRLA, Matías de *gravador*, 227
 ISIDOR DE SEVILLA, sant, 27, 39

— J —

JAUME I EL CONQUERIDOR, 29, 42, 61, 62, 72, 83, 94, 105, 106, 108, 116, 172, 186, 187, 188, 206, 207, 208, 247, 248, 260, 261, 262, 307, 310, 313, 365, 394, 401
 JAUME II EL JUST, 31, 42, 48, 63, 70, 72, 75, 209, 210, 211, 263, 301, 366, 395, 398
 JAUME II DE MALLORCA, 73, 77
 JAUME III DE MALLORCA, 30, 43, 77, 78, 79, 178, 212, 321
 JOAN I EL CAÇADOR, 64, 79, 127, 151, 186, 282, 348, 517
 JOAN II EL SENSE FE, 84, 90, 97, 130, 139, 155, 156, 158, 160, 180, 302, 318, 325, 417, 418, 437, 450, 537
 JONQUÉS, Joan *gravador*, 281
 JORDÀ, Guillem *jurista*, 456
 JUGADOR, Berenguer *alcalde de seca*, 405
 JUNYENT, Berenguer de *guarda de la moneda*, 270

— L —

LEGANÈS, comte de *lloctinent de Catalunya*, 431
 LERMA, duc de, 36
 LIGER, Bartomeu de, 199
 LÓPEZ, Joan, 118
 LOR, Arnau *mestre de la seca de Càller*, 185
 LLEU, Francesc *guarda de la moneda*, 272
 LLEU, Gaspar *guarda de la moneda*, 272
 LLIMONA, Bartomeu *corredor de l'or*, 293
 LLOBERA, Joan de *guarda de la moneda*, 270
 LLOBET, Antoni *lloctinent i administrador de la seca de Perpinyà*, 152
 LLOBET, Francesc *guarda de la moneda*, 270
 LLOBET, Jordi *mestre de seca*, 318
 LLOBET, Pere *mestre de cases*, 368
 LLUCIA, Jeroni *guarda de la moneda*, 272

LLUÍS IX de França, 208
 LLUÍS XI de França, 81
 LLUÍS XIII de França, 237, 419, 451
 LLUÍS XIV de França, 238
 LLULL, Berenguer *guarda de la mone-
 da*, 269
 LLULL, Joan *guarda de la moneda*, 269
 LLULL, Romeu *guarda de la moneda*, 268

— M —

MADIR, Abraham *jueu*, 273
 MADUXER, Josep *mestre de seca*, 157, 255
 MADUXER, Miquel *mestre de seca*, 157,
 255, 547
 MALLA, Andreu de *propietari*, 367, 368
 MALLA, Gelabert de *propietari*, 367
 MARÍ, Pere *trencador de riells*, 295
 MARIA lloctinent i muller d'Alfons IV
el Magnànim, 129, 151, 154, 292,
 413, 417, 436, 456
 MARIA LLUÏSA D'ORLEANS muller de Car-
 les II de Castella i d'Aragó, 419
 MARIANA, Juan de *historiador*, 36
 MARIMON, Joan de *guarda de la mo-
 neda*, 270
 MARIMON, Simó de *guarda de la mo-
 neda*, 268
 MARQUILLES, Jaume *jurista*, 65, 416
 MARTÍ, Antic *guarda de la moneda*, 269
 MARTÍ, Francesc *alcalde de la seca*, 406
 MARTÍ I L'HUMÀ, 108, 112, 127, 128,
 147, 151, 160, 166, 175, 177, 180,
 181, 191, 202, 213, 304, 317, 328,
 332, 347, 348, 363, 399, 409, 427,
 428, 429, 433, 447, 454, 456, 518,
 520, 532, 533
 MARTÍNEZ DE ALMEIDA, Antonio, 227, 238
 MARTORELL, Simó *argenter*, 323, 326,
 328, 333
 MAS, Miquel *moneder*, 130
 MASONS, Bartomeu *alcalde de seca*, 405
 MASSÉ, Carles *enginyer*, 242, 243, 464,
 574
 MATEU, sant i *evangelista*, 29, 34
 MATONS, Joan *gravador i argenter*, 219,
 282, 351
 MAXIMILIÀ d'Àustria *emperador*, 58
 MESTRE, Guillem *mercader*, 317
 MIQUEL, Francesc *fabricant de gresols*,
 298
 MIERES, Gaspar *jurista*, 410
 MIERES, Tomàs *jurista*, 123, 132, 145,
 148, 156, 396, 443, 449
 MITJAVILA, Joan de *guarda de la mo-
 neda*, 269
 MIRÓ, Bernat *mestre de seca*, 456
 MIRÓ, Gabriel *guarda de la moneda*, 270
 MITJANS, Francesc *alcalde de seca*, 406
 MODOLELL, Jaume *obrer* 546
 MOLINA, Francesc *jurista*, 201
 MONEDER, Guillem *guarda de la seca*,
 260
 MONTAGUT, Guillem *traginer*, 297
 MONTFORT, Jaume *corredor de l'or*, 293
 MONTJUÏC, Miquel de *guarda de la mo-
 neda*, 269
 MONTORNÈS, Gelabert de *propietari*, 367
 MONTPELLER, Maria de muller de Pere I
el Catòlic, 206
 MONTMANY, Jaume *regent de la seca*,
 256, 274, 371
 MONTSERRAT, Joan *mestre rieller*, 294
 MOLES, Pau de *jurista*, 456
 MOLINER, Genís *mestre de seca*, 256
 MOLINER, Rafael *mestre de seca*, 256
 MOLLET, Vicenç *obrer*, 546
 MORAGUES, Pere *gravador*, 281
 MORGOLLA, Bernat *mercader*, 317
 MORILLO, Juan de *tresorer*, 162
 MUMMANY, Gaspar *guarda de la mone-
 da*, 270
 MUMMANY, Jaume vegeu Montmany,
 Jaume
 MUSTIOLA, Obert *moneder*, 73

— N —

NADAL, Pere *jurista*, 411
 NAVARRO, Pere *argenter*, 92, 323, 329,
 332, 333, 336, 351

NAVEL, Eloi de *mercader*, 333, 334
 NOGUER, Ramon *guarda*, 80

— O —

OLIVER, Bernat *guarda de la moneda*, 270
 OLIVER, Guillem *guarda de la moneda*, 269
 OLIVET, Ramon *gravador*, 158, 282, 283, 432
 OLOMAR, Guillem *guarda de la moneda*, 268
 ORESME, Nicole *bisbe, teòleg i conseller reial*, 33, 34, 35, 43, 44
 ORTAL, Francesc *argenter i entallador*, 437
 ORTIZ DE ZÚÑIGA, Diego *cronista*, 139
 OSONA, Jaume *trencador dels riells*, 295

— P —

PALADELLA, Gabriel, 287
 PALAU, Francesc *guarda de la moneda*, 272
 PALLERÈS, Romeu *oficial de la tresoreria reial*, 181
 PALOMERES, Montserrat *oïdor de comptes*, 547
 PALOU, Pere *alcalde de seca*, 405
 PARADALTAS, Francesc *argenter*, 238
 PARRA, Montserrat, 298
 PEDRALBES, Francesc *obrer*, 546
 PERALTA, Guillem de *colorador*, 286
 PERE I EL CATÒLIC, 41, 61, 108, 137, 205, 425
 PERE II EL GRAN, 40, 82, 168, 182, 207, 208, 209, 248, 250, 254
 PERE III EL CERIMONIÓS, 30, 39, 43, 49, 74, 76, 78, 79, 81, 82, 85, 87, 88, 106, 108, 116, 119, 122, 135, 136, 140, 141, 143, 151, 155, 159, 166, 176, 178, 179, 180, 182, 196, 211, 212, 213, 253, 254, 261, 262, 280, 301, 309, 310, 313, 314, 321, 341,

346, 353, 416, 426, 452, 510, 511, 513, 514

PERE EL CRUEL DE CASTELLA, 143
 PERE DE PORTUGAL, *conestable i rei*, 90
 PERES, Miquel *escrivà de manament*, 360
 PÉREZ DE VARGAS, Bernardo *tractadista*, 326
 PERUCHENA, Joan *argenter*, 283
 PEXONAT, Joan *mestre de seca*, 256
 PINEDA, Jaume *jurista, obrer i alcalde de seca*, 406, 550
 PINYA, Antoni *tender*, 317
 PISA, Martí *reescafcador*, 298
 PLA, Pere de *mercader*, 284
 PLUER, Joan *moneder*, 169
 POCASANG, Bernat de *alcalde de seca*, 405
 POL, Bernat *guarda de la moneda*, 270
 POL, Joan Miquel *alcalde de seca*, 406
 PONS, Miquel *guarda de la moneda*, 272
 PONS, Joan Miquel *obrer*, 546, 550
 PONS, Sebastià *guarda de la moneda*, 270
 PONGEM, Guillem *guarda de la moneda*, 270
 PORTUGAL, Pere de *infant i senyor de Mallorca*, 72, 105
 PRATNARBONÈS, Galceran de *guarda de la moneda*, 269
 PUIG, Francesc *jurista*, 412
 PUIG, Miquel *sastre*, 257, 538
 PUIGJANER, Pau *guarda*, 272
 PUIGVENTÓS, Jaume *guarda de la moneda*, 271
 PUJADES, Jeroni *jurista i cronista*, 60, 411, 412, 447
 PUJADES, Miquel *jurista*, 411, 447
 PUJADES, Tomàs *obrer*, 546

— Q —

QUINTANA, Bartomeu *alcalde de seca*, 406

— R —

RAERES, Bernat *mercader*, 317
 RAJADELL, Tomàs de *guarda de la moneda*, 269

- RAMON, Antoni *carboner*, 279
 RAMON, Pere, 309
 REIXACH, Pere de *advocat fiscal*, 448, 449
 RENALT, Antoni *mercader*, 298
 RIBA, Baltasar *mestre de seca*, 257
 RIBA, Pere Pau *mestre de seca*, 230, 257
 RIBALTA, Joan *mercader*, 315
 RIBER, Miquel *argenter*, 203
 RIBOT, Pere *courer*, 241, 242, 243, 244, 464, 574, 575
 RICARD, Guillem *guarda de la moneda*, 268
 RIPOLL, Acaci de *jurista*, 37, 216, 309, 410, 411, 437, 453, 455, 458
 RIQUER, Joan *blanquer*, 297
 ROBERT, Esteve *tender*, 317
 ROCA, Antic *tractadista*, 422
 ROCABERTÍ, Gerard de *paborde de Tarragona*, 366
 ROCABERTÍ, Guerau de *capità*, 75
 ROCACRESPA, Joan Joaquim de *guarda de la seca*, 271, 272, 390
 ROIG, Joan *guarda de la moneda*, 270
 ROMEU, Francesc *guarda de la moneda*, 268
 ROMEU, Guillem *guarda de la moneda*, 269
 ROS, Felip *gravador, argenter i assajador*, 282, 287, 348
 ROS, Jaume *guarda de la moneda*, 268
 ROS, Joan *guarda de la moneda*, 269
 ROS, Nicolau *mestre de seca*, 76
 ROS, Nicolau *alcalde de seca*, 405
 ROS, Ramon *conseller de Barcelona*, 444
 ROVIRA, Berenguer *guarda de la moneda*, 118, 268
 ROVIRA, Berenguer *alcalde de seca*, 405
 ROVIRA, Pere Climent *guarda de la moneda*, 271
- S —
- SABATER, Berenguer *afinador*, 192
 SAFONT, Miquel, 261
 SALA, Bernat, 256
 SALA, Jaume *guarda de la moneda*, 272
- SALA, Pere *moneder*, 88, 89, 159
 SALAT, Josep *numismàtic*, 220
 SALRÀ, Joan *mestre de la seca de Perpinyà*, 183
 SANÇ I DE MALLORCA, 66, 73, 75, 79, 136, 140
 SANOQUERA, Guillem *guarda de la moneda*, 268
 SANTÀNGEL, Lluís de, 318
 SANT DIONÍS, Narcís de *jurista*, 137
 SANT JORDI, Jordi de *poeta*, 323, 331
 SANTCLIMENT, Berenguer de *guarda de la moneda*, 268
 SANTCLIMENT, Francesc de *guarda de la moneda*, 268
 SANTCLIMENT, Francesc de *tractadista*, 319, 334
 SANTCLIMENT, Guillem *guarda de la moneda*, 268
 SANTCLIMENT, Ramon de *guarda de la moneda*, 268
 SAPILA, Berenguer, 271
 SAPILA, Bernat *guarda de la moneda*, 269
 SAPILA, Gabriel *guarda*, 262
 SAPILA, Jaume *guarda de la moneda*, 269
 SAPILA, Joan Berenguer *guarda de la moneda*, 270
 SARRIÀ, Arnau de *mestre de seca / guarda de la moneda*, 210, 256, 268
 SARRIÀ, Bernat de, 48
 SARROVIRA, Antoni *guarda de la moneda*, 271
 SARROVIRA, Joan *guarda de la moneda*, 270
 SARROVIRA, Marc *guarda de la moneda*, 268
 SARROVIRA, Ramon *guarda de la moneda*, 268
 SASSOFERRATO, Bartolo de *jurista*, 171
 SASTRE, Jaume *escrivà de la seca*, 413, 543
 SATORRA, Guillem *guarda de la moneda*, 268
 SAURÍ, Joan *moneder*, 550
 SAVALL, Ramon *guarda de la moneda*, 269

SAYOL, Guerau *alcalde de seca*, 406

SCARIT, Pere *vegeu Escarit, Pere*

SERRA, Guillem *paraire de llana*, 127

SERRA, Jaume *mestre de seca*, 256

SERRABONA, Climent *trencador dels ri-
ells*, 295

SETANTÍ, Joaquim *alcalde de la seca*,
406, 549

SICARD, mestre *alquimista*, 310

SILVA, Francisco de *enginyer*, 232

SIRVENT, Jofre *guarda de la moneda*, 269

SOLER, Antoni *argenter*, 283

SOLER, Miquel *pagès*, 541

SOS, Miquel de *propietari*, 372

SUÁREZ DE FIGUEROA, Cristóbal, 229,
288, 338

SUÑER, Jaume Mateu *moneder*, 130

SUREDA, Jordi *jurista*, 411

— T —

TAQUÍ, Tomàs *mercader*, 317

TARROJA, Francí *argenter*, 155

TEOSOR *rei d'Aràbia*, 32

TERRE, Joan, 125, 545

TOMÀS, Bernat *moneder*, 127

TOMÀS D'AQUINO, sant, 53

TORDERA, Bernat *lloctinent de mestre
de seca*, 256

TORELLÓ, Joan *moneder*, 429

TORRE, Guillem de *guarda de la mo-
neda*, 268

TORRENT, Pere, 269

TORRÓ, Bertran *guarda de la moneda*,
269

TORRÓ, Miquel *guarda de la moneda*, 271

TRAMULLAS, Josep *assajador i tractadis-
ta*, 327

TRAPAT, Francesc *moneder*, 145

TRIES, Berenguer *argenter*, 363

TRIGUER, Guillem *mercader*, 317

TURELL, Bernat *alcalde de seca*, 406

TUXENT, Pasqual *guarda de la moneda*,
272

TURC, Joan *esclau*, 429

TURMEDA, Anselm *escriptor*, 305

— U —

USIAS, Joan *afinador*, 294

— V —

VALLSECA, Jaume de *guarda de la mo-
neda*, 269

VALLSECA, Jaume Genís de *guarda de
la moneda*, 270

VELASCO, *virrei vegeu Fernández de Ve-
lasco, Francisco Antonio*

VERGES, Benet *assentista i corredor de
coll*, 572

VIC, Pere de *testimoni judicial*, 291

VICENS, Guillem *sènior aleador i mestre
de seca*, 210

VICENS, Guillem *júnior mestre de seca*,
256

VICENS, Pere *mestre de seca*, 184, 256,
509

VIDAL, Guillemeta *filla de tallador*, 121

VILA, Jaume *guarda de la moneda*, 271,
272

VILAFRANCA, Pere de *guarda de la mo-
neda*, 210, 268

VILANA, Gaspar *guarda de la moneda*,
271

VILANA-PERLES, Ramon de, 244

VILANOVA, Arnau de *metge i escriptor*,
31, 32, 41

VILARDEBÒ, Pere de *mestre de seca i
guarda de la moneda*, 256, 268

VILLAR, Miquel *sènior obrer*, 546

VINYES, Joan *mestre de seca*, 257

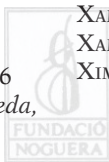
VIVET, Pere Pau *argenter*, 196

— X —

XAMMAR, Joan Pau *jurista*, 65, 203, 206

XAMMAR, Ramon *mestre de seca*, 257

XIMENIS, Joan *jurista*, 411

ÍNDEX TOPONOMÀSTIC

— A —

Alacant *seca de*, 70, 71, 461
 Àliga, cova del' *Picassent, València*, 340
 Alcover, 198
 Aljaferia *castell de Saragossa*, 85, 88,
 89, 160
 Almenar, 109
 Anglaterra, 355
 Arle, 58
 Avinyó, 31

— B —

Balaguer *seca de*, 84, 85, 86, 107, 155,
 161, 304, 327, 336, 339, 340, 356
 Banyoles, 445
 Barcelona *seca de i ciutat*, 23, 40, 60,
 61, 62, 63, 64, 66, 67, 69, 75, 76,
 77, 82, 84, 85, 86, 89, 95, 97, 101,
 103, 104, 107, 108, 110, 111, 112,
 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121,
 122, 123, 124, 131, 135, 138, 146,
 151, 153, 157, 159, 161, 163, 164,
 168, 172, 173, 176, 179, 183, 184,
 186, 187, 200, 203, 206, 208, 209,
 213, 214, 216, 217, 218, 220, 225,
 226, 227, 228, 230, 232, 234, 235,
 236, 238, 245, 247, 250, 251, 254,
 259, 260, 267, 273, 275, 277, 282,
 284, 285, 287, 289, 292, 293, 294,

295, 298, 302, 304, 305, 311, 313,
 317, 319, 320, 333, 335, 336, 337,
 339, 341, 343, 347, 349, 350, 351,
 357, 362, 364, 369, 372, 373, 378,
 379, 381, 387, 391, 398, 403, 404,
 405, 410, 414, 417, 418, 420, 423,
 427, 428, 429, 431, 437, 438, 440,
 442, 452, 455, 459,, 460, 461, 462,
 463, 464, 465, 466, 508, 509

Berga, 90
 Bertí, *cingles de* (Vallès), 92, 340
 Bourges *seca de*, 58
 Burgos *seca de*, 86, 126, 142, 153, 162,
 226, 252, 259, 369, 397, 423
 Brabant, 58

— C —

Cadis, 227
 Càller *seca de*, 19, 68, 82, 117, 128,
 146, 151, 155, 161, 185, 212, 301,
 353, 354, 369, 381, 384, 400, 403,
 404, 405, 427, 428, 432
 Carrer de Basea *Barcelona*, 86
 Carrer de les Mosques *Barcelona*, 17,
 237, 368, 370, 371, 372, 391, 392,
 423, 466
 Carrer de la Seca *Barcelona*, 17, 146,
 368, 370, 371
 Carrer de Flassaders *Barcelona*, 17, 146,
 368, 371, 392

Carrión de los Condes *Palencia*, 358
 Casa del General *Barcelona* 316
 Castella *regne de* 57, 88, 93, 142, 150,
 162, 167, 204, 217, 224, 239, 275,
 276, 283, 377, 400, 401, 405
 Catalunya 18, 36, 41, 42, 44, 45, 48, 86,
 88, 91, 92, 162, 188, 190, 191, 278,
 329, 346, 355, 373, 400, 438, 439
 Cesky Krumlov *seca de* 343
 Cerdanya *comtat de* 30, 73, 77
 Cervera 103, 144, 193, 198, 313, 329
 Colera, Sant Miquel de *Empordà* 310
 Colònia 36
 Convent de sant Francesc *Barcelona*
 264
 Córdova *seca de* 226
 Conca, *seca de* 86, 139, 161, 226, 369
 Corona d'Aragó 18, 19, 25, 36, 44, 45,
 67, 69, 70, 73, 74, 79, 87, 88, 90, 93,
 104, 105, 106, 109, 111, 113, 166,
 185, 204, 224, 247, 252, 259, 282,
 289, 296, 311, 325, 336, 341, 342,
 359, 377, 394, 396, 400, 401, 402,
 405, 426, 434, 439, 453, 460, 462
 Corunya *seca de la* 161, 226, 235

— D —

Delfinat *França* 58
 Despeñaperros *Jaén* 93, 340, 344
 Drassana *de Barcelona* 173, 264, 304
 Dordonya *França* 93

— E —

Empúries 104
 Esglésies *seca d'* 19, 64, 70, 75, 82,
 83, 93, 107, 117, 263, 301, 305,
 308, 325, 347, 349, 353, 354, 360,
 416, 461, 462,

— F —

Falset 307, 308

Flandes 58, 121
 Florència 60, 131
 Foneria de la Rambla *Barcelona* 246
 Framenors *quarter de Barcelona* 144
 França *regne de* 44, 57, 58, 78, 93, 121,
 150, 230, 289, 359

— G —

Girona 94, 98, 100, 101, 102, 303
 Granada *seca de* 226, 369
 Granada *regne de* 311
 Granollers 103, 191

— H —

Hall al Tirol *seca de* 229
 Hainaut 58

— J —

Jaca *seca de* 72, 85
 Jubia *seca de* 227

— K —

Kutná Hora *seca de* 288, 290, 358,
 359, 369

— L —

La Rochelle *seca de* 277, 323, 342
 Lídia 324
 Lió 58
 Lisboa *ciutat i seca de* 52, 106, 139,
 155, 304, 369
 Lleida 46, 85, 90, 95, 96, 103, 109, 193,
 212, 236, 277, 359, 421
 Llorca 71, 255, 258, 273, 275, 280, 283,
 286, 287, 352, 377
 Llotja de Mar *Barcelona*, 316

— M —

Maçon *seca de*, 58
 Madrid *vila i seca de*, 162, 169, 226,
 227, 235, 237, 259, 296
 Magúncia, 36
 Mallorca *ciutat, regne i seca de*, 19, 50,
 64, 68, 69, 73, 74, 78, 79, 84, 124,
 130, 138, 142, 151, 153, 156, 160,
 282, 290, 291, 297, 301, 303, 317,
 331, 332, 337, 339, 352, 354, 357,
 388, 389, 402, 404, 405, 411, 422,
 427, 440, 461, 462, 465
 Manacor, 142
 Manresa, 407
 Mercè *església de la (Barcelona)*, 390
 Messina *seca de*, 223
 Milà, 60
 Molí de sant Pere *Barcelona*, 219
 Montblanc, 90
 Montpeller, 78, 206, 287, 311
 Montsó, 365
 Morlàs, 117
 Morvedre (Sagunt), 88, 89
 Muntanyes de Prades *comtat de*, 307
 Múrcia *regne i seca de*, 70, 71

— N —

Namur, 58
 Nàpols, 239
 Navarra *regne de*, 43, 355
 Nosedà, 60

— O —

Oporto *seca d'*, 226, 237
 Orange, 58
 Organyà, 93
 Orvieto *seca d'*, 68, 288, 290, 337, 359

— P —

Pamplona *seca de*, 86, 227

Palamós, 98
 Palau de la Generalitat *Barcelona*, 416,
 420
 Palerm, 60, 167
 Pavia, 60
 Perpinyà *ciutat i seca de*, 19, 30, 42,
 51, 64, 79, 80, 83, 86, 87, 107, 109,
 110, 112, 119, 127, 141, 149, 152,
 154, 158, 183, 184, 195, 201, 202,
 212, 248, 249, 262, 285, 290, 291,
 303, 312, 317, 341, 349, 354, 395,
 401, 414, 461, 462
 Perú *virregnat de*, 87
 Picassent, 92, 340
 Pisa, 60
 Portugal *regne de*, 57, 233
 Potosí *seca de*, 230, 233
 Provença, 58, 206
 Puigcerdà, 29, 98

— Q —

Querol *castell de*, 137

— R —

Rec Comtal *Barcelona*, 219
 Reus, 101, 190
 Rivel (Aude, França), 342
 Roma, 56, 86, 165, 368
 Rouen *seca de*, 58
 Rosselló, 30, 73, 77,

— S —

Sabadell, 193, 415, 421
 Salada, Sant Pere de la *quarter de Bar-*
celona, 144
 Salamanca, 94
 Sant Celoni, 98
 Sant Jeroni *monestir (Mallorca)*, 404
 Santa Fe de Bogotà, 227
 Santa Maria de Càller *església parro-*
quial, 404

- Santa Maria del Mar *quarter de Barcelona*, 144
 Santa Maria del Mar *església parroquial*, 390
 Santa Maria del Pi *quarter de Barcelona*, 145
 Saragossa, 85, 86, 462
 Sacre Imperi Romanogermànic, 57, 58, 206
 Sant Antoni, *portal de Barcelona*, 146
 Saint-Lô *seca de*, 58
 Sant Pere de Rodes, 355
 Sardenya, 50, 77, 82, 416
 Savoia, 58
 Segòvia *seca de*, 103, 229, 233, 259, 358, 464
 Segre, 306
 Selva de Camp, 198
 Sariñena *seca de*, 46, 85, 262, 276, 280, 282, 283, 349
 Sevilla, 51, 87, 106, 139, 155, 161, 226, 237, 238, 244, 304
 Sicília, 41, 60, 167
 Síria, 314
 Solsona, 421
 Sotarranya, *cova de la (Xella, València)*, 92
 Suda, *castell de Tortosa*, 88, 176
- T —
- Talarn, 99
 Tarragona, 90, 103,
 Tàrraga *seca de*, 107, 335, 356, 359
 Terrassa, 103
 Toledo, *seca de*, 86, 139, 153
 Tordera *riu*, 306
- Tortosa *ciutat i seca*, 81, 84, 86, 88, 97, 176, 315, 324, 421
 Tunis, 164, 304
 Turó del Montgròs (*El Brull, Osona*) *jaciment arqueològic* 330
 Trujillo *seca de*, 235
- U —
- Urgell, 96, 104
- V —
- Valença *seca de*, 58
 València *ciutat, regne i seca de*, 19, 23, 50, 60, 64, 71, 77, 83, 84, 85, 86, 107, 108, 117, 134, 137, 141, 146, 161, 175, 202, 227, 249, 251, 262, 280, 290, 291, 312, 317, 322, 326, 331, 341, 343, 351, 357, 359, 417, 426, 438, 452, 461, 462,
 Valentinès, 58
 Vall d'Aran, 99
 Vannes *seca de*, 58
 Venècia *seca de*, 60, 344
 Vielha, 421
 Viena del Delfinat *seca de*, 58
 Vierzon *seca de*, 59, 68
 Vilafranca de Conflent, 97
 Villeneuve-lès-Avignon *seca de*, 58
 Vic *consell de / consellers de / seca de*, 98, 101, 102, 103, 235, 344
- X —
- Xella, 92, 339, 340

FUNDACIÓ NOGUERA, constituïda el 20 de juliol de 1976 pel notari de Barcelona Raimon Noguera Guzman

Antics presidents: Raimon NOGUERA GUZMAN
Lluís FIGA I FAURA
Josep M. PUIG SALELLAS

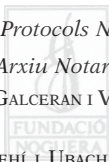
Patronat

President: Joan J. LÓPEZ BURNIOL
Vocals: Robert FOLLIA I CAMPS
Jordi FIGA I LÓPEZ-PALOP
Enric BRANCÓS NÚÑEZ
Francesc-X. FRANCINO I BATLLE
Francesc TORRENT I CUFÍ
Secretari: Lluís JOU I MIRABENT
Director de Publicacions: Josep Maria SANS I TRAVÉ

Publicacions de la Fundació Noguera

Inventaris d'Arxius Notarials de Catalunya

- Vinyet PANYELLA: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Sitges*. Barcelona, 1981.
1. Antoni JORDÀ I FERNÁNDEZ: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Vilafranca del Penedès*. Barcelona, 1983.
 2. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Lleida*. Barcelona, 1983.
 3. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Tremp*. Barcelona, 1983.
 4. Sebastià BOSOM I ISERN i Salvador GÁLCEBAN I VIGUÉ: *Catàleg dels Protocols de Puigcerdà*. Barcelona, 1983.
 5. Pere PUIG I USTRELL i Josep SANLLEHI I UBACH: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Terrassa*. Barcelona, 1984.

6. Josefina MOLINERO: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Sabadell*. Barcelona, 1984.
7. Ramon PLANES i ALBETS: *Catàleg dels Protocols Notarials dels Arxius de Solsona*. Barcelona, 1985.
8. Montserrat CANELA i GARAYOA i Montse GARRABOU i PERES: *Catàleg dels Protocols de Cervera*. Barcelona, 1986.
9. Lluïsa CASES i LOSCOS i Imma OLLICH i CASTANYER: *Catàleg dels Arxius Notarials de Vic*. Barcelona, 1986.
10. Joan PAPELL i TARDIU: *Catàleg dels Protocols de Valls*. Barcelona, 1989.
11. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Barcelona*. Barcelona, 1990.
12. Albert TORRA PÉREZ i M. LUZ RETUERTA JIMÉNEZ: *Catàleg dels Protocols Notarials de l'antic districte de Sant Feliu de Llobregat*. Barcelona, 1991.
13. Joan FARRÉ i VILADRICH: *Catàleg dels Protocols de Balaguer*. Barcelona, 1991.
14. J. M. PONS i GURI i Hug PALOU i MIQUEL: *Catàleg de l'Arxiu Històric Notarial d'Arenys de Mar*. Barcelona, 1992.
15. M. TORRAS, B. MASATS, R. VALDENEBRO, L. VIRÓS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Manresa*. Volum I. Barcelona, 1993.
16. M. TORRAS, B. MASATS, R. VALDENEBRO, L. VIRÓS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Manresa*. Volum II. Barcelona, 1993.
17. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Catàleg de l'Arxiu de Protocols del districte notarial de Sort*. Barcelona, 1995.
18. Anna SABANÉS ALBERICH: *Inventari de l'Arxiu de Protocols Notarials del Vendrell*. Barcelona, 1995.
19. Josep M. T. GRAU i PUJOL: *Catàleg del fons notarial del districte de Santa Coloma de Farners*. Barcelona, 1995.
20. M. A. ADROER i PELLICER, J. M. T. GRAU i PUJOL, J. MATAS i BALAGUER: *Catàleg dels Protocols del districte de Girona (I)*. Barcelona, 1996.
21. Marta VIVES i SABATÉ: *L'Arxiu de Protocols del districte d'Igualada*. Barcelona, 1997.
22. Roser PUIG i TÀRRECH: *Catàleg dels protocols notarials dels antics districtes de Falset i Gandesa*. Barcelona, 2000.
23. Isabel COMPANYYS i FARRERONS: *Catàleg dels protocols notarials de Tarragona (1472-1899)*. Barcelona, 2000.
24. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segles XIII-XV*. Vol. I. Barcelona, 2001.
25. Rafel MESTRES i BOQUERA i Núria JORNET i BENITO: *Catàleg dels protocols notarials de Vilanova i la Geltrú*. Barcelona, 2001.
26. Joan FORT i OLIVELLA, Erika SERNA i COBA; Santi SOLER i SIMON: *Catàleg dels protocols del districte de Figueres (I)*. Barcelona, 2001.
27. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVI*. Vol. II. Barcelona, 2003.
28. M. Àngels ADROER i PELLICER, Erika SERNA i COBA, Santi SOLER i SIMON: *Catàleg dels Protocols del districte de Figueres*. Vol. II. Barcelona, 2004.
29. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVII. 1601-1650*. Vol. III. Barcelona, 2004.
30. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVII. 1651-1700*. Vol. IV. Barcelona, 2006.
31. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVIII. 1701-1750*. Vol. V. Barcelona, 2009.

32. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVIII. 1751-1800*. Vol. VI. Barcelona, 2009.
33. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XIX. 1801-1862*. Vol. VII. Barcelona, 2012.
34. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XIX. 1863-1900*. Vol. VIII. Barcelona, 2013.

Textos i Documents

1. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. I. Barcelona, 1981.
2. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. II. Barcelona, 1982.
3. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. III. 1. Estudi jurídic. Barcelona, 1984.
4. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. III. 2. Diplomatarí. Barcelona, 1984.
5. Antoni UDINA i ABELLÓ: *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. Barcelona, 1984.
6. Joan BASTARDAS i PARERA: *Usatges de Barcelona*. Barcelona, 1984 (2.ª edició 1991).
7. Josep Maria PONS GURI: *El Cartoral de Santa Maria de Roca Rossa*. Barcelona, 1984.
8. Jesús ALTURO i PERUCHO: *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*. Volum I. Barcelona, 1985.
9. Jesús ALTURO i PERUCHO: *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*. Volum II. Barcelona, 1985.
10. Jesús ALTURO i PERUCHO: *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*. Volum III. Barcelona, 1985.
11. Arcadi GARCIA i SANZ i Josep Maria MADURELL i MARIMON: *Societats Mercantils a Barcelona*. Volum I. Barcelona, 1986.
12. Arcadi GARCIA i SANZ i Josep Maria MADURELL i MARIMON: *Societats Mercantils a Barcelona*. Volum II. Barcelona, 1986.
13. Tomàs de MONTAGUT i ESTRAGUÉS: *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. Volum I. Barcelona, 1987.
14. Tomàs de MONTAGUT i ESTRAGUÉS: *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. Volum II. Barcelona, 1987.
15. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. IV. Barcelona, 1987.
16. Josep Maria PONS i GURI: *Les col·leccions de costums de Girona*. Barcelona, 1988.
17. Pere PUIG i USTRELL, Teresa CARDELLACH i GIMÉNEZ, Montserrat ROYES i PIJOAN i Judit TAPIOLAS i BADIELLA: *Pergamins de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, 1279-1387*. Barcelona, 1988.
18. Josep FERNÁNDEZ i TRABAL i Joan FERNÁNDEZ i TRABAL: *Inventari dels pergamins del Fons Mercader - Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat (segles XI-XVIII)*. Volum I. Barcelona, 1989.
19. Josep FERNÁNDEZ i TRABAL i Joan FERNÁNDEZ i TRABAL: *Inventari dels pergamins del Fons Mercader - Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat (segles XI-XVIII)*. Volum II. Barcelona, 1989.
20. Josep M. PONS i GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum I. Barcelona, 1989.

21. Josep M. PONS I GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum II. Barcelona, 1989.
22. Josep M. PONS I GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum III. Barcelona, 1989.
23. J. M. PONS I GURI i Jesús RODRÍGUEZ BLANCO: *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric Municipal de Calella*. Barcelona, 1990.
24. MAX TURULL I RUBINAT: *La configuració jurídica del municipi Baix-Medieval*. Barcelona, 1990.
25. María del Carmen ÁLVAREZ MÁRQUEZ: *La Baronia de la Conca d'Òdena*. Barcelona, 1990.
26. Margarida ANGLADA, M. Àngels FERNÁNDEZ i Concepció PETIT: *Els quatre llibres de la reina Elionor de Sicília a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona*. Barcelona, 1992.
27. Jordi ANDREU I DAUFÍ, Josep CANELA i FARRÉ i M. Àngels SERRA i TORRENT: *El llibre de comptes com a font per a l'estudi d'un casal noble de mitjan segle XV. Primer llibre memorial començat per la senyora dona Sanxa Ximenis de Fox e de Cabrera e de Navalles*. Barcelona, 1992.
28. Josep M. SANS I TRAVÉ: *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*. Barcelona, 1992.
29. Montserrat BAJET i ROYO: *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del "Llibre de les Ordinacions"*. Barcelona, 1994.
30. Josep HERNANDO: *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XIV*. Volum I. Barcelona, 1995.
31. Josep HERNANDO: *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XIV*. Volum II. Barcelona, 1995.
32. Maria Mercè COSTA i PARETAS: *La casa de Xèrica i la seva política en relació amb la monarquia de la Corona d'Aragó (segles XIII-XIV)*. Barcelona, 1998.
33. Antoni UDINA i ABELLÓ: *Els testaments dels comtes de Barcelona i dels reis de la Corona d'Aragó. De Guifré Borrell a Joan II*. Barcelona, 2001.
34. Ricardo CIERBIDE: *Edició crítica dels manuscrits catalans inèdits de l'orde de Sant Joan de Jerusalem (segles XIV-XV)*. Barcelona, 2002.
35. Agustí ALCOVERRO: *L'exili austriacista (1713-1747)*. Volum I. Barcelona, 2002.
36. Agustí ALCOVERRO: *L'exili austriacista (1713-1747)*. Volum II. Barcelona, 2002.
37. Josep Maria SANS I TRAVÉ: *El Llibre Verd del pare Jaume Pasqual. Primera història del monestir de Vallbona*. Barcelona, 2002.
38. Josep M. PONS I GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum IV. Barcelona, 2006.
39. José Enrique RUIZ-DOMÈNEC: *Quan els vescomtes de Barcelona eren. Història, crònica i documents d'una família catalana dels segles X, XI i XII*. Barcelona, 2006.
40. Eulàlia MIRALLES (ed.): Antoni VILADAMOR, *Història general de Catalunya*. Volum I. Barcelona, 2007.
41. Eulàlia MIRALLES (ed.): Antoni VILADAMOR, *Història general de Catalunya*. Volum II. Barcelona, 2007.
42. Josefina MUTGÉ i VIVES: *El monestir benedictí de Sant Pau del Camp de Barcelona a través de la documentació de cancelleria reial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1287-1510)*. Barcelona, 2008.
43. Rodrigue TRÉTON (ed.): *El llibre de les monedes de Barcelona i dels florins d'or d'Aragó. Compilació redactada per Jaume Garcia, arxiver reial de Barcelona, per a ús de la seca de Perpinyà*. Barcelona, 2009.
44. Joan PAPELL i TARDIU (ed.): *Compendium abbreviatum. Còdex del monestir de Santa Maria de Santes Creus dels segles XV i XVI, de Fra Bernat Mallol i fra Joan Salvador*. Barcelona, 2009.

45. Montserrat DURAN PUJOL (ed.): *Llibre de la confraria y offici de perayres de la vila de Igualada, en lo qual estan continuadas las ordinacions y determinacions de dit offici, tretas del llibre de la confraria de perayres de la ciutat de Barcelona (1614-1887)*. Volum I. Barcelona, 2012.
46. Montserrat DURAN PUJOL (ed.): *Llibre de la confraria y offici de perayres de la vila de Igualada, en lo qual estan continuadas las ordinacions y determinacions de dit offici, tretas del llibre de la confraria de perayres de la ciutat de Barcelona (1614-1887)*. Volum II. Barcelona, 2012.
47. Carles DÍAZ MARTÍ (ed.): *La primera crònica del monestir de Sant Jeroni de la Murtra (1413-1604) de Francesc Talet*. Barcelona, 2013.
48. Joan FERRER I GODOY (ed.): *Actes i resolucions. Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*. Volum I. Barcelona, 2013.
49. Joan FERRER I GODOY (ed.): *Actes i resolucions. Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*. Volum II. Barcelona, 2013.
50. Rodrigue TRÉTON: *Liber Feudorum A. Les investigacions sobre els feus dels reis Jaume I i Jaume II de Mallorca 1263-1294 (Cerdanya, Capcir, Conflent, Vall de Ribes, Ripollès, Vallespir i vegueria de Camprodon)*. Volum I. Barcelona, 2013.
51. Rodrigue TRÉTON: *Liber Feudorum A. Les investigacions sobre els feus dels reis Jaume I i Jaume II de Mallorca 1263-1294 (Cerdanya, Capcir, Conflent, Vall de Ribes, Ripollès, Vallespir i vegueria de Camprodon)*. Volum II. Barcelona, 2013.
52. Jordi BOLÒS i Imma SÀNCHEZ-BOIRA: *Inventaris i encants conservats a l'Arxiu Capitular de Lleida (segles XIV-XVI)*. Volum I. Barcelona, 2014.
53. Jordi BOLÒS i Imma SÀNCHEZ-BOIRA: *Inventaris i encants conservats a l'Arxiu Capitular de Lleida (segles XIV-XVI)*. Volum II. Barcelona, 2014.
54. Jordi BOLÒS i Imma SÀNCHEZ-BOIRA: *Inventaris i encants conservats a l'Arxiu Capitular de Lleida (segles XIV-XVI)*. Volum III. Barcelona, 2014.
55. Vicenç RUIZ GÓMEZ: *Els pergamins documentals de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (1142-1500)*. Barcelona, 2014.
56. Joan Maria QUIJADA BOSCH i Neus SÀNCHEZ PIÉ: *De Rebus Gestis Ecclesiae. Els llibres de notes del capítol catedral de Tarragona (1734-1930)*. Barcelona, 2014.
57. Isabel COMPANYS FARRERONS i Montserrat SANMARTÍ ROSET: *El primer llibre d'inventaris i encants del notari de Tarragona Bernat Gendre (1577-1597)*. Barcelona, 2015.
58. Isabel COMPANYS FARRERONS i Montserrat SANMARTÍ ROSET: *El llibre segon d'inventaris i encants del notari de Tarragona Bernat Gendre (1577/1597)*. Barcelona, 2015.

Textos i Documents. “Maior”

1. Jesús MASSIP i FONOLLOSA i altres: *Costums de Tortosa*. Barcelona, 1996 (format 22 × 31 cm).
2. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Barcelona, 2001.

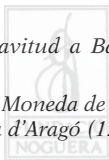
Estudis

1. AA. DD.: *Estudis sobre història de la Institució Notarial a Catalunya, en honor de Raimon Noguera*. Barcelona, 1988.
2. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*. I. Actes del I Simposi Internacional de 1990. Barcelona, 1991.

3. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*. II. Actes del IIⁿ Simposi Internacional de 1991. Barcelona, 1992.
4. Àngel MARTÍNEZ SARRIÓN: *Monjos i clergues a la recerca del Notariat. Estudi dels documents llatins de l'abadia de Sankt Gallen (segles VIII-XII)*. Barcelona, 1992.
5. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *Ius proprium - Ius commune a Europa. El dret comú i Catalunya*, III. Actes del III^r Simposi Internacional de 1992: *Homenatge al professor André Gouron amb motiu de la seva investidura com a Doctor Honoris Causa per la Universitat de Barcelona*. Barcelona, 1993.
6. Arcadi GARCIA I SANZ i NÚRIA COLL i JULIÀ †: *Galeres mercants catalanes dels segles XIV i XV*, Barcelona, 1994.
7. AA. DD.: *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona, 1994.
8. Belén MORENO CLAVERÍAS: *La contractació agrària a l'Alt Penedès durant el segle XVIII. El contracte de rabassa morta i l'expansió de la vinya*. Barcelona, 1995.
9. Josep M. PUIG SALELLAS: *De remences a rendistes: els Salellas (1322-1935)*. Barcelona, 1996.
10. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*, IV. Actes del IV^t Simposi Internacional de 1994: *Homenatge al professor Josep M. Gay Escoda*. Barcelona, 1995.
11. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*, V. Actes del V^è Simposi Internacional de 1995. Barcelona, 1996.
12. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*, VI. Actes del VI^è Simposi Internacional de 1996. Barcelona, 1997.
13. Jaume CODINA: *Contractes de matrimoni al delta del Llobregat*. Barcelona, 1997.
14. Maria Adela FARGAS PEÑARROCHA: *Família i poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Barcelona, 1997.
15. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*, VII. Actes del VII^è Simposi Internacional de 1997. Barcelona, 1998.
16. Tomàs LÓPEZ PIZCUETA: *La Pia Almoina de Barcelona (1161-1350). Estudi d'un patrimoni eclesiàstic català baixmedieval*. Barcelona, 1998.
17. Josep M. CRUSELLES: *Els notaris de la ciutat de València. Activitat professional i comportament social a la primera meitat del segle XV*. Barcelona, 1998.
18. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*, VIII. Actes del VIII^è Simposi Internacional de 1998. Barcelona, 1999.
19. Josep SERRANO DAURA (ed.): *El territori i les seves institucions històriques*. Actes de les Jornades d'Estudi. Volum I. Barcelona, 1999.
20. Josep SERRANO DAURA (ed.): *El territori i les seves institucions històriques*. Actes de les Jornades d'Estudi. Volum II. Barcelona, 1999.
21. Anna RICH ABAD: *La comunitat jueva de Barcelona entre 1348 i 1391 a través de la documentació notarial*. Barcelona, 1999.
22. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*, IX. Actes del IX^è Simposi Internacional de 1999: *La família i el seu patrimoni*. Barcelona, 2000.
23. AA. DD.: *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona, 2000.
24. Jordi FIGA i LÓPEZ-PALOP (ed.): *Miscel·lània Lluís Figa i Faura*. Barcelona, 2000.
25. Josep SERRANO i DAURA: *Senyoriu i municipi a la Catalunya Nova. Comandes de Miravet, d'Orta, d'Ascó i de Vilalba i baronies de Flix i d'Entença*. Volum I. Barcelona, 2000.
26. Josep SERRANO i DAURA: *Senyoriu i municipi a la Catalunya Nova. Comandes de Miravet, d'Orta, d'Ascó i de Vilalba i baronies de Flix i d'Entença*. Volum II. Barcelona, 2000.

27. Daniel PIÑOL I ALABART: *El notariat públic al Camp de Tarragona. Història, activitat, escriptura i societat (segles XIII-XIV)*. Barcelona, 2000.
28. Maria VILAR I BONET: *Els béns del Temple a la Corona d'Aragó en suprimir-se l'orde*, Barcelona, 2000.
29. Cristina BORAU: *Els promotors de capelles i retaules en la Barcelona del segle XIV*. Barcelona, 2003.
30. Alfons ZARZOSO: *Medicina i Il·lustració a Catalunya*. Barcelona, 2004.
31. Santiago DE LLOBET MASACHS: *El matrimoni infantil a Catalunya i Europa*. Barcelona, 2005.
32. Joaquim ALBAREDA SALVADÓ: *El "cas dels catalans". La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*. Barcelona, 2005.
33. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ: *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*. Barcelona, 2006.
34. Imma PUIG ALEU: *Una visita pastoral al Baix Empordà als anys 1420-1423*. Barcelona, 2006.
35. Maria GARGANTÉ LLANES: *Arquitectura religiosa del segle XVIII a la Segarra i l'Urgell. Condicionants, artífexs i pràctica constructiva*. Barcelona, 2006.
36. Martín RODRIGO Y ALHARILLA: *Indians a Catalunya: capitals cubans en l'economia catalana*. Barcelona, 2007.
37. Victòria ALMUNI BALADA: *La catedral de Tortosa als segles del gòtic*, volum I, Barcelona, 2007.
38. Victòria ALMUNI BALADA: *La catedral de Tortosa als segles del gòtic*, volum II, Barcelona, 2007.
39. Nativitat CASTEJÓN DOMÈNECH: *Aproximació a l'estudi de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Repertori documental del segle XV*. Barcelona, 2007.
40. Jaume AUERIL I BEA (ed.): Antoni VALLMANYA, *Poesies*. Barcelona, 2007.
41. Carles VELA I AULESA: *Especiers i candelers a Barcelona a la baixa edat mitjana. Testaments, família i sociabilitat*, Volum I, Barcelona, 2007.
42. Carles VELA I AULESA: *Especiers i candelers a Barcelona a la baixa edat mitjana. Testaments, família i sociabilitat*, Volum II, Barcelona, 2007.
43. Lluís MONJAS MANSO: *La reforma eclesiàstica i religiosa de la província eclesiàstica Tarraconense al llarg de la baixa edat mitjana*. Barcelona, 2008.
44. Joan SOLER I JIMÉNEZ: *La formació de la Poble de Santa Pau a redós del castell dels barons (1248-1331)*. Barcelona, 2008.
45. Jordi MORELLÓ BAGET: *Municipis sota la senyoria dels creditors de censals: la gestió del deute públic a la baronia de la Llacuna (segle XV)*. Barcelona, 2008.
46. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum I. Barcelona, 2008.
47. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum II. Barcelona, 2009.
48. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum III. Barcelona, 2009.
49. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum IV. Barcelona, 2009.
50. Francesc TEIXIDÓ I PUIGDOMÈNECH: *Pesos, mides i mesures al Principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya a finals del segle XVI (1587-1594)*. Volum V. Barcelona, 2009.

51. Eduard MARTÍ FRAGA: *La classe dirigent catalana. Els membres de la Conferència dels Tres Comuns i del Braç Militar (1697-1714)*. Barcelona, 2009.
52. Roser SABANÉS I FERNÁNDEZ: *Els concilis ilerdenses de la província eclesiàstica Tarraconense a l'edat mitjana (546-1460)*. Barcelona, 2009.
53. Xavier SOLÀ I COLOMER: *El monestir de Santa Maria d'Amer a l'època moderna: religió, cultura i poder. De la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592-1835)*. Volum I. Barcelona, 2010.
54. Xavier SOLÀ I COLOMER: *El monestir de Santa Maria d'Amer a l'època moderna: religió, cultura i poder. De la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592-1835)*. Volum II. Barcelona, 2010.
55. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ: *La mitjana noblesa catalana a la darrerria de l'etapa foral*. Barcelona, 2010.
56. Manuel GÜELL: *Els Margarit de Castell d'Empordà. Família, noblesa i patrimoni a l'època moderna*. Barcelona, 2011.
57. Josep M. GIRONELLA I GRANÉS: *Els molins i les salines de Castelló d'Empúries al segle XIV. La molta de cereals, el batanatge de teixits i l'obtenció de sal en una vila catalana baixmedieval*. Barcelona, 2010.
58. Llorenç FERRER I ALÒS: *Sociologia de la industrialització. De la seda al cotó a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*. Barcelona, 2011.
59. Elvis MALLORQUÍ: *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII-XIV*. Barcelona, 2011.
60. Jordi ROCA VERNET: *La Barcelona revolucionària i liberal: exaltats, milicians i conspiradors*. Barcelona, 2011.
61. Josep CAPDEFERRO PLA: *Ciència i experiència. El jurista Fontanella (1575-1649) i les seves cartes*. Barcelona, 2012.
62. Montserrat RICHOU I LLIMONA: *La terra, la família i la mort al Baix Maresme (1348-1486)*. Barcelona, 2012.
63. Pere GIFRE RIBAS: *Els senyors útils i propietaris de mas. La formació històrica d'un grup social pagès (vegueria de Girona, 1486-1730)*. Barcelona, 2012.
64. Elisa BADOSA I COLL †: *La Barcelona del barroc a través d'una família de comerciants: els Amat*. Barcelona, 2012.
65. Miquel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ: *Felip IV i Catalunya*. Barcelona, 2013.
66. Jaume FULLOLA FUSTER: *Mequinensa: de l'aïllament agrari a l'eclosió minera*. Barcelona, 2013.
67. Vicent BAYDAL SALA: *Guerra, relacions de poder i fiscalitat negociada: els orígens del contractualisme al regne de València (1238-1330)*. Barcelona 2014.
68. Lluïsa PLA I TOLDRÀ: *Els Girona. La gran burgesia catalana del segle XIX*. Barcelona, 2014.
69. Francesc AMORÓS I GONELL: *La Guerra de Successió i l'Orde de Malta a Catalunya. Política, finances i llinatges: 1700-1715*. Barcelona, 2014.
70. Adrià CASES IBÁÑEZ: *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*. Barcelona, 2015.
71. Ivan ARMENTEROS MARTÍNEZ: *L'esclavitud a Barcelona a l'època medieval*. Barcelona, 2015.
72. Albert ESTRADA-RIUS: *La Casa de la Moneda de Barcelona. Les seques reials i els col·legis d'Obrers i de Moneders a la Corona d'Aragó (1208-1714)*. Barcelona, 2015.

Acta Notariorum Cataloniae

1. Laureà PAGAROLAS I SABATÉ: *El protocol del notari Bonanat Rimentol de 1351*. Barcelona, 1991.
2. Pere PUIG I USTRELL: *Capbreu primer de Bertran acòlit, notari de Terrassa, 1237-1242*. Volum I. Barcelona, 1992.
3. Pere PUIG I USTRELL: *Capbreu primer de Bertran acòlit, notari de Terrassa, 1237-1242*. Volum II. Barcelona, 1992.
4. J. HERNANDO, J. FERNÁNDEZ, J. GÜNZBERG: *Liber examinationis notariorum civitatis Barcinone (1348-1386)*. Barcelona, 1992.
5. G. GONZALVO, M. C. COLL, O. SAMPRÓN: *El protocol del notari Pere de Folgueres (1338)*. Barcelona, 1996.
6. Rafael GINEBRA I MOLINS: *El Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*. Volum I. Barcelona, 1998.
7. Rafael GINEBRA I MOLINS: *El Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*. Volum II. Barcelona, 1998.
8. Miquel FORRELLAD SOLÀ: *Manual de Francesc Ajac, notari de Sabadell, 1400-1402*. Barcelona, 1998.
9. M. C. COLL, X. CAZENEUVE, J. HERNANDO: *El manual de Joan de Cabreny (1385-1386)*. Barcelona, 1999.
10. Rafel GINEBRA I MOLINS, Anna Maria DE ROCAFIGUERA I GARCIA, Jordi VILAMALA I SALVANS: *El manual de 1641 de Joan Francesc Torrellebrete, notari de Vic*. Barcelona, 2001.
11. Joan PAPELL I TARDIU: *El manual de les escriptures públiques d'Ignasi Cases i Ferrer, notari de Valls (1790-1791)*. Volum I. Barcelona, 2001.
12. Joan PAPELL I TARDIU: *El manual de les escriptures públiques d'Ignasi Cases i Ferrer, notari de Valls (1790-1791)*. Volum II. Barcelona, 2001.
13. Miquel TORRAS I CORTINA: *El manual del notari Pere Pau Solanelles de l'escrivania pública d'Igualada (1475-1479)*. Volum I. Barcelona, 2003.
14. Miquel TORRAS I CORTINA: *El manual del notari Pere Pau Solanelles de l'escrivania pública d'Igualada (1475-1479)*. Volum II. Barcelona, 2003.
15. Joan PEYTAVI DEIXONA: *El manual de 1700 de Jaume Esteve, notari de Perpinyà*. Barcelona, 2004.
16. Teresa ALEIXANDRE I SEGURA: *El Liber Iudeorum núm. 90 de l'Aleixar*. Barcelona, 2004.
17. Hug PALOU i MIQUEL: *Els libri notularum de Santa Coloma de Queralt (1240-1262)*. Volum I. Barcelona, 2009.
18. Hug PALOU i MIQUEL: *Els libri notularum de Santa Coloma de Queralt (1240-1262)*. Volum II. Barcelona, 2009.
19. Isabel COMPANYS I FARRERONS: *El protocol de 1850 del notari de Reus Francesc Sostres i Soler i del seu connotari Magí Sostres i Torra, naturals de Calaf*. Volum I. Barcelona, 2009.
20. Isabel COMPANYS I FARRERONS: *El protocol de 1850 del notari de Reus Francesc Sostres i Soler i del seu connotari Magí Sostres i Torra, naturals de Calaf*. Volum II. Barcelona, 2009.
21. Pilar MEILÁN CAMPO: *Manual de Marina de Josep Serra, notari de Mataró (1774-1775)*. Barcelona, 2010.
22. Rubén MOLINA I CAMPOY i Aymat CATAFAU CASTELLET: *La nòtula del notari Bernat Frigola de Colliure*. Barcelona, 2011.
23. Carme MUNTANER I ALSINA: *El Manual de Joan Pau Ferrer i Sala, notari de Sitges (1794-1796)*. Volum I. Barcelona, 2013.

24. Carme MUNTANER I ALSINA: *El Manual de Joan Pau Ferrer i Sala, notari de Sitges (1794-1796)*. Volum II. Barcelona, 2013.
25. Ricard Jordi BAÑÓ I ARMIÑANA: *Un notal alcoià dels anys 1296-1303*. Barcelona, 2013.
26. Joan SALVADÓ I MONTORIOL: *Vintè manual de Francesc Duran, notari de Barcelona. 1714*. Barcelona, 2014.
27. Albert RUBIÓ I SERRAT I Rafel GINEBRA I MOLINS: *El manual onzè d'Antoni Bosch, notari de Vic, de 1713-1714*. Barcelona, 2014.
28. Roser PUIG I TÀRRECH: *El manual de 1780 de Josep Clot Blet, notari de Reus*. Barcelona, 2015.

Llibres de Privilegis

1. Max TURULL I RUBINAT, Montserrat GARRABOU I PERES, Josep HERNANDO I DELGADO i Josep M. LLOBET I PORTELLA: *Llibre de Privilegis de Cervera, 1182-1456*. Barcelona, 1991.
2. J. VALLÉS, J. VIDAL, M. C. COLL i J. M. BOSCH: *El Llibre Verd de Vilafranca*. Volum I. Barcelona, 1992.
3. J. VALLÉS, J. VIDAL, M. C. COLL i J. M. BOSCH: *El Llibre Verd de Vilafranca*. Volum II. Barcelona, 1992.
4. Antoni MAYANS I PLUJÀ i XAVIER PUIGVERT I GURT: *Llibre de Privilegis d'Olot (1315-1702)*. Barcelona, 1995.
5. Marc TORRAS I SERRA: *Llibre Verd de Manresa (1218-1902)*. Barcelona, 1996.
6. G. GONZALVO, J. HERNANDO, F. SABATÉ, M. TURULL i P. VERDÉS: *Els llibres de privilegis de Tàrraga (1058-1473)*. Barcelona, 1997.
7. Christian GUILLERÉ: *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*. Barcelona, 2000.
8. Griselda JULIOL I ALBERTI: *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*. Barcelona, 2001.
9. Antoni COBOS FAJARDO: *Llibre de Privilegis de la vila de Figueres (1267-1585)*. Barcelona, 2004.
10. Teresa CARDELLACH I GIMÉNEZ, Pere PUIG I USTRELL, Vicenç RUIZ I GÓMEZ i Joan SOLER I JIMÉNEZ: *Llibre de privilegis de la vila i el terme de Terrassa (1228-1652)*, Barcelona, 2006.
11. Anna GIRONELLA DELGÀ: *Llibre groc de la ciutat de Girona*. Barcelona, 2007.
12. Joan VILLAR I TORRENT: *Llibre de privilegis de Palafrugell (1250-1724)*. Barcelona, 2007.
13. Sebastià BOSOM i Susanna VELA: *Llibre de privilegis de la vila de Puigcerdà*. Barcelona, 2007.
14. Sebastià BOSOM i Susanna VELA: *Llibre de les provisions reials de la vila de Puigcerdà*. Barcelona, 2009.
15. Vicent GARCIA EDO: *El Llibre Verd de Perpinyà (segle XII-1395)*. Barcelona, 2010.

Diplomataris

1. Josep Maria MARQUÈS: *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*. Volum I. Barcelona, 1993.
2. Josep Maria MARQUÈS: *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*. Volum II. Barcelona, 1993.

3. Pau MORA - LORENZO ANDRINAL: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de La Real de Mallorca, 1361-1386*. Volum I. Barcelona, 1993.
4. Pau MORA - LORENZO ANDRINAL: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de La Real de Mallorca, 1361-1386*. Volum II. Barcelona, 1993.
5. Maria PARDO I SABARTÉS: *Mensa episcopal de Barcelona (878-1299)*. Barcelona, 1994.
6. Albert BENET I CLARÀ: *Diplomatari de la Ciutat de Manresa (segles ix-x)*. Barcelona, 1994.
7. Esteve PRUENCA I BAYONA: *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*. Barcelona, 1995.
8. Pere PUIG I USTRELL: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatari dels segles x i xi*. Volum I. Barcelona, 1995.
9. Pere PUIG I USTRELL: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatari dels segles x i xi*. Volum II. Barcelona, 1995.
10. Pere PUIG I USTRELL: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatari dels segles x i xi*. Volum III. Barcelona, 1995.
11. Antoni VIRGILI: *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*. Barcelona, 1997.
12. Josep M. MARQUÈS: *Col·lecció diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*. Barcelona, 1997.
13. Ramon MARTÍ: *Col·lecció diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*. Barcelona, 1997.
14. Xavier PÉREZ I GÓMEZ: *Diplomatari de la cartoixa de Montalegre (segles x-xii)*. Barcelona, 1998.
15. Andreu GALERA I PEDROSA: *Diplomatari de la vila de Cardona (anys 966-1276)*. Barcelona, 1998.
16. Ramon SAROBÉ: *Col·lecció diplomàtica de la Casa del Temple de Gardeny (1070-1200)*. Volum I. Barcelona, 1998.
17. Ramon SAROBÉ: *Col·lecció diplomàtica de la Casa del Temple de Gardeny (1070-1200)*. Volum II. Barcelona, 1998.
18. Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Volum I. Barcelona, 1999.
19. Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Volum II. Barcelona, 1999.
20. Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Volum III. Barcelona, 1999.
21. Jesús ALTURO I PERUCHO: *Diplomatari d'Alguair i del seu monestir santjoanista de 1076 a 1244*. Barcelona, 1999.
22. M. Josepa ARNALL I JUAN: *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*. Volum I. Barcelona, 2000.
23. M. Josepa ARNALL I JUAN: *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*. Volum II. Barcelona, 2000.
24. Pere PUIG, Vicenç RUIZ i Joan SOLER: *Diplomatari de Sant Pere i Santa Maria d'Ègara. Terrassa, 958-1207*. Barcelona, 2001.
25. Antoni VIRGILI (ed.): *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1193-1212)*. *Episcopat de Gombau de Santa Oliva*. Barcelona, 2001.
26. Antoni BACH I RIU: *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona (1101-1200)*. Volum I. Barcelona, 2002.
27. Antoni BACH I RIU: *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona (1101-1200)*. Volum II. Barcelona, 2002.

28. Josep M. PONS I GURI i Hug PALOU I MIQUEL: *Un cartoral de la canònica agustiniana de Santa Maria del castell de Besalú (segles x-xv)*. Barcelona, 2002.
29. Manuel PASTOR I MADALENA: *El cartulari de Xestagar: memòria escrita d'un senyoriu valencià*. Barcelona, 2004.
30. M. Josepa ARNALL I JUAN: *Lletres reials a la ciutat de Girona (1517-1713)*. Volum III. Barcelona, 2005.
31. M. Josepa ARNALL I JUAN: *Lletres reials a la ciutat de Girona (1517-1713)*. Volum IV. Barcelona, 2005.
32. Arxiu Municipal de Girona: *Catàleg de pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1144-1862)*. Volum I. Barcelona, 2005.
33. Arxiu Municipal de Girona: *Catàleg de pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1144-1862)*. Volum II. Barcelona, 2005.
34. Arxiu Municipal de Girona: *Catàleg de pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1144-1862)*. Volum III. Barcelona, 2005.
35. Joan PAPELL I TARDIU: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Santes Creus (975-1225)*. Volum I. Barcelona, 2005.
36. Joan PAPELL I TARDIU: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Santes Creus (975-1225)*. Volum II. Barcelona, 2005.
37. Josep BAUCCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum I. Barcelona, 2006.
38. Josep BAUCCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum II. Barcelona, 2006.
39. Josep BAUCCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum III. Barcelona, 2006.
40. Josep BAUCCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum IV. Barcelona, 2006.
41. Josep BAUCCELLS, Àngel FÀBREGA, Manuel RIU, Josep HERNANDO i Carme BATLLE (eds.): *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona. Segle XI*. Volum V. Barcelona, 2006.
42. Jordi BOLÒS: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Serrateix (segles x-xv)*. Barcelona, 2006.
43. Joan FERRER i GODOY: *Diplomatari del monestir de Sant Joan de les Abadesses (995-1273)*. Barcelona, 2009.
44. Irene LLOP (ed.): *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Casserres*. Volum I. Barcelona, 2009.
45. Irene LLOP (ed.): *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Casserres*. Volum II. Barcelona, 2009.
46. Josep Maria MARQUÈS i PLANAGUMÀ: *El Cartoral de Rúbriques Vermelles de Pere de Rocabertí, bisbe de Girona (1318-1324)*. Barcelona, 2009.
47. Jordi BOLÒS: *Diplomatari del monestir de Sant Pere de la Portella*. Barcelona, 2009.
48. Ignasi J. BAIGES, Gaspar FELIU, Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Volum I. Barcelona, 2010.

49. Ignasi J. BAIGES, Gaspar FELIU, Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Volum II. Barcelona, 2010.
50. Ignasi J. BAIGES, Gaspar FELIU, Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Volum III. Barcelona, 2010.
51. Ignasi J. BAIGES, Gaspar FELIU, Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Volum IV. Barcelona, 2010.
52. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdén*. Volum I. Barcelona, 2010.
53. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdén*. Volum II. Barcelona, 2010.
54. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdén*. Volum III. Barcelona, 2010.
55. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdén*. Volum IV. Barcelona, 2010.
56. Rodrigue TRÉTON (ed.): *Diplomatari del Masdén*. Volum V. Barcelona, 2010.
57. Ernest BELENGUER CEBRIÀ (ed.): *Col·lecció documental del regnat de Ferran II i la ciutat de València (1479-1516)*. Volum I. Barcelona 2011.
58. Ernest BELENGUER CEBRIÀ (ed.): *Col·lecció documental del regnat de Ferran II i la ciutat de València (1479-1516)*. Volum II. Barcelona 2011.
59. Jesús ALTURO I PERUCHO: *Diplomatari d'Alguair i del seu monestir duple de l'orde de Sant Joan de Jerusalem (1245-1300)*. Barcelona, 2010.
60. Ramon CHESÉ LAPEÑA (ed.): *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*. Volum I. Barcelona, 2011.
61. Ramon CHESÉ LAPEÑA (ed.): *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*. Volum II. Barcelona, 2011.
62. STEFANO M. CINGOLANI: *Diplomatari de Pere I el Gran. 1. Cartes i Pergamins (1258-1285)*. Barcelona, 2011.
63. Pere PUIG I USTRELL, Vicenç RUIZ I GÓMEZ, Joan SOLER JIMÉNEZ, Alan CAPELLADES I RIERA: *Diplomatari de Sant Pere d'Ègara i Santa Maria de Terrassa, 1203-1291*. Barcelona, 2013.
64. Elvís MALLORQUÍ GARCIA: *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Galligants (911-1300)*. Volum I. Barcelona, 2013.
65. Elvís MALLORQUÍ GARCIA: *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Galligants (911-1300)*. Volum II. Barcelona, 2013.
66. Pere PUIG I USTRELL, Javier ROBLES I MONTESINOS, Vicenç RUIZ I GÓMEZ, Joan SOLER I JIMÉNEZ, Alan CAPELLADES I RIERA: *Diplomatari de Sant Llorenç del Munt, 1101-1230*. Barcelona, 2013.
67. Elvís MALLORQUÍ GARCIA: *Col·lecció diplomàtica dels Cartellà, cavallers de Maçanet de la Selva (1106-1301)*. Barcelona, 2015.
68. Stefano M. CINGOLANI: *Diplomatari de Pere el Gran. 2. Relacions internacionals i política exterior (1260-1285)*. Barcelona, 2015.

La Casa de la Moneda de Barcelona
s'ha acabat d'imprimir
el dia 16 de desembre de 2015
als tallers d'Arts Gràfiques Bobalà
de Lleida.

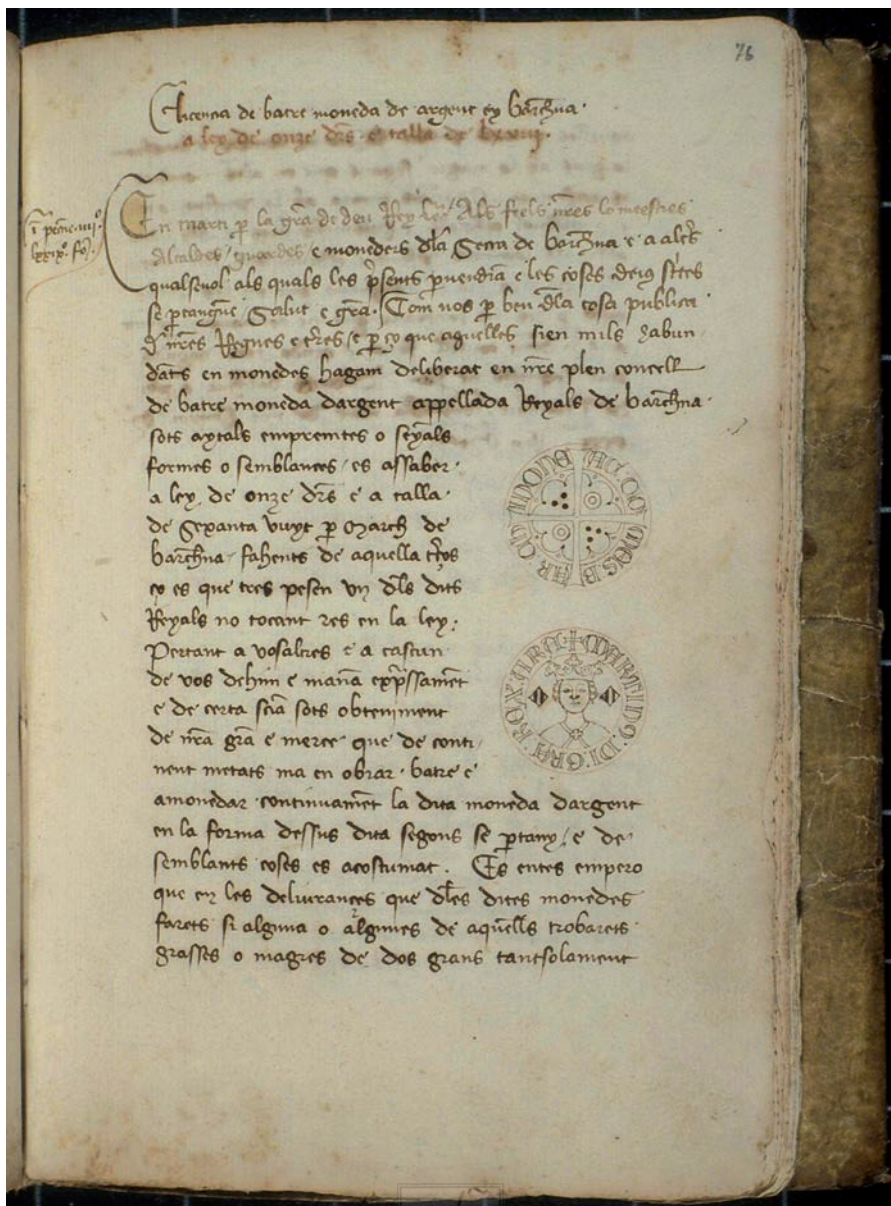
APÈNDIX ICONOGRÀFIC

1. Portalada de la seca reial al carrer de Flassaders de Barcelona,
del primer quart del segle XVIII.
© Fotografia de l'autor.

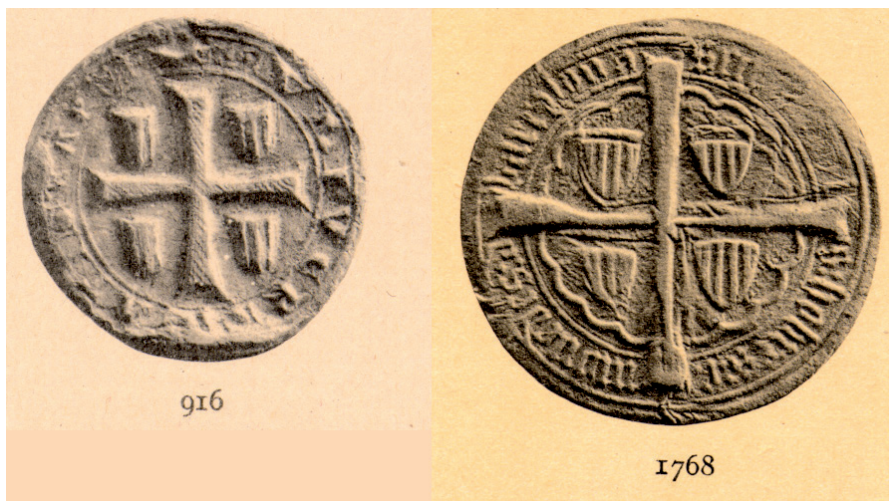

2. Finestres enreixades de la Seca Reial de Barcelona,
probablement de mitjan segle xvii.
© Projecte Euromint. Fotografia de Glen Murray.

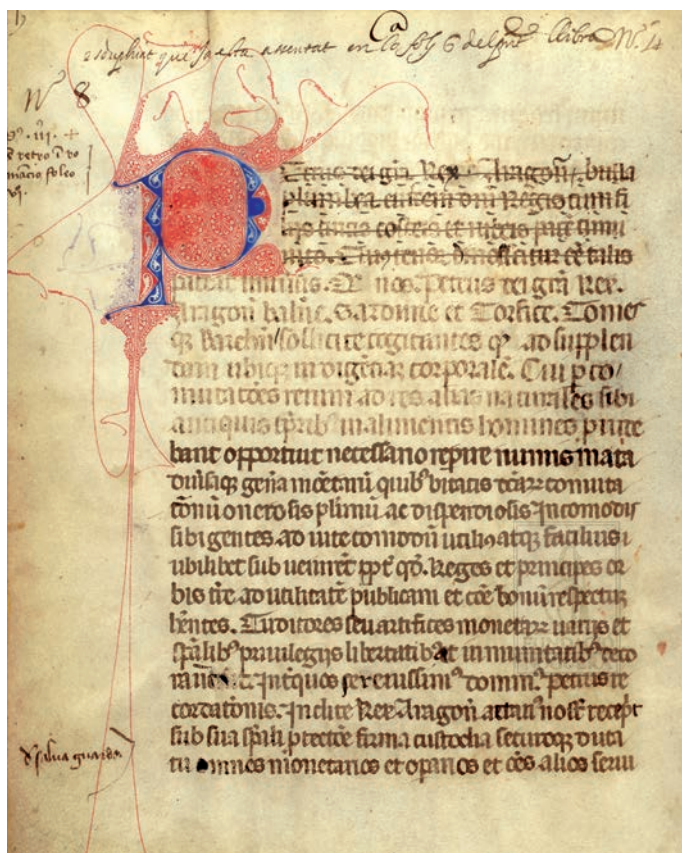

3. Còpia del decret d'emissió de rals d'argent, amb el corresponent dibuix de la moneda, atorgat per Martí I l'Humà a Barcelona el 17 de novembre de 1400.

© Ministerio de Cultura, Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.

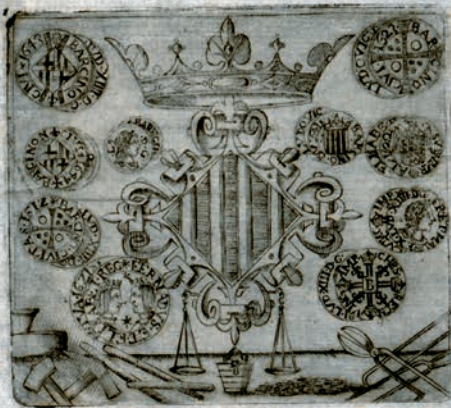
4. El segell de la seca de Barcelona, a la dreta, sembla inspirar-se, directament, en el primitiu segell municipal de la Ciutat Comtal, a l'esquerra. Reproduïts a l'obra *Sigillografia catalana* de Sagarra. Anys 1428 i 1289, respectivament.
Col·lecció particular, Barcelona. © Fotografia de l'autor.

5. Llibre de privilegis de la Seca Reial de Barcelona, segles XIV-XVI.
© Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

AJ-V-7
(35)

MEMORIAL
EN FAVOR
DELS ALCALDES
DE LA SECA EN
IVSTIFICACIO DELS
PRIVILEGIS, Y IVRISDICTIO
DE AQVELLS.

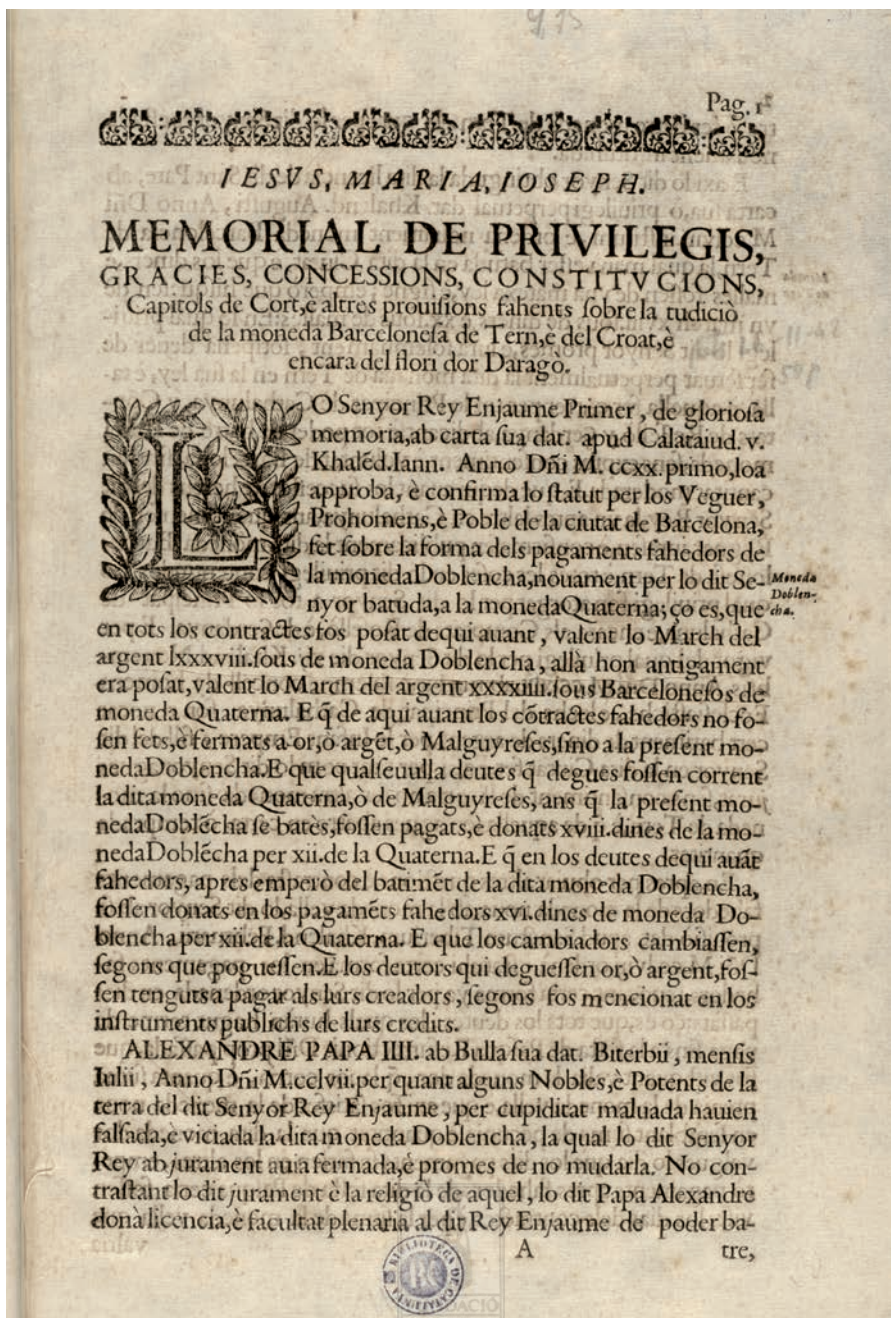
AB LLICENCIA,

En Barcelona, en la Estampa de Pere Ioan Dexen, en lo
carrer dels Torners, Any 1646.

6. Monedes de la Guerra dels Segadors i instruments d'encunyació al voltant de l'escut reial en una al·legoria de la Seca Reial de Barcelona. Gravats de la coberta del *Memorial a favor dels alcaldes de la Seca*, Barcelona, 1646.

© Arxiu Històric de la Ciutat, Barcelona.

7. Portada del *Memorial de privilegis, gracies, concessions, constitucions, capitols de Cort e altres provisions sobre la tudició (sic) de la moneda barcelonesa*, segle xvi.

© Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

8. Coberta d'un llibre d'actes del capítol de la Seca Reial de Barcelona amb l'escut reial coronat, del segle XVI.

© Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Barcelona. Fotografia de l'autor.

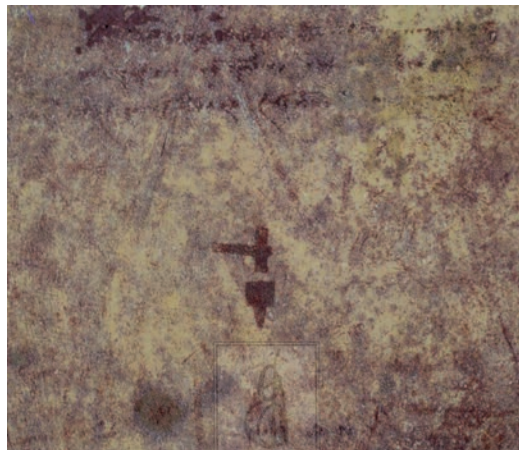

9. Sant Joan Evangelista obra el miracle de convertir uns bastons en riells d'or.
 Detall de la predel·la del retaule dels Sants Joans,
 obra del Mestre de Santa Coloma de Queralt, datada vers 1356.
 © Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona. Foto Museu Nacional d'Art
 de Catalunya 2005 Calveras/Mérida/Sagristà.

10. Sant Eloi, patró dels argenters, pesa una sella de muntar davant del rei Clotari amb l'ajuda d'unes balances i d'un marc. Detall del retaule de Sant Eloi dels argenters, obra de Pere Nunyes (documentat entre 1513 i 1556).

© Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona. Fotografia Museu Nacional d'Art de Catalunya 2005. Calveras/Mérida/Sagristà.

11. Martell i enclusa d'obrer dibuixats a la coberta de pergamí d'un llibre de comptes d'obriers. 1328-1335.

© Ministerio de Cultura. Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.

12. L'emperador Segimon de Luxemburg (1387-1437) visita un taller monetari en plena activitat. La visita dels monarques a les cases de moneda constitueix una tradició que perdura fins als nostres dies. Miniatura de la *Spiezer Chronik* de Diebold Schilling, 1484.
© Burgerbibliothek, Berna.

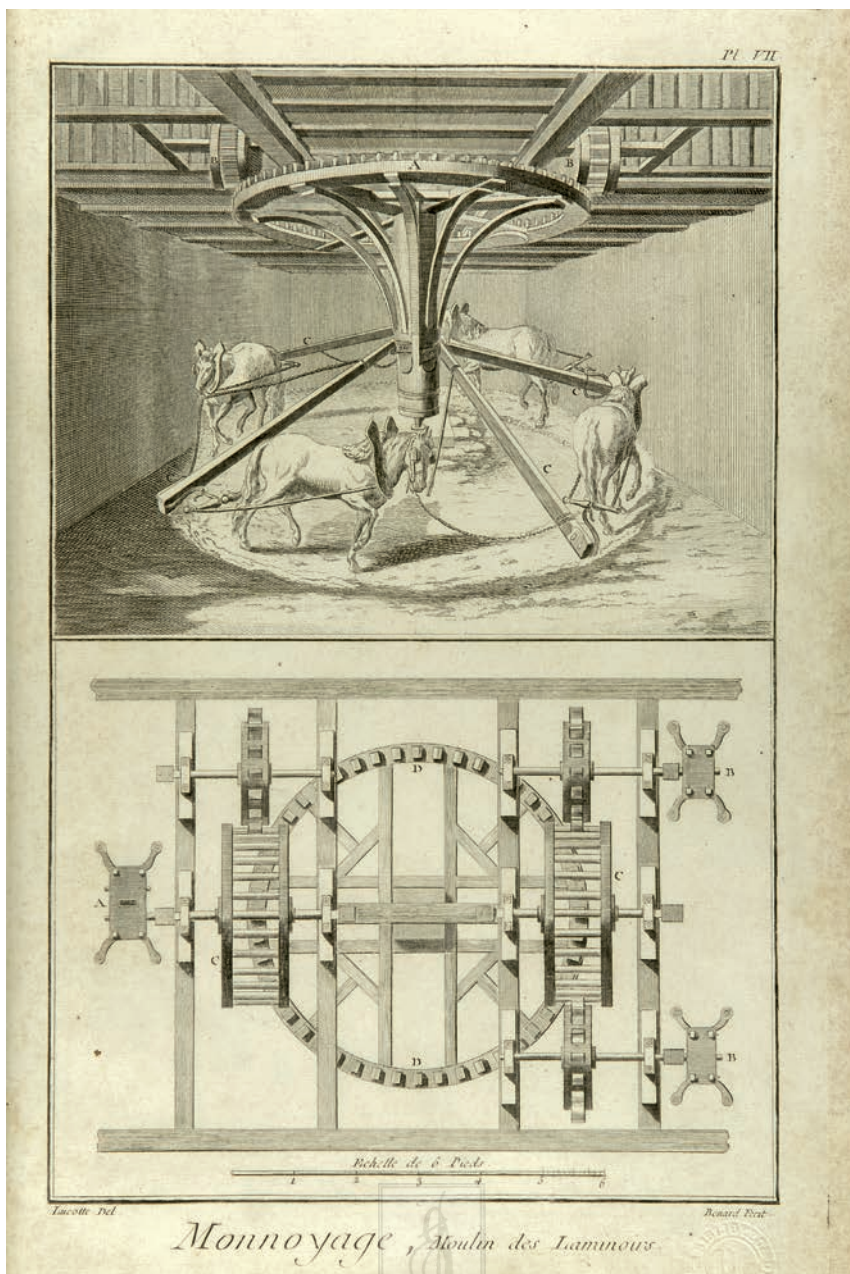
13. Interior d'una casa de moneda en plena activitat productiva. Xilografia que il·lustra l'obra de Raphael Holinshed. *The Chronicles of England*, Londres, 1577. Col·lecció particular, Londres.
© Fotografia de l'autor.

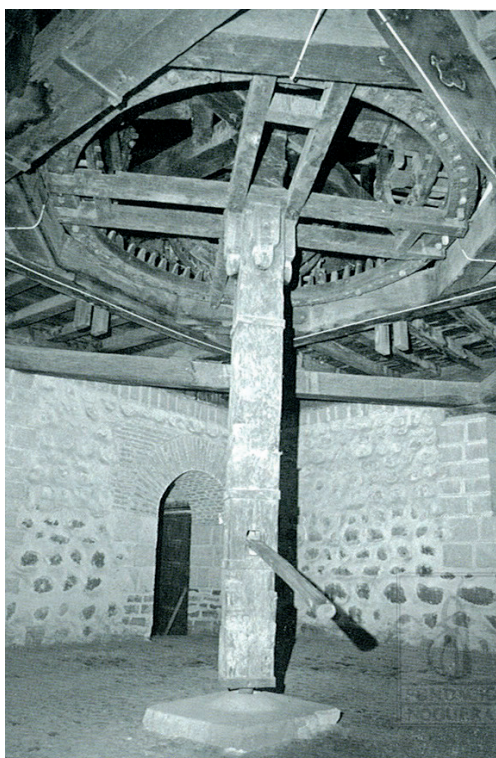
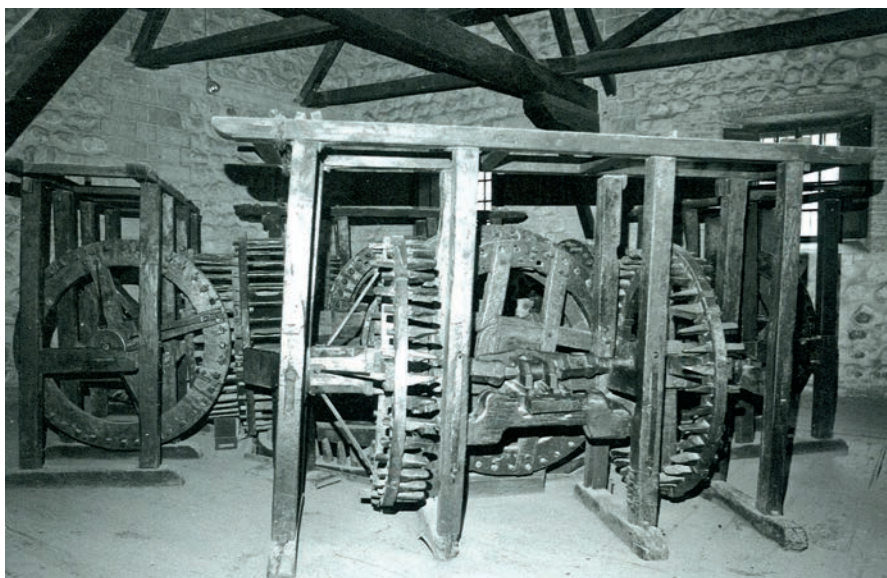
14. El jove emperador Maximilià I visita la seca de Hall al Tirol.

Gravat de Hans Burkmail el Vell i Leonhard Beck, c. 1515, que il·lustra l'obra de Biringuccio, *De la Pirotechnia*, Venècia, 1540. Col·lecció particular, Barcelona.

© Fotografia de l'autor.

15. Molí mogut a sang destinat a laminar el metall que s'ha d'encunyar.
 Gravat que il·lustra l'*Encyclopédie* francesa, 1765.
 © Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

16. Part superior i inferior del molí de laminació mogut a sang de la seca de Potosí, segle XVIII.
© Museo Casa de la Moneda, Potosí.

17. Dibuix acolorit de la passantia de l'argenter barceloní Francesc Peradaltas que mostra l'interior imaginari d'una seca amb una premsa de balanci ornada amb l'escut de Barcelona que utilitza de manera lliure els gravats inclosos en aquest apèndix (fig. 18 i 19), segle XVIII.

© Arxiu Històric de la Ciutat, Barcelona.

18. Gravat de fra Matías de Irala (1680-1753) que mostra una pressa de balancí i una màquina d'acordonar moneda, segle XVII.

© Biblioteca Nacional de España, Madrid.

19. Gravat de fra Matías de Irala (1680-1753) que mostra l'interior d'una cambra d'assaig, segle XVIII.

Col·lecció particular, Barcelona. © Fotografia de l'autor.